İLMİN IŞIĞINDA

ASRIN KUR'AN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

MİRAC

بسم الله الرحمن الرحيم

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

10

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ
CELÂL YILDIRIM

Editör
Taner Çakıcı

Redakte
Ahmet Büyüksolak
Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Son Okuma
Latif Kul

İç Düzen
Rabbani Düz

Kapak
Yunus Karaaslan

Baskı & Cilt
Aktif Matbaa ve Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti
Sertifika No 47477

10. CİLT ISBN
978-605-5644-89-5
TAKIM ISBN
978-605-5644-79-6

MİRAC

MİRAC YAYINLARI
Güneştepe mh. Kültür sk. No:20/B Güngören / İstanbul
GSM: 0 535 256 29 51 Telefon: 0 212 523 38 04
www.miracyayinlari.com / **mail:** mirac@miracyayinlari.com

10.
CİLDİN İÇİNDEKİ SURELER

SURE	AYET
RUM	1 - 60
LOKMAN	1 - 34
SECDE	1 - 30
AHZAP	1 - 73
SEBE	1 - 54
FATIR	1 - 45
YASİN	1 - 83
SAFFAT	1 - 182
SAD	1 - 48

30. SURE

RUM SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
60	819	3534

RUM SURESİ

Romalılar'la İranlılar'ın yaptıkları savaş ve Romalılar'ın yenilgiye uğraması, fakat birkaç yıl sonra ikinci bir savaşın meydana geleceği, bu defa Romalılar'ın üstün geleceği konu edildiğinden sureye "Rum" adı verilmiştir.

Surenin tamamı Mekke'de inmiştir. Bunun aksini iddia eden veya bu tesbite muhalefet eden olmamıştır.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- İman ettikten sonra mü'minin münafıktan ayırt edilmesi için çetin sınavların sürüp gideceği belirtiliyor.

2- Allah yolunda cihâdın önemi üzerinde duruluyor.

3- İyiliklerin kötülükleri temizleyeceği bir müjde anlamında açıklanıyor.

4- Ana-babaya iyilikle emrediliyor. Allah'a karşı isyanı gerektiren hususlarda hiç kimseye itaat edilmeyeceğine dikkatler çekiliyor.

5- Münafık ve kâfirin içyüzüne, tutumuna ve faaliyetlerine değinilerek mü'minlere bilgi ve kıstas veriliyor.

6- Nuh, İbrahim, Lut, Şuayb. Salih, Musa, Harun (aleyhimüsselam) Peygamberler'in kıssalarından ibret ve öğüt alınacak safhalar anlatılıyor.

7- Müşriklerle Kitap Ehli olan Yahudi ve Hristiyanların kendi iddialarını isbat için misaller getirdikleri hatırlatılarak, o bakımdan özellikle Kitap Ehliyle seviyeli ve en uygun metodla karşılıklı fikir alışverişinde bulunulması tavsiye ediliyor.

8- Peygamberliğin lüzumu ve isbatı; Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın mucizelerinin doğruluğu açıklanarak bilgi veriliyor.

9- İnkarcı azgınların tehdit edilegeldikleri azabı acele istemeleri ve bu hususdaki ilâhi sünnetin anlam ve hikmeti belirtiliyor.

10- Küfür diyarında din ve ibâdet hürriyeti kalmayınca, insan hakları

çiğnenip kutsal değerlere hakaret edilince, başka bir ülkeye hicret etmenin yararlı olacağı haber verilerek, aklı eren bir insan için en büyük nimet ve devletin Allah'a kulluk etmek olduğuna işaret ediliyor.

11- En güzel ve mutlu sonucun, iyi yararlı amellerde bulunan mü'minlere has olduğu açıklanıyor.

12- Allah'ın yegâne rızık veren olduğu, çok düşündürücü ve aydınlatıcı bir anlatımla kalp ve kafalara işleniyor.

13- Dünya hayatının önemsizliği konu edilerek gerçek hayatın ancak âhirette hakikileşeceği; ölümsüz, elemsiz, kedersiz, sıkıntısız ve her şeyden önce hep mutlulukla dolu olup, güven ve huzur havası estiren bir hayata ancak âhirette kavuşmanın mümkün olacağı vadediliyor.

14- Nankörlükte bulunan putperest müşrikler uyarılırken, emin bir beldenin sakinleri olan Mekkeliler'in küfürde ısrar etmelerinin çok fena bir nankörlük olduğu duyarlı bir ifadeyle anlatılıyor.

٣٠ سُورَةُ الرُّومِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿٢﴾ فِيٓ أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُم مِّنۢ بَعْدِ غَلَبِهِمْ
سَيَغْلِبُونَ ﴿٣﴾ فِي بِضْعِ سِنِينَ ۗ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِن قَبْلُ وَمِنۢ بَعْدُ ۚ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ
الْمُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾ بِنَصْرِ اللَّهِ ۚ يَنصُرُ مَن يَشَآءُ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾ وَعْدَ
اللَّهِ ۖ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُۥ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ يَعْلَمُونَ ظَٰهِرًا
مِّنَ الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا ۖ وَهُمْ عَنِ الْءَاخِرَةِ هُمْ غَٰفِلُونَ ﴿٧﴾

1- Elif- Lâm- Mim.

2-5- Rum (Romalı)lar yakın bir yerde yenilgiye uğradılar. (Ama) onlar bu yenilgiden sonra birkaç yıl (üç ilâ dokuz veya üç ilâ yedi) içinde üstünlük sağlayacaklardır. Bundan önce de, sonra da buyruk Allah'ındır ve işte o gün mü'minler Allah'ın yardımına sevinecekler. Allah dilediğine yardım eder. O çok üstündür, çok güçlüdür, çok merhamet sahibidir.

6- Bu, Allah'ın verdiği bir sözdür. Allah verdiği sözünden caymaz. Ama ne var ki insanların çoğu (bu gerçeği) bilmezler.

7- Onlar dünya hayatının bir dış tarafını bilirler. Onlar ahiretten oldukça habersizdirler.

İNİŞ SEBEBİ

Tarihçilerin ve siyercilerin tesbitine göre: Bi'setin beşinci yılında, yani M.S. 615'de Mecusi olan İranlılar'la Hristiyan olan Romalılar savaşmış ve İranlılar üstün gelmişlerdi. O sebeple putperest Araplar, kendileri gibi putperest, aynı zamanda ateşperest olan İranlı'ların zafer sağlamasına sevinmiş; Müslümanlar da Kitap Ehli olan Hristiyanların yenilgiye

uğramasına üzülmüşlerdi. Aynı zamanda Mekkeli müşrikler bu zaferi bir ölçü ve kıstas mahiyetinde değerlendirip Kitap Ehli'nin hep böyle yenilgiye uğrayacağını iddia ediyorlardı.

Yukarıdaki âyetlerle, birkaç yıl sonra Romalılar'ın İranlılar'ı yeneceği bir mucize anlamında haber verilerek mü'minlerin üzülmesine gerek olmadığı hatırlatıldı.

TARİHİ OLAY

Yukarıda belirttiğimiz gibi, M.S. 615'de Kitap Ehli Romlılar'ın, mecusi olan İranlılar'a yenilmesi, putperest müşrikleri sevindirmiş; Müslümanları ise üzmüştü. Çünkü İranlılar da bir bakıma putperest idiler, o nedenle Araplarla ortak yanları bulunuyordu. Hristiyanlar da Müslümanlar gibi Kitap Ehli idi; bu bakımdan aralarında müşterek bir bağ mevcuttu.

Duruma üzülenlerden biri de Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh) idi. Yukarıdaki âyet inince, üzüntü sevince döndü ve bu sırada Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh), müşriklerin ileri gelenlerinden Ubey b. Halef ile karşılaştığında, Ubey aynı şeyleri tekrarlayıp durdu. Sonra da onunla Ebu Bekir (radıyallahu anh) arasında şu konuşma geçti:

Ebu Bekir (radıyallahu anh) - Birkaç yıl sonra İranlılar Romalılar'a yenilecektir. Çünkü bu haberi Allah ve Rasulü bize bildirdi.

Ubey - Yalan söylüyorsun.

Ebu Bekir (radıyallahu anh) - Asıl sen yalan söylüyorsun.

Ubey - Öyle ise bahse girelim.

Ebu Bekir (radıyallahu anh) - Neyin üzerine?

Ubey - On deve üzerine. Ancak kaç yıl sonra bunun gerçekleşeceğini öğrenmek isterim.

Ebu Bekir (radıyallahu anh) - Üç yıla kadar.

Kumarın henüz haram kılınmadığı yıllarda bu bahse girme olayı meydana geldi. Ebü Bekir (radıyallahu anh), Ubey b. Halef ile sözü edilen konuda bahse girdiğini gelip Rasulullah (aleyhisselam)'a anlattı. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ona:

"Ya Ebâ Bekir! Kur'ân-ı Kerim "Bid'i sinin" diyor. Bidi': Üç yıl ile

dokuz yıl arası bir sayıyı ifade eder. Bu bakımdan şartlaşmanızın süresini dokuz yıla çıkar ve deve sayısını yüz yap."

Rasulullah (aleyhisselam)'ın bu açıklaması üzerine Ebu Bekir (radıyallahu anh) yeniden Ubey b. Halef ile görüştü ve önerisini söyledi. Ubey hiç tereddüt etmeden kabul etti.

Olayın sonu malum. Kur'ân'da haber verildiği anlamda sonuç ortaya çıktı ve Mekkeli müşriklerin başları eğildi. Böylece Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh) da bahsi kazanmış oldu.

Savaşın Kapsadığı Alan

Yukarıda sözünü ettiğimiz yılda o çağın iki güçlü devleti kabul edilen Romalılar'la İranlılar birbirine sınır komşusu olarak bulunuyorlardı. İran'ın başında II. Husrev, Romalılar'ın başında Herakl (Heraelius) bulunuyordu. Bu iki süper devletin sınırları Dicle ile Fırat kesiminde birleşiyordu.

Romalılar'ın hakimiyet sınırı, Mısır, Suriye, Filistin, Irak ve Anadolu'yu içine alıyordu. İranlılar'ın sınırı ise, Hazar Denizi'nin batı kesiminin bir kısmı ile güneyden Umman Körfezi'ne kadar uzanıyor ve Irak'ın doğu ve güney kısımlarından önemli bir kesimi içine alıyordu.

İki devlet arasında çıkan kanlı savaş neticesi İranlılar Romalılar'ı yenmiş, Suriye, Filistin ve Kudüs gibi önemli yerleri ele geçirmişti. İran'ın bu zaferi durmamış, bir iki yıl içinde Mısır'a kadar uzanmış ve Anadolu'yu zaptederek İstanbul önlerine kadar uzanmışlardı. O yüzden Roma İmparatorluğu ciddi bir sarsıntı geçirmiş ve Kur'ân-ı- Kerim'de belirtildiği, yani haber verildiği gibi. Bedir Savaşı'na rastlayan yılda bu iki devlet arasında ikinci bir kanlı çatışma başgöstermiş ve bu defa Romalılar üstünlük sağlayıp intikam alma imkânına erişmişlerdi.

Böylece 610 veya 613'de başlayan ilk savaş 616'ya kadar sürmüş ve bu tarihte Romalılar mağlup olmuştu. 622'de Romlılar uğradıkları yenilginin acısını çıkarmak ve işgal edilen topraklarını kurtarmak üzere savaş açmış ve 625'de zaferi elde edip kesin sonuç almış, yani İranlılar'ı hezimete uğratmışlardı.

Tarihçilerin bu tesbitlerine bakılınca da, Romalılar'ın ilk mağlubiyetiyle galibiyeti arasında dokuz yıla yakın bir süre geçtiği anlaşılıyor.

Allah, Dilediğini Üstün Kılar

يَنصُرُ مَن يَشَآءُ ۖ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ

"Allah dilediğine yardım eder. O çok üstündür, çok güçlüdür, çok merhamet sahibidir."

Dünya devletleri arasında dengeyi sağlayan, mutlak anlamda ilâhi plândır. Azıp tuğyan eden milletleri birbirleriyle uslandırır. Büyük imparatorluk kuran Romalılar iyice azıp şımarmışlardı. Sünnetullah hükmünü yürüttü; ateşperest, putperest İranlılar'ı onlara musallat etti. Böylece Romalılar büyük bir sarsıntı geçirip ekonomik yönden olduğu kadar, insan nüfusu bakımından da hayli zayiat verdi ve bir bakıma silkindi.

İranlılar'a gelince zaferin verdiği sarhoşlukla Kudüs dahil, birçok yerlerdeki mabetleri yıkıp-yakıp ortalığa korku ve dehşet saldılar. Kuvvet ve kudreti Allah'a değil, kendi nefislerine irca' eden bu sapık millet, girdikleri her yerde zulüm ve tecavüzde bulundular. Aradan dokuz yıl geçince, şımarıklık, azgınlık, zulüm ve ahlâksızlık belli bir çizgiye gelip dayandı. Sünnetullah tekrar hükmünü yürütmek üzere bulunuyordu. Derken II. Hüsrev şu emri vermekten çekinmedi: "Romalılar bin yük altın, bin yük gümüş, bin yük ipek, bin at, bin kadın vermekle yükümlü tutulacak ve imparator Herakl'in elleri zincirle bağlı olarak getirilecektir."

Bozulan dengenin düzelmesi ve bu defa daha çok azıp şımaran İranlılar'ın ağır bir şamar yemesi gerekiyordu. İşte bu iki büyük devlet arasında ikinci kanlı savaş bu sonucu belirlemiş oldu.

İlgili âyetlerle de açıklandığı gibi, bu sonuç Cenab-ı Hakk'ın sünneti doğrultusunda verdiği bir söz idi ve o söz mutlak surette yerine geldi. Ne var ki insanların çoğu sünnetullahın câri olan plân ve programını bilmezler; o bakımdan olayları sadece zahiri sebeplere döndürüp Allah'ın yeryüzüne hâkim olan denge kanununu unuturlar.

Bunun sebebine gelince, Cenab-ı Hak, yedinci âyetle bizi aydınlatır anlamda bilgi veriyor ve olayların iç yüzünü, hikmetini daha iyi düşünüp sonuç çıkarmamızı ilham ediyor:

"Onlar dünya hayatının bir dış tarafını bilirler. Onlar âhiretten oldukça habersizdirler."

Tarihi bir olayın önemli yanı üzerinde durulup Kur'ân'da yer alması, elbette ki boşuna değildir. Mü'minlere karşı üstün durumda olan ve durmadan işkence edip onları kendi öz vatanlarında rahat bırakmayan Mekkeli şımarık müşriklere, yakın gelecekte Kur'ân'a sarılan mü'minlerin üstünlük sağlayacağı ve küfrün azgınlık ve saldırısını durduracağı ihtar ediliyor ve mü'minlere, biraz daha sabretmelerinin kendilerini selâmete eriştireceği müjdeleniyordu. Nitekim Kitap Ehli olan Romalılar, putperest, ateşperest İranlılar'ı mağlup ettiği yılda, İslâm mücahitleri de Bedir Savaşı'nda müşrikleri hezimete uğratıp elebaşılarının çoğunu kılıçtan geçirmişlerdi. Şüphesiz ki bu bir tesadüf değil, ezeli plâna göre ilâhi vaadin gerçekleşmesi idi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yeryüzünde azıp sapıtan milletleri birbirleriyle te'dip ve terbiye ettiren Cenab-ı Hakk'ın denge kanununa işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhi denge ve düzen kanunundan habersiz olanların veya bu hususta şüphe izhar edenlerin göklerle yerin nasıl ahenk, uyum, denge ve düzen içinde yaratıldığına bakmaları, ilmi açıdan araştırma yapmaları tavsiye ediliyor. Sonra da Hakk'a başkaldırıp tuğyan eden milletlerin nasıl yok edildiklerine atıf yapılarak inkarcı ve şüphecilerin yeryüzünde gezip tarihi kalıntıları görmeleri hatırlatılarak peygamberlerin tebliğ ve irşadına kulaklarını tıkayanların akıbetine dikkatler çekiliyor.

اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِىٓ اَنْفُسِهِمْ ۗ مَا خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ
اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّى ۗ وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَآئِ رَبِّهِمْ لَكٰفِرُونَ
﴿٨﴾ اَوَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوٓا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَاَثَارُوا الْاَرْضَ وَعَمَرُوهَآ اَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا
وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ ۖ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ
يَظْلِمُونَ ۚ ﴿٩﴾ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ اَسَٓاؤُا السُّوٓآٰى اَنْ كَذَّبُوا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ
وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِءُونَ ﴿١٠﴾

8- Kendi kendilerine düşünmediler mi ki, Allah gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları ancak hak ile ve (kendi katında) belirlenmiş bir süreye kadar (takdir edip) yaratmıştır. (Ne yazık ki) insanların çoğu Rablerine kavuşmayı inkâr ederler.

9- Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden önceki (mlllet)lerin sonlarının ne olduğuna bakmıyorlar mı? Ki onlar kuvvetçe bunlardan üstün idiler, üstelik yeryüzünü kazıp sürmüşler, toprağı altüst etmişler ve (bulundukları) yeri bunlardan daha çok bayındır hale getirmişlerdi. Peygamberleri onlara açık belgelerle, mucizelerle gelmişlerdi. Allah onlara haksızlık eder olmadı; ama onlar kendilerine zulmettiler.

10- Sonra da kötülük işleyip onu huy edinenlerin sonu (ne fena olmuştur). Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini yalanlamışlar ve onunla alay etmişlerdi.

Hakikati Akıl ve İlim Yoluyla Araştırma

اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِى اَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّى

"Kendi kendilerine düşünmediler mi ki, Allah gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları hak ile ve (kendi katında) belirlenmiş bir süreye kadar (takdir edip) yaratmıştır."

Diyebiliriz ki, düşünmeyle akıl birbirine bağlıdır. Aynı zamanda bu iki nimetle insan diğer canlılardan ayrılıp çok mükerrem yaratıldığını isbatlar. O bakımdan Cenab-ı- Hak insanoğlunu hakikati anlamaya, gerçeği görmeye çağırırken daha çok onun bu iki özelliğini harekete geçirmeyi ister ve insanı bu iki cevheriyle değerlendirir. Zira başta Cenab-ı Hak olmak üzere birçok şeyleri tanımamızı, anlamamızı, Hakk'ı bulup iman etmemizi bu iki yeteneğimizle sağlayabiliriz.

Konumuzu oluşturan âyetle de Cenab-ı Hak, inkarcı nankörlerin aklına ve düşüncesine seslenerek ilmin yolunu gösteriyor. Göklerin ve yerin "hak" ile, yani plân, program, hesap, uyum, denge ve düzen ölçüleriyle yaratıldığını iyice düşünmelerini, akıllarını kullanıp bu açıdan Allah'ın varlığını ve kudretinin sınırsızlığını anlamaya çalışmalarını hatırlatıyor.

Göklerde ve yerde bir düzensizlik, dengesizlik söz konusu olabilir

mi? Mülk suresinde bu sorunun cevabı çok net biçimde şöyle verilmektedir: "O ki yedi göğü tıpatıp uyum halinde yaratmıştır. Sen, Rahmân'ın yarattığında hiçbir düzensizlik, uygunsuzluk göremezsin; gözünü bir çevir de bak, acaba bir çatlak, bir bozukluk görebilir misin? Sonra gözünü tekrar tekrar çevir de bak; gözün yorgun, bitkin halde alçalmış olarak sana döner."[1]

Ancak unutmamak gerekir ki, her başlangıcın bir sonu, her yapılanın bir yıkılışı, kurulan her düzenin bir gün yerini başka bir düzene bırakması mukadderdir. Göklerin ve yerin kuruluşunda devam edegelen düzenin de belirlenmiş bir vakti vardır. Buna onların eceli de diyebiliriz. Saati gelince yıkılıp yerini yeni bir düzene bırakır. Sekizinci âyetle bilhassa ilâhi takdirin bu tecelli yanı yansıtılıyor; her yeninin bir gün eskiyeceğine dikkatler çekiliyor.

Şüphesiz ki burada bir diğer önemli husus da şudur: Göklerin ve yerin kuruluş ve dengesiyle ilgili ilâhi plân anlatılırken ilmi araştırmaya kapı açılıyor ve insan aklına geniş yer verilerek gerçeği bulup çıkarması isteniliyor. Zira güneşin bir gün özelliğini kaybetmeyeceğini kim iddia edebilir? Dünyanın bir gün yörüngesinden çıkmayacağını kim kesin hükme bağlayabilir? Ortada bir başlangıç varsa, mutlaka bir son da söz konusudur. İşte Kur'ân-ı Kerim'de başlatmanın da, düzeni değiştirmenin de rastgele değil, belli bir plâna göre takdir edildiği haber verilerek konuya bu açıdan eğilmemiz isteniliyor.

Yeryüzündeki Tarihi Harabeleri Gezip Görmek

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

"Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden önceki (millet)lerin sonlarının ne olduğuna bakmıyorlar mı?"

İlgili âyetle, inkâr ve ahlâksızlıkta, sapıklık ve azgınlıkta ısrar eden kavim ve topluluklara, kendilerinden daha güçlü milletlerin küfür ve azgınlıkları, zulüm ve ahlâksızlıkları yüzünden yıkılıp yok edildiklerini gezip görmeleri ve mevcut arkeolojik kalıntılar üzerinde araştırma yapmaları tavsiye ediliyor.

1 Mülk suresi: 3,4

Kur'ân-ı Kerim'in birçok yerinde bu konu işlenirken milletlerin yıkılış sebepleri daha çok beş madde halinde özetlenmektedir:

1- Gönderilen peygamberlere karşı gelip, ilâhi tebliğe kalp ve kulaklarını tıkamaları,

2- Haksızlıkta bulunup, zulmü araç olarak kullanmaları,

3- Kötülüğü huy edinip ahlâksızlığa prim vermeleri,

4- Allah'ın âyetlerini yalan ve uydurma saymaları,

5- Hakkı ve doğruyu gösteren, iyiliği tavsiye eden peygamberlerle, ilim adamlarıyla ve faziletli mürşitlerle alay etmeleri.

Nitekim konumuzu oluşturan dokuzuncu âyetle de bu beş madde kısaca belirtilmekte ve yaşamakta olan inkarcıların çok iyi düşünüp gerçeğe kalplerini açmaları hatırlatılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcılarla şüphecilerin aklına ışık tutulup bilimsel yönden ipucu verilerek Allah'ın varlığına delâlet eden belgeler sıralandı. Sonra da kalp ve kulaklarını bu gerçeklere tıkayan milletlerin yıkılıp yok olma sebeplerini araştırmaları hatırlatılarak tarihi harabelere dikkatleri çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın önce yaratmaya başladığı gibi, sonra öldürüp tekrar diriltmek için, kurduğu düzeni bozarak yeni bir düzen meydana getireceği haber veriliyor ve suçlu günahkârların âhiret gününde uğratılacakları cezadan bir iki safha tasvir edilerek, gereken uyarı yapılıyor.

اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ
الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَآئِهِمْ شُفَعٰٓؤُا وَكَانُوا بِشُرَكَآئِهِمْ
كَافِرِينَ ﴿١٣﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِى رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَآئِ الْاٰخِرَةِ فَاُولٰٓئِكَ فِى الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾

11- Allah, önce halkı (veya hayatı başlatan hilkat kanununu) meydana getirir. Onu (öldükten) sonra geri çevirir. Sonra da ancak O'na döndürüleceksiniz.

12- Kıyamet saati gelip çattığı (ikinci hayata kalkıldığı) gün suçlu günahkârlar umutsuz olurlar.

13- (Allah'a) koştukları ortakları, onlar için hiç de şefaatçi değillerdir. Onlar (ister istemez o gün) o ortaklarını inkâr ve reddedip dururlar.

14- Kıyamet kopacağı gün, evet o gün (putperestlerle putları, mü'minlerle kâfirler, suçlu günahkârlarla suçsuzlar) birbirlerinden (seçilip) ayrılırlar.

15- Artık dosdoğru imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlar Cennet bahçelerinde ağırlanıp neşelenirler.

16- İnkâr edenlere; âyetlerimizi ve ahirette bana kavuşmayı yalanlayanlara gelince: İşte onlar azap için hazır duruma getirilirler.

Hayatı Başlatan Hilkat Kanunu

اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

"Allah, önce halkı (veya hayatı başlatan hilkat kanununu) meydana getirir. Onu (öldükten) sonra geri çevirir. Sonra da ancak O'na döndürüleceksiniz."

Hayatı başlatan ilâhi "hilkat kanunu", önce yoktan var kılar, sonra belli bir süreye kadar ezeli plân gereği yaşatır, sonra da öldürür de canlıları toprak haline getirir ve onlardan sayısı belirsiz bakteriler oluşturur. Sonra bu kanunun gereği, çer çöp haline getirdiği bitkilerde olduğu gibi, toprak haline soktuğu insanları yeniden hayata döndürür. İlk yaratmak nasıl "kün emri"ne bağlıysa, ikinci yaratmak da öylece "kün emri"ne bağlanmıştır. Bu emir tecelli edince ilgili kanunları ve sebepleri harekete geçirir ve belli elementleri bir araya getirerek ruha ikinci bedeni hazırlamış olur.

O bakımdan ilgili on birinci âyetle bu gerçeğe değinilerek, her şeyin ilâhi kudretin tecelli ve tezahürüyle hayata başladığı ve yine o kudretin tecellisiyle birinci hayata veda edeceği ve aynı tecelliyle ikinci hayata kaldırılacağı belirtilirken, sonunda insanların Allah'a, O'nun sonsuz kudretine döndürüleceği açıklanmakta ve bundan başka bir dönüş yönü ve yeri ol-

madığına işaret edilmektedir.

Umutların Bütünüyle Kırılacağı Gün

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ

"Kıyamet saati gelip çattığı (ikinci hayata kalkıldığı) gün suçlu günahkârlar umutsuz olurlar."

Allah'a ve âhiret hayatına inanmayan nankör sapıklar, kıyamet günü ikinci hayata gözlerini açınca, Cenab-ı Hakk'ın ancak mutlak hikmet sahibi bulunduğunu ve mutlak surette adaletle hükmedeceğini anlarlar. Dünya hayatındaki fırsatları kaçırdıklarına binlerce defa pişmanlık duyup üzülürler ve verilen belli ömür süresinde Allah'ı tanımayıp inkâra saptıklarını, emirlerine kulak ve kalplerini kapalı tutup nankörlük ettiklerini düşünerek derin bir ümitsizliğe kapılırlar. Zira dünyada ümitsiz bir hayat süren, ümitsizlik üzerine ölenlerin âhirette de ümitsizlik içinde azaba atılacakları sünnetullah ve adâletullah gereğidir. Ceza daha çok amelin cinsinden olur.

Allah'ı bırakıp yontulup şekillendirilen cisimlere "tanrı" diye tapanlar ise, o gün putlarının şefaatçi olamayacaklarını öğrenirler ve ister istemez "ilâh" diye taptıkları bu cisimleri red ve inkâra kalkışırlar. Ama nafile. Zira dünya hayatında inanılması gereken Yüce Yaratan'ı inkâr etmişler ve âhiret hayatını bir türlü akıl ve havsalalarına sığdıramamışlardı.

Böylece dünya hayatında Allah'ı inkâr edip canlı cansız birtakım şeylere tapanlar, âhiret gününde bunun aksine bir yol izlemek isterler; Allah'ı tanımaya başlarlar ve sahte ilâhlarını red ve inkâr ederler. Artık bu dönüşün bir anlam ve yararı olmaz. Zira teklif ve sorumluluk dönemi sona ermiş; ceza, hesap ve mükâfat dönemi başlamıştır. Böylece herkes ameliyle, niyetiyle baş başa kalır; Allah'ın izni olmadan kimse kimse adına şefaatçi olamaz. Hüküm, bütünüyle Allah (celle celaluhu)'ya aittir. İlâhi adalet gereği, iman ve sâlih amellerle ömürlerini değerlendirenlere büyük mükâfatlar; inkâr ve azgınlıkla geçirenlere elim cezalar verilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın yaratmaya başladığı gibi, öldürüp düzeni bozduktan sonra yeniden dirilterek ikinci hayatı başlatacağı konu edildi. Bu gerçeğe kalp ve kulaklarını tıkayanların ilâhi azaba hazır duruma getirilecekleri açıklanarak gereken uyarı yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, ibâdet edilmeye ancak Allah'ın lâyık olduğu belirtilerek beş vakit namazın önemine işaret ediliyor. Sonra da Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden birkaç belgeye yer verilerek akıl ve idrâkler bu konuya döndürülmek isteniyor.

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ
الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ وَكَذٰلِكَ
تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾

17- O halde akşamlarken, sabahlarken Allah'ı tesbih edin (O'nun için namaz kılın).

18- Hamd (her türlü güzel övgü) göklerde de, yerde de O'na mahsustur (övülmeye ancak O lâyıktır). İkindi vaktinde de, öğleye girerken de (O'nu tesbih edin, namaz kılın).

19- O, diriyi ölüden çıkarır, ölüyü de diriden çıkarır. Yeryüzüne, (kuruyup) ölgünleştikten sonra hayat verir ve işte siz de böylece (kabirlerinizden) çıkarılacaksınız.

İLGİLİ HADISLER

"Allah'ın neden İbrahim Peygamber'i "halil" (yani yakın dost) diye adlandırdığını size bildireyim mi? Zira o, her gün sabahlayıp akşamladığında "Subhanellahı Hine Tümsune ve Hine Tusbihun ve Lehü'l- Hamdu ve Aşıyyen ve Hine Tüzhirun" derdi."[1]

Dile hafif, terazide ağır gelen Rahman'a sevimli olan iki kelime vardır. **Sübhanallahi ve Bi-Hamdihi; Sübhanellahi'l-Azim."**[2]

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bir gün ashabına sordu:

- **Sizden biriniz her gün bin sevap kazanmaktan âciz olabilir mi?**

1 Taberâni/Medine :2, 37- Ahmed:2/303- 5/309

2 Buhari/Tevhid: 58, Daavat: 64, Eyman: 19 - Müslim/Zikir: 30 - Tirmizi/Daavat: 59 - İbn Mace/Edeb: 56 – Ahmed: 2/232

Ashab-ı Kiram:

- Bin sevap nasıl, ne ile kazanılır? deyince, Efendimiz şöyle buyurdu:

- **Yüz defa tesbih ederse, kendisine bin sevap yazılır; bin kusur ve günahı bağışlanır."** (Kul ve millet hakkında doğan günahlar bunun dışındadır).[1]

Allah'ı Tesbih ve Beş Vakit Namaz

فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ

"O halde akşamlarken, sabahlarken Allah'ı tesbih edin (O'nun için namaz kılın)."

Yukarıdaki âyetle, Allah'ı tesbih etmemiz, O'nu kemal sıfatlarıyla övmemiz, O'nu her türlü noksan sıfatlardan tenzih etmemiz emredilmektedir. Zira varlık âlemi en küçük parçasından en büyük sistemine kadar bütünüyle Cenab-ı Hakk'ı tesbih etmekte ve her parçası O'nun kudretinin damgasını taşımaktadır. Güneş sistemi başta olmak üzere fezaya belli bir plâna göre serpiştirilen bütün sistemler ve onlara bağlı gezegenler kendilerine ayrılmış yörünge ve merkezde durmadan hareket halinde olup, o çok Yüce Yaratan'ın buyruğuna baş eğmektedir.

Kâinatın bu tesbihine insanoğlunun da aklıyla, idrakiyle, imân ve irfanıyla katılması gerekmez mi? Varlık alanına getirilen canlı- cansız her şey yaratıldığı hikmet ve amaca bağlı kalıp beklenilen hizmeti kusursuz vermektedir. Kaldı ki, onların hemen hepsinin hizmeti insanlardan yana bir anlam taşımaktadır. Güneş'in faydası kendi varlığından yana değil, insanlardan yanadır. Bunun gibi bir meyve ağacının verdiği meyve, ağaç için değil, insan içindir. İşte her şey böyle bir programla insana el uzatmakta, yardım etmekte ve fayda sağlamaktadır.

Özetleyecek olursak, diyebiliriz ki: Var olan her şey insan için, insan da Allah'ı bilip tanımak, O'na ibâdet için yaratılmıştır. Bu manayla insan, kâinatın gayesi ve var kılınmasının hikmeti oluyor. Kâinatta insan denilen bu kadar üstün ve şerefli canlı varsa, kâinat anlam kazanıyor; insanın olmadığını farzedelim, o takdirde kâinatın var kılınması anlamsız ve hikmetsiz kalıyor.

---

1 Müsned-i Ahmed: 1/174, 180, 185

İşte beş vakit namaz, insanı yaratıldığı amaç ve hikmete yöneltmekte ve Cenab-ı- Hakk'a akıllıca kulluk etmesini sağlamaktadır. O bakımdan ilim adamları, tesbihle düzenli hareketin, tesbihle namazın iç içe olduğunu belirtmişlerdir. İlgili âyet bunun en güzel ifadesini taşımakta ve bizleri aydınlatmaktadır. Şöyle ki:

"Akşamlarken" tabiri, akşam ve yatsı namazlarına; "sabahlarken" tabiri, sabah namazına; "aşiy" tabiri, ikindi namazına; "hine tüzhirun" tabiri, öğle namazına delâlet etmektedir. Bütün bu vakitlerde gerekli olan her çeşit tesbihi, namaz ibâdeti en güzel ve en uygun biçimde kendinde taşımakta ve namaz kılan kimse bu ibadetiyle kâinatın tesbihlerine denk bir tesbihte bulunmaktadır.

Böylece Kur'ân'da namazın beş vaktinden söz edilip edilmediğini tartışma konusu yapanlara da en güzel cevap bu âyetle verilmiş oluyor. Nitekim İbn Abbas (radıyallahu anh)'a: "Kur'ân'da beş vakit namaza delâlet eden bir âyet var mıdır" diye sorulduğunda, onlara konumuzu oluşturan 17 ve 18. âyetleri okumuş ve bunların beş vakit namaza delâlet ettiğini belirtmiştir.[1]

Allah Diriyi Ölüden, Ölüyü de Diriden Çıkarır

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ

"O diriyi ölüden çıkarır, ölüyü de diriden çıkarır. Yeryüzüne (kuruyup) ölgünleştikten sonra hayat verir ve işte siz de böylece (kabirlerinizden) çıkarılacaksınız."

Bu konu Kur'ân'ın dört ayrı yerinde açıklanmaktadır.[2] Cenab-ı Hak, eşyada izhar ettiği hilkat kanununa dikkatlerimizi çekmekte ve düşünce ufkumuzu genişletmektedir. Zira hayatın sırrı ve bağlı bulunduğu kanun bütün eşyada kusursuz işlemektedir. Öyle ki bitkiler ve hayvanlar âleminde cari olan botanik ve biyolojik esaslar ve kanunlar, ilk konulduğu gibi sapmadan hedefine ve amacına doğru ilerlemekte, ilâhi takdire baş eğip hizmetini sürdürmektedir.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 14/14 - Lübabu't-te'vil: 3/431

2 Âl-i İmrân suresi: 27, En'âm suresi: 95, Yunus suresi: 31 âyetlerin tefsiri

Böylece ilgili dört yerde bu gerçeğe işaret edilmekte, bitki ye hayvanların biri ölü, diğeri diri sayılan iki devresi bulunduğu belirtilmektedir: Tohum, bitkinin ölü devresi; filizlenip yeşermesi diri devresidir. Yumurta, tavuk ve diğer yumurtlayan hayvanların ölü devresi; kuluçka süresi sonunda oluşan civciv, onların diri devresi sayılır. İnsana gelince: Onun da sperma ve ana rahminde oluşan yumurta ölü devresi, ana rahminde oluşup cenin haline gelmesi diri devresidir.

O halde burada "ölü" sözü, bütünüyle cansızlığa delâlet eden bir kavram değil, çıplak gözle cansız hareketsiz sanılan ve aslında canlı olan varlık demektir.

İşte böylece Cenab-ı Hak yeryüzünü, içindeki ölü devresiyle ilgili bitki kökleri, sporları ve tohumlarıyla harekete geçirip diriltir. Bunun gibi, insanları da öldürdükten sonra ruhlarının taşıdığı öz ve mayayı harekete geçirmek suretiyle yeniden diriltir.

Ancak bitkilerin tekrar yeşermesi, spermanın cenin haline gelmesi, dünya hayatıyla ilgili bulunduğundan, o hususta cari ilâhi kanunu biliyoruz. Öldükten sonra diri kalan ruhumuzun taşıdığı manevi çekirdeğin bir istihale döneminden sonra maddeye intikali ve diri bir insana dönüşmesi ise, âhiretle ilgili bir kanun olduğundan mahiyetini tam anlamıyla bilemiyoruz. Ne var ki, Cenab-ı Hak anlamamızı bir bakıma kolaylaştırmak için dünya hayatıyla alâkalı botanik ve biyolojik kanunların işleyiş tarzını misal vererek, aynı yüce kudretin âhiret hayatıyla ilgili kanunları da bir gün işler duruma getireceğini vadediyor. İlâhi kudretin erişilmezliğine inananlar, elbette ki buna da inanırlar ve teslimiyet gösterirler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Allah'ı tesbih etmemiz emredilip beş vakit namaz konu edildi ve ilâhi kudrete bağlı hilkat kanununun dünya ve âhiret hayatıyla İlgili tecellisine dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretinin her şeye yettiğine delâlet eden on bir kadar belge sıralanıyor. Böylece inkarcı ve şüphecilerin aklına ışık tutularak ilmi ölçülerle konu üzerinde düşünmeleri tavsiye ediliyor.

وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَآ اَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُوْنَ ﴿٢٠﴾ وَمِنْ
اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوْٓا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ
مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿٢١﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهٖ خَلْقُ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ
لِّلْعٰلِمِيْنَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهٖ مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاۗؤُكُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ۭ
اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُوْنَ ﴿٢٣﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهٖ يُرِيْكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا
وَّطَمَعًا وَّيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً فَيُحْيٖ بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۭ اِنَّ فِيْ
ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ﴿٢٤﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ تَقُوْمَ السَّمَاۗءُ وَالْاَرْضُ
بِاَمْرِهٖ ۭ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ الْاَرْضِ ۡ اِذَآ اَنْتُمْ تَخْرُجُوْنَ ﴿٢٥﴾ وَلَهٗ مَنْ
فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ كُلٌّ لَّهٗ قٰنِتُوْنَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذِيْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ
يُعِيْدُهٗ وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِ ۭ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ
الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٢٧﴾

20- O'nun (varlığına ve kudretinin yüceliğine delâlet eden) açık belgelerinden biri de, sizi topraktan yaratmasıdır. Sonra da siz insan olarak (yeryüzüne) yayılırsınız.

21- O'nun açık belgelerinden biri de, size kendinizden eşler yaratmasıdır ki, onlarla sükunet bulup huzura kavuşursunuz. Aranızda sevgi ve rahmet meydana getirmiştir. Şüphesiz ki bunda düşünebilen bir millet için öğütler, ibretler ve deliller vardır.

22- O'nun açık belgelerinden biri de, gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olmasıdır. Şüphesiz ki bunda ilim adamları için deliller, ibretler vardır.

23- O'nun açık belgelerinden biri de, gece ve gündüz (gerektiğinde) uyumanız ve O'nun geniş lutfundan (geçiminizi) arzulayıp aramanızdır. Şüphesiz ki bunda işitebilen bir millet için öğütler ve ibretler vardır.

24- O'nun açık belgelerinden biri de, size korku ve umut vermek için şimşeği göstermesi ve gökten su indirip öldükten sonra yeryüzüne hayat vermesidir. Doğrusu bunda aklını kullanan bir millet için deliller ve ibretler vardır.

25- O'nun açık belgelerinden biri de, göğün ve yerin O'nun buyruğuyla (yörüngelerinde hareketlerini sağlayıp) durmasıdır. Sonra da sizi bir defa çağırınca hemen yerden çıkarsınız.

26- Göklerde ve yerde bulunan (her şey) O'na aittir. Hepsi de (ister istemez) O'nun buyruğuna boyun eğip itaat etmektedir.

27- Önce halkı yaratan, (öldürdükten) sonra da diriltip (hayata) çeviren O'dur. Bu da O'na göre pek kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce misaller, en bedi' sıfatlar O'nundur. O çok güçlüdür, çok üstündür ve hikmet sahibidir.

İLGİLİ HADISLER

"Şüphesiz ki Allah (celle celaluhu) Âdem'i, yeryüzünün her tarafından aldığı bir avuç topraktan yaratmıştır. O sebeple insanlar yeryüzünün (rengine göre) oluşmuşlardır: Kimi kızıl, kimi beyaz, kimi siyah renkte; kimi de bu renkler arasında bir renktedir. Kimi murdar, kimi temiz, kimi de bu ikisi arası nitelikte bulunuyor."[1]

"Şanı yüce Allah buyuruyor: Âdemoğlu beni yalanladı. Oysa bu onun hakkı değildir ve bana dil uzattı, bu da onun hakkı değildir. Onun beni yalanlaması, "Beni ilk yaratıp meydana getirdiği gibi, öldüğümden sonra tekrar diriltip hayata çevirmez" demesidir. Oysa ilk yaratma, öleni hayata çevirmekten bana daha kolay değildir. Bana dil uzatması ise, "Allah evlât edindi" demesidir. Oysa ben birim, hiçbir şeye muhtaç değilim; her şey bana muhtaçtır; öyle bir Samedim ki doğurmadım, doğurulmadım ve hiçbir şey bana denk olamaz."[2]

---

1 Ebu Dâvud/Sünnet: 16 - Tirmizi/Tefsir: 1, 2 - Ahmed: 4/400, 406

2 Buhari/Tefsir: 2, 8. 112 - Nesâi/Cenâiz: 117 - Müsned-i Ahmed: 2/317, 350

İnsanin Topraktan Yaratılması

وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَآ اَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُوْنَ

"O'nun (varlığına ve kudretinin yüceliğine delâlet eden) açık belgelerden biri de, sizi topraktan yaratmasıdır. Sonra da siz insan olarak (yeryüzüne) yayılırsınız."

İlk insan Âdem (aleyhisselam) topraktan yaratıldığı gibi, onun nesli de bir bakıma topraktan yaratılmaktadır. Konumuzu oluşturan âyetle bu husus, Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden bir belge olarak takdim ediliyor.

İnsanın, şu hayvanın veya bu hayvanın gelişip tekâmül etmesiyle bugünkü duruma geldiğini iddia etmek, yani Darwinizm'i benimseyip insan ve diğer canlıların doğrudan doğruya yaratılmadığını, ancak bir gelişme sonunda bugünkü hallerini aldıklarını söylemek, bir çırpıda kutsal sayılan her şeyi inkâr etmek ve semavi dinlerin getirdiği bütün esasları kökünden yıkmak ve dolayısıyla kâinatı çok mükemmel bir plânla yaratıp her canlı hakkında bir defa tecelli etmek suretiyle başlangıç noktasını belirleyen Allah'ı tanımamak olur.[1]

Cenab-ı Hak bu gibi sakat görüşleri, saptırıcı nazariyeleri temelinden yıkmakta ve gerçekçi ilim adamlarına hareket noktasını gösterip temel bilgi vermektedir.

İnsanın topraktan yaratıldığı iki ayrı durumuyla, yani ilk insan Âdem'in doğrudan, neslinin ise dolaylı şekilde menşe'lerinin toprak olduğu kesinlik arz ediyor. Şöyle ki: Bütün canlıların menşei su ve topraktır. İlk insanın yaratıldığı toprak nasıl su ile hamur edilip yapışkan bir sıvı haline ve ondan da insan suretine geçiş sağlanmışsa, Âdem'den üreyen insanlar da yine toprak ve sudan nemalanıp vücut bulmaktadırlar. Toprak ve suyun yeşertip yetiştirdiği bitkiler baba sulbunda spermaya, ana rahminde yumurtaya dönüşmekte ve sonra belli ortam ve şartlarda gelişip oğulcuk (rüşeym) şekline gelerek insan denilen canlı meydana gelmektedir.

Ne var ki biz, doğrudan doğruya topraktan yaratılan ilk insan hakkında tecelli eden "kün emri"ne inanıyoruz, keyfiyetini bilmiyoruz. Şüp-

1 Zümer suresi: 5-6. âyetlerin tefsiri

hesiz ki bu emrin tecellisiyle belli kanunlar harekete geçirilerek sebepler oluşturulmuş ve Âdem (aleyhisselam) vücut bulup hayata adımını atmıştır. Bu olayla ilgili kanunların mahiyeti bizim deney ve gözlem sınırının ötesinde kalmaktadır. Âdem'den üretilen insanlar hakkındaki hilkat kanununun önemli bir kısmını biliyoruz; çünkü deney ve gözlemimizin sınırları içinde bulunmaktadır.

İnsana, Kendisinden Eşler Yaratılması

وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوٓا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ

"O'nun açık belgelerinden biri de, size kendinizden eşler yaratmasıdır ki onlarla sükunet bulup huzura kavuşursunuz. Aranızda sevgi ve rahmet meydana getirmiştir. Şüphesiz bunda düşünebilen bir millet için öğütler, ibretler ve deliller vardır."

Kur'ân-ı Kerim ve sahih hadislerde açıklandığına göre, ilk kadın Havva, Âdem Peygamber'den yaratılmıştır. Hadislerde bu cümle biraz daha açıklığa kavuşturularak, Havva'nın Âdem Peygamber'in kaburgasından yaratıldığı belirtilir.

Şüphesiz hilkat kanununun bu tarz işleyişinin birtakım sır ve hikmetleri vardır. Onları şöyle sıraya koyup özetleyebiliriz:

a) Cenab-ı Hak canlılardan her birini yaratırken, kudreti o surette bir defa tecelli etmiştir. Aynı canlı hakkında ikinci bir surette tecelli söz konusu değildir. Âdem Peygamber'i yaratmayı murad ettiğinde, kudreti o surette tecelli etmiştir. Böylece Âdem denilen insan hakkında ilâhi kudretin tecellisi belli surette bir defa gerçekleşmiş bulunuyor. O bakımdan ona zevce olarak yaratacağı Havva hakkında, belirtilen anlamda ikinci bir tecelli düşünülemeyeceğinden, Havva'yı Âdem'in suretinde onun kaburgasından yaratmıştır.

b) Kadınla erkek arasında, asılla fer'i arasındaki ilginin sağlanması prensibi irâde edilmiştir. Böylece erkek asıl, kadın onun suretinde ona fer' mahiyetinde, yani o gövdenin dalı olarak yaratılmıştır.

c) Erkekle kadın arasında köklü bir sevgi, ilgi ve rahmetin kurulması istenmiştir. Zira her şey kendi cinsine, türünün özelliğine meyleder de

onunla sükunet ve huzur bulur.

d) Neslin devamını sağlamaya yönelik bir tecelli söz konusudur. Öyle ki: Kadının erkekten yaratılması, erkeğin ona asıl durumuna geçmesini ve kendinden bir parça olan kadına sıcak ilgi duymasını kolaylaştırmış ve insan bu duyguyu taşıyarak gözlerini dünyaya açma düzeyinde oluşturulmuştur. O bakımdan sözü edilen sıcak ilgi ilk insanla başladığından dolayı genetik bir olay olarak fıtridir, irsidir.

İşte dosdoğru düşünebilen bir kavim ve millet için bunda açık ve açıklayıcı belgeler, öğütler ve deliller vardır.

Dillerin ve Renklerin Değişik Olması

وَمِنْ اٰيَاتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ ۚ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْعَالِمِيْنَ

"O'nun açık belgelerinden biri de, gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olmasıdır. Şüphesiz ki bunda ilim adamları için deliller, ibretler vardır."

Allah'ın yaratıcı kudretinin açık delillerinden biri de, göklerin ve yerin şaşmaz bir plâna göre yaratılması ve mükemmel bir düzen ve dengede tutulmasıdır. Ayrıca yeryüzüne yayılan insanların dillerinin ve renklerinin farklı olmasıdır. Yukarıdaki âyetle bilhassa ilâhi kudretin bu tecelli ve tezahürüne değinilerek konu üzerinde ciddi düşünüp araştırma yapmamız ilham ediliyor.

Aynı asıldan, yani kök ve gövdeden üreyip türeyen insanların cilt renginin beyaz, siyah, sarı, kızıl ve bileşik olması başlıbaşına bir araştırma ve inceleme konusudur. Nitekim yapılan istatistiklere göre, genel olarak dünya nüfusunun %43'nün sarı, %33'nün beyaz, %24'nün siyah ırka mensup olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca ilim adamları ırkların birinin diğerinden üstün oldukları iddiasını anlamsız sayıp bu konuda Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in şu açıklamasını tasdik ederler:

"Hiçbir kimsenin diğeri üzerine -dindarlık ve salih amel dışında- bir üstünlüğü yoktur."[1]

1 Müsned-i Ahmed: 4/145, 158

"Allah yanında, İslâmiyette tekbiriyle, tahmidiyle, tesbih ve tehliliyle ömür süren mü'minden daha üstün kimse yoktur."[1]

"Haberiniz olsun ki, ne Arabın Arap olmayana, ne de Arap olmayanın Araba: ne beyazın siyaha, ne de siyahın beyaza bir üstünlüğü vardır. Üstünlük takva (Allah'tan korkup kötülüklerden sakınma) iledir."[2]

Böylece Kitap ve Sünnet'e göre: Üstünlük ırkta, renkte ve dilde değil: dindarlık, sâlih amel ve takva (Allah'tan korkup kötülüklerden sakınma) iledir, yani kim daha çok imân temeli üzerinde sâlih amellerde bulunur ve Allah'tan korkup fenalıklardan sakınırsa, Allah yanında o daha üstündür.

Nitekim biyologlar mikroskop altında baktıkları bir hücrenin hayvan hücresi mi, yoksa insan hücresi mi olduğunu ayırt edebiliyorlar; ama o hücrenin hangi renkte olan ırka ait olduğunu bilemiyorlar, yani bu inceliği tespit edemiyorlar. Yine aynı şekilde insan kanı hayvanların kanından kesinlikle ayırt edilebiliyor; ama kan bütün insanlarda aynıdır, yani bütün insanların kanı birbirine benzemekle beraber, grup olarak tamamen birbirinin aynı değildir. Sürekli çalışmalar sonunda insanların kanlarını birbirinden ayıran özellikleri incelenerek dört ana grupta toplandığı görülmüştür.

İşte bu gerçeğe dayanarak antropologlar yalnız bir ırkın bulunduğunu, yani insanların tek ırktan geldiğini söylemişlerdir.

İnsan Derisinin Dört Farklı Rengi

İlâhi sanat ve kudretin yüceliğine delâlet eden olaylardan biri de, insan derisinin rengini meydana getiren mekanizmadır. Şöyle ki: Normal deri rengini hemoglobin, karoten ve melanin pigmenti (maddesi) verir. Asıl rengi veren melanindir. Deri rengindeki ırksal ve etnik farklılıklar, melanin ihtiva eden melenosom ismindeki hücre içi organellerin sayısı, büyüklüğü ve dağılışı ile yakından ilişkilidir. Bu madde melonist ismi verilen deri yüzünden biraz derindeki hücrelerde yapıldıktan sonra deri yüzeyindeki keratin hücrelerine sevk edilir ve bu hücreler derinin rengini ortaya koyar.[3]

1 Müsned-i Ahmed: 1/163

2 Müsned-i Ahmed: 5/411 Nisa suresi: 1. âyetin tefsiri

3 Textbook Of Dermatology

Şüphesiz ki bu fizyolojik ve biyo-kimyasal ameliye ile farklı deri renklerinin ortaya çıkması, çok ince bir hesap ve sağlam plânın neticesidir. İlgili âyetle bu inceliğe dikkatlerimiz çekilerek, olay üzerinde ilâhi damgayı görmemiz tavsiye ediliyor.

Dillerin Farklı Olması

Bakara suresi 31. âyetin tefsirinde açıklandığı gibi, dil de ilk insan Âdem'le başlamış ve zamanla gelişme göstererek gruplara ayrılmıştır. Zira Cenab-ı Hak, Âdem Peygamber'e lüzumlu olan eşyanın isimlerini öğretmiştir. Böylece ilk insanın konuşma nimetine eriştirildiği ve eşyanın isimleri öğretilerek kendi aralarında anlaşma ve konuşma imkânlarının doğduğu kesinlik kazanıyor.

Filologların ve diğer alâkalı ilim adamlarının araştırmaları henüz bu sonuca varmışa benzemiyor. Onlara göre: Yazı ancak Milat'tan 4.000 yıl önce icad edildiği için dillerin daha önceki gelişmesi hakkında kesin bir bilgi vermenin mümkün olmadığı neticesi doğuyor.

Yine ilgili uzmanların yaptığı araştırma neticesi, dillerin genellikle tek heceli, çok heceli ve bükümlü olmak üzere başlıca üç gruba ayrıldığını ortaya koymuştur. Bize göre, bu üç grubun tek menşei vardır, o da Âdem Peygamber'e öğretilen ilk dildir. Zamanla gelişme ve asıldan sapma ile bu gruplar oluşup meydana gelmiştir. Şüphesiz bu gelişme ve gruplara ayrılmanın birtakım faydaları söz konusudur. Kur'ân-ı Kerim bu inceliğe işarette bulunarak araştırıcılara hareket noktasını göstermektedir.

Diyebiliriz ki: Her milletin kendi bünyesinde kültür birliği sağlaması bakımından ayrı bir dil konuşması yararlıdır. Aynı zamanda milletler arasında bilimsel, ekonomik ve kültürel yönlerden alışverişin sağlanması, her milletin kendi diliyle geliştirdiğini bir diğerine aktarması ve o sebeple birbirlerinin dilini öğrenmeleri gereği doğuyor ve bu da her bakımdan milletler için başka başka faydaların doğmasına yardımcı oluyor.

Bütün insanlar, diğer bir anlatımla, bütün milletler aynı dili konuşsaydı ne olurdu?

Bunun cevabını birkaç madde halinde şöyle verebiliriz:

a) Günümüze kadar gelişme kaydedip gelen bilimsel araştırmalar bu kadar hızlı ve başarılı olmazdı.

b) Aynı dil, ülkelerin uzaklığına ve farklı kültür yapısına göre, çok farklı lehçe ve telâffuzlarla karmaşık bir hal alır ve o sebeple toplum ve fertlerin birbirleriyle anlaşmaları zorlaşırdı.

c) Her millet kendi lehçe ve telâffuzunun doğruluğunu savunur ve böylece dil konusu bir çıkmaza girmiş olurdu.

d) Milli duygular cılız kalır, rekabet duygusu azalabilirdi.

O halde dillerin farklı olması, ilâhi irâdeye dayalı Sünnetullah doğrultusundaki takdirin tabii sonucudur diyebiliriz. İnsan zekâ ve irâdesini farklı diller icat etmeye yatkın kılan Allah'ın şanı elbette ki çok yücedir. O sebeple 22. âyetin sonunda renklerin ve dillerin ayrı olmasında ilim adamları için deliller ve ana fikirler bulunduğu belirtilerek başlı başına bir araştırma ve inceleme konusu olduğuna, aynı zamanda Cenab-ı Hakk'ın insanlardan yana güzel bir tecellisi bulunduğuna işaret edilmektedir.

Gece ve Gündüz Uykusu

وَمِنْ اٰيَاتِهٖ مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَآؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهٖ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ

"O'nun açık belgelerinden biri de, gece ve gündüz (gerektiğinde) uyumanız ve O'nun geniş lutfundan (geçiminizi) arzulayıp aramanızdır. Şüphesiz ki bunda işitebilen bir millet için öğütler ve ibretler vardır."

Bu âyetle de Allah'ın mutlak düzenine ve insanlardan yana sağladığı rahmetinin bir başka tecellisine; aynı zamanda sanatının eşsizliğine değinilmekte ve isbatlayıcı bir delil olarak gözler önüne serilmektedir. Allah'ın bu rahmeti, gece ve gündüz uykusuyla ilgili olup, beynimizin ve vücudumuzun dinlenmesi bakımından onun önemine işaret edilmektedir.

Bilindiği gibi, uyku vücut için gerekli dinlenmeyi sağlayan fizyolojik bir olaydır. Ancak bu dinlenme, yalnız zaman değil, uykunun o zaman içindeki derinliğiyle de yakından ilgilidir. Diğer bir anlatımla sözü edilen dinlenme, zaman ve derinliği çarpımına bağlıdır ki bu çarpıma uyku miktarı denir. Çok yorulan insanlarda uyku zamanı daha kısadır, ama uyku derinliği daha büyüktür. Böylece uyku miktarı yine de yeter dereceyi bulur.

Özellikle uzun günlerde, sıcak mevsimlerde gece uykusu hem pek

derin olmaz, hem de uzun sürmez. O bakımdan az da olsa gündüz uykusuna ihtiyaç vardır. Çünkü vücut yeterince dinlenmemiş, merkez sinir sistemine gerekli olan dinlenmeyi sağlayamamıştır.

İşte insanı dinlendiren, ertesi günkü hayata hazırlayan; sinir sistemini yatıştıran; kalbin ve diğer birçok organların dinlenmesini sağlayan uyku, işitebilen, işitip de anlayabilenler için Cenab-ı Hakk'ın bir lutfu ve aynı zamanda kudretinin bir başka delilidir.

Şimşeğin Çakması ve Yağmur Yağması

وَمِنْ اٰيَاتِهٖ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَيُحْيٖ بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا

"O'nun açık belgelerinden biri de, size korku ve umut vermek için şimşeği göstermesi ve gökten su indirip öldükten sonra yeryüzüne hayat vermesidir.."

Bilindiği gibi, şimşek, yıldırım sırasında meydana gelen çok parlak bir ışıktır. Büyük bir elektrik akımının meydana gelmesiyle oluşur. Zira bulutların elektrik taşıma gücü çok yüksektir. Havada daima bir miktar elektrik vardır. Bu elektrik, bir kondansatör işi gören bulutlarda toplanır. Fırtınalı, kuru, sıcak havalarda nemli bulutlarda toplanan elektrik, buluttan buluta ya da yere geçerken şimşek dediğimiz ışıklı bir iz bırakarak şiddetle patlar. İşte bu patlama "gökgürültüsü", çakma ise "şimşek", yere düşen elektrik yükü de "yıldırım"dır.

Genellikle yıldırım çarpmasında, vücuttan milyonlarca voltluk, binlerce amperlik akım geçtiğinden birden kömürleşme olur, insan ölür.

O bakımdan bulutlu bir havada şimşeğin çakması, insanlara hem korku verir, hem de susuz kalan arazinin muhtaç olduğu yağmura kavuşma ümidini doğurur. Fiziksel anlamda meydana gelen bu olay hem tesadüfi değildir, hem de yararları söz konusudur. Kur'ân, ilâhi düzene bağlı olan bu önemli olayı da Allah'ın varlığına ve kurduğu düzeninin kusursuzluğuna delil göstermekte ve bu açıdan insan aklına seslenmektedir.[1]

Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın insan hayatını düzenlemede birçok olaylar-

1 Bakara suresi: 18, 19. âyetlerin tefsiri

dan üç ayrı olayı sıralarken önce düşünmeye, sonra ilme ve âlime, sonra işitme ve anlamaya, sonra da aklı kullanmaya yer vererek müstesna bir sıralamada bulunmaktadır. Öyle ki:

Düşünme araştırmaya ve gerçeği bulmaya sevkeder. Araştırma ilmi gerçekleri bulmaya yarar. Düşünme ve araştırma aynı zamanda işitme ve anlamayı yönlendirir ve onu bilimsel ölçülerle birleştirir.

Bunların hepsi aklı imânla birleştirip lâyık olduğu yere oturtur. Aynı zamanda:

Kadının erkekten yaratılması ve onun için var kılınması, üzerinde durup dikkatle düşünmeye değer bir olaydır.

Göklerin ve yerin yaratılması ve dillerin, renklerin farklı bulunması ilmi araştırmayı gerektiren bir olaydır.

Geceleyin ve gündüzün bir bölümünde uyuma, kalbi ve kulağı ilâhi düzenlemenin mükemmelliğine çeviren önemli bir olaydır. Yıldırım, gök-gürültüsü, şimşeğin çakması ve bunun neticesi yağmurun yağıp ölü araziyi diriltmesi ise, akla malzeme veren birer fiziksel olaydır. Hiçbiri kendiliğinden veya tesadüflerle meydana gelmemekte, kâinat plânında programlandığı şekilde cereyan etmektedir. O bakımdan tabiatta meydana gelen bu tür fiziksel olaylardan her biri O Yüce Kudret'in varlığına delâlet etmekte ve her olay O'nun damgasını taşımaktadır.

KONUNUN İLMI AÇIKLAMASI

Yağmurlu havada yıldırım ve şimşeklerin tesiriyle havadaki oksijen ve azot birleşerek renksiz azot-monoksit gazını oluşturmaktadır. Bu gaz da tekrar oksijenle birleşerek turuncu renkli azot-dioksit meydana gelmekte ve yine yıldırım ve şimşeklerin tesiriyle havadaki nemlik ve azottan amonyak meydana gelmektedir. Azot-dioksit ise nemliliğin tesiriyle nitrik-asite dönüşmekte, böylece nitrik-asit ile amonyak havada bulunan karbonik asitle birleşerek amonyum-nitrat ve amonyum-karbonat oluşmaktadır.

İşte oluşup meydana gelen bütün bu tuzlar yağmurla birlikte yeryüzüne inmekte, yerdeki mevcut kalsiyum tuzları ile birleşerek kalsiyum-nitratı meydana getirmektedir. Bitkiler de bu tuzu emerek gelişme imkânı bulmaktadır.

Böylece bitkileri yiyip beslenen hayvanlar çeşitli proteinler oluşturmakta ve bu hayvanların etini, sütünü, yumurtasını yiyen insanlar yeterince gıdasını alıp beslenmektedir.

Cenab-ı Hak,

"Onun açık belgelerinden biri de, size korku ve umut vermek için şimşeği göstermesi ve gökten su indirip öldükten sonra yeryüzüne hayat vermesidir" buyurarak böyle bir havada yağan yağmurun nasıl bir hayatı birlikte getirdiğine işarette bulunuyor ve Mü'min suresi 13. âyetle bunu biraz daha açıklayarak ilim adamlarına ışık tutuyor.

"O Allah ki, size açık belgelerini ve delillerini göstermekte ve üzerinize gökten rızık indirmektedir. Ancak O'na yönelip gönül verenler öğüt ve ibret alırlar."

Yerin ve Gökteki Sistem ve Gezegenlerin Kendi Yörüngelerinde Şaşmadan Hareketlerini Sürdürmesi

وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ تَقُومَ السَّمَآءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِهٖ

"O'nun açık belgelerinden biri de, göğün ve yerin O'nun buyruğuyla (yörüngelerinde hareketlerini sağlayıp) durmasıdır."

İlâhi düzenleme, belli bir plân çerçevesinde yaratıldığı amaca yönelik olarak varlığını sürdürmektedir. Her cisim, her sistem ve her gezegen insan için yaratıldığından, hepsi de insan hayatını korumaya ve devam ettirmeye yönelik bir anlam taşımaktadır.

Şöyle ki:

Yerkürenin iki ayrı hareketle belli bir yörüngede elips çizip seyretmesi ve yaratılıp bu düzene sokulduktan sonra hiç şaşmaması, kusursuz bir uygulamanın varlığını ve uygulayanın birliğini isbatlamaktadır.

Güneş'in belli bir mesafede, belli bir merkez içinde iki ayrı hareketi, yani biri kendi merkezindeki, diğeri gezegenlerle birlikteki hareketi, dünyaya ve yıldızlara ışık ve hayat vermesi; yaratıldığı gündenberi bu hizmetini kusursuz sürdürmesi ve bulunduğu merkezden salmaması, yine sınırsız bir kudretin tasarrufuna delâlet etmekte ve O'nun birliğini yansıtmaktadır.

Ay'ın Dünya'nın uydusu olarak, ona yakınlığı ve kendine has bir yörüngede düzenli biçimde seyretmesi de Cenab-ı Hakk'ın üstün kudretine delâlet etmekte ve insanlara sağladığı yararlarla O sonsuz kudretin rahmetini yansıtmaktadır.

Bütün bu plânlı, hesaplı, programlı ve düzenli hareketler, yerçekim ve merkezkaç kanunlarıyla gerçekleşmekte ve bir zincirin halkaları gibi birbirine eklenerek Arş'a kadar dayanmaktadır.

Ölüleri Çağırma Olayı

ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ

"Sonra da sizi bir defa çağırınca hemen yerden çıkarsınız."

Kıyamet olayı meydana gelip mevcut düzen bozulduktan sonra, ikinci hayata kalkma olayı başlar. Oranın hayat şartlarına uygun ve yine bütünüyle insandan yana yepyeni bir düzen kurulur. "Kün Emri" ile nasıl sebepler oluşturulup dünya hayatı var kılınmışsa, yine aynı emirle, sebepler oluşturularak ölüler diriltilip kaldırılır. Buna "Dâvet-i Hak" denilir. Bu davetin tecellisi, insanoğlunun âhiret hayatına has ve oranın şartlarına uygun bir bedene kavuşmasıyla gerçekleşir. Öyle ki, ilâhi emir sebepleri oluşturup plândaki hükümleri harekete geçirerek tecelli eder. Ancak bu sebeplerin ve hükümlerin keyfiyetini -bizim deney ve gözlemimizin dışında kaldığından- bilemiyoruz. Zira değişen düzenin inceliklerini, özelliklerini ve meydana gelecek olayların detay ve iç yüzünü şimdiden belirlememiz mümkün değildir. Buna sadece inanıyoruz. Çünkü dünyada insan hayatını bir süre ayakta tutan şartlar ve kanunlar bütünüyle dünya ile ilgilidir, yani ona has bir anlam ve hüküm taşımaktadır. Değişik düzen ve değişik hayat şüphesiz ki değişik şartları, sebepleri ve kanunları gerektirir.

Her Şey O Kudrete Boyun Eğmiştir

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ

"Göklerde ve yerde bulunan her şey O'na aittir. Hepsi de (ister istemez) O'nun buyruğuna boyun eğip itaat etmektedir."

İlâhi düzenin sağlamlığına, şaşmazlığına deliller getirildikten sonra, her şeyi hilkatindeki özellikleri ve amaçları doğrultusunda plândaki yerine oturtan Cenab-ı Hakk'a böylece her varlığın boyun eğip itaat ettiği, yani

her şeyin bağlı bulunduğu sebepler ve kanunlar çerçevesinde yaratıldığı maksada yöneldiği belirtildi. İşte bu yönelme, ilâhi buyruğa itaat anlamına gelir. İlgili 26. âyetle dikkatler, sözünü ettiğimiz hususa çekilmekte ve bu düzenleme ve programlamanın dışına çıkan kimselerin yaratıldıkları amaçtan saptıkları, plândaki yerlerinden bir bakıma koptukları hatırlatılmaktadır.

Yaratma Kudreti O'na Mahsustur

وَهُوَ الَّذِي يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ

"Önce halkı yaratan, (öldürdükten) sonra da diriltip (hayata) çeviren O'dur. Bu O'na göre pek kolaydır.."

Varlık alanında yer alan her canlıyı ilk yaratıp hayat düzeyine getirmek nasıl Cenab-ı Hakk'a mahsussa; insanları öldürdükten sonra yeni bir düzen kurup onları dirilterek kaldırmak da ancak O'na hastır. İlk yarattığında misal ve model yoktu. İkinci yaratmasında ise, hem misal, hem de model vardır. Gerçi Allah için misal ve model söz konusu değilse de inkarcıların ve şüphecilerin anlayış ve kavrayışlarını kolaylaştırmak için âyette "mesel-i a'lâ" tabiri kullanılmıştır. Şöyle ki: Eğer yaratmakta bir güçlük ve imkânsızlık olsaydı, o takdirde ikinci yaratmak çok daha kolay sayılabilirdi. Oysa Cenab-ı Hakk'a göre bir güçlük ve imkânsızlık hiçbir zaman söz konusu değildir ve olamaz da.

Yerde ve gökte en yüce misaller, modeller, örnekler ve güzel sanatlar Allah'a mahsustur. Her şeyin en güzelini, en bedi'ini yaratmıştır. İnsanlar, hayvanlar ve bitkiler hep bu hikmete dayalı bulunmaktadır; hepsi de ilâhi sanatın izlerini kendinde taşımakta ve yaratılışındaki o üstünlük ve yüceligi yansıtmaktadır. Zira Cenab-ı Hak çok üstün, çok büyük, çok güçlüdür ve yegâne hikmet sahibidir. Her işi hikmete dayalıdır, her fiil plânlı ve programlıdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kurduğu mükemmel düzen, koyduğu sağlam ölçüler; hazırladığı kusursuz plânla varlığını, birliğini ve kudretinin her şeye yettiğini belgelerle isbatlayip ortaya koyan Cenab-ı Hakk'ın çok yüce, çok üstün olduğu açıklandı. Gerçek anlamda örneksiz ve misalsiz yaratmanın O'na mahsus olduğu belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın mutlak anlamda gani olduğu, eşe, ortağa, yardımcıya muhtaç bulunmadığı bir misal ile açıklanıyor. Sonra da kâinat kitabında hakkın varlığını ve birliğini terennüm eden satırlara bakıp doğuştan ruhumuza enjekte edilen din ve Allah duygusunu harekete geçirmemiz ve ilâhi hükümlerin şaşmazlığını görüp anlamamız emrediliyor. Tevhid inancı doğrultusunda kendimizi Allah'a verip bölünmekten, gruplara ayrılmaktan sakınmamız tavsiye ile her zaman Hakk'tan yana olanlarla bulunmamızın ilâhi rızaya uygun düşeceği haber veriliyor.

ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ أَنْفُسِكُمْ ۖ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ
شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ ۚ
كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ
بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ فَمَنْ يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ ۖ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقِمْ
وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ
لِخَلْقِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ مُنِيبِينَ
إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾ مِنَ الَّذِينَ
فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا ۖ كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

28- Allah size kendinizden bir misâl veriyor: Size rızık olarak verdiğimiz nesnelerde sahibi bulunduğunuz kölelerinizden ortaklarınız bulunmasını; ortaklık konusunda birbirinizden korkup endişelendiğiniz gibi onlardan korkarak sizinle onların eşit olmasını ve kendinizi saydığınız gibi onları saymanızı ister misiniz? İşte biz böylece âyetlerimizi aklını kullanan bir millete bir bir açıklarız.

29- Ne var ki o zulmedenler, bilgisizce kendi heveslerine uymuşlardır. Allah'ın saptırdığını kim doğru yola iletebilir? Bu durumda onlara yardımcılar da yoktur.

30- Sen artık yüzünü Hakk'a yönelmiş bir birleyici olarak dine çevir

ki bu, Allah'ın sağladığı bir mayadır, insanları onun üzerine yaratmıştır. Allah'ın yaratmasında hiçbir değişme, değiştirme bulunmaz. İşte en doğru, en sağlam din budur! Ama insanların çoğu bilmezler.

31- Gönülden kendinizi Allah'a verin, O'ndan korkup (kötülük ve azgınlıktan, sapıklık ve nankörlükten) sakının; namazı dosdoğru kılın ve sakın müşriklerden (Allah'a ortak koşanlardan) olmayın.

32- Onlar ki, dinlerini parçalayıp gruplara ayrıldılar ve her grup benimsediği şeyle sevinmektedir.

İLGİLİ HADİSLER

"Doğan her çocuk fıtrat üzere doğar. Sonra ana-babası onu ya Yahudileştirir, ya Hristiyanlaştırır ya da Mecusileştirir. Dört ayaklı hayvanın azası yerinde dört ayaklı yavru doğurduğu gibi, doğan çocuğun fıtratında bir noksanlık hisseder misiniz? (Onda meydana gelen her türlü noksanlık sonradan arız olur). Bu, Allah'ın sağladığı bir mayadır ki insanları o fıtratta yaratmıştır. Allah'ın yaratma (kanununda) hiçbir değişme, değişiklik bulamazsın."[1]

"Her çocuk fıtrat üzere doğar ve tâ ki dili açılıp konuşmaya başlar. Derken ana-babası onu ya Yahudi ya da Hristiyan yapar."[2]

İslâm'da Özel Mülkiyetin Yeri

ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ...

"Allah size kendinizden bir misal veriyor: Size rızık olarak verdiğimiz nesnelerde, sahibi bulunduğunuz kölelerinizden ortaklarınızın bulunmasını, ortaklık konusunda birbirinizden korkup endişelendiğiniz gibi onlardan korkarak sizinle onların eşit olmasını ister misiniz?"

İslâm özel mülkiyete lâyık olduğu yeri ve önemi vermiştir. Onun bu konuda getirdiği esas ve prensipler ne kapitalizmle, ne de sosyalizmle bağdaşır. Çünkü kapitalizm ilke olarak özel mülkiyeti savunurken ona bir sınır çizmez. sosyalizm ise ilke olarak toplumsal mülkiyeti savunur ve ferdi mülkiyete çok az ve çok sınırlı yer verir. İslâmiyet daha çok karma mülkiyet sistemini ilke olarak kabul eder; öyle ki, devlet, mülkiyeti hem ferd,

1 Buhari/Cenâiz: 80, Tefsir: 1/30, Kader: 3 - Müslim/Kader: 22, 23, 24 - Ahmed: 2/315, 346

2 Müsned-i Ahmed: 3/435- 4/24 - Taberâni/Cenâiz: 52

hem de toplum yararına belli esaslara ve âdil sınırlara bağlar.

28. âyetle ferdi mülkiyet üzerinde durulurken, mal mülk sahibi bir kimsenin başkalarının kendisine onda ortak olmasını istemeyeceğine dikkatler çekiliyor ve böylece mülkünde mutlak tasarrufa sahip olan Allah'a eş, ortak, denk ve benzer koşmanın, O'nu adaletsizlikle suçlamanın makul hiçbir yanı ve anlamı olmadığı belirtiliyor. Bu konuda daha etraflı ve sağlıklı düşünmeleri tavsiye edilerek toplum ve milletlerin aklına sesleniliyor.

Böylece kendi heveslerine uyup Allah'a ortak koşanlar da, ferdi mülkiyete hiçbir sınır ve ölçü koymayan kapitalistler de, toplumsal mülkiyeti savunup ferdi mülkiyete pek yer vermeyen sosyalistler de âdil ölçüleri aşıp haksızlığı benimsemektedirler. Cenab-ı Hak 29. âyetle onların bu haksızlığını şöyle açıklamaktadır:

"Ne var ki o zulmedenler bilgisizce kendi heveslerine uymuşlardır. Allah'ın saptırdığını kim doğru yola iletebilir? Bu durumda onlara yardımcılar da yoktur."

Din ve Allah Duygusu Fıtridir

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۚ

"Sen artık yüzünü Hakk'a yönelmiş bir birleyici olarak dine çevir ki bu, Allah'ın sağladığı bir mayadır, insanları onun üzerine yaratmıştır."

İslâm, Allah'ın insanlara son mesajı olarak, O'nun varlığını, birliğini tasdik doğrultusunda Hakk'a tam teslimiyet dinidir. Bütünüyle insan ruhuyla, sağduyu ve akl-ı selimle uyum halindedir. Anasından doğan her çocuk bu duygu ve mayayla gözlerini açar. Çünkü onun ruhuna ezelde bu duygu ve maya zerkedilmiştir. Artık onun bütünüyle silinip belirsiz hale gelmesi düşünülemez. Sadece üzerine bâtıldan yana kılıf geçirilerek bir tarafa itilir ve tesiri azaltılır.

O halde hiçbir çocuk kâfir, putperest, ateşperest ve dinsiz olarak doğmaz. Hiçbir ana rahmi çocuğun bu mayasını değiştiremez. Çünkü Allah'ın hilkat kanununda tebdil söz konusu değildir ve olamaz. Nasıl ki insan, insan olarak, koyun da koyun olarak doğar; birinden diğerine geçiş mümkün değilse, insan ruhundaki fıtri tevhid inancı duygusu da değişmez. Ancak çocuk konuşmaya başlayınca ailesi ve çevresi onun bu mayasını ya geliştirir ya da külleyip tanınmaz hale getirir.

Kur'ân-ı Kerim en sağlam, en doğru dinin, insan ruhuna zerkedilen ve bütünüyle tevhid inancını yansıtan fıtrat dini olduğunu açıklayarak onu lâyık olduğu şekilde ortaya çıkarmamızı telkin ediyor. Ne var ki insanların çoğu bu gerçeği bilmezler.

Dindarlık, Önce Kalbin Teslimiyetiyle Başlar

مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَوٰةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"Gönülden kendinizi Allah'a verin. O'ndan korkup (kötülük ve azgınlıktan, sapıklık ve nankörlükten) sakının. Namazı dosdoğru kılın ve sakın müşrikler (Allah'a ortak koşanlar)dan olmayın."

İmân, önce kalp ile tasdik olduğu gibi, kulluk ve dindarlık da gönül teslimiyeti ve yatışkanlığı ile olur. Dış organlarıyla birlikte bedenin ibâdete katılması, şüphesiz ki gönüldeki imân ve teslimiyeti açığa vurmak ve ibâdeti âdetten ayırmak içindir.

O nedenle ilgili 31. âyetle,

"Gönülden kendinizi Allah'a verin" buyurularak imân ve gerçek dindarlık konusunda kalp teslimiyet ve yatışkanlığının önemi üzerinde durulmakta ve sadece zevahiri kurtarmak için dış organlarıyla teslimiyet gösteren sahte dindarların Allah yanında hiçbir değeri olmadığına işaret edilmektedir. Zira öylelerinin zahiri teslimiyeti ruhlarına enjekte edilen fıtrat mayasından kaynaklanmamakta ve o bakımdan ilâhi rızaya uygun düşmemektedir. Aynı zamanda fıtrata uygun imân ve teslimiyet iç disiplini doğurur; kalbi Allah korkusu ve sevgisiyle doldurup insanı iyiye, doğruya, faydalıya yönlendirir; uygun olmayan inanç ve teslimiyet ne iç disiplini doğurur, ne de insanı hayra ve fazilete yönlendirir.

Ruhlarına yerleştirilen fıtrat mayasını özünden ve amacından uzaklaştırılanların bir başka hali ve görüntüsü ise, kişisel çıkarlarından yana dinde bölünüp parçalanmayı ısrarla sürdürmeleri, kendilerinden başkasını tekfir edip dini ve dindarlığı inhisarları altında tutmaya çalışmalarıdır. Cenâb-ı Hak onların bu çok tehlikeli ve zararlı tutumlarına değinerek mü'minleri şöyle aydınlatıyor:

"Onlar ki, dinlerini parçalayıp gruplara ayrıldılar ve her grup benimsediği şeyle sevinmektedir."

TAHLIL VE YORUM

Fıtrat: Çok yönlü bir kavramdır. O bakımdan ilim adamları az farkla da olsa birtakım açıklama ve yorumlarda bulunmuşlardır.

Onları özetle şöyle sıralayabiliriz:

1- İslâmiyet, Hakk'a teslimiyet.

2- Ruhlar yaratıldığında "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" hitabına verilen olumlu cevabın özü ve mayası.

3- Her doğan çocuğun din ve Allah duygusuyla gözlerini açması.

4- Türün özelliğine bağlı kalınması, türden türe geçişin mümkün olmadığının belirlenmesi.. Nitekim otuzuncu âyetin bir bölümünde bu husus şöyle açıklanmaktadır:

"Allah'ın yaratmasında hiçbir değişme, değiştirme bulunmaz."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın ortağı ve yardımcısı bulunmadığı bir misal ile açıklanırken, ferdi mülkiyetin önemine değinildi. Sonra da insan ruhuna enjekte edilen din ve Allah duygusu konu edilerek, batılı bırakıp Hakk'a yönelmenin gereği üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, insanın sıkıntılı ve sevinçli günlerindeki tutum ve düşüncesi konu ediliyor. Rızkın, zekâ, beceri, çalışıp didinme, arayıp bulma gibi kanunlara bağlandığına işaretle Allah'ın rızkı genişletip daraltığına dikkatler çekiliyor. Sonra da sosyal adaleti sağlayan zekât ve benzeri yardımlar üzerinde durularak faizden kaçınmamız açıklanıyor.

وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا أَذَاقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً
إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا
فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ أَمْ أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ
يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾ وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا
قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ

يَشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾ فَـَٔاتِ ذَا ٱلْقُرْبَىٰ حَقَّهُۥ
وَٱلْمِسْكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ ٱللَّهِ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ
ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَآ ءَاتَيْتُم مِّن رِّبًا لِّيَرْبُوَا۟ فِىٓ أَمْوَٰلِ ٱلنَّاسِ فَلَا يَرْبُوا۟ عِندَ
ٱللَّهِ ۖ وَمَآ ءَاتَيْتُم مِّن زَكَوٰةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ ٱللَّهِ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾
ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ۚ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم
مَّن يَفْعَلُ مِن ذَٰلِكُم مِّن شَىْءٍ ۚ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾

33-34- İnsanlara bir zarar dokununca gönülden yönelerek Rablerine yalvarırlar. Sonra da kendi katından onlara bir rahmet tattırınca, bir de bakarsın ki onlardan bir kısmı Rablerine ortak koşarlar. Böylece kendilerine verdiklerimize karşı nankörlük ederler. Öyle ise eğlenip yararlanın yararlanabildiğiniz kadar, ileride (gerçeği) anlayıp öğreneceksiniz (ama neden sonra).

35- Yoksa biz onlara ortak koşmakta oldukları hakkında konuşan (bilgi veren) bir belge mi indirdik?

36- İnsanlara bir rahmet (ferahlık ve genişlik) tattırdığımız zaman, onunla sevinirler. Kendilerine ellerinin kazanıp öne sürdüğü bir kötülük dokununca bir de bakarsın ümitsizliğe kapılırlar.

37- Görmezler mi ki, Allah rızkı dilediğine genişletir ve daraltır. Şüphesiz ki bunda inanan bir millet için öğüt, ibret ve açık delil vardır.

38- O halde hısımlara, yoksula, yolda kalmışa (zekât ve sadaka) hakkını ver. Bu, Allah'ın hoşnutluğunu dileyenler için hayırlıdır. Ve işte korktuğundan kurtulup umduğuna kavuşanlar da onlardır.

39- İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz faiz Allah yanında artmaz. Allah'ın hoşnutluğunu dileyerek verdiğiniz zekât (böyle değildir). İşte bunlar (zekât verenler onun) karşılığını kat kat artıranlardır.

40- Allah, O ki, sizi yaratır, sonra rızıklandırır; sonra sizi öldürür, sonra da diriltir. Allah'a koştuğunuz eşler-ortaklardan, bunlardan bir şeyi

olsun yapabilen (yaratabilen) var mıdır? Allah onların koştukları ortaklardan münezzehtir ve yücedir.

İnsanın Dönekliği

وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ ...

"İnsanlara bir zarar dokununca gönülden yönelerek Rablerine yalvarırlar. Sonra da kendi katından bir rahmet tattırınca, bir de bakarsın ki onlardan bir kısmı Rablerine ortak koşarlar."

Kur'ân'ın bu müstesna anlatım ve tasvirini "insan huyu, insan karakteri" diye yorumlayabiliriz. Şüphesiz ki, karakterin ortaya çıkmasında daha çok şu iki şey rol oynar: Sıkıntı ve sevinç, darlık ve bolluk. Birincisi son kerteye gelince fıtri duyguyu kamçılar da Allah'a yönelme başlar. İkincisi, -köklü bir imân ve irfan yoksa- fıtri duygunun üzerine bir örtü çeker de nefis ve şehveti ön plâna geçirir ve böylece inkâr ve şüphe baş gösterir.

Bunun için Cenab-ı Hak mü'minleri böylesine zikzaklı bir yola girmekten, döneklik yapmaktan uzak bulundurmak için Ankebut suresinin baş kısmında şu hususu açıklamakta ve aydınlatıcı bilgi vermektedir: "İnsanlar "inandık" demeleriyle kendi hallerine terkedileceklerini, çetin sınavlardan geçirilmiyeceklerini mi sanırlar."

Peygamber mektebinde yetişip O'nun terbiyesini alan Ashab-ı Kirâm'ın çoğunun hayatı incelendiğinde görülmüştür ki, darlık ve sıkıntılı günlerinde de, bolluk ve refah dönemlerinde de hep Allah'ı anmışlar ve ibâdetlerinde bir gevşeme meydana getirmemişler; sıkıntılı zamanda sabredip Allah'a güvenip dayanmasını bilmişler; bolluk ve refah günlerinde O'na gönülden şükrederek nankörlükten kaçınmışlardır.

Allah Rızkı Dilediğine Genişletir

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ا

"Görmezler mi ki, Allah rızkı dilediğine genişletir ve daraltır. Şüphesiz ki bunda inanan bir millet için öğüt, ibret ve açık delil vardır."

Cenab-ı Hak 33, 34. âyetlerle insan karakterine işaretle onun dönek haline değinerek yönlendirici bilgi verdi. 37. âyetle bu konuyu biraz daha açıklayarak, imânı zayıf, iradesi sarsık kişileri uyararak, hayat yolunun zikzaklı bulunduğuna, tozpembe olmadığına dikkatlerini çektikten sonra, rı-

zık konusunda Rablerini suçlamalarının büyük bir haksızlık ve saygısızlık olduğuna işarette bulundu.

Çünkü gerçekten Cenab-ı Hakk'ın kurduğu düzen ve o düzenin bağlı bulunduğu plân ve program değişmez. Hayat kanunları ise şaşmadan hedefine doğru gider. Artık bu düzen ve kanunlara uyanlar hem dünyada, hem de âhirette mutlu olurlar; uymayanlar ise kendilerine haksızlık ve yazık etmiş bulunurlar. Öyle ki, gökler ve yer taşıdıkları bütün kaynaklarla insanoğlunun hizmetine yönelmiş bulunmaktadır. Güneş enerjisi, denizler, buharlaşmalar, yıldırım ve şimşekler, yağmurlar; toprak ve taşıdığı bakteriler insana rızık hazırlamakta ve aralıksız hizmetlerini sürdürmektedirler.

Bu durumda insana düşen tek şey, aklını, zekâsını kullanıp Allah'ın hazırlattığı bu imkânlardan yeterince yararlanmaktır. Yoksa gökten altın ve gümüş yağmaz; onları elde etmemizi kolaylaştıran sebepler iner.

O halde kim bilerek, anlayarak çalışır da rızkını elde etmek için enerjisini kullanırsa, elbette ki ilâhi rızık kanunu gereği, o yeterince nasibini alır. Kim de bunun aksine bir tutum içinde olursa, yine o kanun gereği rızkı daralır ve sıkıntıya düşer.

Gerçek bu olunca, inanan kişilerin Allah'ın "rezzak" sıfatının anlam ve hikmetini düşünerek yola çıkmaları ve işe sarılmaları vaciptir. Yoksa kişinin Allah'a inanması, rızık hususunda yeterli sebep değildir. Zira Cenab-ı Hakk'ın koyduğu kanun gereği, O rızkı çalışmasını bilenlere, hayata sarılıp mevcut imkânlardan meşru sınırlar içinde yararlanmaya azmedenlere verir, yani elde etme yollarını kolaylaştırır. Bu kişiler ister mü'min, ister kâfir olsunlar, rızık konusunda kendi yeteneklerini bilinçli kullanmaları onlar için yeterli sebep teşkil etmektedir.

Bu hikmete dayalı olarak Cenab-ı Hak, 37. âyetin son kısmında şöyle buyurmaktadır:

"Şüphesiz ki bunda inanan bir millet için öğüt, ibret ve açık delil vardır."

Zekâtın Sarf Ciheti

فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهٗ وَالْمِسْكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يُرِيْدُوْنَ

وَجْهَ اللّٰهِ وَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"O halde hısımlara, yoksula, yolda kalmışa (zekât ve sadaka) hakkını ver. Bu, Allah'ın hoşnutluğunu dileyenler için hayırlıdır. Ve işte korktuğundan kurtulup umduğuna kavuşanlar da onlardır."

İslâm, ferdi mülkiyete lâyık olduğu yeri vermekle kalmamış, onun toplumdan yana sosyal adaletin sağlanmasında yardımcı bir faktör olarak sınırlarını da çizmiştir. Böylece hem kapitalizmden, hem de sosyalizmden kesinlikle ayrılarak kendine has bir sistem getirmiştir.

Nitekim yukarıdaki âyetle de ferdi mülkiyete yer verildiğine işaret edilirken sosyal adalete yönelmemiz emredilmektedir. Zekât ve sadaka, aynı zamanda keffaretler, faizsiz ödünç ve karşılıksız yardım bunun omurgasını oluşturur.

Kur'ân-ı Kerim burada birçok sınıfı kapsayan üç sınıftan söz etmektedir.

Bununla ilgili açıklamalarını dikkate almamızı dolaylı şekilde tavsiye etmektedir. Şöyle ki:

1- Hısımlar

Bu, yakın ve uzak bütün akrabayı içine alır.

2- "Yoksul" ile çevirisini yaptığımız "miskin", geçim sıkıntısı çekip imkânları çok dar olan bütün fakirleri kapsar.

3- "Yolda kalmış" ile çevirisini yaptığımız "İbn-i sebil" ise, gurbette olup sıkıntıya uğrayan yolcu, ziyaretçi ve misafirleri kapsar.

Böylece zekât ve sadaka alanı iç içe üç daire çizerek genişler ve hemen hemen toplum bünyesindeki bütün muhtaçları bu dairelerin içine alır.

Zekât ve sadakada niyet:

Bu konuda niyet çok önemlidir. Minnet borcu ve duygusuyla, bir menfaat bekleme arzusuyla değil, sırf Allah rızasını gözetip sosyal adaleti sağlamak düşüncesiyle gerçekleşmelidir. Âyette özellikle bu ince ve duyarlı noktaya parmak basılıyor ve "Allah'ın hoşnutluğunu dileyenler için hayırlıdır" cümlesiyle, amellerin niyetlere göre değer kazanacağına işaret ediliyor.

Zekât ve sadakanın sağlayacağı olumlu sonuç:

Şüphesiz bu mali ibâdetin sağlayacağı daha çok iki mutlu sonuç söz konusudur: Biri dünyada, diğeri ise âhirette gerçekleşir. Dünyada, anti İslâmi olan ve parayı tek değer ölçüsü kabul eden rejim ve ideolojilerin önüne sed çekip, kardeş bir topluluk yapısında huzurla yaşamaya; âhirette Allah'ın vereceği mükâfatla bahtiyar olup saadet içinde ebediyen yaşamaya vesile olur. Cenab-ı Hak bu iki mutluluğu "felah" sözüyle açıklamakta ve gerçek kurtuluşun ancak ilâhi hoşnutluğa erişmekle sağlanabileceğine dikkatleri çekmektedir.

Faiz ve Zekât

وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِّنْ رِّبًا لِّيَرْبُوَا۟ فِىٓ اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا۟ عِنْدَ اللّٰهِ ۚ وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِّنْ زَكٰوةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ

"İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz faiz Allah yanında artmaz. Allah'ın hoşnutluğunu dileyerek verdiğiniz zekât (böyle değildir). İşte bunlar (zekât verenler onun) karşılığını kat kat artıranlardır."

Faiz yaygınlaştığı ve tek amaç haline geldiği zaman toplumun mânevi yapısını tahrip eder; sosyal adaletin yolunu tıkar; kişisel menfaati ön plâna alır; sömürücü bir düzen meydana getirmek suretiyle parayı hedef seçen sömürücüleri durmadan kuvvetlendirir. Emeksiz kazanç yolunu açar ve birtakım yatırımları aksatır. Yorulmadan sermaye birikimine yeterince kolaylık sağladığından tefeci mevcut kapitaliyle yorucu yatırımlardan kaçınır. Aynı zamanda faiz nisbeti arttıkça fiyat artışlarını körükler ve bu sebeple piyasada istikrar adına bir şey bırakmaz. Dayanışma, yardımlaşma, birleşme ve kardeşlik duygularını dumura uğratır; tek değer ölçüsünün para olduğunu belirler ve bunu çok cazip bir düzeye getirir.

Zekât, sadaka ve karşılıksız ödünç ise, faiz sisteminin tam aksine bir ortam oluşturur.

Bunun için "mallarda artış olsun diye verdiğiniz faiz, Allah yanında artmaz" buyurularak faiz sisteminin nasıl bir sonuç doğuracağı açıklanıyor ve mü'minlerin bu konuda çok duyarlı olmaları isteniliyor. Bu cümlenin hemen arkasından "verdiğiniz zekât böyle değildir" cümlesiyle bu iki zıt sistem arasında ciddi bir mukayese yapmamıza işarette bulunuluyor.

Bu nedenle ilim adamlarımız şu sözü tekrarlamışlardır: "Faiz bütünüyle azaptır; zekât ve faizsiz ödünç her yanıyla rahmettir.".[1]

Yaratıp Rızık Veren Kimdir?

اَللّٰهُ الَّذِى خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ

"Allah, O ki, sizi yaratır, sonra rızıklandırır, sonra sizi öldürür, sonra da diriltir."

İnsan karakteri üzerinde duruldu. Çoğunun nankör ve dönek olduğu belirtildi ve bu arada mü'minlere izleyecekleri yol gösterildi. Arkasından toplum bünyesinde dayanışma ve yardımlaşmanın, kardeş olmanın ve yakınlık kurmanın önemi üzerinde duruldu. Sonra da toplumu rahmet, fazilet ve âlicenaplık doğrultusunda ayakta tutacak olan zekât, sadaka ve karşılıksız ödüne gibi sosyal adaletin sağlanmasında nazım rol oynayan yardımların aksatılmaması emredildi. Bunun aksine faizin yapacağı tahribata işaretle konu üzerinde iyi düşünmemiz ilham edildi.

Sonra da yukarıdaki âyetle kafa ve kalpleri imân ve irfan havasıyla doldurup fazilet düzeyinde tutmak için Allah'ın sonsuz kudretinin şu dört tecelli ve tezahürü sıralandı:

1- Allah yegâne yaratandır. Yoktan var kılmak O'na mahsustur.

2- Gerçek anlamda rızık veren O'dur. Zira kâinatta hemen her şeyi insana baş eğdirip hizmete sevketmiştir.

3- Öldüren, yani ölüm denilen olayı belirleyip belli kanunlara bağlayan O'dur.

4- Öldükten sonra diriltip ikinci hayata kaldıran da ancak O'dur.

Bu dört tecelli ve tasarruf şüphesiz ki sınırsız bir kudret ve ilmi gerektirir. Allah'a açık veya gizli, dolaylı veya dolaysız koşulan canlı-cansız ortaklarda böyle bir kudret var mıdır? Parayı ve serveti tek amaç seçip onu ilâhlaştıranlar bu gerçeği hiç düşünmüyorlar mı? Para ne dereceye kadar kurtarıcıdır? Onun geçerlik alanı ne kadardır?

1 Bakara suresi: 275, 276, 278. - Âl-i İmrân suresi: 130 - Nisa suresi: 161, âyetlerin tefsiri

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, sıkıntılı ve sevinçli günlerde insan karakterinin ve içinde taşıdığı renginin ortaya çıkacağı konu edildi. Sonra rızık konusunda Allah'ı suçlamanın makul hiçbir yanı bulunmadığına işaretle, onun belli plân ve programa bağlandığı, kişilerin beceri ve gayretleriyle orantılı bulunduğu hatırlatıldı. Arkasından sosyal adaletin sağlanmasında önemli payı olan zekât, sadaka, faizsiz ödünç gibi yardımlar üzerinde durularak, faizin huzur ve rahmet havası getirmeyeceğine işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın kudret elinden çıkan her şeyin düzenli, dengeli olduğuna işaret edilerek, bu denge ve düzeni, insanların bilgisizce el uzatmalarının bozduğuna değiniliyor. İnkâr, fitne, bozgunculuk ve azgınlığın hiçbir milleti kurtarmadığını, hiçbirine huzur ve güven getirmediğini anlayabilmek için yıkılıp yok edilen inkarcı, ahlâksız ve azgın milletlerin harabelerini gezip görmemiz, inceleyip yıkılış sebeplerini tesbit etmemiz emrediliyor ve daha çok Hakk'i inkâr eden nankörlere hitap edilerek onların bu gibi kalıntıları görüp incelemeleri isteniliyor.

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾

41- İnsanların elleriyle işledikleri (bilgisizce) işlerden, fenalıklardan dolayı karada ve denizde fesat ortaya çıktı. Allah da, belki (pişmanlık duyup) dönerler diye işlediklerinin bir kısmının (cezasını) onlara (Dünya'da) tattıracak.

42- De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da önce gelip geçenlerin sonunun ne olduğunu bir görün! Onların çoğu Allah'a eş-ortak koşanlardı.

Karada ve Denizde Fesadın Ortaya Çıkması

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ

"İnsanların elleriyle işledikleri (bilgisizce) işlerden, fenalıklardan dolayı karada ve denizde fesat ortaya çıktı."

Bu âyet üzerinde farklı yorumlar yapılmıştır. Kanaatimce, geçmiş çağların birtakım olaylarıyla yorumlandığı gibi, çağımızın da getirdiği olaylara ve yeniliklere göre yorumlanmasında bir sakınca yoktur. Çünkü Kur'ân bütün çağları ve milletleri muhatap edinerek indirilmiştir. O halde her çağa ışık tutacak, yön verecek ve yönlendirecek kudreti ve mükemmelliği kendinde taşımaktadır.

Yukarıdaki âyeti bu açıdan ele alıp yorumladığımız takdirde karşımıza şu tablo çıkar:

a) Milletlerin kendi haklarına razı olmayıp sınırlarını genişletmek, başkalarını sömürmek için karada ve denizde çıkardıkları kanlı savaşlar,

b) Deniz sahili ülkelerde hayat ve besin kaynağı olan denizi kirletip istifade edilmez duruma getirmek; karada ise havayı kirletmek, ormanları kesip veya yakıp yok etmek; yeşil alanları, ziraata elverişli toprakları yağma edip üzerinde çeşitli tesisler kurmak ve bir beton yığını haline getirmek,

c) Kara ve denizde bilgisizce avlanıp, insanların yarar ve mutluluğu için yaratılan hayvanların neslini tüketmek veya iyice azaltmak sözü edilen tabloda yer alan elim olaylardan birkaçıdır.

Cenab-ı Hak bu ölçüsüzlüğün ve bilgisizce müdahalenin iki ayrı cezasına dikkatleri çekiyor. Biri dünyada, diğeri ise âhirette gerçekleşir. Dünyadaki ceza, tabiatın dengesini bozup kendimizi zehirlememiz, birtakım felâketlere hazır duruma getirmemiz ve yararlı kaynakları heba etmek suretiyle kendimizi veya gelecek nesilleri açlığa ve sefalete sürüklememizdir. Âhiretteki ceza ise çok daha acı ve şiddetli olacaktır.

Son olarak buna nükleer olayları ilâve edersek, Kur'ân'ın beyanıyla insanın kendi eliyle işlediği fesadın nasıl bir dengesizlik doğuracağını anlatmaya gerek görmüyoruz.

Çağlar boyunca insanoğlu bir yandan dünyayı bayındır hale sokmaya çalışırken, bir yandan da tabiatın dengesini yer yer bozmaktan geri kalmamış ve bir önceki kuşağın işlediği bu cinayet ve tahribatın cezasını bir sonraki kuşaklar çekmiştir. İlmin ve tekniğin ilerlemesiyle bu tahribat daha da çoğalmıştır ve çoğalmaya devam da etmektedir.

Yeryüzünü İbretli Adımlarla Gezmek, Sebepleri İnceleyen Bir Gözle Taramak

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ

"De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da önce gelip geçenlerin sonunun ne olduğunu bir görün!"

Karada ve denizlerde fesat çıkaran, sorumsuzca davranıp ilâhi düzeni tahribe çalışan ve üstelik aşırı nankörlük içinde Cenab-ı Hakk'a karşı gelen milletlerin eninde sonunda yıkılıp yok edildikleri ilâhi sünnet gereğidir. Gezip onların kalıntılarını görmek, yıkılan medeniyetlerini incelemek ve yıkılış sebeplerini bulup tesbit etmek emredilirken, tarihin bir gün yine tekerrür edeceği dolaylı şekilde hatırlatılıyor. Sonra da araştırıcılara bu konuda ipucu verilerek şöyle buyuruluyor:

"Onların çoğu Allah'a eş-ortak koşarlardı."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

İnkâr ve azgınlıkları, nankörlük ve ahlâksızlıkları sebebiyle yıkılıp yok edilen milletlerden geriye kalan harabelerin gezilip görülmesi ve böylece yıkılış sebeplerinin tesbiti emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyamet olayı henüz meydana gelmeden tevhid inancına dönülmesi ve ona göre Cenab-ı Hakk'a ibâdet edilmesi emrediliyor. Buna uymayıp inkârda ısrar edenlerin kendilerine haksızlık edecekleri hatırlatılarak kurtuluş yolu gösteriliyor. Sonra da Allah'ın birliğine ve kudretinin sınırsızlığına delâlet eden belgeler sıralanarak akla malzeme veriliyor.

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ
يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ۖ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنْفُسِهِمْ
يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّهُ لَا
يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ
مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

﴿٤٦﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَآؤُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ
فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِيْنَ اَجْرَمُوْا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٤٧﴾ اَللّٰهُ
الَّذِيْ يُرْسِلُ الرِّيٰحَ فَتُثِيْرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَآءِ كَيْفَ يَشَآءُ
وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلٰلِهٖ ۚ فَاِذَآ اَصَابَ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ
مِنْ عِبَادِهٖٓ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُوْنَ ﴿٤٨﴾ وَاِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلِ اَنْ يُّنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِّنْ
قَبْلِهٖ لَمُبْلِسِيْنَ ﴿٤٩﴾ فَانْظُرْ اِلٰٓى اٰثٰرِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ
مَوْتِهَا ۭ اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتٰى ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٥٠﴾

43- Allah tarafından (plânlanıp) geri döndürülmesi mümkün olmayan (kıyamet) günü gelmeden önce yüzünü o dosdoğru sapasağlam dine çevir. O gün insanlar gruplar halinde birbirlerinden ayırt edilirler.

44- Kim kâfir olursa, küfrü kendi aleyhinedir; kim de iyi yararlı amellerde bulunursa kendi lehine (Cennet'teki) konakları hazırlamış olurlar.

45- Bu da Allah'ın, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları kendi lütuf ve kereminden mükâfatlandırması içindir. Çünkü Allah gerçekten kafirleri sevmez.

46- Rüzgarları (yağmurun yağacağına, aşılamanın yapılacağına) müjdeciler olarak göndermesi, kendi rahmetinden size tattırması, geminin O'nun buyruğu (koyduğu kanunu)yla yüzmesi ve O'nun lutf-ü kereminden arzulayıp aramanız, O'nun açık belgelerindendir. Ola ki şükredersiniz.

47- Andolsun ki senden önce (seçtiğimiz kimseleri) kendi milletlerine peygamber olarak gönderdik; onlara, açık belgelerle, mucizelerle geldiler. (Çoğu inanmadı.) Biz de günah işleyen suçlulardan intikam aldık. Zaten mü'minlere yardım edip onları başarıya eriştirmek bize düşen bir haktır.

48- Öyle Allah ki rüzgarları gönderir de bir bulut kaldırır. Böylece onu nasıl dilerse öyle yayar ve parça parça eder, katlayıp üst üste getirir,

derken yağmurun, onun arasından çıktığını görürsün. Kullarından onu dilediğine verince, bir de bakarsın ki seviniverirler.

49- Her ne kadar onlar buluttan önce, yağmur yağmadan evvel ümitsizlik içindeydilerse de...

50- Artık sen Allah'ın rahmet eserlerine bak! Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor?! Şüphesiz ki O, ölüleri de elbette diriltecektir. O'nun kudreti her şeye yeter.

İLGİLİ HADIS

"Hangi Müslüman, din kardeşinin namus ve şerefini lekeleyecek iftira ve saldırıları geri çevirirse, kıyamet gününde Cenab-ı Hakk'ın, ondan Cehennem ateşini geri çevirmesi, üzerine gereken bir haktır."[1]

En Doğru ve En Sağlam Din: İslâmiyet

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ

"Allah tarafından (plânlanıp) geri döndürülmesi mümkün olmayan (kıyamet) günü gelmeden önce yüzünü o dosdoğru sapasağlam dine çevir."

İslâm'ın manası ve mayası gelip geçen hak dinlerin hepsinde mevcuttur. Çünkü İslâm, bütünüyle "tevhid inancı" doğrultusunda Hakk'a teslimiyettir; aynı zamanda yeryüzünde barış ve huzuru sağlamak, fitne ve fesadı önlemek ve bunun neticesi olarak insanları dünya ve âhiret esenliğine kavuşturmaktır. Kur'ân-ı Kerim'de,

"Kim İslâm'dan başka bir din arzulayıp ararsa, ondan asla kabul edilmeyecektir. Âhirette de o, zarara uğrayanlardandır"[2] buyurulurken, diğer bir âyette bu daha da pekiştirilerek şöyle açıklanıyor:

"Allah katında din ancak İslâm'dır."[3] Böylece Cenab-ı Hak, son din ile diğer semavi dinlerin yürürlükten kaldırıldığını haber veriyor.[4]

Neden en doğru, en sağlam din, İslâm'dır? Bunun cevabı gayet açık-

1 Tirmizi/Birr: 20 - Müsned-i Ahmed: 6/449, 450

2 Âl-i İmrân suresi: 85

3 Al-i İmran suresi:19

4 Beyyine suresi: 2, 3. âyetlerin tefsiri

tır: Kur'ân'a insan sözü karışmadığı ve indiği özellik de korunduğu gibi, Allah'ın insanlara tâ kıyamete kadar en son mesajı olma hususiyetini de taşımaktadır. Değişmeyen, değiştirilmeyen Allah sözü, O'nun yüceliğiyle, mükemmelliğiyle ölçülebilir ki, O'nun yüceliği ve mükemmelliği ölçü ve kıyas kapsamına girmez. O halde Kur'ân'ı başka bir kitapla ölçmek veya kıyas etmek de pek doğru olmaz. Ancak Tevrat ile İncil'e insan sözü karıştırılıp aslından uzaklaştırıldıklarını anlayabilmek için onları Kur'ân'ın ilâhi beyan ve belağatı karşısına getirip ölçmek bu genellemenin dışında kalır.

O halde Cenab-ı Hakk'a kulluk düzeyinde insan ancak yüzünü din olarak en doğruya ve en sağlama çevirmeli değil midir? İnsan zekâsının ürünü olan dinler, Allah'ın kelâmı olan ve münhasıran O'nun eseri kabul edilen dinle ölçülebilir mi?

İslâm'dan önceki semavi dinler hem gelişen sosyal hayata ve ilmi buluşlara cevap veremez olmuş, hem de içine insan sözü karıştırılarak ilâhi âyetler tahrife uğratılmıştır. O bakımdan Cenab-ı Hak konumuzu oluşturan âyetle, inananları en sağlam, en doğru dine davet ederek, hayatlarını ona göre düzenlemelerini emrediyor. Zira Cenab-ı Hak kendisine uzanan yolu yine kendisi açıp o yolda yürümemizi istemekte ve ikinci bir yolun bulunmadığını hatırlatmaktadır.

İyilik ve Kötülük Nisbidir

مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُۚ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِاَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَۙ

"Kim kâfir olursa, küfrü kendi aleyhinedir; kim de iyi yararlı amellerde bulunursa kendi lehine (Cennetteki) konakları hazırlamış olurlar."

İnkâr, sapıklık, hakkı red, döneklik; imân, iyilik, doğruluk ve fazilet nisbi ve izafidir. Öyle ki, bu kavramlar biz insanlara ve cinlere nisbetle hüküm taşır. Cenab-ı Hak bize sadece bizim için yararlı ve zararlı olanları bildirmiş, gerisini anlayış ve irfanımıza bırakmıştır. Artık bu durumda kim inkâra sapıp küfrü benimserse, elbette onun bu inkârı kendi aleyhinedir. Kim de imân temeli üzerinde sâlih amellerde, yararlı işlerde bulunursa, kendi lehine mutlu bir gelecek hazırlamış olur.

İlâhi Kudreti Yansıtan Belgeler

وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ

"Rüzgârları (yağmurun yağacağına, aşılamanın yapılacağına) müjdeciler olarak göndermesi O'nun açık belgelerindendir."

Cenab-ı Hak, en doğru ve en sağlam dine yüz çevirilmesinin gereğini açıkladıktan sonra ilâhi kudretin varlık âleminin her noktasında işler durumda bulunduğuna dikkatleri çekiyor.

Bunu birkaç belgeyle açıklıyor:

a) Rahmetinden insanlara maddi ve manevi haz ve füyuzatı tattırmak için rüzgârı müjdeci olarak göndermesi, varlığına, birliğine, mutlak ve şaşmaz düzen kurduğuna, yarattığı birçok şeyleri insanların yararına verdiğine delâlet etmektedir. Çünkü rüzgâr aynı zamanda bitkiler arasında aşılama, yağmurun yağacağını haber verme, kirli havayı temizleme, yelkenli gemilerin seyrini sağlama gibi hizmetleri vermektedir.

b) Gemilerin denizde yüzmesi de belirlenmiş fiziksel kanunlarla gerçekleşmektedir. Öyle ki "Suya daldırılan her cisim aşağıdan yukarıya doğru düşey bir itme kuvvetinin tesirindedir. Bu kuvvet, cismin taşırdığı sıvının ağırlığına eşittir" temel kanunu söz konusudur. Bu da kendiliğinden veya tesadüflerin biraraya gelmesinden değil de çok yüksek bir kudretin çizdiği plânın gereğidir.

c) Gemilerle denizlerde seyredip Allah'ın bol ve cömertçe nimetlerinden yararlanmamızın hatırlatılması, denizlerdeki besin kaynağı olan kıymetlere ve geçim imkânı sağlayan maddelere bilerek yönelmemizi ilham etmektedir.

Böylece Kur'ân'da yer yer toprak, su, güneşten söz edilmekte ve bunların insan hayatını nimetlerle dolduran Allah'ın üç büyük lutfu olduğu gösterilmektedir. O bakımdan ne yana dönülürse dönülsün mutlaka bu lutufların köpüren nimetleriyle karşılaşılır. Onları insaf ve imân gözüyle görüp de şükretmemek; Cenab-ı Hakk'ın insandan yana tecelli eden rahmet ve inayeti karşısında eğilmemek elde değildir. Zira her nimet kusursuz şekilde programlanan ilâhi düzenlemeyi yansıtmakta ve sadece O'nun kudretinin izini taşımaktadır.

Önceki Peygamberleri Dinlemeyenler

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَآؤُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا

مِنَ الَّذِينَ اَجْرَمُوا

"Andolsun ki senden önce (seçtiğimiz kimseleri) kendi milletlerine peygamber olarak gönderdik; onlara, açık belgelerle, mucizelerle geldiler. (Çoğu inanmadı.) Biz de günah işleyen suçlulardan intikam aldık."

Kur'ân-ı Kerim ilâhi nimetlerden bir bölümünü akla, idrake ve vicdana ışık tutar, hareket sağlar anlamda açıkladıktan ve insanların buna karşı şükretmesini hatırlattıktan sonra, daha önce gelip geçen peygamberlerin bu doğrultudaki irşat ve uyarılarına kalp ve kafalarını kapalı tutan milletlerden ve kavimlerden -bu nankörlüklerine karşılık- nasıl intikam alındığına parmak basmakta ve imân cephesinde yer alan mü'minlerin eninde sonunda ilâhi desteğe mazhar kılınarak başarıya eriştirildiklerini haber vermektedir.

Şüphesiz bu hem Mekkeli nankör inkarcıları, hem de her çağda aynı tutum ve benzeri nankörlük içinde bulunanları uyarmaya yönelik bir misaldir. Aynı zamanda samimi mü'minleri ümit ve güven havasına kavuşturan bir müjdedir.

Sonuç olarak belirtelim ki: Cenab-ı Hakk'ın insandan yana koyduğu hayat kanunlarına imân düzeyinde uyanlar mutlaka mutlu olurlar; ilâhi yardıma lâyık görülerek hem dünyada, hem de âhirette başarıya eriştirilirler. Uymayanlar ise her bakımdan kendilerine çok yazık ederler. Çünkü sözü edilen kanunlar ve sünnetullah kimselere uymaz, şaşmadan hedefine doğru ilerler.

Yağmurun Oluşması

اَللّٰهُ الَّذِى يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابً

"Öyle Allah ki rüzgârları gönderir de bir bulut kaldırır. Böylece onu nasıl dilerse öyfe yayar ve parça parça eder, katlayıp üst üste getirir."

Kur'ân yukarıdaki âyetle rüzgârların bulutları nasıl sürükleyip üst üste yığdığını ve nasıl yayıp belli bölgelere sevk ettiğini konu ediniyor. "Bununla, havadaki nemliliğin yağmur haline gelmesine, aynı zamanda nemli rüzgârların dağlar boyunca yükselirken soğuk hava ile temas kurmasına; alçak basınç alanında yükselen havanın yükseldikçe soğumasına ve havanın sıcak bölgelerden soğuk bölgelere sürüklenmesine yol açan fiziksel

olaylara dikkatleri çekiyor. Kurulan düzenin işleyiş tarzında ilâhi plân ve programın nasıl kusursuz uygulandığını incelememizi ilham ediyor.

Allah'ın Rahmetinin Eserleri

فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا

"Artık sen Allah'ın rahmet eserlerine bak! Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor?"

İlâhi rahmet, insanlardan yana hep önde gider; gazabını ise ikinci plânda tutar. Ancak geniş rahmetinin ölçü ve tecellisini bilmek, ona göre bir yerleşim yeri seçmek gerekir. Sel yatağında ev yapmak, tehlike engellenmeden bağ ve bahçe meydana getirmeye çalışmak ne ise, deprem bölgesinde fay hattında birtakım tesisler kurmak veya yüksek binalar yapmak da odur.

Şüphesiz bu misallerle, rastgele bir tevekkül duygusu içinde hiçbir önlem almadan, mevcut şartları ve ortamı değerlendirmeden Cenab-ı Hakk'ın rahmetinden nasip beklemek doğru olmaz. Çünkü rahmetin geliş yollarını; sebep ve hikmetlerini çok iyi bilip ona göre tedbir aldıktan sonra Allah'a güvenip dayanmak "tevekkül"ün ön şartıdır.

"Artık sen Allah'ın rahmet eserlerine bak!" mealindeki âyetle, rahmetin ne yolda ve ne ölçüde, nerede, nasıl eser ortaya koyduğuna ilim gözüyle bakıp araştırma yapmamız tavsiye ediliyor.

"Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor!" mealindeki âyet ise, dirilmeye elverişli toprakları bize hatırlatıyor ve ziraate elverişli olmayan toprakları ıslâh etmemiz isteniliyor.

Ölü duruma gelen elverişli toprakları, belli şartlar düzeyinde değişmeyen kanunlarla dirilten O Yüce Kudret'in, ölüleri de bir gün -o güne has şartlar ve kanunlarla- dirilteceğinde şüphe mi vardır? Zira varlık âleminin her parçasında tezahür eden ilâhi kudret, ezelde hazırlanan plâna göre kademe kademe tecelli etmektedir. Onu durduracak engelleyecek bir güç söz konusu değildir.

"O'nun kudreti her şeye yeter" cümlesi bu gerçeği haber vermekte ve ona teslimiyet göstermemizi ilham etmektedir.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, "Tevhid inancı"yla ilgili gerçeklere parmak basıldı ve o doğrultuda dindarlığın sürdürülmesi emredildi. Bunun aksine bir yol izleyenlerin kendilerine yazık ettikleri hatırlatıldı. Sonra da Allah'ın eşsiz kudretine delâlet eden bilimsel anlam ve ölçüdeki belgeler sıralanarak insan aklına malzeme verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insanın nankörlüğü konu ediliyor. Kavurucu bir rüzgârın bitkileri sarartmasından dolayı böylelerinin nankörlük ederek nasıl yön değiştirdiği üzerinde durulup çoğunun gezer ölüler, bakar körler, işitir sağırlar olduğu belirtiliyor. Ancak Hakk'a teslimiyet gösterip O'nun âyet ve belgelerine inanan mü'minlere hakikatin sesinin duyurulabileceğine atıf yapılarak, insanın biyolojik gelişme dönemleri yönlendirici bir misal olarak veriliyor.

وَلَئِنْ اَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَاَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهٖ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾ فَاِنَّكَ
لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَآءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾
وَمَآ اَنْتَ بِهٰدِ الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ ۭ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُّؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا
فَهُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿٥٣﴾ اَللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ
ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَّشَيْبَةً ۭ يَخْلُقُ مَا يَشَاۗءُ ۚ وَهُوَ
الْعَلِيْمُ الْقَدِيْرُ ﴿٥٤﴾

51- (Sıcak kavurucu) bir rüzgâr göndersek de (bitkileri) sararmış görseler, hemen arkasından nankörlüğe başlarlar.

52- Çünkü gerçekten sen ölülere işittiremezsin; arkasını çevirip giden sağırlara da daveti duyuramazsın.

53- Ve sen, körleri sapıklıktan doğru yola çevirecek de değilsin. Sen ancak âyetlerimize inananlara duyurabilirsin ki onlar Müslümanlar (Hakk'a dosdoğru teslimiyet gösterenler)dır.

54- Allah'tır ki, sizi oldukça güçsüz (bir madde)den yarattı. Güçsüz-

lükten sonra güç verdi; sonra da güçlülüğün arkasından güçsüz kılıp saç aklığı meydana getirdi. O, dilediğini yaratır; O, bilendir, kudret sahibidir.

Nimetin Çokluğunu ve Devamlılığını Göremeyen Gözler

وَلَئِنْ اَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَاَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهٖ يَكْفُرُونَ

"(Sıcak kavurucu) bir rüzgâr göndersek de (bitkileri) sararmış görseler, hemen arkasından nankörlüğe başlarlar."

İlâhi rahmetten akıp gelen ve çevremizde köpürüp duran sayısız nimetler devam ederken onun şükrünü bir gün olsun düşünmeyen inkarcı maddeciler, şüpheci şaşkınlar; nimetlerden biri veya birkaçı kesilince hem inkâr ve nankörlüklerini artırır, hem de azgınlıklarını hızlandırırlar. Geçmişteki bol ve kesintisiz taşıp köpüren nimetleri veren O Yüce Kudret'e dil uzatır da bütün kusur ve düzensizliği O'na yakıştırmaya çalışırlar.

Kur'ân-ı Kerim nankörleri üç grupta toplayıp tanımlamaktadır:

1- Ölüler,

2- Sağırlar,

3- Körler.

Hakk'ın kurduğu kusursuz düzeni ve akla ışık tutan, malzeme veren ondaki belge ve delilleri idrâk etmeyip inkâr fırtınası içinde maddeyi esas ve amaç seçenlerin kalpleri ölü, ruhları bitkin, vicdanları siliktir. Yüce Yaratan'ın varlığına, birliğine delâlet eden yüzlerce belgeyi tesadüfe bağlamaları, kalplerinin imân ve irfan dirliğini yitirdiğinin başlıca şahididir. Rahmetten feyezan edip gelen nimetleri, şuursuz tabiata bağlayıp hepsini ilâhi düzen ve program dışında düşünmeleri ise, kalplerinin imân nurundan mahrum kalarak karanlığa boğulduğunun bir başka delilidir.

Hakk'ın rahmet sesine kulaklarını tıkayan; Peygamber (aleyhisselam)'ın tebliğ ve irşat sesinden, Kur'ân'ın ilâhi beyânından rahatsız olan materyalistler, putperestler ve şüphe içinde bocalayan münafıklara gelince: Bunların hepsi de gönül, akıl ve vicdan kulağı yönünden sağırdırlar.

Doğru yolu eğrisinden ayırt edemiyen; saplanıp kaldığı küfür ve nifak bataklığını göremiyen; mevcut her nimetin ilâhi rahmetin birer eseri bulunduğunu fark edemeyen kalp, kafa ve vicdan gözü elbetteki kördür.

Bu durumda ne peygamber, ne de O'nun yolunda yürüyen din mürşitleri ve ilim adamları ölülere seslerini duyurabilirler; sağırlara işittiremezler; körleri de eğri yoldan alıp onlara doğru yolu kabul ettiremezler. Meğerki Allah'ın o kulları hakkında hidâyet esintisi tecelli etmiş olsun.

Eşyada Hakk'ın damgasını, O'nun kudretinin izini gören mü'minlerin kalp ve kafaları Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in tebliğ ve irşat sesine açık bulunmaktadır. Zira sağlam köklü imân ancak bu sesle hayat bulup gelişme sağlayabilir.

İnsanın Biyolojik Yönden Gelişme Dönemleri

اَللّٰهُ الَّذِى خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً

"Allah'tır ki, sizi oldukça güçsüz (bir madde)den yarattı. Güçsüzlükten sonra güç verdi; sonra da güçlülüğün ardından güçsüz kılıp saç aklığı meydana getirdi."

Cenab-ı Hak, insanla ilgili hilkat kanununun tecelli ve gelişme safhalarından üçüne değinerek bunun yön değiştirmeden nasıl sürüp gittiğini açıklamaktadır. Güçsüz sayılacak kadar önemsiz bir canlı olan spermanın ana rahmine intikalden sonraki gelişme safhalarından her birinin benzersiz bir düzenleme ile vücut bulduğunu yine ilim gözüyle incelememizi ilham etmekte ve safha safha nasıl güçlenip bambaşka bir yaratık olarak ortaya çıktığını dikkate almamızı, üzerinde iyice düşünmemizi istemektedir.

Sonra da yaşlanma dönemine parmak basılmakta, değişmeyen bir programa bağlı kalınarak, insanoğluna bir gün eski kuvvetini kaybedeceği hatırlatılmaktadır. Öyle değil mi? Cinsi kudret her geçen gün azalır ve bir gün kesilmeye yüz tutar. Organizma artık kendine benzer bir canlı meydana getirme özelliğini kaybeder. Böylece zihin kabiliyetlerinde yavaş yavaş gerileme başlar. Bazı kimselerde bu daha çok belirgin bir durum alır. Saf oksijen ve glikozla çalışan beyin bir yandan yeterli kan alamaz, diğer yandan hücre sayısında bir azalma kendini hissettirir. Bu çöküşü durdurmak mümkün müdür? İlmi araştırma ve buluşlar insan ömrünü -yine ilâhi takdir uyarınca- biraz uzatabilmektedir; ama sözü edilen yaşlılık belirtilerini

gideremememekte ve insanı yürüdüğü bu yoldan geri ceviremememektedir.

Cenab-ı Hak, akıl ve imân sahiplerine seslendiği gibi, inkarcı sapıklara da seslenmekte ve insanın yaratıldığı günden beri hükmünü yürüten bu kanunları koyup programlayan O Yüce Yaratan'ın huzurunda eğilmeyi emretmektedir. Eğer bu safha safha gelişme ve dönemler tesadüflerin eseri olsaydı, çoktan başka tesadüflerle yön değiştirir ve değişik ölçü ve safhalarda kendini göstermeye başlardı. Böylece ne düzen, ne de denge ve istikrar kalırdı.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, köpürüp gelen nimetlere rağmen insanın nankörlüğü üzerinde durularak, inkarcılar ve şüpheciler uyarıldı. İmansızlığın kalpleri kılıflayıp gözleri kör, kulakları sağır ettiğine dikkatler çekildi. Sonra da insanın biyolojik olarak gelişme safhaları konu edilerek Hakk'ın kudretinin tezahürlerini ilim gözüyle görmemiz istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, âhiret âlemine nisbetle dünya hayatının bir saatlik süre olduğu konu ediliyor. O bir saatlik dönemin ikinci hayata hazırlanmaya yeterli olduğuna işaretle, âhiret gününde kimsenin mazeret beyân etmesinin kendisine bir yarar sağlamayacağı haber veriliyor. Arkasından insanın kalp ve kafasını aydınlatacak, yönlendirecek kadar bilgilerin Kur'ân'da yer aldığı hatırlatılarak, her iki hayatı ancak bu kitap ile aydınlığa kavuşturmanın mümkün olacağı üzerinde duruluyor.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ ۙ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ ۚ كَذٰلِكَ كَانُوا
يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ
إِلَىٰ يَوْمِ الْبَعْثِ ۖ فَهٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا
يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ
فِي هٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ
أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

55- (Beklenen) Kıyamet saati gelip gerçekleşeceği gün, suçlu günahkârlar (dünyada veya kabirde) bir saatten fazla kalmadıklarına yemin ederler. Onlar (dünyada da) hep böyle (Hakk'tan, gerçekten) çevriliyorlardı.

56- Kendilerine ilim ve imân verilenler ise şöyle derler: "Andolsun ki siz Allah'ın Kitab'ında (yazıldığı gibi) yeniden dirilip kalkacağınız güne kadar (orada) kaldınız. İşte yeniden dirilip kalkma günü bugündür. Ama siz (bunu bir türlü) bilip anlayamadınız."

57- Zulmedenlerin, o gün özür beyân etmeleri kendilerine fayda vermez ve onlardan Allah'ı (razı edecekleri) bir amel ve davranış da istenmez.

58- Şanıma andolsun ki, biz bu Kur'ân'da insanlar için her çeşit misâlden getirdik. Andolsun ki sen onlara başka bir âyet (açık belge ya da mucize) de getirsen, şüphen olmasın ki o küfredenler, "Siz ancak bâtılla (boş anlamsız gerçek dışı şeyle) uğraşanlarsınız" diyecekler.

59- İşte kendilerini bilgisizlik içinde bırakanların kalplerini Allah böylece mühürler.

60- (Ey Peygamber!) Sabret; Allah'ın vaadi haktır (mutlaka yerine gelecektir). Kesin kesin inanmayanlar seni hafifliğe itmesinler.

Allah Dilediğini Yaratır

يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ

"O dilediğini yaratır; O, bilendir, kudret sahibidir."

54. âyetin sonunda, yaratma plânının Allah'ın yanında bulunduğu ve ona göre hilkat kanununu harekete geçirdiği belirtildi. Böylece maddeye canlılık vasfını verenin ancak O Yüce Kudret olduğuna işaret edildi. Sonra da 55. âyetle âhiret gününde meydana gelecek ilk safhalardan birine atıf yapılarak bu iki konu arasındaki bağlantıyı bulup düşünmemiz istenildi.

Şüphesiz kâinat her yanıyla ve her parçasıyla Hakk'ın hilkat izini taşımakta ve kudretinin benzersiz eseri bulunduğunu göstermektedir. Böylece varlık âlemi her parça ve sistemiyle Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet etmekte; hiçbir şeyin boşuna yaratılmadığını ispatlamaktadır. Zira

Cenab-ı Hak mutlak surette "Hakim"dir, yani hikmet sahibidir ve ancak hikmetle iş görür. Yaratma kanununu da hikmetiyle birleştirip "kün" emrine bağlamıştır.

O halde kâinatta vücut bulan her şey, Cenab-ı Hakk'ın irâde ve dileğine göre yaratılmıştır ve yaratılmaktadır. Bunlardan bir kısmının yaratılış hikmet ve amacını biliyoruz, çoğunun ise bilmiyoruz. Bilip tespit ettiklerimizi hikmete bağlamamız ne kadar gerekliyse, bilmediklerimiz üzerinde çalışıp hikmetini araştırmamız da o kadar lüzumludur.

Âhirete Nisbetle Dünya Hayatı Bir Saatlik Süre Gibidir

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ ۙ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ

"(Beklenen) kıyamet saati gelip gerçekleşeceği gün, suçlu günahkârlar (dünyada veya kabirde) bir saatten fazla kalmadıklarına yemin ederler. Onlar (dünyada da) hep böyle (haktan, gerçekten) çeviriliyorlardı."

Ahirette suçlu günahkârlar, dünyada pek az kaldıklarına yemin edip bununla yeterince hazırlanma imkânı bulamadıklarını belirtmek isteyecekler. Aslında âhiretin sonsuzluğuna nisbetle dünyadaki insan ömrü bir saatlik zaman kadardır denilebilir veya kabir âlemi bir saat kadardır diye ifade edilebilir. Ancak inkarcı sapıkların bunu kendilerine bir mazeret sayıp yeminle söylemelerinin doğru olmadığı belirtiliyor ve onların dünya hayatında da hep böyle gerçeği ters çevirip Hakk'tan uzaklaştıkları hatırlatılıyor.

Dünya hayatında gece ile gündüzün birbirini durmadan izlemesi bir bakıma sun'i zaman kavramını meydana getirmekte ve böylece hayatın aynı şeylerin tekrarından ibaret olduğuna işaret edilmektedir. Ahirette ise, aynı şeylerin tekrarına pek az rastlanır. Şöyle ki: Önce o âlemde gece--gündüz; Güneş ve Ay yoktur. Aynı zamanda yıpranma, eskime ve yaşlanma, çürüyüp yok olma söz konusu değildir. Kudret eliyle hazırlanan safhalar ve cennetteki dekorlar, manzaralar, istekler sık sık değişir. Cenab-ı Hakk'ın nasıl kudret ve tecellileri sonsuz ve sınırsız ise, cennetteki dekorlar ve insan iştihasına hitap eden nesnelerin de yeni yeni biçimde tecelli ve tezahürleri sonsuz ve sınırsızdır.

O halde bu sonsuz ve sınırsız nimetlerden yararlanabilmek için, onları anlayıp hazırlanacak kadar dünyada bize imkânlar ve süreler verilmiştir.

İster bu süreye bir saatlik zaman diyelim, ister sun'i zaman anlamında bir değerlendirme yaparak onu yıllarla belirtelim, bizi yaratan O Yüce Kudretin varlığını, birliğini anlayıp inanacak kadar bir imkâna sahip kılındığımız kesindir. Bazı istisnalar bu genel kuralı bozmaz. O bakımdan ahirette "zaman bulamadım" diyerek kendimizi mazur gösteremeyiz.

İlim Adamlarının Hatırlatması

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَىٰ يَوْمِ الْبَعْثِ

"Kendilerine ilim ve imân verilenler ise şöyle derler; "Andolsun ki, siz Allah'ın kitabında (yazıldığı gibi) yeniden dirilip kalkacağınız güne kadar (orada) kaldınız."

Cenab-ı Hak bu âyetle ilim adamlarının kadrini yüceltiyor ve dünya hayatında olduğu gibi, âhiret hayatında da ilmini imânla birleştiren hakiki alimlerin insanları doğruya irşat edeceklerini haber veriyor. Nitekim onlar dünyada veya kabir âleminde sadece bir saat kadar kaldıklarını iddia edenleri uyarıp "Levh-i Mahfuz"da yazıldığı kadar eyleştiklerini söyleyecekler.

Kur'ân bu konuda çok ince bir noktaya işarette bulunarak mü'minlere şu mesajı veriyor: İmandan önce ilme, bilgiye ihtiyaç vardır. Zira bilerek, anlayarak inanmak insanı "Tahkiki iman"a kavuşturur; bilmeden, anlamadan inanmak insanı taklit çizgisinde tutup ona daha çok zahiri bir teslimiyet sağlar. "Kendilerine ilim ve imân verilenler" sözünde ilim imândan önce anılmış ve böylece bu ikisinin birbirini tamamlayıp olgunlaştırdığına işaret edilmiştir.

Özür Beyan Etmenin Yararı Olmayacak

فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ

"Zulmedenlerin, o gün özür beyân etmeleri kendilerine fayda vermez ve onlardan (Allah'ı razı edecekleri) bir amel ve davranış da istenmez."

Dünya teklif, kulluk, ibâdet ve çalışma yeridir. Âhiret ise hesap, ceza ve mükâfat dönemidir ve sonsuz hayatın değişmeyen yurdudur. Ayrıca dünya hayatı işlenilen kusur ve günahlardan dolayı tevbe, pişmanlık, özür beyân edip Hakk'a yönelme ve manevi kirlerden arınma dönemi; âhiret ise amellerin niyetlere göre ürününü devşirme zamanıdır. Her kişi dünya denilen tarlaya hangi tohumları serpmişse, onların yeşeren ürününü biçer.

Artık atılan tohumların hilâfına bir ürün beklemek söz konusu değildir. Aynı zamanda özür beyân etmenin, pişmanlık duymanın, tevbe ve istiğfarda bulunmanın o âlemde hiçbir yararı yoktur.

O bakımdan kıyamet gününde hiç kimseden Allah'ı hoşnut edecek yeni bir iş ve amel, niyet ve azim istenmez. Zira orası teklif yurdu ve olgunlaşıp Hakk'ın rızasını tahsil dönemi değildir.

İnsan Aklına Işık Tutan Misaller

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ

"Şanıma yemin olsun ki, biz bu Kur'ân'da insanlar için her çeşit misâlden getirdik."

Kur'ân-ı Kerim, Hakk'ın sesini duyurmak, gerçekleri göstermek, doğru yolu tanıtmak ve eğri yolu tanımlamak için insan aklına ve idrâkine seslenir ve akla ışık tutan, düşünceyi yönlendiren; öğüt ve ibret alınmasını sağlayan misaller sergilemeyi de ihmal etmez. Özellikle bilimsel konularda sık sık ana fikir ve temel bilgiler vererek akla yardımcı olur.

Ama ne yazık ki, beyni küfürle, kalbi maddeyle doldurulmuş kişiler, bu misalleri ne anlayacak, ne de görecek bir idrâk uyanıklığına sahiptirler. Böylelerine daha başka belge ve mucizeler de getirilse, yine de inanmazlar ve kendi bâtıl anlayış ve niyetlerine göre, "siz boş ve anlamsız şeylerle uğraşıyor, hayal peşinde koşuyorsunuz" derler. İlgili âyetle bilhassa onların bu anlayış ve tutumuna dikkatimiz çekilmekte ve bâtılı inat ve ısrarla savunanları iyi tanımamıza işaret edilmektedir.

Kesin Olarak İnanmayanlar Seni Hafifliğe İtmesinler

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ

"(Ey Peygamber!) Sabret; Allah'ın vadi haktır (mutlaka yerine gelecektir). Kesin kesin inanmayanlar seni hafifliğe itmesinler."

Herkes başkalarının da kendi inanç ve karakterinde olmasını ister, inancı zayıf olup ciddi şekilde eğitilmemişler ise, bu hususta daha da ileri giderek başkalarının inanç, terbiye, ibâdet ve davranışlarım hafife almaya çalışırlar. Böylece iradesi zayıf, dayanma gücü kısır olanlar, öylelerinin tesir alanına girmekten kendilerini zor kurtarabilirler ve o yüzden kafa ve kalplerinde önü alınmayacak bir sürü şüphe ve tereddütler doğmaya baş-

lar da imânla küfür veya imânla nifak arasında mekik dokuma bedbahtlığına uğrarlar.

Cenab-ı Hak böyle durumlarda şu iki hususu tavsiye etmektedir:

1- İmân gücünü harekete geçirip bâtılın önünde bir sed oluşturmak.

2- Eninde-sonunda kendini bu düzeye getiren mü'minlerin sabır ve azmine karşılık Allah'ın onları dünyada da, âhirette de başarıya eriştireceğine inanmak.

Rivayete göre: Hz. Ali (radıyallahu anh) sabah namazını kılarken Hariciler'den bir adam şu âyeti okuyup onu hafifliğe itmeyi düşünüyor: "Eğer Allah'a ortak koşarsan elbette amelin boşa gider ve zarara uğrayanlardan olursun." Bunun üzerine Hz. Ali (radıyallahu anh) kendini hemen toparlayıp şu âyeti okuyor: "Kesin kesin inanmayanlar seni hafifliğe itmesinler."[1]

Rum suresine, ileride meydana gelecek bir olaydan haber verilerek başlandı. Böylece Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın mucizelerinden biri daha inkarcıların gözleri önüne serilerek insaf ve idrâke davet edildiler.

Bilgisizlik, körü körüne taklit yerildi; olaylara karşı iman gücünü kullanmak suretiyle sabredilmesi ve kesin şekilde inanmayanların sataşmasına önem verilmemesi tavsiye edilerek sure noktalandı.

Bu surenin tefsirini bize kolaylaştırıp yardımda bulunan Cenab-ı Hakk'a hamd; sünnetiyle bize ışık tutan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâm olsun.

1 Câmiu'l- Beyân fi- Tefsiri'l- Kur'ân: 21/38

31. SURE

LOKMAN SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
34	548	2110

LOKMAN SURESİ

İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre : 27, 28, 29. âyetlerin; Katade'ye göre: 27, 28. âyetlerin dışında surenin tamamı Mekke'de inmiştir.[1]

Ünlü hekim Lokmân'dan ve O'nun, oğluna verdiği öğütlerden söz edildiği için sureye "Lokman" adı verilmiştir.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın peygamberliğini ispat eden belgelere yer veriliyor. Ondan önce Arap putperestlerine bir peygamber gönderilmediğine dikkatler çekiliyor.

2- Allah'ın varlığını, birliğini ispat eden belgeler sıralanıyor. Aynı zamanda Allah'ın sıfatlarından birkaç tanesi açıklanıyor.

3- Öldükten sonra ikinci hayatın başlayacağı; haşır ve neşrin gerçekleşeceği haber veriliyor.

4- İnsanın kendi türünün özelliği doğrultusunda nasıl tekâmül ettiği anlatılıyor ve bununla ilâhi kudretin yüceliğine delil getiriliyor.

5- Suçlu günahkârların kıyamet günündeki tavırlarına ve düşüncelerine yer verilerek uyarılar yapılıyor.

6- Mü'minlerin dünyadaki tutum ve durumları, kıyamet gününde Cenâb-ı Hakk'ın onlara hazırladığı üstün nimetler konu ediliyor.

7- İnkarcı sapıkların alay yoluyla, kıyametin acele kopmasını istemeleri üzerinde durularak gereken tehditler yapılıyor.

---

1 el- Câmiu li- Ahkâmi'l- Kur'ân: 14/50

٣١ سُورَةُ لُقْمَانَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِنِينَ ﴿٣﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

1- Elif- Lâm- Mim

2- Bunlar o çok hikmetli Kitâb'ın âyetleridir.

3- İyilik ve güzellikte bulunmayı (faydalı iş yapmayı) huy edinenlere doğru yol ve rahmettir.

4 - Onlar ki, namazı vaktinde dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler ve onlar, evet onlar ahirete kesinlikle inanırlar.

5- İşte bunlar, Rablerinden (belirlenip gösterilen) doğru yol üzeredirler ve işte bunlar kurtuluşa erenlerdir.

Elif - Lâm - Mim.

Bu harfler, "Huruf-ı Mukatta'a"dan olup Allah ile Peygamberi arasında bir şifre ve surenin hikmet, sır ve mayasını taşıyan bir işaret mahiyetindedir. Asıl mana ve taşıdığı hikmeti Allah daha iyi bilir.

Kur'ân'ın Ana Vasıfları

تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ

"Bunlar o çok hikmetli Kitâb'ın âyetleridir. İyilik ve güzellikte bulunmayı (faydalı iş yapmayı) huy edinenlere doğru yol ve rahmettir."

Lokmân suresine, Kur'ân-ı Kerim'in âyetleriyle mü'minlere ışık tutulduğu konu edilerek başlanmakta ve ilâhi kitap olan Kur'ân'ın üç ana vasfı belirtilerek aydınlatıcı bilgi verilmektedir. Şöyle ki:

1- Hikmetli bir kitaptır.

Kapsadığı her konuyu en doğru ve faydalı ölçüde, insanın her iki hayatını da düzene sokacak anlamda işlediği; kalpleri ve kafaları Yüce Yaratan'ın varlığını ve birliğini yansıtan belgelere çevirdiği; ruhlara muhtaç bulundukları manevi gıdayı sunduğu ve insan haklarını en âdil ölçülere ve hükümlere bağladığı için Kur'ân'a "el-Kitabu'l-Hakim" denilmiştir.

2- Doğru yolun kendisidir.

Kur'ân bütünüyle ilâhidir. Taşıdığı hükümlerle, tavsiye ve öğütlerle; vaad ve tehditlerle hayat kanunlarını ve sünnetullahı tarif edip tanıtır. Sünnetullaha uymanın bütün yol ve yöntemlerini gösterir. Allah ile kulları arasındaki engelleri kaldırır; Allah'a giden yolu tanıtır. Bu bakımdan o, bütünüyle doğru yolun rehberi ve hayat kanunlarının değişmeyen mecmuasıdır.

3- İnsanlara katıksız bir rahmettir.

Kur'ân, insan aklına ışık tutan, ana fikir veren; ilim adamına temel bilgileri yansıtan; sorumluluk duygusunu aşılayıp geliştiren; ilâhi rahmet yollarını açan; insan ruhunu ve vicdanını rahmet güneşinden ışık almaya hazırlayan müstesna bir kaynaktır. O bakımdan kendini "ihsan" düzeyine getiren, yani sâlih amellerde bulunup Allah'ı görürcesine ibâdet eden ve her hâlükârda iyiliği prensip edinip insanlara faydalı olma yolunu seçen mü'minlere rahmettir.

Muhsin Sıfatına Lâyık Olan Mü'minlerin Dört Özelliği

اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

"Onlar ki: Namazı vaktinde dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler ve onlar, evet onlar ahirete kesinlikle inanırlar."

Kur'ân-ı Kerim, yukarıda belirtilen üç ana vasfıyla, kendinde şu dört özelliği bulunduran mü'minlerin hayatını ilâhi rızaya uygun düzene sokar.

1- Namazı vaktinde dosdoğru kılarlar.

2- Zekâtı gerektiği şekil ve ölçüde verirler.

3- Âhiret'e kesinlikle inanırlar.

4- Yukarıda belirtildiği gibi, iyiliği huy edinip Allah'ı görürcesine ibâdet ederler ve insanlara faydalı olmaya çalışırlar.

İşte Rablerinden taraf belirlenip gösterilen doğru yol üzerinde olanlar ve korktuklarından kurtulup umduklarına kavuşanlar bunlardır. Nitekim beşinci âyetle, Cenab-ı Hak o kullarını şu sözüyle müjdelemektedir:

"İşte bunlar, Rablerinden (belirlenip gösterilen) doğru yol üzeredirler ve işte bunlar kurtuluşa erenlerdir."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Kur'ân kültürüyle beslenen kalp ve kafaların doğruya yönelecekleri konu edildikten sonra mü'minlerin dört özelliği üzerinde duruldu ve açıklayıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkârda ısrar edip tam bir bilgisizlik içinde başkalarını da Allah yolundan saptırmak isteyenler üzerinde duruluyor. İlâhi âyetlere karşı ne kadar kayıtsız kaldıklarına değinilerek büyüklük taslamalarının cahilce bir hareket olduğu belirtiliyor. Sonra da imân temeli üzerinde sâlih âmellerde bulunanlar övülerek uhrevi mükâfatlarına dikkatler çekiliyor ve insan aklına ışık tutup ona hareket kazandırmak için astronomi ve botanikle ilgili temel bilgiler veriliyor.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ
عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٦﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ
آيَاتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا فَبَشِّرْهُ
بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ
النَّعِيمِ ﴿٨﴾ خَالِدِينَ فِيهَا وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾
خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ
تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا
فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿١٠﴾ هَٰذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ

مِنْ دُونِهِۦ ۚ بَلِ ٱلظَّٰلِمُونَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿١١﴾

6- İnsanlardan bir kısmı, bilgisizce Allah yolundan saptırmak ve onu (Allah sözünü) eğlence edinmek için sözün alaylı (güldürücü) olanını edinir. İşte onlar için aşağılayıp rüsvay edici bir azap vardır.

7- Ona (o alaycı nanköre) âyetlerimiz okunduğu zaman sanki hiç işitmiyormuş, kulaklarında bir ağırlık varmış gibi büyüklük taslayarak arkasını çevirir. İşte onu elem verici bir azap ile müjdele.

8- Onlar ki, imân edip iyi-yararlı amellerde bulundular, şüphesiz onlar için nimet cennetleri vardır.

9- Orada ebedi kalıcılardır. Allah'ın vaadi haktır (elbette gerçekleşecektir). O, çok güçlüdür çok üstündür; yegâne hikmet sahibidir.

10- Gökleri -gördüğünüz şekilde- direksiz yarattı. Yeryüzüne de sizi sarsar diye sabit ulu dağlar yerleştirdi ve orada her türden hayvanlar serpiştirip yaydı. Ve biz, gökten su indirdik de yeryüzünde her çeşit güzel bitkiden yetiştirdik.

11- İşte bu Allah'ın yarattığıdır. Haydi O'ndan başkalarının neler yarattığını gösterin bana! Hayır, zâlimler açık bir sapıklık içindedirler.

İNİŞ SEBEBİ

Arap hikayecilerinden Nadr b. Hars b. Kelde sık sık seyahata çıkan ve ticari amaçla birçok ülkeleri gezip gören bir kimseydi. Uğradığı kabile ve kasabalarda birçok efsane dinlemiş, masallar öğrenmişti. Mekke'ye döndüğünde Kur'ân âyetlerinden söz edilince onları dinledikten sonra küçümsemiş ve "Muhammed galiba size Âd ve Semud kavimlerinden söz ediyor. Oysa ben size Acem ülkesinde yetişen ünlülerden Rüstem ve İsfendiyar hakkında ilginç şeyler anlatayım da dünyada neler olup bittiğini çok daha iyi anlamış olursunuz" demiş ve bir sürü meraklı cahili başına toplayarak onlara masal anlatmıştı.

Yukarıdaki âyetler onu reddeder ve Kur'ân'ın yüceliğini yansıtır mahiyette inmiştir.[1]

---

1 Lübabu't-te'vil: 3/439 - Esbab-ı Nüzul/Nisaburi: 232

Diğer bir rivayete göre: İnsanlardan bir kısmı Kur'ân'ın tesirini azaltmak, hattâ onun birtakım uydurma masallar olduğunu telkin etmek için çeşitli çalgı aletleri alıp halkı ciddi konulardan, hakka yönelmekten alıkoymaya çalışırlardı. O sebeple yukarıdaki âyetler indirildi.[1]

Müfessir Kurtubi de birinci rivayeti iniş sebebi olarak göstermiş ve bu konuda geniş bilgi vermiştir.[2]

Sözün Alaylı ve Güldürücü Olanına Meyletmek

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ

"İnsanlardan bir kısmı, bilgisizce Allah yolundan saptırmak ve onu (Allah sözünü) eğlence edinmek için sözün alaylı (güldürücü) olanını edinir. İşte onlar için aşağılayıp rüsvay edici bir azap vardır."

Ciddi terbiye, köklü dini eğitim görmediği için ahlâken düşük olan ve gününü gün etmeye çalışan maddeci ve midecilerin daha çok zevk aldıkları şeyleri şöyle sıralamak mümkündür:

a) Emek sarfetmeden, alın teri dökmeden tezelden çok kazanmak,

b) Gönül eğlendirmek için çalgı, caz, saz ve içkiyi günlük arkadaş edinmek,

c) Namuslu kadınları ayartıp kötü yola sevketmek için çeşitli çarelere başvurmak,

d) Maddeyi amaç ve hedef seçip ona ulaşabilmek için her şeyi mübah saymak.

Kur'ân-ı Kerim ilgili âyetle, bütün bunlara yol açacak olan müstehcen anlamdaki çalgı, eğlence ve güldürü konuları üzerinde duruyor; şehveti tahrik eden, ibâdetten alıkoyan, kadın-erkek ayrımı yapmaksızın hepsini aynı çatı altında toplayıp yine şehevi ve gönül eğlendirici anlamda eğlenceler tertip ederek Allah yolundan çeviren her fiil ve davranışı takbih ediyor. Zira insanoğlunun şu dünyaya çok daha önemli ve yararlı şeylerle meşgul

1 Lübabü't-te'vil: Tefsir-i İbn Kesir: 3/441

2 Tefsir-i Kurtubi: 14/51-53

olup olgunlaşmak ve bu düzeyde Hakk'ın rızasını kazanıp sâlih amellerde bulunmak üzere getirildiğinde hiç şüphe yoktur. Nitekim Cenab-ı Hak bu hususu şöyle açıklamaktadır:

"Ben, cinleri ve insanları ancak beni tanıyıp ibâdet etsinler diye yarattım."[1]

Ancak Allah'ı tanıyıp O'na ibâdet etmek çok yönlüdür. Özetle diyebiliriz ki; imân doğrultusunda atılan her hayırlı adım, işlenen her iyilik, kazanılan her kuruş ve sarfedilen her dirhem ibâdet sayıldığı gibi adaletle iş görmek, hakları savunmak, yardımlaşma ve dayanışma ruhunu ve duygusunu geliştirmek, din kardeşliğini pekiştirici davranışlarda bulunmak da ibâdettir.

Günümüzdeki düğün, dernek, sünnet ve benzeri âdetler, ibâdet ölçülerinin çok dışına itilmiş, daha çok şehevi doğrultuda gönül eğlendirecek bir kalıba sokulmuştur. O kadar ki, bazı Müslümanlar düğün ve sünnet merasimi icra ettirdikleri zaman, önce mevlid ve Kur'ân okutmakta, sonra caz, saz ve içki gibi eğlenceleri düzenlemektedirler.

İlgili âyetle, İslâmi ölçüleri aşan; dini ve Kur'ân'ı alay konusu edinen cahil sapıklar uyarılıyor ve mü'minlerin bu konularda çok dikkatli olmalarına işaret ediliyor.

Hayatı oyun ve eğlence, mide ve şehvet olarak gören sapıkların kötü âdetlerinden biri de, Allah'ın âyetleri okunduğu veya anlatıldığı ve açıklandığı zaman nefislerinin kibir ve gururla kabarması, hiç işitmiyormuş gibi arka çevirerek Allah sözüne hakarette bulunmasıdır.

Bu tipler her devirde sahneden eksik olmamıştır ve olmayacaktır da. Kur'ân-ı Kerim onları ıslâh oluncaya kadar yalnızlığa itmeyi, hiçbir mü'minin öyleleriyle ciddi ve samimi dostluk ve arkadaşlık kurmamasını telkin etmekte ve gerçek mü'minlerin herkese örnek olabilmeleri için günlerini helâl kazanç sağlamakla, ilim ve irfanlarını artırmakla; insanlığın yararına birtakım buluşlar peşinde koşmakla değerlendirmelerini dolaylı şekilde tavsiyede bulunmaktadır.

Kıyamet gününde ise, dönüş yapmadan ölen o sapıklara verilecek

1 Zâriyat suresi: 56

cezanın, amellerinin cinsinden olacağında şüphe edilmemelidir. Onlar dünyada iken Hakk'ı alaya alıp eğlendikleri için, âhirette kendileriyle alay edilerek azaba sevkedileceklerdir.

Dindarlığın İki Önemli Belirtisi

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ

"Onlar ki, imân edip iyi-yararlı amellerde bulundular, şüphesiz onlar için nimet cennetleri vardır."

Kur'ân-ı Kerim bu âyetle dindarlığın iki önemli belirtisi üzerinde durmakta ve sık sık buna yer vermektedir.

Onlardan biri asıl, diğeri ise o aslın ürünü veya dal ve budağı sayılır.

a) Dosdoğru imân,

b) Amel-i sâlih, yani iyi yararlı amel.

İman: Bilindiği gibi, daha çok kalbe dayalı bir manadır. İbâdet onun belirtileri ve tabii ürünleridir.

İmân, insanla Yüce Yaratan'ı arasındaki yolu açar. İyi yararlı ameller o yolu işlek duruma getirir. Aynı zamanda imân, kalbin gıdası, ruhun cilâsıdır. İyi yararlı ameller bu gıda ve cilanın içten dışa vuran parlaklığıdır. Birini diğerinden ayırıp yalnız bıraktığınız takdirde dindarlığın dengesi bozulur.. Bu dengeyi sağlayanlara gelince: Onlar için Naim Cennetleri hazırlanmıştır. Bu da Allah'ın verdiği bir sözdür ki, O, sözünden asla dönmez; vaadi mutlaka, günü, vakti, saati gelince gerçekleşir.

Diğer bir incelik de şudur: İmansız sâlih amelin hiçbir yararı yoktur; Allah yanında kayda değer bir kıymeti de söz konusu değildir. Çünkü imân asıldır; sâlih amelsiz olunca, yine de yararlıdır ve Allah yanında kıymeti vardır. Âhiret'te de sahibine fayda sağlar. Ancak meyvesiz ağaç kabilinden sahibinin yüzünü pek güldürmez veya sıkıntılarını tamamen gidermez.

Göklerin Direksiz Yaratılması

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا

"Gökleri -gördüğünüz şekilde- direksiz yarattı."

Bu anlatım şekli, bizim anlayışımıza göredir. Gökteki cisimlerin her birinin kendine has bir yörüngesi bulunduğu; aynı zamanda yerçekim ve merkezkaç kanunlarıyla denge ve düzen sağladığı belirtilerek, cisimler arasında zahiri köprünün oluşturulmadığı gibi, boşlukta durabilmeleri için de altlarına bir direk ve benzeri şey konulmadığı konu ediliyor. Böylece milyonlarca yıldızların ve birçok sistemlerin bir düzensizlik içinde olmadığı kendiliğinden ortaya çıkıyor. Şüphesiz, kâinatı belirtilen kanunlarla zincirleme birbirine bağlayan, yani gezegenler ve sistemler arasında çekim kuvvetiyle bir bütünlük meydana getiren Cenab-ı Hakk'ın şanı çok yücedir! Biz ancak o yüksek kudretin karşısında mahviyet ve teslimiyetimizi kalpten dile ve diğer organlarımıza getirdiğimiz nisbette O'na yaklaşmış oluruz.

Yerküre Sarsılmasın Diye Onda Sabit Dağlar Meydana Getirilmiştir

وَاَلْقٰى فِى الْاَرْضِ رَوَاسِىَ اَنْ تَمِيدَ بِكُمْ

"Yeryüzünde de, sizi sarsar diye sabit ulu dağlar yerleştirdi."

Kur'ân-ı Kerim'in dört yerinde, "sizi sarsar diye yeryüzüne sabit ulu dağlar yerleştirdik" ifadesi;[1] yedi yerinde de, "yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi" şeklinde bir anlatım kullanılmıştır. Bu, Allah'ın kurduğu düzenin mükemmelliğini yansıtırken, dağların oluşturulmasının sebep ve hikmetlerinden biri üzerinde durularak coğrafyacılara ve jeologlara ipucu verilmekte; ekvator itibariyle dakikada 27 km. hızla kendi etrafında; saatte 110.000 km. hızla Güneş'in etrafında ve Güneş sistemiyle birlikte saatte 72.000 km. hızla Herkül Burcuna doğru hareket etmekte olan dünyamızın, bu üç ayrı hareketiyle bizi sarsmadığının sebep ve hikmeti açıklanmaktadır. Bundan da anlıyoruz ki, dünyamız bir karpuz gibi düz ve pürüzsüz olsaydı, bugünkü nimetlerin ve kaynakların çoğu olmazdı veya yeterli sayılmazdı. Aynı zamanda hayat şartları çok daha değişik bir manzara arz ederdi. Sonra da yeryüzü bir çöl halini alır, sarsıntı ve dengesizlik sık sık hissedilebilirdi veya belli aralıklarla sarsıntı ve titreşim meydana gelebilirdi. Kur'ân-ı Kerim bu konuda sadece ana fikir vermekte ve araştırma,

1 Nahl suresi: 15, Enbiyâ suresi: 31, Neml suresi: 61. âyetlerin tefsiri

inceleme işini ilgili ilim adamlarına bırakmaktadır.

Böylece kâinatta yer alan her varlığın birtakım ince hesaplara, fiziksel kanunlara göre yaratılıp denge ve düzende tutulduğu anlaşılıyor.

Yeryüzüne Her Türden Hayvan Serpiştirilmiştir

وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَآبَّةٍ

"Ve orada her türden hayvanlar serpiştirip yaydı."

İlâhi plânda yer alan canlılar, yaratılışlarındaki özelliklerine göre yeryüzüne serpiştirilmiş ve insanlar için bir eğlence, dinlenme, düşünme ve nimet kaynağı kılınmıştır.

Kur'ân-ı Kerim "serpiştirip yaydı" ifadesiyle, hayvanların plânlı şekilde bölge ve kıtalara serpiştirildiği şekilde korunmasına işaretle, bunların niçin yaratıldıklarının hikmeti üzerinde durmamızı ilham etmektedir. Ne yazık ki, insanlardan yana yaratılıp yayılan hayvanlardan bir kısmının nesli -bilgisizce avlanma neticesi- yok olmuştur. Bu gerçek, daha çok elde edilen fosillerden anlaşılmaktadır.

Hayvanlar arasındaki üreme dengesi de akıllara durgunluk verecek bir plân ve programa bağlanarak sürüp gelmektedir. Ancak insanların bilgisizce el uzatması sebebiyle bu hususta da birtakım dengesizlikler doğmakta ve ilâhi programı zedelemektedir.

Yeryüzünde Lüzumlu Her Çeşit Güzel Bitkinin Yeşertilmesi

وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ

"Ve biz gökten su indirdik de yeryüzünde her çeşit güzel bitkiden yetiştirdik."

Yağan yağmurla yeşeren sayısı belirsiz bitki türleri de öyle. Her bitkinin ayrı bir yararı, başka başka şifâ kaynağı olduğu ve ayrı bir güzellik ve çekicilik arz ettiği kesindir. Aynı zamanda dünyamızı süslemekte, ona hoş bir görünüm vermektedir. Şüphesiz her bitki ilâhi sanatın inceliğini, yüceliğini ve eşsizliğini yansıtmakta; insanlara ilham vermektedir.

İnkarcı azgınların, câhil müşriklerin Allah'ı bırakıp da ilâh edindikleri canlı-cansız eşyadan hangisi böyle bir yaratma kudretine sahiptir?

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın insanlar için doğru yolun rehberi ve bütünüyle rahmet kaynağı olduğu belirtildi. Sonra da inkarcı sapıklarla, imân eden sâlih mü'minlerin durumu açıklandı ve Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin erişilmezliğine delâlet eden belgelere yer verildi.

Aşağıdaki âyetlerle Hz. Lokmân'ın tevhid inancına sıkı sıkıya bağlılığı konu edilmekte; ve ahlâki konularda oğluna olan tavsiyeleri birer misal mahiyetinde işlenmektedir.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ ۭ وَمَنْ يَّشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ
وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيْدٌ ﴿١٢﴾ وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِهٖ وَهُوَ يَعِظُهٗ يٰبُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ ۭ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ ﴿١٣﴾ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ ۚ
حَمَلَتْهُ اُمُّهٗ وَهْنًا عَلٰي وَهْنٍ وَّفِصٰلُهٗ فِيْ عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ لِيْ وَلِوَالِدَيْكَ ۭ
اِلَيَّ الْمَصِيْرُ ﴿١٤﴾ وَاِنْ جَاهَدٰكَ عَلٰٓي اَنْ تُشْرِكَ بِيْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ
فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوْفًا ۡ وَّاتَّبِعْ سَبِيْلَ مَنْ اَنَابَ اِلَيَّ ۚ
ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿١٥﴾ يٰبُنَيَّ اِنَّهَآ اِنْ تَكُ
مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِيْ صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوٰتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ
يَاْتِ بِهَا اللّٰهُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيْفٌ خَبِيْرٌ ﴿١٦﴾ يٰبُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوْفِ
وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰي مَآ اَصَابَكَ ۭ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ۚ ﴿١٧﴾
وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ
مُخْتَالٍ فَخُوْرٍ ۚ ﴿١٨﴾ وَاقْصِدْ فِيْ مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ ۭ اِنَّ اَنْكَرَ
الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيْرِ ﴿١٩﴾

12- Andolsun ki Lokmân'a Allah'a şükret diye hikmet verdik. Kim şükrederse ancak kendi lehine şükretmiş olur; kim de nankörlük ederse, şüphesiz ki Allah ganidir (hiç kimsenin şükrüne ihtiyacı yoktur), övülmeye çok daha lâyıktır.

13- Hani bir vakit Lokmân oğluna öğüt vererek dedi ki: "Oğulcağızım! Sakın Allah'a ortak koşma. Çünkü gerçekten ortak koşmak büyük bir haksızlıktır."

14- Biz insana, ana-babasının (haklarını gözetmesini de) tavsiye ettik. Anası onu sıkıntı üstüne sıkıntı çekerek (karnında) taşımıştır. Sütten kesilmesi iki yıl içindedir. Bana ve ana-babana şükret; dönüş ancak banadır.

15- Eğer anan-baban, hakkında bilgin olmadığı şeyi bana ortak koşman için seninle tartışıp ağırlıklarını koyarlarsa, sakın onlara (bu hususta) itaat etme. Dünya (işlerin)de ise onlara güzel ölçüde destek ol; bana yönelip gönül verenlerin yoluna uy. Sonra da dönüşünüz elbette banadır; yapageldiğinizi (o zaman) size bir bir haber veririm.

16- (Lokmân yine oğluna dedi ki:) "Oğulcağızım! (İşlediğin iyilik olsun, kötülük olsun) bir hardal tanesi ağırlığınca bile olsa ve o bir kayanın içinde veya göklerde ya da yerde bulunsa, Allah mutlaka onu getirir (ortaya kor). Şüphesiz ki Allah çok lutufkârdır; en ince, en gizli şeyleri bilendir, her şeyden haberlidir.

17- Oğulcağızım! Namazı dosdoğru kıl, (dince, akılca ve sağlam örfçe) uygun olanı emret, kötü olandan da men et. Başına gelene sabret. Şüphesiz ki bunlar azmedilmeye değer işlerdendir.

18- İnsanlardan (büyüklük taslayarak) yüzünü çevirme; yeryüzünde çalımlı çalımlı yürüme. Şüphesiz ki Allah, her böbürlenen kendini beğenmişi sevmez.

19- Yürüyüşünde ortalama bir davranış içinde ol; sesini alçalt. Çünkü seslerin en hoşa gitmeyeni, şüphesiz ki eşek sesidir."

İLGİLİ HADİSLER

"Yedi helak edici şeyden sakının; Allah'a ortak koşmak, sihir yapmak, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı cana haklı bir sebep dışın-

da- kıymak, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş alanından arka çevirip kaçmak, namuslu beri mü'mine kadına zina (suçu) isnad etmek."[1]

"İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki: Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e sordum:

- Hangi amel Allah yanında daha çok sevimlidir? Cevap verdi:

- **Vaktinde kılınan namaz.**

- Ondan sonra hangisi? dedim.

- **Ana-babaya iyilikte bulunmak**, buyurdu.

- Ondan sonra hangisi dedim.

- **Allah yolunda cihâd,** diye cevap verdi."[2]

"Canımı kudret elinde tutan zata andolsun ki, ya iyilikle emreder, kötülükten menedersiniz ya da çok sürmez Cenab-ı Hak kendi tarafından üzerinize bir azap gönderir de artık o durumda duâ edersiniz, ama duanız kabul olunmaz."[3]

"Sizden kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirip gidersin; buna gücü yetmezse, diliyle onu değiştirsin (gidersin). Buna da gücü yetmezse, kalbiyle değiştirsin (giderme çarelerini düşünüp o fiilden tiksinsin) ki bu, imânın en zayıfıdır."[4]

"Şüphesiz ki Allah bana, tevazu göstermenizi, alçakgönüllü olmanızı emretti; tâ ki biri diğerine karşı büyüklük taslamaya, biri diğerinin hakkına tecavüz etmeye."[5]

"Allah yanında kötü ahlâktan daha büyük bir günah yoktur."[6]

---

1 Buhari/Edeb: 6, İmân: 16, Vasiyet: 23, Tıb: 48, Hudud: 44 - Müslim/İmân: 142, 144 - Ebu Dâvud/Vasaya: 19 - Tirmizi/Büyu': 3, Daavat: 62, Tefsir: 4 - Nesâi/Tahrim: 3, Vasaya: 12 - Ahmed: 2/362

2 Buhari/Tevhid: 48. Cihâd: 1, Edeb: 1 - Müslim/İmân: 137, 140 - Ebu Dâvud/Salât: 8 -Tirmizi/Mevakıt: 13, Birr: 2 - Nesâi/Mevakıt: 51 – Ebu Dâvud/Salât: 24 - Ahmed: 1/410, 418, 421, 430-5/368-6/374

3 Tirmizi/Birr: 36, Fiten: 9, 70, 71, Zühd: 39, 63, Tefsir: 5, 18

4 Ebu Dâvud/Salât: 242, Melâhim: 17 - İbn Mâce/İkamet: 159, Fiten: 20 - Ahmed: 3/10, 52

5 Müslim/Cennet: 64 - Ebu Dâvud/Edeb: 40 - İbn Mâce/Zühd: 16, 23

6 Taberâni - el-Hâkim

Lokmân Kimdir?

Lokmân hakkında klasik tefsirlerde senedi ve dayanağı olmayan birçok rivayetlere yer verilmiştir. Ayrıca bu zat sadece sâlih, bilgili, hikmet sahibi bir kimse midir, yoksa tebliğ ve irşatla görevli bir peygamber midir? Bu hususta da farklı görüşler ortaya konmuştur. Her iki husus da ihtimal dahilinde bulunmakla beraber; sâlih, bilgin bir mü'min-i muvahhid olduğu ağırlık kazanmıştır.

Kamusu'l- A'lâm'da şu bilginin verildiğini görmekteyiz: "Hikmetle ün yapan bir zat olup Kur'ân-ı Kerim'de anılmakla, peygamberliğini iddia edenler olmuşsa da, Hekim-i rabbani ve Muvahhid (Allah'ın varlığını ve birliğini tasdik eden) olup peygamber olmaması ihtimali daha kuvvetlidir."

Lokmân'ın Davud Peygamber'e çağdaş olduğu rivayetler arasında yer almaktadır. Köle olduğu söylenirse de bunu belgeye dayalı ortaya koymak mümkün değildir. Arap olduğu sanılmaktadır. İbn İshak'a göre: Lokman el-Hakim soy itibariyle İbrahim Peygamber'e ulaşır. Şöyle ki, Lokman b. Baurâ b. Nâhur b. Tareh denilerek soy ağacı belirlenir ki üçüncü babası Tareh, İbrahim Peygamber'in babası Azer'in bir başka ismidir.

Mukatil'in yaptığı rivayete göre ise, Lokman'ın Eyyub Peygamber'in teyzesinin oğlu olduğu gösterilmektedir.[1]

Yine tefsirlerimizde Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in hicretinden yaklaşık bin yıl kadar önce Arap Yarımadası'nın Amman yöresinde bu isimle bir hekimin ortaya çıktığı, ahlâk ve fazilet konusunda çok hikmetli sözler söylediği, öğütlerde bulunduğu ve o yüzden hakkında birtakım hikâyeler yazıldığı anlatılmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'de ismi geçen Lokman'ın o Lokman olduğu ihtimali pek uzak değildir.

İlim Ve Hikmet, Şükretmeyi Gerektirir

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ ۭ وَمَنْ يَّشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ

"Andolsun ki Lokman'a, Allah'a şükret diye hikmet verdik. Kim şükrederse ancak kendi lehine şükretmiş olur; kim de nankörlük ederse, şüphesiz ki Allah ganiydir (hiç kimsenin şükrüne ihtiyacı yoktur); övül-

1 el- Cami'u li-Ahkâmi'l - Kur'ân: 14/59, 60 - Tefsir-i İbn Kesir: 3/444, 445 - Câmiu'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'ân: 21/43, 44

meğe çok daha lâyıktır."

İlim hikmetle birleşip, gücünü Allah'a imândan alınca, gerçeği daha iyi anlayıp değerlendirebilme düzeyine gelmiş olur. Varlıkta ne varsa, hepsinin mutlak anlamda Allah'a ait bulunduğunu ve bildiğimiz şeylerin sadece insandan yana yaratılıp hizmete sevkedildiğini anlayıp idrâk ettiğimiz gün, bilgimizi hikmetle tamamlamış ve imânla kuvvetlendirip bütünleştirmiş oluruz ki, böyle bir ilim, sahibini hem dünyada, hem de âhirette huzurlu ve mutlu kılmaya elverir. Zira bilgisini hikmetle ve imânla donatmış bir ilim adamı herkesten daha çok Cenab-ı Hakk'a kulluk etmenin, O'na ibâdette bulunmanın gereğine inanır ve her vesileyle Allah'a şükretmenin bir borç olduğunu unutmaz.

Yukarıdaki âyetle, sözünü ettiğimiz hikmete değiniliyor ve insanda daha çok şükretme duygusunu geliştiren önemli kaynağa dikkatler çekiliyor.

Unutmayalım ki, Kur'ân'ın tasvir ettiği şekilde şükretmek, Sünnetullaha uymak ve hayatı ilâhi hilkat statüsüne göre düzenlemek demektir. Bu da başarının ilk ve son basamağı sayılır. O bakımdan Allah'a gönülden yönelip şükreden ancak kendi lehine bir rahmet havası meydana getirir; nankörlük eden de kendi aleyhine bir sonuca yönelmiş olur. Cenab-ı Hakk'ın kimselerin hamd ve şükrüne ihtiyacı yoktur. O mutlak ganidir.

Hikmet Kavram

Hikmet, çok yönlü bir kelimedir. Adalet, ilim, hilim, nübüvvet ve Kur'ân; aynı zamanda sapasağlam ilâhi düzen, varlığı bilme, gerçeği ortaya çıkarma, bir şey icat etme, ilâhi sünneti bilip ona göre hayırlı işlerde, sâlih amellerde bulunma; eşyanın gizli-açık yanları hakkında birtakım bilgi edinme gibi manalara delâlet etmektedir. Felsefe, ahlâk, pratik bilgi, fizik ve benzeri konularla yakından ilgilidir.[1]

Rağıb el- Isfahani ise, "Hikmet"in çok yönlü manalarını kısaltarak şu veciz bilgiyi vermiştir: "Hikmet; Hakkı, ilim ve akıl ile bilip doğru olanı tespit etmektir. Allah hakkında sıfat olarak kullanıldığı zaman, eşyayı bilip onu son derece sağlam ve muhkem icâd etmek anlamına; insana sıfat olarak kullanıldığı zaman, mevcudatı bilmek ve hayırlı işlerde bulunmak anlamına gelir."

1 Kamus Tercümesi: "hikmet" maddesi

Allah'ı İnkâr Etmek, O'na Ortak Koşmak Büyük Bir Zulümdür

وَإِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِهٖ وَهُوَ يَعِظُهٗ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ

"Hani bir vakit Lokman oğluna öğüt vererek dedi ki: "Oğulcağızım! sakın Allah'a ortak koşma."

Lokman el-Hakim'in, kendi oğluna öğüt verirken aklı eren her insanı ilgilendiren ve aynı zamanda "Tevhid İnancı" doğrultusunda bir anlam ve hikmet taşıyan sözlerinin bir bölümü ilgili âyetlerle açıklanmakta ve peygamber sünnetiyle tam uyumluluk arz etmektedir.

Cenab-ı Hak, o sâlih kulunun güzel öğütlerinden on kadarını Kur'ân'da anmak suretiyle hem Lokman'ın kadrini yüceltmiş, hem mü'minlere yol gösterici sünnet olarak bir dizi kural vermiş, hem de bu zat hakkında kalıcı bir ad bırakmıştır.

Lokman'ın Kendi Oğluna Öğüdü

1- Allah'a ortak koşmak zulümdür.

إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

"Çünkü gerçekten ortak koşmak büyük bir haksızlıktır."

Allah'a ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür. Zira varlık âleminde her şey Cenab-ı Hakk'ın ilim ve hikmet sıfatlarının izini taşımakta ve her biri bağlı bulunduğu hilkat kanunu doğrultusunda Hakk'ın buyruğuna baş eğmekte ve O'nun varlığına ve birliğine şehadet etmektedir. Bunca delil ve belgeleri ve kendi yaratılışındaki yüksek hikmeti ve inceliği görmeyip Yüce Yaratan'ı inkâr etmek veya başka şeyleri O'na ortak koşmak insana yakışan bir ölçü ve yol değildir. Böylesine sakıncalı bir yola girmek elbette ki varlık alemindeki eşyanın baş eğmesine ters düşmekte, her birinin hakkına saygısızlık ve tecavüzü ortaya koymakta ve böylece insanı çok zâlim ve çok hak tanımaz bir düzeye getirmektedir.

Çünkü zulüm; bir şeyi lâyık olmadığı yere koymak, bir görevi ehil olmayana vermek, hakkı kabul etmemek, haksızlığı benimsemek ve savunmaktır. Aynı zamanda hak sahibinin hakkını zayi etmek, haksızdan yana olmaktır. Bu mana ile de insanın, ilâhlığa lâyık olmayan canlı-cansız şeyleri ilâhlaştırması, kulluğu gerektiği düzeyde tutmaması, ibâdeti ehil olmayana yapması büyük bir zulüm ve kelimeyle belirlenemiyecek ölçüde haksızlıktır.

2- Ana- Babaya itaat.

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ

"Biz insana, ana-babasının (haklarını gözetmesini de) tavsiye ettik."

Annelik ve babalık yalnız çocuğu dünyaya getirmelerinden, onu büyütüp beslemelerinden ibaret değildir. Anne ve baba, çocuğun iç ve dış dünyasının, ruhi yapısının dayanağı ve manevi âleminin mimarlarıdır.

O bakımdan doğan bir çocuğu bu anlam ve ölçülere göre besleyip büyütmek, eğitip yetiştirmek büyük fedakârlıklar, aralıksız zahmetler ve sıkıntılar gerektiren başlı başına bir konudur. O kadar ki, anne-baba hayatlarının önemli bir kısmını çocuklarının yetişmesi uğruna harcamakta ve kendilerinden kopmaz bir parça olan yavrularını korumak için bazen tehlikeyi bile göze alabilmektedirler.

O bakımdan çocuğun her zaman anne sevgisine, baba ilgisine ihtiyacı vardır. Yapılan ciddi araştırmalar göstermiştir ki, ana-babasından, özellikle anasından ayrı düşen çocuk, zamanında kolay kolay konuşamamakta ve daha çok içine dönük bir durum almakta ve fiziksel yapısı da yeterince gelişmemektedir.

Kur'ân-ı Kerim, ilgili âyette ana-babanın çocuklarıyla olan yakınlığını, onun iç dünyasıyla olan ilgisini ve böylece aralarındaki kopmaz bağları üç madde halinde özetlemektedir. Şöyle ki:

a- Anne sıkıntı üstüne sıkıntı çekerek kendisinden bir parça kabul ettiği yavrusunu karnında taşır.

b- İki yıl veya daha az bir süre onu kucağında taşıyıp süt emzirir.

c- Evlât dünya işlerinde ve önemli konularda ana-babasına destek olmalıdır.

Cenab-ı Hak, evlâdın destek olmasını emrederken, Allah'a günah ve isyanı, inkâr ve şirki gerektiren konularda ana-babanın emrine itaat edilmeyeceğini açıklayarak sağlam bir kıstas ortaya koymuştur.

Böylece Lokman el-Hakim'in bu iki öğüdünden anlıyoruz ki, Allah'a imân ve itaatten sonra, meşru sınırlar içinde ana-babaya itaat ve onlara hizmet gelmektedir.

3- İşlenilen iyilik ve kötülük.

يَا بُنَيَّ اِنَّهَا اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِى صَخْرَةٍ اَوْ فِى السَّمٰوَاتِ اَوْ فِى الْاَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ

"Oğulcağızım! (İşlediğin iyilik olsun, kötülük olsun) bir hardal tanesi ağırlığınca bile olsa ve o bir kayanın içinde veya göklerde ya da yerde bulunsa, Allah mutlaka onu getirir (ortaya kor). Şüphesiz ki Allah en ince, en gizli şeyleri bilendir, her şeyden haberlidir."

Cenab-ı Hakk'ın ilmi her şeyi kapsayıp kuşatmış ve kudreti her varlığa nüfuz etmiştir. Her şey mutlak anlamda O'nun tasarrufu altında bulunuyor. O bakımdan O'nun ilminin dışında kalan bir şey düşünülemez, kudretini aşan bir şeyden söz edilemez. Bunun aksini düşünmek, uluhiyet kavramını kökünden yıkar ve Cenab-ı Hakk'a bilgisizlik, unutkanlık yakıştırılmış olur.

İşte bu bilgi ve imân insanın iç ve dış âlemini düzene sokar, sorumluluk duygusunu geliştirip pekiştirir; atılan her adımımıza, ağzımızdan çıkan her söze dikkat etmemizi öğretir. İçimizden geçen her şeyin Allah tarafından bilindiğini telkin ederek ruh ve vicdan safiyetine erişmemizi kolaylaştırır.

4- Namaz kılmak.

يَا بُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ "Oğulcağızım! Namazı dosdoğru kıl."

Cenab-ı Hakk'ın eşi, benzeri ve ortağı bulunmadığı açıklandıktan; ilmiyle, kudret ve tasarrufuyla her şeyi kapsayıp kuşattığı belirtildikten sonra, O'na şükretmenin ve kulluk görevini yerine getirmenin ilk basamağı kabul edilen namazı kılmaya devam etmemiz emrediliyor. Zira yaratan ile yaratılan arasında namazdan daha işlek bir yol yoktur. Aynı zamanda insanı Allah ile -bir bakıma- konuşturan en ölçülü ibâdet, namazdır. O bakımdan her peygambere namaz ile emredilmiş ve semavi dinlerin hepsinde bu ibâdete yer verilmiştir.

5- İyiliği emretmek, kötülükten menetmek.

وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ

"(Dince, akılca ve sağlam örfçe) uygun olanı emret, kötü olandan da menet."

Şüphesiz dinin, aklın ve sağlam örfün faydalı kabul ettiği ve tavsiyede bulunduğu şeyleri yetişmekte olan kuşakların kafa ve kalplerine eğitim yoluyla işlemek nasıl vâcipse, bu üç unsurun zararlı görüp yasakladığı kötülüklerden nesli sakındırmak ve korumak da öylece vaciptir. Zira İslâm'ın hayat nizamının temelini, Kur'ân-ı Kerim'in hedef ve amacını bunlar oluşturmaktadır.

Konuya bu açıdan eğildiğimiz zaman, toplum yapısında otokontrolü sağlamanın önemi ortaya çıkmakta ve nemelâzımcılığın revaç bulduğu yerlerde huzur ve güvenin bozulacağının kaçınılmaz olacağı vurgulanmaktadır. Bu nedenledir ki, Kur'ân'ın tam 38 yerinde sağlam sahih örften söz edilmekte ve bu açıdan faydalı kültürün korunması dolaylı şekilde istenmektedir.[1]

6- Başa gelen dert ve sıkıntılara karşı sabretmek.

وَاصْبِرْ عَلٰى مَآ اَصَابَكَ ۜ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ۚ

"Başına gelene sabret. Şüphesiz ki bunlar azmedilmeye değer işlerdendir."

Başarının sırrı; amaca erişmenin yollarından biri, olaylar karşısında sarsılmamak, acizlik, yılgınlık ve bıkkınlık göstermeyip başa gelen dert ve musibetlere, felâket ve sıkıntılara göğüs gerip dayanma gücünü ortaya koymaktır. Bilindiği gibi, kulluk da, ibâdet de, hayatta başarılı olmak da bir ucuyla sabra dayanmakta ve azimli, kararlı olmakla iç içe bulunmaktadır. Denildiği gibi, sabırsız, kararsız insanın yolu aslanlarla doludur. Kuvvetli iradeye sahip insan, hareketleri üzerine kuvvetinin, sabrının damgasını vurur.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in sınır tanımaz sabrı ve azmidir ki, korkaklara cesaret aşılamış, uyuşuklara canlılık kazandırmış, nefsine dönük olanları sahneye çıkartıp dâva adamı yapmıştır.

O bakımdan Cenab-ı Hak, üç hayati konuyu açıkladıktan sonra, şu cümleyle onların önemini ve hayatımızdaki yerini belirliyor: "Şüphesiz ki

1 Âl-i İmrân suresi: 104-114. âyetlerin tefsiri

bunlar azmedilmeye değer işlerdendir."

7- İnsanları küçük görmemek.

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ

"İnsanlardan (büyüklük taslayarak) yüzünü çevirme."

Müslümanlığını belgelemenin bir yanı da, sevmek ve sevilmektir. Kendini çok yükseklerde görenler hem Allah'tan uzaklaşmakta, hem de toplumdan kopmaktadırlar. Aynı zamanda sevme ve sevilme sınırlarının çok gerisinde kalmakta ve insanlığa faydalı bir hizmette bulunmadan şu hayata veda etmek zorundadırlar. Denildiği gibi: Dünyanın en büyük işletmesi insanın içindeki saygı işletmesidir. Unutmamak gerekir ki: Aşırı derecede kendini beğenme, kişiyi öylesine bir çıkmaza sürükler ki, artık o noktada hiçbir itirazı, tenkidi, suçu kabul edemez olur. O kadar ki, geçmiş olaylarla ilgili vicdanında beliren azabı susturmaya çalışır. Kendisine doğru olanı telkine çalışanların düşmanı olur.

O bakımdan Cihan Peygamberi Hz. Muhammed (aleyhisselam) fakir-zengin, efendi-köle diye bir ayrım yapmadan insanlara karşı sıcak ilgi duymuş ve bunu günlük yaşayışıyla ortaya koyarak görüşebildiği insanlara tepeden bakmamış, tevazu kanadını indirerek onlardan biri olma nezaketini hiçbir zaman unutmamıştır.

8- Yeryüzünde çalımlı yürümemek.

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ۚ

"Yeryüzünde çalımlı yürüme. Şüphesiz ki Allah her böbürlenen kendini beğenmişi sevmez."

Kâinatın önemli bir bölümünü bilmeyen, kâinata hâkim olan ilâhi kudret ve azametin yüceliğini ve sınırsızlığını tam anlamıyla idrâk edemeyen ve her şeyden önce kendi iç organlarına kumanda edemeyen insanın böbürlenmesi doğru bir düşünce ve hareket sayılabilir mi? Diğer bir anlatımla, henüz kendini dosdoğru tanımayan, nasıl üstün bir sanatkârın fırçasından çıktığını yeterince bilmeyen ademoğlunun yeryüzünde büyüklük taslaması, böbürlenip kendini yükseklerde görmesi, belirttiğimiz bilgisizliğin ve zaafın neticesidir. Zira Allah'ın üstün kudretini bilen, kâinatın azametini düşünebilen ve varlık âleminde kendi yerini belirleyebilen

bir kimsenin ancak mahviyetkâr bir havaya girmesi, Hakk'ın kudretine teslimiyet gösterip kendi aczini anlaması beklenir.

İsrâ suresinde bu konu şöyle açıklanmakta ve insanın gerçek yeri belirlenmektedir:

"Yeryüzünde böbürlenerek yürüme; çünkü yeri delemezsin ve boyca da dağlara ulaşamazsın."[1]

9- Vakar ve tevazu ile yürümek.

وَاقْصِدْ فِى مَشْيِكَ "Yeryüzünde ortalama bir davranış içinde ol."

Mü'min hem vakarlıdır, hem de alçakgönüllüdür. Birinci sıfat ona heybet kazandırır; ikinci sıfat sevilmesine ve saygı görmesine sebep olur. Cadde ve sokaklarda başımızı kaldırıp etrafı taramamız, şunun bunun kapı ve penceresine bakmamız, hafifmeşrep, şahsiyetsiz ve kültürsüz bir insan olduğumuzun açık belirtileridir. Oysa mü'min hem şahsiyetli, hem ciddi, hem mütevazı, hem de vakarlıdır. O bakımdan toplum arasında nasıl davranmamız gerekiyorsa, ona dikkat etmemiz, muaşeret adabına uymamız ve şahsiyetimizi korumamız sünnettir. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimizin günlük hayatı bize bu konuda da ışık tutmakta ve yol göstermektedir. O bakımdan Rasulullah (aleyhisselam)'ın hayatını çok iyi bilmemiz ve araştırmamız gerekmektedir.

10- Yüksek sesle konuşmamak.

وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ ۚ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ

"Sesini alçalt. Çünkü seslerin en hoşa gitmeyeni, şüphesiz ki eşek sesidir."

Konuşurken bazı hususlara dikkat etmek sünnettir. Zira bu konuda da bize örnek olan, yol gösteren vardır, o da âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'dir.

O bakımdan O'nun bu hususla ilgili sünnetini şöyle özetleyebiliriz:

a) Bağırarak konuşmaktan kaçınmak,

b) Kime nasıl hitap edilmesini bilmek,

1 İsrâ suresi: 37

c) Kelime ve cümleler anlaşılmayacak kadar alçak sesle hitap etmemek,

d) Rahatsız edecek kadar yüksek sesle konuşmamak, bu ikisi arasında bir yol izlemek,

e) Muhatabın anlamasını zorlaştıracak yabancı kelime ve girift cümle kullanmamak.

Şüphesiz ki günlük hayatımızda bu ölçüyü aşmamız, bizim Kur'ân terbiyesiyle eğitilmediğimizi, Peygamber sünnetiyle şekillendirilmediğimizi ve yeterince İslâm kültürü almadığımızı gösterir. Zira bu kültürü yeterince almış mü'minin söz ve davranışları hep ayarlı, ses tonu düzenli, kullandığı kelime ve cümleler ölçülü ve anlaşılması kolay cinstendir.

Yontulmadık kişilerin kabadayılık yapıp yüksek sesle ve uyumsuz cümlelerle konuşmaları, hem onların kültür yapısını, eğitim seviyesini yansıtır, hem de insanlara saygısızlıklarını gösterir. Cenâb-ı Hak o gibilerin ölçüsüz kaba konuşmalarını saygılı ve medeni bir kalıba dökmelerini sağlamak için şöyle uyarıcı bir benzetmede bulunuyor: "Çünkü seslerin en hoşa gitmeyeni, şüphesiz ki eşeğin sesidir."

Süt Emzirme Süresi

وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ "Sütten kesilmesi iki yıl içindedir.."

Cenab-ı Hak, ana-babaya itaati emrederken, annenin nasıl bir fedakârlıkta bulunduğuna dikkatleri çekmekte ve bu arada, süt emzirme için normal bir süre üzerinde durmaktadır. Böylece daha çok anne hakkına ve ona karşı güzellikle hizmette bulunmaya ağırlık kazandırmakta, sonra da anne sütünün önemine ve yararına dolaylı şekilde değinmektedir.

Âyetin açık anlatımından şu incelikleri anlıyoruz:

a) Süt emzirme süresinin bir yılın üstünde olması,

b) Bu sürenin iki yılı aşmaması,

c) Belirtilen süre içinde çocuk için en değerli besin maddesinin ana sütü olduğunun unutulmaması hem anne, hem de çocuk için çok olumlu ve yararlı sonuç doğurur.

Zira süt emzirmenin anneyle bebeği arasında sağlayacağı ruhi ve

manevi yakınlık kelimeyle anlatılamayacak kadar derin bir anlam taşır.

Lokma Hekim'in Oğluna Vasiyetinde Mü'minlere Şu Mesajlar Verilmektedir:

1- Allah'ın insana olan nimetlerinin sayısı belirsizdir. Çünkü her şey insandan yana yaratılıp hizmete sevkedilmiştir. Nimete karşı Allah'a şükretmek vaciptir. Bu da kulluğun gereklerini yerine getirmekle gerçekleşir.

2- Cenab-ı Hak mutlak anlamda ganiydir, hiçbir şeye muhtaç değildir. O'nun buyruklarını öğrenip uygulamanın yararı bütünüyle insana aittir. Uygulanmayıp başka bir yol tutmanın da zararları yine insana aittir.

3- Allah'a canlı-cansız bazı şeyleri ortak koşmak, büyük bir haksızlıktır ve kâinat plânına ve düzenine ters düşmek anlamına gelir.

4- Ana-babaya itaat edip onlara iyilikte bulunmak, ilâhi emirlerden biridir. Ancak Cenab-ı Hakk'a karşı insanı âsi ve günahkâr kılacak konularda ana-babanın emirlerine uyulmaz. Çünkü Allah'ın hakkı çok daha büyüktür.

5- Çocuğun bir yıldan fazla emzirilmesinde fayda vardır. Gerekirse beş altı aylıkken mama ile takviye edilir.[1]

6- Sonunda, dönüş mutlaka Allah'a olacaktır. O halde O'nun mülkünde, O'nun koyduğu kurallara ve hazırladığı statüye uymamız gereklidir. Aksine bir yol tutma hakkımız ve yetkimiz yoktur. Çünkü kendi mülkümüzde, kendi başımıza buyruk değiliz.

7- Cenab-ı Hakk'ın olup biten, kalp ve kafadan geçen her şeyi bildiğinden şüphe etmemek gerekir. Zira böylesine bir imân kişiyi yönlendirir, iç ve dış disiplinine kavuşturur da hayatını düzen ve dengede tutar.

8- Namazı vaktinde dosdoğru kılmak farzdır ve hayatımızın selâmeti ve devamı için bu ibâdet son derece lüzumludur. Çünkü mülkün hakiki sahibi böyle bir ibâdetle kendisine kulluk edip yaklaşmamızı emretmiştir.

9- Dine, akla ve sağlam örfe uygun olanı emredip, bunlara ters düşeni menetmek Allah'ın emridir. Bu emri uygulamak toplum yapısında oto-kontrolü sağlar ve her iki hayatımızı huzur ve güvenle süsler.

1 Bakara suresi: 233 - Ahkaf suresi: 15. âyetin tefsiri

10- Hayatın yolu düz değildir. Sevindirici yönleri olmakla beraber üzücü tarafları da vardır. O halde sevindirici şeylerine fazla kapılmamak, üzücü taraflarına göğüs gerip dayanma gücünü ortaya koymak, gerçek ve olgun mü'min olmanın belirtisi ve ölçüsüdür.

11- İnsanları küçük görmemek, onlara karşı büyüklük taslamamak vaciptir veya kuvvetli sünnetlerden biridir. Böylesine bir tavır ve düşünce insanı dünyada da, âhirette de küçük düşürür ve Allah yanında değersiz kılar. Zira tevazu mü'minin şiarıdır. Kibir ve gurur ise cehaletin tabii ürünüdür.

12- Yeryüzünde tevazu ile yürümek, fakat imân vakarını korumak da sünnettir. Unutmayalım ki, İslâm terbiyesi, kibir ve gururla hiçbir zaman bağdaşmaz ve böylesine bir huy ve karakter insanı Rahmân'ın iltifatına lâyık olacak bir düzeye getirmez. Çünkü gerçekten Cenab-ı Hak böbürlenen kimseyi sevmez.

13- Cadde ve sokaklarda edep ve terbiyeyle yürümek, kapı ve pencerelere bakmamak da sünnettir. Bu konuda da Rasulullah (aleyhisselam)'ın vakarlı ve ölçülü yürümesi bizim için en güzel örnektir.

14- Konuşurken sesi ayarlamak, muhatabı rahatsrz edecek şekilde sesi yükseltmemek; işitilmeyecek kadar alçak sesle hitap etmemek de sünnettir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Lokman el-Hekim'in on kadar öğüdü açıklandı ve bununla mü'minlere on dört kadar yönlendirici mesaj verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın yarattığı şeylerin insanın hizmetine verildiği açıklanıyor. Açık ve gizli birçok nimetlerin cömertçe hazırlanıp sergilendiğine dikkatler çekiliyor. Buna rağmen insanlardan çoğunun nankörlük edip doğru yoldan sapmayı tercih ettikleri üzerinde durularak mü'minlerin nasıl hareket etmelerinin gerektiğine işarette bulunuluyor.

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ
عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ۗ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللهِ بِغَيْرِ

عِلْمٍ وَّلَا هُدًى وَّلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ
قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا ۗ اَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ اِلٰى
عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾ وَمَنْ يُّسْلِمْ وَجْهَهٗٓ اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ
اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى ۗ وَاِلَى اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ ﴿٢٢﴾ وَمَنْ كَفَرَ
فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهٗ ۗ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ
بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾ نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ اِلٰى عَذَابٍ غَلِيظٍ
﴿٢٤﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ۗ قُلِ
الْحَمْدُ لِلّٰهِ ۗ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۗ
اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِىُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾

20- Görmediniz mi, Allah göklerde ve yerde olanı baş eğdirip sizin emrinize vermiştir; açık gizli (birçok) nimetini size tamamlamıştır. İnsanlardan öylesi var ki, ilimsiz, doğru yolu gösteren rehberi, aydınlatıcı kitabı olmaksızın Allah hakkında tartışıp durur.

21- Onlara, "Allah'ın indirdiğine uyun!" denildiği zaman, "Hayır, babalarımızı neyin üzerinde bulduysak ona uyarız" derler. Ya şeytan babalarını çılgın alevli ateşe çağırınışsa (ona ne derler?).

22- Kim iyilik ve güzelliği huy edinerek yüzünü (bütün varlığını ve benliğini) Allah'a teslim ederse, cidden o en sağlam kulpa yapışmıştır. İşlerin sonu Allah'a varıp dayanır.

23- Kim de küfrederse, onun küfrü seni üzmesin. Onların dönüşü ancak bizedir. O zaman işlediklerini kendilerine bir bir haber veririz. Şüphesiz ki Allah, göğüslerde olanı bilendir.

24- Onları az bir süre geçindirip yararlandırırız. Sonra da pek ağır bir azaba katlanmaya çaresiz kılarız.

25- Andolsun ki, onlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye soracak olsan, "Elbette Allah" diyecekler. De ki: Allah'a hamd olsun! Ama onların çoğu bilmezler.

26- Göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Şüphesiz ki Allah ganidir (hiçbir şeye muhtaç değildir; ama her şey O'na muhtaçtır); övülmeye de en çok O lâyıktır.

Göklerde ve Yerde Olan Her Şey İnsanın Hizmetine Verilmiştir

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً

"Görmediniz mi, Allah göklerde ve yerde olanı baş eğdirip sizin emrinize vermiştir; açık-gizli (birçok) nimetini size tamamlamıştır."

Kur'ân-ı Kerim burada varlık âleminde vücut bulan canlı-cansız her şeyin insan için yaratıldığını ve her şeyin bağlı bulunduğu kanun gereği, ister istemez insanın buyruğuna verilerek hizmetine sevkedildiğini açıklamaktadır. Bu, her şeyden önce insanın yaratılmasındaki hikmeti ve azizliği, onun Allah yanındaki derece ve kıymetini ortaya koymaktadır.

O halde kâinatta insan denilen canlı varsa, yaratılan her şeyin anlamı ve hikmeti de vardır demektir; o yoksa eşyanın vücudunun hikmeti kalkmakta ve bir bakıma anlamsız kalmaktadır.

Konuyu bu açıdan incelediğimizde âyetin delâlet ve işaretinden şu hususları anlamak mümkündür:

a) İnsan türü yalnız dünyada vardır; diğer gezegen ve yıldızlarda insan yoktur. Nitekim Rahman suresi 10. âyetle bu husus belirtilmekte ve araştırıcılara ışık tutulmakta, hareket noktası belirlenmektedir.

b) Diğer gezegen ve yıldızlarda -kuvvetli bir ihtimal ve yorumla- diğer canlılar da yoktur. Zira canlılar insanlar için yaratılmıştır. İnsanın yararlanamayacağı bir yıldızda canlıların, diğer bir anlatımla hayvanların yaratılması bir bakıma anlamsız ve hikmetsiz kalmaktadır. Ancak herhangi bir gezegen veya yıldızda bir gün gelir de Allah'ın kudretinin erişilmezliğine delâlet eden birtakım canlılara rastlanır veya tespit edilirse, Kur'ân'ı yalanlamaz; bir yoruma göre, onu tasdik eder. Çünkü Şura suresi 29. âyetle

şöyle buyrulmaktadır:

"O'nun varlığına (delâlet eden) belgelerden biri de, göklerin ve yerin yaratılması ve ikisine serpiştirip yaydığı canlılardır."

Bu âyet iki şekilde yorumlanmaktadır. Biz sadece birinci yorumunu dikkate alarak konuyu anlaşılır duruma getirmek istedik. Diğer yorum âyetin tefsirinde yapılmıştır. Meraklıların oraya bakmaları tavsiye olunur.

c) Her şey insanın yararına yaratılıp onun hizmetine baş eğdirildiğine göre, varlık âleminde insan bilgisinin, keşif ve icadının erişebildiği her şeyden yararlanması söz konusudur.

d) Her şey insan için, insan da Allah'ın varlığını, birliğini, kudretinin yüceliğini ve insandan yana olan rahmetinin genişliğini bilip anlamak ve bu imân atmosferi içinde ebedileşmek için yaratılmıştır.

Cenab-ı Hak Açık-Gizli Nimetlerini Tamamlamıştır

وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً

"Açık-gizli (birçok) nimetlerini size tamamlamıştır."

Âyetin açık anlatımından, insan bedeninin ve ruhunun muhtaç bulunduğu bütün nimetlerin kusursuz ölçüde yaratılıp işlenir duruma getirildiği anlaşılıyor. Ancak bu nimetleri elde edebilmemiz için aklımızı, idrâkimizi, zekâ ve enerjimizi bilerek harekete geçirmemiz gerekmektedir. Şüphesiz ki bu da insana ve hayata canlılık kazandırır. Aynı zamanda nimetin kıymeti harcanan emekle ve külfetle bilinir.

Açık ve gizli nimetler üzerinde müfessirlerin farklı yorumları olmuştur. Bize göre: Açık nimet gözle görülebilen, araştırmayla tespit edilebilenleridir. Gizli nimetler ise, bunun aksine bir durum arz edenleridir. Meselâ, bizi koruyan, zaman zaman ilhamda bulunan melekler -bize nisbetle- gizli nimetlerdir. Aynı zamanda ilâhi rahmet ve inayetin kalplere inmesi, ruhlara gıda verip cilalaması da bu cümledendir.

O halde insanoğlu dünya hayatı süresince hem bedenini, hem de ruhunu besleyip geliştirecek kadar nimetlere mazhar kılınmıştır. Yani bu hususta Cenab-ı Hak, insan kudretinin yetmeyeceğini kendisi yaratıp hazırlamıştır. Onlardan yararlanmayı ise, insanların yeteneğine bırakmıştır.

İlimsiz, Kitapsız Allah Hakkında Tartışanlar

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ

"İnsanlardan öylesi var ki, ilimsiz, doğru yolu gösteren rehbersiz, aydınlatıcı kitabı olmaksızın Allah hakkında tartışıp durur."

Allah'ın varlığı ve birliği, kudretinin ve ilminin sınırsızlığı ancak birkaç kıymetin bir araya gelmesiyle bilinebilir. Aksi halde birtakım basit mantıki yollarla neticeye varılamaz. O kıymetler şunlardır: Akıl, imân, kitap, rehber ve ilim.

Yalnız akıl, iyi kullanıldığı, bazı saplantıların tesirinden arındırıldığı takdirde kâinatın bir yaratıcısı bulunabileceğini çok sathi şekilde anlayabilir. İlmi araştırmalar onun yardımına verildiğinde ise, Yüce Yaratan hakkında biraz daha derinleşme imkânı sağlamış olur. Aklı ve ilmi destekleyip aydınlatacak ilâhi kitabı yardımcı verdiğimiz durumda, Allah'ı bilip anlama iyice derinleşir ve mecrasını bulmuş olur. İşte bu noktada "imân" yani "tahkiki imân" başlar. İlâhi hidâyet tecelli eder de kalpte sağlam imân vücut bulursa, Allah'ı bilip anlama iyice kökleşir ve mecrasını değiştirmeyecek kadar kuvvet kazanır.

Nasıl yalnız hidrojen veya yalnız oksijen susuzluğumuzu gideremiyor; ikisinin belli oranda bir araya gelmesiyle bize hayat veren "su nimeti" oluşuyorsa, onun gibi yalnız akıl veya yalnız ilim Allah'ı lâyıkıyla bilmeye yetmiyor; kitap ve imânı buna kattığımız takdirde gerçek ölçüsünü buluyor ve istenilen faydayı sağlıyor.

Cenab-ı Hak 20. âyetin son kısmımda bu önemli hususu şöyle belirtiyor:

"İnsanlardan öylesi var ki, ilimsiz, doğru yolu gösteren rehbersiz; aydınlatıcı kitabı olmaksızın Allah hakkında tartışıp durur. "

Ataların Dinine Uymak Doğru Mudur?

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا

"Onlara: "Allah'ın indirdiğine uyun" denildiği zaman "Hayır, babalarımızı neyin üzerinde bulduysak ona uyarız" derler."

İnsan, kendisine başta akıl olmak üzere birçok yetenekler verilerek

manen donatılmış ve eğitilmeğe, öğretilmeğe uygun bir yapıda yaratılmıştır. Ancak içinde yetiştiği aile ve çevrenin tesiri oldukça büyüktür. O bakımdan yalnız akıl kendi başına bu tesiri giderecek güce sahip değildir. Akıl bu durumda ilimle birleşir de duyguların tesir alanını aşarak gerçeği aramaya koyulursa, ilâhi hidâyet ondan yana tecelli eder ve böylece körü körüne ataların bâtıl inançlarına; kötü âdetlerine uymaktan kendini kurtarma şansına erişir. Şüphesiz ki ilâhi hidâyetin bir ucu, kitap ve peygambere yönelmekle bağlantılıdır. Zira bu iki esas, akla ve ilme hareket noktasını belirler ve amacın ne olduğunu gösterir. O bakımdan son derece lüzumludur.

İlgili yirmi birinci âyette, akıllarını duygularının emrine verip atalarının bâtıl inançlarına körü körüne bağlanıp kalan müşrikler, inkârcı maddeciler hem uyarılıyor, hem de akıllarını harekete geçirmek için kendilerine malzeme veriliyor.

En Sağlam Kulp

وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهٗٓ اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى

"Kim iyilik ve güzelliği huy edinerek yüzünü (bütün varlığını ve benliğini) Allah'a teslim ederse, cidden o en sağlam kulpa yapışmıştır."

Her kulp yapısına ve bağlı bulunduğu bütününe göre sağlamlık veya çürüklük arzeder. "Allah" kavramı bize nasıl sınırsız bir varlık ve kudreti; sonsuz ilim ve rahmeti simgeliyorsa, O'na imân ve ibâdet de o nisbette sağlam bir kulpa tutunmamızı gerçekleştiriyor. Her şeyimizle O Yüce Kudret'in eseri olduğumuz muhakkaktır. O halde her şeyimizle O'na teslimiyet gösterip ve münhasıran O'na güvenip dayanmamız, O'na kul olmamızın gereği, insan olarak yaratılmamızın kaçınılmaz yoludur. Cenab-ı Hak'tan kopmamız hem kendimizi inkâr etmemizi, hem de kendimizi başıboş gayesiz ve amaçsız saymamızı sonuçlandırır. Oysa ne biz, ne de diğer hiçbir varlık başıboş, gayesiz, anlamsız ve hikmetsiz yaratılmamıştır. Çünkü kâinat plânında yer alan her varlığın bir maksada, bir hizmete ve yarara yönelik bulunduğunu görüyoruz. Bunun aksini isbat etmek elbette mümkün değildir.

İşte bu nedenledir ki, ilgili âyetle Cenab-ı Hak insana niçin yaratıldığını ve hangi amaca yöneltilerek vücuda getirildiğini hatırlatmaktadır.

Böylece Yüce Yaratan'a imanın ve sâlih amellerde bulunmanın bütünüyle "Hakk'a teslimiyet" olduğunu ve bu manayla en sağlam kulpa tutunulduğunu açıklamakta; insanın kendisi gibi fanilere, sonradan vücut bulan eşyaya ibâdet etmesinin büyük bir haksızlık olduğuna işarette bulunmaktadır.

İşlerin Sonu Allah'a Varıp Dayanır

وَاِلَى اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ

"İşlerin sonu Allah'a varıp dayanır."

Dünyada da, âhirette de bütün işlerin ve olayların sonu Allah'a varıp dayanır. Dünya hayatında Allah'ın koymuş olduğu "hayat kanunları", diğer bir anlatımla "Sünnetullah" hedefine doğru şaşmadan ilerler ve bütünüyle insanı her iki hayatta mutlu kılmaya yöneliktir. Hiçbir kuvvet onu durduramaz ve aksi bir hedefe çeviremez. O bakımdan kim nereye giderse gitsin, ne yana çekerse çeksin, nasıl davranırsa davransın sonunda sözünü ettiğimiz kanuna boyun eğmek zorundadır. Çünkü "Sünnetullah" kimselere uymaz, ama herkes ona uymakla sorumlu ve mükellef tutulmuştur. O halde Allah'ın mülkünde, O'nun tasarrufu, ve gözetimi altında bir ömür tüketirken, O'nun koyduğu kanunlara ve belirlediği statülere uymak mecburiyetindeyiz. Çünkü biz tamamıyla kendimize sahip olamadığımız gibi, ilâhi mülkün ve tasarrufun dışına çıkma gücünü de kendimizde taşımıyoruz. Her şeyimizle O'na aitiz ve O'nun kudretinin eseriyiz.

Âhiret gününde ise, bütün işler, niyetler, ameller O'nun huzurunda son bulup karşılık görür. Hiç kimse kendini bu mukadder sonuçtan kurtaramaz.

İnkârda Israr Edenlerden Yana Üzülmemek

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهٗ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا

"Kim de küfrederse, onun küfrü seni üzmesin. Onların dönüşü ancak bizedir. O zaman işlediklerini kendilerine bir bir haber veririz."

Hayır ve şer, imân ve küfür, iyilik ve kötülük, helâl ve haram gibi kavramlar nisbi ve izafidir. Yani biz insanlara ve dünya hayatımızın şartlarına göre bu kavramların yeri vardır. Allah'a nisbetle bunların hiç biri söz konusu değildir. Çünkü O mutlak yaratandır ve mutlak ganidir. Koyduğu

kanunlar, belirlediği statüler bütünüyle biz insanlardan yanadır ve her iki hayatımızı düzen, denge ve güvene kavuşturmamızla ilgilidir.

O halde kim aklını kullanıp gerçeği arayıp bulur ve onu bâtıla tercih ederse, kendi lehine bir ortam hazırlamış olur; kim de bunun aksine bir yol tutarsa, kendi aleyhine bir sonuç hazırlamış sayılır. Öylesi için üzülmenin fazla bir anlamı ve yararı yoktur. Çünkü Cenab-ı Hak saadete uzanan yolu gösterip kolaylaştırmak suretiyle çok âdil bir ortam vücuda getirmiştir. Bu ortamı kendi lehine değerlendiren, kendi geleceğine olumlu yönde hizmet etmiş olur; kendi aleyhine değerlendiren ise, her bakımdan kendine zulüm etmiş bulunur. Bize düşen görev, onun bu tutumuna üzülmek değil, onu kurtarmanın yollarını düşünüp yardımcı olmaya çalışmaktır. Sonunda iyilik işleyenler de, kötülükte bulunanlar da Allah'ın adalet ve hakkaniyet divanına döndürülecek ve herkes işlediğinin karşılığını noksansız görecektir. Cenab-ı Hakk'ın, yaptıklarımızdan hiçbir şeyi kaçırmaksızın tesbit ettiğini unutmamamız gerekmekte ve ölmeden önce kendimizi hesap vermeye hazır duruma getirmemiz istenmektedir.

Allah'ın, Kimsenin İbâdetine İhtiyacı Yoktur

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

"Göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Şüphesiz ki Allah ganiydir (hiçbir şeye muhtaç değildir; ama her şey O'na muhtaçtır). Övülmeye de en çok O lâyıktır."

Gökleri ve yeri biz yaratmadığımız gibi, kendi kendimizi de yaratan biz değiliz. Şu muazzam kâinatta insanın yoktan var kılıp vücut alanına getirdiği ne vardır? İyice düşünüp incelediğimiz zaman, hiçbir şeyi yoktan var kılamadığımızı ve bir bakıma O sonsuz kudretin karşısında ve kurduğu büyük sistem önünde bir hiç olduğumuzu anlarız. Yaratıp düzene koyan, var kılıp vücuda getiren biz olmadığımıza göre, kâinatta vücut bulan her şey Allah'a aittir. O halde muhtaç olan Allah (celle celaluhu) değil, bizleriz.

Kur'ân-ı Kerim bu hakikat ve inceliği şu cümleyle gönül defterine yazmamızı emrediyor:

"Şüphesiz ki Allah ganidir; övülmeye de en çok O lâyıktır."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yaratılan şeylerin insanın hizmetine verildiği konu edildi. Gizli-açık birçok nimetlerin cömertçe hazırlanıp insanın istifadesine sevkedildiği belirtilerek mevcut şeylerden meşru sınırlar içinde yararlanmamız istenildi. Buna rağmen insanların çoğunun nefsine ve İblis'in telbisine mağlup olarak nankörlük ettiği üzerinde durularak mü'minlerin bu konuda çok dikkatli olmalarına dolaylı şekilde atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın öncesiz ve sonrasız olduğu gibi, O'nun sözlerinin de bir sonu, bir sınırı düşünülemeyeceği konu ediliyor. Böylece Kur'ân'daki sözlerin, biz insanların ihtiyacına göre düzenlendiğine işaret ediliyor. Sonra da Cenab-ı Hakk'ın sonsuz ve sınırsız kudretine değinilerek, öldükten sonra yaratmanın O'na göre bir zorluk arz etmeyeceği, bir tek canlıyı yaratmak ne ise, ölen bütün canlıları da yaratmanın o gibi olduğu bildirilerek şüpheden uzak kalmamız emrediliyor.

وَلَوْ اَنَّ مَا فِى الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ
اَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ مَا خَلْقُكُمْ وَلَا
بَعْثُكُمْ اِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

27- Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de arkasından yedi deniz daha katılıp (mürekkep) olsaydı, yine de Allah'ın sözleri bitmezdi. Şüphesiz ki Allah çok üstündür, çok güçlüdür, yegâne hikmet sahibidir.

28- Sizin yaratılmanız da, öldükten sonra diriltilip kaldırılmanız da ancak bir tek canlıyı (yaratmak ve diriltmek) gibidir. Şüphesiz ki Allah işitendir, görendir.

Rabbimizin Sözleri Bitmez

وَلَوْ اَنَّ مَا فِى الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ
اَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللّٰهِ

"Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de arkasından yedi deniz daha katılıp (mürekkep) olsaydı, yine de Allah'ın sözleri bitmezdi."

Allah (celle celaluhu) mutlak anlamda öncesiz ve sonrasızdır. İlmi, kudreti ve kemal sıfatları da öyle. O halde sınırlı olan ağaçlar kalem ve sınırlı olan denizler mürekkep olsa, yine de Allah'ın sözlerini, O'nun yüceliğini, kudret ve azametini yazıp bitiremez.[1]

İnsanoğlu henüz fizik âlemini tamamen çözememiştir; çözmek şöyle dursun kâinatın büyüklüğü karşısında ilmin katettiği mesafe, büyük bir çölde karıncanın birkaç adımlık katettiği mesafe kadar ya var ya da yoktur. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in mübarek anlatımıyla, yerler ve gökler Arş'a ve Kürsi'ye nisbetle çöle atılmış bir halka gibidir. Fizik âlemi bu kadar geniş ve bir bakıma uçsuz bucaksız olunca, bu azamet karşısında bizim bildiklerimiz ne olabilir? Bir de fizik ötesini düşünelim; kalemler ve mürekkepler, bunları yazmaya; ilâhi kudret ve sanatı belirtmeye yeter mi?

İlgili âyetle, bu gerçeğe değinilerek insan aklına, duygu ve düşüncesine ışık tutuluyor ve âyet-i kerime Allah'ın iki kemal sıfatıyla noktalanıyor: Aziz, Hakim...

Birinci sıfat Allah'ın üstün ve sınırsız kudretini; ikinci sıfat O'nun her şeyi bir amaca yönelik, belli bir düzene göre, ilâhi plân çerçevesinde yarattığını; gereksiz, hikmetsiz ve anlamsız hiçbir şey yaratmadığını belirtir.

Ölen Canlıları Yeniden Yaratmak Bir Tek Canlıyı Yaratmak Gibidir

مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

"Sizin yaratılmanız da, öldükten sonra diriltilip kaldırılmanız da ancak bir tek canlıyı (yaratmak ve diriltmek) gibidir. Şüphesiz Allah işitendir, görendir."

Canlılar âleminin anatomik, fizyolojik ve antropolojik yapıları belli elementlerden meydana gelmiş ve taşıdıkları canlılık vasfı, onları cansızlardan ayırmıştır. Allah'ın yaratıcı kudreti tecelli edince bütün canlı türlerini yaratması bir tek canlıyı yaratması gibi kolaydır. Çünkü O'na göre zorluk söz konusu değildir. Kudretinin sınırsızlığı bütün zorlukları yenecek, kaldıracak özellikte ve vasıftadır.

Yukarıdaki âyetle, Allah'ın bu anlamda yaratıp vücuda getirme kudreti belirtilirken yine O'nun iki kemal sıfatına yer veriliyor: Semi' ve Basir.

---

1 Kehf suresi: 109. âyetin tefsiri.

Birincisi, her şeyi işitip bilen, her inceliği ve gizliliği duyan; ikincisi, her şeyi görüp bilen, her inceliği ve gizliliği müşahede edip anlayan demektir. Şüphesiz yaratma kudretine sahip olan Cenab-ı Hakk'ın yaratmada bu iki sıfatının tecellisi gerekmektedir. Böylece yaratılan her canlı bu iki sıfatın tecellisine mazhar olur. O sebeple çok hücreli canlıların çoğunun gözü ve kulağı vardır. Bu iki organı olmayan canlıların ise, taşıdıkları anten ve benzeri bir organla sözü edilen mazhariyete erdirildiği görülür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenab-ı Hakk'ın sözlerinin de sonsuz ve sınırsız olduğuna dikkatler çekildi. Ölen canlıların ikinci hayata kaldırılmasında hiçbir güçlüğün sözkonusu olamayacağı anlatılarak mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenab-ı Hakk'ın kudretinin üstünlüğüne dikkatler çekilerek bilimsel ölçüde üç delil sıralanıyor ve böylece Allah'ın mutlak anlamda "hak" olduğu, herşeyi denge ve düzende yaratıp plân ve programsız bir şey vücuda getirmediği açıklanarak hak ile bâtıl arasında daha iyi bir mukayesede bulunmamız isteniliyor.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَسَخَّرَ
الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِى اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَاَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ ۙ وَاَنَّ
اللّٰهَ هُوَ الْعَلِىُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ
اللّٰهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ اٰيَاتِهٖ ۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾ وَاِذَا
غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ
فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَا اِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾

29- Görmedin mi ki, Allah geceyi gündüze, gündüzü de geceye katar; Güneş ve Ay'ı buyruk altına almıştır; her biri belirlenmiş bir vakte kadar (kendi yörüngesinde) seyredip durur. Ve Allah elbette yapageldiğiniz şey-

lerden haberlidir.

30- Bu böyledir. Çünkü Allah hak'tır, O'ndan başka taptıkları bâtıldır. Ve elbette Allah çok yücedir, çok büyüktür.

31- Görmedin mi ki, gemi, Allah'ın nimetiyle denizde yüzüp gider. Allah, bununla (kudretinin yüceliğine delâlet eden) bazı âyetlerini gösterir. Şüphesiz ki bunda çokça sabreden, çokça şükreden herkese öğütler, ibretler vardır.

32- Onları dağlar gibi (veya gölge salan bulutlar gibi) dalgalar sarıp kapladığında, dini Allah'a has kılıp samimiyetle O'na duâ edip yalvarırlar. Kendilerini kurtarıp karaya çıkardığı vakit, onlardan bir kısmı sâdık kalıp verdiği söze bağlılık gösterir. Zaten bizim âyetlerimizi ancak çok nankör gaddar olanlar inatla inkâr ederler.

İNİŞ SEBEBİ

Rivayete göre, Mekke fethedildiği günlerde Ebu Cehil'in oğlu İkrime, Mekke'yi terkedip Cidde'de hareket etmek üzere bulunan bir gemiye binerek başka bir ülkeye sığınmayı düşünmüştü. Derken denizde büyük bir fırtına başladı. Herkes ölüm teri döküyordu. Bu arada İkrime, "Eğer Allah bizi bu fırtınadan salimen kurtarırsa, Muhammed'e döner de O'na bey'at etmek için elini elimin üstüne korum" diyerek yemin etti. Çok geçmeden fırtına dindi. İkrime ilk fırsatta Mekke'ye döndü ve İslâm'a girdi. Yukarıdaki 32. âyet o sebeple indi.[1]

Gecenin Gündüze Katılması

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ

"Görmedin mi ki, Allah geceyi gündüze, gündüzü de geceye katar."

Bu anlatım tarzı Kur'ân'da az değişik ifadelerle tam on yerde geçer. Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin kemâline delâlet eden bu belge, bilimsel olarak üzerinde durulmaya değer bir muhtevadadır.

Geceyi gündüze, gündüzü de geceye katması, dünyanın hem iki ayrı hareketine, hem dünyanın batıdan doğuya doğru döndüğüne, hem de Güneş'in etrafında elips şeklinde bir yörünge izlediğine işarettir. Öyle ki,

1 Lübabu't-te'vil: 3/444

Dünya batıdan doğuya doğru dönerek hareketini sürdürürken hep geceyi arkasında bırakıp gündüzü oluşturmaktadır.

Güneş ile Ayı Buyruk Altına Alması

وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

"Güneş ve Ay'ı buyruk altına almıştır. Her biri belirlenmiş bir vakte kadar (kendi yörüngesinde) seyredip durur."

"Teshir" kelimesi çok anlamlı olup, bulunduğu konu ve cümleye göre yorum ister. Zapt etmek, ele geçirmek, buyruk altına almak, boyun eğdirmek, bağlı bulunduğu kanuna uydurmak, yaratıldığı amaca yönelik hizmet vermesini sağlamak ve baş eğdirip emre uymasını devam ettirmek bu cümledendir.

Güneş ile Ay'ın teshiri, bağlı bulundukları fiziksel kanuna uygun hareketlerini sağlamak ve böylece istenilen faydayı vermelerini gerçekleştirmektir. Dünya bağlı bulunduğu kanuna göre, hem kendi ekseni etrafında, hem de Güneş'in çevresinde ölçülü, hesaplı bir yörüngede hareket etmekte olup, buyruk altına alınmıştır. Artık dünyanın bu belirli sınırı aşması, başka bir hareket göstermesi -kıyamete kadar- söz konusu değildir. Güneş de bağlı bulunduğu umumi cazibe kanununa göre hareket etmekte ve devamlı enerji üretip vermektedir. Artık Güneş'in de bu sınırı aşması düşünülemez.

Güneş ve Ay'ın belirlenmiş bir vakte kadar veya belirlenmiş yörüngelerinde hareket sürelerini tekrarlayıp kıyamet kopuncaya kadar sürdürmeleri takdir edilmiştir. Her ikisi bu takdire bağlı bulunuyorlar, yani ona baş eğmişlerdir.

Diğer bir yoruma göre: "Belirlenmiş vakte kadar"dan maksat, yörüngelerindeki hareket sürelerinde bir şaşma, bir aksama olmayacağı gibi, kıyamet olayına kadar da bu ikisi insanlara hizmet vermeye devam edecek, hizmetlerinde bir aksaklık olmayacaktır.

Cenab-ı Hak bizim, Güneş ve Ay hakkında neler düşündüğümüzü, bu iki harika sanat eserinin karşısında Yüce Yaratan'ı nasıl anladığımızı ve böyle bir idrâk içinde nasıl, ne gibi amellerde bulunduğumuzu çok iyi bilir

ve ona göre bize bir gelecek hazırlar. Çünkü gerçekten Cenab-ı Hak her şeyden haberdardır; ilmi her şeyi kemal derecesinde kapsayıp kuşatmıştır.

Allah haktır

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ

"Bu böyledir. Çünkü Allah Hak'tır, O'ndan başka taptıkları bâtıldır."

Hak, Allah'ın kemâl sıfatlarından biridir. Burada "bâtıl" karşılığında kullanılmıştır. Çünkü hak, sabit olup zeval bulmayan; bâtıl, sabit olmayıp zeval bulan şeklinde açıklanır. Hak, her yönüyle tamdır ve mutlak kudret sahibidir. Bâtıl her yönüyle noksandır ve yok olmaya mahkumdur.

Diğer bir yorumla, Cenab-ı Hak, her şeyi hikmet doğrultusunda denge ve düzende yaratmış ve sistemler arasında uyum meydana getirmiştir.

O'nun kurduğu bu denge ve düzene uyan her iş ve amel haktır; uymayan bâtıldır.

Cenab-ı Allah'ın "hak" olduğu belirtildikten sonra O'nun iki kemal sıfatına daha yer verilerek konuyu daha iyi anlamamız istenmektedir. O da: Aliy ve Kebir.

Birinci sıfat, O'nun yüceliğini, kemal derecesinde sonsuzluğunu; ikinci sıfat ise, O'nun büyüklüğünü, kemal derecesinde sınırsızlığını yansıtır. Çünkü O'nun "Hak" sıfatı bu iki sıfatla tecelli ve kurduğu dengeli düzenli kâinatla tezahür etmektedir.

Geminin Denizde Yüzüp Yol Alması

اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ اٰيَاتِهٖ

"Görmedin mi ki, gemi, Allah'ın nimetiyle denizde yüzüp gider. Allah, bununla size (kudretinin yüceliğine delâlet eden) bazı âyetlerini gösterir."

Gemi, önce Allah'ın insana verdiği birtakım yetenekler sayesinde icad edilmiş bir nimettir. Sonra da Allah'ın lutfunun, rahmetinin ve selâmetinin tecellisi sayılan belli fiziksel kanunlarla suyun üstünde yüzüp yol almaktadır. Aynı zamanda yelkenli olanı Allah'ın rüzgâr nimetiyle, buharlı olanı Allah'ın kömür nimetiyle hareketini sağlamaktadır.

Böylece Cenab-ı Hak, Kur'ân'da gemi ve denizin yararına işaretle bu konuyu on bir yerde anarak dikkatlerimizi denizlere, onlardaki ürünlere ve deniz taşımacılığına çekmiş, bu büyük nimetten yararlanmamızı telkin ederek hafızamızda iz bırakacak, idrakimizi uyanık tutacak şekilde tekrarlamıştır.[1]

İlgili âyetin son kısmında bir diğer incelik söz konusudur; şöyle ki: Denizden ve onda Allah'ın nimetiyle yüzen gemiden bahsedildikten sonra şu cümleye yer verilmiştir:

"Şüphesiz ki bunda çokça sabreden, çokça şükreden herkese öğütler, ibretler vardır.""

Unutmamak gerekir ki, denizlerde araştırma yapmak, deniz ürünlerinden yararlanmak ve denizlerin altındaki kaynaklara inmek bütünüyle ilme, bilgiye, beceriye dayalı sabır işidir. Aynı zamanda elde edeceği her nimet karşılığında Allah'ı hatırlayıp şükretmesini bilen mü'minlerin görevidir.

"Allah" Duygu ve Düşüncesi İnsanda Doğuştan Mevcuttur

وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ

"Onları dağlar gibi (veya gölge salan bulutlar gibi) dalgalar sarıp kapladığında, dini Allah'a has kılıp samimiyetle O'na duâ edip yalvarırlar."

Denizde gemiyle yol alırken dağ gibi veya gölge salan büyük bulut parçası gibi dalgalar ardarda gelerek gemidekilere ölüm teri döktürdüğü ve maddi çarelerin ortadan kalktığı bir zamanda, Allah'a inanan ve inanmayan hemen herkesin mânevi bir destek ve yardım beklemesi ne ile yorumlanır? İnsanın ruhuna enjekte edilen ve "elestü bi-rabbiküm" (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) hitabında ifade ve anlamını bulan Allah duygusu ve din fikri bir anda inkâr kabuğunu çatlatıp ortaya çıkmakta ve inkarcı maddeciye "Ya Allah" dedirtmektedir.

Kur'ân bu gerçeğe dikkatleri çekip Allah'ı inkâr etmenin büyük bir gaflet ve aşırı bir haksızlık, aynı zamanda çok gülünç bir bönlük olduğunu imâ etmekte ve "Zaten bizim âyetlerimizi ancak çok nankör, gaddar

---

1 Bakara suresi: 154, İbrahim suresi: 32, Nahl suresi: 14, İsrâ suresi: 66, Hac suresi: 65, Rum suresi: 46, Fâtır suresi: 12, Ğafir suresi: 80, Zuhruf suresi: 12, Câsiye suresi: 12. âyetlerin tefsiri

olanlar inatla inkâr ederler" diyerek nankörlüğe ve inkâra esef yağdırıyor, ruhlarını tahrik için de denizdeki olayı misal veriyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenab-ı Hakk'ın yüksek kudretine dikkatler çekilerek bilimsel açıdan üç kadar delil açıklandı. Sonra da kâinattaki mutlak denge ve düzenin, Hak olan Allah'ın eseri olduğu konu edilerek mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetle, âhiret gününde soy-sop bağlarının kopacağı, hısımların birbirlerine sahip çıkamayacağı ve herkesin kendi ameliyle baş başa kalacağı hatırlatılarak kısa olan insan ömrünün ilâhi program çerçevesinde değerlendirilmesi tavsiye ediliyor. Dünya hayatının birkaç günlük çekiciliğine ve şatafatına aklanmamamız tenbih edilerek plândaki yerimizi almamız emrediliyor.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿٣٣﴾

33- Ey insanlar! Rabbinizden korkup (kötülüklerden) sakının. Öyle bir günden korkun ki, baba evlâdından ötürü bir şey ödeyemez, evlât da babasından ötürü bir şey ödeyici değildir. Şüphesiz ki Allah'ın vaadi (verdiği söz) haktır. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve sakın o aldanmış mağrur (şeytan) sizi Allah'a (O'nun geniş rahmetine ibadetsiz, amelsiz) güvendirmesin.

Akrabalık Bağları Dünya Hayatıyla Sınırlıdır

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ

"Ey insanlar! Rabbinizden korkup (kötülüklerden) sakının. Öyle bir günden korkun ki, baba evlâdından ötürü bir şey ödeyemez, evlât da babasından ötürü bir şey ödeyici değildir."

Babalık, evlâtlık, analık ve hısımlık bağları dünya hayatıyla, neslin devamını sağlama duygusuyla ilgilidir. Kıyamet gününde ergen olmadan

ölen çocuklar dışında herkes kendi nefsiyle, amel ve niyetiyle meşgul olur da bunun dışında başkasının ameliyle veya hesabıyla meşgul olamaz. Öyle ki: Baba evlâdına karşılık, evlât da babasına karşılık bir şey ödeme hakkına, gücüne ve yetkisine sahip değildir. O halde yukarıdaki âyetle de işaret edildiği gibi, ne baba evlâdından dolayı günah işleyip inkâra sapsın; ne de evlât babasından dolayı günah ve isyanlara dalsın; azgınlık ve ahlâksızlıkta bulunsun. Zira her ikisi de belirtilen sebepten dolayı işleyecekleri günah ve hatâ sebebiyle âhiret gününde birbirlerini kurtarmaya mâlik değillerdir.

Dünyanın birkaç günlük makam ve şöhreti, servet ve ihtişamı kimseleri aldatmasın; şeytan da o yüzden kimseleri azdırıp sapıtmasın. Çünkü dünya hayatı amaç ve gaye değildir; bütünüyle olgunlaşmamıza ve âhirete hazırlanmamıza vesile ve araçtır. Diğer bir anlatımla, sonsuz hayata hazırlanma dönemidir. Şeytan ise, zıtların tartışıp çatışmasını hızlandıran, hayata canlılık ve hareket katan, ama bütünüyle şerri temsil edip hayrın karşısına çıkan bir sınav vasıtasıdır. İnsan iyiliğe ve hayra ağırlık verdiği nisbette onun tesir alanından uzaklaşabilir.

Ebedi hayat için yaratılan insan ancak o hayata gözlerini açmadan önce kendini Yüce Yaratanını, niçin yaratıldığını, nerede bulunduğunu, nereye gideceğini bilmek zorundadır. Aynı zamanda hayatın tadını, sıkıcı ve ferahlatıcı yanlarını duyup daha iyisine kavuşma arzusunun içinde doğması gerekmektedir; ayrıca bu duygu ve inançla dünya hayatından hikmetin ve amacın ne olduğunu iyice kavraması söz konusudur. Ne var ki, insanın içindeki nefis ve dıştan ona yardımcı olan İblis durmadan onu dünyaya bağlamaya, amacından saptırmaya, yaratanını unutturmaya çalışırlar; dünya hayatını nimetleriyle birlikte ona çok çekici gösterip durmadan kalbini tahribe yönelirler. Allah'a imân edenlerin bir kısmını, ilâhi rahmetin genişliğiyle avutup ibâdet ve taâtten alıkorlar.

Böylece Cenab-ı Hak, hem inkarcılara, hem şüphecilere, hem de inananlara seslenerek şöyle uyarıda bulunmaktadır:

"Allah'ın vaadi (verdiği söz) haktır. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve sakın o aldanmış mağrur (şeytan) sizi Allah'a (O'nun geniş rahmetine ibadetsiz, amelsiz) güvendirmesin."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle âhiret âleminde soy-sop bağlarının kesileceği, kim-

senin kimseye sahip çıkamayacağı konu edildi. Sonra da dünya hayatından hikmet ve amacın ne olduğuna değinilerek aydınlatıcı ve uyarıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetle, bilgisi sadece Allah yanında mahfuz tutulan beş önemli şeyden söz edilerek, insanın ölüm ve âhiret için her an hazırlıklı olmasına işaret ediliyor.

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾

34- Şüphesiz ki kıyâmetin kopuş saatiyle ilgili bilgi Allah'ın yanındadır. Yağmuru O yağdırır; ana rahmindekini O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanıp elde edeceğini bilmez. Hiç kimse hangi yerde öleceğini bilmez. Allah elbette (her şeyi hakkıyla) bilendir, (her şeyden mutlaka) haberlidir.

İLGİLİ HADİSLER

"Beş şey var ki onları Allah'tan başkası bilmez: Kıyamet saati (kopuş tarihi)nin bilgisi Allah yanındadır. Yağmuru o yağdırır, (nereye, ne zaman sevk edeceğini o belirleyip bilir ve ona göre birtakım belirtiler gösterir). Ana rahmindekini (oluşan ceninin said mi, yoksa şaki mi olacağını) O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Hiç kimse nerede öleceğini de bilmez. Şüphesiz ki Allah bilendir ve her şeyden haberdardır."[1]

"Gaybın anahtarı beştir ve onları Allah'tan başka kimse bilmez."[2] Abdullah b. Seleme (radıyallahu anh) diyor ki:

"Peygamberimiz (aleyhisselam)'a her şeyin anahtarı verildi, ancak (âyetle belirtilen) şu beş şeyin değil:..."[3]

Beni Âmir kabilesinden bir adam Peygamber (aleyhisselam) Efendi-

1 Müsned-i Ahmed: 2/24, 52, 58

2 Buhari/Tefsir: 1/6, 2/31, İstiska: 29, Tevhid: 4 - Ahmed: 2/122

3 Müsned-i Ahmed: 1/445

miz'in yanına girmek istedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhisselam) kendisine hizmet eden adama şu talimatı verdi:

"Çık da ona, içeri girme adabını öğret: es-selamü aleyküm, içeri girebilir miyim? desin." Gelen adam bu adabı öğrenince aynen söyleyerek izin istedi. Kendisine izin verilince de içeri girdi.

Şimdi onunla Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz arasında geçen konuşmayı hep birlikte okuyalım .

- Ey Allah'ın Peygamberi! Bize neler getirdin?

- Size hayır ve iyilik getirdim. Bir olan, ortağı bulunmayan Allah'a ibâdet etmenizi; Lât ve Uzza'yı terketmenizi; gece gündüz beş vakit namaz kılmanızı; zekâtı zenginlerinizden alıp fakirlerinize dağıtmanızı (hüküm olarak) getirdim.

- İlimden bilmediğiniz bir şey kaldı mı?

- Allah şüphesiz bana hayırlı şeyler öğretti. Ama ilimden öyle şeyler de vardır ki, onları Allah'tan başkası bilmez:... buyurarak yukarıdaki âyeti okudu.[1]

"Allah bir kulunun ne yerde öleceğini takdir etmişse, o kulun eceli gelince bir ihtiyacı çıkar da o yere gider."[2]

İnsan Zekâsının ve İlminin Kapsayıp Bilmediği Şeylerden Beşi

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ

"Şüphesiz ki kıyametin kopuş saatiyle ilgili bilgi Allah'ın yanındadır."

Âyetin açık anlatımına göre, insan zekâsı ve ilmi şu beş şeyi bilemez:

1- Kıyametin ne zaman kopacağını, hangi tarihte meydana geleceğini,

2- Yağmurun -alâmetleri ortaya çıkmadan- takdir edilen vaktini ve ne yere yağacağını,

3- Ana rahmindeki ceninin ne olduğunu,

---

1 Müsned-i Ahmed: 1/448

2 Hafız Ebu'l-Kasıra et -Taberâni/el-Mu'cemü'l-Kebir

4- Kimin yarın ne kazanacağını,

5- Kimin nerede öleceğini.

Açıklama:

1- Kıyâmet'in kopacağı saatin bilgisinin gizli tutulması, hiç kimseye bildirilmemesi birtakım hikmetlere yönelik bir anlam taşımaktadır. Şöyle ki:

a) Büyük rakamlarla, meselâ şu kadar milyon veya milyar yıl sonra denilseydi, insanların çoğu bunun rastgele söylenmiş bir rakam olduğunu sanır ve o yüzden kıyamet olayına inanmak istemezdi.

b) Aynı zamanda büyük rakamlarla ifade edilecek bir güne hazırlanmaya gerek duyulmazdı.

c) Yakın olduğu bilinip tarihi kesin belli olsaydı, insanların hayata bakış açısı değişir ve bir yandan da hayat canlılığını kaybeder, ilmi araştırmalar dururdu.

d) Dünyanın hareketlerindeki şaşmazlığa, Güneş'teki enerjinin tükenmek bilmeyen büyük bir kaynak olduğuna bakanlar, kıyametin öyle yakın gelecekte kopmasının mümkün olmayacağını sanıp Allah ve peygamberini yalanlamaya cesaret edebilirlerdi.

Bu ve benzeri sebep ve hikmetlerden ve bizim bilmediğimiz nice sır ve maksattan dolayı kıyametin kopma vakti gizli tutulmuş, bu husus insanlara açıklanmamıştır.

2- Yağmuru Allah'ın yağdırma konusuna gelince: Bu ifade ilk bakışta yağmuru oluşturan sebep ve kanunlara işaret edildiği sonucunu veriyor. Şüphesiz bu bir bakıma itiraz kabul etmez bir gerçektir. Zira sistemi kurup sebep ve kanunları koyan Cenab-ı Hak'tır, biz değiliz. O halde "Yağmuru O yağdırır" sözünden, bu olayı ancak O meydana getirmektedir, başkası değil neticesi doğuyor. Diğer bir yorumla, yağmuru ne vakit, nereye yağdıracağını ancak O bilir denilmektedir. Bu da ilk nazarda yadırganabilir ve günümüzdeki barometre ve uydular aracılığıyla hava tahmin ve tespit raporlarına ters düştüğü sanılabilir. Oysa gerçek onların sandığı gibi değildir; yağmurun yağacağına dair birtakım belirtiler ortaya konmadan durumu ne barometre, ne de başka teknik bir imkânla tespit mümkündür. Ne

var ki, Cenab-ı Hak, yağmur olayını meydana getirmeden önce birtakım alâmetler ve sebepleri yine belli kanunlara göre sevkeder. Bu, O'nun devam edegelen sünnetlerinden biridir. Sünnetullah henüz belirtileri sevketmeden, insanın bir tahminde bulunması mümkün değildir. İşte bu manayla, yağmurun yağma vaktini ve nereye yağacağını, belirtilerden önce ancak Allah bilir neticesi ortaya çıkıyor.

3- "Ana rahmindekini Allah bilir." Bu cümle oldukça kapalıdır. O bakımdan yoruma ihtiyaç söz konusudur. Allah'tan başkası, ana rahminde oluşan ceninin nesini bilmez? Kız veya erkek olduğunu mu; iyi yararlı veya sapık azgın olacağını mı? Bize göre, ana rahminde oluşan ceninin mü'min veya kâfir olacağını; iyi-yararlı veya kötü-zararlı bir kimse olarak hayata gözlerini açacağını; cennetlik veya cehennemlikler arasında yer alacağını ancak Allah bilir. Yoksa bazılarının sandığı gibi, kız veya erkek olacağını Allah bilir demek değildir. Nitekim günümüzde gelişen bilimsel araştırmalarla ceninin kız veya erkek olduğu doğmadan önce tesbit edilebiliyor. Ama iyi-yararlı bir mü'min veya zararlı bir inkarcı olacağını ilim tesbit edemiyor.

4- Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez; meğerki, Cenab-ı Hak ona ilham edip bildirmiş ola.

5- Hiç kimse ne yerde öleceğini de bilmez; meğerki Cenab-ı Hak ona bildirmiş ola.

Lokman suresine, Kur'ân'ın hikmet dolu bir kitap, doğru yolu gösteren rehber olduğu belirtilerek başlandı ve Allah'ın her şeyi bildiği, insanların ise az şey bildiği açıklanarak sure noktalandı.

Bu surenin tefsirini kolaylaştırıp bizi başarılı kılan Allah'a hamd-ü senalar; sünnetiyle bize ışık tutup basiretimizi açan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e de salât-ü selâm olsun.

32. SURE

SECDE SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
30	380	1518

SECDE SURESİ

18, 19, 20. âyetleri dışında tamamı Mekke'de inmiştir. Sözü edilen üç âyetin ise Medine'de indiği söylenir. Mukatil'e göre: On altıncı âyetten yirminci âyete kadar olan kısmı Medine'de inmiş, geriye kalanı Mekke'de nazil olmuştur.[1]

15. âyetiyle secde emredildiği için sureye "secde" ismi verilmiştir.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın peygamberliğini ispat eder mahiyette açıklamalara yer veriliyor ve Arap müşriklerine daha önce uyarıcı bir peygamber gönderilmediği konu ediliyor.

2- Allah'ın varlığını ve birliğini ispat eden deliller ve belgeler sıralanıyor; kurduğu düzenin kusursuzluğu ve mükemmelliği işleniyor.

3- Öldükten sonra dirilip ikinci hayatın başlayacağını açıklar anlamda birtakım delil ve belgelere yer veriliyor. Sonra da kıyametin bir gününün bizim sun'i zaman hesabımızla 1000 yıl kadar uzun olduğuna dikkatler çekiliyor.

4- İnsanın ilk yaratılmasına değinilerek bu konuda ilim adamlarına ışık tutuluyor ve hareket noktası belirleniyor.

5- Suçlu günahkâr sapıkların kıyamet günündeki acıklı durumları tasvir ediliyor.

6- Mü'minlerin dünyadaki bazı durumlarına parmak basılıyor ve âhirette sâlih mü'minlere hazırlanan büyük mükâfatlardan müjde anlamında haber veriliyor.

7- İnkarcı sapıkların, şaşkın müşriklerin alay yoluyla âhiretin acele meydana gelmesini istemeleri üzerinde duruluyor ve ilâhi sünnetin şaşmazlığına işaret ediliyor.

---

1 el- Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 14/84

٣٢ سُورَةُ السَّجْدَةِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تَنزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾

1- Elif- Lâm- Mim.

2- Bu Kitab'ın âlemlerin Rabbinden indirildiğinde hiçbir şüphe yoktur.

3- Yoksa onun (Peygamber tarafından) uydurulduğunu mu söylüyorlar? Hayır, senden önce kendilerine bir uyarıcı gelmeyen bir milleti uyarman için o, Rabbinden (indirilen) hakkın (gerçeğin ve doğru yolun) kendisidir. Ola ki doğru yolu bulurlar.

Elif-Lâm-Mim

Bunlar "huruf-ı mukatta'a"dan olup Allah ile Peygamberi arasında bir şifre; surenin özetini ve hikmetini yansıtan işaretlerdir. Asıl delâlet ettiği manayı Allah daha iyi bilir.

Kur'ân Âlemlerin Rabbinden İndirilmiştir

تَنزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ الْعَالَمِينَ

"Bu kitabın, âlemlerin Rabbından indirildiğinde hiçbir şüphe yoktur."

Kur'ân her âyet ve cümlesiyle, kelime konumu ve konusuyla; taşıdığı ahlâki, hukuki, ilmi esaslarıyla; âhiretle ilgili beyanlarıyla; Allah'ın varlığı ve birliği hakkında verdiği temel bilgilerle; fesahat ve belâgattaki insan kudretini aşan üstünlüğüyle, insan sözünden ve üslubundan kesinlikle ay-

rılır; öyle ki, beşer kafasından ve kaleminden, hiçbir çağda tazeliğini kaybetmeyen ve ilmi buluşlarla hep uyum sağlayan, tasdik edilen böyle bir kitabın ve bilgi demetinin çıkması mümkün değildir. O nedenle İslâm'a karşı olanlar Kur'ân'a nazire yazmak için asırlarca uğraşmışlar; ama her defasında gülünç duruma düşmekten öteye geçememişlerdir.

O bakımdan ilgili âyetlerle Kur'ân'ın ilâhi özellikleri konu edilerek, âlemlerin Rabbinden indirilme olduğunda hiç şüphe bulunmadığı açıklanıyor.

Böylece Kur'ân'ın Muhammed (aleyhisselam) tarafından uydurulup ortaya çıkarılan bir kitap olmadığı muhakkaktır. Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın binlerce hadisinde kullandığı üslup ile Kur'ân'da hâkim olan ilâhi üslup arasında benzerlik söz konusu değildir. Biri ilâhi olduğunu, diğeri beşeri olduğunu her kelime ve cümlesiyle yansıtmaktadır. Aynı zamanda o gün de, bugün de okumuş ve okumamış bir kimsenin bu kadar kusursuz, mükemmel bir eser verdiğini ve vereceğini aklı başında hiçbir ilim adamı iddia etmemiş ve böyle bir cesarette bulunamamıştır. Batılı birtakım garazkâr ilim adamlarının bu konudaki saçmalıkları, ilim adına yüz karası olmaktan başka bir sonuç sağlayamamıştır. Aynı zamanda yine Batılı ilim adamlarından gerçekçi olup konuya bilimsel açıdan eğilenler ise, onların iddialarını takbih etmiş ve hem Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın yüksek şahsiyetini, hem de Kur'ân'ın bütünüyle ilâhi olma özelliğini övmekle bitirememişlerdir.

Kendilerine Uyarıcı Gönderilmeyen Putperestler

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰىهُ ۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّا أَتٰىهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ

"Yoksa onun (Peygamber tarafından) uydurulduğunu mu söylüyorlar? Hayır, senden önce kendilerine bir uyarıcı gelmeyen bir milleti uyarman için o, Rabbinden (indirilen) hakkın (gerçeğin ve doğru yolun) kendisidir. Ola ki doğru yolu bulurlar."

Mekke ve çevresinde yaşayan insanları, düştükleri küfür bataklığından, izledikleri yanlış ve tehlikeli yoldan kurtarıp doğru yola çağıran bir uyarıcının daha önce gönderilmediği açıklanıyor. Şüphesiz bu, fetret

dönemine, yani Hz. İsa (aleyhisselam) ile Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz arasında geçen altı asra yakın süreye işarettir. Bu süre içinde Mekke ve çevresine, hattâ Arap Yanmadası'na putperestleri uyaran bir peygamber gönderilmemiştir. Bu dönemden önce ise, yine Kur'ân'ın beyanıyla, her kavim ve millete uyarıcı peygamberler gönderildiği kesindir. Tabii bu arada Arap Yarımadası'na da ihtiyaç duyuldukça peygamber gönderilmiştir. Nitekim Mekke vadisine ilk gelip yerleşen ve orayı bayındır hale sokan ilk peygamber Hz. İsmail (aleyhisselam)'dır. Ondan sonra bu vadi pek boş bırakılmamış; zaman zaman Allah'ın elçileri tebliğ ve irşatta bulunmuşlardır.

O halde Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın risâlet göreviyle Mekke'de ortaya çıkması, önce o kavim ve millet için büyük bir lütuf ve rahmet olmuştur. Ne var ki, onlar ilk yıllarda bu lütuf ve rahmeti idrâk edemeyip itmişler ve yaktığı irfan meşalesini söndürmeye çalışmışlar; sonra da Mekke'nin fethedilmesiyle çaresiz kalıp inatlarından vazgeçerek doğru yolu seçmişlerdir.

İlgili âyete "Ola ki doğru yolu bulurlar" cümlesiyle onların Mekke'nin fetih dönemine işaret edilmekte ve inkârda sonuna kadar ısrar etmeyecekleri dolaylı şekilde anlatılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân-ı Kerim'in bütünüyle âlemlerin Rabbi Allah'tan indirildiği açıklandı ve putperestlerin ölçüsüz suçlamalarına atıf yapıldı ve uzun bir süre irşat edilmedikleri belirtilerek, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'in önce onları irşada başlamasıyla Cenab-ı Hakk'ın büyük bir lutufta bulunduğuna işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın kurduğu mükemmel düzene dikkatler çekiliyor ve birtakım ipuçları veriliyor. Sonra da yarattığı her şeyi en güzel biçimde ortaya koyduğuna değinilerek ilk insanın ve ondan üreyip meydana gelen soyunun yaratılışlarındaki özellik üzerinde duruluyor ve ilim adamlarına ön bilgi veriliyor.

اَللّٰهُ الَّذِی خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَیْنَهُمَا فِی سِتَّةِ اَیَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰی
عَلَی الْعَرْشِ مَا لَكُمْ مِنْ دُونِهٖ مِنْ وَلِیٍّ وَلَا شَفِیعٍ اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾

يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ
أَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾ ذَٰلِكَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ
﴿٦﴾ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنسَانِ مِن طِينٍ ﴿٧﴾ ثُمَّ
جَعَلَ نَسْلَهُ مِن سُلَالَةٍ مِّن مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٨﴾ ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِن رُّوحِهِ
وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۖ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾

4- O Allah ki, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri altı gün (devir) de yarattı, sonra da Arş üzerine saltanatını kurdu. Sizin için O'ndan başka ne bir dost ve sahip, ne de bir şefaatçi vardır. Artık iyice düşünmez misiniz?

5- Gökten yere bütün işleri O düzenleyip yönetir. Sonra da işler, sizin hesabınıza göre bin yıl kadar süren bir günde O'na yükselir.

6- İşte bu (Allah) görünmeyeni de, görüneni de bilendir. O çok üstündür, çok güçlüdür, çok rahmet edendir.

7- O ki yarattığı her şeyi güzel yarattı ve insanı yaratmaya çamurdan başladı.

8- Sonra onun neslini bayağı bir suyun süzülen (sperma haline gelen)inden meydana getirdi.

9- Sonra da düzeltip kılığına soktu ve kendi ruhundan ona üfledi de (böylece) size işiten kulaklar, gören gözler, anlayan kalpler var kıldı. Buna rağmen ne de az şükrediyorsunuz!

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki Allah gökleri ve yeri, ikisi arasındaki şeyleri altı dönemde yarattı; yedinci dönemde Arş üstüne saltanat ve azametini kurdu. Toprağı cumartesi günü, dağları pazar günü, ağaçları pazartesi günü, nahoş şeyleri salı günü, nuru çarşamba günü, hayvanları perşembe günü, Adem'i de cuma günü ikindiden sonra son saatte yarattı. Âdem'i yeryüzünün kızıl, siyah, iyi ve kötü (toprak) kısımlarından ya-

rattı. Onun için Allah (celle celaluhu) ademoğullarını iyi ve kötü diye iki kısma ayırmıştır."[1]

"Allah (celle celaluhu) Âdem'i kendi suretinde yarattı; boyunun uzunluğu altmış zira' (yaklaşık 40 metre) idi. Sonra Allah ona: "Git de şu oturmakta olan bir grup meleğe selâm ver de sana nasıl dirlik ve esenlik dileyeceklerine kulak ver. Çünkü bu hem senin, hem de soyunun dirlik ve esenlik dileğiniz olacaktır."

Bunun üzerine Âdem (aleyhisselam) gidip o meleklere: "Es-selâmü aleyküm" dedi. Melekler de ona: "Es-selâmü aleyke ve rahmetullahi" diye karşılık verdiler. Böylece onlar "ve rahmetullah" sözünü artırdılar. Artık cennete girecek herkes Âdem'in suretinde altmış zira' boyunda olacaktır. İnsanlar devamlı kısalarak bugünkü duruma gelmişlerdir."[2]

Göklerin ve YerinAltı Dönemde Yaratılması

اَللّٰهُ الَّذِی خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِی سِتَّةِ اَيَّامٍ

"O Allah'ki gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri altı gün (devir)de yarattı."

Kur'ân-ı Kerim'de "Gökler, yer ve ikisinin arasındaki şeyler" şeklindeki anlatım, mevcut bilinen ve bilinmeyen bütün sistemleri kapsamaktadır. Buna fizik âlemi de diyebiliriz.

Ortaya atılan son teoriye göre, kâinat, içinde çok sınırlı sayıda gök-cisim bulunan kapalı bir boşluk olarak sanılmaktadır. Öyle ki, bu boşlukta bir doğru çizgi 500 milyar ışık yılı yol aldıktan sonra başlangıç noktasına dönmektedir.

İster bu teori doğru olsun, ister doğruya yakın kabul edilsin, isterse hatalı düşünülsün, sonuç olarak kâinatın maddeyle ilgili kesimi sınırlıdır. Buna kapalı boşluk tabiri verilmiştir. Onun ötesi mana âlemidir ki biz ona fizikötesi de diyebiliriz.

Anlaşıldığı üzere, madde alemine genel anlamda mecazi bir deyimle gökler ve yer veya hakiki anlamda "kâinat" denilmektedir. Yeryüzü dahil bütün sistemler, süreleri kesinlikle bilinmeyen altı dönem veya devirde ya-

1 Müslim/Münafıkun: 27 - Müsned-i Ahmed: 2/327

2 Buhari/İsti'zan: 1, Enbiyâ: 1 - Müslim/Cennet: 15, 16, 28- İbn Mâce/Zühd: 39

ratılmıştır. Bu tarz anlatım Kur'ân'ın tam yedi yerinde anılmıştır.[1] Mevcut Tevrat nüshalarında da bu konu biraz farklı bir anlatımla yazılıdır. Özellikle Tekvin Kitabı'nda bu konu çok detaylı biçimde anlatılmıştır[2]

Cenab-ı Hak, süresini rakamla belirtmediği bu dönem veya devirleri "sittet-i eyyam" yani "altı yevm" tabiriyle açıklamaktadır. Çünkü "yevm" kelimesi bulunduğu konu ve yer aldığı cümleye göre üç ayrı mana ifade eder. Biri, bizim sun'i olarak belirlediğimiz 24 saata, biri sadece kısa bir zaman parçasına, (bir an gibi); biri de başlangıç ve sonu kesin bilinmeyen çok uzun bir süreye delâlet eder. "Yevm" kelimesinin bu üç manaya delâlet ettiğini bilmeyenlerin çoğu, yazdıkları Kur'ân meal ve tefsirinde onu "gün" ile tercüme etmişlerdir ki bu bazı yerde hatalı bir sonuç doğurmaktadır.

"Yevm" kelimesi hakkında geniş bilgi edinmek isteyenlere, Ebu'l-Baka'nın Külliyat'ını, Râğıb el- Isfahani'nin Müfredat'ını tavsiye ederiz. Ayrıca "yevm" sadece fecrin doğusuyla Güneş'in batışı arasındaki zaman parçasına da delâlet eder.[3]

Konumuzu oluşturan âyette ve Kur'ân'ın diğer altı yerinde "yevm" kelimesi, başlangıç ve sonu kesin bilinmeyen çok uzun süre anlamına delâlet etmektedir. Böylece Cenab-ı Hakk'ın gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri altı uzun dönemde yarattığı anlaşılıyor.

Arş Üzerine İstiva

ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ

"Sonra Arş üzerine saltanatını kurdu."

"Saltanat" ile çevirisini yaptığımız "istiva", bilindiği gibi sözlük olarak bir yerde karar kılmak, üstünlük sağlamak, beraber eşit olmak, doğrulmak, bir şeye azmedip yönelmek gibi mânalara delâlet eder.

Cenab-ı Hakk'ın Arş üzerine istivası, azamet, kudret kahır ve saltanatını kurması, tedbirine merkez yapması ve yüce kudretinin orada daha çok tecelli etmesi olabilir. Bu bize ait bir yorumdur. Cümlenin delâlet ettiği

---

1 A'raf suresi: 54, Yunus suresi: 3, Hud suresi: 7, Furkan suresi: 59 Kaf suresi: 38, Hadid suresi: 4. âyetin tefsiri

2 Tevrat/Tekvin: 1-2/31-17

3 Kamus Tercümesi: Yevm maddesi.

hakiki manayı Allah (celle celaluhu) daha iyi bilir.

Arş: Daha önce de belirttiğimiz gibi[1] tavan, taht, yücelik, azizlik, saray, saltanat, şan ve şeref gibi manalarda kullanıldığı gibi, dayanak, rükün, çadır, çardak, tabut, kuş yuvası ve gölgelik gibi manalara da delâlet eder.[2] Kur'ân'ın yirmiye yakın yerinde geçen Arş ise, göklerden çok büyük, Cennetler üzerinde yüksekçe tavan görünümünde, tahmin edilemeyecek kadar geniş, tasavvur edilemeyecek kadar azametli bir sistemdir; ilâhi kudret ve saltanatın daha çok tecelli ettiği ve çekim kanunuyla kâinatın merkezi durumunda bulunduğu yerdir. Kısaca diyebiliriz ki, ilâhi tedbir ve tasarrufun merkezi, varlık âleminin en büyük dengesidir.

İlâhi kudret ve azamet Arş'ta tecelli edip bütün varlık âlemine yönelince, artık insan için Allah'tan başka gerçek dost, yakın mevlâ ve yardımcı düşünülebilir mi?

İşleri O Düzenleyip Yönetir

يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَآءِ اِلَى الْاَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ اِلَيْهِ فِى يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهٗٓ اَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ

"Gökten yere bütün işleri O düzenleyip yönetir. Sonra da işler, sizin hesabınıza göre bin yıl kadar süren bir günde O'na yükselir."

Gökten yeryüzüne, Arş'tan bütün varlık âlemine emirleri, işleri düzenleyip belli programlara göre yöneten ilâhi kudretin aralıksız tecellileri söz konusudur. Bütün işler ve ameller dünyada da, âhirette de O'na döndürülür. Dünyada işlenilen her fiil ve olay, kafa ve kalplerden geçen her düşünce ve duygu, her niyet ve azim, bizim hesabımızla bin yıllık bir süreye denk gelen bir günde veya bir anda Cenab-ı Hakk'a yükselir. Kıyamet gününde de bunların hepsi yine bizim hesabımıza göre bin yıllık bir süreye tekabül eden bir günde veya bir anda O'nun huzurunda sergilenip karşılık görür.

Diğer bir yorumla, bin yıllık süre burada sınırlı olmayıp o devirdeki günün uzunluğunu belirtmeye yönelik mecazi bir tabirdir. Zira Arap

---

1 A'raf suresi: 54, Tevbe suresi: 129, Yunus suresi: 3, Yusuf suresi: 100, Ra'd suresi: 2, Tâ-Hâ suresi: 5, Furkan suresi: 59, Hadid suresi: 4. âyetin tefsiri

2 Mü'min Suresi: 7, 8. âyetin tefsiri

Edebiyatı'nda genellikle sıkıntılı günler uzunlukla, neşeli günler kısalıkla vasıflandırılır. Nitekim İbn Abbas (radıyallahu anh)'da Araplar arasında buna benzer tabirlerin sıkıntılı ve neşeli günlere göre kullanılmakta olduğundan söz etmiştir.

Diğer bir tefsire göre; bin yıllık sürenin bir anda katedilmesi veya bir günde alınması hem kâinatın büyüklüğü, hem de meleklerin hızı hakkında bilgi vermeye yönelik bir anlatım tarzıdır.

Meâric suresinde ise, şu anlatıma yer verilmektedir:

"Melekler ve Ruh (Melek Cebrail veya çok büyük bir melek olan Ruh), miktarı elli bin yıl olan bir günde ona (o derecelere) yükselirler."

Kâinatın büyüklüğünü düşündüğümüz zaman her gök bir basamak anlamına gelir. Böylece Cenab-ı Hakk'ın belirlediği manevi saygı ve tazim makamına yükselen melekler ve onların başı Cebrail veya çok büyük bir melek olan Ruh, bu dereceleri veya her birini, bizim sun'i zamanımıza tekabül eden bir günde veya bir anda geçerler. Zira âyette anılan "yevm" kelimesi, bu surenin dördüncü âyetinde de açıkladığımız gibi, üç manaya delâlet eder. Onlardan biri de "çok kısa bir zaman parçası" yani "an"dır. Bu takdirde, meleklerin hızı ışık hızının çok üstündedir. Bir anda, elli bin yıllık mesafeyi aşmakta ve belki de ışık hızına göre olan elli bin yılı saniye ve salise denilecek kadar kısa bir zaman parçası içinde geçmektedir.

İki âyette değişik rakam kullanılarak birinde "bin yıl", diğerinde "elli bin yıl" denilmektedir. İş ve amellerin, niyet ve azimlerin, Allah'ın belirlediği dereceye yükselmesi, bizim hesabımıza göre bin yıla tekabül eden bir onda yükselmektedir. Başta Cebrail olmak üzere meleklerin takdir edilen dereceleri aşması ise, bizim hesabımıza göre elli bin yıla tekabül eden bir anda gerçekleşmektedir.

Böylece iki âyet arasında bir çelişki hiçbir zaman söz konusu değildir ve olamaz da.[1]

Çünkü Cenab-ı Hak gerçekten görünmeyeni de, görüneni de en iyi bilir. O çok üstündür, çok büyüktür ve geniş rahmet sahibidir. İzzet ve kudreti her şeyi teshir edip baş eğdirmiştir.

---

1 Meâric suresi: 4. âyetin tefsiri

Yarattığı Her Şeyi Güzel Yaratmıştır

اَلَّذِیْٓ اَحْسَنَ كُلَّ شَیْءٍ خَلَقَهٗ

"O ki yarattığı her şeyi güzel yarattı."

Allah (celle celaluhu) her türlü noksanlıktan, acizlikten, bilgisizlikten pâk ve yücedir. Yoktan yaratıp vücuda getirmek O'na mahsustur. Yarattığı her şeyi en güzel şekilde, vasıfta ve özellikte yaratmıştır. O'nun eserinde noksanlık söz konusu değildir. Çünkü O, kurduğu düzen esaslarına göre, bir şeyi nasıl yaratmasını plânlamışsa, ona göre yaratmıştır. Öyle ki, her şeyi vereceği yarar ve hizmet ölçüsünde ve düzeyinde var kılmıştır. Zararlı bildiğimiz veya sandığımız şeyler bile bir bakıma yararlıdır ve yararlı olduğu, denge sağladığı için yaratılmıştır. İlmi araştırmalar o zararlı sayılan şeylerin de birtakım yararları bulunduğunu yavaş yavaş tesbit edip ortaya çıkarmaktadır. Meselâ sivrisinek zararlı bir yaratık kabul edilir veya öyle bilinir. Aslında bataklıkların kurutulması, pisliğin ortaya atılmaması, kurutma kanallarının yapılıp toprağın verimli düzeye getirilmesi gibi hikmetlere yönelik bir yarar da sağlamakta, yani bizleri bir bakıma belirtilen hususları eksiksiz yerine getirmeye zorlamaktadır. Bundan başka daha kim bilir ne gibi faydaları vardır. Onun gibi, zararlı ve tehlikeli sayılan yılanın, günümüzde tababette zehirinden yararlanılmakta ve eczacılıkta kullanılmaktadır.

O, İnsanı Yaratmaya Çamurdan Başlamıştır

وَبَدَاَ خَلْقَ الْاِنْسَانِ مِنْ طِیْنٍ

"Ve insanı yaratmaya çamurdan başladı."

İlk insanın çamurdan yaratıldığı kesindir. Zira bu önemli konu, az değişik anlatımla Kur'ân-ı Kerim'in ondan fazla yerinde tekrarlanır ve çamurun özellikleri ise altı yerde açıklanarak geniş bilgi verilir.[1] Özellikle bu altı âyeti bir araya getirdiğimizde şu sonucu elde edebiliriz: İlk insan Âdem (aleyhisselam) süzülmüş siyah, yapışkan, pişirilip kokuşmuş, sertleşip tuğlalaşmış balçıktan yaratılmıştır.

Siyahtan maksat, hazırlanan çamurda kara toprağın çoğunlukta ol-

1 Âl-i İmrân suresi: 59, En'âm suresi: 2, A'raf suresi: 12, Mü'minun suresi: 12, Rahman suresi: 14, Saffat suresi: 11, Hicr suresi: 26, 28, 33

duğuna işarettir. Sertleşip tuğlalaşması, killi yağlı topraktan meydana geldiğini gösterir.[1]

Sahih hadisten de anlaşıldığı üzere, Cenab-ı Hak ilk insan Âdem'i kendi suretinde yaratmıştır. Bu anlatımdan maksat, Allah'a suret, şekil nispet etmek değil. O'nun ilk insanı yaratmayı irâde ettiğinde, ezelde programladığı sureti vücuda getirmek için bir defa tecellide bulunmasıdır. Bu suret şekillenen balçığın sözü edilen programa uygun olan biçimidir; öyle ki ilâhi kudret yaratma iradesiyle bu surete tecellide bulunarak hazırladığı maddeye ruhu yerleştirip ona canlılık bahşetmiştir. Şüphesiz ki biz ne bu tecellinin mahiyetini, ne de bağlı bulunduğu hilkat kanununun iç yüzünü bilebiliriz. O, bütünüyle "kün" yani "ol" emriyle gerçekleşmiştir.

Âdem'in Neslinin Süzülmüş Bayağı Bir Sudan Yaratılması

ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ

"Sonra onun neslini bayağı bir suyun süzülen (sperma haline gelen) inden meydana getirdi."

Âdem'in yaratılması hakkında tecelli eden ilâhi kudret ve o kudrete bağlı hilkat kanunu, ikinci ve değişik bir tecelliyle Âdem'in neslinin meydana gelmesini sağlamıştır. "Kün emri", bu ikinci tecelliyle, biyolojik kanunları harekete geçirerek yine ezelde takdir edilen ölçü ve anlamda kıyamete kadar devam edecek insan neslinin vücut bulmasını sağlamıştır.

Ayette "bayağı bir suyun süzüleninden" şeklinde bir anlatıma yer verilmesi, bel suyunun içinde oluşan ve o suyun özünü taşıyan spermaya işarettir. Bu, daha çok biyologlara ışık tutup ana fikir vermeye yönelik bir ifade tarzıdır.

Hazırlanan Şekle İnsani Ruhun Üflenmesi

ثُمَّ سَوّٰىهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ

"Sonra da düzeltip biçimine soktu ve kendi ruhundan ona üfledi."

Hem ilk insan, hem de ondan üreyen nesli için daha önce ruhlar âleminde yaratılan ve sayısı dondurulan insani ruhlar, sırası geldikçe ana rahminde şekillenen ve hayvani ruhla ceninlik vasfını alan insana üflenir.

---

1 Hicr suresi: 26, 28, 33. âyetlerin tefsiri

Şüphesiz bu anlatım şekli, bizim anlamamızı kolaylaştırmak içindir. Zira ruh için bir engel söz konusu olmadığı gibi, bedene yerleşmesi de ilâhi emirle gerçekleşmektedir. Kendi âleminden melek refakatinde iner ve o âleme ait bilgiler kendisinden geri alınır da öylece kendine ait bedene girip yerleşir.

Hayvani ruha gelince: O ilk önce bel suyunda oluşan spermada tezahür eder. Nitekim mikroskopun icadıyla bu sır çözülmüş ve menideki binlerce, milyonlarca spermanın canlı olduğu görülmüştür.

Allah, Kendi Ruhundan Âdem'e Üflemiştir

Burada ruhun Allah'a nisbet edilmesi, "beytullah", "nakatüllah" gibi, teşrif içindir; aynı zamanda ruhun Allah'ın bilgisine has bir varlık olduğuna, insanlarca mahiyetinin bilinemeyeceğine işarettir. Nitekim Kur'ân'da,

"Sana ruhtan soruyorlar, de ki: Ruh, Rabbımın emrindendir. Size ilimden pek az şey verilmiştir" mealindeki İsrâ suresi 85. âyetle bu incelik açıklanmakta, ruhun "ilâhi emir"den olduğu, madde ötesinden geldiği, manevi bir anlam ve hüküm ifade ettiği belirtilmektedir.

Bunun için ilim adamlarının, varlık âlemini, biri "âlem-i emr", diğeri "âlem-i halk" diye iki kısma ayırdıklarını görüyoruz. Birincisi, fizik-kimya kanunlarının üstünde ve ötesinde ilâhi buyruğa bağlı ve ancak ona has bir tecelliyle var kılınan âlemdir. İkincisi, belli sebeplere ve bilinen kanunlara bağlı olup ilâhi irade ve kudretle vücut bulan âlemdir. Dünyamızda doğup büyüyen, ölüp şekil değiştiren canlılar âlemi bu cümledendir.

Kulak-Göz ve Gönül

وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۙ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ

"Ve (böylece) size işiten kulaklar, gören gözler, anlayan kalpler var kıldı. Buna rağmen ne de az şükrediyorsunuz."

İnsanı tamamlayan, eşya ile ilgisini sağlayan ve onu diğer canlılardan ayıran üç önemli organa dikkatler çekiliyor. İşitmeyi sağlayan kulak, görmeyi sağlayan göz, işitilen ve görülen şeyleri anlayıp değerlendiren kalp, gönül ve beyin. Zira burada "fuad"ın çoğulu olan "ef'ide"den maksat, kulağa, göze ve diğer bütün organlara kumanda eden, işitilen ve görülen şeyleri sesiyle, rengiyle, biçimiyle alıp arşivleyen ve birçok merkezleri bir

arada taşıyan beyin merkezleri ve ona bağlı olan kalp irfanı olması kuvvetle muhtemeldir.

İnsana verilen birçok nimetler dizisinde şüphesiz ki bu üç organın ve sağladıkları faydaların yeri çok büyüktür. Kör, sağır, kalpsiz ve şuursuz tabiatın ya da tesadüflerin bu kadar mükemmel, akıllara durgunluk verecek özellikte bir varlığı ve bu varlıkta bulunması mutlaka lüzumlu olan bu üç organı meydana getirdiği elbette düşünülemez. Zira ortada çok mükemmel bir cihaz ve o cihazı yaratıp varlık alanına getiren çok mükemmel bir kudret ve sınırsız bir ilim söz konusudur.

Buna rağmen insanların çoğu bu üstün kudret ve sınırsız ilmi inkâr edip kâinatta şaşmayan mükemmel plân ve düzeni, plân ve düzenden bütünüyle habersiz tabiata ya da tesadüfe bağlayarak nankörlük ve isyan ederler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Cenab-ı Hakk'ın kurduğu mükemmel düzene değinildi. Doğruyu araştırıp bulması için insan aklına ışık tutuldu, malzeme verildi. Sonra da Allah'ın kudret elinden çıkan her şeyin en güzel şekilde yaratıldığına dikkatler çekilerek, eşyada O'nun damgasını görmemiz istenildi. Arkasından Âdem ve soyunun yaratılma konusu üzerinde durularak hareket noktası belirlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, öldükten sonra dirilip kalkmayı inkâr edenlere düşündürücü anlamda cevap veriliyor ve kıyamet gününde suçlu günahkâr müşriklerin durumu tasvir edilerek uyarıda bulunuluyor.

وَقَالُوٓا۟ ءَإِذَا ضَلَلْنَا فِى ٱلْأَرْضِ ءَإِنَّا لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍۭ ۚ بَلْ هُم بِلِقَآئِ رَبِّهِمْ
كَٰفِرُونَ ﴿١٠﴾ قُلْ يَتَوَفَّىٰكُم مَّلَكُ ٱلْمَوْتِ ٱلَّذِى وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ
تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا۟ رُءُوسِهِمْ عِندَ رَبِّهِمْ رَبَّنَآ
أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَٱرْجِعْنَا نَعْمَلْ صَٰلِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَءَاتَيْنَا
كُلَّ نَفْسٍ هُدَىٰهَا وَلَٰكِنْ حَقَّ ٱلْقَوْلُ مِنِّى لَأَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ

اَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ۖ إِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

10- Dediler ki: Yeryüzünde toprağa karışıp belirsiz hale geldiğimizde mi yeniden yaratılacağız? Hayır, (onlar buna inanmamakla) Rablerine kavuşmayı inkâr ediyorlar.

11- De ki: Sizin (ruhunuzu almaya) görevli kılınan ölüm meleği canınızı alır, sonra da Rabbinize döndürülürsünüz.

12- Suçlu günahkârları, Rablerinin huzurunda başlarını eğerek: "Ey Rabbimiz! Artık gördük ve işittik, bizi (Dünya'ya) geri çevir de iyi-yararlı amelde bulunalım; çünkü biz artık kesinlikle inanıp anlamış bulunuyoruz" dedikleri vakit görsen.

13- Biz dileseydik herkesi doğru yola iletirdik; ama şanıma yemin olsun ki, Cehennem'i cinlerle, insanlarla olduğu gibi dolduracağım diye benden hak bir söz çıkmıştır.

14- O halde bugüne kavuşmayı unutup kulak ardına atmanız sebebiyle tadın tadacağınızı. Şüphesiz ki, biz de sizi unuttuk (rahmetimizden sizi uzak tuttuk). Artık yapageldiğiniz işlere karşılık sonsuz azabı tadın!

Rablerine Kavuşmayı İnkâr Edenler

بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ

"Hayır (onlar buna inanmamakla) Rablerine kavuşmayı inkâr ediyorlar."

Şüphesiz Allah'ın varlığına, birliğine ve kemal sıfatlarına dosdoğru imân, âhirete de imânı gerektirir. Varlık âleminde yer alan eşyada ilâhi sanatın izlerini görmeyen ve eşyanın tesbihini anlamayan körler ve anlayışsızlar, elbette Allah'ın varlığını anlayamazlar.

Ayrıca dünya hayatıyla ilgili hikmet ve amacı idrâk de, ikinci hayatın gerçekleşeceğini anlayıp kabule delâlet eder. Bu iki ayrı âlem birbirini tamamlamakta, biri diğersiz anlamsız ve hikmetsiz kalmaktadır. Aynı zamanda biz kendi isteğimizle dünyaya gelmedik, bir başkasının istek ve

ifâdesiyle yoktan var kılınıp dünya denilen aşağı âleme getirildik. Böylece insanın kendi kendini yaratan bir kudret olmadığı kesindir. Onu birçok yeteneklerle donatan bir kudret söz konusudur. Bunun aksini varsaydığımız zaman, o takdirde herkes kendi arzu ve hevesine göre kendini yaratır; o sebeple de çok değişik, birbirine birçok yönleriyle benzemeyen antropolojik tipler ve biçimler ortaya çıkardı.

O halde insanı yaratan, insandan kıyas kapsamına girmeyecek anlamda çok üstün bir kudretin mevcudiyetine inanmak gerekir. O kudret sevip yarattığı ve kâinattaki birçok şeyleri hizmetine sevkettiği insanı öldürüp tamamen belirsiz hale getirmek istemez. Bilâkis onu ebedi kılıp daha geniş nimetlere gark eder.

İşte ilgili onuncu âyetle bu inceliklere işaretle çok etraflı düşünmemiz ilham edilmektedir.

Ölüm Meleği

قُلْ يَتَوَفّٰىكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِى وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ۧ

"De ki: Sizin(ruhunuzu almaya) görevli kılınan ölüm meleği canınızı alır. Sonra da Rabbınıza döndürülürsünüz."

Kâinatta her olay mutlak surette önceden hazırlanmış bir plân ve programa göre meydana gelir. Plân ve programı denetleyen ve uygulayan görevli melekler vardır. Böylece bu düzenleme hiç aksamadan, şaşmadan, yanlışlık yapılmadan sürüp gider. Çünkü nurdan yaratılıp ilâhi kudrete geniş çapta mazhar kılınan meleklerde unutma, yanılma, ihmal ve hatâ söz konusu olamaz. Zira bu saydığımız ârizi noksanlıklar nefse has sıfatlardır; meleklerde ise nefis yoktur.

Görevli melekler nasıl vakti saati gelince ruhlar alemindeki insani ruhları yeryüzüne indirip anarahminde oluşan cenine üflüyorlarsa, öylece ruhun bedeni terketme vakti ve saati gelince yine onu bir yanlışlık yapmadan alıp Berzah Âlemi'ne götürürler ve lâyık olduğu bölüme yerleştirirler. On birinci âyetle bu hususun ana teması işleniyor ve "teveffi" kelimesi kullanılıyor ki bu, görevli meleğin, bedenini terkedecek çizgiye gelen ruhu olduğu gibi alıp yükseltmesi demektir.

Yine âyetin açık delâletinden, insanların ruhunu alan meleklerin özellikle bu iş için görevlendirildikleri, yani onlara yüklenilen programın

bu olduğu anlaşılıyor.

Ölüm meleği bir tane midir, yoksa birden fazla sayısı belirsiz kadar çok mudur? Âyet ve hadislerin açık delâletinden şunu öğreniyoruz: Ölüm meleği bir tane değil, sayısı bizce belirsiz denilecek kadar çoktur. Onların başında, işi organize edip yürüten büyük bir melek vardır ki ona "Azrail" deniliyor.

Sonra ilâhi plân ve program gereği mevcut düzen bozulup, yani ruhlar alemindeki insani ruhların tamamı yeryüzüne inip kıyamet olayı meydana gelince ve yeni düzen kurulunca, insanlar için takdir edilen ikinci hayata kalkış başlar ve böylece dönüş Allah'ın adalet terazisinin yer aldığı huzura olur.

Âhiret Günündeki Pişmanlığın Hiçbir Yararı Olmaz

وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُؤُسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۜ رَبَّنَآ اَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا اِنَّا مُوقِنُونَ

"Suçlu günahkârlar, Rablerinin huzurunda başlarını eğerek "Ey Rabbimiz, artık gördük ve işittik; bizi (dünyaya) geri çevir de iyi yararlı amelde bulunalım. Çünkü biz artık kesinlikle inanıp anlamış bulunuyoruz" dedikleri vakit bir görsen."

Cenab-ı Hak âhiret gününde meydana gelecek önemli bir olayı tasvir ederek, inkarcıları ve şüphe içinde çırpınan kararsızları uyarıyor; ölmeden önce hakikati anlamaya ve Hakk'a yönelip niçin yaratıldığımızın hikmet ve anlamını idrâka çalışın; aksi halde dönüşü mümkün olmayan bir çizgiye gelirsiniz de pişmanlığın hiçbir yararı olmaz, şeklinde tavsiyede bulunuyor.

İşte tasavvufta "ölmeden önce ölmek sırrına erişme" bir bakıma bu gerçeği yansıtıyor. Zira bütün bunları öğrenip anlayacak, inanıp kavrayacak yetenekler insana verilmiş ve üstelik yardımcı olarak da kitap indirilmiş, peygamber gönderilmiştir.

Allah Dileseydi Herkesi Doğru Yola İletirdi

وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدٰيهَا

"Biz dileseydik herkesi doğru yola iletirdik."

Cenab-ı Hak dileseydi insanları da nefis denilen ve kötülüğü çokça telkin edip insanı o istikamete iten âmilden uzak tutar, melek tabiatlı kılar ve her haliyle Hakk'a itaat eden bir varlık düzeyine getirebilirdi veya meleklerin devamlı ilhamıyla, kendi kudretinin o yönde tecellisiyle insan ruhunu çok üstün duruma getirir, nefsin kötü arzularını tamamen tesirsiz kılarak bir bakıma insanı melekleştirebilirdi. Neden böyle yaratmadı, yaratmış olsaydı neler olurdu, ne gibi sakıncalar doğardı?

Bilindiği gibi ilâhi kudret kemal derecesindedir; yani sınırı ve sonu yoktur. O bakımdan dilediğini yapmaya muktedirdir. O'nun için zorluk, sıkıntı, engel gibi söz ve kavramlar söz konusu değildir. Noksan sıfatlardan pak ve yücedir. Ancak insan denilen canlıyı "ahsen-i takvim" üzere yaratmayı irâde ederken, eşyayı onun için, onu da Rabbini bilip ibâdet etmesi için var kılmış ve ne melek, ne de hayvan türünden olmayıp ikisi arasında ona bir özellik vererek hem dünya, hem de âhiret hayatını yaşamasını dilemiştir. Gerçek bu olunca, bu iki hayat birbirini tamamlamakta ve biri diğeriyle hikmet ve amacının ne olduğunu yansıtmaktadır.

Dünya hayatı bütünüyle hareket, mücadele, didinme, çalışma ve ihtiyaçları karşılama dönemidir. Bunların sağlanması için insanda nefis ve ona bağlı istek, arzu, ihtiras ve emel gibi duygular meydana getirilmiştir. Ancak bu duyguları meşru sınırda tutabilmemiz için de kitap indirilmiş ve peygamber gönderilmiştir.

İnsan melek gibi yaratılsaydı, mevcut düzene lüzum kalmaz; aslında dünyaya getirilmesine hem gerek kalmaz, hem de ilâhi hikmete uygun düşmezdi.

İşte bu ve benzeri sebep ve hikmetlerden dolayı Cenab-ı Hak insanı melek veya melek gibi yaratmamış; ancak onu hem hayvani, hem de meleki sıfatlarla teçhiz edip plândaki yerine oturtmuş; sonra da iyiliklerin ve kötülüklerin yollarını bildirerek, fayda ve zararlarını açıklayarak onu serbest bırakmıştır. O bakımdan insanı, şu dünya hayatında yapacağı her şeyden sorumlu tutmuş ve ikinci hayatta ciddi bir hesaba tabi tutulacağını haber vermiştir.

Ezeli İlim İnsan Hayatının Seyrini ve Neticesini Tesbit Etmiştir

وَلٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ

"Ama şanıma yemin olsun ki, Cehennemi cinlerle, insanlarla olduğu gibi dolduracağım diye benden hak bir söz çıkmıştır."

Allah'tan sadır olan hak söz, ezeli ilmiyle, mevcut imkân ve ortamlar düzeyinde insanların nasıl bir ömür süreceklerini, akil ve idrâklerini hakikate çevirip çevirmeyeceklerini, eşyada ilâhi damgayı görüp görmeyeceklerini, ilâhi sanatın izlerini tesbit edip etmeyeceklerini; hakkı bırakıp bâtılın peşine takılıp takılmayacaklarını nefislerine mağlup olup akıllarını nefislerinin emrine verip vermeyeceklerini; Peygamber'in irşat ve tebliğinden yararlanıp yararlanmayacaklarını tespit etmesine bağlı bir hükümdür. O'nun ilmi yanılmayacağına göre, ona bağlı hükmü de değişmeyecektir.

İşte Cehennemi cinlerle ve insanlarla dolduracağına yemin etmesinin anlamı budur. Yoksa Cenab-ı Hak, sorumlu ve mükellef tutulan bu iki ayrı varlığı hiçbir amellerini ve iradi temayüllerini dikkate almadan cehennemlik kılmış değildir. Zira o takdirde teklif anlamsız, ibâdet hikmetsiz; iyilik ve kötülük aldatmaca olurdu. Cenâb-ı Hakk'ı böyle bir düzen kurmaktan tenzih ederiz.

Âyetin açık anlatımından, cinlerin de insanlar gibi ilâhi tekliflerle yükümlü tutuldukları anlaşılıyor. O bakımdan Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz için "Rasulü's-sakaleyn" denilmiştir ki, bu O'nun insanla cinlerin, dünya ile âhiretin peygamberi olduğunu ifade eder.[1]

Nitekim Zâriyat suresi 56. âyetle Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Ben, cinleri ve insanları ancak beni tanıyıp ibâdet etsinler diye yarattım."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ikinci hayatı bir türlü akıl ve havsalalarına sığdıramayan inkarcılar uyarıldı ve düşünce ufuklarını genişletmek için âhirette meydana gelecek önemli bir tablo tasvir edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın âyetlerine kimlerin dosdoğru inanacağı konu ediliyor ve onların bazı özellikleri üzerinde durularak mü'minlere ubudiyetin en zevkli yanlarından biri misal veriliyor. Sonra da ilâhi düzene uyanlarla, uymayıp bozgunculuk yapanlar ve helâl-haram sınırlarını birbirine karıştıranlara dikkatler çekilerek, âhirette onlar için hazırlanan

1 Zâriyat suresi: 56, Cin suresi: 1, En'âm suresi: 130, A'raf suresi: 130, Ahkaf suresi: 29. âyetin tefsiri

ceza ve mükâfatlar haber veriliyor. Sonra da belki dönerler diye inkarcı sapıklara, bozguncu azgınlara azap verileceği hatırlatılarak ölmeden önce pişmanlık duymaları isteniliyor.

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾ تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ
خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ
مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾ أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ
فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ ﴿١٨﴾ أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ
الْمَأْوَىٰ نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ
كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ
الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ
الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾

15- Âyetlerimize ancak o kimseler inanır ki, onlar kendilerine âyetlerimiz hatırlatıldığı vakit secdeye kapanırlar; Rablerine hamd ile tesbih edip (kulluk görevlerini yerine getirirken) büyüklük taslamazlar.

16- Onların yanları döşeklerinden aralanıp, Rablerine korkarak, umutlanarak duâ eder, yalvarırlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden (Allah rızası için) harcarlar.

17- Hiç kimse işledikleri (iyi-yararlı) amellerine karşılık gözlerin aydınlığı olarak nelerin saklandığını bilmez.

18- Mü'min olan kimse, fâsık (yozmuş ahlâksız) gibi midir? Bunlar eşit olamazlar.

19- İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlara gelince: Onlar için yaptıklarına karşılık konukluk olarak Me'vâ Cennetleri vardır.

20- Yozmuş ahlâksızlara gelince: Onların eyleşecekleri yer, ateştir. Oradan ne kadar çıkmak isteseler hemen geri çevirilirler ve onlara, "yalanlayıp durduğunuz ateşin azabını tadın!" denilir.

21- Andolsun ki biz onlara -belki dönerler diye- o en büyük azâptan önce yakın azabı da mutlaka tattıracağız.

İLGİLİ HADİSLER

İbn Ömer (radıyallahu anh) diyor ki: "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, içinde secde âyeti bulunan bu sureyi okuyunca secde eder, O'na bakarak Ashab-ı Kiram da secde ederlerdi. O kadar ki namaz vaktinin dışında başımızı secdeye koyacak yer bulamazdık."[1]

"Âdemoğlu secde âyetini okuyup secde ettiği zaman, şeytan oradan ağlayarak uzaklaşır ve der ki: "Ah yazıklar olsun bana! Âdemoğlu secdeyle emrolundu, secde ettiği için kendisine cennet verilecektir. Ben secdeyle emrolundum, emre uymadığım için bana da cehennem vardır."[2]

"Eğer mü'minler yatsı ile sabah namazındaki fazilet ve hikmeti bilmiş olsalardı, emekliyerek bile olsa bu iki namazı kılmak için gelirlerdi."[3]

Muâz b. Cebel (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Bir seferinde Rasulullah (aleyhisselam) ile beraber bulunuyordum. Bir sabah o yol alırken kendisine yakın yerde bulundum. Aramızda şu konuşma geçti:

- Ya Rasulallah! Beni Cennete sokacak, Cehennemden uzaklaştıracak bir amelden haber ver, diye istekte bulundum. Buyurdu ki:

- **Sen büyük bir şeyden sordun ve o Allah'ın kolaylaştırdığı kimseye göre kolaydır: Allah'a ibâdet edersin, hiç bir şeyi O'na ortak koşmazsın; namazı vaktinde kılar, zekâtı verirsin; ramazan orucunu tutar ve Allah'ın evine haccedersin.**

---

1 Müslim/Mesacid: 103, 111 - Buhari/Sücud: 3, 9, 12

2 Müslim/İmân: 133 - İbn Mâce/İkamet: 70 - Ahmed: 2/443

3 Buhari/Ezan: 9, 32, 93, Mevakıt-ı salât: 20, Şahadat: 30 - Müslim/Salât: 129 - Nesâi/Mevakıt: 22, Ezan: 31 - Taberâni/Cemaat: 6, Nida: 3 – Ahmed: 2/278 303, 375, 533-6/80

Sonra devamla buyurdu ki:

- Seni hayrın kapılarına irşat edeyim mi? Oruç bir kalkandır; sadaka hatâları temizler ve bir de adamın gece ortasında kalkıp kıldığı namaz..

Rasulullah bunları söyledikten sonra "Tetecafâ" ile başlayan âyeti, "cezâen bimâ kânu ya'melun"a kadar okudu ve şöyle ilâve etti:

- Sana işin başını, direğini, doruğunu haber vereyim mi?

- Evet, Ya Rasulallah! dedim. Buyurdu ki:

- İşin başı İslâm'dır; direği namazdır, doruğu ise (Allah yolunda) cihaddır.

Sonra konuşmasına devamla buyurdu ki:

- Bütün bunları dimdik ayakta tutan şeyden sana haber vereyim mi?

- Evet, Ya Rasulallah! dedim. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz dilini tutup şöyle buyurdu:

- Bunu kendi aleyhine kullanma, buna sahip ol! Bunun üzerine dedim ki:

- Bizler mutlaka konuştuklarımızdan dolayı sorumlu tutulacak mıyız?

Buyurdu ki:

- Anan seni yitirsin ya Muâz! İnsanların Cehenneme yüzükoyun ya da burunları üstüne atılması sadece dillerinin söyledikleri ve onların ürünleri sebebiyledir."[1]

"Ramazan ayından sonra orucun en üstünü, Muharrem Ayı'nın orucudur. Farz namazlardan sonra namazın en üstünü, gece namazıdır."

Hz. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz diyor ki:

"Şanı Yüce Allah şöyle buyurdu: "Salih kullarıma, hiçbir kulağın

1 İbn Mâce/Fiten: 12 - Ahmed: 5/221, 227, 245

işitmediği ve hiçbir insanın kalbinden geçmediği şeyleri hazırladım." Sonra Rasulullah (aleyhisselam) şöyle buyurdu:

"İsterseniz (Fela Ta'lemu Nefsün Mâ Uhfiye Lehüm.) âyetini okuyun."[1]

Allah'ın Âyetlerine İnananların Vasıfları ve Özellikleri

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا

"Âyetlerimize ancak o kimseler inanır ki, onlar kendilerine âyetlerimiz hatırlatıldığı vakit secdeye kapanırlar."

İlgili âyetle hem Allah'ın indirdiği ve varlık âlemine koyduğu âyetlerine ve belgelerine, hem Kur'ân âyetlerine, hem de mü'minlerin birtakım vasıflarına ve özelliklerine dikkatler çekiliyor.

Gerçek mü'min olmanın yol ve yöntemi üzerinde duruluyor. Şöyle ki:

1- Allah'ın âyetleri kendilerine hatırlatılınca, saygı ve teslimiyetle secde ederler.

2- Rablerini hamd (en güzel övgü) ile tesbih ederler.

3- Kulluk ve ibâdet görevlerini yerine getirirlerken büyüklük taslamazlar; mahviyetkâr bir gönül ile eğilirler.

4- Gece saatlerinde yataklarından kalkıp ibâdet ederler. Aynı zamanda Rablerinden hem saygı ile korkarlar, hem de O'na ümit bağlarlar.

5- Kendilerine verilen rızıktan Allah rızası için harcarlar.

Birinci sıfat veya özellik, imânın kalpte kök saldığını; ikinci sıfat, Allah'ı her şeyden fazla sevip saydıklarını; üçüncü sıfat, Allah'ın kadrinin yüceliğini, kendilerinin de acizliğini ve her on O Yüce Kudrete muhtaç bulunduklarını; dördüncü sıfat, imân nuruyla ve ilâhi maarifle gelişen ruhlarının ibâdetten devamlı zevk alıp cilâlandığını; beşinci sıfat, dünyayı ve nimetlerini gerçek amaca erişebilmenin aracı saydıklarını göstermektedir.

Bu beş özel sıfatla kendini donatan mü'minler, şüphesiz ki "kâmil in-

---

1 Buhari/Tevhid: 35, Bed'-i halk: 8, Tefsir: 32 - Müslim/İmân: 312, Cennet: 5 - Tirmizi/Cennet: 15, Tefsir: 32, 56 - İbn Mâce/Zühd: 39 - Dârimi/Rikak: 98, 105 - Ahmed: 2/313, 370-5/334

san" derecesine yükselirler.

İlâhi âyet ve belgeleri görüp anlamak, O'na hamd etmeyi, O'nun kadrini yüceltip her türlü beşeri ve noksan sıfatlardan O'nu tenzihi gerektirir. Bu iki dereceye yükselen bir kul ibâdete kendini verip ondan derin zevk almaya başlar. Böyle olunca da ilâhi sevgi ve yakınlığa mazhar olma duygusunu geliştirir; derken geceleri kalkıp ilâhi huzurda kemâl-i edeple durmanın tarifi mümkün olmayan zevkine erişir. Kul sözü edilen dördüncü dereceye yükselince, yalnız kendisi için var olmadığını, yalnız kendisi için çalışmadığını anlar ve Allah'ın lütfettiği helâl rızıktan Allah'ın muhtaç kullarına gönül rahatlığıyla harcamada bulunur. Böylece kalbi, bedeni ve mali ibâdeti birleştirip bütünleştirir.

Güzel Amellere Karşılık Nelerin Hazırlandığını Bilmek Mümkün Müdür?

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ ۚ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Hiç kimse işledikleri (iyi yararlı) amellerine karşılık, gözlerin aydınlığı olarak nelerin saklandığını bilmez."

Dünyadaki nimetler insanın hilkatındaki özelliklerine, içinde bulunduğu şartlara ve bağlı bulunduğu hayat kanunlarına göre düzenlenmiştir. Öyle ki, bu nimetlere erişebilmenin yollarına, onların değer ölçülerine göre birtakım külfetler konulmuştur. Cenab-ı Hak insan gücünün yetmediğini kendisi yaratıp yararlanma düzeyinde hazırlamış; onun gücünün yeteceğini ona bırakmıştır. Mevcut yeraltı ve yerüstü kaynakları vücuda getirmek insan takatini aşmaktadır. O bakımdan Cenab-ı Hak onları belli plân ve programa göre sınırlı bir nisbette yaratıp işlenecek düzeye getirmiştir. Onları arayıp bulmayı, işletip yararlanmayı insanın akıl, zekâ ve azmine terketmiştir. Aynı zamanda insanı ölünceye kadar bu nimetlere muhtaç kılmış ve hayatına renk, hareket ve canlılık kazandırmak için de benliğine istek, arzu, ihtiras ve amel gibi duyguları yerleştirmiştir.

Âhirette ise, aynı şeylerin tekrarı söz konusu değildir. Ne birbirini izleyen gece ile gündüzün tekrarı, ne ayların, mevsimlerin ve yılların birbirini kovalaması vardır. Sonsuz bir hayat, sonsuz ve sınırsız nimetlerle dopdolu kılınmış, insanların ardı arkası gelmeyen arzularına cevap verecek bollukta ve çeşitlilikte var kılınarak istifade düzeyine getirilmiştir. O âlem-

de insana verilen ikinci beden, yıpranmayacak, yaşlanmayacak bir özelliktedir. Ancak onu tanımlamamız ve birtakım misallerle açıklamamız mümkün değildir. Zira hem o âlemin, hem de içindeki şartların ve nimetlerin misâli yoktur. Aynı zamanda oradaki hayat kanunlarını da bilmiyoruz.

Kur'ân-ı Kerim'de ilgili 17. âyetle bu hususa değinilerek bize ön bilgi verilmekte,

"Hiç kimse işledikleri (iyi yararlı) amellerine karşılık gözlerin aydınlığı olarak nelerin saklandığını bilmez" buyurularak o nimetlerin dünya nimetlerine benzemediğine ve modellerinin bulunmadığına işaret edilmektedir. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz de bu âyeti açıklarken şöyle bilgi vermiştir:

"Orada hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir kalbin düşünemediği nimetler hazırlanmıştır."[1]

Mü'minle Fâsık Bir midir?

أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا ۚ لَا يَسْتَوُونَ

"Mü'min olan kimse, fâsık (yozmuş ahlâksız) gibi midir? Bunlar eşit olamazlar."

İmân, Allah'a uzanan manevi yolda bir ışıktır. İlâhi sınırları aşıp ahlâksızlığı şiar edinmek ise, insan nefsine dönük bir karanlıktır.

İmân, iyilik ve faziletin kaynağıdır. Sapıklık ve ahlâksızlık ise, kötülük, güvensizlik ve reziletin menbaıdır.

İman, dünyaya gelişin gayesi; sapıklık geliş gayesinden uzaklaşmanın bozuk meyvesidir.

İmân, kalp huzurunun, ruh afiyetinin ana gıdası; sapıklık ve ahlâksızlık iç fırtınanın dışa vuran rengidir.

İman, ebedi saadetin değişmeyen yolu; sapıklık ve ahlâksızlık hüsrâna uğramanın açık belirtisidir.

İman, kulu Allah'a yaklaştıran en sağlam vasıta; sapıklık Allah'tan uzaklaştıran kalp körlüğü ve vicdan sağırlığıdır.

1 Buhari/Bed'i- Halk: 8, Tefsir: 32, Tevhid: 35 - Müslim/Cennet: 2, 5 - Tirmizi/Tefsir: 32, 56 - İbn Mâce/Zühd: 39 - Ahmed: 5/334

Bunun için Kur'ân-ı Kerim mü'minle fâsığın eşit olamayacaklarına değinmekte ve bunun anlam ve hikmetini yine aynı âyetten bir önceki ve bir sonraki âyetlerde görmemizi ilham etmektedir. Sonra da bu birbirine zıt iki insanın âhirette karşılaşacağı tablonun kısa bir görüntüsünü tasvir etmekte ve böylece gerçek mü'minlerin dünyada iç huzuruna, vicdan rahatlığına ve gönül yatışkanlığına mazhar kılındıkları gibi, âhirette bunun en güzel mükâfatının da, bütünüyle huzur ve güven, neşe ve mutluluk kaynağı olan Me'vâ Cenneti olacağını müjdelemekte; inkarcı sapıkların, ilâhi sınırları çiğneyen ahlâksızların ise, dünyada inkâr ve şüpheleri sebebiyle içlerinde vücuda gelen kararsızlık, güvensizlik ve tedirginliğin âhirette açığa çıkacağını ve onların bu ameline karşılık yakıcı bir azapla lâyık oldukları cezayı göreceklerini haber vererek, cezanın amelin cinsinden olacağına işarette bulunmaktadır.

Yakın ve Uzak Azap

وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

"Andolsun ki biz onlara -belki dönerler diye- en büyük azaptan önce yakın azabı mutlaka tattıracağız."

Sapık inkarcı şaşkınları ve hakkı reddedip ona sırt çevirenleri, aynı zamanda nankör vicdansızları uyarmak, kalp ve kafalarına neşter vurmak; vicdanlarına seslenmek ve iyice düşünmelerini sağlamak için kıyamet azabından önce dünyada birtakım sıkıntılar ve huzursuzluklarla yüz yüze getirilecekleri haber veriliyor. Şüphesiz bu tür uyarılar da ilâhi rahmetin insanlardan yana ayrı bir tecellisi ve O'nun sonsuz lutfunun bir başka tezahürüdür. Hani derler ya; "Bir musibet bin nasihattan yeğdir." İşte onun gibi bir hikmete mebni inkarcı azgınlara dönüş yaparlar diye birtakım musibetler indirilir.

Kur'ân-ı Kerim 21. âyetle, önce Mekkeli müşrikleri, sonra da kıyamete kadar o yolda yürüyen inkarcıları uyarmakta; gelecek azaba hazır olmalarını ve belki de bu sayede Hakk'a dönmelerinin kolaylaşacağını hatırlatmakta ve uyarı sinyalini vermektedir.

Nitekim gerek İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın, gerekse İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'ın bu konudaki yorumlarını dikkate alırsak, Mekkeliler'in Hakk'a dönmeleri için önce kıtlık ve sıkıntı azabı başgösteriyor ve birkaç yıl de-

vam ediyor. Arkasından Bedir Savaşı patlak verip onların güvenip bağlandıkları, sözlerini emir kabul edip peşlerine takıldıkları ileri gelenlerinden önemli birkaç kişinin savaş meydanında can vermesi bunu izliyor ve arkasından azap fırtınaları birbirini izleyerek Mekke'nin fethiyle takdir çizgisine ulaşmış oluyor.

Böylece sağ kalanlarının çoğu bâtılı bırakıp Hakk'a yöneliyor; azı ise küfür ve tuğyanında ısrar edip hüsrana uğrayanlardan oluyor.

İşte bu, Sünnetullahtır ki, milletlerin hayatında hükmünü yürütmekte ve sırası gelince kendini göstermektedir. O bakımdan savaşlar, milli felâketler çoğu zaman hem bir seleksiyon ameliyesinde bulunur, hem de sağ kalanların inkâr ve azgınlıktan kısmen olsun uzaklaşmasına yardımcı olur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın âyetlerine imân edenlerin bazı önemli sıfatları ve özellikleri konu edildi. Sonra da mü'minle fâsığın bir olamayacağı belirtilerek âhirette bu iki zıt inanç ve ahlâka sahip olanlara verilecek karşılığa dikkatler çekilerek gereken uyarılar yapıldı. İnkarcı sapıklara, âhiretteki azaptan önce, dönüş yaparlar diye, dünyada da birtakım uyarıcı azapların verileceği üzerinde durularak ilâhi rahmetin hep insanlardan yana tecelli etmekte olduğuna işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, her şeye rağmen Allah'ın âyetlerinden yüz çevirenlerin büyük bir haksızlıkta bulundukları ve o gibilerinden mutlaka intikam alınacağı ihtar ediliyor ve çok geçmeden İslâm'ın Mekke dahil, birçok ülkeleri fethedeceği kapalı bir anlatımla haber veriliyor.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيٰتِ رَبِّهٖ ثُمَّ اَعْرَضَ عَنْهَا ؕ اِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِيْنَ
مُنْتَقِمُوْنَ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ فَلَا تَكُنْ فِىْ مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَآئِهٖ
وَجَعَلْنٰهُ هُدًى لِّبَنِىْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿٢٣﴾ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ اَئِمَّةً يَّهْدُوْنَ بِاَمْرِنَا لَمَّا
صَبَرُوْا ؕ وَكَانُوْا بِاٰيٰتِنَا يُوْقِنُوْنَ ﴿٢٤﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
فِيْمَا كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿٢٥﴾ اَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ

الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ ۖ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾
أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ
مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ ۖ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْفَتْحُ إِنْ
كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾ قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ
يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ إِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

22- Kendisine Rabbinin âyetleri hatırlatılarak öğüt verildikten sonra ondan yüzçevirenden daha haksız kim vardır? Şüphesiz ki biz, suçlu günahkârlardan intikam alıcılarız.

23- Andolsun ki Musa'ya kitap verdik. Sakın sen ona kavuşmakta şüphe etme. Biz onu (kendisine verdiğimiz kitabı) İsrailoğulları'na doğru yolu gösteren rehber kıldık.

24- Onlardan bir kısmını sabrettikleri ve âyetlerimize kesinlikle inandıkları için emrimizle doğru yola irşâd eden önderler yaptık.

25-Şüphesiz ki Rabbin onların ihtilâf ettikleri şeyler hakkında kıyamet günü aralarında hükmedip (haklıyı haksızdan) ayırt edecektir.

26- Kendilerinden önce yok ettiğimiz nice nesillerin yurtlarında gezip dolaşmaları onları doğru yola irşâd etmiyor mu? Doğrusu bunda öğütler ve ibretler vardır. Hâlâ işitmiyorlar mı?

27- Görmediler mi ki, biz suyu kupkuru yere sevkedip onunla davarlarının ve kendilerinin yediği ekini (ürünü) çıkarıyoruz. Hâlâ görmüyorlar mı?

28- Ve diyorlar ki, "Eğer doğru sözlülerden iseniz, o (bahsettiğiniz) fetih günü ne zaman?"

29- De ki: "Fetih günü, küfredenlere, inanmaları artık fayda vermez ve onlara mühlet de verilmez.

30- Artık sen onlardan yüzçevir ve bekle; onlar da beklemekteler."

İLGİLİ HADİSLER

"Bana (Mi'rac olayında) gece yolculuğu yaptırıldığında Musa'yı gördüm; buğday rengine yakın esmer, uzun boylu, kıvırcık saçlı, uzak bir ülkenin adamına benzer bir durumu vardı."[1]

"Mi'rac gecesi bana gece yolculuğu yaptırıldığı zaman, Musa'ya rastladım; kızıl bir tepe üzerinde kabrinde ayakta namaz kılıyordu."[2]

Kur'ân-ı Kerim Akla ve Sağduyuya Hitap Eder

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا

"Kendisine Rabbinin âyetleri hatırlatılarak öğüt verildikten sonra ondan yüz çevirenden daha haksız kim vardır?"

Kur'ân-ı Kerim'in nazmı, yani kelime konumu ve dizisi, onun kıraati ve bu ikisindeki ilâhi ahengi, bir yandan duyguya seslenip ona manevi gıda verirken, bir yandan da manasıyla birleşip akla, mantığa ve sağduyuya hitap etmesi müstesna bir tesir meydana getirmekte ve aklını kullanan kimseleri ilâhi beyânın havasına çekmektedir.

Bu açıdan da bakıldığında Kur'ân'ın bütünüyle Allah sözü olduğu, yani ilâhi kelâm sıfatının tecellisi bulunduğu görülür. Şüphesiz Kur'ân'da insan kafasının ürünü ve insan muhayyilesinin dizisi sayılacak bir cümle olsun yoktur. Her âyet konulduğu yerden bütün güzelliğiyle, hikmetiyle ilâhi damgayı yansıtır. Taşıdığı yüksek anlamdaki hükümler, kıssalar, haberler, emirler, yasaklar, misaller, uyarılar ve müjdeler insan kudretini aşıp çok yüksek bir kudretin eseri olduğunu kalp ve dimağlara işler.

O halde aklı, vicdanı, idrâki, muhakeme kabiliyeti ve sağlam mantığı olan bir insanın, eğer Arapça biliyorsa, eğer Kur'ân'ın ne dediğini derinliğiyle anlıyorsa, hikmetiyle kavrayabiliyorsa, onun Allah kelâmı olduğuna inanmaktan başka bir şey düşünmeyeceği kesindir. Nitekim İslâm'ın ilk yıllarında Arap Yarımadası'nda haklı üne sahip olan bazı edip ve şâirler bu gerçeği anlamakta gecikmemişler ve Kur'ân'ın ilâhi üslup ve üstünlüğü karşısında insafa gelip onun beşer sözü olamayacağını belirtmişlerdir. Şair

---

1 Buhari/Enbiyâ: 24, 48, Bed-ı halk: 7, Libas: 68 - Müslim/İman: 266, 267, 270 - Ahmed: 1/243, 257, 259, 277, 342, 374

2 Müslim/Fezâil: 164, Kıyamu'l-leyl: 15 - Ahmed: 3/148, 248

Tufeyl, Hasan, Abdullah b. Revana onlardan bir kaçıdır.

Bunun aksine Kur'ân'a, şartlanmış bir kafa, yıkanmış bir beyin, kilitlenmiş bir vicdan ve düğümlenmiş bir kin ile bakıp, aklını ve idrâkini nefsinin emrine verenler ise, onu dinlemekle ancak inkâr ve azgınlıklarını artırırlar.

İlgili âyetle böyleleri uyarılmakta, akıllarını kullanmaları hatırlatılarak dönüş yapmaları istenmektedir. Aksi halde büyük bir haksızlık içinde zâlim olarak haşredilecekleri ve ona göre bir ceza görecekleri haber verilmektedir.

Musa (aleyhisselam)'a Uyanlar Misâl Veriliyor

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِى مِرْيَةٍ مِنْ لِقَآئِهٖ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِى اِسْرَآءِيلَ

"Andolsun ki Musa'ya kitap verdik. Sakın sen ona kavuşmakta şüphe etme. Biz onu (kendisine verdiğimiz kitabı) İsrailoğulları'na doğru yolu gösteren rehber kıldık."

Hakk'ın nurunu bütün haşmet ve parlaklığıyla taşıyan Kur'ân'a karşı kör ve sağır kalan Mekkeli putperestlerin büyük bir nimeti elden kaçırmak üzere bulunduklarına işaret edilerek Musa (aleyhisselam)'a İsrailoğulları'ndan dosdoğru imân edenlerin önderler ve liderler kılındıkları, ilâhi lutfa lâyık görüldükleri misal veriliyor. Süleyman ve Davud Peygamber zamanında imân edip Tevrat ile amel eden İsrailoğulları altın çağlarını yaşamadılar mı? O çizgiden ayrıldıkları çağlarda ise güçlerini kaybedip boyunduruk altına girdiklerini tarihler, önemli safhalanyla yazmaktadır.

Cenab-ı Hak ibret dolu tarihi misali verirken yakın gelecekte Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın üstün başarılar sağlayacağını, Araplara altın çağı yaşatacağını; bunun aksine O'na imân etmeyip küfür ve azgınlıkta ısrar edenlerin çok geçmeden aşağılanıp rüsvay edileceklerini dolaylı şekilde haber vermektedir. Nitekim Allah'ın bu vaadi en parlak şekilde yerine geldi ve Hz. Muhammed (aleyhisselam) dünya tarihinde bir benzeri daha görülmemiş en büyük, fakat en kalıcı inkılâbı yaptı.

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Musa Peygamber'e Kavuşacağı Haberi

Mekke'de inen bu âyetler hem Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı teselli mahiyetindedir; hem de Yahudilerle putperestleri insafa davet etmektedir. Aynı zamanda İslâm'ın kısa sürede yüce âlemden geldiği gibi yüceleceği haber verilmekte; Fir'avn ve yandaşlarıyla çetin mücadele edip İsrailoğulları'nı Allah'ın izniyle kurtaran ve öylece yüce âlemden indirilen Tevrat'a mazhar olan Musa Peygamber ile Hz. Muhammed (aleyhisselam) arasında bazı yönlerden benzerlik bulunduğuna işaret edilmekte ve kısa bir süre sonra Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Musa (aleyhisselam) ile görüşeceği bildirilmektedir. Bunun için mü'minlerin biraz daha dişlerini sıkıp sabretmeleri istenmektedir.

23. âyetle verilen haber, Mi'rac Gecesi gerçekleşmiş; Hz. Muhammed (aleyhisselam) altıncı gökte Musa (aleyhisselam)'ın ruhuyla mülakat yapıp görüşmüştür. Konuyla alâkalı hadislerde ise bu mülakat geniş şekilde açıklanmış ve Allah'ın vaadi çok geçmeden gerçekleşmiştir.

İsrailoğulları'nın Ahdi Bozması

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

"Şüphesiz ki Rabbin onların ihtilâf ettikleri şeyler hakkında kıyamet günü aralarında hükmedip (haklıyı haksızdan) ayırt edecektir."

Tevrat ve taşıdığı hükümler hakkında görüş ayrılığına düşen İsrailoğulları, dinde aşırı taassup göstermekten bir türlü kendilerini kurtaramadılar. Kelimeleri yerinden oynatıp kendi iddiaları doğrultusunda değiştirmeler ve yorumlarda bulundular. O yüzden tevhid inancının yansıttığı birlik ve beraberlik çizgisinden saptılar ve saltanatlarını kaybettiler. Altın çağları çok gerilerde kalıp bir masal oldu sanki. Buna rağmen uyanmadılar ve son olarak da Tevrat'ta Hz. Muhammed (aleyhisselam) ile ilgili ilâhi haberleri yanlış bir yoruma tabi tutup asıl ölçüsünden uzaklaştırdılar, Kur'ân'a inanmadılar; ondaki beyânları red ve inkâr ettiler. Tevrat'ta meydana gelen tahrifatı tashih eden âyetlere kulaklarını tıkadılar. Böylece kimlerin haklı, kimlerin haksız olduğunu belirleyecek zahiri hakem olmayınca, Cenâb-ı Hak kıyamet gününde onlar arasında hükmedeceğini, haklıyı haksızdan, mü'mini nankörden ayırt edeceğini haber vererek Yahudilerle sürtüşüp tartışmanın yarar sağlamayacağına işarette bulundu.

Bu, aynı zamanda mü'minleri uyarmaya, onlara doğruyu göstermeye yöneliktir ve gelecekte nasıl hareket etmeleri gerektiğine dair bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Çünkü İsrailoğulları'nın yanlış tutumu ve o yüzden başlarına gelen sayısız felâketler en ibretli misali teşkil etmekte ve onlar gibi ilâhi kelâmı tahrife kalkıştıkları takdirde tarihin tekerrür edeceği hatırlatılmaktadır.

Mekkeli Putperestlere ve Diğer İnkarcılara Öneri

اَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِى مَسَاكِنِهِمْ

"Kendilerinden önce yok ettiğimiz nice nesillerin yurtlarında gezip dolaşmaları onları doğru yola irşat etmiyor mu?"

Hakk'ı inkâr ve peygamberliği red etmeleri sebebiyle Hicaz bölgesinde yok edilen millet ve kavimlerin yurtlarında gezip dolaşan putperestlerin ve sapık inkarcıların, o yerlerdeki kalıntılara, tarihi harabelere bakıp öğüt ve ibret almaları gerekirken, küfrün kesif perdesi gözlerinin önüne öylesine gerilmişti ki, o incelikleri, ibretli bakışları görüp anlayacak durumda değillerdi. Cenab-ı Hak yukarıdaki âyetle, onların önce sözü edilen perdeyi yırtmalarını, sonra da kalıntılara ibret gözüyle bakmalarını öneriyor. Böylece ilâhi rahmetten bir esinti olan bu uyarı ve öneriden yükselen sesi işitmeleri gerekmiyor muydu? Ne yazık ki çoğu işitemedi, kör ve sağır olarak ilâhi rahmete arka çevirip en büyük hazineden nasiplerini almadan ayrılıp gittiler, âhirete göçüp dönüşü mümkün olmayan bir sınıra ulaştılar.

Yeşermekte Olan Bitkiler

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَسُوقُ الْمَآءَ اِلَى الْاَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهٖ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ اَنْعَامُهُمْ وَاَنْفُسُهُمْ اَفَلَا يُبْصِرُونَ

"Görmediler mi ki, biz suyu, kupkuru yere sevkedip onunla davarlarının ve kendilerinin yediği ekini (ürünü) çıkarıyoruz. Hâlâ görmüyorlar mı?"

Kur'ân, yukarıdaki âyetle, sapık inkarcılara, inen yağmur sebebiyle yeşeren bitkileri misal veriyor. Yaratıcı kudret, hazırladığı plânı, koyduğu kanunları harekete geçirip ölüyü diriden, diriyi de ölüden çıkarmakta; kupkuru toprağı kabartıp içindeki bitki tohum ve köklerini ölü dönemin-

den sonra nasıl diriltmekte olduğunu gözler önüne sermektedir.

Bitkiler hakkında nasıl câri bir sünnet varsa, insanların öldürülmesi ve tekrar diriltilmesi hakkında da câri sünnetullah vardır. Aradaki fark; bitkilerin öldükten sonra dirilmesi kısa zamanda ve bildiğimiz sebeplerle gerçekleşmekte; insanların dirilmesi ise, ezelde belirlenmiş bir vakte bırakıldığından hemen gerçekleşmemektedir. Aslında Cenab-ı Hakk'a göre, bitkileri yeniden yeşertmek ne ise, öldükten sonra insanı diriltmek te odur. Ne var ki birini gözlerimizle görüp sebeplerini araştırmak suretiyle tesbit edebilmekteyiz; diğerini henüz görmediğimiz ve sebeplerini, yani bağlı bulunduğu kanunları bilimsel olarak bilmediğimiz için tesbit edememekteyiz. Birincisini diriltip vücuda getiren kudretin, elbette ki ikincisini de vücuda getirmeye gücü yeter. Bundan şüphe etmeye ne gerek var? Zira Sünnetullah kâinat düzeninde planlandığı ölçüde ve programlandığı şekilde ve zamanda mutlaka tecelli eder ve asla şaşmaz.

Elverir ki, bu hakikati görebilen, imân ve akıl nuruyla aydınlanan gözler bulunsun.

Fetih Gününün Hemen Gelmesini Acele İsteyenler

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْفَتْحُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"Ve diyorlar ki: "Eğer doğru sözlülerden iseniz, o (bahsettiğiniz) fetih günü ne zaman?"

Mekke ve çevresindeki müşrikler, Kur'ân'da sık sık sapık inkarcıların, şaşkın putperestlerin yakın ve uzak azap ile tehdit edilmesini ciddiye almadıkları için ara sıra "Canım nerede sizin o tehdit edip durduğunuz ilâhi azap? Neden hemen indirilmiyor? Doğru sözlülerden iseniz sözünü ettiğiniz fetih günü ne zaman?" gibi isteklerle Peygamber (aleyhisselam)'ı ve mü'minleri alaya alıp müşkil duruma sokmaya çalışırlardı.

Cenab-ı Hak, fetih gününün mutlaka geleceğini, inanmak istemedikleri o önemli olayın gerçekleşeceğini ve o günde kâfirlere inanmalarının bir yarar sağlamayacağını haber veriyor.

Ancak âyette sözü edilen "fetih günü"nden maksat nedir ve hangi olaya işarettir? Müfessirlerin bu konuyla ilgili farklı yorumları olmuştur.

Onları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

a) İnsanlar arasında hükmedilip haklıyı haksızdan, mü'mini kâfirden, samimi Müslümanı münafıktan ayırt edecek ilâhi hükmün tecelli edeceği kıyamet günü.

Nitekim Ashab-ı Kirâm'ın, sapık putperestlere: "Allah'ın takdir ettiği bir günümüz vardır; o gün gelince O, aramızda hükmedecek ve öylece bizler ebedi nimetlerle mükâfatlandırılırken sizler elim ve kalıcı bir azaba uğratılacaksınız!" dedikleri rivayet yoluyla sabit olmuştur.

b) Mekke ve arkasından Arap Yarımadası'nın fethedileceği gün. Zira gerek Kur'ân âyetlerinin, gerekse Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın, yakın gelecekte İslâmiyet'in başarıya erişeceğine, zaferden zafere koşacağına ve inkarcı azgınların saltanatının sona erip baş aşağı geleceğine zaman zaman işarette bulundukları oluyordu. İlgili âyetle bu husus bir defa daha hatırlatılıyor ve o günler gelmeden İslâm'ın nurlu havasına girmeleri isteniliyor.

c) Yakın gelecekte mü'minlerle kâfirler arasında bir savaşın çıkacağı ve mü'minlerin mutlaka üstün geleceği, müşriklerin hezimete uğrayacağı gün.

Ashab-ı Kiram, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın ve Kur'ân-ı Kerim'in beyânından aldıkları ilhamla o günlerin pek yakın olduğuna inanıyor ve bunu sırası gelince söylüyorlardı. Nitekim hicretten sonra Bedir Savaşı'nın meydana gelmesi mü'minlerin iddiasını veya inandıkları günün doğruluğunu ortaya koydu.

Ancak bu üç yorumdan en sıhhatlisi birincisidir. Çünkü fetih günü kâfirlere inanmaları fayda vermeyecektir. Teklif döneminin çok gerilerde kaldığı, hesap ve ceza gününün başladığı bir dönemde gerçeği görüp anlamanın, Hakk'a teslim olup inanmanın hiçbir yararı olmaz. O gün Cenab-ı Hakk'ın adalet ve hakkaniyetle tecelli edeceği, kulları arasında hükmedeceği bir gündür.

Dünya'da ise, ölümün gelip çattığı an dışında inkarcı günahkâr pişmanlık duyar da Cenab-ı Hakk'a yönelerek imân ederse, şüphesiz ki Allah onu kabul eder ve o kimse İslâm'a göre Müslüman ve mü'mindir. Nitekim Bedir Savaşı'nda Mekkeliler'den bir grup meydanda katledilirken, müşriklerden bir kısmı gerçeği anlayarak İslâm'a girmeyi tercih etmiş ve "Sizin tevbeniz kabul edilmez, imânınız fayda vermez" diye bir uyarıyla karşı-

laşmamışlardır. Mekke'nin fethinde ise, belde halkının çoğu İslâm'a girmiş ve hepsinin de dönüşü kabul edilerek geçmişlerinin üzerine sünger çekilmiştir.

Gerek öldükten sonra, gerekse kıyamet gününde hakikati ayan beyan görüp, o sebeple yanlış yolda yürüdüğünü anlayarak pişmanlık duymanın gerçekten hiçbir faydası söz konusu olamaz. O bakımdan birinci yorum âyetin delâlet ve hikmetine daha uygun düşmektedir.

Böylece Kur'ân-ı Kerim o günün mutlaka geleceğini bildirerek kâfirleri uyarmakta, mü'minlere sabırlı olmayı tavsiye etmektedir. Bunun için Cenab-ı Hak otuzuncu âyette şu emri vermektedir:

"Artık sen onlardan yüzçevir ve bekle; onlar da beklemekteler."

Secde suresine, âlemlerin Rabbinden, O'nun terbiye edip kemâle eriştirici vasfından; indirilen kitapta hiçbir şüphenin bulunmadığından, bütünüyle Hakk'ın sözü olduğundan söz edilerek başlandı ve kâfirlerin azgınlık ve taşkınlıklarına sabırla karşı konulması tavsiye edilerek ilâhi hükmün eninde-sonunda tecelli edeceği müjdelenerek sure noktalandı.

Bu surenin de tefsirini bize kolaylaştıran Yüce Rabbimze hamd-ü senalar; sünnetiyle bize ışık tutan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

33. SURE

AHZAB SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
73	1280	5796

AHZAB SURESİ

Surenin tamamı Medine'de inmiştir. Daha çok münafıkları konu edinmektedir.

Yirminci âyetinde düşmanın müttefik kuvvetlerinden ve İslâm'a karşı birleşip cephe almalarından söz edilerek onlar hakkında "ahzâb" tabiri kullanılmış ve dolayısıyla bu kelime sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Allah'tan korkup inkâr ve sapıklıktan sakınılması ve kâfirlere itaat edilmemesi konu ediliyor.

2- İnen vahye aynen uyulması emredilerek birtakım misaller veriliyor.

3- Cahiliye devrinin âdetlerinden biri sayılan, başkasına ait çocuğu evlât edinme konusu üzerinde duruluyor; neslin birbirine karışmasını sonuçlandıran bu gibi âdetlerin hükümsüz bırakıldığı açıklanıyor.

4- Miras hukukunun ana esaslarından birine yer verilerek mü'minler aydınlatılıyor.

5- Hendek Savaşı'nda Allah'ın mü'minlerden yana olan yardım ve lütfu hatırlatılıyor.

6- Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in zevcelerine, evliliklerini devam ettirmeleriyle, boşanma talebinde bulunabilecekleri arasında bir tercih yapabilecekleri haber veriliyor.

7- Peygamber(aleyhisselam) Efendimiz'in zevcelerinin faraza bir hayasızlıkta bulunmaları halinde kendilerine verilecek uhrevi azabın kat kat olacağına dikkatler çekiliyor.

8- Zeyneb bint Cahş (radıyallahu anha) kıssası, hikmet ve esrarıyla anlatılıyor.

9- Bundan böyle Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in evlenmesinin yasaklandığı belirtiliyor.

10- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in evine bir iş ya da yemek için gelen mü'minlerin Peygamber (aleyhisselam)'a eziyet verecek, O'nu incitecek söz ve davranışlardan kaçınmaları emredilerek Peygamber (aleyhisselam) ile görüşme ve yanında oturma, evine girme kuralları öğretiliyor.

11- Kadınların örtünmeleri emrediliyor.

12- Münafıklar ve imânı zayıf olanlar uyarılıyor.

13- İnkarcı sapık putperestlerin kıyamet olayının ne zaman meydana geleceği hakkındaki soruları üzerinde duruluyor.

14- İsrailoğulları'nın Musa (aleyhisselam)'a eziyet ettikleri gibi, mü'minlerin de Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a eziyette bulunmamaları, O'nu incitmemeleri tenbih ediliyor ve böyle bir davranışın elim azaba yol açacağına işarette bulunuluyor.

٣٣ سُورَةُ الْاَحْزَابِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝١ وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰى اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۝٢ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۚ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ۝٣

1- Ey Peygamber! Allah'tan korkmaya devam et ve sakın kâfirlere ve münafıklara uyma. Şüphesiz ki Allah bilendir, hikmet sahibidir.

2- Rabbinden sana vahyolunana uy! Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızdan haberlidir.

3- Allah'a güvenip dayan; vekil olarak Allah yeter.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'nin ileri gelenlerinden Ebu Süfyan b. Harb, İkrime b. Ebi Cehil ve Ebu'l Â'ver, Uhud Savaşı'ndan sonra Medine'ye gelip Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den güven alarak münafıkların başı Abdullah b. Ubey ile görüştüler ve sonra Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e gelip şöyle bir öneride bulundular: "Sen bizim tanrılarımıza dokunma ve onların kendilerine tapanlara şefaatçi olacaklarını söyle; biz de senin Rabbine dil uzatmayalım, sizi kendi halinize bırakalım."

Onların bu küstahça önerilerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz üzüldü. Orada hazır bulunan Hz. Ömer (radıyallahu anh) dayanamayıp kalktı ve, "İzin ver de ey Allah'ın Rasulü, bu melunların boynunu vurayım" dedi. Hz. Peygamber (aleyhisselam) ona izin vermedi ve şöyle buyurdu:

"Ya Ömer! Onlara güven vermiş bulunuyorum, dokunma."

Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

İnkarcılarla Münafıklara Uyulmaması

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ

"Ey peygamber! Allah'tan korkmaya devam et ve sakın kâfirlere ve münafıklara uyma. Şüphesiz ki Allah bilendir ve hikmet sahibidir."

Hakk'ı red ve inkâr edenler, Kur'ân ve Peygamber hakkında birtakım olumsuz yönde şüpheler taşıyan ikiyüzlü dönekler, kendi içlerinde kopan inkâr ve nifak fırtınasını dindiremedikleri; toplumdan yana güven telkin edemedikleri ve hemen her zaman kararsızlık içinde bocaladıkları için ne sözlerine inanılır, ne ahidlerine ve dostluklarına güvenilir; ne vaadlerine itibar edilip kulak verilir, ne de ciddi bir konu hakkında onlarla istişarede bulunulur. O bakımdan gerçek mü'minler bu hususlara dikkat edip meselelerini kendi aralarında istişare, dayanışma ve güvenme ölçüleri içinde çözmelidirler.

Verilen sözü bozmak konusunda çok etraflı düşünmek ve karşı taraf hıyanette bulunmadıkça Allah'tan korkup sadık kalmak gerekir. Çünkü mü'min verdiği sözü Allah adına verir ve O'nun adına sadık kalır. O bakımdan mü'min gadretmez, ahdini bozmaz.

Bunun için ünlü velilerden ve ilim adamlarından Talk b. Habib diyor ki:

Takva: Allah'tan gelen bir nur üzere Allah'a itaat doğrultusunda amel etmen ve yine Allah'tan gelen bir nur üzere Allah'ın azabından korkarak günahları terketmendir."[2]

Şüphesiz Allah'ın emirlerine uymak hayatımızda en güvenli ve sağlıklı yoldur. Zira Cenab-ı Hak olup biten, kafa ve kalplerden geçen her şeyi lâyıkıyla ve kemâliyle bilir; tesbitinde hatâ yapmaz, teşhisinde yanılmaz. Her şeyi önceden belirlediği bir plân ve programa göre yürütür. O hiçbir zaman kötülüğü emretmez ve o hususta tavsiye ve telkinde bulunmaz; ancak faydalı olanı, doğruyu, mutluluk getireni, rahmet havası estireni; ruha gıda vereni ve tek kelimeyle dünya ve âhiret hayatını saadete çevireni em-

1 Lübabu't-te'vll: 3/450 - Esbab-ı Nüzul/Nisaburi: 236

2 Tefsir-i İbn Kesir: 3/465

reder. Çünkü O Alim ve Hakim'dir.

Her Hususta Allah'a Güvenip Dayanmak

وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۚ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا

"Allah'a güvenip dayan; vekil olarak Allah yeter."

Mü'minin, karşısına çıkan olaylarda, başladığı amelde, işlediği işte; söz ve davranışlarında en iyisini, en doğrusunu düşünüp ilâhi rızaya uygun olanı belirledikten ve imkân nisbetinde bütün sebep ve vasıtaları harekete geçirdikten sonra Allah'a güvenip dayanması gerekir. Çünkü kul imkân ve irâde sınırına gelince, kendi mevcut imkânlarını ortaya koymuş; başarılı olmak için Allah'ın yardımını dileme çizgisine gelip dayanmıştır. Bu durumda Allah'ın yardımı tecelli eder ve sünnetullahın da gereği budur.

İlgili âyetle, başta Hz. Peygamber (aleyhisselam) olmak üzere ümmetinin her ferdinin meşru yolda yürürken Allah'a tevekkül etmelerinin emredilmesinin mana ve hikmeti işte budur. Zira âyete dikkat ettiğimizde sözünü ettiğimiz emir, "Rabbından sana vahyolunana uy" emrinden sonra geliyor. Böylece önce ilâhi buyruklara uymanın, sonra da O'na güvenip dayanmanın gereği belirtilmiş oluyor. Şüphesiz koruyucu, gözetip yönlendirici ve işleri düzene koymada yeterli olan ancak Allah'tır. O bakımdan vekil olarak, mü'minlere yeter.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kâfirlere ve münafıklara uymamamız; onlara güvenmememiz emredildi. Allah'a güvenip dayanmamız tavsiye edilerek gereken bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle evlâtlık edinme, zihar gibi konular üzerinde duruluyor ve bu hususta nasıl bir yol izlenmesi gerektiği belirtilerek mü'minler aydınlatılıyor.

مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهٖ ۚ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓـِٔي
تُظٰهِرُونَ مِنْهُنَّ اُمَّهٰتِكُمْ ۚ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَآءَكُمْ اَبْنَآءَكُمْ ۚ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ
بِاَفْوَاهِكُمْ ۖ وَاللّٰهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ ﴿٤﴾ اُدْعُوهُمْ لِاٰبَآئِهِمْ هُوَ

اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ ۚ فَاِنْ لَّمْ تَعْلَمُوْٓا اٰبَآءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ فِى الدِّيْنِ وَمَوَالِيْكُمْ ۚ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيْمَآ اَخْطَاْتُمْ بِهٖ ۙ وَلٰكِنْ مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوْبُكُمْ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝

4- Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmamış; zıhârda bulunduğunuz eşlerinizi de anneleriniz (gibi) kılmamıştır. Evlâtlıklarınızı da öz oğullarınız yapmamıştır. Bunlar ağızlarınızda dolaşan (hüküm ifade etmeyen) sözlerinizdir. Allah hakkı söyler ve doğru yolu gösterir.

5- Evlâtlıkları babalarına nisbetle çağırın. Bu, Allah yanında daha âdil, daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız, artık onlar, dinde kardeşleriniz ve yakın dostlarınızdır. Bu hususta işlediğiniz hatâdan dolayı size bir vebal yoktur. Ama kalplerinizin kasdettiği şeylerde vebal vardır. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

İNİŞ SEBEBİ

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz namaz kıldırırken hafif bir ayak hareketi gösterip elini ileriye doğru uzatıp çekti. Bunun üzerine arkasında namaz kılmakta olan münafıklar; "Görmüyor musunuz, Muhammed'in biri bizimle, biri de onlarla (cinler veya meleklerle) ilgili bulunan iki kalbi vardır" diye fısıldaştılar. O sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

Küçük yaşta Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in himayesine alınıp O'nun terbiyesinde yetişip büyüyen Zeyd b. Hârise için "Muhammed'in (aleyhisselam) oğlu" deniliyordu. Bunun üzerine dördüncü âyet indi.[2]

İLGİLİ HADİSLER

"Kim bildiği halde kendini babasından başkasına nisbet ederse, Cennet ona haram olur."[3]

"Kim babasından başkasının evlâdı olduğunu iddia eder veya

---

1 Ahmed b. Hanbel: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

2 Tefsir-i İbn Kesir: 3/466

3 Buhari/Menakıb: 5, Ferâiz: 29 - Müslim/İmân: 112, 114, 115, Itık: 21, Vasaya: 5, Velâ': 3 - Darimi/Siyer: 82, Ferâiz: 2 - Ahmed: 2/118, 5/38, 46

efendisinden başkasına kendini nisbet ederse, Allah'ın kıyamete kadar peş peşe devam eden laneti onadır."[1]

Buhari'nin tesbitine göre: Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh) şöyle demiştir:

"Doğrusu Harise oğlu Zeyd, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in azatlı kölesi idi; ama (**Ud'uhum li-âbâihim**) âyeti ininceye kadar biz onu, (Muhammed'in oğlu Zeyd) diye çağırırdık."[2]

Bir Adamın İçinde İki Kalp Yaratılmaması

مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِى جَوْفِهٖ

"Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmamış."

İlim adamları ve ünlü tefsirciler bu âyetin delâlet ettiği mana ve hüküm üzerinde farklı yorumlarda bulunmuşlardır.

Onları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

a) Bir adamın kalbinde hem Allah'a imân, hem de inkâr birleşemez.

b) Bir adamın kalbinde hem Allah ve Peygamber sevgisi, hem de Allah ve din düşmanlarının sevgisi bir araya gelemez.

c) Bazı istisnalarla her kişinin içinde bir kalp yaratılmıştır; iki kalp değil.

Bu yorumlardan birinci ve ikincisi âyetin delâlet ve hikmetine daha uygun kabul edilmiştir.

Zihâr ve Taşıdığı Hüküm

وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓـِٔى تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ اُمَّهَاتِكُمْ

"Zıhârda bulunduğunuz eşlerinizi de anneleriniz (gibi) kılmamıştır."

Câhiliye devrinde adam kendi karısına kızıp "Sen bana anamın sırtı gibisin" der ve bu yüzden karısı bir bakıma anası gibi olur, bir daha aralarında karı-koca ilişkisi kalmaz ve kadın o sebeple perişan olurdu.

---

1 Buhari/Menakıb: 5, Ferâiz: 29 - Müslim/İmân: 112, 114, 115, Itık: 21, Vasaya: 5, Velâ': 3 - Darimi/Siyer: 82, Ferâiz: 2 - Ahmed: 2/118. 5/38, 46

2 Buhari

Cenab-ı Hak yukarıdaki âyetle bu çirkin âdeti kaldırıp daha insani ve âdil hükümler koydu. O türlü bir söz sarfetmekten dolayı erkeğin kendi eşine dönmesinde bir sakınca olmadığını, ancak bunun için keffaret vermesi gerektiğini belirterek kadının vakar ve kişiliğinin zedelenmesini veya çiğnenip ilgisizliğe itilmesini önledi.

Zıhâr, böylece İslâm'da fıkhi bir terim olarak yer aldı ve şu anlamda kullanılarak yaygınlaştırıldı: "Adamın kendi karısını, nikâhı kendisine ebediyen haram olan bir kadına (annesine veya kızkardeşine) veya o kadının bakılması caiz olmayan bir organına benzetmesidir."

Zıhârın hükmü:

Zihârda bulunan kimsenin, keffaret verinceye kadar eşiyle cinsel temasta bulunması veya cinsel temasa yol açan davranışlarla yaklaşması haramdır. Keffaret vermeden temasta bulunursa, büyük günah işlemiş olur. Bu durumda hem tevbe ve istiğfarda bulunması, hem de belirlenen keffareti vermesi gerekir.

Zihârdan dolayı keffaret üç kademeden biriyle gerçekleşir:

1- Mali imkânı ve gücü bulunduğu takdirde bir köle azat eder.

2- Buna mali imkânı yetmezse, iki ay üst üste oruç tutar.

3- Buna yaşı ve sağlığı müsait olmadığında altmış fakiri doyurur.

Görüldüğü gibi, İslâm dini, cahiliye âdetini değiştirirken iki zayıf unsuru birden korumayı planlamıştır: Kadının vakar ve kişiliğini çiğnenmekten koruyup kurtarmak ve toplum içindeki fakirleri himaye ederek yardım sağlamak.

Başkasına Ait Çocuğu Evlât Edinmek Doğru mudur?

وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُم بِأَفْوَاهِكُمْ

"Evlâtlıklarınızı da öz oğullarınız yapmamıştır. Bunlar ağızlarınızda dolaşan (hüküm ifade etmeyen) sözlerinizdir."

Yine cahiliye devrinde yetimleri, kimsesizleri, esir çocukları evlâtlık edinirler ve birbirlerine vâris olurlardı. O yüzden gerçek vâris olan hısımlar mirastan mahrum edilirdi. Bu sebeple de yakınlar arasında soğuk bir hava eser ve ciddi bir kaynaşma olmazdı. İslâm dini gelince kademeli şe-

kilde ve pedagojik bir metod uygulayarak cahiliye devrinin kötü âdetlerini yavaş yavaş kaldırdı; yerine, fert, aile, toplum, genel ahlâk ve faziletten yana yeni hükümler koydu.

Onlardan biri de şüphesiz "evlâtlık edinme" âdetidir. Araplar buna "tebenni" derlerdi. İlgili âyetle himayeye alınan yetimlerin ve kimsesiz çocukların baba ve annelerinin kimler olduğunun kendilerine bildirilmesi emrediliyor. Dil alışkanlığı dışında onlara "oğlum", "kızım" denilmesi caiz görülmüyor.

İslâmiyet neden bu âdeti yasaklamıştır?

Yukarıda kısmen değindiğimiz gibi, bunun birtakım sebep ve hikmetleri söz konusudur:

a) Gerçek mirasçıların hakkını başkalarına vermemek,

b) Hısımlık haklarını en âdil düzeyde tutmak,

c) Neslin karışmasını, hısımların tanınmaz hale gelmesini önlemek,

d) Her insanı öz babasına ve anasına nisbet edip onun kişiliğine ve soyuna saygı göstermek,

e) Baba ve anası belirsiz olanlara "piç", "veled-ı zina", "neseb-i gayri sahih" gibi isimler takmamak, onlara "kardeşim, dostum" gibi onur verici sıfatlar kullanmak.

Ana-babası bilindiği halde bunu çocuktan gizler de kendini ona öz babası, eşini de öz anası olarak tanıtırsa, adam bu tutumuyla ileride telafisi çok zor problemlerin doğmasına sebep olur. Zira evlâtlık edindiği erkek çocuk, bir gün gelir de farkına varmadan kendi kızkardeşiyle veya nikâhı kendisine müebbeden haram olan bir kadınla evlenebilir.

Bunun için Cenab-ı Hak mü'minleri bu konuda hem uyararak, hem de aydınlatarak şöyle buyurmaktadır:

"Evlâtlıklarınızı babalarına nisbetle çağırın. Bu, Allah yanında daha âdil, daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız, artık onlar dinde kardeşleriniz ve yakın dostlarınızdır. Bu hususta işlediğiniz hatâdan dolayı size bir vebal yoktur. Ama kalplerinizin kastettiği şeylerde vebal vardır. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, zıhâr ve evlâtlık edinme gibi aile hukukunu yakından ilgilendiren konulara yer verilerek ilâhi hükümler açıklandı.

Aşağıdaki âyetle, Peygamber (aleyhisselam)'ın mü'minlere çok yakın olduğu, kalbinin onlardan yana merhamet ve şefkatla dolup taştığı belirtiliyor. Sonra da Peygamber (aleyhisselam)'ın zevcelerinin mü'minlerin anaları sayıldıklarına dikkatler çekilerek aradaki münasebetin ölçüsü belirleniyor ve arkasından miras hukukunda hısımların haklarının korunması üzerinde duruluyor.

اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِيْنَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهٗۤ اُمَّهٰتُهُمْ ؕ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ
بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِىْ كِتٰبِ اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُهٰجِرِيْنَ اِلَّاۤ اَنْ
تَفْعَلُوْۤا اِلٰۤى اَوْلِيٰٓئِكُمْ مَّعْرُوْفًا ؕ كَانَ ذٰلِكَ فِى الْكِتٰبِ مَسْطُوْرًا ۝٦

6- Peygamber, mü'minlere kendi nefislerinden daha yakın, daha yeğdir. O'nun eşleri de onların analarıdır. Hısımlar ise (miras hususunda) Allah'ın Kitabında mü'minlerden ve muhacirlerden birbirine daha yakın ve daha lâyıktırlar. Ancak yakın dostlarınıza uygun şekilde yapacağınız (bir vasiyyet) müstesna. Bu, Kitap'ta yazılıdır.

İLGİLİ HADİSLER

"Hiçbir mü'min yoktur ki, ben ona dünyada da, âhirette de diğer insanlardan daha yakın ve daha yeğ olmayayım. İsterseniz "Ennebiyyü evlâ bi'l mü'minine." âyetini okuyun."[1]

"Canımı kudret elinde tutan Allah'a andolsun ki, sizden biriniz, ben kendisine canından, malından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça (gerçekten) imân etmiş sayılmaz."[2]

Hz. Ömer (radıyallahu anh) diyor ki:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Allah'a yemin ederim ki sen bana canım

1 Buhari/İstikraz: 11, Tefsir: 33 - Ahmed: 2/343, 335

2 Buhari/İmân: 8, Eymân: 3 - Müslim/İmân: 69, 70 - Nesâi/İmân: 19 - İbn Mâce/Mukaddeme: 9 - Ahmed: 3/177, 207, 275, 278- 4/336

dışında her şeyden daha sevgilisin.

Bunun üzerine Peygamber (aleyhisselam) ona şöyle buyurdu:

- **Hayır ya Ömer! Senin canından da sana sevgili olmadıkça...** Bu uyarı üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Rasulü! Vallahi şu andan itibaren sen bana nefsim dahil, her şeyden daha sevgilisin.

Hz. Peygamber (aleyhisselam) ona:

- **İşte şimdi (oldu) ya Ömer!** buyurdu.[1]

"Ben her mü'mine canından daha yakın ve daha yeğim. Herhangi bir adam ölür de borç bırakırsa, o bana rücu' eder, (yani onu ben öderim). Kim de geriye mal bırakırsa, o, onun vârislerine aittir."[2]

Peygamber, En Yakın Dosttur

اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ

"Peygamber, mü'minlere kendi nefislerinden daha yakın, daha yeğdir."

Allah'tan sonra mü'minlerin en yakın dostu ve en sıcak gönüldaşı şüphesiz ki Hz. Muhammed (aleyhisselam)'dır. Bunun sebebi açıktır. Şöyle ki:

a) Aziz ömrünün her gününü insanlığın, özellikle de mü'minlerin sağlık, selâmet, huzur, refah ve güveni için harcamıştır.

b) Mü'minlere bir anne şefkatinin çok üstünde ilgi duymuş, onlar üzerine titremiş ve şehit düşenler için göz yaşı dökmüş, el kaldırıp bağışlanma ve ebedi mutluluk dilemiştir.

c) Kendisine sunulan bir avuç hurmayı, bir çanak sütü bile, aç olmasına rağmen yememiş, içmemiş, önce aç olan din kardeşlerini doyurmaya çalışmıştır.

d) Savaşlarda sıkışan ve büyük bir tehlikeyle karşılaşan mü'minler

1 Müsned-i Ahmed - Ebu Dâvud : Câbir b. Abdullah (radıyallahu anh)'den

2 Buhari/Kefalet: 5, Nefekat: 15, Ferâiz: 4, 15 - Müslim/Cumuâ: 43, Ferâiz: 14, 16 - Ebu Dâvud/Büyu': 9, Cenâiz: 67 - İbn Mâce/Mukaddeme: 11 - Ahmed: 2/318, 335, 464- 4/281-5/347

O'nun kanadı altına sığınmak suretiyle kendilerini güvende hissedebilmişlerdir.

e) Yaşadığı süre içinde hem insanların doğru yola eriştirilmesi, hem de ümmetinden günahkâr olanların bağışlanması için sık sık duâ etmiş; gecenin bir bölümünde nemli gözleriyle bu dileğini dile getirmiştir.

f) Kıyamet gününde insanların kabrinden ilk kalkanı O olacak ve ilk öğrenmek istediği de "Ümmetim ne durumdadır?" sorusunun cevabı olacaktır.

g) Hesap alanında O şefaatçi olacak.

h) Sırat köprüsünün bir yanında durup ümmeti için "Allahım, selâmet ver" diye duâ edecek.

Peygamber (aleyhisselam)'ın Zevceleri, Mü'minlerin Anneleridir

وَاَزْوَاجُهٗٓ اُمَّهٰتُهُمْ

"O'nun eşleri de onların (mü'minlerin) analarıdır."

Mü'minlerin Allah'tan sonra en yakın ve sıcak dostu Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz olduğuna göre, O'nun eşleri de mü'minlerin manevi anneleri sayılırlar. Bu açıdan hareketle, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'den sonra herhangi bir kimsenin O'nun eşleriyle evlenmesi haram kılınmış ve bir evlât duygusuyla onlara saygı gösterilmesi emredilmiştir. Bununla beraber hiçbir mü'min erkeğin, Peygamber (aleyhisselam)'ın eşleriyle yalnız başına bir arada kalmasına, onlara başka bir gözle bakmasına asla cevaz verilmemiştir.

Böylece Rasulullah (aleyhisselam)'ın aile yuvasının iffet, saygınlık, vakar, ciddiyet, edep ve terbiyesi her bakımdan korunmuş ve kendisinden sonra da o haneye bir leke ve şaibe dokunmasına imkân verilmemiştir. Zira kıyamete kadar onlar mü'minler için hemen her konuda en güzel misâldir.

Miras, Hısımların Hakkıdır

وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِىْ كِتٰبِ اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُهٰجِرِيْنَ

"Hısımlar ise, (miras hususunda) Allah'ın Kitabı'nda mü'minlerden

ve muhacirlerden birbirine daha yakın ve daha lâyıktırlar."

İslâm'dan önce Arap Yarımadası'nda birçok kimseler güvendikleri, sevip saygı duydukları, samimi dostluk kurdukları kişileri kardeş edinirler ve o sebeple taraflardan biri ölünce diğeri ona vâris olur; asıl varisler ve hak sahiplerine bir şey verilmezdi.

Müslümanlar Medine'ye hicret ettiklerinde, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz muhacirlerle ensarı birbirlerine kardeş yaparak İslâm birliğini, din kardeşliğini sağlam temellere oturtup iyice pekiştirmişti. Mü'minler bu kardeşliği o kadar ileri götürdüler ki, birbirlerine vâris olmayı kararlaştırdılar ve böylece hısımları miras dışı bıraktılar.

Bunun üzerine yukarıdaki âyet indirilerek cahiliye devrinden kalan ve hısımların hakkını ve akrabalık bağını zedeleyen, hattâ koparan bu âdeti kaldırdı; din kardeşliği bütün sıcaklığıyla devam ederken miras hakkının sadece hısımlara verilmesini hükme bağladı.

Yakın Dostlara Vasiyette Bulunmak

إِلَّآ أَنْ تَفْعَلُوٓا إِلَىٰٓ أَوْلِيَآئِكُمْ مَعْرُوفًا

"Ancak yakın dostlarınıza uygun şekilde yapacağınız (bir vasiyet) müstesna."

İslâm dini, taşıdığı yüksek ve ebedi anlamdaki ilâhi hükümlerle, **"Vârise vasiyet yoktur"** sahih hadisle, vârise vasiyeti kaldırdığı gibi, asıl hak sahibi hısımları bırakıp da mal ve serveti, başkasını mirasçı kılmak üzere vasiyette bulunmayı da âyet ile yasaklamıştır. Şüphesiz bunda, sayısız yararlar vardır. Her şeyden önce insanları birbirine yaklaştıran, ısındıran ve kaynaştıran feyizli bir hikmeti taşımaktadır. Hısımlık bağlarını kuvvetlendirmeyi, yakınların birbirlerine sahip çıkıp sıcak ilgilerini devam ettirmeyi de amaçlamakta ve bu nedenle akraba arasında soğuk bir havanın esmesine imkân vermemektedir.

Ancak muris, malından bir kısmını, yani en çok servetinin üçte birini ölüm sonrası kendi hayrına ve bazı dostlarına verilmek üzere vasiyette bulunabilir. Bu da sosyal adalete, dostluğun unutulmaz hatırasına, muhtaçları koruyup yüzlerini güldürmeye yönelik güzel bir davranıştır. Altıncı âyetin son cümlesiyle bu hususa ruhsat verildiği özellikle açıklanmakta ve yanlış bir uygulamaya gidilmesi önlenmektedir. O bakımdan cümleye şu

sözler eklenmiştir: "Bu, kitapta yazılıdır." Yani Allah'ın beyân buyurduğu bu hüküm, hem Levh-i Mahfuz'da, hem Kur'ân'da ve bir yoruma göre, hem de Tevrat'ta yazılıdır. Artık değiştirilmesi söz konusu değildir.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in mü'minlere kendi nefislerinden çok daha yakın ve lâyık olduğu belirtildi. Zevcelerinin de mü'min erkeklerin anaları sayıldığına dikkatler çekilerek, Rasulullah (aleyhisselam)'ın vefatından sonra hiçbir erkeğin onlarla evlenmesinin caiz olmayacağı bildirildi. Ayrıca miras konusunda hak sahibi olan hısımların bu konudaki haklarının korunması açıklanarak yanlış bir uygulamaya gidilmemesi tenbih edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, peygamberden alınan kesin sözden bahsedilmekte ve doğrulardan sadakatlerinin ölçüsünün sorulması konu edilmektedir.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ
وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۖ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٧﴾ لِيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ
عَنْ صِدْقِهِمْ ۚ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٨﴾

7- Hani bir vakit peygamberlerden kesin anlamda anda dayalı söz almıştık; senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan da, evet bunlardan sağlam-kesin söz almıştık.

8- Doğrulara sadakatlerini sormak; kâfirlere de elem verici bir azap hazırlamak için (böyle yapmıştık).

İLGİLİ HADİSLER

"Ben, yaratılışta peygamberlerin ilkiyim. İnsanlara gönderilmekte ise, peygamberlerin sonuncusuyum. Onun için Cenab-ı Hak (yedinci) âyette onlardan önce benden kesin söz aldığını belirterek (konuya giriş yapıp) başlamıştır."[1]

---

1 İbn Ebi Hatim - Beğavi: Katâde'den; ayrıca İbn Sa'd da Katade'den rivayet etmiştir. İmam Süyuti hadisin mürsel ve sahih olduğunu belirtmiştir: Câmiu's-sağir: 2/97

"Âdemoğlunun seçkinleri beş tanedir: Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed (aleyhimüsselam). Bunların en hayırlısı ise Muhammed (aleyhisselam)'dır."[1]

Peygamberlerden Alınan Kesin Söz

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ

"Hani bir vakit peygamberlerden kesin anlamda anda dayalı söz almıştık.."

Bu, ruhlar âleminde alınan kesin bir söze işaret olabileceği gibi, daha çok kendilerine peygamberlik gibi yüksek ve o nisbette sorumluluk taşıyan bir hizmet payesi verildiğinde, peygamber kılınan zattan alınan kesin seze de işaret olabilir. Âyette özellikle hem "Rasul", hem de "Ulu'l-azm" yani yüksek azim ve irâde sahibi kabul edilen beş peygamberden ismen bahsedilmesi, onların büyük kitlelere hitap ettiğine ve unutulmaz hatıralar, misaller bıraktıklarına dikkatleri çekmek içindir. Yoksa her peygamberden kesinlik arz eden anda dayalı söz alındığı muhakkaktır.

Peygamberlerden alınan kesin sözün beş madde olduğu üzerinde durulmuş ve Kur'ân'da peygamberlerle ilgili âyetlerin tamamından bu beş maddenin anlaşıldığı ifade edilmiştir. Şöyle ki:

1- Allah'ın insanlardan yana indirdiği hak dini bütün tazeliğiyle ayakta tutmaya özen göstererek çalışması,

2- Allah'ın emirlerini noksansız tebliğ etmesi,

3- Aynı dönemde gönderilen peygamberlerin birbirine yardımcı ve destek olması hususuna bağlı kalınması,

4- Her Peygamber'in kendinden önce gelip geçen peygamberleri tanıyıp saygıda kusur etmemesi ve onların kadrini yücelterek tanıtması,

5- Kendinden sonra gelecek peygamberi ve indirilecek kitabı haber vermesi.

Peygamberi Doğrulayanlar ve Yalanlayanlar

لِيَسْئَلَ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ ۚ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا

1 Hafız Ebu Bekir Bezzar: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den, Hadis sahihtir.

"Doğrulara sadakatlerini sormak, kâfirlere de elem verici bir azap hazırlamak için (böyle yapmıştık)."

Peygamberler (aleyhimüsselam), risâlet görevini yüklenirken Allah'a verdikleri kesin söze bağlı kalarak hizmetlerini sürdürmüşlerdir. Cenab-ı Hak da bununla, birçok yeteneklerle donattığı insanları sınavdan geçirmekte; taneyi bir tarafa, samanı diğer tarafa ayırıp doğru olanı, yalancı olandan, mü'mini kâfirden ayırt etmektedir.

Peygamberlerin yüksek kişiliği, sergiledikleri hikmetler, hükümler ve güzel ahlâki kurallar bütünüyle insan ruhunun azizliği ve yüceliğiyle eşdeğerdedir ve tamamıyla insan saadetiyle ilgilidir. Aynı zamanda sağlam akıl, selim duygu, gelişmiş vicdanla bağdaşır ölçü ve muhtevadadır.

O halde aklını, duygu ve düşüncesini, vicdan ve idrâkini iyice kullanıp peygambere uyan ve ona sadakatle bağlanan mü'minlerle, nefsinin ve duygusunun esiri olup İblis'in fısıltı ve dürtüşlerinin tesiri altında kalıp açıktan inkâra sapanlar veya nifak fırtınasına yakalanıp imânla küfür arasında bocalayanlar arasında kesin ayrım yapılması mutlaka söz konusudur. Kıyamet gününde herkes bu kıstasa göre yargılanacak ve karşılık görecektir. Çünkü Peygamberler, akla ışık tutma, düşünce ufkunu genişletme, Hakk'ın rahmet sesini duyurma ve âhirette meydana geleceğinde şüphe olmayan safhaları bir bir haber verme hususunda gereken tebliğ ve irşadı kusursuz yapmış, risâletin gerektirdiği hizmeti ortaya koymuşlardır. Gerisini ise, insanların anlayış ve irfanlarına bırakmışlar ve herkesin kendi niyet ve amelinden sorumlu tutulacağını bildirmek suretiyle insan irâdesinin yerini ve önemini belirtmişlerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, peygamberlerden bazı önemli hususlar hakkında alınan kesin söz konu edildi. Sonra da peygamberleri doğrulayanlarla, onları yalanlayanların mutlaka bu doğrultudaki niyet ve amellerinin karşılığının verileceği üzerinde duruldu ve sorumluluklarının kendilerini nasıl önemli sınavlarla karşılaştırdığına dikkatleri çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hendek Savaşı'nın mü'minle münafığı birbirinden ayırt eden çetin bir sınav olduğu üzerinde duruluyor ve bu düzeyde sözü edilen iki grubun tavırlarına dikkatler çekilerek birtakım ölçüler veriliyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ
فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ۚ
﴿٩﴾ إِذْ جَاءُوكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ
وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا ﴿١٠﴾ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ
الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ﴿١١﴾ وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ
فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾ وَإِذْ قَالَتْ
طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا ۚ وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ
مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا
فِرَارًا ﴿١٣﴾ وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا
وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا
يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ ۚ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا ﴿١٥﴾ قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ إِنْ
فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذًا لَا تُمَتَّعُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٦﴾ قُلْ مَنْ ذَا
الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً ۚ وَلَا
يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧﴾

9- Ey imân edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın, hani size doğru ordular gelmişti de onların üzerine bir rüzgâr, bir de görmediğiniz askerler göndermiştik. Allah yaptıklarınızı görendir.

10- Hani onlar (düşman orduları) üst tarafınızdan ve alt tarafınızdan (hücuma geçip) üzerinize gelmişlerdi ve hani gözler de kaymış, yürekler gırtlaklara gelip dayanmıştı. Allah'a karşı da türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz.

11- İşte orada mü'minler çetin bir deneme geçirmiş ve şiddetli bir sarsıntıya uğradıkça uğramışlardı.

12- Ve hani münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar, "Allah ve Peygamberi bize ancak aldatıcı bir vaadde bulunmuşlardır" diyorlardı.

13- Ve hani onlardan (münafıklardan) bir topluluk da "Ey Yesrib (Medine) halkı! Artık sizin burada yeriniz yok, dönünüz" diyordu. Bir topluluk da peygamberden izin istiyorlar, "Evlerimiz herhalde (ortada sahipsiz) açıktır" diyorlardı. Halbuki evleri açık değildi. Onlar ancak (savaştan) kaçmayı istiyorlardı.

14- Eğer üzerlerine (şehrin) etrafından girilse ve sonra da fitne çıkarmaları istense, vakit kaybetmeden onu hemen yapar ve yurtlarında pek az bir süre eyleşirlerdi.

15- Oysa bunlar, andolsun ki, daha önce arka çevirip kaçmayacaklarına dair Allah'a kesin söz vermişlerdi. Allah'a verilen kesin söz ise (sorumluluk gerektirdiğinden) elbette sorulacaktır.

16- De ki; Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmanız asla size fayda vermeyecektir. O takdirde (dünyada) pek az bir süre ancak geçinip yararlanabilirsiniz.

17- De ki: Eğer Allah (faraza) size bir kötülük dilese, kim sizi Allah'tan koruyabilir? Veya size rahmet elini uzatsa, (kim O'na engel olabilir?). Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı bulabilirler.

İLGİLİ HADİS

"(Ahzâb günü) sabâ rüzgârı (gün doğusundan esen hafif ve tatlı yel) ile yardıma mazhar kılındım. Âd Kavmi ise debur rüzgârı (batı rüzgârı) ile yok edildi."[1]

Çetin Bir Sinav

En sahih tesbitlere göre, hicretin beşinci yılı Şevval ayında, İslâmiyet'in giderek güçlü bir devlet haline geleceğini ve biraz daha ihmal edildiği takdirde karşı konulamayacak bir kuvvet oluşturacağını hesaba katan Medineli yahudilerle, Mekkeli putperest araplar, Müslümanlara en son,

---

1 Buhari/İstiska': 26, Bedi halk: 5, Enbiyâ: 6, Meğâzi: 29 - Müslim/İstiska': 17 - Ahmed: 1/222, 228, 324, 341, 355, 372

fakat en kesin sonuçlu darbeyi indirmeyi plânladılar. Tarihçilerin tesbit ve rivayetlerine göre, Mekke'de büyük nüfuza sahip olan Kureyş Kabilesi, Medine'de Beni Nadir ve Beni Kurayza Yahudileri ile çevredeki Gatafan, Mürre, Süleym, Esad, Sa'd, Eşca', Fezare kabileleri müttefik bir kuvvet meydana getirmişlerdi ki, bunun 10, 12 veya 18 bin arasında olduğu söylenir. Müslümanların ise, 700 ilâ 3000 arasında bir sayıya ulaştığı sanılmaktadır.

Gelen müttefik kuvvetleri şehrin dışında karşılayıp vuruşmak isteyenler olmakla beraber, şehrin hemen önünde savunma durumuna geçmeyi önerenler de eksik değildi. Sonunda Medine'nin doğu kesiminde hendek kazma fikri ortaya atıldı. Selman el-Fârisi'nin bu görüşü uygun karşılandı ve ekseriyet tarafından tasvip gördü; o bakımdan süratle hendek kazmaya başlandı. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz de elinde kazma olduğu halde çalışanlar arasında bulunuyordu. Bu arada Ashab-ı Kirâm'ın parçalayamadığı büyükçe bir kayayı bizzat Rasulullah (aleyhisselam) elindeki kazma veya balyozla üç defa art arda vurmak suretiyle parçaladı ve her defasında şimşek gibi parıldayan kıvılcımlar meydana geldi. Bu, İran'ın, Arap Yarımadası'nın ve İstanbul'un fethedileceğine işaretti. Öyle ki tam o esnada bu yerlerin fethedileceği birer tablo halinde Rasulullah (aleyhisselam)'ın gözleri önüne serilmiş ve İslâm'ın geleceğinin başarılarla dolu olduğu gösterilmişti.[1]

Kuşatma uzun sürdü. Kur'ân'ın tabiriyle, Müslümanların gözleri kaymış, yürekleri gırtlaklarına gelip dayanmıştı. Münafıklar ise, Allah hakkında türlü zanlarda bulunuyorlardı.

Böylece güçlü ve kararlı olan müttefik kuvvetler karşısında sayıları çok az olan mü'minler sarsıldıkça sarsılmışlardı.

İbn Kesire göre; kuşatma bir aya yakın devam etmiştir. Sabır ve teslimiyet havası içinde Hakk'a güvenip dayanan mü'minlere Allah (celle celaluhu) iki ayrı yardımda bulundu. Birincisi: Mü'minlerin imânını ve moralini yükseltecek anlamda yardımcı olarak melekleri göndermesi oldu. İkincisi: Düşman ordusunu tarumar edecek şiddetli bir rüzgârı fırtına şeklinde estirip düşmanın çadırlarını yerinden sökmesi, deve ve atlarını şaşkına çevirip etrafa kaçıp dağılmalarını ve düşmanın ikmal malzemelerini havada uçurtup darmadağın etmesi ile gerçekleşti.

---

1 Reşehatü Ayni'l-Hayat/Herevi: 11

Cenab-ı Hakk'ın yüksek kudreti karşısında perişan olan düşman askerleri can kaygısına düşüp kısa zamanda dağılıp tarumar oldular.

Böylece tarihe "Hendek Günü" ve "Ahzâb Savaşı" adıyla geçen bu kuşatma belâsı geri çevrildi. Düşman umduğunu elde edemeden ilâhi uyarıyla karşılaşarak geri çekildi.

Allah'ın mü'minlere yardımda bulunmasının sebep ve hikmeti:

Bilindiği gibi, Cenab-ı Hak, kullarının kuvvet ve imkânının yetmediğini kendisi yapar; yettiğini ise onlara bırakır. Burada mü'minler bütün imkânlarını seferber edip ortaya koydukları halde, kendilerinden on, on beş kat fazla askere ve teçhizata sahip olan düşmanın müttefik kuvvetlerini püskürtüp hezimete uğratma gücüne sahip bulunmuyordu. O bakımdan bütün tedbirleri aldıktan sonra Allah'a güvenip dayanan mü'minlere yardımda bulunmak sünnetullahın gereği idi. Meleklerin gönderilmesi, fırtınanın düşman tarafına esip ortalığı alabora etmesi, sözü edilen sünnetin tecelli ve tezahürü olarak gerçekleşmiştir.

Sınavı Kaybedenler ve Kazananlar

İçlerinde nifak tohumu taşıyanlar iyice sıkıntıya düşüp ölüm korkusuyla burun buruna gelince şöyle fısıldaştılar: "Muhammed bize Kisrâ ve Kayser'in hazinelerini vadediyordu. Oysa bugün bırakın hazineleri, tabii ihtiyacımızı gidermeye bile fırsat bulamıyoruz ve evlerimiz yağma edilmek üzere bulunuyor."

Bozguncu münafıklar ise, "Bugün Muhammed ile arkadaşlarının kökleri kazınacağa benziyor" diyorlar ve için için seviniyorlardı.

Sadık mü'minlere gelince: Onlar her şeye rağmen, "Allah ve Peygamberi bize neyi vadettilerse, o haktır; mutlaka gerçekleşecektir" diyerek imânlarını artırıyor ve bağlılıklarını gösteriyorlardı.

Nitekim Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Hendek Günü, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a sorduk, dedik ki: "Ya Rasulallah! Yüreklerimiz gırtlaklarımıza geldi; duâ edeceğimiz bir söz yok mudur?" O bize şu cevabı verdi:

"Vardır. Deyin ki: Allah'ım! Namus, şeref ve itibarımızı koru, ku-

surlarımızı ört, korku ve endişelerimizi güvene çevir."[1]

İkiyüzlü döneklerden bir topluluk da, "Allah ve Peygamberi bizi aldatır anlamda birtakım vaadlerde bulundular!" diyorlardı.

Onlar bu sözleriyle, Allah ve Peygamberi hem cehaletle ve yalancılıkla suçluyorlar, hem de onları zan altında tutup hafife alıyorlardı.

Başka bir grup da: "Ey Medineliler, artık yolun sonuna geldiniz; yapabileceğiniz bir şey kalmamıştır; o bakımdan hemen evlerinize dönünüz. Şu anda Muhammed'in yanında savunmada beklemenizin hiçbir faydası yoktur" diyerek moral bozmaya çalışıyorlardı.

İrâdesi zayıf olup öldürülmekten korkan bir grup ise, o günün dehşetinden uzak kalmak için, "Evlerimiz açık ve sahipsiz kaldı" diyerek evlerine dönmenin yollarını arıyorlardı.

Oysa bunların hepsi de daha önce Allah adına, gelecek olan düşmana sırt çevirmeyeceklerine söz vermiş ve and inmişlerdi. Cihan Peygamberi Hz. Muhammed (aleyhisselam) bütün bu olumsuz ve zor şartlara rağmen yüksek irâdesini, üstün kumandanlığını, sarsılmak bilmeyen imân gücünü ve ileri görüşlülüğünü, sarsılmayan azmini, dayanma gücünü ortaya koymak suretiyle zaferin yakın olduğunu biliyor ve inanıyordu.

İşte o büyük peygamberi ve O'na inanan sadık mü'minlerin bağlılığının ölçüsünü öğrenmek isteyenler, Hendek günündeki bütün olumsuz ortam ve şartları göz önüne getirip sonuç çıkarmaya çalışsınlar; görecekler ki, ortaya konulan celâdet ve cesareti, geleceğe ümitle bakmayı ancak peygamber olan bir zat izhar edebilirdi.

Kur'ân-ı Kerim burada ikiyüzlü döneklerin asıl karakterini ve bağlılık ölçülerini teşhir ederek diyor ki:

"Eğer üzerlerine (şehrin) etrafından girilse ve sonra da fitne çıkarmaları istense, vakit kaybetmeden onu hemen yapar ve yurtlarında pek az bir süre eyleşirlerdi."

Bu âyetle Cenab-ı Hak, münafıkların içinden geçen şu kötü düşünceyi şöyle tasvir ediyor: "Dağılıp perişan olan müttefik düşman kuvvetleri yeniden toparlanıp üzerlerine gelse ve Medine'yi işgal etse, münafıklar

1 İbn Ebi Hatim

buna sevinecekler ve düşmanın mü'minlere yapacağı zulmü izlemek için Medine'nin dışına çıkıp karargâh kuracaklar."

Savaştan Kaçmıyacaklarına Söz Veren Yalancılar

وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْاَدْبَارَ ۚ وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْؤُلًا

"Oysa bunlar, andolsun ki, daha önce arka çevirip kaçmayacaklarına dair Allah'a kesin söz vermişlerdi. Allah'a verilen kesin söz ise (sorumluluk gerektirdiğinden) elbette sorulacaktır."

Daha önce Bedir Savaşı'na katılmayıp mü'minlerin yenilgiye uğrayacağına muhakkak nazarıyla bakan zayıf iradeliler ve münafıklar; Tevhid ordusu'nun şanlı zaferini görünce kendi kendilerini kınamış ve "Bir daha savaş olursa, Allah adına söz veriyoruz, savaşa mutlaka katılacağız" diye yemin etmişlerdi. Ne var ki onlar Uhud Savaşı'nda da birtakım dönekliler yapmışlardı. Hendek Günü, yani Ahzâb Savaşı'nda ise, yukarıdaki âyette açıklandığı gibi, renklerini iyice belli etmiş ve Allah'a verdikleri sözü yerine getirmemişlerdi. Zaten İslâm'ın bu ikiyüzlü dönek parazitlerden temizlenmesi gerekiyordu. O bakımdan savaş her yönüyle tabii elemeyi sonuçlandırdı; sadık olanlarla olmayanlar birbirinden iyice belli olup ayrıldı.

Çünkü İslâm'ın cihanşümul (evrensel) dâvası, ancak Cenab-ı Hakk'a samimiyetle teslim olup imanında sebat gösteren sadık mü'minlerle yürütülebilirdi. O bakımdan Ahzâb Savaşı ilâhi sınav mahiyetinde meydana gelmiş bulunuyordu.

Şüphesiz sınavı kaybeden ikiyüzlü dönekler, Allah'a verdikleri sözü yerine getirmemek gibi ilâhi gazabı gerektiren bir sorumluluk altına girmişlerdi. Tabii bunun daha çok hesabı âhiret gününde görülecektir.

Savaştan Kaçmak Veya Katılmamak Yaşamayı Güven Altına Almaz

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ

وَاِذًا لَا تُمَتَّعُونَ اِلَّا قَلِيلًا

"De ki: Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmanız asla size fayda vermeyecektir. O takdirde (dünyada) pek az bir süre ancak geçinip yararlanabilirsiniz."

Savaş, İslâm'a göre; küfrü, azgınlığı, zulmü, haklara tecavüzü önlemeye; aynı zamanda milletler arasında bozulan dengeyi düzeltmeye, kutsal değerlerin hatırlanmasını sağlamaya; dünya ile âhiret arasında kesintiye uğrayan irtibatı veya kopan köprüyü yeniden kurmaya yönelik sosyal bir olaydır.

Bu olay ortaya çıkınca, ölüm endişesiyle katılmamak, daha beter bir ölümü; daha elemli, ıstıraplı günleri getirir. İlgili âyetle bu inceliğe işaret edilmekte; insan ömrünün kısalığına dikkatler çekilerek esaret ve zillet altında bir kaç gün yaşamanın mâkul bir yanı olmadığı işlenmektedir.

Allah'ın Koyduğu Düzeni, Hazırladığı Plânı Kim Değiştirebilir?

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً

"De ki: Eğer Allah (faraza) size bir kötülük dilese, kim sizi Allah'tan koruyabilir? Veya size rahmet elini uzatsa (kim O'na engel olabilir?)."

Herkes ilâhi düzende yerini almak zorundadır. Zira ilâhi düzen ve bağlı bulunduğu plân hem değişmez, hem kimselere uymaz; ama herkes ona uymaya muhtaçtır. Sünnetullah ise, şaşmadan, aksamadan hedefine doğru ilerler. O bakımdan bu sünnete uyanlar ilâhi rahmete lâyık görülerek mutlu olurlar; uymayanlar ise, o rahmetten uzak kalıp gelecekleri-ni karanlığa boğmuş olurlar. Hiçbir kuvvet Allah'ın süregelen sünnetinin hükmünü durduramaz ve ona engel koyamaz. Şüphesiz Kur'ân-ı Kerim bütünüyle bu sünneti ve ilâhi düzeni ve onlara uyma yol ve yöntemini öğretmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, sadık mü'minlerle ikiyüzlü dönek münafıkları birbirinden ayıran Hendek Savaşı konu edildi ve birtakım kıstaslar verile-rek mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, yine Hendek Savaşı'nda mü'minlerle münafıkların birtakım tutum ve davranışlarına dikkatler çekiliyor. Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın savaş dışında da, savaşta da her bakımdan mü'minler için en güzel örnekler sergilediğine değinilerek O'nun izinde yürümemizde mutlak kurtuluş ve saadet bulunduğuna işaret ediliyor.

قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنكُمْ وَالْقَآئِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا ۖ وَلَا
يَأْتُونَ الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٨﴾ أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ ۚ فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ
يَنظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَىٰ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ فَإِذَا
ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُم بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ ۚ أُولَٰئِكَ
لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللّٰهُ أَعْمَالَهُمْ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿١٩﴾
يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا ۖ وَإِن يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُم
بَادُونَ فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنبَائِكُمْ ۚ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَّا قَاتَلُوا
إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢٠﴾ لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ
يَرْجُو اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾ وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ
الْأَحْزَابَ قَالُوا هَٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ ۚ وَمَا
زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٢﴾

18- Allah gerçekten içinizden (başkalarını) alıkoyup ağır davrananları ve kardeşlerine, "Kalkın bize gelin!" diyenleri bilir. Zaten onlardan ancak pek azı savaşın sıkıntı ve şiddetine (göğüs gerip) gelirler.

19- (Gelseler bile) size karşı oldukça kıskanç ve cimridirler. Korku geldiği zaman ölüm baygınlığı geçiren kimse gibi gözleri döner bir halde sana bakıp durduklarını görürsün. Korku gidince hayra karşı pek kıskanç ve cimrice bir tavır içinde sivri dilleriyle sizi incitir şekilde atıp tutarlar. Bunlar (hakikatte) imân etmemişlerdir. Bu sebeple Allah amellerini boşa çıkarmıştır; bu da Allah'a göre çok kolaydır.

20- Münafıklar, müttefik düşman birliklerinin gitmediğini sanıyorlardı. Müttefik düşman birlikleri bir daha gelecek olsa, onlar çölde Bedeviler arasında bulunup da sizin haberlerinizi sormayı çok arzu ederlerdi.

İçinizde bulunsalar pek az savaşırlardı.

21- Andolsun ki, sizin için, sizden Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çokça ananlar için Rasulullah'da güzel örnekler vardır.

22- Mü'minler ise, müttefik düşman birliklerini görünce, "İşte bu, Allah ve Peygamber'inin bize vadettiğidir. Allah ve Peygamberi doğru söylemiştir" dediler. Bu (olay) onların ancak imân ve teslimiyetlerini artırmıştır.

Münafıkların Oyunu

قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنكُمْ

"Allah gerçekten içinizden (başkalarını) alıkoyup ağır davrananları bilir."

Müttefik kuvvetler kuşatmayı artırıp öldürücü darbeyi indirmeyi tasarlayarak bunun hazırlıklarını sürdürürken, münafıkların reisi Abdullah b. Ubey b. Selul, Medineli mü'minleri bir yandan korkutuyor, bir yandan da yurtdaşlarını korur gibi tavırlar takınıyor ve onların büyük bir sıkıntı içinde olduklarını görünce de hemen savaşı bırakıp evlerine dönmelerini telkine çalışıyordu. İslâm ordusunun moralini bozmak için savaşa katılan, içten kâfir, dıştan Müslüman görünen bir grup da fırsatı kaçırmadan Abdullah b. Ubey'i tasdik ediyor ve mü'minlerin moralini bozmaya yönelik birtakım entrikalar çeviriyorlardı. Bazı istisnalar dışında, imân zevkini ruhunun derinliğine indirip hücrelerine kadar sızdıran gerçek mü'minler ise, her şeye rağmen Allah ve Peygamberi'nin yolunda savaşacaklarını söylüyorlar ve ölümden korkmadıklarını ilân ediyorlardı.

Görülüyor ki, münafıklar savaş gününde daha çok şu taktiği kullanmışlardır: Bir kısmı sudan sebepler göstererek savaşa katılmayıp evlerinde oturuyorlar ve katılanlar için hayıflanarak, bile bile kendilerini ölüme sürüklediklerini söylüyorlardı. Bir kısmı da mü'minlerin moralini bozmak için hem sinsice yalanlar uyduruyor, hem de diğer yandan mü'minler galip gelirse, elde edilen ganimetten pay almayı tasarlıyorlardı. Diğer bir kısmı ise, her vesileyle ortalığı birbirine katmak, fitne ve fesat çıkartmak için savaşa katılmış bulunuyordu.

Cenab-ı Hak onları şöyle tasvir etmektedir:

a) Savaşın sıkıntı ve şiddetine göğüs geremezler.

b) Mü'minlerin başarısına tahammülleri yoktur. Elde edilen ganimetten mü'minlerin yararlanmasını hiç çekemezler.

c) Korkulu anlarda baygınlık geçirirler.

d) Korku durumu geçince mü'minleri dilleriyle iğnelemeye devam ederler.

Bunlar iç yapıları itibariyle kâfir, dış görünüşleri itibariyle Müslümandırlar. Amelleri ne olursa olsun, Allah yanında hiçbir değer taşımaz; bütünüyle boş ve neticesizdir. Çünkü ancak imân temeli üzerinde yükselen iyi amellerin Allah yanında kıymeti ve mükâfatı vardır.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Her Yönüyle Örnek İnsandır

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ

"Andolsun ki sizin için, sizden Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çokça ananlar için Rasulullah'da güzel örnekler vardır."

Cenab-ı Hak bu âyetle mü'minlere; münafıkları ve içinde küfür mayası taşıyanları değil, her bakımdan Rasülullah (aleyhisselam)'ı örnek edinmelerini, O'nu izlemelerini, O'na uymalarını emrediyor. Zira Hz. Muhammed (aleyhisselam) imânın doruğunda, cesaretin son çizgisinde, kahramanlığın erişilmesi âdeta, mümkün olmayan noktasında, güzel ahlâkın en üst derecesinde, insan sevgisinin en güvenilir düzeyinde, adalet ve faziletin en ön şaftında bulunuyordu. Ne yaparsa Allah için yapar, ne konuşursa O'nun için konuşurdu. O bakımdan Allah'a ve âhiret saadetine selim bir kalp, güven dolu bir duygu ile kavuşmayı arzu edenler için şüphesiz ki tek örnek ve misal Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'dir. O, savaşta da örnektir, barışta da örnektir.

Nitekim Rasulullah (aleyhisselam)'ı örnek ve misal edinenler, düşmanın müttefik kuvvetlerini görünce ferahlık duydular; Allah ve Peygamberi'nin vadettiği büyük mükâfatın hak olduğunu görür gibi oldular ve tam teslimiyet göstererek Allah'ın düşmanlarıyla savaşmakta tereddüt etmediler; kararlı davranıp yanıltıcı telkinlere kulak vermediler.

Kur'ân-ı Kerim'in Verdiği Ölçü

Kur'ân, bu tarihi olayın önemli safhalarını anlatırken, kıyamete kadar gelecek olan samimi ve sadık mü'minlere şu mesajı veriyor: İslâm'ın iki büyük düşmanı vardır. Biri, maddeci inkarcılardır; diğeri, menfaatçi münafıklardır. İkinciler birincilerden çok daha tehlikelidir ve bunlar her dönemde sahnede kendilerini gösterirler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hendek Savaşı'nda bir sürü entrika çeviren münafıklar üzerinde durularak mü'minlere birtakım mesajlar verildi. Sonra da her konuda Rasulullah (aleyhisselam)'ın değişmeyen örnek ve misal olduğu belirtilerek, mü'minlerin sadece Rasulullah'ın izinde yürüdükleri takdirde dünya ve âhiret kurtuluşuna erişebileceklerine işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, cesaretini imânıyla birleştirip onu Allah ve peygamber sevgisiyle bütünleştiren mü'minler övülüyor ve Allah düşmanlarının uğradığı hezimete değinilerek mü'minlere bu konuda sağlam bir ölçü veriliyor.

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ ۖ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ
نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ ۖ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ
بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا
رَحِيمًا ﴿٢٤﴾ وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا ۚ وَكَفَى اللَّهُ
الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ﴿٢٥﴾ وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ
أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ
وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾ وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَمْ
تَطَئُوهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢٧﴾

23- Mü'minlerden öyle erler (yiğit kahramanlar) vardır ki, Allah'a verdikleri sözü yerine getirip sadakatlerini ispat ettiler. Onlardan kimi ahde vefa, söze bağlılık edip canını verdi; kimi de (canını vermek için) beklemektedir. Verdikleri sözü asla değiştirmediler (ikiyüzlüler gibi döneklik yapmadılar).

24- Allah bu sebeple doğruları doğruluklarına karşılık mükâfatlandıracak; münafıkları da dilerse azaba uğratacak veya tevbe nasib edip tevbelerini kabul edecek. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

25- Allah, o küfredenleri öfke ve kinleriyle geri çevirdi de hiçbir hayra eremediler. Allah savaşta (yardımcı olarak) mü'minlere yetti. Allah çok güçlüdür, çok üstündür.

26- Allah, Kitap Ehli'nden düşmanlara arka çıkıp yardım edenleri kalelerinden indirdi de kalplerine korku saldı. Onlardan kimini öldürüyordunuz, kimini de esir ediyordunuz.

27- Sizi, onların arazisine, yurtlarına, mallarına ve bir de henüz ayak basmadığınız bir yere vâris kıldı. Allah'ın kudreti her şeye yeter.

İNİŞ SEBEBİ

Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den yapılan rivayete göre, bu âyetler, kahraman mücahidlerden Enes b. Nadr (radıyallahu anh) hakkında inmiştir. Hz. Enes b. Nadr (radıyallahu anh) Bedir Savaşı'na katılamadığı için çok üzülmüş ve "Eğer Allah bana bundan sonra Hz. Peygamber'le birlikte bir savaşta bulunmamı nasip ederse neler yapacağımı Rabbim sizlere gösterecektir" demişti. Nitekim öyle oldu; Uhud Savaşı'na katıldı. Ölmeden önce, "Vallahi Cennetin kokusunu alıyorum" diyerek ön safta savaşa atıldı. Üstün yararlıklar ve kahramanlıklar gösterdikten sonra şehid edildi. Seksenden fazla yara aldığından tanınmaz hale gelmişti; ancak kız kardeşi onu parmaklarındaki birtakım belirtilerden tanıyabildi.[1]

Enes misali kahraman mücahitler Allah yolunda can vermek üzere âdeta sıra bekliyorlardı. Ahzâb Savaşı onlar için bir bakıma bayram sayıldı.

---

1 Müslim - Tirmizi - Tefsir-i Kurtubi - Tefsir-i İbn Cerir et-Taberi - Tefsir-i İbn Kesir

İLGİLİ HADİSLER

"Hz. Peygamber (aleyhisselam) Uhud Savaşı günü, savaştan sonra meydanda şehitleri bulmaya çalışırken Mus'âb b. Umeyr (radıyallahu anh)'ın cesedine rastladı ve oracıkta durdu, dua ettikten sonra konumuzu oluşturan âyeti okudu ve arkasından şöyle buyurdu:

"Ben şehadet ediyorum ki, bunlar kıyamet gününde de Allah yanında şehittirler. Geliniz ziyaret ediniz. Canımı kudret elinde tutan zata yemin ederim ki kıyamete kadar bunlara kim selâm verirse, mutlaka onun selâmı alınıp karşılık görür."[1]

"Talha da savaşta geri çekilmemek üzere verdiği sözü yerine getirenlerdendir."[2]

"Allah'tan başka ilâh yoktur. O birdir, ortağı yoktur. Askerini üstün kılmıştır; kuluna yardım etmiştir. Yalnız başına düşman birliklerini hezimete uğratmıştır. Artık O'ndan öteye bir şey yoktur."[3]

Savaş, Mü'mini Münafıktan Ayıran Mihenktir

Uhud Savaşı meydana gelmeden önce Müslümanların Bedir Savaşı'nda elde ettikleri zafer ve başarıyı dikkate alanlar, ikinci bir savaş olursa düşmana karşı çıkacaklarını, hiç bir suretle arka çevirmeyeceklerini yeminle ifade etmişlerdi. Uhud Savaşı patlak verince Müslümanlar galip durumdayken okçuların yanlış bir kararı yüzünden savaşın kaderi değişiverdi, derken mü'minler mağlup duruma düştüler. Bu sıkıntılı ve tehlikeli anlarda gerçek mü'minler sabr-u sebat gösterirken, münafıklar paniğe kapılıp canlarını kurtarma kaygısına düştüler ve o sebeple savaş alanını bırakıp geriye çekildiler; hattâ bir kısmı kaçmakta bile bir sakınca görmedi. Böylece Cenab-ı Hak bu olayla doğruları yalancılardan, mü'minleri münafıklardan ayırt edip, bundan böyle Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın kimlere güvenebileceği hakkında sağlam bir kıstas ortaya koydu.

Ahzâb Savaşı ve Doğurduğu Olumlu Sonuçlar

Ahzâb, "hizb"in çoğuludur. Putperestlerle Yahudilerden bir kısmı

1 Tefsir-i Kurtubi: 14/159

2 Tirmizi/Menakıb: 21 - İbn Mâce/Mukaddeme: 11

3 Buhari/Meğâzi: 29 - Müslim/Zikir: 77 - Ahmed: 2/307, 341, 494

birleşerek Medine'yi kuşattılar. Tarihte buna "Hendek Savaşı" da denilmektedir. Günlerce bu kuşatma devam etmişti. Sonunda Cenab-ı Hak şiddetli bir rüzgâr estirip müşriklerin, Yahudilerin çadırlarını söktürerek darmadağın etmiş; binek ve diğer hayvanlarının kaçıp etrafa yayılmasını sağlamış ve Allah'ın nurunu söndürmek isteyen inkarcıların gözlerini, ağız ve burunlarını kumla doldurup etrafı göremez hale getirmişti. Bunun üzerine düşman kuvvetleri perişan olup geldikleri yere dönmek zorunda kalmışlardı. Böylece kuşatma sona ermiş; Hz. Peygamber ve mü'minler evlerine dönüp zırh ve kılıçlarını çıkarmaya başlamışlardı ki, anlaşmayı bozup düşmanla işbirliği yapan Yahudilerden Beni Kurayza'nın işini bitirmek ve bu iç pürüzü kaldırmak gerekiyordu. O yüzden moral veren melekler manevi silahlarını bırakmamışlardı. Hz. Peygamber (aleyhisselam) silahını çözüp bırakmaktan vazgeçti ve **"Allah, Beni Kurayza üzerine yürümemizi emrediyor, ben de onlara doğru gidiyorum"** buyurarak savaşın henüz bitmediğini ve İslâm'a karşı tam ihanet içinde olan bu Yahudi kabilesine gereken dersi vermenin zamanı geldiğini arkadaşlarına bildirdi. Böylece geceleyin yürüyüp Beni Kurayza kalesini kuşattılar. Başka çare bulamayan bu Yahudi kabilesi, ölümden kurtulmak için başka bir ülkeye göç etmeyi kabul etti ve Hz. Peygamber (aleyhisselam) Medine'yi bu fesat yuvasından temizlemiş oldu.

İlgili âyetle Yahudilerin dönekliği ve her fırsatta İslâmiyet aleyhine faaliyet gösterdikleri, verdikleri söze, yaptıkları andlaşmaya bağlı ve sadık kalmadıkları; o yüzden ilâhi lanet ve gazaba uğratıldıkları belirtilmektedir.

Böylece İslâm ülkesinde vatandaş olarak bulunan ve mevcut yasalarla hakları korunan gayr-i müslim azınlıklar, verdikleri söze ve yapılan anlaşma ve antlaşmaya bağlı kaldıkları sürece hakları mahfuzdur ve devletin himayesi altındadırlar. İslâmiyet aleyhine gizli-açık faaliyette bulunmaya başladıkları; fitne ve fesat çıkartmak için türlü entrikalar çevirmeye yöneldikleri gün, ülkeden çıkarılmaları vaciptir.

Ahzâb Savaşı'nın ve Beni Kurayza Olayının Sonuçları

İslâm, şehir devletinin temelini atmış, yazılı anayasasını hazırlayıp ortaya koymuş; Mekkeli müşrikleri yenilgiye uğratmış; çevre Yahudileri tesirsiz hale getirmiş ve Kurayzaoğulları'nı kalelerinden söküp başka bir ülkeye sürmüş bulunuyordu. Artık Arap Yarımadası'nda İslâm'ın varlığı ve

tesiri iyice hissedilir bir düzeye gelmiş; başkaldırmak isteyen bazı kabileler sindirilmişti. İslâm düşmanları bundan böyle çok dikkatli olmak zorundaydılar. Çoğu ise, İslâm Devleti'ne baş eğmekten başka çare bulamamıştı.

Böylece Arap Yarımadası inkarcı azgınlara her yandan daralıyor; her geçen gün İslâm yeni zaferler sağlıyordu. Mü'minlerin sarsılmayan azmi, gayreti tazeliğine tazelik katıyor, "gelecek İslâm'ındır" diyordu.

Ahzâb ve Uhud Savaşı Anlatılırken Mü'minlere Verilen Mesajlar:

1- Allah'a dosdoğru imân edenlerle birlikte savaşa çıkmak,

2- İç düşman sayılan ikiyüzlü dönek münafıkların oyununa gelmemek,

3- Mümkün olduğu nisbette içi küfürle dolup taşan, dıştan Müslüman görünen kimseleri savaşa götürmemek,

4- Anlaşma, antlaşma ve yasaları bozup çiğneyen ve İslâm'a karşı fitne ve fesat çıkartmaya yönelen gayr-i müslim azınlıkları vatandaşlıktan çıkarıp ülke dışına sürmek.

5- Savaşa nasıl başlanacağı, ne gibi taktikler uygulanacağı hakkında tecrübeli, bilgili askerlerin ve güngörmüş kişilerin görüşüne başvurmak; istişarede bulunmak,

6- Düşmana karşı her türlü önlemi aldıktan sonra Allah'a güvenip dayanmak bu cümledendir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'a ve Peygamber'ine verdiği sözü tutup yerine getiren kahraman mücahitler övülüyor ve Uhud Savaşı ile Ahzâb Savaşı, aynı zamanda Beni Kurayza olayı konu ediliyor. Böylece sözlerine sadık kalanlarla, döneklik yapanlar hakkında aydınlatıcı bilgiler veriliyor.

Aşağıdaki âyetlerle, ardarda savaşların sürmesi neticesi, ev halkıyla sıkı temas kuramadığına işaretle, Rasulullah (aleyhisselam)'ın zevcelerinden bir kısmının daha fazla dünyalık edinme hevesine kapıldıkları konu ediliyor. Bu durumda eriştikleri manevi saadet ve zenginliği istemeyenler varsa, arzu ettikleri takdirde Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın onları boşayabileceğine dikkatler çekiliyor. Sonra da ezvac-ı tahirattan açık bir hayasızlıkta bulunacak biri çıkarsa, mutlaka ona iki kat azap verileceği bildirilerek, Al-

lah'ın kendilerine lütfettiği o yüksek nimete sahip olmaları tenbih ediliyor.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ
أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾ وَإِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾ يَا
نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ
ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

28- Ey Peygamber! Eşlerine de ki: Eğer siz dünya hayatını, onun süs ve şatafatını istiyorsanız, gelin de size yararlanacağınız (boşanma) hakkınızı vereyim de sizi güzellikle salıvereyim.

29- Yok eğer Allah'ı, Peygamberini ve ahiret yurdunu arzu ediyorsanız, (bilin ki) Allah, sizden iyiliği-güzelliği huy edinenlere büyük mükâfatlar hazırlamıştır.

30- Ey Peygamber kadınları! Sizden kim açık bir hayasızlık, ahlâk dışı davranışta bulunursa azap onun için iki kat olur. Bu da Allah'a göre çok kolaydır.

İNİŞ SEBEBİ

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in zevcelerinden bir kısmı, dünyalıktan fazla şeyler istemeye başladılar. Oysa Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in mal ve dünyalıkla meşgul olacak hem vakti yoktu, hem de kendisi ticaretle iştigal etmiyordu. Dünya tarihinde yapacağı en büyük ve en kalıcı inkılabı gerçekleştirmek için gecesini gündüzüne katıyor, durmadan tebliğ ve irşat görevini sürdürüyordu. O kıt kanaat geçinmesini bilen, fakat kendini en yüksek amaca vakfeden Allah'ın son peygamberi olarak bulunuyordu. Zevceleri O'nun görevinin ağırlığını, işlerinin çokluğunu bildikleri halde böyle bir yola, kadınlık halet-i ruhiyesiyle yönelmiş bulunuyorlardı.

Şüphesiz onların bu tarz düşünce ve davranışı hem Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ı üzdü, hem de ilâhi kınamaya sebep oldu. O nedenle yukarı-

daki âyetler indi.[1]

İbn Cerir'in tesbitine göre: Hz. Aişe (radıyallahu anha) diğer zevceler adına Rasulullah'tan dünyalıktan bir şeyler istedi ve nafakalarının artırılmasını talep etti. O sebeple Rasulullah (aleyhisselam) bir ay süreyle eşlerinden uzak kalıp onları kendi hallerine bırakıverdi.[2] Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.

İLGİLİ HADİS

Ashab-ı Kiram'dan Câbir b. Abdullah (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Ebu Bekir (radıyallahu anh), Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in yanına girmeyi diledi ve bunun için izin istedi. Bu sırada garip bir manzarayla karşılaştı: Kapının önünde içeri girmek için izin isteyen ve fakat izin verilmediğinden dolayı bekleyen birkaç kişi bulunuyordu. Bununla beraber Ebu Bekir (radıyallahu anh)'a izin verildi. O içeri girdikten sonra Hz. Ömer (radıyallahu anh) gelip izin istedi. Ona da izin verildi. İçeri girince, çevresinde zevceleri bulunduğu halde Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın oturduğunu gördü, ancak hiç kimsenin konuşmadığını müşahede etti. Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Şimdi Peygamber (aleyhisselam)'ı güldürecek bir söz söyleyeceğim" dedi ve söze şöyle başladı: "Ya Rasulallah! Eğer eşim Hârice kızı benden nafaka talebinde bulunmuş olsaydı, herhalde kalkıp onun boynunu sıkıp bükerdim." O sebeple Peygamber (aleyhisselam) tebessüm etti ve:

"İşte gördüğün gibi, onlar çevremde oturmuşlar benden nafaka istiyorlar!" buyurdu.

Bunun üzerine Ebu Bekir (radıyallahu anh) kalkıp Hz. Aişe (radıyallahu anha)'nın boynunu, Hz. Ömer (radıyallahu anh) de kendi kızı Hafsa'nın boynunu burkmak istedi. Peygamber (aleyhisselam) engel oldu. Onlar da kendi kızlarını kınayarak dediler ki: "Siz, Peygamber (aleyhisselam)da bulunmayan şeyi istiyorsunuz, öyle mi?" Onlar da; "Hayır, vallahi biz şu meclisten sonra Peygamberde bulunmayan bir şey istemiyoruz" diye cevap verdiler.

Bu olay üzerine Hz. Peygamber (aleyhisselam) bir ay veya kameri ay he-

1 Lübabu't-te'vil: 3/465

2 Câmiu'l-Beyân fi-Tefsiri'l-Kur'ân: 21/99

sabıyla 29 gün eşlerinden uzak kaldı. Sonra da ilgili âyetler indi.[1]

İbn Cerir'in tesbitine göre: Bu olay meydana geldiği zaman Rasulullah (aleyhisselam)'ın nikâhı altında dokuz zevcesi bulunuyordu: Aişe, Hafsa, Ümmü Habibe bint Ebi Süfyan, Sevde bint Zam'a, Ümmü Seleme bint Ebi Ümeyye, Zeyneb bint Cahş, Meymune bint Hars, Cüveyriye bint Hars, Safiye bint Hay b. Ahtab. İbn Arabi'ye göre, sadece dört zevcesi bulunuyordu.

Yukarıdaki âyetler inince Peygamber (aleyhisselam) bunları çağırdı ve tercihlerini yapmalarını önerdi. Önce Hz. Aişe'ye öneride bulundu. O, hiç tereddüt etmeden Allah ve Rasulünü seçip tercih ettiğini söyleyince diğer zevceler onu izledi ve böylece Rasulullah (aleyhisselam)'ın yüzünde ferahlık ve neşe görüldü.[2]

Olayın Gelişme ve Sonuçları

Kadın psikolojisi oldukça renklidir ve karakter yapısı daha başkadır. Çevrenin tesirinde çarçabuk kalabilirler. Süse, konfora, lükse karşı hevesleri, istekleri fazladır. Mevcut ile pek yetinmek istemezler; her gün yeni yeni şeyleri görmeye çok eğilimlidirle. Şüphesiz kadınların bu tür istek ve arzuları meşru sınırlar içinde olduğu, aile bütçesini sarsmadığı ve lükse kaçmadığı takdirde mübahtır, olumlu karşılanabilir.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in zevceleri ilk günlerinde O'na eş olma arzusuyla yaşıyorlardı. Bu yüksek şerefe nail olduktan bir süre sonra çevrelerindeki bazı kadınların günlük yaşayışından etkilenerek Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'de bulunmayan şeyleri istemeye başladılar. Bu, deniz kenarında oturup serinlemek için üzerinde dolaşan bulut parçasından yağmur bekleyen kimseye benzer. Cihan Peygamberi Hz. Muhammed (aleyhisselam) yanlarında dururken, başka bir şey istemek, şunun bunun süsüne özenmek çok ölçüsüz ve anlamsız sayılır. Ne var ki, zevcelerinden çoğu böyle bir gaflete dalıp Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ı üzmüşlerdi. O bakımdan mutlak saadet vaadeden o büyük nimetin kıymetini bilmeyenden, onu geri almak gerekiyordu. İlgili âyetler inip onları Allah'a ve Peygamberine itaatle dünyalık arasında bir tercih yapmaları hususunda serbest bıraktı. Nitekim Rasulullah'ın terbiyesini alan zevceleri hemen kendilerini

---

1 Bu hadis farklı anlatım ve değişik lafızlarla birkaç tarikten rivayet edilmiştir. Müslim/Talâk: 29 - Müsned-i Ahmed: 3/228, 342 - İbn Kesir: 3/481,

2 Câmiu'l-Beyân fi-Tefsiri'l-Kur'ân: 21/100

toparladılar ve imân ile irfanlarını akıllarıyla birleştirip en güzel tercihi yaptılar: Allah ve Peygamberini arzu ettikerini söylediler.

FIKHI YÖNÜ

Tahyir-i Talâk - Tefviz-i Talâk:

İlâhi emir gereği, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in, zevcelerini boşanıp boşanmama hususunda serbest bırakması, aile hukukunda önemli bir meselenin ortaya çıkmasına neden oldu ve böylece fakihler bu konu üzerinde durup ona geniş yer vermiş bulunuyorlar. Biz onların tesbitinin bir özetini vermekle yetiniyoruz. Şöyle ki:

Zevcin, talâkı zevcesine havale etmesi veya boşanma işini vekiline ya da elçisine veya karısının velisine bırakmasına "Tefviz-i Talâk" denir.

İslâm Aile Hukuku'nda kadına birtakım haklar verilirken boşanma yetkisinin de verilmesine imkân sağlanmıştır.

Böylece "Tefviz-i Talâk" üç kısım olarak belirlenmiştir:

1- Tefviz-i mutlak,

2- Tefviz-i mukayyed,

3- Tefviz-i amm.

Birincisi herhangi bir vakit ile bağlı bulunmayan tefvizdir. Meselâ kocanın kendi eşine hitaben "kendini boşa" diye yetki vermesi bu cümledendir. İkincisi, bir zaman ile bağlı bulunan tefvizdir. Meselâ kocanın kendi eşine hitaben "bugün veya yarın kendini boşat" diye yetki vermesi gibi. Üçüncüsü, bütün vakitleri kapsar şekilde bir ifade kullanarak "Ne zaman istersen kendini boşatabilirsin" demesi gibi.[1]

Ailede Kavga Yok, Barış ve Anlaşma Söz Konusudur

İslâm dini, bu âyetlerin ve Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in örnek hayatının ışığı altında, aile bünyesinde ortaya çıkan bazı üzücü olayları, ölçüsüz istek ve davranışları kavgayla, kırıcı hareketlerle, incitici sözlerle değil; karşılıklı anlaşma, asgari müşterekte birleşme ve karşılıklı sevgi ve saygı izhar etme atmosferinde çözmeyi emreder. Zira kusursuz insan yoktur. Allah, yalnız peygamberleri günah ve isyandan korumuştur.

1 Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı/Celâl Yıldırım: 3/65-76

Karı-kocanın anlaşamadığı ve bir arada geçinme imkânlarının kalmadığı zaman bile, kırıcı ve onur zedeleyici tavırlarla değil, iyilikle ayrılmaya karar vermeleri çok daha uygun ve isabetli olur. Nitekim Cenab-ı Hak, dünyalıktan yana fazla istekte bulunan Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in zevcelerini, anlaşma ve yaklaşma yollarını açarak iki hususta birini tercih etmekte serbest bırakmıştır. Şüphesiz bu şekil bir öneride yumuşaklık, saygı ve rahmet mevcuttur.

Ayrıca karı-koca ayrılmaya karar verdikleri takdirde, erkeğe gereken odur ki, kendi mali imkânları ölçüsünde kadına bir şeyler vermek suretiyle onu memnun bir şekilde boşamalı ve kalbini kırmamalıdır.

Bunun için de Cenab-ı Hak, yukarıda geçen âyetlerle Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın aile hayatını ve aralarındaki anlaşmazlığın nasıl giderildiğini misal vermekte ve her konuda olduğu gibi, bu konuda da insaf, adalet ve saygılı olmayı elden bırakmamamızı ilham etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in zevcelerinden bir kısmının çevrenin tesiri altında kalarak Peygamber (aleyhisselam)'dan birtakım şeyler talebinde bulundukları konu edildi ve aydınlatıcı, yönlendirici bilgiler verilerek aile bünyesinde meydana gelecek anlaşmazlığın çözüm yollarına dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in zevcelerinin hâiz bulundukları şeref ve devletin çok anlamlı olduğuna dikkatler çekiliyor. Kendilerini başka kadınlarla kıyas edip hatalı bir sonuç çıkarmalarının çok yakışıksız olacağına işaretle, bulundukları kutsal evin yüksek anlamını düşünmeleri hatırlatılıyor.

وَمَنْ يَقْنُتْ مِنكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُّؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ ۙ
وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾ يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ
إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ
قَوْلًا مَّعْرُوفًا ﴿٣٢﴾ وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ

وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰتِينَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ
عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٣٣﴾ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلٰى فِى
بُيُوتِكُنَّ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ﴿٣٤﴾

31- Sizden kim Allah'a ve Peygamberine boyun eğip itaat eder, iyi-yararlı amelde bulunursa, onun mükâfatını iki defa veririz ve biz ona kadri yüce şerefli bir rızık da hazırlamışızdır.

32- Ey Peygamber kadınları! Sizler, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz; Allah'tan korkuyorsanız (yabancı erkeklere karşı) kırıtarak konuşmayın, sonra kalbinde (şehvetten arız) hastalık bulunan kimsede arzu uyanabilir. Güzel, ölçülü (ağırbaşlı) söz söyleyin.

33- Evlerinizde vakarla oturun; eski cahiliyet günlerindeki gibi kırıtarak (sokaklarda) süs ve güzelliklerinizi dışarı atmayın; namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Peygamberine itaat edin. Ey Ehl-i beyt (Peygamber'in ev halkı)! Allah, elbette sizden her türlü çirkinliği, murdarlığı gidermek ve sizi tertemiz (pâk ve nezih) yapmak ister.

34- Evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmetini hatırlayın; şüphesiz ki Allah her şeyin inceliğini, esrar ve hikmetini bilir, her şeyden haberlidir.

İLGİLİ HADİSLER

"Allah'ın cariyelerini Allah'ın mescidlerine girmekten alıkoymayın."[1]

Bu hadisle, kadının açılıp saçılarak sokaklarda gezip tozması menedilirken onun ibâdet adabına uygun ve tesettüre riâyet ederek camilere gidip kendine ayrılan yerde ibâdet etmesinde bir sakınca bulunmadığı belirtilmekte ve böylece kadının cami kültürüyle yetiştirilmesine işaret edilmektedir.

"Şüphesiz ki kadın avrettir. Dışarı çıkınca şeytan onu gözleyip bek-

1 Buhari/Cumua: 13 - Müslim/Salât: 136 - Ebu Dâvud/Salât: 52 - Dârimi/Salât: 57 - Taberâni/Kıble: 12 - Ahmed: 2/16, 151, 438, 475, 528-5/192, 193-6/169

ler. O bakımdan kadının ilâhi rahmete en yakın olduğu zaman, evinin köşesinde bulunduğu vakitlerdir."[1]

Açıklama:

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu hadisiyle, kadının anne olmasını, daha çok evine bağlı kalıp kocasıyla çocuklarına yönelmesini, ev işleriyle uğraşıp aile yuvasına çeki düzen vermesini tavsiye etmektedir.

Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz altı ay devamlı sabah namazını kıldırmak üzere dışarı çıktığında kızı Hz. Fatıma (radıyallahu anha)'nın kapısına uğrar ve

"Ey Ehl-i Beyt, namaza. Şüphesiz ki Allah sizden murdarlığı gidermeyi ve sizi tertemiz yapmayı diler."[2]

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in Zevcelerinin Özellikleri

وَمَنْ يَقْنُتْ مِنكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُّؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ

وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا

"Sizden kim Allah'a ve Peygamber'ine boyun eğip itaat eder, iyi yararlı amelde bulunursa, onun mükâfatını iki defa veririz ve biz ona kadri yüce, şerefli bir rızık da hazırlamışızdır."

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in evi, vahyin zaman zaman tecelli ettiği kutsal bir yerdir. Aynı zamanda bir ilim, irfan, ahlâk, terbiye ve Allah sevgisinin aşılandığı bir yuva olarak bulunuyordu. Rasulullah (aleyhisselam)'ın bu düzeyde günlük hayatı, kıyamete kadar gelecek olan insanlara en güzel örnek ve en kusursuz misal özelliğini taşımaktadır.

Arap Yarımadası'nda o çağda kadın bir alım-satım metâ'ı, bir şehvet aracı ve erkeklerin oyuncağı durumundaydı. Arapların kesif cehalet, kabalık, hırçınlık ve tatminsizlik içinde bocalayıp bir ömür tüketmelerinin başlıca sebeplerinden biri, kadının içine düştüğü bataklıktı. Çünkü nesli yönlendiren şüphesiz ki annelerdir. Anne iffet ve namusunu, vakar ve ki-

1 Hafız Bezzar

2 Müsned-i Ahmed: Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den

şiliğini, edep ve terbiyesini kaybedince geriye ahlâk ve faziletten yana bir şey kalmaz.

Kadını, sözü edilen bataklıktan herhalde, mutlaka kurtarmak ve kapısının önüne dikilen iffetsizlik flamasını yırtıp atmak gerekiyordu. Hz. Muhammed (aleyhisselam) toplumu eğitirken bir yandan da kadını eğitmeye ağırlık verdi ve kimsesiz kalan perişan, fakat fedakâr mü'mine kadınlarla evlenmeyi teşvik etti. Böylece ahlâklı, imanlı, faziletli annelerin kucağında yepyeni nesiller yetiştirmeyi plânladı. Bu arada kendisinin on iki kadar kadınla evlenmesinin, bunun da ötesinde birtakım politik, psikolojik, sosyal nedenleri söz konusu idi.

Nitekim öyle oldu; evlenen ve yuva kuran her mü'min Peygamber (aleyhisselam)'ın aile yuvasını örnek aldı; anne olan her kadın Hz. Peygamber'in eşlerini ve kızlarını kendilerine misal ve rehber seçtiler. Böylece çeyrek asırda akıllara durgunluk verecek bir başarı tablosu ortaya çıktı; kadın annelik vakarını takındı, saygınlığını korumasını öğrendi. Aynı zamanda çocuğunu hayırlı bir evlât yetiştirme şuur ve becerisini kazandı.

O bakımdan Rasulullah (aleyhisselam)'ın zevcelerinden birinin yanlış bir tutum ve davranışı, diğer hanımlara tesir edeceğinden ve misal olacağından iki kat azabı gerektireceği bildirildi ve günlük yaşayışları üzerinde titizlikle durularak kötü örnek olacak her davranıştan kaçınmaları sağlandı. Bunun için ilâhi emir ve tavsiyeler birbirini izledi ve evin, ailenin kutsal havası ve ölçüsü korundu.

O bakımdan diyebiliriz ki, Rasulullah (aleyhisselam)'ın zevceleri, aile yuvasının medeni mimarları; soylu ve ahlâklı nesil yetiştirmenin en güvenilir elleri; evin efendisine sevgi ve saygı; ilgi ve itaat göstermenin en seviyeli kıstasları; aza kanaat edip mutluluğu zinet eşyasında değil, Allah ve Peygamberine itaatte arayanların öncüleri idiler.

Şüphesiz onlardan birinin bu çizgiden sapması, Müslüman aileleri ters yönde etkileyen kötü misâl sayılırdı.

Aynı zamanda ilâhi kelâmın indiği, Melek Cebrail'in şereflendirdiği bir evde bulunuyorlardı. Gördüklerini, duyduklarını dikkatle hafızalarına alıp kusursuz şekilde ümmete aktarmaları gerekiyordu. Bu hikmete dayalı olarak, Hz. Âişe (radıyallahu anha)'nın İslâm Hukukuna, özellikle aile hukukuna ve kadın halleriyle ilgili meselelere yaptığı hizmeti hiçbir hukukçu

inkâr edemez. Diğer eşlerinin de az-çok bu konularda katkılarını unutmamak lâzımdır.

Kadının Ciddiyeti

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ

"Ey Peygamber kadınları! Sizler, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz; Allah'tan korkuyorsanız (yabancı erkeklere karşı) kırıtarak konuşmayın; sonra kalbinde (şehvetten arız) hastalık bulunan kimsede arzu uyanabilir. Güzel, ölçülü (ağır başlı) söz söyleyin."

Kadının ağır başlılığı, ciddiyeti, söz ve davranışlarındaki ölçülülüğü çok önemlidir. Çevresindeki insanlara hürmet telkin etmesinin başlıca sebeplerinden bir kısmının bunlar olduğunu söyleyebiliriz.

Cenab-ı Hak yukarıdaki âyetle, önce bütün Müslüman hanımlara örnek düzeyinde bulunan Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in zevcelerine, sonra da dolayısıyla bütün mü'mine kadınlara seslenmekte; yabancı erkeklerle günlük işlerinde şüphe uyandıracak her türlü söz ve davranıştan kaçınmalarını emretmektedir. Şüphesiz bu emir vücubu gerektirmekte ve Peygamber (aleyhisselam)'ın sünnetini yansıtmaktadır.

فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ cümlesi o bakımdan çok önemli bir uyarıdır.

Onu Türkçemize şu sözlerle çevirmemiz mümkündür:

a) Yabancı erkeklere karşı kırıtarak konuşmayın,

b) Yılışıklık ifade eden davranış içinde söz söylemeyin,

c) Gülerek, işvelenerek konuşmayın,

d) Naz ve cilve yaparak hitap etmeyin.

Zira bir hanımın bu şekilde konuşması, kalplerinde şehvetten arız olan hastalık bulunan erkeklerde arzu ve ilgi uyandırabilir. Böylece kötü niyetin ilk adımı atılmış, kötü düşünmenin tohumuna vasat hazırlanmış olur. O bakımdan kadının kırıtarak, işvelenerek, cilve yaparak konuşması haram kılınıp yasaklanmıştır.

Câhiliye Devrinde Kadınların Sokağa Çıkış Tarzı

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ

"Evlerinizde vakarla oturun; eski cahiliyet günlerindeki gibi kırıtarak (sokaklarda) süs ve güzelliklerinizi dışarı atmayın."

Eski cahiliye devri, fetret dönemi olmakla beraber, her asırda cahiliyetin ayrı bir kılıkla ortaya çıktığı unutulmamalıdır. Art arda gönderilen peygamberler hemen her devirde ve her yerde cehaleti gidermeye, kötü ve çirkin âdetleri kaldırmaya ve onların yerine ilâhi düzen ve medeniyeti getirmeye çalışmıştır.

Cahiliye devri kadınlarının çoğu birbirine benzerdi; ancak değişik kılıkta gezip tozmuşlardır. Hak dinin medeniyet havasını teneffüs etme imkânına erişenler ise, bu genellemenin her zaman dışında kalmış ve örnek olma düzeyinde bulunmuşlardır.

Cahiliye devrinde kadınların ölçü tanımaz davranışlarını müfessirlerimiz şöyle tesbit edip özetlemişlerdir:

a) Baş açık, saçlar bazen dağınık, bazen süslenmiş; gerdan ve göğüsler yarı açık bir halde sokağa çıkarlardı.

b) Giyindikleri entari iki yandan yırtmaçlı olur; yürüdükleri zaman bacak ve baldırları görünürdü.

c) Kırıtarak, cilvelenerek, güzel kokular sürünerek gezip dolaşırlar ve her vesileyle erkeklerin dikkatini kendilerine çekerlerdi.

Anlaşıldığı gibi, yirminci asrın cahiliyeti de belirtilen konuda o dönemden geri kalmamakla beraber, daha da ileri bir safhada kendini yer yer, ülke ülke hissettirmektedir.

İslâm dini bu şekil sokağa çıkışları yasaklarken, önce kadının namus ve iffetini korumayı, sonra da onun annelik vakar ve şerefini güvence altına almayı; her türlü kötü nazardan onu uzak tutmayı ve toplum içinde ona saygınlık kazandırmayı amaçlamıştır. Aynı zamanda aile yuvasını kutsal bir düzeyde tutmayı, kem gözlerden sakındırmayı; komşular arasında namus ve iffet perdesine güven damgasını vurmayı hedeflemiş ve sağlam karakterli, dürüst ve faziletli, imanlı ve ahlâklı nesillerin ana kucağında, baba ocağında eğitilip yetiştirilmesini plânlayıp bunun için gerekli bütün müfredatı belirlemiştir.

Şüphesiz kadının cahiliye devri yaşantısına özenti duyması veya o

havaya girmesi bütün bu amaç ve plânları yıkar. Birbirine kardeşçe yaklaşmayan, güvenmeyen şehvet müptelâlarının çoğalmasını hızlandırır.

Kadınların Evde Oturmasının Anlamı

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ "Evlerinizde vakarla oturun."

Âyette emir ölçüsünde geçen "karne" kelimesini cumhur "kırne"; Âsım ise, "karne" şeklinde okumuştur. Birinci şekildeki kıraat "vakar" anlamına; ikinci şekildeki kıraat "evde karar kılıp ev işleriyle meşgul olmaya" delâlet etmektedir.

Şüphesiz her iki kıraatin delâlet ettiği mana ve emir, kadının annelik vakarına uygun düşmekte ve ona saygınlık kazandırmaktadır.

"Evlerinizde vakarla oturun" emriyle, her ne kadar Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in zevcelerine hitap edilmekteyse de, umum ifade eder; yani hitap hastır, emir umumidir.

Cenâb-ı Hak bu emirle, kadının devamlı dört duvar arasında ömür tüketmesini irâde etmemiştir. Emirden sonra gelen "eski cahiliyet günlerindeki gibi kırıtarak (sokaklarda) süs ve güzelliklerinizi dışarı atmayın" cümlesi onun hikmet ve yorumuna işaret etmekte ve bize yol göstermektedir. Şöyle ki: Kadının günlük hayatı şu iki özelliği yansıtmalıdır. Birincisi, evinde bulunduğu sürece, vakar ve ciddiyetini koruyarak çocuklarına en güzel örnek olmaya çalışacak, komşularına da iyiye ve fazilete yönelik misâl olacaktır. Sokağa çıkması gerektiğinde, açılıp saçılmayacak, tesettüre mutlaka riâyet edip tam bir İslâm hanımı olarak çevresine hürmet telkin edecek; Cahiliye devrindeki kadınlar gibi, kırıtarak, süs ve güzelliğini teşhir ederek dolaşmayacak; vakar ve iffetine leke dokundurmayacaktır.

Sonra "Evlerinizde vakarla oturun" emri, kadınları işsiz güçsüz ve anlamsız bir hayata itme anlamına alınmamalıdır. Zira İslâmiyet'e göre, hayat hareketten ibarettir, ancak her hareket ışığını ilimden almalı ve imânın desteğinde hedef ve amacını belirlemelidir.

Kur'ân âyetlerini dikkatle okuduğumuzda, her cümlenin, hattâ kelimenin bir önceki cümlesine ve bir sonraki cümlesine bakmamızın gerekli olduğunu anlamakta gecikmeyiz. Aksi halde çok yanlış ve fahiş yorumlara sebep oluruz.

O bakımdan Cenab-ı Hak kadınlara evlerinde vakarla oturmayı emrederken, şu üç ayrı şey ile amel etmelerini istemekte ve böylece kadının günlük hayatını verimliliğin doruğuna yükseltmektedir:

1- Namaz kılmak,

2- Zekât vermek,

3- Allah'a ve Peygamberine itaat etmek.

Birincisi, hem evde, hem de evle cami arasında bedeni ve ruhi hareket sağlar. İkincisi, kadının evde kendine has bazı el işleriyle uğraşıp para kazanmasını, aile bütçesine katkıda bulunmasını; zengin olup fakir ve muhtaçlara, yakınlarına yardım etmesini gerektirir. Böylece İslâmiyet kadını sadece bir tüketici olarak görmemekte, onu aynı zamanda üretici kabul etmekte ve o sebeple zekât vermesini emretmektedir. Şüphesiz ki, zekâtı ancak zengin olan kişiler verir ve onlar bu konuda yükümlüdürler. Üçüncüsü, kocasına, çocuklarına bakmasını; kocasının malını, namus ve şerefini korumasını gerçekleştirir. Böylece kadın aileye huzur, güven, neşe ve hareket kazandırır.

Cenab-ı Hak Aileden Murdarlığı Gidermek İstiyor

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

"Ey Ehl-ı Beyt (Peygamber'in ev halkı)! Allah, elbette sizden her türlü çirkinliği, murdarlığı gidermek ve sizi tertemiz (pak ve nezih) yapmak ister."

Burada da hitap "Ehl-i beyt"e, yani Rasulullah (aleyhisselam)'ın ev halkına yönelse de, dolayısıyla bütün mü'minlerin ev halkını kapsamakta ve aynı hükmün içine almaktadır. Zira bütün mü'minlere örnek düzeyde bulunan "Ehl-i Beyt"e yapılan bir tavsiye veya verilen bir emir, dolayısıyla mü'minlerin ev halkına yöneliktir.

"Rics" kapsamlı bir kavramdır; maddi ve manevi murdarlık anlamına geldiği gibi, şeref ve itibarı zedeleyen, aileye leke süren her türlü kötülük, ölçüsüzlük ve çirkinlik manalarına da delâlet eder. Aynı zamanda aileyi ekonomik yönden çökertecek israf, ölçüsüz harcama gibi huzur bozucu ortama da işaret anlamını taşır.

İslâm, Kur'ân'ın bu tavsiyesinin ışığı altında, aileyi her türlü şüphe ve

hayasızlık damgasından temizlemek için gereken hüküm ve kuralları koymuştur. Kadına ölçülü, seviyeli bir hayat ve hareket sahası hazırlamış ve onu süs eşyası olmaktan kurtarmıştır.

Allah Latiftir, Habir'dir

إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا

"Şüphesiz ki Allah her şeyin inceliğini, esrar ve hikmetini bilir; her şeyden haberlidir."

Müslümanın evi Kur'ân'la, ibâdetle, sâlih amellerle feyizli ve bereketlidir; nurani ve rahmanidir. O bakımdan içinde Kur'ân okunan, namaz kılman, iyilik işlenen bir evde mutlak anlamda rahmet havası hâkimdir. Eşler bu havanın kutsallığını düşünerek onu birtakım kişisel ihtirasları, nefsani arzuları ile kirletmemelidirler. Aksine bir davranış hoş kokulu, nefis görünümlü, gönül açıcı bir bahçeyi lağım suyuyla kirletmeye ve kokutmaya benzer.

Cenab-ı Hak Ehl-i Beyt'te okunan Kur'ân'ı ve inen hikmeti hatırlatıken, dolayısıyla bütün mü'minlerin evlerini benzeri feyiz ve rahmete mazhar düzeye getirmelerine işarette bulunmakta ve bu konuda eşlerin çok duyarlı bulunmalarını tenbih etmektedir.

Bu açıklamadan sonra ilgili âyetin sonunda Cenab-ı Hakk'ın iki sıfatı anılmakta ve böylece kadınlarla ve aile yuvasıyla ilgili konu noktalanıyor.

Birinci sıfat inceliği, zerafeti, nezaketi, ince düşünmeyi, dikkatli davranmayı; ikinci sıfat, her şeyi lâyıkı veçhile bilmeyi; her söz ve davranışın nasıl bir sonuç doğuracağını önceden düşünüp hesaplamayı ilham etmektedir. Allah'ın "Latif" olması ve "Habir" bulunması, biz insanlara bu iki sıfatın yönlendirici, aydınlatıcı telkinlerini yapmakta ve yol göstermektedir.

Böylece bu iki sıfatın ışığı altında kadın kendi yerini, değerini, inceliğini, zerafet ve nezaketini korumalı; duyarlı bir düzeyde bulunduğunu unutmamalıdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerde, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in zevcelerine yer verildi. Bulundukları çok şerefli ve örnek düzeyde nasıl davranmaları gerektiği belirtilerek, bütün inanmış kadınlara aydınlatıcı ve yönlendirici

bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetle kendilerinde on kadar vasıf ve özellik bulunan erkek ve kadınlara müjde verilmekte ve Allah'a inanan erkek ve kadınların kendilerini bu on sıfatla donatmaları istenmektedir.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ
وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ
وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ
وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ
أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾

35- Elbette Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar; mü'min erkekler ve mü'min kadınlar; kendilerini ibâdet ve taâte veren erkekler ve kadınlar; (niyet ve davranışlarında) doğru ve samimi olan erkekler ve kadınlar; sabreden erkekler ve kadınlar; (Allah'tan) saygı ile korkan erkekler ve kadınlar; sadaka veren erkekler ve kadınlar; oruç tutan erkekler ve kadınlar; iffet ve namuslarını koruyan erkekler ve kadınlar; Allah'ı çokça anan erkekler ve kadınlar (var ya), işte Allah onlara mağfiret ve büyük mükâfat hazırlamıştır.

İNİŞ SEBEBİ

Âyetin iniş sebebiyle ilgili dört ayri rivayet vardır:

1- Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in zevceleri bir konu hakkında aydınlanmak isteyerek dediler ki: "Ya Rasulallah! Kur'ân'da daha çok erkekler hayır ile anılmaktadır; yoksa biz kadınların hayır, ibâdet ve taatimiz kabul edilmeyecek mi?" Bunun üzerine yukarıdaki âyet indirildi.[1]

2- Ensardan Ümmü Ammare (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e uğradım ve şöyle dedim: "Görüyorum ki hep erkeklerden söz ediliyor; onların sâlih amelleri anlatılıyor.

1 Lübabu't-Te'vil: 3/468 - Câmiu'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'ân: 22/8

Kadınlardan ise pek söz edilmiyor, onların anıldığını pek göremiyorum!" Bunun üzerine yukarıdaki âyet indi.[1]

3- Ebu Ümeyye kızı Ümmü Seleme (radıyallahu anha) ile Kâb kızı Enise (radıyallahu anha) diyorlar ki:

- Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e gittik ve dedik ki: "Ya Rasulallah! Neden Cenab-ı Hak kendi kitabında hep erkekleri anmakta, kadınlardan pek söz etmemektedir?" Bunun üzerine yukarıdaki âyet indi.[2]

4- Ümeys kızı Esma (radıyallahu anha), kocası Cafer b. Ebi Tâlib (radıyallahu anh) ile birlikte Habeşistan'dan döndüklerinde Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in zevcelerine uğradılar ve şöyle dediler: "Biz kadınlarla ilgili bir şeyler indi mi?" Onlar da cevap olarak, "Şimdilik hayır" dediler. Bunun üzerine Hz. Esma (radıyallahu anha) oradan kalkıp doğruca Peygamber (aleyhisselam)'a gitti ve şöyle dedi: "Ya Rasulallah! Şüphesiz ki kadınlar zararda kaldı." Peygamber (aleyhisselam) ona: **"Neden?"** diye sorunca, o şu cevabı verdi:

"Kur'ân'da erkekler hayırla anıldığı kadar kadınlar anılmamaktadır."

Bunun üzerine yukarıdaki âyet indi.[3]

İLGİLİ HADİSLER

"Allah'ı görür gibi ibâdet et; eğer sen O'nu göremiyorsan, mutlaka O seni görmektedir."[4]

"Su, ateşi söndürdüğü gibi, sadaka da hatâyı (ondan doğacak cehennem azabını) öylece söndürür."[5]

"Sadaka kötülükten yetmiş kapı kapatır."[6]

"Oruç bedenin zekâtıdır."[7]

"Adam geceleyin eşini uyandırır da iki rekât namaz kılarlarsa, iki-

---

1 Tirmizi: Hadisün garibün

2 Lübabu't-te'vil: 3/468- Tefsir-i İbn Kesir: 3/487

3 Lübabü't-te'vil: 3/468

4 Buhari/İmân: 37, Tefsir: 31 - Müslim/İmân: 1 - Ebu Dâvud/Sünnet: 6 - Tirmizi/İmân: 5, 6

5 Taberâni

6 Taberâni

7 İbn Mâce

si de o gece, Allah'ı çokça ananlardan olurlar."[1]

Faziletlerin Tamamını Kendinde Toplayan On Özellik

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ

"Elbette Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar."

Cenab-ı Hak kadınlarla ve dolayısıyla aile yuvasıyla ilgili aydınlatıcı ve yönlendirici emir ve tavsiyelerde bulunduktan, uyulması lüzumlu birtakım kuralları açıkladıktan sonra, hayata gözlerini açan her insanın, hem dünyasını, hem de âhiretini mutluluğa eriştirmesi için şu on vasfı, diğer bir anlatımla, on özelliği kendinde taşımasını konu edinerek en doğru yolu göstermektedir:

Bu 0n vasfı şöylece sıralayabiliriz:

1- İslâm

İslâmiyet Cenab-ı Hakk'a inanarak teslim olmak, baş eğip itaat etmektir. Bu manayla, diğer dokuz özelliği kendinde taşıyan kişiye, gerçek anlamda "Müslüman" denir.

Hakk'a teslimiyet, gösterip baş eğen kimse, çevresindeki insanlara da güven ve huzur verir; herkes onun elinden ve dilinden emin olur. Zira dinin özü ve mayası, tevhid inancı doğrultusunda Cenab-ı Hakk'a kayıtsız, şartsız baş eğip teslimiyet göstermek ve selâmet yolunu tutup çevreye güven ve huzur vermektir.

2- İmân

İmân, şartlara uygun olarak dil ile ikrar, kalp ile tasdikten ibarettir. Kendini bu düzeye getiren kimseye "mü'min" sıfatı lâyık görülür. İslâm, bir bakıma zahiri bir teslimiyeti andırdığından, "Müslüman" sıfatından hemen sonra "mü'min" sıfatı getirilmiştir.

3- Kanıt

İman ve teslimiyet havasında Hakk'a ibâdetle O'nun yüce huzurunda boyun eğip sadakatte bulunmak anlamına delâlet eden "kanıt" çok yönlü bir kavramdır. Edeple durmak, duâ etmek, baş eğmek, namazda uzun süre

1 Ebu Dâvud - Nesâi - İbn Mâce

ayakta durmak gibi mânalara da delâlet eder.

Böylece İslâm ve imân, sadakatle kulluğu gerektirdiğinden, o iki sıfattan sonra bu sıfat anılmıştır.

4- Sadakat

Sözünde, özünde, davranışında doğru olup, aleyhine bile olsa doğruluktan ayrılmayan kimseye "sadık" denir. Her şeyin başında kelime-i şehadet'i söyleyen Müslüman mü'min, iki şehadetin gerektirdiği hususları yerine getirme konusunda Rabbine söz vermiş olur ve bu sözüne sadık kalması gerekir. İşte Cenab-ı Hak, yüce huzurunda boyun eğip itaat üzere ibâdet eden kulunu "sadık" sıfatiyle anmaktadır.

5- Sabır

İman ve İslâm'ın gereğini yerine getirirken dayanma gücünü ortaya koyan, karşılaştığı üzücü olaylara göğüs geren, başa gelen dert ve musibetlere katlanıp kazaya rıza gösteren; ibâdet meşru iş, ilim ve hayırlı konulara yönelirken azimle devam eden kimseye "sâbir" denilir.

O bakımdan sabır, kısaca olaylar ve işler karşısında sebat gösterme gücünü taşımanın tezahürü olarak tarif edilmiştir. Sabrın en belirgin olanı, ilk sadamede kendini gösterenidir, yani ilk sademede dayanma gücünü ortaya koymak, sabrın en açık ve en önemli olanıdır.

6- Huşu'

Allah'ın huzurunda sükunet, gönül yatışkanhğı, sevgi, tevazu ve saygı ile durup edep ölçüleri içinde korkmak anlamına gelen "huşu" da geniş kapsamlı bir kavramdır. Kendini kulluğun bu çizgisine getiren mü'mine "Hâşi'" denir.

İslâm'ın vadettiği selâmet yolunda sadakat ve sabrını ortaya koyan mü'mine yakışan güzel vasıflardan biri de, şüphesiz ki "huşu"dur. O bakımdan sadakat ve sabırdan sonra bu sıfata yer verilmiştir.

7- Sadaka

Sadaka, "sıdk" kökünden türetilmiştir. Gelir kaynağı ve yeterli işi olmayan, kazanma imkânı çok sınırlı bulunan fakir ve muhtaçlara; dost ve yakınlara Allah için yardım etmek suretiyle sadakatini ortaya koyan mü'mine "mutasaddık" sıfatı verilir. Böylece mü'min bedeni ibâdetin ya-

nında mali ibâdette de bulunmak suretiyle doğruluğunu tazelemiş olur.

Sadaka, çok yönlü bir yardımı ifade eder. Şöyle ki, yolda Müslümanlara eziyet veren bir şeyi gidermekten tutun da, kişinin kendi eşinin ve çocuklarının ağzına koyduğu bir lokmaya ve insanlara karşı güler yüz, tatlı dil izhar etmesine kadar yapılan her iyilik bu kelimenin kapsamına girer.

Şüphesiz Allah'tan saygı ile korkup O'na teslimiyet gösteren mü'min, mal ve servetin amaç değil, gerçek amaca erişmek için araç olduğunu bilir ve kazandığı nimetleri yalnız kendi inhisarı altında tutmaz, fazlasını muhtaç durumda olan din kardeşlerine vermek suretiyle yalnız kendisi için yaşamadığını ve kendisi için kazanmadığını ortaya koyarak toplumdan kopmaz bir parça olduğunu her vesileyle ispatlar.

8- Oruç

Oruç, daha çok bedeni bir ibâdettir. Hayvani sıfatı zayıflatıp meleki sıfatı kuvvetlendirmek; nefse karşı hâkimiyet sağlayıp irâdeyi en iyi şekilde kullanmak demektir. Mü'min sadaka vermek suretiyle malını, oruç tutmak suretiyle de bedenini temizler.

9- İffet ve namusu korumak

Bu da oruç ibâdeti gibi, nefsani arzulara karşı üstünlük sağlamayı; her şeye rağmen meşru sınırları aşmamayı gerektiren bir sıfattır.

İnsanı kemal derecesine yükselten hasletlerden biri de, şüphesiz ki, namus ve iffeti, emredildiği şekilde korumak; şehevi duyguyu meşru olan yana çevirip kanalize etmektir. O bakımdan oruç ibâdetinden hemen sonra iffet ve namusu koruma anılmıştır.

10- Allah'ı çokça anmak

Yukarıda sıralanan dokuz vasfı kendinde toplayan mü'minler nefis ikliminden uzaklaşır, İblis'e sırt çevirerek rahmâni aydınlığa doğru yönelirler. Böyle olunca da her gün Allah'a biraz daha yakın olma bahtiyarlığına kavuşurlar. Artık kalpleri daha çok Allah ile dolup taşar, O'nun sevgi ve korkusuyla süslenir de oradan dile taşarak kalbi zikirle birlikte dil ile zikretmeye yönelirler. Bundan deruni zevk duydukları için gece ve gündüz Allah'ı anmayı unutmazlar; işe başlarken, evden çıkarken, oturup kalkarken hep O'nu hatırlarlar.

İşte dünya uğrağına gelip ebediyet yolculuğuna devam eden mü'min erkeklerle mü'mine kadınlar bu on sıfatla kendilerini donatıp yönlendirme basiretine eriştiklerinden dolayı Allah (celle celaluhu) onlara mağfiret ve büyük mükâfat hazırlamıştır.

Diyebiliriz ki, dengeli, düzenli bir toplum ve aile için ideal sıfatlar bunlardır. Yetişmekte olan kuşakların ruh ve dimağlarına, bu son derece faydalı hasletleri işlemek ciddi bir eğitim meselesidir. O bakımdan Cenab-ı Hak bu sıfatları sıralarken hem erkeklerden, hem de kadınlardan söz ederek dinde, ahlâk ve fazilette eşit durumda mükâfatlara sahip olduklarına işarette bulunmuştur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, kendilerinde on vasıf ve özellik bulunduran erkek ve kadınlar ilâhi mağfiret ve mükâfatla müjdelendi ve böylece kâmil insan olmanın ölçü ve özelliği ortaya konuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, bir konu hakkında Allah ve Peygamberinin koyduğu hüküm varsa, artık onda mü'minler için başka seçeneğin söz konusu olamayacağı üzerinde duruluyor. Sonra da Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in çok evliliği konu edilerek, onları kendiliğinden karar verip yapmadığı, ilâhi takdir ve emirle yerine getirdiği belirtiliyor. Arkasından Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın peygamberlerin sonuncusu, o zincirin son halkası olduğu açıklanarak mü'minler aydınlatılıyor.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ
الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا
﴿٣٦﴾ وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ
زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ ۚ
وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ ۖ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا
يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا ۚ

وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾ مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ
اللّٰهُ لَهُ سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَقْدُورًا
﴿٣٨﴾ اَلَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ اَحَدًا اِلَّا اللّٰهَ
وَكَفَى بِاللّٰهِ حَسِيبًا ﴿٣٩﴾ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلٰكِنْ
رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّنَ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾

36- Allah ve Peygamberi bir iş, bir mesele hakkında hüküm verdiğinde, artık hiç bir mü'min erkeğe ve kadına kendi iş ve meselelerinde istediklerini seçmek uygun olmaz. Kim Allah ve Peygamberine karşı gelirse, gerçekten o, açık bir sapıklıkla sapıtmış olur.

37- Hani sen, Allah'ın nimetlendirdiği ve senin de nimet verip beslediğin kimseye, "Eşini nikâhında tut; Allah'tan korkup (yanlış bir karar vermekten) sakın!" diyordun da Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde gizliyordun; insanlardan (onların dedikodusundan) endişe ediyordun. Halbuki Allah, kendisinden korkup sakınmana daha lâyıktır. Zeyd o eşiyle ilişkisini kestiğinde, biz onu seninle evlendirdik; tâ ki oğullukları eşleriyle ilişkilerini kesince, onlarla evlenme hususunda mü'minler üzerine bir vebal ve sakınca olmasın. Allah'ın emri mutlaka yerine gelir.

38- Peygamber üzerinde, Allah'ın onun için takdir edip gerekli kıldığı şeyde bir vebal ve sakınca yoktur. Bu daha önce gelip geçenler hakkında da Allah'ın câri bir sünnetidir (ki uygulanır). Allah'ın emri elbette yerini bulan bir kaderdir.

39- Onlar (Peygamberler), Allah'ın gönderdiklerini tebliğ ederler, Allah'tan saygı ile korkarlar; Allah'tan başka hiç kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak da Allah yeter.

40- Muhammed, sizin adamlarınızdan hiç birinin babası değildir; fakat O, Allah'ın Rasulü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi lâyıkıyla bilendir.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh), Katade ve Mücahid'e göre: Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, hâlâsı kızı Zeyneb'i azatlı kölesi Zeyd'le evlendirmeyi düşündü ve bunun için Zeyneb'in evine gitti. Zeyneb (radıyallahu anha) Kureyş'in soylu ailelerinden birine mensup olduğundan gönlünden hep Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a eş olmayı geçiriyor ve ancak O'nunla evlenmeyi kendisine uygun görüyordu. O bakımdan Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın geldiğini görünce önce çok sevindi. Sonra da Zeyd'e istenildiğini öğrenince bozuldu, üzüldü ve onunla evlenemeyeceğini söyledi. Kardeşi Abdullah da böyle bir evliliğe pek taraftar değildi.

Yukarıdaki 36. âyet onları, sonra da bütün mü'minleri uyarır mahiyette indi.[1]

Nitekim Hz. Zeyneb (radıyallahu anha) Allah'ın bu açık beyânı karşısında ister istemez Zeyd ile evlenmeye razı oldu.

İLGİLİ HADİS

"Canımı kudret elinde bulunduran Cenab-ı Hakk'a yemin ederim ki, sizden birinizin hava ve hevesi benim getirdiğim dine uymadıkça imân etmiş olmaz."[2]

Zeyd B. Harise ile Zeyneb Bint Cahş'ın Evlenmesi

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ

"Allah ve Peygamberi bir iş, bir mesele hakkında hüküm verdiğinde, artık hiçbir mü'min erkeğe ve kadına kendi iş ve meselelerinde istediklerini seçmek uygun olmaz."

Bilindiği gibi, Zeyd b. Harise (radıyallahu anh), Beni Ma'n Kabilesi'nden idi. Anası onu yanına alıp kendi kabilesini ziyarete gidince, orada başka bir kabile tarafından baskına uğramışlar ve Zeyd bu arada esir edilip götürülmüştü. Bir süre sonra onu Ukaz Panayırı'nda esirler arasında satışa arz etmişler ve Hakim b. Huzam'a tarafından satın alınmıştı. Hakim bu çocu-

1 Lübabu't-te'vil: 3/469

2 İbn Kesir: 3/490

ğu zeki ve becerikli görünce onu hâlâsı Hz. Hatice'ye hediye etmişti. O da Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'le evlenince, Zeyd'i O'na hediye etmişti.

Zeyd'i aylarca arayıp nihayet onu Mekke'de bulan babası Harise ile anası veya babası ile amcası Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a başvurup Zeyd'i almaya geldiklerini bildirmişlerdi. Bunun üzerine Hz. Muhammed (aleyhisselam), onların önerisini yerinde görmüş ve Zeyd'i huzuruna çağırarak ona şöyle demisti:

"Ya Zeyd! İşte baban ve annen (veya baban ve amcan), dilersen benim yanımda kalmayı, dilersen babanla birlikte kendi kabilene gitmeyi seç, bu hususta seni serbest bırakıyorum." Rasulullah (aleyhisselam)'ın bu nazik ve şefkatli sözleri gelenlerin de son derece hoşuna gitti. Zeyd ise hiç tereddüt etmeden: "Ya Rasulallah! Sen benim hem babam, hem de her şeyimsin. Elbette senin yanında kalmayı istiyorum" diyerek tercihini yaptı. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz onu alıp Kabe'nin yanına götürdü ve şöyle buyurdu:

"Şahit olun ki, Zeyd benim oğlumdur ve vârisimdir."

Bu çok sıcak ilgi karşısında Zeyd'in babası müsterih olarak ayrıldı. Tabii sonra bu hüküm Ahzâb suresi 5. ve 40. âyetlerle kaldırılmış oldu. Yani başkasına ait bir çocuğu evlât edinip onu vâris kılma hükmü kaldırıldı.

Böylece Zeyd hürriyetine kavuşturulmuş ve Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın tensibiyle Cahş kızı Zeyneb (radıyallahu anha) ile evlenmeleri sağlanmıştı. Ne var ki, Zeyneb (radıyallahu anha) hiçbir zaman bu evlilikten memnun ve mutlu olamamış ve her fırsatta Zeyd'i küçümsemiş; kendi soyluluğunun ve güzelliğini verdiği gururla ayrılmayı düşünmeye devam etmişti. Çünkü o öteden beri hep büyük soylu bir kişiyle evlenmeyi hayal edip durmaktaydı. Zeyd ile evlenmeye rıza göstermesinin tek sebebi, 36. âyette açıklandığı üzere, Allah ve Peygamberine muhalefet etme durumuna düşmemesi içindi.

Kişiliğinin zedelenmesini istemeyen Zeyd, bu durumda evliliğinin devamını imkânsız görmüş ve her vesileyle onu boşamayı düşündüğünü Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a bildirmiş ve her defasında Peygamber (aleyhisselam) ona sabrı tavsiye etmişti. Zira kendi eliyle kurduğu bir yuvanın bozulmasına gönlü hiçbir zaman razı değildi. Ama Zeyneb (radıyallahu anha)'nın içinde yankı yapan bir ilham vardı: Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a eş olmak

ve bu şerefe bir an önce erişmek... Zamanla bu duygu Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın içinde de doğmuştu. Cenab-ı Hakk'ın muradı da bu doğrultuda tecelli etti. 37. âyetle açıklandığı gibi, Zeyd kararını verdi ve Zeyneb'i boşadı. Şer'i bekleme süresi sona erince, Zeyneb'in kırılan kalbini tamir etmek, öteden beri hayal ettiği şerefe onu kavuşturmak için Rasulullah (aleyhisselam), -aldığı ilâhi emre uyarak- onunla evlendi.

Öteden beri İslâm düşmanlarının Hz. Peygamber (aleyhisselam) aleyhine istismar edip belge olarak gösterdikleri Zeyneb olayının içyüzü işte budur.

Şüphesiz tarihi bir olayın gerçek yüzünü tesbit edip ortaya çıkarabilmek için, o olayı tarih felsefesi ve perspektifi doğrultusunda inceleyip değerlendirmek gerekir. Aksi halde çok yanlış sonuçlar ve hatalı hükümler çıkarılmış olur.

FIKHİ YÖNÜ

Evlilikte Kefaetin Ölçüsü

Evlilikte kefaet konusuna Nur suresi 26. âyette geniş yer vermiş bulunuyoruz. Burada önemine binaen bir özetini vermeyi uygun görüyoruz.

Zeyd ile Zeyneb (radıyallahu anhuma)'nın evliliğine dikkatle bakıp incelediğimizde, çiftler arasında soyluluk ve ekonomik yönlerden kefaet olmadığını, yani bu iki hususta aralarında denklik bulunmadığını görürüz. Sadece bu evlilikte dindarlığın bir ölçü düşünüldüğü anlaşılıyor. Yalnız bu cihetle denkliğin bağlayıcı ve uyum sağlayıcı olmadığı da Zeyd ile Zeyneb'in boşanmasıyla ortaya çıkmış bulunuyor. O bakımdan çiftler arasında kefaetin aynı zamanda soyluluk ve mali kudrette de dikkate alınması, özellikle erkeğin ekonomik yönden biraz daha güçlü olması söz konusudur. Oysa Hz. Zeyd'in dünyalıktan yana kayda değer bir malı ve imkânı yok gibiydi.

Bu ve benzeri olayların ışığında konuyu hukuki açıdan değerlendiren İmam Şafii, İmam Mâlik ve Sahnun da belirtilen iki hususta da kefaet aranmasının lüzumu üzerinde durmuşlar ve birtakım hükümler koymuşlardır.

Evlâtlık, Öz Evlât Kabul Edilebilir mi?

فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ

حَرَجٌ فِىٓ اَزْوَاجِ اَدْعِيَآئِهِمْ

"Zeyd o eşiyle ilişkisini kestiğinde, biz onu seninle evlendirdik; tâ ki oğullukları eşleriyle ilişkilerini kesince onlarla evlenme hususunda mü'minler üzerine bir vebal ve sakınca olmasın."

Surenin beşinci âyetinin tefsirinde "evlât edinme" konusunu yeterince açıklamış bulunuyoruz. Yukarıdaki âyetle bu hususta bir diğer hüküm hatırlatılıyor. Şöyle ki: Adamın yanına alarak evlât gibi besleyip büyüttüğü bir kimsenin ölümü veya boşaması üzerine, onun eşiyle evlenmesinde bir sakınca yoktur. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, evlât gibi büyütüp beslediği Zeyd'in boşadığı Zeyneb ile evlenmiştir.

Mevcut dört mezhebe göre de, evlâtlık öz evlât olmadığından böyle bir evlilik caizdir. Zira yukarıdaki âyetin bununla ilgili hükmü çok açık ve kesindir, onu nesheden, yani hükmünü kaldıran başka bir hüküm de indirilmemiştir.

Hâtemü'n- Nebiyyin

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَآ اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيّٖنَ

"Muhammed sizin adamlarınızdan hiç birinin babası değildir; fakat O, Allah'ın Rasulü ve Peygamberlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi lâyıkıyla bilendir."

Kıraat âlimlerinden Âsim "htm" maddesinden oluşan kelimeyi (t) harfinin üstünüyle okumuştur. Elimizdeki mushaflarda da bu kıraate göre yazılıdır. O halde kelimeyi "hâtem" şeklinde okuduğumuza göre, şu mana karşımıza çıkar: Peygamberlik Hz. Muhammed (aleyhisselam) ile son bulup O'nunla mühürlenmiştir. Diğer bir yorumla: Peygamberler zinciri bir yüzük oluşturmuştur; Hz. Muhammed (aleyhisselam) o yüzüğün taşı olmuş, yüzük O'nunla tamamlanıp kemâlini bulmuştur. Ayrıca bu kıraate göre "hâtem" ism-i alettir, mühür anlamına getir. Böylece Peygamberlik Hz. Muhammed (aleyhisselam) ile mühürlenmiştir, demektir.

Cumhur ise kelimedeki (t) harfini esreyle okumuştur. Bu kıraate göre: Peygamberlik Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'le son bulmuş; en son peygamber olarak O gelmiştir; peygamberlik zinciri O'nunla hitam bulmuştur.

Bahailer ise, bu kelimeyi kendi iddialarına delil göstermek için sadece "yüzük taşı" veya yüzük üzerindeki süs manasına yorumlayıp Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın son peygamber olmadığını, O'ndan sonra peygamberler gönderileceğini; nitekim Bahaullah ile Abdülbaha'nın O'ndan sonra gönderilen birer peygamber olduğunu iddia etmektedirler.

Oysa yukarıdaki âyeti açıklayan sahih hadislerde, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'dan sonra peygamber gönderilmeyeceği, O'nun son peygamber olduğu şüphe kabul etmez bir açıklık ve netlikle belirtilmektedir.

Bu konuda rivayet edilen sahih hadisler:

"Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im. Ben o kökünden kesip atanım ki, Allah benimle küfrün kökünü kesip attı. Ben o toplayıcıyım ki (kıyamet gününde) insanlar toplanıp benim önümde bir araya getirilirler. Ben o son takip ediciyim ki, benden sonra peygamber yoktur."[1]

"Ben Muhammed'im, ümmi peygamberim. Benden sonra Peygamber yoktur. Bana sözlerin anahtarları ve az kelimeyle çok mâna ifade etme yeteneği verildi; ayrıca bana sözlerin (yüksek anlamda ve yararda) sonu, (gerçekleri) bir araya getirerek bağlamada (en) süsleyicisi verildi. Cehennemin ne kadar bekçisi ve Arşı kaldıran meleklerin kaç tane olduğu bana öğretildi.

Bana da ümmetime de afiyet (ruh güzelliği, huzuru ve sağlığı) verildi. Aranızda bulunduğum sürece beni dinleyiniz ve bana itaat ediniz. Aranızdan ayrıldığım zaman Allah'ın kitabına gerekli olunuz; onun helâl kıldığını helâl kabul ediniz; haram kıldığını haram kabul ediniz."[2]

"Benim peygamberler arasındaki durumum ve misalim, güzel bir bina yapıp onu tamamlayan ve sadece bir kerpiç yerini açık bırakan adamın durum ve misaline benzer. O binayı ziyarete gelip tavaf edenler (etrafında gezip dolaşanlar) onu beğenip hayretlerini ifade ederler ve "Keşke şu bir kerpiç yeri açık kalmasaydı!" derler. İşte ben de peygamberler yapısında açık kalan o kerpicin yeriyimdir (orayı ben doldurdum)."[3]

1 Buhari/Menakıb: 17, Tefsir: 61 - Tirmizi/Edeb: 67 - Taberâni/Esmâ-ı Nebi: 1 - Ahmed: 4/80

2 Müsned-i Ahmed: 2/172, 212

3 Buhari/Menakıb: 18 - Müslim/Fezâil: 20, 23 - Ahmed: 2/257, 412

"Şüphesiz ki risâlet de, nübüvvet de artık kesildi, son buldu; sadece tebşirat yani sâlih rüyalar (ve ilhamlar) vardır."[1]

"Altı hasletle diğer peygamberlerden üstün kılındım:

1- Bana az kelimeyle çok manalar ve hikmetler ifade eden sözler verildi.

2- Düşmanıma korku salmakla zafer buldum.

3- Ganimetler bana helâl kılındı.

4- Yeryüzünün her yanı bana mescid ve temiz kılındı.

5- Bütün insanlara peygamber olarak gönderildim.

6- Peygamberlik benimle son bulup mühürlendi."[2]

"Şüphesiz ki Âdem henüz çamuru içinde beklerken ben Allah yanında peygamberlerin sonuncusu idim."[3]

"Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im; ben ümmi peygamberim. Benden sonra artık hiçbir peygamber yoktur."[4]

Böylece Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den sonra peygamber gönderilmeyeceği açıklanarak her türlü şüphe, yanlış yorum, maksatlı iddia giderilip reddedilmiş oluyor. Kur'ân da Allah'ın kıyamete kadar gelecek olan insanlara en son mesajı olarak indirilmiştir. Artık Hz. Muhammed (aleyhisselam)'dan sonra peygamber gönderilmiyeceği gibi, kitap da indirilmeyecektir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın ve Peygamberinin bir konu hakkında kesin emirleri varsa, o konuda mü'minler için başka bir tercih hakkı olmadığı belirtildi. Sonra da Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in çok evliliği konu edildi ve evlâtlık edinilen çocuğun hiçbir zaman öz evlât olamayacağı ve kendisini himaye edene vâris kılınamayacağı üzerinde durularak mü'minler aydınlatıldı.

---

1 Tirmizi/Rüya: 2 - Ahmed: 3/267

2 Müslim/Mesâcid: 5 - Tirmizi/Siyer: 5 - Ahmed: 2/412

3 Müsned-i Ahmed: 4/127, 128

4 Müsned-i Ahmed: 4/81, 84

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minlerin Allah'ı çokça anması ve sabah-akşam tesbihte bulunması emredilmekte; bununla beş vakit namazın lüzumu belirtilerek faydalarına işaret edilmektedir. Dünyada ilâhi gufran ve rahmete lâyık olma düzeyine kendini getiren mü'minlerin âhiret yurdunda Allah'a kavuşacakları zaman dirlik ve esenlik dileklerinin "selâm" olacağı müjdelenmekte ve Allah'ın mü'minlerden yana çok merhametli olduğuna dikkatler çekilmektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٤٢﴾ هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٣﴾ تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ ۚ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾

41- Ey imân edenler! Allah'ı çokça anın.

42- Sabah ve akşam O'nu tesbih edin.

43- O Allah ki, sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için, O da, melekleri de üzerinize rahmet ve gufran indirir. O, mü'minlere oldukça merhametlidir.

44- O'na kavuşacakları gün sağlık ve esenlik dilekleri, "Selâm"dır. Allah onlara çok şerefli, göz-gönül doldurucu mükâfat hazırlamıştır.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

- "Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'i rahmet ve bereketle anar; O'na rahmet ve bereket indirirler" mealindeki âyet inince, Ashab-ı Kiramdan bir kısmı kendilerinin de böyle bir rahmet ve berekete mazhar olmalarını temenni ettiler. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Size, o yegâne hükümdarınız (olan Allah) yanında amellerinizin

1 Esbab-ı Nüzul li-Nisaburi

en hayırlısını, en nezih ve kabule lâyık olanını; derecelerinizi en çok yükseltenini; en çok altın ve gümüş verilmekten size daha hayırlı olanını; düşman ile karşılaşıp onların boynunu vurmanızdan daha hayırlı bulunanını haber vereyim mi?"

Bunun üzerine Ashab-ı Kiram:

"Evet, ya Rasulallah!" deyince şöyle buyurdu:

"Aziz ve Celil olan Allah'ı anmak."[1]

"Allahım, beni sana en çok ta'zimle şükreden; öğüdüne en çok kulak verip uyan; zikrini en çok yapan; tavsiyeni en çok tutan eyle."[2]

"Ashab-ı Kirâm'dan biri sordu:

- Ya Rasulallah! İnsanlardan hangisi daha hayırlıdır? Rasulullah (aleyhisselam) ona şu cevabı verdi:

- **Ömrü uzun, ameli güzel olan kimse."**[3]

Bir başkası sordu:

- Ya Rasulallah! İslâmi hükümler ve tavsiyeler çoğaldı. Bana bir şey ile emret ki, ona yönelip devam edeyim? Rasulullah (aleyhisselam) ona şöyle buyurdu :

- **Dilin Allah'ı anmakla hep ıslak bulunsun.**[4]

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, çocuğunu göğsüne basıp emziren esir bir kadın gördü. Ashabına:

- **Ne dersiniz, bu kadın gücü yettiği halde çocuğunu ateşe atar mı?** Onlar da:

- Hayır, atmaz, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) şöyle buyurdu:

- **Allah'a andolsun ki, Cenab-ı Hak kullarına bu kadının çocuğuna**

---

1 Tirmizi/Zühd: 14, Daavat: 4, 20, 113 - İbn Mâce/Edeb: 53, Zühd: 3

2 Tirmizi/Daavat: 113 - Ahmed: 2/317, 477

3 Tirmizi/Zühd: 21, 22 - Dârimi/Rikak: 30 - Ahmed: 4/188- 5/40, 43, 44, 47, 48, 49, 50

4 Tirmizi/Daâvat: 4 - İbn Mâce/Edeb: 53

olan merhametinden çok daha merhametlidir.[1]

Zikrin Önemi ve Dindeki Yeri

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا

"Ey imân edenler! Allah'ı çokça anın."

Zikir: Sözlük olarak, anmak, övgü mahiyetinde dile getirilen söz mânasına geldiği gibi, şeref manasına da delâlet eder. (z) harfinin ötresiyle düşünmek manasına kullanılır.

Terim olarak: Allah'ı hatırlayıp ya kalp ya da dil ile anmak anlamında yaygındır.

Zikrin dindeki yeri, hem çok geniş, hem de çok önemlidir. Zira içinde zikir bulunmayan bir ibâdet yoktur. O bakımdan diyebiliriz ki, zikir ibâdetin tuzu ve mayasıdır.

Nitekim İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

- Cenab-ı Hak kullarına ne kadar bir vecibeyi emretmişse, mutlaka ona bir sınır da koymuş ve özür sahiplerine gerektiğinde o vecibeyi bir süre bırakma ruhsatı da tanımıştır. Ancak zikir bu genellemenin dışındadır; ona ne bir sınır koymuş, ne de özür sahiplerine o hususta ruhsat verilmiştir. Meğerki kişi cinnet getirmiş ola.

İşte Cenab-ı Hakk'in, "çokça zikredin" emri bunu yansıtmakta, insan hayatının her bölümünün zikirle süslü olmasını istemekte ve zikrin insanı en iyiye, en doğruya yönlendirici rol oynayacağını ilhâm etmektedir.

Nitekim Âl-i İmrân Suresi 191. âyette bu inceliğe değinilerek şöyle buyrulmaktadır:

"O akıl sahipleri ki, ayakta, otururken ve yatarken Allah'ı anarlar." Bu durumda Allah da, melekleri de o kullarını rahmet ve gufranla, feyiz ve bereketle anarlar. Öyle ki, Allah, insanı küfür ve şüphe karanlığından uzaklaştırıp imân ve irfan aydınlığına kavuşturur; zikrin nuruyla onun içini ve dışını mânevi ışığa kavuşturur.

1 Buhari/Edeb: 18 - Müslim/Tevbe: 22 - İbn Mâce/Zühd: 35

Mü'minlerin Ölürken ve Allah'a Kavuşurken Göreceği İltifat

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ ۚ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا

"O'na kavuşacakları gün sağlık ve esenlik dilekleri "selâm"dır. Allah onlara çok şerefli, göz gönül doldurucu mükâfat hazırlamıştır."

Ashab-ı Kirâm'dan Bera' b. Âzib (radıyallahu anh) diyor ki: "Âyette geçen (selâm) dan maksat, meleklerin mü'minlerin ruhunu alırken (selâm size olsun) demeleridir."

İbn Mes'ud (radıyallahu anh) da diyor ki: "Ölüm meleği mü'minin ruhunu almaya geldiğinde, ona: (Rabbin sana selâm ediyor) der."

İlim adamlarından bir kısmına göre: Mü'minler kabirlerinden kalkıp mahşer alanına sevk edilecekleri zaman melekler onlara güven telkin etmek amacıyla selâm verirler.

İster ölüm anında, ister ruhunu teslim ederken, isterse kabirden kaldırılırken meleğin mü'mine selâm vermesi, mutluluk ve kurtuluşun işareti, ilâhi selâmete kavuşmanın beşareti sayılır. Nitekim âyetin son kısmında buna işaretle, "Allah onlara çok şerefli, göz gönül doldurucu mükâfat hazırlamıştır" müjdesi yer almakta ve selâmın neye kapı açacağına atıf yapılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ı anmanın önemi ve yararı üzerinde duruldu. Bu düzeyde hayatını yönlendiren mü'minlerin ölüm anında veya kabirlerinden kalktıklarında meleklerin selâmına mazhar olacakları haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in insanlardan yana beş özellikle gönderildiği konu edilmekte ve bu açıdan mü'minler müjdelenmektedir. Arkasından mü'minlerin birbirlerine dost ve destek olmalarına işaret edilmekte, kâfir ve münafıklara uymamaları tenbih edilerek yol gösterilmekte ve öylece Allah'a güvenip dayanmaları istenmektedir.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾ وَدَاعِيًا إِلَى

اللهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ وَكَفَى بِاللهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾

45-46- Ey Peygamber! Şüphesiz ki biz seni şahit, müjdeci, uyarıcı; Allah'ın izniyle O'nun (yoluna) çağrıcı ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik.

47- Mü'minleri, Allah'tan kendilerine büyük sevaplar ve üstünlüklerle müjdele.

48- Sakın kâfirlere ve münafıklara uyma; eziyetlerine aldırış etme. Allah'a güvenip dayan. Vekil olarak Allah yeter.

İLGİLİ HADİS

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki :

212 - Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Ali b. Ebi Tâlib (radıyallahu anh) ile Muâz b. Cebel (radıyallahu anh)'ı Yemen'e emir ve kadı olarak gönderdiğinde onlara yapmış olduğu tavsiyeler arasında şu hususu da özellikle belirtti: **"Yemen'e gidiniz; müjdeleyiniz, nefret ve bıkkınlık vermeyiniz; kolaylaşırınız, zorlaştırmayınız. Çünkü bana şu âyet indirilmiş bulunuyor:**

(Ey Peygamber! Şüphesiz ki biz seni şahit, müjdeci, uyarıcı; Allah'ın izniyle O'nun yoluna çağrıcı ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik)"[1]

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in Beş Vasfı

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

"Ey Peygamber! Şüphesiz ki biz seni şahit, müjdeci, uyarıcı, çağrıcı ve aydınlatıcı olarak gönderdik."

Yukarıdaki âyette anılan beş sıfat, hem Cenab-ı Hakk'ın insanlara olan geniş iltifat ve rahmetini, hem peygamberlik görevinin ana çizgilerini, hem de halkı irşat etmenin metod ve yöntemini yansıtmak-

1 İbn Ebi Hatim - İbn Kesir: 3/497

tadır. Şöyle ki:

1-Şahit

Bu, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın aldığı ilâhi buyrukları Allah'ın kullarına tebliğ edip onların bunu nasıl karşıladıklarına ve önce gelip geçen peygamberlerin de kendi kavim ve ümmetlerine tebliğ ve irşatta bulunduklarına dair Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın şahit gösterilmesi ve âhirette bunun için şehadette bulunması anlamına gelir.

O halde insanlara ilâhi buyrukları tebliğ eden mürşitlerin de az-çok bu tebliğleriyle görevlerini yerine getirdikleri ve irşat etmeye çalıştıkları insanların onlara karşı tutum ve davranışlarının ne olduğu da şahitlenecek ve böylece Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in izinde yürüyenlere de şahitlik makamı lâyık görülecektir.

2- Mübeşşir

Bu daha çok inanan kişileri ilâhi rahmet, gufran, mutluluk, sonsuz saadet ile müjdeleme anlamına gelir.

O halde Peygamber yolunda olan mürşitlerin tebliğ ve irşat görevlerini sürdürürken "tebşir" yani müjdeleme çizgisinden başlamaları, insanlara zaman zaman ümit ışığı tutmaları; her vesileyle ibâdete, zikre, itaate heveslendirmeleri gerekmektedir. Zira dini bir korku ve tehdit aracı olarak değil, rahmet, sevgi ve umut ışığı olarak tanımakta sayısız yararlar bulunduğunu unutmamak lâzımdır.

3- Nezir

Bu, Hakk'a başkaldırıp ilâhi buyrukları tanımayanları; ömür sermayesini havai yollarda kullanıp tüketmeye çalışanları; inkâr, sapıklık, azgınlık ve dengesizlik içinde bulunanları ilâhi adaletin tecelli edeceğiyle uyarmak; nankörlük içinde hayatını berbat edenleri âhiret azâbıyla korkutmak, fakat bunun için sistemli, kademeli bir yönlendirme ve eğitme metodu uygulamak suretiyle netice almaya gayret etmek anlamına gelmektedir.

4- Dâi

Bu, Allah'ın varlığını ve birliğini kabule, yani tevhid inancına yönelmeye, yaratıldığı amaca ve hikmete ters düşmemeye davet etmek anlamına delâlet eden bir sıfattır.

Ancak uygulanacak metodun çok dikkatle üzerinde durulmalı ve Hakk'a çağrılacak insanların bilgi, kültür seviyesi; sosyal ve ekonomik yapısı; hangi ekole bağlı bulunduğu önceden tesbit edilmelidir. Şöyle ki:

a) İlim adamlarını, her olay ve her şeyde Allah'ın kudret damgasının yer aldığını, gelişi güzel hiç bir olay ve sistemin vücut bulmadığını misaller vermek suretiyle Hakk'a çağırmak,

b) İnkarcı sapıkları, akıl ve vicdanlarını harekete geçirecek misallerle davet etmek ve kâinatta hâkim mutlak bir düzenin bulunduğunu anlatmak suretiyle düşünce ufuklarını genişletmek,

c) Halk tabakasını güzel öğütlerle, vicdanlarını serinletecek, gönüllerinde ümit ışığı doğuracak çekici sözlerle davet etmek.[1]

Ancak bütün bu çağrıları ilâhi buyruk çerçevesinde yürütmeye çalışmak şarttır; aksi halde anlamını kaybeder, amacından saptırılmış olur. Konumuzu oluşturan âyette geçen "bi-iznihi" sözü bu hikmeti ve inceliği yansıtmaktadır.

5- Aydınlatıcı kandil olmak

Bu, dinin esas ve prensiplerini, gerçeği bulan ve sonuç sağlayan ilimle birleştirip, güzel çekici öğütlerle süsleyerek sunmayı yansıtmaktadır. Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın elindeki ilâhi kitap, dilinde tecelli eden hadisler, kalbinden kaynayıp fışkıran irfan pınarı bu üç ana temayı birleştirip bütünlük içinde işlemektedir. O bakımdan Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz kalp ve kafaları aydınlatan bir kandil olarak tanıtılmaktadır. Şüphesiz bu kandilin yakıtı ilâhi vahiydir; fitili Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın kalbidir; muhafazası ise O'nun irfanıdır.

Hz. Muhammed (aleyhisselam) Sözü Edilen Beş Sıfatla Şu İki Hizmeti Sürdürmüştür

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللهِ فَضْلًا كَبِيرًا

"Mü'minleri, Allah'tan kendilerine büyük sevaplar ve üstünlüklerle müjdele."

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in beş ana vasfı açıklandıktan

1 Nahl suresi 125. âyetin tefsiri

sonra bu vasıfların gereği olarak daha çok şu iki hizmeti sürdürmekle yükümlü tutulduğu anlaşılıyor:

1- Dosdoğru imân edenleri büyük bir ümit havasıyla ilâhi cömertliğin sonsuzluğuna ve sınırsızlığına irşad edip ebedi mutlulukla müjdelemek,

2- İnkarcı sapıkları, azgın müşrikleri ve ikiyüzlü dönekleri uyarıp mutlak tehlikeye uzanan yolda yürümelerinin sakıncalarını haber vermek.

Bu kutsal hizmeti yerine getirirken, inkarcıların heveslerine uymamak, din adına taviz vermemek, muhataplardan gelen eza ve cefaya göğüs gerip hizmeti aksatmamak ve her hususta Allah'a güvenip dayanmak şarttır. Zira Cenab-ı Hak her türlü hayrın ve faziletin kaynağıdır. O'na gönülden güvenip bağlanmak bu kaynağı harekete geçirir. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz hayatı boyunca bu çizgiden sapmamış ve tek güven kaynağı Cenab-ı Hak olmuştur. Şüphesiz vekil olarak Allah yeter. Plân ve program, güç ve enerji hep O'ndandır. Koruyup başarılı kılan, doğru yola eriştiren hep O'dur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın insanlardan yana beş sıfatla donatılarak gönderildiği açıklandı ve hizmetinin daha çok ana temasını iki maddenin oluşturduğu belirtilerek mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetle, inanmış bir neslin yetişmesinde önemli rolü olan kadın haklarından söz edilerek, kadın kendisiyle cinsel temasta bulunulmadan boşandığı takdirde iddete (şer'i bekleme süresine) gerek olmadığı bildiriliyor ve boşamanın nezaket ölçülerine göre olması tavsiye edilerek kadından yana cömert ve hoşgörülü davranmamız isteniliyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ
تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا ۖ فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ
سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾

49- Ey imân edenler! İmân eden kadınları nikahladıktan sonra ken-

dilerine henüz dokunmadan (cinsel yaklaşma ve ona itici bir davranışta bulunmadan) boşayacak olursanız, artık sizin için onlar hakkında sayacağınız iddet (şer'i bekleme süresi) yoktur. Onları geçimlikle yararlandırın ve güzel bir şekilde salıverin.

Aile Hukukuyla İlgili Beş Mesele

Âyet-i Kerime, cinsel temas, boşama, mehir ve boşanan kadına faydalanacağı şekilde yardımda bulunma ve nikâh gibi beş önemli meseleye delâlet etmekte, yani kadın haklarıyla ilgili beş hüküm taşımaktadır.

"Nikâh" sözü herhangi bir kayıtla kayıtlanmadığında şu üç manaya delâlet eder:

a) Evlenme akdi,

b) Sadece cinsel temas,

c) Hem evlenme akdi, hem de cinsel temas.

Yukarıdaki âyette ise, nikâh kavramından sadece evlenme akdi kasdedilmiştir.

Kadını, Makul Bir Sebeple Boşamak

Ayrıca, evlenme akdi yapılıp cinsel temasta bulunmadan kadını makul bir nedenle boşamanın caiz olduğu da delâlet yoluyla anlaşılmaktadır.

Bu durumda boşanan kadına fayda sağlayacak bir şeyler verme hususunu İbn Abbas (radıyallahu anh) şöyle yorumlamıştır; "Daha önce, yani nikâh akdi yapılırken mehir belirlenmediği takdirde, ona yardım olsun diye bir şeyler verilir. Mehir belirlenmişse, onun yarısı verilir ve bu durumda artık ayrıca yararlanması için bir şey vermeye gerek yoktur."

Hanefi Mezhebi'ne göre: Kendisiyle cinsel temasta bulunulmadan boşanan kadına, "halvet-i sahiha" yani erkeğin onunla tenha bir yerde, bir odada baş başa kalması vuku' bulmuşsa, mehri tam olarak verilir; vuku' bulmamışsa, mehrin yarısı verilir.

Boşama, Akidden Sonra Olur

Âyetin açık delâletinden, boşamanın ancak nikâh akdi yapıldıktan sonra olabileceği anlaşılıyorsa da, müctehit imamların bu mesele hakkındaki içtihat ve görüşleri farklıdır:

a) İmam Şafii ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, akid yapılmadan boşamak sahih sayılmaz, yani şer'i bir hüküm ifade etmez. Bir adamın henüz hiçbir kadınla evlenme akdi yapmadan, "Evleneceğim her kadın benden boş" demesi, dinen bir hüküm ifade etmez.

b) İmam Ebu Hanife'ye göre, nikâh akdinden önceki talâk (boşama) hüküm ifade eder. Şöyle ki: Bir adam henüz hiçbir kadınla nikâh akdi yapmadan, "Evleneceğim her kadın benden boştur" veya "Evleneceğim her kadının nikâhı hükümsüzdür, boştur" dedikten sonra bir kadınla nikâh akdi yaparsa, kadın derhal boş düşer, yani boşanmış kabul edilir.

c) İmâm Mâlik'e göre, akidden önceki talâk (boşama) şu şartla hüküm ifade eder: "Evleneceğim şu kadın" diye belirlerse, evlendikten sonra o kadın boş düşer, yani talâk vaki sayılır.

İmam Şafii ile İmam Ahmed, âyeti yorumlarken şu iki hadise dayanmışlardır:

"Âdemoğluna henüz mâlik olamadığı kadın hakkında hiçbir talâk hakkı yoktur."[1]

"Nikâhtan önce talâk (boşama) söz konusu değildir."[2]

KONUNUN AHLÂKI YÖNÜ

İslâm dini, kitabıyla, sünnetiyle kadın haklarını korumuş; onlara karşı âdil davranılmasını emretmiş; kaba ve kırıcı bir yol tutmayı yasaklamıştır. Konumuzu oluşturan âyet, İslâm'ın bu prensibini bütünüyle yansıtmaktadır. Nitekim nikâh akdinden sonra adam kadınla cinsel temasta bulunmadan boşarsa, o takdirde kadına yararlanabileceği ölçüde örfe uygun bir geçimlikte, ayni veya nakdi yardımda bulunur; şüphesiz bu, bir emr-i ilâhidir. Diğer bir husus da, onları güzellikle kırmadan, incitmeden salıvermek; kişiliğini zedelemeden evliliğe son vermek de tavsiye anlamında emredilmiş bulunuyor. Öyle ki evliliğin devamında huzur, güven, uyum ve anlaşma ortamı kalmadığında, boşama cihetine belirtilen ölçüler içinde gidilmesine cevaz verilmiş, aksi halde helâlin Allah yanında en çok sevilmeyenin boşama olduğu açıklanarak keyfi boşama takbih edilmiştir.

---

1 Ebu Dâvud/Talâk: 7 - ibn Mâce/Talâk: 17 - Dârimi/Talâk: 3 - Ahmed: 2/110, 189. 190, 207

2 Buhari/Talâk: 9 - İbn Mâce/Talâk: 17 - Dârimi/Talâk: 3

Cinsel temas meydana gelmeden boşama olayı gerçekleşirse, kadına iddet (şer'i bekleme süresi) gerekmez. Bu da kadının yeni bir evliliğe yönelmesine engel koymamaya, hemen evlenebilme imkânı tanınmasına yönelik bir hükümdür. Çünkü bu durumda kadının hâmile olduğu düşünülemez.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, kendisiyle cinsel temasta bulunulmadan boşanan kadın hakkında uygulanacak hükümler açıklandı ve böylece kadın haklarından bir kısmına değinilerek mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in evliliği konusu üzerinde duruluyor, kimlerle evlenebileceği açıklanarak birtakım sınırlar konuluyor ve arkasından âyetin indiği tarihten itibaren Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in evlenmesine cevaz verilmeyeceği belirtilerek O'nun aile hayatıyla ilgili bazı durumlarına değinilerek bilgi veriliyor.

يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا
مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ
وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ
وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ
دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ
أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾ تُرْجِي
مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَا
آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾ لَا
يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ

حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيبًا ﴿٥٢﴾

50- Ey Peygamber! Şüphesiz ki biz, mehirlerini verdiğin eşlerini ve Allah'ın savaş ganimetinden elinin altına verdiği cariyeleri; seninle beraber hicret eden amcan kızlarını, halâların kızlarını, dayın kızlarını, teyzelerin kızlarını sana helâl kıldık. Ayrıca mü'min bir kadın (mehirsiz olarak) kendini peygambere bağışlar, Peygamber de onunla evlenmeyi arzu ederse, onu, mü'minlere değil de sadece sana has bir hüküm olarak helâl kıldık. Biz, mü'minlere eşleri ve cariyeleri hakkında neleri farz kıldığımızı biliriz. Bu (hüküm) sana bir sıkıntı ve sakınca olmamak içindir. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

51-(Ey Peygamber! Giyim-kuşam hususunda seni üzen) eşlerinden dilediğini uzaklaştırır, dilediğini yanına alıp barındırırsın. Ayrılıp uzak kaldığın eşlerinden de dilediğini almanda sana bir sakınca yoktur. Bu tutum, onların gözlerinin aydın olması, üzülmeyip hepsine verdiğine karşılık hoşnut kalmalarına en uygun, en yakın (çare) olanıdır. Allah kalplerinizde olanı bilir. Allah bilendir ve Halim'dir (her şeyi sabır ve rahmetinin yumuşaklığı ve lutfunun inceliğiyle yürütendir).

52-(Ey Peygamber!) Bundan böyle kadın almak sana helâl olmaz. Onlardan birini başka eşlerle -güzellikleri senin hoşuna gitse bile- değiştirmen de helâl değildir. Ancak sahip olduğun cariyeler müstesna. Allah her şeyi görüp gözetendir.

İLGİLİ HADİSLER

Sehl b. Sa'd es-Sâidi (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Bir kadın, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e gelerek, "Ya Rasulallah! Kendimi sana bağışladım" dedi ve uzun bir süre durup bekledi. Bunun üzerine orada hazır bulunanlardan bir adam cesaret bulup şöyle dedi: "Ya Rasulallah! Eğer bu kadına ihtiyacınız yoksa, onu bana nikahlayın." Bunun üzerine Peygamber (aleyhisselam) o adama,

"İyi ama, bu kadına mehir olarak vereceğin bir şeyin var mıdır?" diye sordu. O da, "Benim şu entariden başka bir nesnem yoktur" diye cevap verdi. Peygamber (aleyhisselam),

"Entarini ona verecek olursan kendin çıplak kalırsın. O bakımdan başka bir şey bulmaya çalış" buyurdu. Adam, "Bir şey bulamıyorum" deyince, Rasulullah (aleyhisselam),

"İsterse madeni bir yüzük olsun, o da yok mudur?" diye sordu. Adam "Onu da bulamıyorum" diye cevap verdi. Peygamber (aleyhisselam) ona: **"Kur'ân'dan bildiğin şeyler var mıdır?"** diye sordu. O da "Şu ve şu sureleri bilirim" dedi. Peygamber (aleyhisselam) ona:

"O halde kadına bildiğin sureleri öğretmen karşılığında onu sana nikâh ettim" buyurdu.[1]

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz, zevceleri arasında âdil bir taksimat yapıp belirlenen sıraya göre onların odalarında kalır ve şöyle buyurdu; **"Allah'ım! Bu benim sahip olduğum davranışımdır. Senin sahip olduğun, ama benim olamadığım hususta beni kınama!"**[2]

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e Nikâhı Helâl Kılınan Kadınlar

يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ

"Ey Peygamber! Şüphesiz ki biz mehirlerini verdiğin eşlerini sana helâl kıldık."

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz de bir insandır; her insan gibi o da yemek yer, uyur, evlenir, aile reisi olur, çarşı pazara çıkar ve meşru birçok konularla meşgul olurdu. Konumuzu oluşturan âyet-i kerime ile O'nun aile hayatına değinilmekte ve hangi kadınlarla evlenmesinin helâl olduğu açıklanmaktadır.

Cümlenin siyak ve sibakı itibariyle O'nun evlenebileceği kadınlar üç grup olarak gösterilmektedir:

1- Mehirlerini verip nikahladığı mü'mine kadınlar,

2- Savaşta esir edilip ganimetler arasında bulunan cariyeler,

3- Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'le birlikte Medine'ye hicret eden amca, teyze, halâ ve dayı kızları.

---

1 Buhari/Vekâlet: 9, Nikâh: 40 - Ebu Dâvud/Nikâh: 22 - Nesâi/Nikâh: 1 - Taberâni/Nikâh: 8 - Ahmed: 5/336

2 Nesâi/Aşaretü'n-nisâ: 2/İbn Mâce/Nikâh: 47 - Dârimi/Nikâh: 25

Bilindiği gibi, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz de nikahladığı kadınlara mehir verirdi. Sahih tesbitlere göre, Peygamber (aleyhisselam)'ın 12 okiyye, yaklaşık 500 dirhem mehir verdiği kesindir. Ancak Ebu Süfyan kızı Ümmü Habibe'yle evlenirken onun mehrini Habeş kralı Necaşi 400 dinar olarak vermiştir. Bir de Hayber'in fethinde elde edilen Safiye'yi azat edip öylece onunla evlenmiş ve cariyeyi azat etmeyi mehir saymıştır.

Ayrıca kendini mehirsiz olarak Peygamber (aleyhisselam)'a hibe eden hanımlar vardı. Peygamberimiz (aleyhisselam) onların çoğunu bekâr erkeklerle evlendirmiştir. Böylece mehirsiz evlenme hükmü sadece Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'den yana bir ruhsat olarak kalmış, ümmetine teşmil edilmemiştir. Zira âyetin delâlet ettiği hüküm çok açık ve nettir, başka bir yoruma tahammülü söz konusu değildir.

Peygamber (aleyhisselam)'ın Mevcut Zevcelerinden Tercih Edip Yanında Alıkoyması Hakkındaki Hüküm

تُرْجِي مَنْ تَشَآءُ مِنْهُنَّ وَتُـْٔوِيٓ إِلَيْكَ مَنْ تَشَآءُ ۖ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ۚ

"Ey Peygamber! Giyim kuşam hususunda seni üzen) eşlerinden dilediğini uzaklaştırır, dilediğini yanına alıp barındırırsın. Ayrılıp uzak kaldığın eşlerinden de dilediğini almanda sana bir sakınca yoktur."

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in hayatta olan mevcut zevceleri, bazı üzücü sürtüşmelerden, yersiz isteklerden sonra Allah'ı, Peygamberini ve âhiret saadetini dünyalığa tercih edip mevcut imkânlarla yetinmeye razı olduklarını söyledikleri zaman, Cenab-ı Hak onlara mükâfat olmak üzere, Peygamber (aleyhisselam)'ın bundan böyle evlenmesini yasakladı. Zaten O da eşlerini, sırf İslâm'a hizmetlerinden dolayı mükâfat olsun diye nikahlamış ve onlara "mü'minlerin annesi" unvanını kazandırma şerefini bahsetmişti. Çoğu yaşlı kadınlardı. Bu arada kendini Peygamber (aleyhisselam)'a hibe etmek isteyen kadınların da ardı arkası kesilmiyordu. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz hem onlara saygı duyuyor, hem de nezaket ve terbiyesi gereği onları dinliyor, sonra da bekâr mü'minlerle evlenmelerini sağlıyordu. Ne var ki bu arada Peygamber (aleyhisselam) tarafından zevceliğe kabul edilmeyenlerden hayli üzülenler de bulunuyordu. Cenab-ı Hak ilgili âyetle bu kapıyı kapadı. Nitekim ünlü bilgin Muhammed b. Kâb el-Kurezi

bu âyetin aynı doğrultuda ayrıca altı değişik yorumunu daha yapmış bulunuyorsa da, biz onları tefsirimize nakletmeye gerek görmedik.

Şüphesiz her konuda ve olayda murakabacı olarak Allah yeter. O, bizim içimizi, dışımızı, niyetimizi ve düşüncelerimizi çok daha iyi bilmektedir. Önemli olan, O'nun koyduğu hükümler çerçevesinde meşru yoldan yürümek suretiyle feyizli bir ömür sürmek ve âhiret azığını yeterince hazırlamaktır. Evlenmek, çocuk sahibi olmak, dünya hayatıyla ilgili ihtiyaçlardır ve nesli devam ettirme kanunuyla iç içedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in evlilik ve aile hayatıyla ilgili birtakım hükümler üzerinde duruldu ve Peygamber (aleyhisselam)'a has olup ümmetine teşmil edilemeyecek bazı özel hükümlere yer verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in evine girme adabı üzerinde duruluyor ve O'nun vefatından sonra hiç kimseye, ezvac-ı tahirat ile evlenmenin helâl ve caiz olamayacağı belirtilerek; hane-i saadetin, eriştiği kutsallık havası içinde kalmasının gereğine işaret ediliyor. Sonra da yakınlardan kimlerin Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in eşlerinin yanına girebileceği açıklanıyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ
غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ وَلَٰكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا
مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا
يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ
ذَٰلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا
أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾
إِنْ تُبْدُوا شَيْئًا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٤﴾ لَا جُنَاحَ

عَلَيْهِنَّ فِىٓ اٰبَآئِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآئِهِنَّ وَلَآ اِخْوَانِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآءِ اِخْوَانِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآءِ اَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَآئِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ ۚ وَاتَّقِينَ اللّٰهَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدًا ﴿٥٥﴾

53- Ey imân edenler! Peygamberin evlerine, yemeğe izin verilmeksizin, vaktine de bakılmaksızın girmeyin. Ancak davet edildiğinizde girin, yemek yediğinizden hemen sonra dağılın. Söz ve sohbette bulunmak için de izinsiz girmeyin. Şüphesiz ki bu gibi davranışlarınız Peygamberi üzüyor; sizden utanıp bir şey de demiyor. Ama Allah, hakkı söylemekten çekinmez. Peygamber'in eşlerinden işe yarar bir şey sormak istediğiniz zaman perde arkasından kendilerinden sorun; bu ölçüde hareket etmeniz hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temiz, daha nezihtir. Allah'ın Peygamberini incitmeniz ve kendisinden sonra O'nun eşleriyle evlenmeniz size asla helâl değildir. Böyle bir şey yapmanız Allah yanında çok büyük (bir günah)tır.

54- Bir şeyi açıklar veya gizlerseniz, (bilin ki) Allah her şeyi bilendir.

55-(Peygamber'in eşlerine ve diğer Müslüman) kadınlara, babaları, oğulları, kardeşleri, kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, Müslüman kadınları ve sahip oldukları cariyeleri hakkında bir sakınca ve vebal yoktur. Ey kadınlar! Allah'tan korkup (iffetinizi ve vakarınızı) sakının. Şüphesiz ki Allah her şeye (yeterince) şahittir.

İNİŞ SEBEBİ

Bir gün Hz. Ömer (radıyallahu anh), Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e gelerek şöyle bir öneride bulundu: "Ya Rasulallah! Bildiğiniz gibi evinize, iyi ya da kötü birçok kimseler girip çıkmaktadırlar. Eşlerinizi onların nazarından uzak tutup araya bir perde gerseniz olmaz mı?" Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

İbn Abbas (radıyallahu anh) da diyor ki:

- Müslümanlardan bazı kimseler sık sık yemekten az önce Peygam-

1 Lübabu't-te'vil: 3/476 - Tefsir-i İbn Kesir: 3/503

ber (aleyhisselam)'ın evine girip otururlar, hazırlanan yemeği yedikten sonra bir süre daha eyleşirlerdi. Şüphesiz ki bu durum Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ı sıkmakta ve üzmekteydi. Kendisi çok nezih ve terbiyeli olduğundan onlara bir şey diyemiyordu. O sebeple yukarıdaki âyet indi.[1]

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in Halk ile Olan Günlük İlişkileri

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ

"Ey imân edenler! Peygamber'in evlerine, yemeğe izin verilmeksizin, vaktine de bakmaksızın girmeyin. Ancak davet edildiğinizde girin."

Bilindiği gibi, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bütün kavim ve milletlere ışık tutacak, örnek olacak, kıyamete kadar yol gösterecek esas ve prensipleri; ahlâki ve sosyal konuları tebliğ edip yaymakla; günlük yaşantısında bunların model ve misâlini vermekle görevliydi. Ayrıca kalbi ve ruhu yüce âlemle meşgul olup, zaman zaman mâsivadan elini eteğini çekerek kendini bütünüyle füyuzat-ı ilâhiyenin havasına verirdi. O bakımdan boş vakti yok gibiydi. Ancak örnek bir aile reisi olarak eşlerini, çocuklarını ihmal etmez, günün belli vakitlerinde onlarla da oturup bir süre sohbette bulunur, ihtiyaçlarını tesbite çalışırdı.

Araplara gelince, çoğu pek adâb-ı muaşeretten anlamaz ve nezaket kurallarını bilmezdi. O kadar ki bir kısmı tam bir vurdumduymazlık içinde hareket eder; sık sık Rasulullah (aleyhisselam)'ın evine uğrar, saatlerce oturup ev halkını ve Peygamberi meşgul ederdi. Öyle ki, sofranın konulmasını bekler, yemek yedikten sonra yine ayrılmayıp otururdu. Şüphesiz ki, iyi niyetle olan bu tür ziyaretler Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ı lüzumundan fazla meşgul eder ve üzerdi. Evdeki hanımların ve çocukların hareket alanı iyice daralır ve sıkıcı bir durum meydana gelirdi.

Oysa Nur suresi 27. âyetle,

"Ey imân edenler! Kendi evlerinizden başka evlere sahipleriyle alışkanlık sağlayıp izin almadıkça ve onlara selâm vermedikçe girmeyin" emri

1 Lübabu't-te'vil: 3/476

verilmiş bulunuyordu, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in evi de bu genellemeye girmekteydi. Ne var ki mü'minler, Peygamber (aleyhisselam)'ı kendi nefislerinden daha yakın bildikleri, eşlerini de kendilerine anne kabul ettikleri için, yukarıda belirtilen hükmün kapsamı dışında kaldığını sanıyorlardı. Yukarıdaki âyetle, onların yanlış yorumda bulundukları, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in evi dahil olmak üzere başkasına ait hiçbir eve izinsiz girmelerinin doğru olmadığı bildirilerek her türlü şüphe ve yanlış yoruma son verildi.

Eve Girmenin Âdabı

Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın eşlerinden her biri için yaptırdığı hücre fazla büyük değildi. Uzun süre misafir ağırlamaya, sohbetlerde bulunmaya elverişli değildi de. O bakımdan aileyi rahatsız etmemek gerekiyordu.

Allah, mü'minlere Peygamber (aleyhisselam)'ın evine girmenin adabını beş madde halinde açıklayarak, onları bu hususta aydınlatmış oldu:

1- İzin almadan girmemek,

2- Ziyaret vaktini seçip öylece izin istemek,

3- Yemek vakti, yemeğe çağrılmadıkça içeri girmemek,

4- Yemeğe davet edildiğinde belirlenen vakitte girip yemeği yedikten sonra ayrılmak,

5- İzin alıp girdikten sonra eşlerinden bir şey sormak gerektiğinde perde arkasında durup istemek.

İlim adamlarından çoğuna göre, bu kuralların uygulanması Peygamber (aleyhisselam)'ın evi hakkında bir özellik arz etmekte olduğundan, diğer evlere teşmil edilemez. Ancak Nur suresinde belirtilen kurallar uygulanır.

Peygamber (aleyhisselam)'ın Eşleriyle Evlenmek Haramdır

وَمَا كَانَ لَكُمْ اَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ وَلَآ اَنْ تَنْكِحُوٓا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهٖٓ اَبَدًا

"Allah'ın Peygamberini incitmeniz ve kendisinden sonra O'nun eşleriyle evlenmeniz size asla helâl değildir. Böyle bir şey yapmanız Allah yanında çok büyük (bir günah)tır."

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz nasıl bütün mü'minlerin en yakın

dostu ise, eşleri de bütün mü'minlerin anneleridir. Onlardan her biri Peygamber mektebinde eğitilip yetiştirilen örnek hanımlardır. Hayatlarının her cephesi diğer kadınlara ışık tutacak özelliktedir. O bakımdan Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in vefatından sonra hayatta kalan eşleriyle herhangi bir mü'minin evlenmesi kesinlikle yasaklanıp en büyük günahlardan sayılmıştır.

Artık bu konuda kalbinde bir şeyler gizleyenler de uyarılıyor ve daha nezih düşünmeleri, daha saygılı olmaları isteniliyor.

Hicap, yani Rasulullah (aleyhisselam)'ın eşlerinin yabancı erkeklerle perde arkasında durup konuşmaları ile ilgili emirden sonra yedi kimsenin onlarla yüz yüze konuşup görüşmesine, istisna mahiyetinde ruhsat verilmiştir. **Onlar sırasıyla şunlardır:**

1- Babaları,

2- Oğulları (isterse başka kocalarından olsun),

3- Öz kardeşleri,

4- Kız kardeşlerinin oğulları,

5- Müslüman kadınları,

6- Sahip oldukları köle ve cariyeler,

7- Erkek kardeşlerinin oğulları.

Cenab-ı Hak isimleri geçen yedi kimseyi istisna saydıktan sonra Peygamber (aleyhisselam)'ın aile yuvasının kutsallığını, şeref ve itibarını, nezahet ve saygınlığını hatırlatarak ezvac-ı tahiratın bu konuda çok duyarlı olup Allah'tan korkup sakınmalarını; çünkü Allah'ın gizli açık her şeye şahit olduğunun bilinmesini açıklayarak onlara emir ve tavsiyede bulunuyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in evine gitme ve içeri girme adabı üzerinde durularak mü'minler aydınlatıldı. Ezvac-ı tahirat ile perde arkasından görüşülmesi emredilerek hicabın lüzumu belirtildi ve Rasulullah (aleyhisselam)'ın vefatından sonra herhangi bir kimsenin O'nun eşleriyle evlenmesinin kesinlikle haram kılındığı bildirilerek hane-i saadet her türlü kötü ve şüpheli nazardan uzak tutuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın ve meleklerinin Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı salât ve selâmla andıkları belirtilerek, mü'minlerin de bu sevgi ve saygı havasına girerek Peygambere salât-ü selâm getirmeleri emrediliyor. Sonra da Peygambere ve mü'minlere eziyette bulunanların ilâhi lanete çarpılacakları haber verilerek mü'minlerin bu konuda çok dikkatli olmaları tenbih ediliyor.

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَٰٓئِكَتَهُۥ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ ۚ يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٥٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُۥ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِى الدُّنْيَا وَالْءَاخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَٰتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا۟ فَقَدِ احْتَمَلُوا۟ بُهْتَٰنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿٥٨﴾

56- Muhakkak Allah ve melekleri Peygamber'e salât ederler. Ey imân edenler! Siz de O'na çokça salât-ü selâm getirin.

57- Onlar ki Allah'a ve Peygamberine eziyet ederler, Allah dünyada da, ahirette de onlara lanet etmiş ve onlar için aşağılayıcı, horlayıcı bir azap hazırlamıştır.

58- Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, işlemedikleri bir suç ve günah sebebiyle eziyet edenler ise, cidden iftira ve açık bir günah yüklenmişlerdir.

İLGİLİ HADİSLER

"Kim bana bir defa salât getirirse Allah onu on rahmet ile anar."[1]

"Kıyamet gününde bana en yakın olan kimse, bana en çok salâvat getiren olacaktır."[2]

Abdurrahman b. Ebi Leylâ anlatıyor: "Ashab-ı Kirâm'dan Kâb b. Ucre (radıyallahu anh) ile karşılaştım. Bana dedi ki: Sana bir hediye vereyim mi? Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz yanımıza geldiğinde kendisine şöyle dedik: Ya Rasulallah! Sana nasıl selâm vereceğimizi biliyoruz, ancak nasıl salâvat

1 Ahmed: 3/102, 261-2/172, 187 - Ebu Dâvud/Vitir: 26 - Dârimi/Rikak: 58

2 Tirmizi: İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'den

getireceğiz, onu bilmiyoruz. Bunun üzerine şöyle dememizi tavsiye etti:

Abdurrahman b. Avf (radıyallahu anh) anlatıyor:[1]

- Peygamber (aleyhisselam) kıbleye yönelip secde etti; bunu o kadar uzattı ki vefat ettiğini sandım. Yanına yaklaştığımda başını secdeden kaldırdı ve **"Yanımda duran kimdir?"** diye sordu. "Abdurrahman b. Avf" diye cevap verdim. **"Neyin var senin?"** diye sordu. Ben de "Ya Rasulallah! Öyle bir secde ettiniz ki Cenab-ı Hakk'ın senin ruhunu aldığını sandım" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"Şüphesiz Cebrail bana gelip şu müjdeyi verdi: Allah (celle celaluhu) buyuruyor ki: Kim sana bir salâvat getirirse, onu rahmetle anarım. Kim de sana selâm verirse, onu da selâmetle anarım. Bunun üzerine şükür olsun diye Allah'a secde ettim."[2]

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e Salât-ü Selâm

إِنَّ اللهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

"Muhakkak ki Allah ve melekleri Peygamber'e salat ederler. Ey iman edenler, siz de O'na çokça salât-ü selâm getirin."

Salât, kök mana olarak, eğri bir ağacı ateşe tutup doğrultmak anlamına gelir. Aynı zamanda duâ ve namaza da çok yaygın şekilde delâlet etmektedir. Gerek duâ, gerekse namaz insanı hakkın yoluna doğrulttuğu, içindeki eğriliği düzelttiği, hayatını düzene soktuğu için kök mânaya yakınlık arzetmektedir.

Salât, Allah'tan ise, rahmet ve ridvandır. Meleklerden ise duâ ve bağışlanma dileğiyle mü'minlerden yana ilâhi rahmet ve gufranın tecellisini istemektir. Mü'minlerden ise, edep makamında duâ ve ta'zimdir.

Selâm, sözlükte, ayıp ve kusurdan arınmak demektir. Ayrıca bir şeye saygı, edep ve ta'zimle dokunmak anlamına da gelir. Terim olarak, Allah'tan dünya ve âhiret selâmeti ve güvenliğidir.

1 Buhari/Enbiyâ:10 - Müslim/Salât:66, 67 - Nesai/Sehv:51 – İbn Mâce/İkamet:25 - Dârimi/Salât:85

2 Müslim/Salât: 197, Tevbe: 53 - Tirmizi/Siyer: 24, Salât: 1 - Ahmed: 1/105, 147, 191

Allah'a ve Peygamberine Eziyet Edenler

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

"Onlar ki Allah'a ve Peygamber'ine eziyet ederler, Allah dünyada da, âhirette de onlara lanet etmiş..."

Bu âyetin taşıdığı mana hayli geniş ve kapsamlı olmakla beraber şu kudsi hadis konuyu özetleyip açıklamaktadır:

"Âdemoğlu asra (zamana) sövüp bana eziyet eder. Oysa asrı (zamanı) düzenleyip koyan benim; onun gece ve gündüzünü döndürüp durmaktayım."[1]

O halde kâinat plânını inkâr eden; eşyanın bağlı bulunduğu kanunları görmeyen; varlık âleminde mutlak hükümrân olan ilâhi kudreti idrâk etmeyen kimseler, gerçek anlamda Allah'a eziyet etmiş oluyorlar. O'nun indirdiği kitabı, gönderdiği peygamberi red ve inkâr edenler de öyle.

Allah'a eziyet, zahiri manasıyla değildir; O'nun gazabını çekmek, azabının inmesini istemek demektir. Oysa Cenab-ı Hak kullarına hep rahmet ve inayet kapısını açık tutmakta; gazap etmek istememektedir. O'nun gazabına sebep olan bir söz veya davranış mecazi manayla O'na eziyettir.

Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a eziyete gelince, O'nun çağrısına kulak vermeyen, sünnetiyle yaşamayan, getirdiği kitapla amel etmeyen ve üstelik başkasının inanıp amel etmesine engel olan, sonra da nefis ve İblis'in peşine takılıp din ile alay eden kimseler, gerçekte Allah'a isyanla kalmayıp Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a eziyet etmektedirler. Çünkü Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir; insanların doğru yolu bulup seçmesi O'nu sevindirir, yanlış yolda yürümeleri O'nu üzer.

Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, işlemedikleri bir suçu ve günahı yüklemeye çalışmak, hem onların hakkına tecavüzdür, hem de eziyette bulunmak suretiyle toplumun birlik ve beraberliğini bozmaktır. Şüphesiz bu gibi haksız suçlamalar ve tecavüzler Allah yanında büyük bir vebal ve günah sayılır. Sahibi tevbe ve istiğfar edip suçladığı kimseye kendini affettirmedikçe, yüklendiği vebalden kurtulması söz konusu değildir.

---

1 Buhari/Tefsir: 45, Tevhid: 35, Edeb: 101 - Müslim/Elfaz: 1, 2, 5, 6 - Ebu Dâvud/Edeb: 169 - Ahmed: 2/238, 272, 395

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Birden Fazla Kadınla Evlenmesi

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e -az yukarıda da değindiğimiz gibi- eziyete gelince: Gerek inkarcı putperestler, gerek Kitap Ehli sayılan Yahudi ve Hristiyanlar, gerekse İslâm'ın bünyesine sızan ikiyüzlü dönek münafıklar durmadan İslâm'a, Kur'ân'a ve Peygamber'e dil uzatıp eziyet etmekteydiler. Hâlâ da aynı tıynette olanlar eziyetlerine devam etmektedirler.

Politik, psikolojik, sosyal ve ekonomik sebeplerden dolayı birden fazla kadınla evlenen Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın bu hususta güttüğü amaç ve hikmeti bilmeyen veya öğrenmek istemeyen garazkârlarla zayıf imanlılar, durmadan O'nu bu konuda eleştirip tenkid etmekte ve tenkid etmek için vesile aramaktalar. Münafıklar ve maddeyi temel kabul eden sapıklar bu yüzden O'nu şehvetperestlikle suçlamakta ve birtakım zayıf ve uydurma rivayetleri toplayıp malzeme olarak kullanmaktalar. Oysa Hz. Âişe ve Hz. Zeyneb dışında kalan zevceleri bir iki kocadan dul kalıp yaşını başını almış hanımlardı. Arap Yanmadası'nda geniş yankı uyandıran, aynı zamanda sağlam temele dayalı büyük bir inkılap yapıp İslâm Devleti'nin bir daha yıkılmamasıya temelini atan ve yarımadada huzur ve güveni kuran Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'e karşı düşman kabileler bile ister istemez hayranlık duyuyorlardı. Çoğu O'nunla yakınlık kurmaya can atıyor; imân eden kabileler ise her an O'nunla yakın ilişki içinde bulunmayı ve aralarında sıhriyet bağı kurmayı arzu ediyorlardı. Mekke ve Medine dönemlerinde kocalarını kaybeden cefakâr hanımlar, ellerinden geldikçe İslâmiyet'e hizmete koşmuş, bu uğurda öz yurtlarını, yakınlarını terkedecek kadar üstün fedakârlık örneğini sergilemişlerdi. Onları yalnız başlarına kaderleriyle baş başa bırakmaya Rasulullah (aleyhisselam)'ın gönlü hiçbir zaman razı değildi. Taltife, övgüye ve mükâfatlandırılmaya çok daha lâyık olan bu hanımlara başlarını sokacak bir yuva bulmak elbette ki başta Rasulullah (aleyhisselam) olmak üzere aklı eren her mü'minin göreviydi. O bakımdan Melek Cebrail'in işareti üzerine kimsesiz kalan dul kadınlarla evlenmeyi tercih eden Hz. Muhammed (aleyhisselam) arkadaşlarını da bu hususta teşvik ve tahrik etmiş oldu.

Hiç şüphesiz Rasulullah (aleyhisselam) sözü edilen cefakâr dul kadınlarla evlenmeyi plânlarken yukarıda belirttiğimiz sebeple birlikte şunları da tasarlıyordu:

a) İslâmiyet'e hizmet edip kocasını Allah yolunda şehid veren asil kadınları "mü'minlere anne" kılmak suretiyle taltif ve teselli etmek,

b) Bağlı bulunduğu kabileyi İslâm'a yaklaştırmak, arada sıhriyet bağı kurarak bu yaklaşmayı çabuklaştırmak,

c) Çok dağınık ve düşman kabileler arasında bu sebeple uzlaştırıcı bir bağ oluşturmak,

d) Art arda devam eden savaşlarda erkeklerin süratle azalmasıyla kadınların çoğalması gibi bir dengesizliği kısa zamanda gidermek,

e) Kendini İslâmiyet'e vakfetmiş bir hanımla evlenmenin ilâhi rızaya çok daha uygun olduğunu misâl olmak suretiyle anlatmak,

f) İslâmiyet'i koruyup yaşatabilmenin yollarından biri olarak, kısa zamanda nüfusun artması konusunda âcil tedbirler almak bu cümledendir.

O günkü sosyal hayatı, ekonomik sıkıntıyı, kadınla erkek arasında sayısal dengesizliği; Arapların sıhriyete çok önem verdiklerini bilmeyen ya da araştırma zahmetine katlanmayan yarım aydınlar, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı çok evlilikten dolayı küçük düşürmeye yeltenmektedirler. Bu, Kur'ân'ın tabiriyle Allah'a ve Peygamber'ine eziyettir ve gerçeği görmemek veya inkâr etmektir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâm vermenin önemi üzerinde duruldu. Sonra da Allah'a, Peygamber'ine ve mü'minlere eziyet edenler konu edilerek mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'min kadınlara saygınlık, iffet ve vakar kazandıran örtünme konu ediliyor. Mü'minler aleyhine olmadık yalan ve iftirada bulunanlar tehdit ediliyor ve İslâm'a karşı fitne ve fesatla çıkanların öldürülmeleri emredilerek artık İslâm'ın vurucu bir güce sahip olduğu ilân ediliyor.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ
مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي
الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ۝٦٠ مَلْعُونِينَ ۚ أَيْنَ
مَا ثُقِفُوا أُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا ۝٦١ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ۖ
وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۝٦٢

59- Ey Peygamber! Kendi eşlerine, kızlarına ve Müslüman kadınlarına de ki: Dış elbiselerini (sokak kıyafetlerini) üzerlerine alıp örtünsünler. Bu onların (iffetli) tanınmalarına, eziyet edilmemelerine daha uygun olanıdır. Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

60- Münafıklar, kalplerinde (fitne ve fesat gibi) hastalık bulunanlar ve Medine'de olmadık fena haberleri yayanlar, eğer bu huylarından vazgeçmezlerse, andolsun ki, seni üzerlerine caydırıcı olarak göndeririz, sonra da Medine'de senin komşuluğunda pek az bir süre kalabilirler.

61- Lanete uğramışlardır. Nerede bulunurlarsa yakalanıp öldürülürler de öldürülürler.

62- (Bu), Allah'ın daha önceleri de gelip geçenler hakkında uygulanagelen sünnetidir. Ve sen, elbette Allah'ın sünnetinde bir değişiklik bulamazsın.

İNİŞ SEBEBİ

Asr-ı Saadet'in ilk yıllarında Arap kadınları pek örtünmezlerdi. Kimi gerdanını açık tutar, kimi yandan yırtmaçlı entari giyerek bacak ve baldırını teşhir ederdi. Kadının annelik vakarını koruyan ciddi tesettür yok gibiydi.

Aynı zamanda helalar evlerden uzak yerlerde bulundurulurdu; o bakımdan kadınlar akşam karanlığı çökünce tabii ihtiyaçlarını gidermek üzere helaya yönelirlerdi. Dışarı çıkan kadınların hür ve câriye olduğu tefrik edilmediğinden yolda sarkıntılık yapanlar eksik olmaz; o yüzden birtakım çirkin olaylar meydana gelirdi.

Nur suresi 31. âyetle kadınların boyun ve gerdanlarını, kulak ve

saçlarını kaplayıp örtecek şekilde başörtüsü kullanmaları emredilirken, konumuzu oluşturan âyette, "cilbab" denilen ve hür kadını cariyeden ayıran sokak kıyafeti giyinmeleri emredildi. Böylece İslâmi anlamda tesettürün ölçü ve kapsamı belirlenmiş oldu.

Hımar ve Cilbab

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ

"Ey Peygamber! Kendi eşlerine, kızlarına ve Müslüman kadınlarına de ki: Dış elbiselerini (sokak kıyafetlerini) üzerlerine alıp örtünsünler."

Kur'ân-ı Kerim'de kadınların örtünmesiyle ilgili iki ayrı kavram üzerinde durulmuştur: Hımar ve cilbab.

Hımar: Başörtüsü demektir. Cenab-ı Hak bunun örtünme şekil ve kapsamını da belirlemiş bulunuyor. Şöyle ki:

"Mü'min kadınlara de ki: (Bakılması haram olan şeylerden) gözlerini sakınsınlar; iffet ve namuslarını korusunlar; süs yerlerini -görünen kısımlar dışında- açmasınlar; başörtülerini yakaları üzerine (gelecek şekilde) örtünüp salıversinler."

Müfessir Kurtubi'nin de sahih tesbitine göre: Bu âyet inmeden önce Müslüman kadınlar başörtülerini sadece başlarını ve enselerini örtecek şekilde örtünür; kulaklarını, boğaz ve gerdanlarını açık tutarlardı. 31. âyet inince artık bu saydıklarımız yerlerini de örtecek şekilde başörtülerini örtündüler.

Böylece "hımar" kelimesi, sözlük anlamını aşarak âyette ifadesini bulduğu şekilde başörtüsü anlamında bir terim hüviyetine girdi.

Cilbab: Baş örtüsünden daha büyük, bedenin önemli kısmını kaplar şekilde dış kıyafettir. İbn Abbas ve İbn Mes'ud (radıyallahu anhuma)'ya göre, Rıda', yani ferace demektir. Ferace, bilindiği gibi kadınların sokakta giydikleri çarşaf veya pelerine benzer bol ve yakasının arka kısmı çok defa eteklere kadar uzanan üst giysidir. Kına' ise, daha çok başı ve omuzları örten büyükçe bir örtüdür. Kurtubi bu konuda en sahih yorum olarak "cilbab" yüz ve eller dışında bedenin tamamını örten bir sokak elbisesidir,

diyerek ilim adamlarının görüşünü belirtmiştir.

Hz. Âişe (radıyallahu anha) validemiz ise, bu konuda şu bilgiyi vermiştir: "Sözü edilen cilbab âyeti inince Allah rahmet etsin Ensar kadınları futalarını yarıp onunla başlarını örterek Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın arkasında öylece namaz kıldılar. O durumda sanki başlarının üstünde kargalar tünemiş gibiydi."

Bu bakımdan diyebiliriz ki, İslâm dini cihanşümul esas ve prensipleri doğrultusunda ve ahlâki kuralları çerçevesinde kadınlarla ilgili kendine has örtünme ve kıyafet sistemi getirmek suretiyle cahiliye devrinin bu hususlaki bütün kötü âdet ve geleneklerini kökünden yıkmıştır.

Kadının Örtünmesi Farz mıdır?

Kadının belirtilen ölçü ve şekilde örtünmesine "tesettür" denilmektedir. Gerek Nur suresi 31. âyette

"Başörtülerini yakalan üzerine (gelecek şekilde) örtünüp salıversinler" emri; gerekse konumuzu oluşturan Ahzâb suresi 59. âyette "Dış elbiselerini üzerlerine alıp örtünsünler" emri vücup mu, yoksa tavsiye ve nedb mi ifade ediyor? Usul âlimlerinin birtakım farklı görüşleri olmuşsa da, her iki âyeti sahih hadislerle ve Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ile dört halifesi devrindeki uygulamayla karşılaştırıp tefsir ettiğimizde vücup, yani farziyet ifade ettiği rahatlıkla anlaşılmaktadır.

Örtünmenin Yararı

Kur'ân-ı Kerim örtünmeyi emrederken, günün şartlarına göre bunun yarar ve hikmetini de kısmen açıklamakta ve öylece bize bu konuda bir kıstas vermektedir:

a) İffetsiz, ahlâksız kadınlardan seçilip toplumda saygı görmelerini sağlamak,

b) Sokaklarda, yollarda kırıtıp dolaşan seviyesiz kadınlara sarkıntılık yapanların sataşma ve incitmelerinden güvende kalmalarına yardımcı olmak ve çıkacak birtakım kötülükleri önlemek,

c) Kadının hiçbir zaman süs eşyası olmadığını göstermek.

Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın risâlet göreviyle işe başladığı asırda Arap kadınlarının çoğu örtünmediği, mahrem yerlerini teşhir ettikleri,

cadde ve sokaklarda kırıtarak yürüdükleri için peşlerine takılan gençlerin sarkıntılığına uğrarlardı. İslâm dini, hem toplumda oto-kontrolü sağlamaya yöneldi, hem de kadının iffet ve namusunu, vakar ve saygınlığını kötü nazarlardan, kirli emellerden ve niyetlerden korumayı plânladı ve kısa zamanda her iki konuda da istenilen olumlu sonucu elde ederek topluma huzur ve güven getirdi.

Diğer yandan İslâmiyet yepyeni bir sistem olarak sahneye çıkarken birçok konularını eğitim yoluyla çözmüş ve irşat ile tebliğe ağırlık vererek toplumu yönlendirmiştir.

Günümüzde süs yerlerini, mahrem taraflarını açıp sokak ve caddelerde kırıtarak gezip dolaşan kadınların çoğu saygınlığını kaybetmiştir. Aynı zamanda kötü nazarlara hedef olmaktan da kurtulamamıştır.

İslâm'a Göre Kadın Nedir, Ne Değildir?

Önce kadının ne olduğunu belirtmek, sonra da ona yakışanı emretmek gerekir. Kadın bir süs eşyası mıdır, yoksa erkeklerin gönül eğlencesi midir? Şüphesiz kadına bu nazarla bakmak, en hafif tabiriyle ona hakarettir ve saygısızlıktır. Aklı başında, ileriyi gören, toplumdaki yerini ve saygınlığını bilen hiçbir kadın kendini belirtilen çizgiye getirerek alçaltmaz, şunun bunun seks oyuncağı olmaktan nefret edip anneliğine yakışanı yapar.

Kadın, toplumun kopmaz bir parçası, ailenin temel yapısı; huzur, sükun ve güvenin değişmeyen kaynağı; edep ve terbiyenin, nezaket ve nezahetin simgesidir.

İşte İslâm dini kadını böyle tanır ve tanıtır; onu bu düzeyde tutmanın en ölçülü kurallarını taşır.

Münafıklarla Yahudilere Son Uyarı

لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ

"Münafıklar, kalplerinde (fitne ve fesat gibi) hastalık bulunanlar ve Medine'de olmadık fena haberleri yayanlar, eğer bu huylarından vazgeçmezlerse, andolsun ki, seni üzerlerine caydırıcı olarak göndeririz, sonra da Medine'de senin komşuluğunda pek az bir süre kalabilirler."

Medine'de bir yandan Yahudiler, diğer yandan münafıklar her olayı İslâm ve Hz. Muhammed (aleyhisselam) aleyhine çevirip yorumluyor; durmadan şehirde kötü haberler, üzücü yalanlar yayıyor ve bir sürü entrikalar çevirip ortalığı karıştırıyorlardı.

Kur'ân-ı Kerim onları üç grupta toplayıp tanıtmaktadır:

1- İçi dışına uymayan ikiyüzlü dönek münafıklar,

2- Kalplerinde İslâm'a karşı besledikleri kin ve intikam duygusunun tedavisi zor bir hastalık halini almasıyla kendilerini İslâm aleyhine frenleyemeyen nankörler,

3- Medine çevresinde ortalığı velveleye vermek için olmadık haberleri uydurup yayan ve Mekke müşrikleriyle gizli görüşmeler yapan Yahudiler.

İkrime'ye göre, kalplerinde hastalık bulunanlar, şehvetperest zinakârlardır. Olmadık haberleri uydurup yayanlar ise, İslâm'a başkaldıran kabileleri tenkile gönderilen müfrezelerin hezimete uğradığını veya öldürüldüklerini uyduran münafıklardır.

Kur'ân-ı Kerim bu üç gruptan, daha çok İslâm için büyük bir tehlike oluşturacak olan ve her gün birtakım sinsi faaliyetler içinde bulunan Yahudilere dikkatleri çekmekte ve tutumlarından vazgeçmedikleri takdirde yurtlarından kovulacakları tehdidinde bulunmaktadır. Şüphesiz ki Kur'ân'ın bu tehdidi, onlara karşı son bir ültimatom anlamında idi. Nitekim Yahudiler buna rağmen uslanmadılar ve o yüzden yurtlarından çıkartılıp kovuldular.

Allah'ın Uygulana gelen Sünneti

سُنَّةَ اللهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللهِ تَبْدِيلًا

"Bu Allah'ın daha önceleri de gelip geçenler hakkında uygulanagelen sünnetidir. Ve sen elbette Allah'ın Sünneti'nde bir değişiklik bulamazsın."

İslâmiyet'in gelişmesine engel olmaya çalışan iç düşmanların ve özellikle Medine ve çevresinde yaşayan Yahudilerin Hakk'a karşı bu nankörlükleri ve mü'minleri rahatsız eden tutumları sebebiyle Allah'ın lanetine çarpıldıkları; o yüzden dönüş yapmadıkları takdirde öldürülmelerinin mübah sayılacağı açıklandıktan sonra, böyle bir hükmün vakti saati gelin-

ce -Sünnetullah gereği- mutlaka ineceği haber verilmektedir.

Şüphesiz Hakk'a karşı cephe alıp hem ondan yana görünen, hem de onu içinden çökertmeye yönelik olmadık haberler uyduran, entrikalar çeviren ve bu suretle mü'minleri tedirgin edip kargaşalığa iten iç düşmanlar, uslanmadıkları takdirde, Hakk'tan yana olan mü'minlerin onları yurtlarından çıkarıp sürmeleri, değilse imhaları cihetine gitmeleri Allah'ın uygulanagelen sünnetlerinden biridir. O'nun sünneti ve o sünnetin gereği olan hükmü zamanı gelince gerçekleşir. Nitekim Peygamber (aleyhisselam) bir gün geldi Medine ve çevresindeki Yahudileri yurtdışına sürmek ve Allah'ın sünnetini yerine getirmek zorunda kaldı.

Unutmamak gerekir ki, sünnetullahın uygulanma vakti gelince oluşan sebepler de son kertesine gelip dayanmış olur ve ortam buna hazır duruma gelmiş bulunur. Ahzâb Savaşı'ndan sonra Yahudiler aleyhine oluşan sebepler öylece son kertesine gelmiş bulunuyordu.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mü'min kadınların dış kıyafeti ve örtünmeleri konu edildi. Sonra da mü'minleri durmadan rahatsız edip fitne ve fesat çıkarmaya çalışan, olmadık haberler yayan münafıklarla, yerli Yahudiler üzerinde durularak, İslâmiyet aleyhine serptikleri fitne ve yalan tohumlarına son vermedikleri takdirde ya yurtlarından kovulacakları ya da imha edilecekleri haber verilerek ilâhi sünnetin gereği bir ültimatom mahiyetinde ilân edilmiş oldu.

Aşağıdaki âyetlerle, sık sık âhiret azâbıyla tehdit edilen inkarcı sapıkların kıyamet olayının ne zaman meydana geleceğinden sormaları konu ediliyor. Sonra da ilâhi lanete çarpılan o inkarcı sapıklar için âhirette hazırlanan azap tablosundan bir bölüm tasvir edilerek ilâhi uyarı yapılıyor.

يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ اللَّهِ ۚ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ
السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾ إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾
خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ لَّا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٥﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ
فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا

أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾ رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا ﴿٦٨﴾

63- İnsanlar, sana kıyâmetin kopuş saatinden soruyorlar. De ki: Ona ait bilgi ancak Allah'ın yanındadır. Ne bilirsin, belki de onun kopuş saati yakın olabilir.

64- Şüphesiz ki Allah, kâfirleri lanetlemiş ve onlara çılgın alevli bir ateş hazırlamıştır.

65- Orada ebedi kalıcılardır; ne bir dost ve sahip, ne de bir yardımcı bulabilirler.

66- Bir günde ki, yüzleri ateşe çevrilir de, "Ah keşke Allah'a itaat etseydik, Peygambere uysaydık!" derler.

67- Ve dediler ki: "Ey Rabbimiz! Doğrusu biz efendilerimize ve büyüklerimize uyduk, onlar da bizi şaşırtıp yolumuzu saptırdılar.

68- Ey Rabbimiz! Onlara azaptan iki kat ver de onları büyük bir lanet ile lanetle."

İNİŞ SEBEBİ

Kur'ân âyetlerinde ve Peygamber (aleyhisselam)'ın sünnetinde inkarcı azgınlar, kâh gelecek azapla, kâh kıyametin dehşetiyle tehdit edilmekteydiler. Ne var ki onlar bu tehdidin altında yatan hikmeti ve rahmeti anlayamıyorlardı. O yüzden ikiyüzlü dönekler ve inkarcı sapıklar sırf alay olsun diye sapık Yahudiler de sırf Peygamber (aleyhisselam)'ı acze düşürmek niyetiyle kıyametin kopuş saatini sorup duruyorlar ve bir an önce kıyamet olayının meydana gelmesini istiyorlardı. İlgili âyet bu sebeple inmiştir.

Kıyametin Yakın Olması

يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ

"İnsanlar, sana kıyametin kopuş saatinden soruyorlar. De ki: Ona ait bilgi ancak Allah'ın yanındadır. Ne bilirsin, belki de onun kopuş saati yakın olabilir."

Dünya'nın üç, dört milyar yıllık ömrüne bakılırsa, kıyametin elbette

yakın olduğu kendiliğinden anlaşılır. Üstelik Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a "Âhir zaman peygamberi" denilmektedir. Yerkürenin üstünde ve içinde olan nimetlere erişilmiş; birçok icat ve keşifler yapılmış; ilâhi kudretin her şeyde geçerli olduğu, her varlığın o kudretin damgasını taşıdığı az-çok anlaşılmıştır. Birçok konularda zirveye çıkılmış; beşer ilmi hayli mesafe katetmiştir. Bilindiği gibi, bir şey, bir olay kemâle erince arkasından zevale yüztutar; tamam denilince de baş aşağı gelmeye başlar. Her yokuşun bir inişi vardır. Kâinat düzenini kurup onu belli bir plâna göre yürüten; başı boş anlamsız hiçbir şey yaratmayan Cenab-ı Hak, kıyametten önce birtakım belirtiler koymuş, plânda onlara gereken yeri ayırmış ve Peygamberinin diliyle o belirtileri bize haber vermiştir. Sağlıklı tesbitlere göre, belirtilerin çoğu çıkmış durumdadır. O halde vakti gelince, yani ruhlar âleminde insani ruh kalmayınca kâinat plânı değişikliğe uğratılacak ve o yüzden mevcut düzen alt-üst olup bozulacak ve yerine yepyeni kalıcı bir düzen getirilecektir. Şüphesiz bu müthiş olay Cenab-ı Hakk'ın bir va'didir ki mutlaka yerine gelecektir. Çünkü O vaadinden dönmez.

İlgili âyetle kıyametin yakın olduğu ifade edilirken belirttiğimiz hususlara işaret edilmektedir.

Diğer önemli bir husus da şudur: Cenab-ı Hak hiçbir kuluna kıyametin ne zaman kopacağını bildirmemiştir. Bu, "muğayyebat-ı hamse" denilen beş bilinmeyen gaybla ilgili olaylardan biridir.

İleri Gelenlerin Halka Kötü Örnek Olması

وَقَالُوا رَبَّنَآ إِنَّآ أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَآءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا

"Ve dediler ki: Ey Rabbimiz! Doğrusu biz efendilerimize ve büyüklerimize uyduk, onlar da bizi şaşırtıp yolumuzu saptırdılar."

Kitleler psikolojisi ayrı bir konudur. Halk tabakası daha çok liderlerin ve ileri gelenlerin tesir alanında bulunur. O bakımdan her ülkede idareci kadro ile refah içindeki tabaka çok önemlidir. Bunların iyi ve kötü davranışları taklide her zaman açık ve müsaittir, yani taklit ortamını süratle oluşurmakta hayli etkilidir. Tarihte bunun sayısız örnekleri vardır. Lâle Devri, ülkede bu hevesi yani lâle yetiştirme arzusunu uyandırmış ve kamçılamıştır. Kürk modası saraydan servet sahiplerine, onlardan halk kesimine yayılma istidadı göstermiş ve birçok aileler dişinden tırnağından

artırdığını kürke ayırma ihtiyacını duymuştur.

Bunun gibi, Allah'ı inkâr eden kadronun imansızlığın revaç bulmasına; "din afyondur" diyen liderlerin genç kuşakları maddenin kucağına atmasına sebep olduğu bilinen olaylardandır.

Ancak unutmamak gerekir ki, kökleşmiş, umumileşmiş inanç ve duygulara uymayan her hareket, her ideoloji ve her düşünce, halkı bir süre ifsat etse bile ömrü uzun sürmez; tıpkı mecrası değiştirilmiş ırmak gibi, eninde sonunda yine kendi yatağına dönüp akışına devam eder. Zayıf inançlılar, karakter yapısı bozuk olanlar kapıldıkları akıntıda şekillenirler. Şüphesiz onların bu durumu bir istisna teşkil eder, umumi kaideyi bozmaz.

Köklü inancı, sağlam örf ve âdeti olmayan kitleler her zaman şekil değiştirmeye müsaittirler. Böyleleri ilk mecralarına ya zor dönebilirler ya da hiç dönemezler.

İlgili âyetle bilhassa bu ikinci tür kitlelere işaret edilmektedir. Konumuzu oluşturan âyetten bize verilen mesaj şudur:

Allah'a inanmada köklü imâna, sağlam örf ve âdete sahip olan bir millet er-geç başındaki inançsız kadroyu eritir. Temeli bozuk, inançsız bir millet ise, idareci kadronun ve refah içinde yüzen şımarık varlıklıların kurbanı olur.

Âhirette bunun farkına varan halk tabakasının feryad-ü figanı hiçbir anlam ifade etmez ve kendilerinden yana merhamet kapılarını açtırmaz. Çünkü dünya hayatında bu gerçekleri düşünüp anlayacak kadar hem akılları, hem vakitleri vardı. Onu değerlendirememenin meydana getirdiği kopukluğu telâfi edecek bir şey kalmamış sayılır. Zira âhiret âlemi bütünüyle hesap, ceza ve mükâfat dönemidir.

O bakımdan dünyada şunun bunun tesiri altına girip haktan uzak kalan inkarcı halk tabakası, kendilerini bu duruma düşürmeye sebep olan kadro için âhirette şöyle dilekte bulunacaklar: "Ey Rabbimiz! Onlara azaptan iki kat ver de onları büyük bir lanet ile lanetle."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyametin kopuş saati hakkındaki bilginin Al-

lah yanında mahfuz tutulduğu, kimselere bildirilmediği konu edildi. Arkasından bütün imkânlara, nimetlere ve yeteneklere rağmen hakka sırt çeviren inkarcı azgınlar için âhirette hazırlanan azap tablosundan bir bölüm tasvir edilerek ilâhı uyarı yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minlere üç öğüt verilmekte ve ilâhi emaneti insanoğlunun yüklendiği hatırlatılmakta ve bunun hikmeti açıklanmaktadır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَىٰ فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا ۚ وَكَانَ عِندَ اللَّهِ وَجِيهًا ﴿٦٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنسَانُ ۖ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾ لِّيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٣﴾

69- Ey imân edenler! Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın; Allah, Musa'yı onların dediklerinden temiz tutup uzaklaştırdı. O, Allah katında değerli ve itibarlı idi.

70- Ey imân edenler! Allah'tan korkun (Peygamberi incitmekten) sakının ve hep doğru söz söyleyin ki,

71- Allah işlerinizi sizin için düzeltip yararlı duruma getirsin; günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, gerçekten o, büyük bir kurtuluşa ermiştir.

72- Şüphesiz ki biz emâneti göklere, yere ve dağlara sunduk, onu yüklenmeye yanaşmadılar, ondan korkup titrediler; insan onu yüklendi;

şüphesiz ki o, çok zâlim ve çok câhildir.

73- Şunun için ki, Allah, ikiyüzlü dönek erkeklerle, ikiyüzlü dönek kadınlara; Allah'a ortak koşan erkeklere, Allah'a ortak koşan kadınlara azap edecek ve imân eden erkeklerin, imân eden kadınların tevbesini kabul edecek. Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

İNİŞ SEBEBİ

Münafıklar ile Yahudiler durmadan Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın yaşayış tarzını, aile hayatını, evine bizzat öte beri alıp taşımasını tenkit ediyor; gizli-açık, dolaylı dolaysız ona eziyet ediyorlardı. Cenab-ı Hak, içinde kin ve haset, nifak ve şikak hastalığı bulunanların tarih boyunca gönderilen peygamberlerin karşısına çıkıp eziyette bulunduklarını hatırlatarak, Musa Peygamber (aleyhisselam)'a yapılan eziyeti buna misâl göstermekte ve böylece Yahudi milletinin karakter yapısı hakkında bilgi vermektedir.

İLGİLİ HADİSLER

"Doğrusu Musa (aleyhisselam) edepli, terbiyeli, vücudunu örten, utanıp haya duyduğu için de teninden bir yer açık tutmayan bir kimse idi. O yüzden İsrailoğulları'ndan bir kısmı, "Musa'nın kendini bu kadar örtmesi, sırf tenindeki alacalıktan veya debelikten ya da bir dertten dolayıdır" diyerek ona eziyet ediyorlardı."[1]

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bir gün ganimet malını taksim etmiş bulunuyordu ki, imânı zayıf olan bir adam, "Bu taksimde Allah rızası gözetilmemiştir" diyerek Hz. Peygamberi gayr-i âdil olarak suçlamış oldu. Onun bu ölçüsüz sözünü işiten bir sahabi, "Ey Allah düşmanı, senin bu sözünü mutlaka Hz. Peygamber'e haber vereceğim" diyerek gelip durumu Rasulullah (aleyhisselam)'e arz etti. Rasulullah (aleyhisselam)'ın yüzü kızardı ve şöyle buyurdu:

"Allah, Musa'ya rahmet eylesin; o bundan daha çok eziyete uğradı da sabretti."[2]

Ebu Musa el- Eş'âri (radıyallahu anh) anlatıyor:

1 Tirmizi/Tefsir: 33 - Buhari/Enbiyâ: 28 - Ahmed: 2/315, 515

2 Buhari/Humus: 19, Enbiyâ: 27, Meğâzi: 56, Edeb: 53, 71, İsti'zan: 47, Zekât: 140, 141 - Tirmizi / Menakıb: 63 - Ahmed: 1/380, 396, 411, 436, 441, 453

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz öğle namazını kıldırdıktan sonra eliyle işaret edip oturmamızı emretti ve şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki Rabbim bana, Allah'tan saygı ile korkmanızı ve doğru söz söylemenizi emretmemi buyurdu." Sonra kalkıp zevcelerine uğrayarak onlara da:

"Rabbim bana, Allah'tan saygı ile korkmanızı ve doğru söz söylemenizi emretmemi buyurdu" diyerek tebliğde bulundu.[1]

"En şiddetli belâ (sıkıcı, üzücü sınav) peygamberler üzerinedir; sonra derece derece sürüp gider; adam dinine bağlı bulunduğu ölçüde belâ ile karşılaşır. Dinine çok bağlı ise belâsı o nisbette şiddetli olun az bağlı ise ona göre belâ başına gelir. O kadar ki, kul yeryüzünde hatasız (günahsız) yürüyünceye kadar belâ onun peşini bırakmaz."[2]

"İnsanlardan en şiddetli belâya uğrayan peygamberlerdir, sonra sâlihler, sonra da derece derece farklı olanlardır."[3]

Davanın Büyüklüğü Bela Fırtınasını Şiddetlendirir

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَىٰ فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا ۚ وَكَانَ عِندَ اللَّهِ وَجِيهًا

"Ey imân edenler! Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın; Allah, Musa'yı onların dediklerinden temiz tutup uzaklaştırdı. O, Allah katında değerli ve itibarlı idi."

Bilindiği gibi büyük davalar, yüce amaçlar üstün himmetlerle, büyük fedakârlıklarla gerçekleşebilir. Ebedi saadet, ilâhi hoşnutluk pısırıkların, uyuşukların, nemelazımcıların, sadece nefsiyle meşgul olup dinine hizmete yanaşmayanların yüzüne gülmez ve onlardan yana tecelli etmez. Hem üstün ve yüksek nimetler, büyük külfetleri gerektirir.

Mekke'de ve Arap Yarımadası'nda yaşayan kabileler iyice soysuzlaşmış, canileşmiş ve katı putperest olmuş kimselerden oluşuyorlardı. Merkezi bir otorite yoktu. O yüzden saldırılar, yağmacılıklar, adam öldürme-

1 İbn Ebi Hatim - Müsned-i Ahmed: 4/391, 413

2 Dârimi/Rikak: 67

3 Tirmizi/Zühd: 57 - İbn Mâce/Fiten: 23

ler, kadın ve kızları esir edinip pazarlarda davar gibi satmalar birbirini kovalıyordu. Böyle bir ortamda sahneye çıkan Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'in karşılaşacağı sıkıntı, üzüntü ve belâyı bir düşünelim.

Her peygamber kendi derecesine, hitap ettiği muhite ve insanlara göre aynı şeylerle karşılaşmıştır. İsrailoğulları'nı Fir'avn'ın esaretinden kurtaran Musa (aleyhisselam) bile onların dilinden, ölçüsüz söz ve davranışlarından kurtulamamış, hayli sıkıntılar çekmiş, üzüntüler duymuştur.

Musa Peygamber yaratılışı ve yüklendiği kutsal görevi gereği, çok terbiyeli, edepli, iffetli ve hayâlı idi. O bakımdan vücudunu iyice örter, teninin görünmesine imkân vermezdi. O'nun bu hayasını kötüye yorumlayanlar, O'nu alacatenli veya debe, ya da eş cinsellikle suçluyor ve durmadan O'na bu gibi kusurları yakıştırmaya çalışıyorlardı. O bir gün tenha bir yerde yıkanırken şiddetli esen rüzgâr elbiselerini insanların bulunduğu tarafa sürükleyip götürdü. O da elbisesini kurtarmaya çalışırken o arada vücudunu görenler oldu. Herhangi bir arıza veya kusuru bulunmadığı anlaşıldı, ama yıllarca bunun dedikodusuna katlanmasından sonra...

Musa (aleyhisselam)'ın "vecih" olduğu bildiriliyor. Bu sıfat Arapça bir kelimedir ve daha çok şu manalara delâlet eder:

a) Kadri yüce idi,

b) Çok şerefli ve itibarlı idi,

c) Makam ve mertebesi çok yüksekti,

d) Terbiyeli, iffetli ve vakarlı idi.

Mü'minin Saadeti İki Maddede Özetlenmiştir

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

"Ey imân edenler! Allah'tan korkun (Peygamberi incitmekten) sakının ve hep doğru söz söyleyin ki.."

Kur'ân-ı Kerim ilâhi beyânın yüksek anlatımıyla, mü'minin dünya ve âhiret mutluluk ve huzurunu iki madde halinde özetlemektedir:

a) Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan, peygamberi incitmekten sakınmak,

b) Her hâlükârda doğru söz söylemek.

Diyebiliriz ki bu iki madde İslâm ahlâkını bütünüyle içine almakta; iyi, yararlı ve erdemli olmanın mayasını oluşturmakta ve insanın kaderini çizmektedir. Zira saadete açılan iki kapı vardır; Birincisi, işlerin ilâhi emirler doğrultusunda düzene sokulmasıdır. İkincisi ise, işlenen günah ve kusurların ağırlığını bu çerçeve içinde hissedip pişmanlık duyarak Allah'a yönelmek; tevbe ve istiğfarda bulunarak bağışlanma mutluluğuna erişmektir.

Bütün bunlar, yani Allah korkusunu içimizde taşımak, doğru söz söylemek, işleri düzene sokmak ve ilâhi mağfirete erişmek mutlak anlamda Allah'a ve Peygamberine itaatle gerçekleşir. O halde faziletin kaynağı, doğruluğun menbaı, düzenli hayatın sırrı ve hikmeti mutlak itaattir. Taâtin temeli ise, şüpheden uzak sağlam imândır.

O bakımdan Cenab-ı Hak, konumuzu oluşturan 70. âyete, "Ey imân edenler!" sözüyle başlamıştır.

Emanetten Maksat Nedir?

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا

"Şüphesiz ki biz emâneti göklere, yere ve dağlara sunduk, onu yüklenmeye yanaşmadılar, ondan korkup titrediler; insan onu yüklendi."

Göklere, yere ve dağlara sunulan, fakat onların taşımaya güç getiremeyerek taşımaktan korkup kaçındıkları "emanet" ne olabilir? Bu konuda Ashab-ı Kiram ve tabiinden birçok ilim adamlarından farklı yorumlar rivayet edildiğini görüyoruz. Önce şunu belirtelim ki, Kur'ân âyetlerinin delâlet ettiği mana ve hikmeti en iyi anlayan ve bilen, şüphesiz ki Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'dir. O bakımdan bizi aydınlatan bir hadisin İmam Tirmizi tarafından tesbit edilerek nakledildiğini müşahede etmekteyiz. Hadis meâlen şöyledir :

"Şanı Yüce Allah, Âdem'e: "Ya Âdem! Şüphesiz ki ben emaneti göklere ve yere arz ettim, onlar buna takat getiremediler. Sen ise, emâneti taşıdığı şey (sorumluluk)la kaldırmaya güç getirir misin?" diye sordu. Âdem: "Ya Rab, ondaki şey nedir?" diyerek o şeyi öğrenmek istedi. Allah ona: "Emaneti taşıyabilirsen mükâfatlanırsın; zayi' edersen

gazaba uğratılırsın" buyurdu. Bunun üzerine Âdem emaneti, içindeki şey (sorumluluk)la birlikte yüklendi; o yüzden Cennet'te ancak sabah namazıyla ikindi namazı arasındaki süre kadar kalabildi; Şeytan onu (aldatıp) oradan çıkardı (çıkarılmasına sebep oldu)."

Böylece insana yükletilen "emânet" dini vazifelerin tamamıyla ilgili bulunan sorumluluktur. Onu, yaratıldığımız amaca yönelik anlamda koruduğumuz takdirde bizi mutlu eder; koruyamadığımız takdirde mutsuz eder.

Bunun için cumhur-u ulemâ, burada geçen "emâneti", dini vazifelerin tamamı olarak yorumlamıştır.

Diğer yandan sözü edilen cumhura ışık tutan ve bu konuda malzeme veren ilim adamlarının az farklı yorumları ise şöyledir:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Allah'ın kullarına farz kıldığı şeylerin tamamıdır.

b) İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'a göre: Kişiye emaneten bırakılan söz, mal ve can olabileceği gibi, namaz, zekât, oruç, hac, doğru söz, borcu ödeme, ölçü ve tartıyı tam kullanma ve adaletle iş görme de olabilir.

c) Ubey b. Kâb (radıyallahu anh)'a göre: Adamın nikahladığı eşi ve çocuklarıdır.

d) Ebu Derdâ (radıyallahu anh)'a göre: Cünüplükten dolayı yıkanmaktır.

e) Abdullah b. Amr (radıyallahu anh)'a göre: Bedenimizdeki organlarımızdır.

f) Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden belgelerdir. Allah bunları göklere ve yere, aynı zamanda dağlara sundu, onlar kabul edip hepsini yüklenip izhar ettiler.

Bu son yoruma göre, âyette geçen "arz" kelimesi, "izhar" anlamında kullanılmıştır.

İnsanoğlu ise, bu delil ve belgeleri gizleyip izhar etmediğinden kendi kendine zulmedip cehlini ortaya koymuştur. Bundan dolayıdır ki, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Dört şey sende bulunduğu takdirde artık dünyadan, dünyalıktan

yana kaçırdığın diğer şeylerden dolayı sana bir şey gerekmez: Emâneti korumak, doğru sözlü olmak, güzel ahlâk üzere bulunmak, helâl ve temiz bir lokma yemek."[1]

Emânetin Göklere ve Yere Sunulması

Bilindiği gibi, varlık âlemi her şeyiyle hareket halindedir. Her şey yaratıldığı kanuna ve ilâhi plândaki çizgisine bağlı kalıp amacına yönelik olarak hareketini ve hizmetini sürdürmektedir. Ancak onların ilâhi buyruğa mutlak anlamda itaati, gayr-i şuuridir; diğer bir anlatımla, irâde dışı ve bir bakıma mihanikidir.[2] Sunulan emanet ise, akıl, idrâk ve şuurdur ki bunlar bütünüyle sorumluluk gerektiren ilâhi emânetlerdir. Her biri yerinde ve amacında kullanılmadığı takdirde kişiyi yaratıldığı hilkat kanununa ve plândaki yerine ters düşürür de o yüzden o, bedbahtlar sınıfında yerini almış olur.

Gökler ile yere sunulması ise, takdiri ve temsilidir. Öyle ki, emânetin ve ona bağlı sorumluluğun ilâhi haklarla ve insan hukukuyla iç içe olduğunu, bunun da çok büyük mesuliyetleri beraberinde getirdiğini tasvir için nefis bir benzetme yapılmıştır. Buna ilim dilinde "temsili istiare" denir.

Emâneti Yüklenmenin Sorumluluğu

Kur'ân, emânetle ilgili sunuş tarzının ve onunla ilgili sorumluluğun sebep ve hikmetini iki noktada özetlemektedir:

1- Aklını, idrâkini ve diğer yeteneklerini sünnetullah doğrultusunda yaratıldıkları amaca uygun kullanmayanların, ruhlarındaki paslanmayı ortaya çıkarmak ve bu yüzden çeşitli vesilelerle Allah'a ortak koşmaları, ikiyüzlülük ve döneklik yapmaları sebebiyle onları cezalandırmak,

2- Emâneti yerinde, gayesine uygun kullanan mü'minlerin ruhlarındaki cevheri ortaya çıkarmak ve bu arada zaman zaman sünnetullah çizgisinden az-çok kaydıklarını idrâk edip pişmanlık duymak suretiyle dönüş yapanları, tevbe ve istiğfarda bulunanları bağışlayıp mutlu kılmak...

---

1 Müsned-i Ahmed: 2/177

2 **Alışkanlığın verdiği kolaylıkla, hiç düşünmeksizin, kendiliğinden, yalnız kasların devin-mesiyle yapılan (iş, devinim vb.)**

İşte insan ruhundaki cevheri ortaya çıkaran bu emânettir ki dünya hayatına, ölüm olayına ve âhiret âlemine anlam kazandırmakta; birinin diğerini tamamladığını bütün hikmet ve felsefesiyle yansıtmaktadır.

Şüphesiz Allah (celle celaluhu), inkâr ve sapıklığı bırakıp Hakk'a yönelen ve imân düzeyinde sâlih amellerde bulunan kullarından yana hep merhametlidir ve hep bağışlayandır. Yetmiş üçüncü âyetin "Allah gafur ve rahimdir" cümlesiyle noktalanması, mü'minlere müjde vermekte, inkarcı sapıkları uyarıp Hakk'a ve geniş rahmete davet etmektedir.

Ahzâb suresine, Allah'tan korkup her türlü inkâr ve kötülükten sakınmamız ve kâfirlerle münafıklara uymamamız emredilerek başlandı; bu emre uymayan münafık ve müşriklere azap edileceği hatırlatılarak, uyan mü'minlerin tevbelerinin kabul edileceği ve o sebeple ilâhi rahmet ve gufrana mazhar kılınacakları müjdelenerek bitirildi.

Bu surenin de tefsirini bize kolaylaştıran Cenâ'b-ı Hakk'a hamd-ü senalar; her vesileyle yolumuzu aydınlatan, kalbimize ışık tutan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

34. SÛRE

SEBE SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
54	883	3512

SEBE SURESİ

Cumhura göre surenin tamamı Mekke'de inmiştir. Altıncı âyetinin Medine'de indiğini söyleyenler olmuşsa da pek sıhhatli kabul edilmemiştir. Diğer bir gruba göre, surenin tamamı Medine'de inmiştir.[1]

Birincilerin görüş ve tesbiti ağırlık kazanmıştır, yani sure Mekki'dir.

Yemen tarafında Sebe' şehrinden ve ora halkının azıp tuğyan etmesinden, sonra da bu yüzden sel baskınına uğratılıp yok edilmelerinden söz edildiği için sureye "Sebe'" adı verilmiştir.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Allah'ı lâyıkıyla övmenin, O'na hamd-ü senada bulunmanın lüzumu üzerinde duruluyor.

2- Öldükten sonra ikinci hayatın başlayacağı açıklanıyor.

3- Peygamberleri alaya alanların sapıklık ve ölçüsüzlüklerine dikkatler çekiliyor.

4- Davud (aleyhisselam) ile Süleyman (aleyhisselam)'a verilen geniş nimetlerden söz ediliyor.

5- Sebe' ülkesinde yaşayanların aşırı inkâr ve nankörlüklerinin getirdiği felâket ve azap misal veriliyor.

6- Putlara tapanların âhiretteki durumlarından ibretli safhalar veriliyor.

7- Uyanlarla uyulanlar arasında geçecek ibretli bir tablo çiziliyor.

8- Mal ve evlâdının çokluğuyla gurura kapılan şımarıkların her devirde peygamberlere iftirada bulundukları bildiriliyor.

9- Allah'a ortak koşan putperestlerin Kur'ân âyetlerini duydukça onun uydurma sözler ve masallar olduğunu iddia ettikleri ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın bu uydurma sözlerle Mekkeliler'i dede ve babalarının

1 Tefsir-i Kurtubi: 14/258

yolundan ayırmak istediğini etrafa yaydıkları ve aleyhinde menfi propagandada bulundukları konu ediliyor.

10- İnkarcıları uyarmak, akıllarını harekete geçirmek için delil ve belgeler sıralanıyor.

11- Peygamber (aleyhisselam)'ın bir uyarıcı olduğu, bâtılda ısrar edip Hakk'a sırt çevirenleri uyardığı açıklanarak bir bakıma Peygamber (aleyhisselam)'ın görevinin ana çizgisi ortaya konuyor.

12- Kıyamet gününde, gerçeği görüp anlayan müşriklerin derin bir pişmanlık duyacakları ve dünyaya dönmek isteyecekleri haber verilerek ölmeden önce pişmanlık duymalarının yararlı olacağına işaret ediliyor.

٣٤ سُورَةُ سَبَإٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى لَهُ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِى
الْاٰخِرَةِ ۭ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿١﴾ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِى الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ
مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۭ وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَاْتِينَا السَّاعَةُ ۭ قُلْ بَلٰى وَرَبِّى لَتَاْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ ۚ
لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِى السَّمٰوٰتِ وَلَا فِى الْاَرْضِ وَلَآ اَصْغَرُ مِنْ
ذٰلِكَ وَلَآ اَكْبَرُ اِلَّا فِى كِتَابٍ مُبِينٍ ۙ ﴿٣﴾ لِيَجْزِىَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ ۭ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾ وَالَّذِينَ سَعَوْ فِى اٰيَاتِنَا
مُعَاجِزِينَ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَلِيمٌ ﴿٥﴾ وَيَرَى الَّذِينَ اُوتُوا
الْعِلْمَ الَّذِى اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ ۙ وَيَهْدِى اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ
الْحَمِيدِ ﴿٦﴾

1- Hamd O Allah'a ki, göktekiler de, yerdekiler de O'na aittir. Âhiret'te hamd O'na mahsustur. O, hikmet sahibidir, (her şeyden) haberlidir.

2- Yere girenleri, yerden çıkanları; gökten inenleri, göğe yükselenleri bilir. O, çok merhamet edendir, çok bağışlayandır.

3- Küfre saplananlar, "Kıyamet bize gelmez" derler. De ki: Hayır, gaybı bilen Rabbime andolsun ki elbette kıyamet size gelecektir. Göklerde ve yerde zerre ağırlığınca hiçbir şey O'nun ilminden uzak kalmaz. Bundan

daha küçüğü de, daha büyüğü de mutlaka o açık ve açıklayıcı kitaptadır.

4- Çünkü imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları mükâfatlandıracak. İşte bunlara mağfiret (bol bağışlanma), çok şerefli, göz ve gönül doldurucu rızık vardır.

5- (Bizi) âciz bırakmak için yarışıp âyetlerimiz hakkında (olumsuz yönde) çaba gösterenlere gelince, onlara elem verici murdar bir azap vardır.

6- Kendilerine ilim verilen (gerçekçi âlim)ler ise, Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu ve çok güçlü, çok üstün, övülmeye hep lâyık olanın yoluna irşâd ettiğini görüp bilirler.

Allah, Her Zaman Övülmeye Lâyıktır

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ

"Hamd O Allah'a ki göktekiler de, yerdekiler de O'na aittir."

Sureye hamd ile başlanmıştır. Zira Cenâb-ı Hakk'ın dünyada kurduğu düzen; âhirette kuracağı yeni bir düzen bütünüyle ve her parçasıyla O'nun her zaman övülmeye lâyık olduğunun delilidir.

Hamd: Allah'ı, her türlü iyiliğin, faziletin, rahmetin, gufranın, kuvvet ve kudretin gerçek kaynağı olduğunu dikkate alarak övmek ve O'nun kadrini bilmek anlamına gelir.

Arapçada Allah'ı övme konusunda üç ayrı kavram bulunmaktadır: Hamd, medih ve şükür. Buna bir dördüncüsünü ekliyenler de olmuştur. Onlara göre, "sena" da Allah'ı övmede kullanılan sözlerden biridir.

Aslında hamd, medihten daha özel, şükürden daha genel bir mana taşıdığtndan Kur'ân'da bu kavrama daha çok yer verilmiştir, türkçemizde ise, "hamd"ın tam karşılığı yoktur; onu ancak birkaç cümleyle açıklamamız mümkündür. Medh ise, bir şey görüldüğü veya düşünüldüğü zaman onu över mahiyette ortaya konulan bir değer bilme duygusudur. Ancak o şeyde üstün kuvvet ve kudret, rahmet ve inayet aranmaz. Şükür kavramına gelince: Ancak yapılan iyilik ve yardım karşılığında izhar edilen bir övgüdür. Hamd böyle değildir, yukarıda da belirttiğimiz gibi o daha geniş ve kapsamlı bir mana taşımaktadır. O bakımdan Cenab-ı Hak, her türlü üstünlüğe sahip bulunduğu, kuvvet ve kudretin O'na mahsus olduğu ve

bütün nimetlerin ve feyizlerin O'ndan geldiği için övülmeye çok lâyıktır. Nimet versin vermesin, ihsanda bulunsun bulunmasın mutlak kudret sahibi olduğu için övülür, hamd edilir.

Nitekim konumuzu oluşturan âyette "hamd"ın ölçü ve kapsamı en güzel şekilde belirtilmekte; her iki hayatı en güzel ve en uygun biçimde düzenleyen ve hepsini insandan yana çevirip onun hizmetine veren Allah (celle celaluhu) elbette her türlü övgünün üstünde bir övgüye lâyıktır, denilmekte ve "hamd" kavramıyla bu geniş mana işlenmektedir.

Öyle değil midir? Varlık âlemi bütünüyle Allah'ındır. Âhiret âlemini meydana getirecek O'dur. Yerin dibine giren ve çıkan her şeyi O bilir; gökten inen her şeyi O takdir eder; yerden göğe doğru yükselen her şeyden mutlak anlamda haberdâr olan yine O'dur. O, rahmet ve gufran kaynağıdır. O halde hamd edilmeye hep O lâyıktır. Bu hikmete binaendir ki, Kur'ân-ı Kerim'de beş sureye hamd ile başlanmıştır.

Göklerde ve Yerde Olup Biteni Bilmesi

يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا

"Yere girenleri, yerden çıkanları; gökten inenleri, göğe yükselenleri bilir.

Bu âyet ilâhi ilmin her şeyi kapsayıp kuşattığını bildirirken, her şeyin aynı zamanda ilâhi kudretin yüksek tezahürüyle belli ölçüye göre yaratıldığını; her şeyin düzenli harekette bulunup belirlendiği ve programlandığı şekilde hizmet verdiğini öğretmektedir. Çünkü göktekiler de, yerdekiler de O'na aittir. O bakımdan da varlıkta her şey O'nun kudretini yansıtmakta ve sadece O'nu övmektedir. Âhiret hayatı da yine O'nun kudretinin ikinci bir tezahürüyle belirlenip ortaya çıkar; ilâhi plânda çizildiği ölçü ve anlamda gerçekleşir. Çünkü Cenab-ı Hak Hakim'dir, Habir'dir.

Birinci sıfat, O'nun her işinin plânlı, programlı, maksatlı, dengeli ve düzenli olduğuna; ikinci sıfat O'nun unutkan olmadığına, gaflet etmediğine, uyumadığına, uyuklamadığına; ilmiyle, görme ve işitme kudretiyle her şeye mutlak anlamda nüfuz ettiğine delâlet etmektedir.

Cenab-ı Hak, yerin altında ve üstünde olup bitenleri, yere inip, göğe

çıkan her şeyi hakkıyla bilir. O bakımdan bu anlatım bütünüyle hayatın sırrına işaret etmekte ve tabiat olaylarını meydana getiren sebep ve illetleri, belli kanunlara, plân ve programlara göre oluşturup harekete geçiren, bizim göremediğimiz görevli meleklerin bulunduğuna dikkatlerimizi çekmektedir.

Karada ve denizde yaşayan canlıları sevk ve idare eden kimdir? Tavuk yumurtasından çıkan civcivin karada dolaşmasını; ördek veya kaz yumurtasından çıkan yavrunun suya doğru koşup yüzmesini sağlayan veya programlayan kimdir? Canlılar arasında tabii eleme kanununu işler durumda tutan kim olabilir? İlim bunları zahiri sebeplere bağlarken, sebepleri oluşturup harekete geçiren gizli ellerden ve görevli meleklerden söz etmez. Kur'ân bize ışık tutar, ipucu verir ve olaylar, konular üzerinde iyice düşünmemizi emreder. Çünkü Allah'ın rahmet ışınları her varlığa nüfuz etmekte, ilmi her varlığı kapsamaktadır. Eşya sadece O'nun kudret damgasını taşımakta, O'nun yüce sanatının izlerini yansıtmaktadır.

İşte insanoğlu bu gerçekleri görüp anladığı, idrâk edip Hakk'a yöneldiği nisbette geleceğini hazırlamış olacak ve o oranda ilâhi rahmet ve gufrana mazhar kılınacaktır.

Kıyamet Mutlaka Kopacaktır

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ ۖ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ ۚ

"Küfre saplananlar, "kıyamet bize gelmez" derler. De ki: Hayır, gaybı bilen Rabbime andolsun ki elbette kıyamet gelecektir."

Böylece inkarcı sapıkların, azgın maddecilerin iddiası reddedilirken, varlık âleminde çok mükemmel bir düzenin hâkim olduğu belirtiliyor. Her düzenin bir düzenleyicisi bulunduğunu inkâr edemeyeceğimize göre, kâinatı kusursuz bir düzenle ayakta tutan ve "el-Hayyu, el-Kayyum" sıfatlarını zatında taşıyan Cenab-ı Hak, hikmeti gereği bu düzeni bozup, insanın ebedi hayatını devam ettirmeye elverişli ikinci bir düzeni kuracaktır. O, bu bilgiyi kendi zatına yemin ederek haber vermekte ve her türlü şüphelerin yersiz ve neticesiz olduğuna işarette bulunmaktadır.

Zerre ve Atom

لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ

ذٰلِكَ وَلَآ اَكْبَرُ اِلَّا فِى كِتَابٍ مُّبِينٍ

"Göklerde ve yerde zerre ağırlığınca hiçbir şey O'nun ilminden uzak kalmaz. Bundan daha küçüğü de, daha büyüğü de mutlaka o açık ve açıklayıcı kitaptadır."

Zerre: Kök mâna olarak en küçük karıncaya delâlet eder; etrafa dağılıp saçıldıkları ve bir de çok küçük oldukları sebebiyle onlara "zerr" denilmiştir. Ayrıca pencereden içeri vuran Güneş ışınında uçuşan küçücük toz hakkında da kullanıldığı çok yaygındır.

Bu son manayla "zerre" en küçük parça demektir ki, eskiden ona "cüz'i lâ yetecezza" yani "parçalanmayan, bölünmeyen parça" denirdi.

Cenab-ı Hak bu küçük parçayı misal verirken çok dikkat çekici ve düşündürücü bir anlatımla atıfta bulunarak atoma işarette bulunmuştur. Zira "bundan daha küçüğü" tabiri bizi ister istemez atom çekirdeğine ve etrafında dönen elektronlara götürmektedir.

Böylece kâinat plânında yer alan her şey, atomundan diğer cisimlere varıncaya kadar "kitab-ı mübin"de yazılıp hazırlanmıştır. Bu, "Levh-i Mahfuz" olabileceği gibi, Kur'ân-ı Kerim veya "Kâinat Kitabı" da olabilir. Zira kâinat bütünüyle ilâhi kudretin tecellilerinin, sanatının erişilmezliğini, plân ve programının kusursuzluğunu satır satır yazmakta ve yansıtmaktadır. Ayrıca Cenab-ı Hak, kâinatı yaratmayı irâde edince, önce onun plânını ve kıyamete kadar meydana gelecek olayları ve plânda yer alan küçük, büyük her şeyi kusursuz şekilde "Levh-i Mahfuz" denilen ana kitaba yazmıştır.

Yukarıdaki âyetle bu incelikler anlatılmakta ve kâinat hakkında daha iyi düşünmemiz istenmektedir.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu konuda bize ışık tutarak şöyle bilgi vermiştir:

"Allah'ın ilk yarattığı şey, kalem'dir. Ona "yaz" dedi. O da "ne yazayım?" diye sordu. Cenab-ı Hak ona: "Kıyamet gününe kadar olacak her şeyi yaz" buyurdu."[1]

1 Tirmizi/Tefsir: 3/11-68

Konunun önemine binâen "Kitab-ı Mübin" sözü Kur'ân'ın dokuz veya on yerinde geçmektedir. Yer aldığı konu ve cümleye göre yorum istemekte ve hafızalardaki izi derinleştirerek kâinatta meydana gelen olayların tesadüf olmadığını kalp ve kafalara işlemektedir.

Bunlardan beşi Kur'ân-ı Kerim'e, beşi de Levh-i Mahfuz'a delâlet etmektedir.[1]

Kıyametin Hikmeti

Kur'ân, kıyamet olayının birçok hikmete yönelik bulunduğunu sırası geldikçe açıklamakta ve aydınlatıcı bilgi vermektedir.

Onları şöyle özetleyip maddeleştirebiliriz:

a) İnsan ruhu Allah'tan gelmedir ve ölümsüzdür. Bu bakımdan ebedi hayat için yaratılmıştır. Dünya hayatında geçici bir süre için hazırlanan bedende eyleşir, sonra ayrılıp hiç ölmeyecek bedenin yaratılmasını bekler.

b) Ebedi hayatın ne demek olduğunu anlayabilmemiz için ruhumuz bir süre dünyaya gönderilmiştir.

c) Dünya hayatı olmasaydı, âhiret hayatının anlamı ve hikmeti anlaşılmazdı; âhiret hayatı olmasaydı dünya hayatı anlamsız ve hikmetsiz kalırdı.

d) Nefis ve ruh ile donatılan ve kendi hür iradesiyle baş başa bırakılan her insanın anlayış, tutum ve inancını belirlemek, içindeki cevherinin ortaya çıkmasını sağlamak için dünya hayatı gerekli bir dönüm noktası, bir imtihan devresi kılınmıştır. O bakımdan dünyada işlenen her iş ve amelin karşılık görmesi için de bir hesap dönemi ve âhiret âlemi gereklidir.

İşte ilgili âyetle bilhassa (d) maddesi belirtilmektedir.

Rızk-ı Kerim

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

"Çünkü imân edip iyi yararlı amellerde bulunanları mükâfatlandıracak. İşte bunlara mağfiret (bol bağışlanma), çok şerefli, göz ve gönül doldurucu rızık vardır."

---

1 Mâide: 15, Yusuf: 1, Şuârâ: 2, Neml: 1, Kasas: 2 - Ayrıca En'âm: 59, Yunus: 61, Hud: 6, Neml: 75, Sebe': 3. âyetlerin tefsiri

Rızk-ı Kerim sözü geniş yorum isteyen bir anlatım tarzıdır. Kerim, kerem kökünden türetilen bir sıfattır. İyi, âlicenap, cömert, vicdanı gelişip iyilikten ve hayırdan yana seslenen kişilere sıfat olarak gelir. Rızka sıfat olarak kullanılması, o rızkı verenin yüceliğini, cömertliğini yansıtmaya yöneliktir. İlim dilinde buna "mecaz-ı mürsel" denir.

Kerim olan Allah'ın mü'minlere vereceği rızık, şüphesiz ki Cennet ve oradaki yüce nimetlerdir.

İlâhi Âyetlerin Tesirini Gidermek İsteyenler

وَالَّذِينَ سَعَوْ فِى اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَلِيمٌ

"(Bizi) âciz bırakmak için yarışıp âyetlerimiz hakkında (olumsuz yönde) çaba gösterenlere gelince: Onlara elem verici murdar bir azap vardır."

İnkâr hastalığına yakalanıp putperestlikle, maddecilikle beyinleri yıkananların, Hakk'ı yansıtan Kur'ân âyetlerini dinlemeye hiç tahammülleri yoktur. İlâhi beyan kalplerde olumlu tesir bırakmasın diye her fırsatta koşup dururlar. Nefisleri birçok yönden akıl ve idrâklerini kendi kumandası altına alıp duygularını ön plâna getirmiştir. O bakımdan kendilerine verilecek ceza da, vicdanları ve nefsani arzuları kadar murdar olacaktır.

Şüphesiz Allah'ın âyetlerini küçümseyenler hep küçülmüşlerdir. Gündüzleyin çok karanlık bir dehlize giren kimse, Güneş'in varlığını ve O'nun ortalığı aydınlattığını inkâr etse bile, güneş yine de vardır ve dünyayı aydınlatmaktadır. O bakımdan Kur'ân âyetleri her yönüyle insanların hem dünyada, hem âhirette mutlu, güvenli ve huzurlu hayat sürmelerine ve Yaratan ile yaratılanlar arasındaki engelleri kaldırmaya yönelik bulunmaktadır. İnkarcı sapıklar bu gerçeği red ve inkâr etseler de, etmeseler de o, güneş misali hep var olacak ve gönülleri, vicdanları ve kafaları aydınlatmaya devam edecektir.

Gerçeği Araştıran İlim Adamları

وَيَرَى الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِى اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ ۙ وَيَهْدِى اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ

"Kendilerine ilim verilen (gerçekçi âlim)ler ise, Rabbinden sana indi-

rilenin hak olduğunu ve çok güçlü, çok üstün, övülmeye hep lâyık olanın yoluna irşat ettiğini görüp bilirler."

Kur'ân, her vesileyle ilme ve ilim adamına takdir sunmaktadır. Gerçekleri, daha çok hakikati arayan ilim adamları görüp anlarlar ve teslimiyet göstererek hakkı kabul ederler. Nitekim Asr-ı Saadet'te Abdullah b. Selâm, Selmân el-Fârisi, Ebu Zer el-Gıffari ve emsali çağın ilim adamları Kur'ân'ın insan gücünü aştığını görmekte gecikmemişler ve onun Allah sözü olduğunu kabul ederek son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a inanmışlar ve daire-i İslâm'a girmekle bahtiyar olmuşlardır.

Zira onların ciddi araştırması ve konuya objektif olarak eğilmeleri, kendilerini şu kesin sonuca götürdü: Kur'ân her âyet ve süresiyle insan hayatını en mükemmel şekilde düzene sokan ve bütünüyle insanlıktan yana rahmet ve feyiz olan bir kitaptır. Hiçbir zaman bu ölçü ve muhtevada ve üstün yararda bir kitap, insan kafasının ürünü olamaz ve tarihte bunun misali yoktur.

Nitekim beşinci âyetin sonunda bu inceliğe işaretle Cenab-ı Hakk'ın Aziz ve Hamid diye iki sıfatı kullanılmıştır. Birincisi, Kur'ân ancak çok üstün, çok güçlü olan yüce kudretin eseri olabilir gerçeğini; ikincisi, o yüce kudretin her fiil ve tecellisiyle övgüye lâyık bulunduğunu yansıtır.

Tarihte, İslâm'ı ve Kur'ân'ı, sonra da Hz, Muhammed (aleyhisselam)'ın yüksek şahsiyetini tarafsız bir gözle inceleyen ilim adamlarının çoğunun doğru yolu seçmekten başka bir şey düşünemediği de belirtilmiştir. Hemen her çağda bunlardan birkaç tanesine rastlamak mümkündür. Son birkaç yıl içinde Fransız ilim adamlarından Maurice Bucaille, Jacques Cousteau (Kaptan Kusto); yine Fransız düşünürlerinden Roger Garaudy; Hollanda Parlamento Üyesi Düşünür Mr. Poul ve Ay'a ilk ayak basan Neil Armstrong'un ciddi araştırmalarıyla İslâmiyet'i kendilerine din olarak seçtiklerini görüyoruz. Konumuzu oluşturan âyette Cenab-ı Hak bu gibi ilim adamlarını övmekte ve misâl göstermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kâinatın bütünüyle Allah'a ait olduğu ve o bakımdan O'nun her zaman övülmeye lâyık bulunduğu konu edildi. Kıyâmete inanmayanlar bu konuda uyarılarak, ikinci hayatın mutlaka başlatılacağı açıklanarak, ölmeden önce Hakk'a yönelmeleri tavsiye edildi. Sonra

da imanla sâlih amelleri birleştirip bütünleştiren mü'minler müjdelendi ve Kur'ân'ı ilim ve insaf gözüyle okuyan ilim adamlarının inkârda ısrar etmedikleri, hakikati anlayınca hemen dönüş yapıp Allah'a yöneldikleri misal verilerek ilme ve ilim adamına takdir sunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, inkârcı maddecilerin, sapık müşriklerin ölüp toprağa karıştıktan, ufalanıp toz haline geldikten sonra dirilmenin söz konusu olamayacağı iddiaları üzerinde duruluyor ve bu haberi veren Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı akli dengesizlikle suçladıklarına dikkatler çekiliyor. Sonra da âhirete inanmayanların derin bir sapıklık içinde bulunduklarını belirtilerek ilâhi kudretin her şeye yettiğine parmak basılarak, ilâhi irâde tecelli edecek olursa, inkarcıları yerin dibine geçirebileceği veya üzerlerine gökten bir parça (meteor) indirebileceği hatırlatılıyor.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ
إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿٧﴾ أَفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ ۗ بَلِ الَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ﴿٨﴾ أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ
مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۚ إِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ
الْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِكُلِّ
عَبْدٍ مُنِيبٍ ﴿٩﴾

7- O küfre saplanıp kalanlar ise, size, ölüp didik didik hale geldiğinizde yeniden yaratılacağınızı size haber veren bir adamı salık verelim mi? derler.

8- O, Allah'a karsı yalan mı uyduruyor, yoksa kendisinde akli dengesizlik mi var? Hayır, ahirete inanmayanlar (Hakk'tan çok) uzak sapıklıkta ve azap içindedirler.

9- Gökten ve yerden önlerinde ve arkalarında bulunan (açık belgeleri, ispatlayıcı delilleri) görmediler mi? Dilersek onları yerin dibine geçirir veya üzerlerine gökten bir parça düşürürüz. Şüphesiz ki bunda (Allah'a) gönül verip yönelen her kul için öğüt, delil ve ibret vardır.

Öldükten Sonra Dirilmeye En Güzel Misal Bitkilerdir

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ

"O küfre saplanıp kalanlar ise, size, ölüp didik didik hale geldiğinizde yeniden yaratılacağınızı size haber veren bir adamı salık verelim mi? derler."

Allah'a ve âhirete inanmayanlar, öldükten sonra dirilmeye de inanmazlar. Oysa buna misâl teşkil edecek binlerce bitki gözlerinin önünde her yıl ölüp dirilmektedir. Yeşeren bitkiler bir süre sonra kuruyup çer çöp haline geldikten sonra mevsimi gelince yeniden filizlenip dirilmektedir. Çer çöp olan bitkinin aynı değilse de mayası ve özü itibariyle benzeri yeşerip vücut bulmaktadır. İnsan, ölüp toprağa karışarak belirsiz hale geldikten sonra yeniden oluşup dirilmesiyle ortaya çıkan bedeni, taşıdığı hücreler itibariyle eski bedenin kendisi değilse de, onun özü ve mayası, özellikleri ve mahiyeti itibariyle kendisidir.

Zira ölüm olayıyla ne maya kaybolmakta, ne de öz yok olmaktadır. Nitekim Kur'ân âyetlerini dikkatle incelediğimizde, kuruduktan sonra inen yağmurla yeniden yeşeren bitkiler, kökleri, tohumları, taşıdıkları sporlarıyla vücut bulmaktadırlar. Böylece ölen insanların dirileceğine misal verilerek ikisi arasındaki benzerliği düşünüp bulmamız bize bırakılıyor.

Aynı zamanda hiç yok iken insanı, yüce kudretine belge olacak, ilâhi hilkat kanununun en belirgin damgasını taşıyacak özellikte yaratan Cenâb-ı Hakk'ın onu öldürdükten sonra -örnek ve misali ortada dururken- yeniden yaratmaya kudreti yetmez mi? Yetmez denilecek olsa, o takdirde ilk yaratan da O değildir, neticesi ortaya çıkar. Bu durumda insanı kim yaratmıştır? Şüphesiz insan kendi kendini yaratmamıştır. Tesadüfler ise bu kadar mükemmel ve düzenli, dengeli bir canlıyı meydana hiç getiremez. O halde insanı, insan üstü çok mükemmel ve sınırsız kudrete sahip olan bir varlığın yaratması zarureti ortaya çıkıyor ki, o da -semavi dinlerin haber verdiği- Cenâb-ı Hak'tır.

İşte bu gerçeklere akıl erdiremeyen putperest şaşkınlar ve sapık müşrikler, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın bu hususta Allah adına yalan uydurduğuna, değilse akli dengesinin bozuk olduğuna hükmetmişlerdi. Tıpkı

günümüzdeki komünistlerle materyalistlerin iddia ettikleri gibi.

Âhirete İnanmayanlar Derin Bir Sapıklık İçindedirler

بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ فِى الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ

"Hayır âhirete inanmayanlar (haktan çok) uzak sapıklıkta ve azap içindedirler."

Dalâlet, hakkı görmemek, Hakk'ı tanımamak, doğru yolu seçmemek; bâtılı savunmak; Allah'ın varlığını birliğini ya tamamen inkâr etmek ya da Allah'a ortak koşmak; gönderilen peygamberi, indirilen kitabı yalan saymak ve böylece kıyamet ve âhireti reddetmektir.

O bakımdan Kur'ân, maddeyi esas ve temel kabul edenlerle Allah'a ortak koşan müşriklerin kalbinde ve kafasında âhireti inkâr mayası yer almaktadır noktasından hareketle o gibilerin, ölümü ve yok olup silinmeyi düşündükçe ümitsizliğe düştüklerini ve böylece kendi kendilerine hem haksızlık, hem de azap ettiklerini belirtmekte; ilâhi hilkat kanununun belirlediği amacın dışına çıktıklarına, sünnetullaha ters düştüklerine işaret etmektedir. Bu yüzden dönüş yapmadan, Hakk'a dönmeden ölecek olanlarına âhiret azabı hazırlandığını haber vermektedir.

İnkarcının Aklına Ve Vicdanına Sesleniliyor

اَفَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاۤءِ وَالْاَرْضِ

"Gökten ve yerden önlerinde ve arkalarında bulunan (açık belgeleri, ispatlayıcı delilleri) görmediler mi?"

Gökte ve yerde bulunan her varlık, görülebilen her sistem ve düzen kusursuz bir plânlayıcının ve mükemmel bir programlayıcının; her şeyi düzenleyip denge ve düzende tutucunun varlığına, birliğine açık şekilde delâlet etmektedir. İnsanoğlu çevresine bir göz atınca binlerce çeşit bitkileri; yukarıya doğru başını kaldırıp bakınca yüzlerce sistemi görmektedir. Öyle ki: Yeryüzünün onda yedisinin su ile kaplı olması, atmosfer tabakasının belli oranda bulunması; dünyanın hem kendi ekseni, hem de Güneş'in etrafında belli bir yörüngede şaşmadan, bir aksaklık doğurmadan, sapmadan dönmesi, mükemmelin de ötesinde her şeye mutlak anlamda hâkim ve her şeyi tasarrufu altında bulunduran mutlak kudret sahibinin mevcudiyetini ispatlamakta ve her türlü tereddüt ve şüpheyi reddetmek-

tedir. Zira bu kadar düzenli, uyumlu, dakik ve hesaplı mekanizmanın ve bağlı bulunduğu sistemin kendiliğinden oluşup bugünkü duruma geldiği söylenemez.

Yok eğer insanoğlu bunca belgelere körler gibi bakıyor, sağırlar misali Hakk'ın uyarıcı ve akla seslenici nidasını işitmiyorsa, elbette ki ilâhi kudret ve sanatı; rabbani terbiye ve yönlendirmeyi göremez ve anlayamaz. Ama aklını rehber, insafını süzgü, vicdanını ibre yapıp ön yargıdan sıyrılarak düzende yer alan her şeyin hikmetini, amacını, amaca yönelik hizmetini; bağlı bulunduğu plân ve kanunu düşünür de sonuç çıkarmaya çalışırsa, o takdirde ilâhi hidâyet ışığı kalbinde doğup inkârın yeri ve anlamı kalmadığına inanır, inandıkça da mesafe kısalır ve öylece Hakk'a teslimiyet gösterir.

Konumuzu oluşturan âyetle bu hikmet yansıtmaktadır. Sözü edilen düzen ve dengeyi ayakta tutan Yüce Kudret dilerse bir anda hükmünü indirir de küfür ve azgınlıkta ileri gidenleri yerin dibine batırır veya üzerlerine semavi bir afet gönderir.

Unutmayalım ki, insanı dört tarafından çeviren deliller, belgeler, âyetler ve bunların bağlı bulunduğu sistemler, aklını kullananlar için birer öğüt ve ibret arzetmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, öldükten sonra ikinci hayatı inkâr edenler üzerinde duruldu ve bu yüzden Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı suçlayanlara dikkatler çekildi. Sonra da insan aklını harekete geçirip onu gerçeğe yöneltmek için gök ve yer konu edilerek bunlardaki açık belgelere dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, aynı paralelde olan sapık inkarcıların her dönemde peygamberleri üzdüklerine işaret edilerek, İslâm'a karşı zehir kusan Yahudiler hem uyarılıyor, hem de insafa davet ediliyor. Böylece Yahudilerin altın dönemi sayılan Davud ve Süleyman (aleyhisselam)'a verilen imkânlar, köpürüp duran nimetler hatırlatılarak her peygambere birtakım lutuflarda bulunulduğu haber veriliyor.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا ۖ يٰجِبَالُ اَوِّبِي مَعَهٗ وَالطَّيْرَ ۚ وَاَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ ۙ ﴿١٠﴾

اَنِ اعْمَلْ سٰبِغٰتٍ وَّقَدِّرْ فِى السَّرْدِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًا ؕ اِنِّىْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ
بَصِيْرٌ ﴿١١﴾ وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيْحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَّرَوَاحُهَا شَهْرٌ ۚ وَاَسَلْنَا لَهٗ عَيْنَ
الْقِطْرِ ۭ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَّعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِاِذْنِ رَبِّهٖ ۭ وَمَنْ يَّزِغْ مِنْهُمْ عَنْ
اَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيْرِ ﴿١٢﴾ يَعْمَلُوْنَ لَهٗ مَا يَشَاۗءُ مِنْ مَّحَارِيْبَ
وَتَمَاثِيْلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُوْرٍ رّٰسِيٰتٍ ۭ اِعْمَلُوْٓا اٰلَ دَاوٗدَ شُكْرًا ۭ وَقَلِيْلٌ
مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُوْرُ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلٰي مَوْتِهٖٓ
اِلَّا دَاۗبَّةُ الْاَرْضِ تَاْكُلُ مِنْسَاَتَهٗ ۚ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ اَنْ لَّوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ
الْغَيْبَ مَا لَبِثُوْا فِي الْعَذَابِ الْمُهِيْنِ ﴿١٤﴾

10- Andolsun ki, Davud'a kendi katımızdan bir üstünlük verdik: "Ey dağlar ve kuşlar O'nunla beraber tesbihte bulunup sesinizi çıkarın!" dedik ve O'na demiri yumuşattık da.

11- "Uzunca, genişçe zırhlar yap; (halkalarının) işlenmesini düzenli biçimde tut; iyi-yararlı amelde bulunun. Şüphesiz ki, ben sizin yaptıklarınızı görenim" (diye vahyettik).

12- Süleyman'a da rüzgârı (boyun eğdirdik). Sabah bir aylık, akşam bir aylık (mesafeden esmekte idi). Erimiş bakırı ona sel gibi akıttık. Cinlerden de Rabbinin izniyle onun ellerinin altında çalışanlar vardı. Onlardan buyruğumuzun gereğini yapmayıp sapanlara çılgın ateşin azabını tattırdık.

13- Onun için dilediği şekilde kaleler, heykeller, havuz gibi lengerler, büyükçe sabit kazanlar yaparlardı. Ey Dâvud hanedanı! Şükür için çalışın. Kullarımdan şükredenler azdır.

14- Ne vakit ki Süleyman'a ölümü hükmettik; (çalıştırdığı) cinlere onun ölümünü ancak değneğini yiyen ağaçkurdu gösterdi. Süleyman (ölmüş vaziyette) yere kapanınca, şu gerçek ortaya çıktı ki, eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı, o horlayıcı, aşağılayıcı azabın içinde kalmazlardı.

İLGİLİ HADİSLER

Güzel ve yanık sesiyle gece Kur'ân okuyan Ebu Musa el-Eş'âri'nin (radıyallahu anh) sesini işiten Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz:

"Gerçekten buna Davud ailesinin mizmarlarından bir mizmar (musiki sesi ve ahengi) verilmiştir" buyurdu.[1]

"Davud (aleyhisselam) **ancak elinin emeğinden yeyip geçinirdi."**[2]

"Doğrusu Davud oğlu Süleyman, Beytü'l-Makdis'i inşa ettikten sonra Allah'tan kendisine ilâhi hükme uygun düşecek bir hüküm (saltanat) verilmesini diledi. Dileği kabul edilip istediği verildi. Kendisinden sonra hiç kimseye lâyık görülmeyecek bir mülk verilmesini de diledi, o da verildi. Beytü'l-Makdis'i bitirince de şöyle dilekte bulundu: "Bu mescide girip sırf namaz için duran kimseyi Cenâb-ı Hak, anasından doğduğu gündeki gibi günahlarından çıkarıp temizlesin!"[3]

Dâvud Peygamber'e Üstünlük Verilmesi

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا

"Andolsun ki, Davud'a kendi katımızdan üstünlük verdik."

Davud (aleyhisselam)'a verilen üstünlük hakkında farklı yorumlar yapılmışsa da çoğu şu hususlar üzerinde birleşmiştir:

1- Peygamberlik göreviyle taltif edilmesi,

2- Kendisine Zebur'un indirilmesi,

3- İlim ve hikmet verilmesi.

4- Kudret ve saltanata eriştirilmesi,

5- Dağların ve kuşların, yaratıldıkları amaca yönelik tesbihlerini anlaması,

6- Gönülden samimi tevbe edip bütünüyle Cenâb-ı Hakk'a yönelmesi,

---

1 Müsned-i Ahmed: 5/349

2 Buhari/Büyu': 15 - Tirmizi/Ahlâk: 22 - Nesâi/Büyu': 1 - İbn Mâce/Ticaret: 1, 64 - Ahmed: 6/31, 41, 42, 127, 162, 193, 201, 203, 220

3 Nesâi: Amr b. Âs (radıyallahu anh)'den.

7- Adaletle hükmetme basireti,

8- Demir madeninden birçok savaş aleti imal etme yeteneği,

9- Çekici, rahatlatıcı, aşk ve vecde getirici güzel sese sahip kılınması.

Yukarıdaki âyetle bunlardan üçü açıklanmaktaysa da, Davud Peygamber'le ilgili diğer âyetler de gözden geçirildiğinde bunların hepsine rastlamak mümkündür.

Böylece Davud Peygamber'in yaşadığı çağda diğer peygamberlere nisbetle birçok lütuf ve ihsanlara mazhar kılınmak suretiyle üstün kılındığı anlaşılmış oluyor.

Dağların ve Kuşların Davud (aleyhisselam)**'la Birlikte Tesbih Etmesi**

يَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ

"Ey dağlar ve kuşlar! Onunla beraber tesbihte bulunup sesinizi çıkarın, dedik."

Dağların ve kuşların Davud (aleyhisselam)'la beraber tesbih etmesiyle ilgili açıklamayı Enbiyâ suresi 79. âyetin tefsirinde yapmış bulunuyoruz. Ancak uyguladığımız metot gereği, konuyu az değişik bir anlatımla özetlememizde yarar söz konusudur. Şöyle ki:

Aslında canlı ve cansız her varlık hilkat kanununa bağlı kalarak Cenâb-ı-Hakk'ı tesbih etmekte, O'nun varlığının, birliğinin delil ve belgesini kendinde taşımaktadır.

Tesbih, sözlükte bir şeyin süratle geçmesi, devamlı hareket göstermesi demektir. Dağların gerek yankı yapması, gerekse yaratıldığı amaca yönelik hizmet vermesi, kendine has bir tesbihtir. Davud Peygamber onların bu tesbihini anlamakta ve âdeta birlikte bir tempo sürdürmekteydiler. Kuşların da özellikleri gereği, hilkat plânına bağlı kalarak ötmeleri ve birtakım hareket sağlamaları bütünüyle Hakk'ı tesbihe yönelik bir anlam taşır, yani kendilerine has bir tesbihtir. Davud (aleyhisselam) onların bu tesbihini çok iyi anlamakta idi. Kuşların da Zebur okunurken kendilerine has bir tempo tutturarak ötmeye başlamalarıyla ilâhi kudret ve tedbirin her şeyde nafiz bulunduğunu ve her şeyin belli takdirlere göre meydana geldiğini yansıtıyordu.

Diğer bir yorumla, varlık âleminde hemen her şey, bizim çoğumuzun anlayamadığı ve kavrayamadığı anlamda Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ve tenzih etmektedir. Davud Peygamber'e onların tesbihlerini anlama ve kavrama yeteneği verilmiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim, karıncanın bile şuurlu biçimde anladığını, bazı gerçekleri bildiğini; hüdhüd kuşunun da akıllıca elçilik yaptığını haber vermek suretiyle, canlılar hakkında daha geniş araştırma yapmamızı ilham etmekte ve ilim adamlarına bu konuda hareket noktasını belirlemektedir.[1]

Demir madeninin Davud (aleyhisselam)'a yumuşatılması, o çağda demir madeninin bol miktarda işlendiği; birçok alet edavat yapıldığı, özellikle savaşlarda kullanılacak zırh ve benzeri şeylerin imal edildiği anlaşılıyor; aynı zamanda Davud Peygamber'in iyi bir usta ve sanatkâr olduğu haber veriliyor.

Rüzgârın, Süleyman Peygamber'e Baş Eğdirilmesi

وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ

"Süleyman'a da rüzgârı (boyun eğdirdik). Sabah bir aylık, akşam bir aylık (mesafeden esmekte idi).."

Rüzgârın Süleyman (aleyhisselam) emrine verilmesi konusunu Enbiyâ Suresi 81. âyetin tefsirinde geniş ölçüde açıklamış bulunuyoruz. Ancak Davud Peygamber'le ilgili konuda olduğu gibi, bu konuda da değişik bir anlatımla tekrar açıklamada bulunmamızda, uyguladığımız metot gereği yarar görüyoruz. Şöyle ki:

Rüzgârın Süleyman (aleyhisselam)'a baş eğdirilmesi, yani onun hizmetine verilmesi; sabah bir aylık, akşam bir aylık mesafeden esmesi neyi anlatmaktadır? Klasik tefsirlerimiz gerek Davud Peygamber'e verilen üstünlük, gerekse Süleyman Peygamber'in emrine verilen rüzgâr hakkında birçok aslı olmayan rivayetlere de yer vermişlerdir. Oysa, sözü edilen hususlar her iki peygamberin yaşadığı çağın imkânlarıyla değerlendirildiğinde, nelerin kasdedildiği çok daha net ve sağlıklı şekilde anlaşılabilir.

Bilindiği gibi, yelkenli gemilerin tarihi çok gerilere uzanmaktadır. Süleyman Peygamber'den asırlarca önce Nuh Peygamber tarafından da

1 Enbiyâ suresi: 79, Sad suresi: 19. âyetlerin tefsiri

inşa edildiğini Kur'ân ve Tevrat haber vermektedir. Süleyman Peygamber aynı zamanda büyük bir hükümdardı da. İsrailoğulları'na altın çağı yaşattığı kesindir. Bulunduğu Filistin ve Şam bölgeleriyle fethettikleri yerler dikkate alınınca Irak üzerinden İran körfezine, oradan Umman körfezine, oradan da Aden körfezine hâkim olduğu söylenebilir. Yelkenli deniz filosuyla, İran körfeziyle Kızıldeniz arasında ticari seferler ve askeri harekât tertiplediği de rivayetler arasında yer almaktadır. Cenâb-ı Hak, sefer anında ona sebepleri kolaylaştırmış ve rüzgârı onların arzuları doğrultusunda estirmiştir. Bir aylık mesafeden esmesi ve sabah akşam bu mesafe içinde gemileri sürükleyip hedefine doğru götürmesi, Allah'ın o peygamberden yana has bir inayeti olarak vasıflandırılabilir.[1]

Eritilmiş Bakırın Akıtılması

وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ

"Erimiş bakırı ona sel gibi akıttık."

Kur'ân-ı Kerim, araştırmacılara ipucu olsun diye, tarihi çok gerilere uzanan ve insanların ilk kullandığı maden sayılan; aynı zamanda Milâttan 8.000 yıl öncesinden bilindiği sanılan bakırın Süleyman Peygamber zamanında bol miktarda işlendiğini haber vermektedir. Ayrıca Kur'ân'da, çıkarılan bakır madeninden daha çok büyükçe kazanlar, lengerler, heykeller, kabartmalar ve benzeri ev eşyası imâl edildiğinden söz edilmektedir.

Nitekim yapılan arkeolojik kazılarda o yörelerde bu gibi madeni kaplara rastlandığı söylenir.

M.Ö. 970'de tahta çıkıp 40 yıl hükümdarlık eden Süleyman Peygamber'in, bu uzun süre içinde birçok eserler meydana getirdiği muhakkaktır. Kur'ân o çağa ait kalıntıların iyice incelenmesini ilham ederken, yapılan eserler hakkında birtakım bilgiler de veriyor.

Cinlerden Yararlanma

وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ

"Cinlerden de Rabbinin izniyle onun ellerinin altında çalışanlar vardı."

---

1 Enbiya suresi: 81, Neml suresi: 16. âyetlerin tefsiri

Cin, sözlükte: Gözle görülmeyen varlık demektir. Ayrıca gece karanlığına da denildiği yaygındır. Duyu organlarımızdan gizli kalan ruhaniler hakkında, ins karşıtı olarak kullanılmıştır.

Bu tanımlamaya melekler ve şeytanlar da girmektedir. Ancak meleklerle cinler arasında umum-husus söz konusudur; yani her melek gözle görülmediği, duyularımızla tespit edilemediği için bir bakıma cindir; ama her cin melek değildir.[1]

İkinci bir tarifle, cin: Ruhanilerden bir kısmı hakkında kullanılan bir kavramdır. Çünkü ruhaniler üç gruba ayrılmaktadır: Seçkin şerefli olanları ki bunlar meleklerdir. Kötü habis olanları ki, bunlar şeytanlardır. Bu ikisi arasında olanları ki, bunlar cinlerdir.

Açıklama:

Cinlerle melekler arasındaki diğer önemli fark şudur: Melekler nurdan yaratılmış ruhanilerdir. Cinler ise, ateşten yaratılmış ruhanilerdir. Meleklerde nefis ve şehvet yoktur; cinlerde ise vardır.

Süleyman (aleyhisselam)'ın emrine baş eğdirilen ve onun direktifiyle çalıştırılan cinlerden maksat nedir veya kimlerdir?

Bu hususta farklı yorumlar yapılmıştır:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Ruhani olup gözle görülmeyen, aynı zamanda ateşten yaratılan cinlerdir.

b) Yabancı esirlerdir.

c) Cin fikirli, becerikli uzman ustalardır.

Bize göre, İbn Abbas (radıyallahu anh) yorumu hem kelimenin delâlet ettiği manaya uygun olması, yani mecazi bir anlam taşımaması, hem de Süleyman Peygamber'e has bir inayet ve tasarruf olması bakımından daha uygun ve sıhhatlidir.

İkinci ve üçüncülerin yorumu, mecazi bir anlam taşımaktadır. Aynı zamanda tarihi gerçeğe pek uygun değildir. Zira bir peygamberin yabancıları esir edinip köle gibi çalıştırması hiçbir zaman düşünülemez. Peygamberler genellikle insanlardan yana rahmet ve şefkat kaynağı olarak kabul

1 Kamus Tercemesi, Cin maddesi, Müfredat-ı Ragıb, Cin Maddesi.

edilirler ve insanları köle edinmek için değil, onları kölelikten, esaretten, küfür ve ahlâksızlıktan, isyan ve tuğyandan koruyup kurtarmak için gönderilmişlerdir. Bunun aksini iddia etmek mümkün değildir.

Cin fikirli, becerikli usta ile yorumlamak da gerçeği yansıtmamaktadır. Zira eğer bu mana murat edilmiş olsaydı, cin kavramı kullanılmaz, doğrudan uzmanlığa ve becerikliliğe delâlet eden kavramlara yer verilirdi.

İkinci görüş ve yorumu destekleyenler, dayanak olarak şunu ileri sürmüşlerdir: "Süleyman Peygamber kuvvetli ihtimalle yaptığı fetihlerde elde ettiği esirler arasında bulunan uzman sanatkârları ve becerikli kişileri toplayıp kendi ülkesine getirmiş ve ağır işlerde çalıştırmıştır. O yabancılara cin denilmesi, hem yabancı olmalarından, hem de cin gibi zeki ve becerikli bulunmalarından ve bildikleri incelikleri içlerinde gizleyip açığa vurmadıklarından ötürüdür."

Az yukarıda belirttiğimiz gibi, bu yorumun peygamberden yana birtakım sakıncalı yanları vardır.

Maharib ve Temâsil

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَآءُ مِنْ مَحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ

"Onun için dilediği şekilde kaleler, heykeller, havuz gibi lengerler, büyükçe sabit kazanlar yaparlardı."

Maharib, "mihrab"ın çoğuludur. Bu geniş mana taşıyan bir kavramdır.

Lugatçiler onu şöyle manalandırmışlardır:

a) Yüksekçe olan her yer,

b) İçinde namaz kılınan bizim bildiğimiz mihrab,

c) Mescidler,

d) Saraylardan sonra gelen yüksekçe binalar,

e) Evlerin en yüksekçe manzaraya açık yerleri,

f) Merdivenle çıkılan yüksekçe taraca ve benzeri kısımlar.[1]

1 el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 14/271

Temâsil, "timsal"in çoğuludur. Türkçemizde karşılığı, canlı-cansız bir şeye benzer yapılan suret demektir.

Ayrıca yorumcular bu kavramı farklı şekilde yorumlayarak birtakım görüşler ortaya koymuşlardır. Şöyle ki:

a) Cam ve bakırdan yapılan cansız eşya şekilleri,

b) Peygamberler ile âlimlerin suretleri,

Rivayete göre, o çağda halkın ibâdette daha içli, daha samimi bir tutum içinde bulunmalarını sağlamak için peygamberler ile büyük âlimlerin resimleri yapılarak mâbedlere asılırdı. Nitekim bu konuda Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in şöyle buyurduğu nakledilmektedir: **"Onlar öyle bir topluluktu ki, kendilerinden salih bir kişi vefat ettiği zaman kabri üzerine mescid inşa ederler ve içini de suretlerle tasvir ederlerdi."**[1]

Gerek yorumlardan, gerekse hadisten, o çağda Süleyman Peygamber'in ve diğer peygamberlerin şeriatında resim, suret ve heykellerin mübah sayıldığı anlaşılıyor. Ancak daha sonraları bu gibi şeyler putperestliğe kapı açtığından, İslâm şeriatında yasaklanmış ve onunla ilgili ilk konulan hüküm neshedilmiştir. Nitekim Hz. Âişe (radıyallahu anha) validemiz diyor ki: "Üzerinde kuş sureti bulunan bir perdemiz vardı. Dışarıdan eve girmek isteyenler önce bu perdeyle karşılaşırlardı. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bana şöyle buyurdu:

"Bunu değiştir. Çünkü ne kadar içeri girsem onunla karşılaşıyorum, gözüm ona ilişiyor da dünyayı hatırlıyorum."[2]

Yine Hz. Âişe (radıyallahu anha) validemiz diyor ki:

- Üzerinde suret bulunan bir perdem vardı ki, onu yatak odasına doğru asmıştım, Hz. Peygamber (aleyhisselam) evde namaz kılarken bu perde kıblesine geliyordu. Bunun üzerine bana:

"Ya Âişe! Bu perdeyi al da arka tarafa yerleştir" buyurdu. Ben onu oradan alıp iki yastık kılıfı yaptım.[3]

---

1 Buhari/Salât: 48, 54, Cenâiz: 7, Menakıbu'l-ensar: 37 - Müslim/Mesacid: 16 - Nesâi/Mesacid: 13 - Ahmed: 6/51

2 İbn Mâce/Zinet: 111 - Ahmed: 6/49, 53, 241

3 Müsned-i Ahmed: 6/172

Çocuk Oyuncakları

İslâm, resim, heykel ve suretleri, putperestlik hortlamasın diye yasaklarken, canlı suretinde çocuk oyuncaklarının yapılmasında ve evde bulundurulmasında bir sakınca görmemiştir. Nitekim Hz. Âişe (radıyallahu anha) validemiz kendisine ait bu tür oyuncakları evinde bulundurduğu halde Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın ona müdahale etmediği görülmüştür. İlim adamları bu ruhsatın çocuk sevgisi ve terbiyesiyle ilgili bulunduğunu ve çocukta yine çocuk sevgisini, canlılara karşı sıcak ilgi duymasını ve annelik duygusunun gelişmesini sağladığını söyleyerek ruhsatın gerekçesi üzerinde durmuşlardır.[1]

Şükredenler Az Olur

اِعْمَلُوٓا اٰلَ دَاوُۥدَ شُكْرًا ۭ وَقَلِيْلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُوْرُ

"Ey Dâvud hanedanı! Şükür için çalışın. Kullarımdan şükredenler azdır."

Dâvud (aleyhisselam) ailesine sözü edilen birçok nimetler verilmişti. Onlar ilâhi lütuf ve kereme fazlasıyla nail olmuşlardı. Bunun için Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz:

"Üç şey var ki onlar kime verilmişse, gerçekten Dâvud ailesine verilenin bir benzeri ona da verilmiş demektir: Hoşnutluk halinde de, öfkeli durumda da adaletten ayrılmamak; fakirlik halinde de, zenginlik günlerinde de tutumlu ve dengeli olmak; gizli ve açık hallerde Allah'tan saygı ile korkmak", buyurmuştur.[2]

Şükür, yalnız dil ile yapılan bir amel değildir. Diğer organların da ibâdet ve taâtle şükretmesi gerekir. Nitekim geceleri kalkıp ayakları şişinceye kadar namaz kılıp ibâdet eden Peygamberimiz (aleyhisselam)'a, Hz. Aişe (radıyallahu anha): "Ya Rasulallah! Cenâb-ı Hak senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışladığı halde neden kendine böyle (eziyet edip uzun süre ibâdet) ediyorsun?" deyince, Efendimiz (aleyhisselam) ona:

"Ya Aişe! Şükreden bir kul olmayayım mı?" diye cevap vermiştir.[3]

1 Tefsir-i Kurtubi: 14/274, 275

2 Câmiu's-sağir: 1/136 - selâs maddesi

3 Buhari/Teheccüd: 6, Tefsir: 48 - Müslim/Münafikun: 79, 81 - Tirmizi/Salât: 187 - Nesâi/Kıya-

Bir adam, "Allahım! Beni o (şükreden) az kişilerden biri eyle" diye duâ etti. Onun bu sözünü işiten Hz. Ömer (radıyallahu anh), "Bu nasıl duadır?" diye sorunca, adam, "Kullarımdan şükredenler pek azdır" mealindeki âyeti okudu ve "Cenâb-ı Hak böyle buyurmuyor mu?" diye cevap verdi. Hz. Ömer kendi kendine: "Herkes senden daha bilgilidir ya Ömer!" diye mırıldandı."

Süleyman Peygamber'in Ölüm Olayı

فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُ

"Ne var ki Süleyman'a ölümü hükmettik; (çalıştırdığı) cinlere onun ölümünü ancak değneğini yiyen ağaç kurdu gösterdi."

Bu konuda birçok rivayetler ve yorumlar yapılmıştır. Çoğunun sağlam dayanağı yoktur. Ancak âyetin açık anlatım ve delâletine bakılınca, cinlerin, Süleyman (aleyhisselam)'ın emrine verildiği, onun da onları birçok ağır işlerde çalıştırdığı anlaşılıyor. Ayrıca cinlerin gaybı bilip bilmedikleri konusu ortaya çıkıyor. Kudüs'teki mabedin inşasında çalıştırılan cinlerin gayretli çalışmaları devam ederken, Süleyman Peygamber'in eceli gelmiş oldu. Hizmet aksamasın, cinler çalışmayı bırakmasın diye Süleyman Peygamber, öldüğünün bir süre bilinmemesini Cenâb-ı Hak'tan diledi. Dileği kabul olundu ve verilen talimat gereği Süleyman Peygamber elindeki bastonunu alnına dayayarak oturmuş bir halde ruhunu teslim etti. Mabedin inşası bitince ağaç kurdunun kemirdiği baston kırılıverdi ve Süleyman (aleyhisselam)'ın vefat ettiği öylece anlaşılmış oldu.

Böylece hem başlatılan iş tamamlandı, hem de cinlerin gaybı bilmedikleri kesinlik kazandı.

Âyeti zahirinden alıp te'vil edenlere gelince: Onlara göre nakil ve rivayet akılla çatışırsa, te'vile cevaz vardır. O halde baston, kurulu saltanata, kırılması ise, o saltanatın yıkılmasına; ağaç kurdu, Süleyman Peygamber'in yerine geçen oğlunun beceriksizliğine işarettir ki bu, sözü edilen konuda çok nefis bir benzetmedir.

Nitekim İsrailoğulları'nın Davud (aleyhisselam) ile Süleyman (aleyhisselam)

mu'l-leyl: 17 - İbn Mâce/İkamet: 200 - Ahmed: 4/251, 255-6/115

döneminde başlayan altın çağı, Süleyman (aleyhisselam)'ın vefatıyla gerileme devrine girmiş ve çok sürmeden baş aşağı gelmiştir.

Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Cinlerin Gaybı Bilmemesi

فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ اَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِى الْعَذَابِ الْمُهِينِ

"Süleyman (ölmüş vaziyette) yere kapanınca, şu gerçek ortaya çıktı ki, eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı, o horlayıcı, aşağılayıcı azabın içinde kalmazlardı."

Cinler, yukarıda da belirttiğimiz gibi, ateşten yaratılan ruhani varlıklardır. Ortaya çıkan olayları süratle görüp tespit kudretine sahiptirler. Olacak olayları ise, bilmezler; meğerki, o konuda konuşan melekleri dinleyebilmiş olsunlar, o takdirde duyduklarına bir sürü yalan katarak kendilerine meyli olan kâhinlere fısıldarlar.

Çünkü gaybın anahtarları Allah katındadır; onu ancak dilediği kimselere bildirir. Peygamberler o kimselerin başında gelenlerdir.

Gaybı bilip bilmeme konusu Kur'ân'da daha çok iki yerde açıklanmıştır:

"Allah sizi (peygamberleri) vahiy yoluyla gaybden haberdar kıldığı gibi, (diğer gaybi hususlarda) haberli kılacak değildir. Ama Allah peygamberlerinden dilediğini seçer (de ona gaybı bildirir)."[1]

"Eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı, o horlayıcı, aşağılayıcı azabın içinde kalmazlardı."[2]

Süleyman Peygamber'de bu doğrultuda tecelli eden ilâhi kudret, cinleri de çalıştırıp yönetmesine imkân sağlamıştı. Süleyman (aleyhisselam)'ın ölümünü bilip anlayamadıkları için uzun bir süre daha görevlendirildikleri ağır işlerde çalışmışlardır.

Bazı yöntemlerle cinlerle ilgi kuran kimselere, onlar çoğu zaman ol-

1 Âl-i İmrân suresi: 179

2 Sebe' suresi: 14

muş olaylar hakkında yanlış ve yanıltıcı bilgi verirler. Çünkü onlarda şeytanlarla birlikte hareket ederler ve insanları Kur'ân'ın sağlam hukuki hükümlerinden uzaklaştırıp hayal peşinde koştururlar ve masum kimseleri zan altında tutmayı fısıldarlar. O bakımdan İslâm dini, cincilik sanatını yasaklayıp büyük günahlardan saymıştır. Dosdoğru imân eden cinlere gelince: Onlar Kur'ân'ı ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı kabul ettikleri için Allah'tan korkarlar da kâfir cinlerin yolunda yürümezler. Bunun için Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Kim bir kâhine (gaybdan haber verene) gider de onun dediğini doğru kabul ederse, şüphesiz ki o, Muhammed'e indirilen ilâhi buyrukları inkâr etmiş olur."[1]

Açıklama:

Cin ve şeytanların şerli sinyallerinden, dürtüş ve fısıltılarından korunmak için Euzü-Besmele çekip Muavvizateyn (Kul euzü bi-Rabbi'l-felak ile Kul euzü bi-Rabbi'n-nas)ı okumak en tesirli çaredir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Yahudilerin İslâm'a karşı olumsuz tutumlarının peygamberliğe karşı hem saygısızlık, hem güvensizlik olduğuna işaretle, Yahudiler için altın devri sayılan Davud (aleyhisselam) ile Süleyman (aleyhisselam)'dan söz edildi. Aydınlatıcı bazı bilgiler verilerek cin konusuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ülkelerinde köpürüp duran nimetlere rağmen nankörlük eden ve semt sakinlerinin birbirlerinden uzak kalmayı arzulayarak kendi birlik ve dirliklerini bozan Sebe'liler konu ediliyor. Cenâb-ı Hakk'ın lütuf ve ihsanına şükretmeyen bir milletin eninde-sonunda başına büyük felâketlerin geleceği üzerinde durularak Sebe'liler'i silip süpüren, zirai alanlarını tahrip edip evlerini yıkan büyük sel felâketi misâl veriliyor.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِى مَسْكَنِهِمْ ءَايَةٌ ۖ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ ۖ كُلُوا مِنْ
رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ ۚ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾ فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا

1 Ebu Dâvud/Tıb: 21 - Ahmed: 2/408, 429, 476 - Tirmizi/Taharet: 21

عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَىْ أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثْلٍ
وَشَىْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِىٓ إِلَّا
الْكَفُورَ ﴿١٧﴾ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِى بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً
وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِىَ وَأَيَّامًا ءَامِنِينَ ﴿١٨﴾ فَقَالُوا رَبَّنَا
بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوٓا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ
كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَءَايَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾ وَلَقَدْ صَدَّقَ
عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَمَا كَانَ لَهُ
عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُؤْمِنُ بِالْءَاخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِى
شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾

15- Andolsun ki, Sebe'liler'e kendi yurtlarında (ilâhi nimeti güzelliğiyle yansıtan) bir belge ve belirti vardı: Sağlı sollu (Cennet misali) iki bahçe bulunuyordu. "Rabbinizin rızkından yiyin, O'na şükredin. Güzel hoş bir şehir ve çokça bağışlayan bir Rab" (denilmişti).

16- Ne var ki, onlar (bu uyarıdan) yüzçevirdiler. Biz de üzerlerine Arim Selini gönderdik. (O güzelim) iki bahçelerini, acımsı buruk yemişli, acı ılgın ve biraz da sidir (Arabistan kirazı) bulunan iki bahçeye çevirdik.

17- Bununla, onları, inkâr ve nankörlüklerine karşı cezalandırdık ve biz ancak çok nankörleri cezalandırırız.

18-Onların yurtlarıyla, feyizlendirip mübarek kıldığımız kasabalar arasında biri diğerinden görülebilen yakın kasaba ve köyler meydana getirdik; bunlar arasında gezip dolaşma imkânlarını takdir ettik, "Geceleri ve gündüzleri güven içinde gezip dolaşın!" (dedik).

19- Onlar ise (bu bereket, güven ve rahatlığı anlayamadılar da) "Ey Rabbimiz! Yolculuğumuzun konaklarını (birbirinden) uzaklaştır" dediler ve böylece kendilerine haksızlık ettiler. Biz de onları bu yüzden dillerde

dolaşan masallara çevirdik ve parçalayıp dağıttık. Şüphesiz ki bunda çokça şükredebilen her çok sabırlı kimse için öğütler ve ibretler vardır.

20- Andolsun ki, İblis onlar hakkındaki zan ve tahminini doğruya çıkarmış; mü'minlerden bir topluluk dışında hepsi de ona uymuşlardı.

21-Halbuki İblis'in onlar üzerinde bir sultası yoktu. Ancak biz, Âhirete imân edenlerle o hususta şüphe içinde bulunanları bilip belli etmek için (bu fırsatı verdik). Senin Rabbin her şeyi görüp gözetendir.

İLGİLİ HADİS

İbn Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor:

Bir adam, (aleyhisselam) Efendimiz'e: "Sebe' bir erkek midir, yoksa bir kadın mıdır?" diye sorunca, Efendimiz ona şu cevabı verdi:

"Sebe' aslında bir adamın ismidir. Onun on oğlu dünyaya gelmiş; altısı Yemen'e, dördü Şam'a yerleşip vatan edinmişler. Yemen'e yerleşenler: Mezhic, Kinde, Uzad (veya Ezd), Eşâriyun, Enmar ve Himyer'dir. Şam'a yerleşenler ise Lahm, Cüzam, Gassan ve Âmile'dir."[1]

Sebe' Ülkesi

Sebe' ülkesinin geçmişi hakkında ibretli bir safha anlatılarak, refah içinde gününü gün edip Allah'a şükretmeyen aileler ve kavimler misâl veriliyor ve böylece yaşamakta olan nankör aile ve milletler uyarılıyor.

Süleyman (aleyhisselam) zamanında bu ülkeye Cenâb-ı Hakk'ın emirleri ulaştırılarak gereken tebliğ ve irşat hizmeti yapılmış ve üzerlerinde dini, ahlâki ve siyasi otorite sağlanmıştı. Sonra da bu ülkeye, doğru yoldan sapmasınlar diye belli aralıklarla on üç peygamber gönderilmiştir. Ne var ki, verimli topraklar ve o topraklan rahatlıkla sulayan, aynı zamanda yeryüzünde ilk yapıldığı sanılan büyük bir baraj bulunuyordu. Bağlar, bahçeler ve çeşitli ürünler refah seviyesini iyice yükseltince, dinde ve ahlâkta her geçen gün gerileme başlamış; öyle ki refahla dini inanç ters orantılı bir durum meydana getirmişti.

Yapılan tebliğ ve uyarılar olumlu sonuç vermemiş, aksine halkın inkâr, azgınlık ve şımarıklığı arttıkça artmış; hak, hukuk diye bir kavram

---

1 Müsned-i Ahmed: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

masal olmuştu.

Böylece refah inkârla, inkâr da azgınlıkla; azgınlık da haksızlık ve şımarıklıkla birleşip önüne geçilmez çizgiye gelince ilâhi hükmün tecelli vakti yaklaşmış oldu. Sebeplerin oluşması birbirini izlemiş ve ülkeyi sulamaya yeten Arim Barajı patlamak suretiyle Sebe' şehri viraneye çevrilmiştir.

Bu ilâhi uyarı üzerine Sebe'liler'den sağ kalanlar Allah'a yönelip yeniden bu verimli topraklar üzerinde birbirine pek yakın iki kasaba kurmuşlardı. Bu iki kasaba arasındaki yolda sıra sıra ağaçlar, bağlar ve bahçeler yetiştirilmiş ve eski refah seviyesine ulaşılınca da bir arada geçinme imkânları her geçen gün zorlaşmış, anlaşmazlık sürüp gitmişti. Daha doğrusu refah, bol nimet onları tepiyordu. Ardı sıra ahlâksızlık, zulüm ve azgınlık baş gösterdi, yağmacılığa kadar uzanıp gitti. Derken üzerlerine bir belâ iniverdi, iki kasaba da mevcut nimetleri kaybetme felâketine uğratıldı.

Arim Barajı

Önce dünyanın ilk barajı sayılan "Arim" ismi üzerinde farklı yorumlarda bulunulmuştur:

a) Barajı meydana getiren ön sed,

b) Barajın bulunduğu vadi,

c) Sebe' yöresi.

Bu üç yorum ve rivayet aynı noktada birleşir. Rivayete göre, bu büyük barajın kademeli üç menfezi, diğer bir rivayete göre on iki menfezi bulunuyormuş.

Milâttan asırlarca önce dünyada ilk düşünülüp yapılan bu barajın hangi hükümdar zamanına rastladığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Ebulfidâ tarihinde Sebe' ülkesine ismi verilen Yeşub oğlu Sebe' tarafından yapıldığı kaydedilmiştir. Müfessirlerden bir kısmına göre Yemen hükümdarı Himyer tarafından; diğer bir kısmına göre, Sebe' melikesi Belkıs tarafından yaptırılmıştır.

Arap tarihçilerinden Hemedani "Vasfu Cezireti'l-Arab" adlı eserinde sözünü ettiğimiz barajın, Me'reb (Sebe') şehrinin batısındaki sıra dağların doğusunda yer alan dağa en yakın olduğu kesimde sağlam bir bent yapı-

larak meydana getirildiğini ve burada toplanan suyun deniz seviyesinden 1100 metre yüksekte olduğunu yazmıştır.[1]

Ayrıca 1843'de Fransız müsteşriklerinden Erno, Arim Barajı'nın bulunduğu yeri gidip gördükten sonra Fransa'da neşredilen Tarih Dergisi'nde 1844'de barajın kalıntılarının hâlen mevcut olduğunu ve bazı kitabelere rastlandığını -krokisiyle birlikte- belirterek uzun bir makale yazmıştır ki onun çizdiği krokinin Hemedâni'nin tarifine uyduğu söylenir.

el-Isfahani ise, sözü edilen baraj seddinin İslâm'dan 400 yıl önce; Tarihçi Yakut M.S. 600 yılında; İbn Haldun ise, M.S. 500 yılında yapıldığını yazarlar.

Eski Romalılar'ın taş örme kemer barajları yaptıkları; Bizanslı mühendislerin ise M.S. 550 yılında karma baraj türlerinin ilk örneklerini verdikleri bilinmektedir.[2]

Ancak Nankörler Cezalandırılır

ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا ۚ وَهَلْ نُجَازِيٓ إِلَّا الْكَفُورَ

"Bununla, onları inkâr ve nankörlüklerine karşı cezalandırdık ve biz ancak çok nankörleri cezalandırırız."

İnkâr ve nankörlüğe karşı dünyada verilen cezalar çok değişik şekilde tezahür eder. İnsanların çoğu bu cezaların sebebini, hikmetini anlayamazlar ya da fark edemezler de "tabiat olayları" veya bugünkü tabirleriyle "doğal olaylar" deyip geçerler.

Bu önemli konunun daha iyi anlaşılması için birkaç misal vermemizde yarar vardır:

a) Mal ve kazançta devam eden bereketsizlik,

b) Kazanılan parayı gayr-i meşru yollarda harcayıp tükettikten sonra eldeki nimeti kaybetmenin acısını için için duymak,

c) Devam eden aile geçimsizliği ve huzursuzluğu,

d) Kutsal değerlerden, milli kültürden uzak yetiştirilen kuşakların

1 Tefsir-i Merağı: 12/71

2 Ana Britannica/Baraj maddesi

toplumu kemiren kanser halini alması, milletin kanını emen asalaklar durumuna gelmesi,

e) Manevi boşluktan kaynaklanan tatminsizlik ve bunun neticesi intihara teşebbüs,

f) Ana-baba bedduası almak suretiyle dengesiz, düzensiz bir hayat sürmek,

g) Ülkede adaletin sarsıntı geçirmesi; zalim zorbaların ve gayr-i meşru kazanç peşinde koşanların tecavüzlerine uğraması,

h) Kötü komşuların, insani duyguları gelişmemiş kimselerin, kişisel çıkarlarından başka bir şey düşünmeyen menfaatçilerin arasında sıkışıp kalmak bunlardan birkaçıdır.

Elde Edilen Fırsatlar İnsan Karakterini Belirler

Kur'ân-ı Kerim, Sebe'liler'in ilâhi azaba uğratılıp darmadağın edildiklerini açıkladıktan sonra, onlara verilen nimetlerin, bir bakıma içlerindeki madenin türünü belirlemek, yani karakter yapılarını ortaya çıkarmak için olduğuna işaretle mü'minlerin dikkatini çekiyor. Kimlerin nimetin bolluğuna ve çeşitliliğine erişince, o nimetleri veren Yüce Kudret'i daha çok hatırlayıp şükredeceğini; kimlerin de nimeti ilâh edinip inkâr ve nankörlüğe saplanıp kalacağını belirlemenin kıstasını veriyor. Bu durumda İblis'in şükreden mü'minler üzerinde tesiri ve saptırıcı bir sultası olamayacağını; nankör sapıklar üzerinde ise geniş çapta tesirli olacağını ve bunu devamlı genişleteceğini çok özlü ve anlamlı bir ifadeyle vicdanlara seslenerek işliyor.

Gerek Sebe' ülkesiyle ilgili kıssa, gerekse nankörlüğün doğurduğu acı sonuçlar misâl verilirken, önce Kabe, sonra Peygamber ve Kur'ân gibi üç önemli nimetin kıymetini bilmeyen nankör Mekkeliler, sonra da refah içinde yüzüp azgınlık, ahlâksızlık havasına bürünen sapıklar uyarılıyor. Cenâb-ı Hakk'ın milletler ve kavimler hakkındaki câri kanununun değişmeyeceği dolaylı şekilde haber veriliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ülkelerinde köpürüp duran nimetlere erişen Sebe'liler'in nankörlüğü konu edilerek, nimetin hangi ellerle hazırlanıp

takdim edildiğine bakmadan onu kötü yollarda sarfeden aile, kavim ve milletler uyarıldı. Daha çok üç büyük nimete kalp gözlerini kapalı tutup tuğyan ve isyan eden Mekkeli müşriklerin sonunun çok elim olacağı dolaylı şekilde hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, kendilerinden çok aşağı mertebede olan cisimleri ilâhlaştırıp onların şefaatini uman müşriklerin bu son derece sakıncalı ve yanlış tutumları konu ediliyor. Sonra da gökte ve yerde insanların geçimini sağlamak için gereken bütün kaynakları cömertçe hazırlayanın putlar değil, Cenâb-ı Hak olduğuna temasla inkarcıların akıl ve vicdanlarına sesleniliyor. Aynı zamanda Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in bütün insanlara uyarıcı ve müjdeci bir peygamber olarak gönderildiği açıklanarak, Mekkeli putperestler O'na inansalar da inanmasalar da, ülkelerin O'nun peşine takılacağı, getirdiği son dinin kıtalar üzerine yayılıp kitleleri tesir alanına sokacağı müjdeleniyor.

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۖ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي
السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ
ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ ۚ حَتّٰى إِذَا فُزِّعَ عَنْ
قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا ۙ قَالَ رَبُّكُمْ ۖ قَالُوا الْحَقَّ ۖ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٢٣﴾ قُلْ
مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ قُلِ اللَّهُ ۙ وَإِنَّا أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى
أَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾ قُلْ لَا تُسْئَلُونَ عَمَّا أَجْرَمْنَا وَلَا نُسْئَلُ عَمَّا
تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ ۖ وَهُوَ الْفَتَّاحُ
الْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾ قُلْ أَرُونِيَ الَّذِينَ أَلْحَقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ كَلَّا ۖ بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

﴿٢٩﴾ قُلْ لَكُمْ مِيعَادُ يَوْمٍ لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾

22- De ki: Allah'tan başka (ilâhlar olduklarını) iddia ettiğiniz şeylere duâ edip yalvarın; ne göklerde, ne de yerde zerre kadar şeye sahip değillerdir; ikisinde de onların hiçbir ortağı (Allah'a ortak olacak bir dayanakları) yoktur; Allah'ın o tanrılardan yardımcı bir arkası da yoktur.

23- Allah'ın huzurunda O'nun izin verdiğinin dışında (kimselerin) şefaâtı fayda vermez. Sonunda kalplerindeki korku ve dehşet giderilince "Rabbimiz ne buyurdu?" derler. "Hakkı buyurdu. O, yücedir, uludur." diye cevap verirler.

24- De ki: Sizi göklerden ve yerden rızıklandıran kimdir? De ki: Allah'tır. Şüphesiz ki, ya biz ya da siz doğru yol üzereyiz veya açık bir sapıklık içindeyiz.

25- De ki: Bizim işlediğimiz suç ve günahtan siz sorumlu tutulmazsınız; sizin yaptıklarınızdan da biz sorumlu tutulmayız.

26- De ki: Rabbimiz bizi bir araya toplayacak, sonra da hak ile aramızı ayıracak (haklıyı haksızdan kesin kesin ayırt edecektir). O, (hak ile) en iyi fethedendir; her şeyi bilendir.

27- De ki: O'na kattığınız ortakları bana gösterin! Hayır, (O'nun ortakları yoktur). O çok üstün, çok güçlü, hikmet sahibi olan Allah'tır.

28- (Ey Peygamber!) Biz seni bütün insanlara ancak (rahmetin) müjdecisi, (azabın) uyarıcısı olarak gönderdik. Ama insanların çoğu bilmezler.

29- Ve dediler ki: Doğrulardan iseniz (söyleyin) bu vaad ne zaman?

30- De ki: Size belirlenen bir gün vardır ki ondan ne bir an geri kalabilirsiniz, ne de bir an ileri geçebilirsiniz.

İLGİLİ HADİSLER

"Yüce Allah gökte bir şey buyurunca, melekler O'nun sözüne karşı eğilerek kanatlarını çırparlar; öyle ki bu çırpışları, kaygan bir kayaya vurulan zincir gibi (ses çıkarır). Kalplerindeki korku kalkınca, "Rabbimiz ne buyurdu?" diye sorarlar. "Hakkı buyurdu. O, yücedir büyüktür"

derler."[1]

İbn Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Rasulullah (aleyhisselam) akşam namazından sonra birkaç ashabıyla oturuyordu. O sırada bir yıldız kayma olayı meydana geldi ve bol ışık saçtı. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ashabına:

- **Siz bu olay hakkında cahiliye günlerinde ne düşünür ve ne derdiniz?** diye sordu.

Onlar da şu cevabı verdiler:

- Ya büyük bir adam doğdu ya da öldü şeklinde yorumda bulunurduk.

Peygamber (aleyhisselam) onlara şöyle buyurdu:

- **Bu kayan yıldız ne bir kimsenin ölümü, ne de doğumu için kayar. Yüce ve mübarek Rabbimiz bir buyruğunu yerine getirince Arş'ı kaldıran melekler tesbih getirir, sonra da dünya semasına ulaşıncaya kadar gök ehli sırayla tesbih getirirler. Arş'ı taşıyan meleklerden hemen sonraki gök ehli, "Rabbimiz ne buyurdu?" diye sorarlar. Onlar da vaki haberi verirler. Böylece sırasıyla her gök ehli kendisinden sonraki gök ehline haber vererek dünya semasına ulaşıncaya kadar bu haber verme işi sürüp gider. Cinler kulak verip haberi kapmak isterler, o sebeple onların üzerine şihab (gök taşı) atılır. Ancak cinler ilâhi haberi indiği gibi kapabilirlerse, onu aslından uzaklaştırıp bir sürü yalan katıp değiştirirler (de öylece kâhinlere, cincilere ulaştırırlar)."**[2]

Şefaat Yetkisi

وَلَا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ عِندَهُۥٓ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُۥ

"Allah'ın huzurunda O'nun izin ver? diğinin dışında (kimselerin) şefaati fayda vermez."

Allah'ı bırakıp putları ilâh edinenler, onların şefaatlerini umarlar ve bunun için o putların önünde eğilip birçok dilek ve temennide bulunur;

---

1 Buhari, Tevhid: 32, Tefsir: 1/15, 1/34; Tirmizi, Tefsir: 2/34; İbn Mâce, Mukaddeme: 13, Dârimi, Mukaddeme: 15

2 Müslim/Selâm: 124 - Tirmizi/Tefsir: 34 - Ahmed: 1/218

kurban keser, tavaf ederlerdi. Oysa göklerde ve yerde hiçbir kudrete mâlik olmayan o yontulmuş cisimleri ilâh edinmek insanın hilkatindeki azizliğe, şerefe ve mükerremliğe ters düşmekte ve insanı çok küçük düşürmektedir. Zira canlılar ve cansızlar âleminde insandan daha kadri yüce, daha aziz bir varlık yaratılmamıştır. Görülebilen her şey onun için, o da Allah'a kullukta bulunmak için yaratılmıştır. O bakımdan insandan çok değersiz olan cisimlere tapanlar kendilerini onlardan daha değersiz duruma düşürmekte ve yüklendiği ilâhi emânete hiyânet etmektedirler.

Şefaat bilindiği gibi, birine eşlik, arkadaşlık edip arka çıkmak, bağışlanmasını dilemektir. Diğer bir tarifle: Daha çok aşağı derecedeki kimseye sahip çıkıp ondan yukarı derecede olandan onu affetmesini sağlamaya çalışmaktır.

Kıyamet olayı meydana geldikten sonra ölüler kabirlerinden kaldırılınca, dünyada iken Allah'a ve âhirete inanmayanlar, gerçeği gözleriyle görüp öğrenince kendilerini o günün dehşet ve azabından kurtaracak şefaatçiler aramaya başlayacaklardır. Ne var ki, düne kadar bel bağladıkları, büyük umutlarla kutsallaştırdıkları putların hiçbir yetkisi bulunmadığına şahit olunca, büyük bir korkuya kapılacaklar; ne kadar imkân ve fırsatları kaçırdıklarını anlayıp kahrolacaklar.

Allah'ın izin verdiği peygamberler ve onların yolunda olan salihler, âlimler ve mürşitler şefaat ederler. Mahşer ehli böyle bir ortamda heyecan ve merakla beklerken, ilâhi emir tecelli eder. "Rabbimiz ne buyurdu?" diye sorulunca da, "Rabbimiz hakkı buyurdu. O çok yücedir ve çok büyüktür" diye cevap verilir. Böylece kimler şefaat edecekse bu inen emirle onlar yetkili kılınır.

Batıl İlâhların Kudretsizliği

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ

"De ki: Sizi göklerden ve yerden rızıklandıran kimdir? De ki: Allah'tır."

Bilindiği gibi, insan hayatını devam ettiren rızkın iki ana kaynağı vardır; Gök ve yer. Bu iki kaynak ortak çalışıp kusursuz şekilde rızık için sebep ve ortamı oluştururlar. Gerisi insanın çalışma, azim ve becerisine kalır. O bakımdan Cenâb-i Hak, gerçekte hiçbir kaynağa sahip olmayan

bâtıl ilâhların kudretsizliğini inkarcı sapıklara göstermek için şu soruyu ortaya atıyor: "Göklerden ve yerden rızıklandıran kimdir?" Bununla şu hususlar sorulmak istenmektedir: Düzeni kuran kimdir? Güneş'i, Ay'ı, bulutları, denizleri, rüzgârı belli kanunlarla hizmete sevkeden kimdir? Canlı-cansız hangi sahte ilâh buna sahiptir? İşte bütün bunları kudretiyle yaratıp hizmete sevkeden Cenâb-ı Hak'tır ki insanın rızkını, iki kaynağı harekete geçirerek belli ölçüde verir. Bir an düşünelim ki, Güneş belirlenmiş nisbette enerji vermeyip bunu kısacak olsa, onun yerini dolduracak enerji nereden, nasıl sağlanabilir? İnsan hayatı bir anda felce uğrar ve yaşama şansı ortadan kalkar. Denizler bugünkü orandan çok az bir nisbette buharlaşmaya yönelse, durum ne olur? Kuraklık her yanı kasıp kavurur ve yaşama yollan bir bakıma tıkanmış ve kapanmış olur.

Bütün bu düzenli, ayarlı, plânlı ve programlı olayları insanların hizmetine sevkeden kimdir? İnsanın kendisi midir? Hayır. Putlar mıdır? Hayır. Tabiatın kendi kendisini ayarlaması ve plânlaması mıdır? Hayır. Çünkü tabiat dediğimiz şey, canlı, cansız varlıkların bütünüdür ki hepsi de sonradan yaratılmıştır.

Konumuzu oluşturan âyetle, insan aklı bu gerçeklere çekilmekte ve olayları akıl ve ilim süzgecinden geçirmemiz önerilmektedir

Her Millet Kendi Yaptığından Sorumludur

قُلْ لَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّآ اَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ

"De ki: Bizim işlediğimiz suç ve günahtan siz sorumlu tutulmazsınız; sizin yaptıklarınızdan da biz sorumlu tutulmayız."

İnsanları eğitip öğretmekle, uyarıp doğru yolu göstermekle, faydalı ve zararlı şeylerden haber vermekle görevli olan peygamberler, ilim adamları, sâlihler ve mürşitler, yüklendikleri bu kutsal görevi yerine getirdikten sonra, eğitip uyardıkları, doğru yolu gösterip tehlikeli yoldan haber verdikleri aile, toplum, kavim ve milletin sapıtmasından, azıtıp Hakk'a sırt çevirmesinden elbette sorumlu tutulmazlar. Konumuzu oluşturan âyetle bu gerçeğe parmak basılıyor ve mü'minlere nasıl hizmet etmeleri gerektiği bir daha hatırlatılırken, inkarcı sapıklar, nankör azgınlar uyarılıyor. Böylece herkesin kendi işlediğinden, yaptığından; niyet ve amelinden sorumlu tutulacağı kesinlik kazanıyor

Mücadele Halinde Olan İki Taraf da Haklı Olamaz

قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ ۖ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ

"De ki: Rabbimiz bizi bir araya toplayacak; sonra da hak ile aramızı ayıracak (haklıyı haksızdan kesin olarak ayırt edecek). O (hak ile) en iyi fethedendir; her şeyi bilendir."

Uyaranlarla uyarılanlar; doğru yolda olanlarla, yanlış ve eğri yolda yürüyenler bir olamazlar ve her iki taraf da haklı sayılamazlar. Zira "hak" birdir, birkaç değildir. Uyaranlar haklı iseler, uyarıyı kabul etmeyenler haksızdırlar. İnsanları bir olan Allah'a çağıranlar haklıysa, bunu red ve inkâr edenler mutlaka haksızdırlar. İslâmiyet son din olarak diğer semavi dinleri yürürlükten kaldıran hak din ise, buna karşı gelip öteki dinlerin yürürlükte bulunduğunu savunanlar elbette haksızdırlar. Bu misalleri çoğaltmak mümkündür, O halde ihtilâf, sürtüşme, tartışma ve mücadele halinde bulunan iki görüş, iki ayrı inanç ve düşünceden biri haklıysa, diğeri mutlaka haksızdır. Bu değişmeyen bir kaidedir ki sürüp gider.

Cenâb-i Allah tek ilâhsa ve haksa, -ki mutlaka haktır- diğer ilâhlar elbette bâtıldır. Haktan sonra ancak bâtıl vardır. Kur'ân bu değişmeyen esası şöyle açıklamaktadır:

"İşte bu Allah, hak (Olan) Rabbinizdir. Haktan sonra ancak sapıklık var."[1]

O halde bu dünyada bâtılı temsil edenler, haksız bir davayı savunduklarını kabul etmeyip Hakk'ı temsil edenlerin inanç ve irşatlarını red ve inkâr ederlerse, bu iki karşıt inanca sahip olanlar arasında, haklıyı haksızdan ayırt etme imkânı kalmamışsa, o takdirde Cenâb-ı Hak âhiret gününde onlar arasında hükmedip haklıyı haksızdan ayırt edecektir ve o zaman bâtılı savunanların durumu hiç de iyi olmayacaktır.

Bunun içindir ki, Kur'ân hemen her vesileyle akıl sahiplerine seslenerek, Hakk'ı doğruyu görüp anlamak istiyorlarsa, göklerin ve yerin yaratılışına, kurulan kusursuz düzen ve dengeye bakmalarını ve her şeyin hilkat özelliğine göre, üzerinde taşıdığı ilâhi damgayı görmelerini tavsiye etmekte; gelişigüzel, anlamsız ve hikmetsiz hiçbir şeyin yaratılmadığını araştırıp

1 Yunus Suresi: 32

öğrenmelerini emretmektedir

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ı bırakıp bâtılın peşine takılan ve canlı-cansız eşyayı ilâhlaştıran sapık maddecilerin akıl ve vicdanlarına seslenildi. Bu konuda uyarıcı bilgi verilerek, insanlardan yana kudret eliyle hazırlanan rızka dikkatler çekildi. Sonra da insanlık için Allah'ın en büyük nimeti olan Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın bütün insanlara peygamber olarak gönderildiği açıklanarak, O'nun getirdiği esaslar ve prensipler üzerinde iyice araştırma yapmaları tavsiye edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Kur'ân'a ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın getirdiği son dine inanmayanların büyük bir haksızlık içinde kendilerine yazık ettikleri konu ediliyor ve sonra da bunlardan dönüş yapmadan, hakkı kabul etmeden ölenlerin âhirette, birbirlerini suçlayacaklarına değinilerek çok düşündürücü ibret dolu bir tablo ortaya konuluyor

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ ۗ وَلَوْ تَرٰٓى
إِذِ الظّٰلِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلٰى بَعْضٍ الْقَوْلَ ۚ
يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَآ أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ ﴿٣١﴾
قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوٓا أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدٰى
بَعْدَ إِذْ جَآءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ
اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَآ أَنْ نَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهُۥٓ
أَنْدَادًا ۚ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ ۚ وَجَعَلْنَا الْأَغْلٰلَ فِٓى أَعْنَاقِ
الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾

31- Küfredenler dediler ki: "Biz elbette ne bu Kur'ân'a inanırız, ne de önündeki (önce indirilenlere inanırız." Bu zâlimleri, Rablerinin huzurunda durduruldukları zaman bir görsen, sözü birbirlerinin üzerine atıp tutar, evirip çevirirler. İçlerinden zayıf ve âciz sayılanlar, büyüklük taslayanlara:

"Siz olmasaydınız bizler herhalde mü'minler olurduk" derler.

32- Büyüklük taslayanlar, âciz ve zayıf olanlara, "Size doğru yolu gösteren geldikten sonra biz mi sizi alıkoyduk? Hayır, siz esasen suçlu günahkârlar idiniz," derler.

33- Âciz ve zayıf olanlar ise, büyüklük taslayanlara, "Allah'ı inkâr etmemiz ve O'na eşler, ortaklar, benzerler koşmamız için gece gündüz hileler kurup bize emir ve tavsiyelerde bulundunuz" derler. Bunlar azabı görünce için için pişmanlık duyarlar. Biz de kâfirlerin boyunlarına demir halkalar geçiririz; onlar ancak yaptıklarına karşılık ceza çekerler.

Bâtılı Temsil Edenlerin Katı Tutumu

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ

"Küfredenler dediler ki: Biz elbette ne bu Kur'ân'a inanınız, ne de önündeki (önce indirilen)lere inanırız."

Kutsal değerlere sırt çevirip, dine, "eskilerin masalları" diyen Mekkeli sapık müşrikler ne ise, bugün de dine "afyon" diyen maddeci sapıklar odur. Bunun gibi "dinlerin kökeninde bilgisizlik yatmaktadır" iddiasını tekrarlayanlar ne kadar bilgisizse, "dinler, tabiat olaylarından korkup kendilerine manevi bir sığınak ve destek arayan câhil ilkel kabilelerin bu duygu ve anlayışının doğurduğu olaylardır" diyenler de bir o kadar cahil ve şaşkındırlar.

Bu tarz bir iddia içinde dönüp dolaşan ve Hakk'a arka çevirmekte ısrar edenlere göre, ya her şeyin temeli düşüncedir ya da maddedir. Evet bunlara göre, her şey eninde sonunda zıddına dönüşür; yani her şey aynı zamanda hem kendini, hem de kendi zıddını meydana getirir.

Cenâb-ı Hak, konumuzu oluşturan âyetle, mutlak düzen, mükemmel plân ve sapasağlam denge karşısında dengesizlik ve düzensizlik meydana getiren, böylece plândaki yerlerini almayan inkarcı nankörlerin, maddeci sapıkların hem kendilerini, hem de peşlerine takıp karanlığa doğru sürükledikleri insanları derin bir çıkmaza soktuklarını hatırlatarak hesap ve ceza günüyle onları uyarıyor. Bâtılı temsil edenlerle onlara uyanların Âhiret'te bir araya getirileceğini haber vererek her iki grubun da duygu ve düşüncelerini yönlendirmek istiyor.

Suçlu günahkârların ancak dünyada yaptıklarına, işlediklerine karşılık ceza ve azap görecekleri bir defa daha hatırlatılıyor. Sonra da aklın tek başına Allah'ı ve âhiret âlemini bütün esaslarıyla idrâk etmesinin mümkün olamayacağı dolaylı şekilde bildirilerek -bazı istisnalar dışında- genellikle insanların doğru yolu bulabilmeleri, hakikati gerçek yönüyle anlayabilmeleri için kitap ve peygambere muhtaç bulunduklarına işarette bulunuluyor.

Yıkılıp yok edilen ülkelerin ve medeniyetlerin kalıntılarını inceleyen bir filozofun, "Neler hissediyorsunuz veya neler düşünüyorsunuz?" sorusuna verdiği şu cevap pek anlamlıdır: "Burada asırlarca önce yaşayan insanların akılları, zekâları gelişmiş, fakat ruhları ve vicdanları çok körpe kalmıştır."

Okumuşların Toplum Üzerindeki Tesirleri

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدَىٰ

"Büyüklük taslayanlar, âciz ve zayıf olanlara: Size doğru yolu gösteren geldikten sonra biz mi sizi alıkoyduk? Hayır, siz esasen suçlu günahkârlar idiniz, derler."

Hemen her ülkede, gelenekleri yıkanların, ahlâki kuralları, kutsal değerleri çiğneyenlerin çoğunu, ruhu ve vicdanı gelişmemiş zenginler, ileri gelenler ve tek yanlı yetişen okumuşlar oluşturur. Hem ne hazindir ki, halkın çoğu bu kimselerin yaşayışına özen duyarak yavaş yavaş onların meydana getirdiği bataklığa kayıp düşerler.

Ülkenin böylesine ahlâki bir çıkmaza sürüklenmemesi için Kur'ân, aklı imânla, vicdanı yüksek ahlâkla ve ruhu da ibâdetlerle beslemeyi emretmekte; kurtuluşun, bu doğrultuda gerçekleştirilecek bir eğitim ve öğretime bağlı bulunduğunu vurgulamaktadır.

İlgili âyetle, topluma kötü örnek, fena misal olup sapmalarında nâzım rol oynayan mağrurların sonunun nereye varacağı çok dramatik bir tablo çizilerek haber verilmekte ve ölmeden önce dönüş yapmaları istenerek ilâhi rahmetin genişliği hatırlatılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'a, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a ve önceki kitaplara inanmayan müşriklerin bâtıldan yana tutumları üzerinde

duruldu. Duygu ve düşüncelerini Hakk'a döndürmeleri için âhiret âleminde onlar aleyhine tecelli edecek ilâhi azap çok dramatik bir tablo halinde çizilerek gözler önüne konuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, hemen her çağda gönderilen peygamberlerin karşısına ülkelerin şımarık ileri gelenlerinin çıktığı ve inkâr kampanyasını sürdürdükleri; böylelerinin mal, makam ve evlâtlarıyla övünüp bunları bir üstünlük vesilesi saydıkları konu ediliyor. Aslında sözü edilen dayanakların Allah katında kurtarıcı olmadığı belirtilerek âhiret pazarında ancak imân ve sâlih amellerin bir değer taşıyacağına dikkatler çekiliyor.

وَمَآ اَرْسَلْنَا فِى قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآ ۙ اِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كَافِرُونَ
﴿٣٤﴾ وَقَالُوا نَحْنُ اَكْثَرُ اَمْوَالًا وَاَوْلَادًا ۙ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٥﴾ قُلْ اِنَّ
رَبِّى يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾
وَمَآ اَمْوَالُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ بِالَّتِى تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفٰٓى اِلَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ
صَالِحًا ۡ فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ جَزَآءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِى الْغُرُفَاتِ
اٰمِنُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِىٓ اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ اُولٰٓئِكَ فِى الْعَذَابِ
مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ اِنَّ رَبِّى يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ
لَهٗ ۚ وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِنْ شَىْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهٗ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٣٩﴾

34- Biz ne kadar bir kasabaya bir uyarıcı gönderdikse, mutlaka oranın şımarık ileri gelenleri, "Doğrusu biz sizinle gönderilen şeyleri tanımıyoruz" demişlerdir.

35- Hem diyorlar ki, "Biz malca da, evlâtça da daha çoğuz ve biz azaba da uğratılacak değiliz."

36- De ki: Şüphesiz Rabbin, rızkı dilediğine genişletir ve daraltır. Ama insanların çoğu (bu hikmeti) bilmezler.

37- Sizi bize yaklaştıran ne mallarınız, ne de evlâdınızdır. Ancak

imân edip iyi-yararlı amellerde bulunan kimseler (var ya) işte onlar için yaptıklarına karşılık kat kat mükâfat vardır ve onlar Cennet'in yüksekçe, manzaralı kısımlarında güven içindedirler.

38- (Bizi) âciz bırakacaklarını sanarak âyetlerimiz hakkında (olumsuz yönde) uğraşıp çaba gösterenlere gelince: İşte onlar ihzaren getirilip azap içinde bekletileceklerdir.

39- De ki: Şüphesiz Rabbim, rızkı kullarından dilediğine genişletir ve bir ölçüye göre daraltır. (Allah için) neyi harcarsanız Allah onun yerine bir diğerini verir. O rızık verenlerin en hayırlısıdır.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Ebi Hatim rivayet ediyor:

- Ortak çalışan Mekkeli iki adamdan biri, ticaret amacıyla sahil kasabalarına gitti. Çok geçmeden Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a risâlet görevi verildi ve Mekke çalkalanmaya başladı. Adam, sözü edilen kasabalarda ticari işlerini yoluna koyduktan sonra Mekke'ye hemen dönmeyi düşünmüyordu, ancak ilginç havadisler alabiliyordu. Bunun üzerine Mekke'deki ortağına mektup yazıp Hz. Muhammed (aleyhisselam) hakkında geniş bilgi istedi. Arkadaşı ona: "Kureyş ileri gelenlerinden hiç kimse Muhammed (aleyhisselam)'a uymak istemiyor. Peşine ancak köleler, seviyesiz kişiler, aşağılık adamlar takılıyor" diyerek bilgi verdi. Bu haberi alan sahildeki adam vakit kaybetmeden Mekke'ye döndü. Hz. Muhammed (aleyhisselam) ile görüştü ve aralarında şu konuşma geçti:

- Ya Muhammed! İnsanları neye davet ediyorsun?

- **Şu, şu esaslara.**

- O halde ben şehadet ediyorum ki sen Allah'ın peygamberisin.

- **İyi ama, bunu nereden ve nasıl bilebildin?**

- Çünkü tarih boyunca ne kadar bir peygamber gönderilmişse, mutlaka ona fakirler, yoksullar, kimsesizler ve köleler inanıp uymuşlardır.

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

1 Tefsir-i İbn Kesir: 3/540

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki Allah sizin suretinize (şeklinize, kıyafetinize) ve mallarınıza bakmaz; ama sizin kalplerinize ve amellerinize bakar."[1]

"Doğrusu cennette öyle şerefli, yüksekçe manzaralı binalar vardır ki dışı içinden, içi de dışından görünür."

Bunun üzerine bir bedevi dayanamadı, sordu:

- Ya Rasulallah! Onlar kimler içindir? Rasulullah (aleyhisselam) ona şu cevabı verdi:

- Güzel ve tatlı konuşan, fakirlere yediren, oruca devam edip halk uyurken gece kalkıp namaz kılanlar içindir.

Ülkenin İleri Gelen Şımarıkları

وَمَآ اَرْسَلْنَا فِى قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآ

"Biz ne kadar bir kasabaya bir uyarıcı (peygamber) gönderdikse, mutlaka oranın şımarık ileri gelenleri, "doğrusu biz sizinle gönderilen şeyleri tanımıyoruz" demişlerdir."

Kur'ân-ı Kerim, hak ile bâtıl arasında sürüp gelen çetin mücadelelerin, sürtüşme ve tartışmaların sebep ve hikmetine yer yer değinmekte ve bu konuda mü'minlere bilgi vermektedir.

Nefis, devamlı sınırsız hürriyetten, tükenmez nimetten, tatmin edici şehvetten; lüks ve konfordan yanadır. Aklın dizginini nefsinin buyruğuna veren; kişiler, sözü edilen dünyalığı amaç seçerler ve ona ulaşabilmek için her türlü vasıtayı mübah sayarlar.

Peygamber ile semavi kitap ise, nefsi aklın emrine, aklı da hakiki imânın desteğine teslim eder. Bu yüzden ülkede refah içinde gününü gün eden şımarık servet sahipleri ve makam ile şöhret hastaları, gönderilen peygambere ve indirilen kutsal kitaba karşı tavır alıp hasım kesilirler. O sebeple sürtüşme, tartışma ve ardı arkası gelmeyen mücadele başlar.

Konumuzu oluşturan 34 ve 35. âyetler bu gerçeği hikmet ve felsefesiyle yansıtmakta; peygamber yolunda yürüyen mürşit ve ilim adamlarını

---

1 Müslim/Birr: 32 - İbn Mâce/Zühd: 9 - Ahmed: 2/285, 539

aydınlatarak, Hakk'ı tebliğde daha çok kimlerin kendilerine engel olmaya çalışacağı hakkında bilgi vermektedir.

Mekkeli putperestlerin şımarık ileri gelenleri mal ve evlât çokluğuyla böbürlenip Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın karşısına çıktılar; hayatta tek değer ölçüsünün para ve put olduğunu savunarak ilâhi vahyi red ve inkâr ettiler. Günümüzün insanlarının çoğu da öyle, dünyalıktan başka bir şey düşünmeyip nefislerinin hevesine mağlup olarak ilâhi buyruklardan nefret etmekte ve o buyrukları tebliğ ve telkine çalışanlarla amansız bir mücadele sürdürmektedirler.

Şüphesiz, toplumun temeline patlayıcı madde koyan, aileyi dejenere eden, kadını şehvet oyuncağı haline getirip onu reklâm vasıtası yapan; köklü, güzel ve yararlı âdetleri yıkan bunlardır

Rızkı Genişleten ve Daraltan Allah'tır

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

"De ki: Şüphesiz Rabbin rızkı dilediğine genişletir ve daraltır."

Aslında rızık kanunu câri bir sünnet halinde hükmünü yürütmektedir. Cenâb-ı Hak insanların meydana getiremeyeceğini, yeraltı ve yerüstü kaynakları halinde hazırlamıştır. O kaynaklardan istifade etme yeteneğini insana vererek rızık kanununu bilerek, azmederek çalışmaya ve kişilerin beceri ve bilgisine bırakmıştır.

Ne var ki, hazırlanan bu kaynaklardan yararlanmanın iki ayrı yolu vardır; yani rızka o iki değişik yoldan biriyle veya her ikisiyle ulaşmak mümkündür. Bu yollardan biri meşru, diğeri gayr-i meşrudur. Böylece rızkının peşinde koşan insanoğlu ciddi bir sınav vermekte ve içinde taşıdığı madenin cinsini ortaya çıkarmaktadır. Peygamber bu yolları tanıtmakta, ilâhi kitap onların sonucundan haber vermektedir.

O bakımdan Cenâb-ı Hak, Rabbü'l-âlemin'dir; yani bütün insanların ve diğer canlı cansız her şeyin yegane terbiyecisi, yaratıp vücuda getireni, rızıklarını hazırlayıp belli kanunlara bağlayanıdır. İnkâr ve azgınlık, ahlâksızlık ve düzensizlik içinde gününü gün etmeye çalışanların rızkını kesmez. Çünkü âhiret saadetini kaybeden bir günahkâr veya âsi kulundan dünya nimetini çekip almaz. Ancak zulme sapıp inkâr ve ahlâksızlığını zulümle birleştirip toplumu tedirgin edenleri dünyada da pek cezasız bı-

rakmaz.

Allah'a dosdoğru imân edip âhirete inanan mü'minlere gelince: Onlar meşru yolda yürüyüp doğru çalıştıkları ve bilerek, inanarak işlerine sarıldıkları takdirde diğerleri kadar, belki daha fazla mal ve servete sahip olabilirler. Böyle olmasa bile, geçimlerini sağlayabilirler. Bu arada mü'minler hem âhiret saadetine erişmeyi ister, hem de dünyada servet sahibi olabilmek için meşru, gayr-i meşru ayrımı yapmadan kazanç sağlamaya yönelirlerse, Cenâb-ı Hak kendilerinden feyiz ve bereketini keser ve sıkıntı üstüne sıkıntı verir de onları uyarmaya, ölmeden önce dönüş yapmaya -bir bakıma- zorlar. Bu zorlamadan maksat, doğru yola dönmesi için, onu tokatlaması demektir.

İlgili âyetle bu incelikler "rızkı dilediğine genişletir ve daraltır" cümlesiyle özetlenmiş ve bir ana fikir olarak mü'minlerin önüne konulmuştur.

İnsanı Allah'a Yaklaştıran Amel ve Faziletler

وَمَآ اَمْوَالُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ بِالَّتِى تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفٰٓى

"Sizi bize yaklaştıran ne mallarınız, ne de evlâdınızda. Ancak imân edip iyi yararlı amellerde bulunan kimseler (var ya) işte onlar için yaptıklarına karşılık kat kat mükâfat vardır."

Şüphesiz mal, çocuk, makam gibi arızi şeyler dünya hayatını devam ettirmenin birer aracıdır. O bakımdan bunların hiç biri ne hayatın hikmeti, ne de amacıdır. Hayatın hikmeti, onu ilâhi buyruklar doğrultusunda ebedileştirmektir. Amacı ise, onu lütfeden Yüce Kudreti kemal sıfatlarıyla tanımak ve kulları için hazırladığı sonsuz saadete hazırlanmaktır. Kısacası, hem dünyada, hem âhirette Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğuna lâyık bir düzeye gelmektir. Bu da dosdoğru imân ve onun ürünü olan sâlih amellerle imkân alanına girebilir.

Cenâb-ı Hak, hayatın gerçek yanını, hikmet ve amacını gösterdikten sonra, o hikmet ve amaca yönelen mü'minleri şöyle müjdelemektedir: "Ancak imân edip iyi yararlı amellerde bulunanlar (var ya), işte onlar için yaptıklarına karşılık kat kat mükâfat vardır ve onlar cennetin yüksekçe manzaralı kısımlarında güven içindedirler."

Dini, Gericiliğin Baş Âmili Sayanlar

وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ

"(Bizi) âciz bırakacaklarını sanarak âyetlerimiz hakkında (olumsuz yönde) uğraşıp çaba gösterenlere gelince: İşte onlar azap içinde bekletileceklerdir."

Hristiyan âlemi Martin Luther'in öncülüğünde dinde reform yapmayı becerebilmiştir. Aslında bu reform onlar için çok gerekliydi. Orta çağda Katolik Kilisesi tarafından kurulan ve ilmi hareketin önünde bir sed oluşturan Engizisyon Mahkemeleri, şüphesiz insanlık tarihi adına bir yüz karasıdır. İlim adamlarının afaroz edilerek zindanlara atılması din adına bir ıslâhat değil, bir cinayettir. Böylece aslı kaybolan ve sonradan derlenen İncillere insan sözü karışmış, dini esas ve prensiplerin çoğu belirsiz hale gelmiş olduğundan, Hristiyanlık papazların elinde oyuncak haline getirilmiş, kendi katı tutumlarını, bilgisizliklerini dine mal ederek onu rahmet havasından uzaklaştırmalardı.

O sebeple orta çağda kurulan Engizisyon Mahkemeleri Roma'daki papalık tarafından idare edilen bir zulüm ve işkence yuvaları halinde bulunuyordu. Bütün bu fanatik görüş ve uygulamalar semavi dinlerin ruhuna, mayasına, özüne ve amacına ters düşmekteydi. O bakımdan diyoruz ki, Hristiyanlıkta ciddi bir reform şarttı. Çünkü ilâhi naslar diye kayda değer pek bir şey kalmamıştı. Din adamları dini kuralları kendileri icat edip ayakta tutmaya çalışıyorlardı.

İslâmiyet'e gelince: O Allah'tan indiği gibi korunmuş, tek hükmüne ve kelimesine insan sözü karıştırılmamış ve böylece ilâhi naslar zede almadan günümüze kadar terütaze gelmiştir. Kur'ân kapsadığı hükümlerle; ilmi araştırmalara ışık tutan, hareket noktasını belirleyen ana fikirlerle; temel bilgilerle; sosyal hayatı yönlendiren naslarla; aile yuvasını iffet ve namus çatısı altında tutan kurallarla çağların, medeniyetlerin önünde yürümektedir. İlimle bütünüyle sarmaş dolaş halinde olup cumhurun mantığına ve aklına ters düşen hiçbir hüküm ve kural taşımamaktadır. İnsan aklına hem yer verir; hem değer sunar; âlimi ve ilmi alkışlar ve över. Bu nedenle tebliğ ve irşad gibi önemli bir hizmetin bilgisiz ellere terkedilmesine rıza göstermez.

Batı kültürüyle yetişen aydınlar, İslâm'ın ve Kur'ân'ın bu özelliklerini bilmedikleri ve kutsal kitaplar arasında ciddi hiçbir mukayese yapmadıkları için, Martin Luther'i alkışlarken İslâm dininin de ciddi bir reforma ihtiyacı olduğunu iddia eder dururlar.

Oysa mevcut dört İncil'de ciddi araştırma yapıldığında ne ibâdet şekline, ne aile, ne de genel hukuka, ne de sosyal hayati denge ve düzende tutacak hükümlere rastlanabilir. İncillerin hepsi de İsa Peygamber'in hayatını anlatır ve bir de beş on kadar ahlâki kuraldan söz eder.

O bakımdan kiliselerdeki ayin ve ibâdetler, çeşitli merasimler, orta çağda kurulan Engizisyon Mahkemeleri, yapılan aforozlar bütünüyle papazların kalp ve vicdanlarının ürünleridir. İncilde yazılı olmayan şeyleri din adına icat edip İsa Peygamber'e yakıştırıp uygulamak, en hafif tabiriyle hem dine, hem de İsâ Peygambere saygısızlıktır. Halbuki Kur'ân-ı Kerim'de İsâ Peygamber'in namaz kıldığından, zekât verdiğinden, yani bu ibâdetlerle emrolunduğundan bahsedilmektedir.

Hristiyanlığın esası tam anlamıyla bilinmediği için de yapılan reform, bozulan ve aslından uzaklaştırılan Hristiyanlığı aslına çevirememiştir. Ancak kilisenin tesirini sınırlamayı, dünya işlerinde dini engelleyici bir araç olarak kullanmamalarını sağlamıştır.

İslâm dininin hiçbir zaman reforma muhtaç olmadığı ve olmayacağı kesindir. Zira bir şey deforme olmadıkça, aslından uzaklaştırılmadıkça reforma tabi tutulmaz.

Bu gerçeğe işaretle Cenâb-ı Hak 38. âyetle aydınlatıcı şu bilgiyi vermektedir:

"Bizi âciz bırakacaklarını sanarak âyetlerimiz hakkında (olumsuz yönde) uğraşıp çaba gösterenlere gelince: İşte onlar azap içinde bekletileceklerdir."

Şüphesiz bu azap iki türlüdür: Biri dünyada, diğeri âhirettedir. Dünyadaki olanı, dine karşı olan kin ve hınçlarını tatmin edememenin sıkıntısı içinde bir ömür tüketmeleridir; âhirette olanı ise, daha kalıcı ve daha elimdir.

Rızık Konusu Dindarlığa veya Dine Bağlanmamıştır

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

"De ki: Şüphesiz Rabbin, rızkı kullarından dilediğine genişletir ve bir ölçüye göre daraltır."

Rızık konusu her kişiyi yakından ilgilendirdiği ve ilâhi takdire bağlandığı için 36. âyette değinildiği halde, 39, âyette de değinilmekte ve az farklı bir hüküm ve hikmet ortaya konmaktadır. Şöyle ki:

36. âyette mal ve evlâdın çokluğuyla böbürlenme söz konusudur. Mekke'de İslâm'ın ilk yıllarında Müslümanlar bir yandan günlük mesailerinin çoğunu Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın meclisinde dine hizmet doğrultusunda harcamakta, bir yandan da ekonomik abluka altında tutulmaktaydılar. Böylece o yıllarda ticaretle uğraşma imkânları hemen hemen mümkün değildi. Aynı zamanda İslâm'a girenlerin çoğunu fakirler oluşturuyordu. Zengin müşrikler son dinin ancak fakirlik ve sıkıntı getirdiğini ileri sürerek kendi mali imkânlarını gururla ortaya koymakta ve bu açıdan da İslâmiyet aleyhine bir hava estirmekteydiler.

Cenâb-ı Hak o toplumdaki bu dengesizliğin sebebinin din ve dindarlık olmadığını belirterek geçimle ilgili çalışıp kazanma, didinip imkân sağlama sünnetine işarette bulundu.

39. âyette ise, zengin Müslümanların mallarını İslâm'ın gelişmesi ve yayılması, Allah'ın hoşnutluğunu tahsil uğruna harcadıklarını gören iç düşman sayılan münafıkların, bu gidişle zengin Müslümanların da yakında fakir düşüp sıkıntı çekeceklerini demeleri konu edilerek, Allah'ın lütuf ve ihsanda bulunduğu mal ve serveti bilerek ölçülü şekilde hayır yollarında kullanmanın mala bir noksanlık getirmeyeceği, verilenin, harcananın yerinin fazlasıyla doldurulacağı haber verilmekte ve böylece mü'minlerin morali yükseltilirken rızıkla ilgili Sünnetullahın şaşmadan hedefine ilerlediğine işaret edilmektedir.

Hristiyan Avrupa'nın 18. asırdan bu yana dev adımlarla ilerleyip hızlı bir kalkınma sağlaması, ne Hristiyan olmalarının eseridir, ne de dinde yapılan reformun tabii neticesidir. Haçlı Seferleri'yle İslâm alemindeki ilmi hareketleri, buluşları görüp uykudan uyanmak suretiyle çalışma düzenine girmeleri bunun sebeplerinin başında gelir. Endülüs'te kurulan İslâm Me-

deniyeti'nin Avrupa'ya ışık tutup yol gösterdiğini ise kimse inkâr edemez.

Anlaşıldığı üzere, rızık konusu, mal ve servet edinme, ekonomik yönden güçlenme dine ve dindarlığa bağlanmamıştır. Bu hususta câri olan ilâhi sünnet her zaman söz konusudur; yani bu husus bilgi, beceri, azim, gayret ve kollektif çalışmayla bağlantılıdır. Din ve dindarlık bu çalışmayı meşru sınırlar içinde tutmayı, zengin olup zekât vermeyi, toplum yapısında sosyal adaleti sağlamayı emreder. Böylece daha verimli çalışıp daha çok kazanmanın meşru olduğunu belirterek mü'minlerin azim ve gayretini kamçılar. Cenâb-ı Hak kendi kitabında bu inceliği şöyle açıklamaktadır:

"De ki: Allah'ın kullarına çıkarıp sunduğu zineti ve rızıklardan temiz pâk olanlarını kim haram kılmıştır? De ki: O dünya hayatında imân edenler içindir, kıyamette de yine onlara mahsustur. İşte böylece bilen bir millet için âyetlerimizi açıklıyoruz."[1]

Mülk suresinde ise, Allah'a dosdoğru imân edenlere şu bilgi veriliyor: "Hanginizin daha güzel iş ve amelde bulunacağını deneyip ortaya çıkarmak için ölümü ve dirimi yaratan O'dur."[2]

Böylece hak din, yeryüzündeki her türlü nimetin ve zinetin meşru yoldan elde edilmesinde hiçbir sakınca olmadığını açıklarken, mü'minin meşgul bulunduğu konuda en iyisini, en güzelini yapmakla yükümlü bulunduğunu da hatırlatıyor.

O halde Cenâb-ı Hakk'ın rızkı dilediğine genişletmesi ve bir ölçüye göre daraltması, sözünü ettiğimiz rızıkla ilgili sünnetullahla bağlantılıdır.

Allah İçin Harcamak

وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهٗ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ

"(Allah için) neyi harcarsanız Allah onun yerine bir diğerini verir. O rızık verenlerin en hayırlısıdır."

Allah'ın hoşnutluğunu dileyerek, elde ettiğimiz kazancın bir kısmını din, ahlâk, ilim, fazilet ve sosyal adalet doğrultusunda harcama konusu en az Kur'ân'ın altmıştan fazla yerinde farklı anlatımla emir, tavsiye ve telkin yoluyla anlatılmaktadır.

---

1 A'raf suresi: 32

2 Mülk suresi: 2

Bu durumda kimler Allah için belli nisbette harcayıp ülkesinin ve din kardeşlerinin yüzünü güldürebilir? Şüphesiz ki bilerek, inanarak çalışıp ekonomik açıdan kendini güçlendiren mü'minler bu şerefli hizmeti sürdürmek suretiyle insanların hem yüzlerini güldürürler, hem de güzel örnek olurlar.

Konuyla ilgili âyet ve onun bir önceki, bir sonraki âyetlerle olan bağlantısı ve taşıdığı ilâhi hikmet bize bu incelikleri öğretmektedir. Öyle ki, iyi niyetle, temiz kazançtan, helâl servetten harcanan miktarın yerinin boş kalmayacağı, Cenâb-ı Hakk'ın sebepleri kolaylaştırmak suretiyle onun yerine fazlasını koyacağı, âhirette de mükâfatlandıracağı haber verilerek gönül rahatlığıyla, kalp yatışkanlığıyla harcamada bulunmamız isteniliyor. Bunun yanısıra malda feyiz ve bereketin vücut bulacağına işaretle ilâhi inayet ve rahmetin sınırsız olduğu kalp ve kafalara işleniyor, çünkü Allah (celle celaluhu) rızık verenlerin en hayırlısıdır. O'ndan ancak hayır ve rahmet iner.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, gönderilen her peygamberin karşısına, devamlı ülkenin şımarık zenginlerinin, meşru ileri gelenlerinin çıktığı ve halkın ahlâkını daha çok bu iki grubun bozup dengesizlik ve düzensizlik meydana getirdikleri konu edildi. Mal ve evlât çokluğuyla övünüp böbürlenmenin inançsızlıktan ve cehaletten kaynaklandığına işaretle Allah yanında değer taşıyan şeyin, imân doğrultusunda yapılan sâlih ameller olduğuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ı bırakıp melekleri ilâhlaştırarak onlara tapanların da değişik anlamda şirk ve putperest olduğu üzerinde durularak, gerçekte onların meleklere değil cinlere, şeytanlara taptıkları haber veriliyor. Sonra da Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı yalancı sayıp, Kur'ân'ın insanlar üzerindeki olumlu tesirini açık bir sihir ve büyü kabul edenlerin çok iyi düşünüp öylece bu gibi konulara girmeleri tavsiye ediliyor. Arkasından Hz. Muhammed (aleyhisselam)'da cinnet alâmeti ve eseri bulunmadığına değinilerek O'nun ancak ileride kâfirleri çepeçevre kuşatacak şiddetli bir azaba karşı inkarcı nankörleri uyaran bir peygamber olduğu açıklanıyor.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ أَهَٰٓؤُلَآءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ

﴿٤٠﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ ۚ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ ۖ
أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا
ضَرًّا ۚ وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ
﴿٤٢﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَٰذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ
يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ ۚ وَقَالُوا مَا هَٰذَا إِلَّا إِفْكٌ مُفْتَرًى ۚ وَقَالَ
الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ ۙ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٤٣﴾ وَمَا
آتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ﴿٤٤﴾
وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۙ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي ۖ
فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٥﴾ قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ ۖ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنَىٰ
وَفُرَادَىٰ ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا ۚ مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ
يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾

40- (Allah) onların hepsini o gün bir araya toplayacak, sonra da meleklerine, "Bunlar mı size tapıyorlardı?" diyecek.

41- Melekler, "Seni tesbih ve tenzih ederiz; onlar değil, sen bizim yegâne sahibimizsin. Hayır, onlar, cinlere tapıyorlardı; çoğu onlara inanmışlardı," diyecekler.

42- Bugün kiminizin kiminize ne yarar, ne de zarar vermeye gücü yeter; zulmedenlere de deriz ki: "Yalanlayıp durduğunuz ateşin azabını tadın!"

43- Âyetlerimiz kendilerine karşı açık-seçik okunduğu zaman, dediler ki, "Bu adam ancak sizi babalarınızın taptığı şeylerden alıkoymak ister ve bu Kur'ân uydurulmuş bir düzmeden başkası değildir." İnkâr edenler de hak (olan Kur'ân) kendilerine geldiği zaman, "Bu açık bir sihirden başkası

değildir" dediler.

44- Halbuki biz, onlara ders yapacakları bir kitap vermedik ve senden önce kendilerine uyarıcı bir peygamber de göndermedik.

45- Onlardan önce gelen (inkarcılar da) yalanlamıştı; onlara verdiğimizin onda birine olsun (bunlar) erişememişlerdir. Peygamberlerini yalanladılar. (Bir bak), beni inkârın sonu ne oldu!

46- De ki: "Size tek bir öğütte bulunuyorum: Allah için ikişer ikişer, birer birer ayağa kalkmanızı, sonra da iyice düşünmenizi (istiyorum). Arkadaşınızda cinnet diye bir şey yoktur. O, ancak çok şiddetli bir azaptan önce sizi uyaran bir peygamberdir."

İnkarcı Müşriklerin, Sapık Maddecilerin Bir Araya Getirilmesi

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا

"(Allah) onların hepsini o gün bir araya toplaya toplayacak"

Tapılanlarla tapanların; inkarcılarla maddecilerin, Allah'ı bırakıp batılı savunanların hepsinin kıyamet gününde toplanıp bir araya getirileceği haber veriliyor. Şüphesiz bu tarz bir toplama, yüzleştirmeye yönelik bir anlam taşımaktadır. Öyle ki, Allah'ı bırakıp meleklere "Allah'ın kızları" diyerek hem Allah'a ortak koşanlar, hem de meleklere tapanlar, meleklerle yüzleştirilecekler. İlâhi huzurda melekler, hiçbir zaman kendilerinin tapılmaya lâyık olmadıklarını söyleyerek Cenâb-ı Hakk'ı eş ve ortaklıktan, çocuk edinmekten tenzih edecekler ve bu şaşkınların cinlere, şeytanlara taptıklarını açıklayacaklar.

Âyette geçen "cinler"den maksat, daha çok şeytanlardır. Çünkü bu her iki ruhani de ateşten yaratılmıştır, o bakımdan menşe'leri aynıdır. Diğer bir yorumla, ruhanilere tapanlar dolayısıyla cin ve şeytanlara tapıyorlar demektir. Çünkü cinler gözle görülmeyen ruhaniler olarak da vasıflandırılabilir. Nitekim eski Türklerde Şamanlar ruhlarla temasa geçtiklerini iddia ederek birtakım kişisel ve sosyal meseleleri çözmeye çalışırlardı. Bu amaçla düzenlenen törende büyük bir cezbeye kapılan şaman, gökteki veya yer altındaki ruhlar âlemine girdiğini söylerdi. Bazen de ruhların gelip şamanın içine girerek ona ilham verdiğine inanılırdı.

İşte ilgili âyetlerle, cinlere, şeytanlara ve dolayısıyla ruhanilere tapan-

ların kıyamet gününde bu yüzden azap görecekleri açıklanmakta ve cinlerden, ruhanilerden çok üstün olup ilâhi tekrime lâyık görülen insanın o gibi şeyleri ilâhlaştırması ve tapması yerilerek aklını kullanabilenlerin iyice düşünmeleri istenmektedir. Zira Allah'ı bırakıp taptıkları canlı-cansız şeylerin; ruhani ve cinlerin dünyada bir yararı olmadığı gibi âhirette de olmayacak; bilâkis büyük zararları olacak.

Şüphesiz Allah'a ortak koşmak, her türlü denge ve düzeni aştığı, akl-ı selime ters düştüğü ve kâinatta yer alan her şeyin hakkına tecavüz sayıldığı için, büyük bir zulüm kabul edilmiştir. Ahiretteki cezası ise, o nisbette ağır olacaktır.

İnkarcının Bilgisizce İnadı

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ

"Âyetlerimiz kendilerine karşı açık seçik okunduğu zaman...."

Her âyetiyle ilâhi kudret ve rahmeti yansıttığını açık seçik ortaya koyan ve insan aklına seslenip yeterince malzeme veren; ilme kapı açıp ilim adamına ön bilgi getiren Kur'ân'a "uydurma", "eskilerin masalları", "açık bir büyü" demek kolay, ama bunu ispat etmek mümkün değildir. Zira Kur'ân bir bütün olarak insan kudretini aşmakta ve çağların, medeniyetlerin önünde gitmektedir. Bu düzeyde ortaya koyduğu hiçbir ana fikir, ön bilgi, esas ve tema, gerçeği bulan ilimle ters düşmemiştir ve düşmeyecektir de.. Öyle ki, her sınıf insan -bilgi ve kültür seviyesi ne olursa olsun- bu ilâhi sözler mecmuasından mutlaka nasibini alabilir. Yeter ki, kendini ön yargıdan kurtarıp hakikati arama azmi ve gayreti içinde bulunsun.

Kur'ân yalnız doğruyu, iyiyi, güzeli, yararlı olanı, mutluluk getireni emretmekte; insan ruhuna, amacına, hılkatındaki yüceliğine ve azizliğine zıd bütün şeyleri yasaklamaktadır. O halde Kur'ân'a "açık bir büyü" diyebilmek için büyülenmiş olmak gerekir. Ona "eskilerin masalları" damgasını vurabilmek her türlü ilim ve irfandan yoksunluğun damgasını taşımayı gerektirir.

Kur'ân'ın Hak Olduğunu Reddeden Kutsal Bir Kitap Yoktur

وَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا

"Halbuki biz onlara ders yapacakları bir kitap vermedik."

Kur'ân-ı Kerim'in ilâhi olmadığını ortaya koyan hiçbir belge kutsal kitaplarda mevcut değildir. Ayrıca Araplara daha önce indirilmiş bir kitap da yoktur. O bakımdan Kur'ân'ın uydurma söz olduğunu nereden, nasıl çıkarıyorlar?

Aksine Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın son peygamber olarak gönderileceğine dair Tevrat ve İncil'de hayli belge ve bilgi yer almaktadır. O halde gerek Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı, gerekse Kur'ân-ı Kerim'i kabul etmeyen Yahudi ve Hristiyanların delil ve dayanağı yoktur; ortada sadece dini taassup, kin ve nefret söz konusudur. Tevrat'a ve İncil'e insan sözü karıştırıldığı ve hayli tahrifata uğratıldığı halde, yine de bazı bölümlerinde son peygamberin geleceğine dair birtakım belgeler bulunmaktadır. Tevrat'ın Tesniye kitabı 18/15 belgesi; İşaya kitabı 42. belgesi büyük bir kurtarıcının geleceğinden söz etmektedir.. Yuhanna İncili 14/15, 16 ve 16/7-12 belgelerinde; Markos İncili 1/15; Matta İncili 21/40 belgelerde büyük bir tescilcinin geleceği müjdelenmektedir. Ayrıca Barnaba İncili'nin 39/14, 42/13, 44/19, 54/1-11, 55/20-24, 82/16, 96/3-7, 96/11-15,97/4-14, 136/18-21, 137/ 6, 163/3-8, 191/8, 220/17-20. belgelerinde çok açık ve net şekilde Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın hem isminden, hem de geleceğinden söz edilmekte ve mü'minler bu konuda müjdelenmektedir.

Mekkeliler'e Daha Önce Uyarıcı Bir Peygamber Gönderilmemiştir

وَمَآ اَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ

"Ve senden önce kendilerine uyarıcı bir peygamber de göndermedik."

44. âyette fetret devrinde Arap Yarımadası'na uyarıcı bir peygamber gönderilmediği anlatılıyor. Fetret devrinden önce ise, İbrahim ve İsmail Peygamberler'den sonra Hud, Salih ve Şuayb Peygamberler'in gönderildiği bilinmektedir. Bunlardan sonra kaç peygamberin daha gönderildiği hakkında bir bilgimiz yoktur. Sadece İsa (aleyhisselam) ile son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam) arasında gecen altı asırlık dönemde yarımadaya peygamber gönderilmediği kesindir. Buna işaretle Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Ben dünyada da, âhirette de Meryem oğlu İsa'ya daha dost ve daha yakınım."

Bunun üzerine Ashab-ı Kiram sordu:

- Nasıl oluyor bu? Rasulullah (aleyhisselam) şu cevabı verdi:

- Peygamberler baba bir kardeşlerdir; anneleri ayrı ayrıdır; dinleri (Tevhid İnancı ve ona bağlı esaslar itibariyle) birdir. Benimle İsa arasında peygamber yoktur."[1]

Bununla Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz hem Arap Yarımadası'na, hem de diğer bölge ve ülkelere peygamber gönderilmediğine, altı asra yakın bir süre buna ara verildiğine işarette bulunmuştur. O bakımdan ilgili âyetin delâlet ettiği hüküm ancak bu hadisle karşılaştırılınca anlaşılmış oluyor.

Dayanağı tespit edilemeyen bazı rivayetlerde, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ile İsa (aleyhisselam) arasında Halid bin Sinan adında bir peygamber gönderildiği belirtilirse de bu sahih değildir.[2]

İnkarcıların Maddi Gücü Kurtarıcı Olmamıştır

وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۙ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي ۖ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

"Onlardan önce gelen (inkarcılar da) yalanlamıştı; onlara verdiğimizin onda birine olsun (bunlar) erişememişlerdir. Peygamberlerini yalanladılar, (Bir bak) beni inkârın sonu ne oldu!"

Mekkeli putperestlerden on ya da yirmi kat daha güçlü, daha geniş imkânlara sahip bulunan önceki kavim ve milletleri maddi refah yalnız başına kurtaramamıştır. İnkâr, ahlâksızlık ve haksızlığı birleştirip yeryüzünde bozgunculuk çıkaran birçok milletler ilâhi sünnet gereği haritadan silinmeye mahkum olmuş ve bir kısmının sadece ibret ve öğüt alınsın diye birtakım kalıntıları bırakılmıştır. Zira Cenâb-ı Hak, insanların şekil ve suretlerine, mal ve makamlarına değil, kalp ve amellerine bakar da ona göre hükmünü yürütür. Ancak ekonomik kalkınma; sağlam imân, güzel ahlâk, devam edegelen adaletle birleşip bütünleşirse, hem dünya hem de âhiret hayatı amaç ve hikmetine uygun düzeye getirilmiş olur ve her iki âlemde

1 Buhari/Enbiyâ: 48 - Ebu Dâvud/Sünnet: 13 - Müsned-i Ahmed: 2/319, 437, 463, 464, 541

2 Kasas suresi: 46 - Secde suresi: 3

de mutluluğa erişilir. Zira bu durumda Cenâb-ı Hakk'ın vermiş olduğu rızık kaynaklan ilâhi rızası doğrultusunda değerlendirilmiş olur ki bu, dünya hayatından amaç ve hikmetin ne olduğunu yansıtır.

İnsafla Ayağa Kalkıp Gerçeği Aramak

قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنَىٰ وَفُرَادَىٰ ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ

"De ki: Size tek bir öğütte bulunuyorum: Allah için ikişer ikişer, birer birer ayağa kalkmanızı, sonra da iyice düşünmenizi (istiyorum). Arkadaşınızda cinnet diye bir şey yoktur."

Batılın peşine takılıp inkârda inat eden putperestler başta olmak üzere hemen her devirde Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı küçültücü sözler sarfedenler sahneden eksik olmamıştır. Kimi O'nun için "büyülenmiş adam", kimi "sihirbaz", kimi "akli dengesi bozuk", kimi "çok akıllı bir adam", kimi de "O bir dahidir" diyerek kendi kültür, inanç ve bağlı bulunduğu ekolün havasına göre bir yargıda bulunmuştur. İlgili âyetle bu nankörler insafa davet edilmekte ve kendilerini hislerinden sıyırıp ön yargıdan uzak tutarak akıl ve idrâkin desteğinde ayağa kalkıp bir araya gelmeleri ve konuya tarafsız olarak eğilmeleri istenmektedir. Zira insanlık tarihinde en büyük ve aynı zamanda en feyizli ve anlamlı inkılâbı yapan; günlük hayatıyla en güzel yaşama örneklerini ve kurallarını veren; getirdiği ilâhi kitapla ilme, akla, idrâke, vicdana ve ruha ışık tutan; insan haklarını en asil ve en ölçülü ve âdil şekilde koruyan; fizik ötesinden en doğru haberi vermek suretiyle ruhları gıdalandıran ve insanlara her vesileyle geniş umut kapılarını açan bir peygambere deli demek veya O'nu sıradan bir insan gibi görmek veya O'nu sadece çok akıllı veya dâhi sanmak son derece hatalı ve sakıncalıdır; aynı zamanda tarihi gerçeğe aykırıdır.

Bugün de, dün de yarın da insanların çoğu O'na uymadıkları için hep huzursuz, umutsuz, kararsız, dengesiz ve tedirgindirler. İlerleyen teknoloji, Allah'a ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'e imân doğrultusunda değerlendirilmediği için milletleri, ülkeleri hem tehdit etmekte, hem de vicdanları silik, ruhları bitik hale getirmektedir. Günümüzde gelişen sözde medeniyet bütün imkânları ve araçlarıyla insan aklını ve zekâsını geliştirmekte; fakat ruhları ve vicdanları ihmal etmektedir.

Konumuzu oluşturan âyetlerle, Cenâb-ı Hak bu konu üzerinde iyice durmamızı ilham etmekte ve kurtuluş yolunu göstermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ı bırakıp bâtıl ilâhlar icad eden inkarcı sapıklardan bir kısmının ruhanileri ilâh edindikleri üzerinde durularak yönlendirici uyarılarda bulunuldu. Sonra da Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı küçük düşürecek anlamda birtakım yakışıksız sözlere dikkatler çekilerek kutsal kitaplara bakmaları önerildi. Böylece hakkın karşısına çıkan nankörler uhrevi azapla tehdit edilerek duygu ve düşünceleri yönlendirilmek istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın kişisel bir iddiası bulunmadığı, o yüzden inen vahiy uyarınca tebliğ ve irşat görevini sürdürürken kimseden bir ücret talep etmediği belirtiliyor. Böylece O'nun ancak hakkı getirdiğine değinilerek Cenâb-ı Hakk'ın O'nun eliyle bâtılın beynini parçalayacağı haber verilerek inkarcılar uyarılıyor. Hakkın gelmesiyle artık bâtılın dönmemesiye gideceği haber verilerek Arap Yarımadası'nın özellikle Mekke'nin ve kutsal Kabe'nin putlardan, putperestlerden yakın gelecekte temizleneceği müjdeleniyor.

قُلْ مَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ ۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٤٧﴾ قُلْ اِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ ۚ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾ قُلْ جَاءَ
الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ اِنْ ضَلَلْتُ فَاِنَّمَا اَضِلُّ عَلٰى
نَفْسِي ۚ وَاِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي اِلَيَّ رَبِّي ۚ اِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾

47- De ki: Sizden bir ücret istediysem, o size olsun. Benim ücretim ancak Allah'a aittir. O, her şeye şâhittir.

48- De ki: Şüphesiz ki Rabbim, hakkı (bâtılın beynine) fırlatıp çarpar. O, gayblari en iyi bilendir.

49- De ki: Hak geldi; bâtıl ise ne (bir şey) başlatıp meydana getirebilir, ne de (onu) geri çevirebilir.

50- De ki: Eğer ben sapıtırsam kendi aleyhime sapıtmış olurum. Doğru yolu bulursam, bu, Rabbimin bana vahyetmesiyledir. Şüphesiz ki O, işitendir, yakındır.

Hakk'a Çağrı Görevi Sürdürülürken Ücret Alınmaması

قُلْ مَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ ۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ ۚ

"De ki: Sizden bir ücret istediysem, o size olsun. Benim ücretim ancak Allah'a aittir."

İslâm, bütün insanlığın son dini, son umududur. İnsan hayatında en büyük değişikliği yapan ve öylece kalıcı büyük bir inkılap meydana getiren Allah'ın son mesajıdır. Ferdin, ailenin günlük hayatıyla iç içe olduğu kadar, toplumların ve milletlerin hayatıyla yakından ilgilidir. O bakımdan sahası bütün dünya, davası bütün bir insanlığın kurtulması, yönelişi her yanıyla rahmet, seslenişi her bakımdan hidâyettir. Büyük himmetleri gerektirmekte, üstün gayretlerin aralıksız sahnede olmasının lüzumunu ortaya koymaktadır. Mü'minden her zaman feragat-ı nefs ve fedakârlık beklemekte; tahkiki imânla ilâhi nurun kalp ve kafaları aydınlatmasına çalışılmasını yine mü'minlerden beklemektedir.

Bunun içindir ki tarih boyunca her peygamber tebliğ ve irşat görevini sürdürürken hizmetine karşılık ilâhi hoşnutluktan başka hiçbir şey talep etmemiştir. O kadar ki, elinde, evinde ne varsa onları da bu uğurda harcamaktan derin zevk duymuştur. Zira aksine bir tutum, davanın yüceliğine, kutsallığına gölge düşürür; gelişmesine engel teşkil eder, tesirini azaltır.

Konumuzu oluşturan âyetle, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a böyle demesinin emredilmesi iki ayrı hizmete yönelik bulunuyor: Birincisi, az yukarıda belirttiğimiz husustur. Diğeri, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'dan sonra ortaya çıkacak olan din âlimlerine ve mürşitlerine sağlam bir ölçü vermekle yakından ilgilidir. Günümüzde Kur'ân'ı bir geçim vasıtası yapanların ve hafızlığı, mevlithanlığı sanat haline getirip halktan ücret alanların kulakları çınlasın. Şüphesiz bu ve benzeri tutum ve davranışlar toplum içinde din adamının değerini düşürmekte, tesirini azaltmaktadır. Bütün bunların ücretsiz yerine getirilmesinde ise sayılmayacak faydalar söz konusudur.

Hakk'ın Bâtılın Beynine Çarpılması

قُلْ اِنَّ رَبِّى يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَّامُ الْغُيُوبِ

"De ki: Şüphesiz Rabbım hakkı (bâtılın beynine) fırlatıp çarpar. O, gaybleri en iyi bilendir."

Peygamber (aleyhisselam)'ın ve O'nun yolunda olan mürşitlerin ücretsiz hizmette bulunmaları emredildikten sonra, bunun asıl hikmet ve felsefesi açıklanıyor. Şöyle ki:

Dini yaymaya feragatle azmedenler olur; dine hizmet geçim vasıtası olmaktan uzak tutulursa, hak mutlaka güçlenir, tesiri artar ve ilâhi inayete mazhar kılınarak bâtılın beynini parçalar. Kişilerin niyetini, hizmetinden amacın ne olduğunu, gaybı çok iyi bilen Cenâb-ı Hak takdir edip ona göre karşılık hazırlar ve ona göre yardımda bulunur.

Hakkın Gelmesi

قُلْ جَآءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ

"De ki: Hak geldi; bâtıl ise ne (bir şey) başlatıp meydana getirebilir, ne de (onu) geri çevirebilir."

Hakk'ın hak olduğunu, karşıtı olan bâtılla daha iyi tanıyıp bilebiliriz ve her şey zıddıyla inkişaf ettiği gibi, hak da bâtıl ile mücadelesini sürdürdüğü ölçüde inkişaf kaydeder.

Böylece hakkın karşısında, güçlü veya güçsüz bâtıl eksik olmamış ve ikisi arasındaki mücadele de sona ermemiştir. Şüphesiz hak gelmeyince bâtıl gitmez. Tıpkı Güneş doğmayınca karanlığın ortadan kalkmayacağı gibi... O halde Kur'ân ilgili âyetle mü'minlere bir ölçü ve metot vermektedir. Şöyle ki: Önce hakkı bilmek, inanıp ona sahip çıkmak ve sonra da bâtılın karşısına çıkıp mücadele etmek gerektir.

Nitekim küfür ve bâtıl diyarında İslâmiyet ortaya çıkınca, bâtıl yavaş yavaş silinip uzaklaşmış oldu ve geriye insanlıktan yana kayda değer hiçbir fazilet ışığı bırakmadı. İslâm ise, yukarıda belirtilen metoda göre hareket ettiği sürece bâtılın üstünlük sağlayıcı bir güçle gelmesi düşünülemez.[1]

---

1 İsrâ suresi: 81 - Enbiyâ suresi: 18. âyetin tefsiri

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hakka davette, tebliğ ve irşatta feragat-ı nefs göstermenin lüzumu üzerinde durularak, bu alanda hizmet veren âlim ve mürşitlerin mümkün olduğu sürece ücret talep etmemeleri tavsiye edildi. Sonra da mü'minler hakkı ayakta tutup onu bilerek savundukları ve güçlendirdikleri takdirde, bâtılın baş aşağı geleceği haber verilerek sağlam bir metoda işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkâr ve azgınlığı sürdürerek hayatını berbat eden nankörlerin âhirette uğratılacakları elim azaptan bir iki safha nakledilerek uyarıda bulunuluyor; ölmeden önce her türlü inkâr ve şüphe fırtınasından kurtulmaya çalışmanın selâmete kapı açacağı hatırlatılıyor.

وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ فَزِعُوا۟ فَلَا فَوْتَ وَأُخِذُوا۟ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٥١﴾ وَقَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِهِۦ ۖ
وَأَنَّىٰ لَهُمُ ٱلتَّنَاوُشُ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ۚ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا۟ بِهِۦ مِن قَبْلُ ۖ وَيَقْذِفُونَ
بِٱلْغَيْبِ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ
بِأَشْيَاعِهِم مِّن قَبْلُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ فِى شَكٍّ مُّرِيبٍ ﴿٥٤﴾

51- Onları, korkup telaşa kapıldıkları zaman görsen! Artık kurtulma (şansları) hiç yoktur ve yakın bir yerde yakalanmışlardır.

52- "Biz O'na imân ettik" derler. Ama uzak bir yerden (Âhiret'ten imâna) el sunmak (Dünya'ya yeniden döndürülmek) onlara nereden?

53- Halbuki daha önce onu inkâr etmişler, uzak yerden gayba taş atmışlar (bilmedikten şeye dil uzatmışlar)dı.

54- Artık onlarla arzuladıkları şey arasına bir perde gerilmiştir. Daha önce benzerlerine yapıldığı gibi. Doğrusu onlar hep zan ve iftiraya itici bir şüphe içindeydiler.

Doğru Yolu Bulup İlâhi Buyruğa Uyanlar

Hak bütün parlaklığıyla ortada dururken, aklını, idrâkini, vicdanını ona çevirmeyip kendini nefsani arzularının akıntısına bırakan kimse, şüphesiz ki kendi irâde ve fiiliyle sapıklığı seçmiştir. Kim de aklını, idrâkini,

bilgi ve yeteneğini hakkı bulmaya çevirir de kalbini ona açarsa, şüphesiz ilâhi hidâyete namzetlik çizgisine gelmiş olur.

Ancak ilâhi vahiy insanlardan yana indirilmemiş olsaydı, hak ile bâtılı tefrik mümkün olmaz, insanlık mutlak bir karanlık içinde belirsiz hale gelirdi. O halde bir kişinin kalbini hakka açması, vahyin bıraktığı tesir iledir. Vahiy inmeseydi, doğru yolun ne olduğu bilinmezdi.

Nitekim büyük sahabi İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'dan bir mesele soruldu. O da "Ben bunu kendi görüşüm ve içtihadımla cevaplıyorum. Doğru cevaplarsam Allah'tandır; yanlış cevaplarsam kendi nefsimden ve şeytandandır" dedi.

Korkup Telaşa Kapılacakları Gün

وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَأُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ

"Onları korkup telaşa kapıldıkları zaman görsen! Artık kurtulma (şansları) hiç yoktur ve yakın bir yerde yakalanmışlardır."

İnsan olmanın manasını, yaratılışının hikmetini Yüce Yaratan'ın eşya üzerindeki damgasını idrâk edemeyen, körü körüne geçmişi taklit edip İblis'in uydusu haline gelen sapık inkarcılar, biraz ölüm anında, sonra da kabir âleminde ve daha çok âhiret gününde gerçeği görüp anlayınca müthiş bir korkuya kapılacaklar; çok uzak sayıp ihtimal bile vermedikleri o günde ilâhi adalet ve kahır elinde kendilerini bulacaklar. Olgunlaşma, Hakk'a kul olma, imân nimetiyle hayatı düzene sokma günleri çok gerilerde kalmıştır. Şimdi ise hesap ve ceza gününde bulunuyorlar. Artık "inandık!" demenin hiçbir yararı yoktur. Dünya'ya da artık dönüş mümkün değildir. Çünkü ilâhi plân gereği düzen bozulmuş, sistemler alt üst olup yepyeni bir düzen kurulmuştur. Fırsat günleri geçmeden akıllarını kullanmayanlar, kendileri için mutlak rahmet olan peygamber ve kitaba sırt çevirdiler. Karanlığa taş atarak kısa ömürlerini bir hiç uğruna tükettiler. Yalan, iftira, inkâr ve azgınlıkları, kendileriyle imân, irfan ve sâlih amel arasında aşılması zor engeller meydana getirdi. O bakımdan engeli aşmadan âhirete intikal edenler artık kendi niyet, inanç ve amelleriyle baş başa kalmak zorundadırlar; bunun başka yorumu ve çaresi söz konusu değildir. Doğan yavruyu nasıl bir daha ana rahmine geri çevirmek mümkün değilse, ölen bir kimseyi de artık dünya hayatına döndürmek muhaldir.

Ümitsizlik anındaki inanmanın da bir yararı söz konusu değildir. Ömrünün son nefeslerine kadar inkâr ve tuğyan içinde bocalayıp ısrar eden kimsenin, ölüm anındaki dönüşü ve hakka yönelme arzusu makbul tutulmaz. Çünkü artık her türlü maddi çarenin son bulduğu bir çizgiye, ümitsizlik çizgisine gelmiş bulunuyor. İnanması iradi değil, bir bakıma ıztıraridir; korku ve ümitsizliğin neticesidir. Nitekim henüz dünyada iken, ölüm ile burun buruna gelip bütün ümitlerini kaybeden Fir'avn'ın: "İsrailoğulları'nın Rabbine inandım" demesi kurtarıcı olmamış ve Allah tarafından kabul edilmemiştir. Çünkü yeis halindeki imân ve tevbenin bir yararı yoktur. Yakın gelecekte Mekke'nin putperest müşrikleri de böyle bir sonuç ile burun buruna gelebilirler. Nitekim Bedir Savaşı'nda onların ileri gelenlerinden önemli kişiler bu çizgiye gelip dayandılar.

Mekke ve Medine döneminde inkarcı maddeciler, sapık müşrikler âhiret hayatı, hesap ceza ve mükâfat konusunda devamlı şüphe ve çoğu zaman inkâr içindeydiler. Bu da onları rahatsız etmekte, içlerini kemirmekteydi. Ya Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın haber verdiği hususlar doğruysa ne olacaktı? Zira frtratlarındaki din ve Allah duygusu, diğer bir anlatımla, hakkın mayası zaman zaman kabuğundan çıkmak istiyor, duygu ve düşüncelerine fısıldıyordu. Ne zor ki, fıtratlarındaki bu maya ile Hakk'ın sesi olan Kur'ân ve Peygamber arasında küfür ve inadın kesif perdesi bulunuyordu. Fıtratlarından yükselen ses bu perdeye çarpıp geri dönüyor, bir türlü onu aşamıyordu.

Cenâb-ı Hak, onların bu iç fırtınasına ve bocalama günlerine dikkatleri çekerek şöyle tasvirde bulunuyor:

"Artık onlarla arzuladıkları şey arasına bir perde gerilmiştir. Daha önce benzerlerine yapıldığı gibi. Doğrusu onlar hep zan ve iftiraya itici bir şüphe içindedirler."

Sebe' suresine göklerin ve yerin yegâne sahibi Allah'a hamd ile başlandı ve inkarcı şaşkınların, maddeci müşriklerin kendilerini devamlı zan ve iftiraya iten şüphe içinde bocaladıkları belirtilerek noktalandı.

Bu surenin tefsirini bize müyesser kılan Rabbimize hamd-u senalar; bize ışık tutup yolumuzu aydınlatan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

35. SURE

FATIR SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
45	777	3130

FATIR SURESİ

Birinci âyette, Cenâb-ı Hakk'ın göklerin ve yerin Fâtırı, yani gökleri ve yeri yokluk karanlığını yırtıp varlık alanına getirmek suretiyle yarattığı konu edildiğinden sureye "Fâtır" ismi verilmiştir.

Surenin tamamı Mekke'de inmiştir. Cumhur da aynı tesbitte bulunarak buna muhalefet eden olmamıştır.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Kâinatı örneksiz ve benzersiz yaratan Allah'ın kudretine delâlet eden belgeler açıklanıyor.

2- Şükretsinler diye Cenâb-ı Hakk'ın bazı nimetleri hatırlatılıyor.

3- Gelip geçen önceki peygamberleri yalanlayan inkarcı sapıkların tutumuna değinilerek Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ile mü'minler teselli ediliyor.

4- İnsanların faziletlerle süslenmeleri, reziletlerden temizlenip sakınmaları emredilerek uyarıda bulunuluyor.

5- Cenâb-ı Hakk'ın göklerde ve yerde vücuda getirdiği açık delil ve belgelere dikkatle bakılması tavsiye ediliyor.

6- Mü'minlerle kâfirler konu edilerek birtakım misaller veriliyor.

7- Hakikati araştırıp hakka yönelen gerçekçi ilim adamlarından ve bir de Allah'tan korkup kötülüklerden sakınan sâlih mü'minlerden söz ediliyor.

8- Ahiret gününde mü'minlerin erişeceği mükâfatlar; kâfirlerin karşılaşacağı korkunç safhalar konu edilerek, mü'minlere müjde, kâfirlere tehdit sinyali veriliyor.

٣٥ سُورَةُ فَاطِرٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا اُولِٓى اَجْنِحَةٍ
مَّثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ ۚ يَزِيدُ فِى الْخَلْقِ مَا يَشَآءُ ۚ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ
﴿١﴾ مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ۚ وَمَا يُمْسِكْ ۙ فَلَا
مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهٖ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا
نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ ۚ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ۚ
لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾ وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ ۚ
وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٤﴾

1- Hamd O Allah'a ki, gökleri ve yeri yoktan var kılıp yaratmış; ikişer, üçer ve dörder kanatlı melekleri elçiler yapmıştır. O, yaratmada dilediğini artırır. Şüphesiz ki Allah'ın kudreti her şeye yeter.

2- Allah insanlara rahmetinden neyi açarsa onu tutacak yoktur; neyi de tutar salıvermezse, onu ondan sonra salıverip gönderecek yoktur. O, çok güçlüdür, çok üstündür; yegâne hikmet sahibidir.

3- Ey insanlar! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; gökten ve yerden sizi rızıklandıran O'ndan başka yaratan var mıdır? O'ndan başka ilâh yok. Artık nasıl (haktan) döndürülüyorsunuz?

4- Eğer seni yalanlıyorlarsa, senden önce de birçok peygamberler yalanlanmıştır. İşler (eninde sonunda) Allah'a döner.

İLGİLİ HADİSLER

"Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Melek Cebrail'i altı yüz kanadıyla birlikte gördü."[1]

"Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz her namazın arkasından şöyle derdi:

"Allah'tan başka ilâh yoktur; O birdir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur; hamd O'na mahsustur. O'nun kudreti her şeye yeter. Allahım, senin verdiğine hiçbir engelleyici bulunmaz; senin vermediğini hiçbir kimse veremez. Hiçbir mal ve devlet sahibine, senin (adalet ve hükmüne karşı) hiçbir mal ve devlet fayda vermez."[2]

Göklerle Yerin Anılması Kâinata Delâlet Eder

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ

"Hamd o Allah'a ki, gökleri ve yeri yoktan var kılıp yaratmış."

Kur'ân'ın birçok yerinde kâinat söz konusu edilince sadece göklerle yer anılır. Bu, parçayı anıp bütünü irâde manasına gelen bir mecazdır. İlim dilinde buna "mecaz-ı mürsel" denir.

Konumuzu oluşturan âyetle, varlık âlemini örneksiz, benzersiz yokluk karanlığından varlık aydınlığına çıkarıp yaratan Allah'a hamd ediliyor. Zira bütün kuvvet ve kudreti, plân ve programı, tasarruf ve yürütmeyi kendinde bulunduran ve hiçbir şeye muhtaç olmayan; eşi, dengi, benzeri ve ortağı bulunmayan Cenâb-ı Hak her zaman övülmeye, sena edilmeye lâyıktır. Gerçi O'nun hamd ve senaya ihtiyacı yoktur, ama O'nu belirtilen şekilde övmek bizim kulluğumuzun gereği, insan olmamızın tezahürü, mü'min olmamızın alâmetidir. Nitekim bize bu gerçeği ilham eden "fâtır" sıfatı kullanılarak idrâkimize seslenilmektedir.

İbn Abbas (radıyallahu anh) sözü edilen sıfat hakkında şöyle demiştir:

- Ben önceleri "fâtır"ın manasını bilmiyordum. Sonra bedevilerden iki adam bir kuyu hakkında davalı ve davacı olarak bana başvurdular. On-

---

1 Buhari/Ezan: 155, İ'tisam: 3, Daavat: 17 - Müslim/Salât: 194, 205, 206 - Ebu Dâvud/Salât: 140 - Tirmizi/Salât: 108 - Nesâi/Tatbik: 25

2 Buhari/Bed'-i halk: 7, Tefsir: 53 - Müslim/İmân: 280, 282 - Tirmizi/Tefsir: 53 - Ahmed: 1/395, 398, 407, 412, 460

lardan biri, "bu kuyuyu ben fatrettim" yani onu ilk kazıp ortaya çıkaran benim, deyince, âyetteki "fâtir" sıfatının manasını anlayabildim.[1]

Meleklerin Kanatlı Yaratılması

جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا أُولِيٓ أَجْنِحَةٍ مَّثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ

"İkişer, üçer ve dörder kanatlı melekleri elçiler yapmıştır."

Bilindiği gibi melekler nurdan yaratılmıştır; son derece latif varlıklardır. Onlar için uzaklık, yakınlık söz konusu değildir; bizim ölçülerimizi aşacak bir sürate sahiptirler. Kanatlar bu hızı ifadeye yönelik bir anlam taşımaktadır. Ayrıca melekler birçok konuda elçilik yapar ve programları uygularlar. İlâhi plâna bağlı kalıp emredildiklerini kusursuz gerçekleştirirler. Böylece meleklerin hepsi de ilâhi kudreti ve tasarrufu temsil ederler.

Meleklerin bulundukları sema ve daha yukarı dereceler itibariyle hem görevleri farklıdır, hem de kanat sayıları arasında birçok farklar söz konusudur. Melek Cebrail'in 600 kanatla inmesi bunun belirtilerinden biridir. Birinci âyette ise bu hususa değinilerek şu bilgi verilmektedir:

"O, yaratmada dilediğini artırır."

İnsanlara Açılan Rahmeti Durduracak Bir Kuvvet Yoktur

مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَّحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا

"Allah insanlara rahmetinden neyi açarsa onu tutacak yoktur."

Varlık âleminde her şey O'nun rahmetinin ve kudretinin eseridir. Bütün hazineler, feyiz ve bereketler O'nun katındadır ve ancak O'ndan kaynaklanıp gelir. Kime rahmet kapısından bir şey açarsa, artık onu engelleyen bir kuvvet yoktur. Kime de bu kapıyı kaparsa, onu açan bir güç söz konusu değildir. Kendi mülkünde yegâne hükümran ve tasarruf sahibidir. Ancak O, rahmet, inayet ve nimet kapılarını, hazırladığı plâna ve koyduğu kanunlara, düzenlediği programa göre açar ve yine ona göre kapalı tutar. Açık ve kapalı tutması belli ölçü ve kurallara, ilâhi sünnete göredir; her yönüyle düzenli, dengeli ve hesaplıdır. Öyle ki: İnsanların ruhlarını yarattıktan sonra herkesin, dünya hayatına gözlerini açınca kendi akıl, zekâ, duygu ve iradesiyle nasıl bir hayat süreceğini ezeli ilmiyle tespit edip ona

1 Tefsir-i Kurtubi: 14/319- Tefsir-i İbn Kesir: 3/546

göre nimetlerini sergilemiştir. O'nun ilmi elbette ki yanılmaz; yanılmayacağına göre de tespit ettikleri, vakti saati gelince aynen gerçekleşir. Çünkü Cenâb-ı Hak çok güçlüdür, çok üstündür ve yegâne hikmet sahibidir. Gelişigüzel bir tasarrufta bulunmayacağı gibi, rastgele nimet kapılarını da açmaz; aynı zamanda yararsız bir şey de yaratmaz. Hikmetsiz iş görmez.

Gökten ve Yerden Rızık Veren Kimdir?

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللهِ عَلَيْكُمْ

"Ey insanlar! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; gökten ve yerden sizi rızıklandıran O'ndan başka yaratan var mıdır?"

Rızık, hayatımızı ayakta tutan, geçinmemizi sağlayan, ihtiyaçlarımıza cevap veren nesnedir. Onları hazırlayan sayısız eller vardır. Güneş, Ay, bulut, hava, toprak, yağmur ve toprağın taşıdığı bakteriler bu cümledendir. Bunların hepsini belli düzen ve ölçüde yaratıp insanların hizmetine veren kimdir? İnsanın kendisi olamaz. Çünkü o dünyaya geldiğinde bunların tamamı mevcut idi; işler halde bir plân ve program vardı. Kendiliğinden de böylesine mükemmel, hesaplı, plânlı ve programlı bir düzen oluşamaz. Zira her olay ve her nimet birtakım hesaplara, kanunlara dayanmaktadır.

O halde bütün bunları yaratıp düzenleyen ve takdir edip hizmete sevkeden O en yüce kudret sahibi Allah (celle celaluhu)'dır. Göklerle yeri belli kanunlarla harekete geçiren ve bize sayısı belirsiz nimetleri hazırlayan başka bir kudret düşünmek mümkün değildir. Çünkü her nimet Allah'ın eseri olduğunun izini taşımakta ve her şey, bağlı bulunduğu hilkat kanunu doğrultusunda ancak O'nu tesbih ve tenzih etmektedir.

Hazırladığı plân ve program şaşmadan hedefine doğru ilerler. Bilgisizce bir müdahale düzeni zedeleyebilir, dengeyi bozabilir. Örneğin nükleer bir savaş bütün bunları alt-üst edip hayatı baştan sonuna felce uğratabilir. Cenâb-ı Hakk'ın kudret elinden çıkan her şey ölçülü, plânlı, dengeli ve düzenlidir; tek kelimeyle kusursuzdur.

O halde Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur; ancak O vardır. O'nun varlığına ve birliğine bunca delil varken, insanların çoğunun nasıl haktan döndürüldüğü çok düşündürücü ve hayret uyandırıcıdır! Ya Güneş daha uzakta olsaydı, ya atmosfer tabakası daha ince veya daha kalın bulunsaydı, yerkürenin hareket hızı daha az veya daha fazla olsaydı ya denizler bugün-

kü nisbetten fazla veya noksan bulunsaydı durum ne olurdu? Hayatımız devam edebilir miydi?

Görülüyor ki, her şey en ince hesaba dayanmakta ve çok hassas teraziyle tartılıp takdim edilmektedir. Bütün bu gerçekleri görmemek, anlamamak ve takdir etmemek nankörlük ve basiretsizlik değil midir?

Buna rağmen hâlâ peygamberi yalanlayanlar ortaya çıkıyorsa; koyu cehaletten kaynaklanıp kalp ve kafalara Allahsızlık enjekte ediliyorsa, bu, maddecilerin öteden beri nesli dejenere etme plânlarının tabii sonuçlarıdır. Çok cazip görünümde ve bilimsel kılıfta takdim edilir. Medeniyet adı altında bu öldürücü zehir, panzehir olarak içirilir. Ama fazla üzülmeye gerek yok. Çünkü küfür ve inkâr Hakk'ın damgasını silememekte, O'nun eşyadaki izlerini belirsiz hale getirememektedir.

İnsanoğlu dünyaya ayak bastığı andan itibaren hak ile bâtılın sürtüşme ve tartışması da başlamıştır ve kıyamete kadar devam edecektir. Gönderilen her peygamberi yalanlayan sapıklar sahneden eksik olmamıştır. O bakımdan Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a dil uzatanlar da o sapıklardan bir kısmıdır. Ama unutmayalım ki, işler eninde sonunda Allah'a döndürülür. Kişi Allah'ı ne kadar red ve inkâr ederse etsin, O'nun mülkünden dışarı çıkamaz ve O'nun düzeninin ötesinde bir düzen bulamaz. O'nun koyduğu kanunlara baş eğmek zorundadır ve ölüm olayıyla, inanmadığı, kaçıp uzaklaşmaya çalıştığı âlemlerin Rabbinin adaleti huzurunda gözlerini açacaktır.

Onun için Cenâb-ı Hak inkarcı sapıklara, maddeci azgınlara seslenerek şöyle uyarıda bulunuyor:

"İşler (eninde sonunda) Allah'a döner."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, gökleri ve yeri yaratıp insanların hizmetine sevkeden ve rahmet kapılarını açık bulunduran o çok üstün, çok güçlü ve yegâne hikmet sahibi Allah'ın her zaman hamd ve senaya lâyık olduğu bildirildi. İnsanın ve diğer canlıların geçimini sağlamak için rızıkla ilgili kaynakları ve sebepleri hazırlayanın Allah (celle celaluhu) olduğu hatırlatılarak inkâr ve nankörlükten kaçınılması telkin edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünya hayatının bir hazırlanma dönemi oldu-

ğuna işaret edilerek ona şuursuzca bağlanmanın doğru olmayacağı konu ediliyor. Bu arada şeytanın, insanları durmadan dünyalığın peşinde koşturup ondan başka bir amaç olmadığını telkine çalıştığı haber verilerek, bu amansız düşmanın fısıltı ve dürtüşlerinden kendilerini uzak tutmaları öğütleniyor. Sonra da aracı kabul edip ikinci hayata inanmayanlara şiddetli azap; imân temeli üzerinde sâlih amellerle yükselen mü'minlere ise mağfiret ve büyük ecirler hazırlandığı bildiriliyor.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ
بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿٥﴾ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُو
حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾ الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ
وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ أَفَمَنْ زُيِّنَ
لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ فَلَا
تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾

5- Ey insanlar! Şüphesiz ki Allah'ın vaadi haktır. Artık dünya hayatı sakın sizi aldatmasın ve sakın o gurura kapılıp aldanan (şeytan) da sizi Allah'a karşı (O'nun geniş rahmetine amelsiz, ibâdetsiz güvendirerek) aldatmasın.

6- Muhakkak ki şeytan sizin düşmanınızdır. Artık siz de onu düşman edinin. Çünkü o kendi yandaşlarını alev alev köpüren bir ateşin yakın dostları olsunlar diye çağırır.

7- Küfre saplanıp kalanlar için şiddetli bir azap vardır. İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlara mağfiret (günahlardan bağışlanıp arınma) ve büyük bir mükâfat vardır.

8- Kötü ameli kendisine çekici gösterilip de onu güzel gören kimse, (iyi yararlı amellerde bulunan kimse gibi midir?). Allah, elbette dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir. Artık onlara karşı üzüntülere kapılarak kendini yıpratmaya yönelme. Şüphesiz ki Allah onların neler işlediğini bilendir.

İLGİLİ HADIS

"Şüphesiz ki Allah, yarattıklarını önce karanlıkta yarattı; sonra kendi nurundan onlar üzerine bir aydınlık salıverdi. O gün kime Allah'ın nuru dokunduysa, o doğru yolu buldu; kime de dokunmadıysa, o da sapıtıp kaldı. Bunun için diyorum ki: Kalem(in mürekkebi) Allah'ın (tespit edip) bildiği üzere kurumuştur."[1]

Allah'ın Vaadi Çizdiği Plâna Göre Gerçekleşir

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ

"Ey insanlar! Şüphesiz ki Allah'ın vaadi haktır."

Cenâb-ı Hak ezeli ilim ve kudretiyle, birbirini tamamlayan ve birinin var kılınmasının hikmeti diğeriyle anlaşılan iki hayatı belli bir plâna göre düzenlemiş ve bu plânda yerini alan her şeyi ve olayı belli kanunlara ve sebeplere bağlamıştır. Artık bu düzenleme yöneltildiği amaç ve hikmete doğru aksamadan ilerler ve vakti, saati gelince de hükmünü yürütür. Allah'ın koymuş olduğu plân ve kanunda bir değişme ve değişiklik söz konusu olamaz. O bakımdan birinci hayatın süresi dolunca, yani ruhlar alemindeki mevcut insani ruhlar dünyaya inip sonu gelince mevcut düzen taşıdığı sistemlerle birlikte bozulup alt üst olur ve yerine kalıcı yeni bir düzen kurulur da öylece ikinci hayat başlatılmış olur.

O halde birinci hayatın şatafatı ve çekiciliği bizi aldatmamalıdır. Çünkü bundan maksat, ikinci hayata iyice hazırlanmak, onun anlamını ve değerini kavramaktır. Birinci hayatı bu anlamda değerlendirdiğimiz nisbette mutlu oluruz ve huzurlu bir hayata emin adımlarla ilerleme imkânına erişiriz. İblis ise ilâhi plân ve program gereği durmadan birinci hayatı çekici olarak göstermektedir. Nefsimiz ise, onun bu sinyallerine kulak vermekte ve ilgi göstermektedir. Aklımız, vicdanımız ve basiretimiz ise Kur'ân'ın sesine gönül kulağını açmamızı uygun görmektedir.

Böylece İblis ve nefis, düşmanımız; Allah, Peygamber ve Kur'ân en yakın dostumuzdur. Artık bu iki taraftan hangisine daha çok eğilim gösterir de çağrısına kulak verirsek, ondan yana bir hayat sistemi oluşturmuş oluruz.

---

1 Tirmizi/İmân: 18 - İbn Mâce/Mukaddeme: 10 - Ahmed: 2/176, 198 - İbn Ebi Hatim

Konumuzu oluşturan âyetle, aynı zamanda şeytanın yaratılışındaki hikmete, insana düşman olmasındaki sırra işaret edilmekte; karşıt kuvvetlerin yaratılıp karşı karşıya getirilmesiyle, insanın iki zıt yapıdan meydana getirilmesi arasında çok yakın bir ilgi ve kopmaz bir köprünün söz konusu bulunduğu dolaylı şekilde vurgulanmaktadır.

Gerçek bu olunca, nefis ve İblis'e uyup inkâra sapanlar ve dolayısıyla dünyayı amaç seçenler için şiddetli azap hazırlandığı haber verilmekte ve mü'minlerin bu konuda çok dikkatli bulunmaları tavsiye edilmektedir. Zira Allah'ı ve âhireti inkâr ne kadar büyük bir haksızlık ve aşağılık ise cezası da o nisbette aşağılayıcı ve horlayıcıdır. İmân ne kadar kıymetli ve üstün bir değer ise, mükâfatı da o nisbette sonsuz ve gönül açıcıdır.

Unutmayalım ki, İblis'in işi ve hizmeti, imân ve güzel ahlâka, fazilet ve adalete ters düşeni nefse süslü ve çekici göstermektir. Onun bu fısıltı ve dürtüşlerine, diğer bir anlatımla, verdiği sinyallere akıl, idrâk ve imân gözüyle değil, nefis gözüyle bakanlar hep aldanır ve sapıtır. Ancak Allah'ın kurtardıkları müstesna.

Allah, Dilediğini Saptırır

فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

"Allah elbette dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir."

İblis'in çekici sinyallerine gönül verip nefsinin sesine uyanları Cenâb-ı Hak saptırır. Peygamber ve kitabın çağrısına gönül kapısını açıp uyanları ise doğru yola iletir. Zira ezelde ilâhi ilimle kimlerin kendi hür iradeleriyle doğru yolu seçeceği; kimlerin de bâtılı savunup nankörlük edeceği tespit edilip yazılmış ve kalemin mürekkebi kurumuştur. Allah'ın ilmi yanılmayacağına göre, olaylar da tesbit ettiği gibi meydana gelecektir.

Bu konuda zorlayıcı ve itici bir kuvvet söz konusu değildir. Çünkü insanlarla Allah (celle celaluhu) arasında "imkân ve irâde sınırı" söz konusudur. Kişi kendi irâde ve aklını kullanarak bu sınıra kadar gelecek olursa, Allah'ın hidâyetine erişmesi umulur. Bu çizgiye gelmeyip gerileyen kimseler de inkâr ve tuğyanlarıyla başbaşa bırakılır. İşte Allah'ın dilediğini doğru yola eriştirmesinin ve dilediğini saptırmasının anlamı budur. O halde bâtılın peşine takılıp Hakk'ı red ve inkâr eden nankörlerin bu tutumlarından dolayı üzülmeye gerek yoktur. Çünkü anlaşıldığı gibi, herkes kendi kader

çizgisini çizmektedir. Peygambere ve O'nun yolunda yürüyen mürşitlere apaçık tebliğ ve metodlu irşat düşer. Cenâb-ı Hak ise, her kişinin niyet ve amelini çok daha iyi bilir.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünya hayatından maksadın ne olduğu üzerinde durularak temel bilgi verildi. İblis'in yaratılış hikmetine işaretle, insana büyük ve amansız bir düşman olduğu hatırlatılarak onun fısıltılarına gönül kulağının kapalı tutulması tavsiye edildi. Sonra da herkesin kendi kader çizgisini çizdiğine işaret edilerek hidâyet ve dalâletin asıl sebebine dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ikinci hayata kalkış konu edilerek, ölgün halde olan toprağın yağan yağmurla yeniden hayat bulması misal veriliyor. Sonra da asıl azizlik ve şerefin Allah'a ait olduğuna değinilerek, izzet ve şeref arayanların Allah'a yönelmesi emrediliyor. Arkasından insan aklına ışık tutup malzeme vermek üzere biyolojik olaylarla ilgili temel bilgiler veriliyor ve her şeyin önceden tespit edilip ana kitaba yazıldığı hatırlatılıyor.

وَاللّٰهُ الَّذِیْٓ اَرْسَلَ الرِّیٰحَ فَتُثِیْرُ سَحَابًا فَسُقْنٰهُ اِلٰی بَلَدٍ مَّیِّتٍ فَاَحْیَیْنَا
بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ كَذٰلِكَ النُّشُوْرُ ﴿٩﴾ مَنْ كَانَ یُرِیْدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ
جَمِیْعًا ؕ اِلَیْهِ یَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّیِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ یَرْفَعُهٗ ؕ وَالَّذِیْنَ
یَمْكُرُوْنَ السَّیِّاٰتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِیْدٌ ؕ وَمَكْرُ اُولٰٓئِكَ هُوَ یَبُوْرُ ﴿١٠﴾ وَاللّٰهُ
خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًا ؕ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ
اُنْثٰی وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖ ؕ وَمَا یُعَمَّرُ مِنْ مُّعَمَّرٍ وَّلَا یُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهٖٓ اِلَّا
فِیْ كِتٰبٍ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَی اللّٰهِ یَسِیْرٌ ﴿١١﴾

9- O Allah ki, rüzgârı gönderir de bir bulut kaldırır, onu ölü bir beldeye sevkederiz; derken yeri ölümünden sonra onunla diriltiriz. İşte yeniden dirilip (kabirlerden) kalkmak da böyledir!.

10- Kim azizlik, şan ve şeref istiyorsa, (bilsin ki) şan ve şerefin tamamı Allah'ındır. Güzel, nezih söz ancak O'na yükselir; iyi-yararlı amel de o sözü yükseltir. Kötülükler kuranlara şiddetli azap vardır. Ve işte onların kurduğu (düzenler, düzenbazlıklar) silinip yok olmaya mahkumdur.

11- Allah sizi topraktan yarattı, sonra bir nutfeden; sonra da sizi çiftler şeklinde meydana getirdi. Her bir dişinin karnında taşıdığı ve doğurduğu mutlaka O'nun bilgisiyledir. Ömrü uzayanın ömrünün uzaması, ömrü kısalanın ömrünün kısalması mutlaka kitaptadır. Şüphesiz ki bu da Allah'a göre çok kolaydır.

İLGİLİ HADISLER

"Ademoğlu'nun bedeninin tamamını toprak yiyip tüketir; ancak kuyruk sokumundaki (bilyemsi küçücük) kemiği yemez. Ademoğlu o kemikten yaratılmıştır ve ondan oluşup bileşir."[1]

Ebu Rızzin (radıyallahu anh) anlatıyor: Rasulullah (aleyhisselam)'a:

- Ya Rasulallah! Allah ölüleri nasıl diriltir? diye sorduğumda, bana şu cevabı verdi:

- Kendi kavminin oturduğu vadide kuruyan otların çer çöp haline geldiğini görüp bir süre sonra, o yerin kabarıp yemyeşil olduğu bir zaman oraya uğramadın mı?

- Evet, uğradım.

- İşte Cenâb-ı Hak ölüleri de öylece diriltecektir.[2]

Yağmur Ölü Yeri Kabartıp Hayata Döndürür

وَاللّٰهُ الَّذِی اَرْسَلَ الرِّیَاحَ فَتُثِیرُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ اِلٰی بَلَدٍ مَیِّتٍ فَاَحْیَیْنَا بِهِ

"O Allah ki, rüzgârı gönderir de bir bulut kaldırır, onu ölü bir beldeye sevkederiz; derken yeri ölümünden sonra onunla diriltiriz. İşte yeniden di-rilip kabirlerden kalkmak da böyledir."

Yeryüzünde yeşeren bitkiler, sonbaharda yavaş yavaş canlılıklarını yitirip kurur da çer-çöp haline gelir. Bu, bitkiler için hayatlarının sonu

1 Buhari/Tefsir: 39, 78 - Müslim/Fiten: 141, 143 - Ebu Dâvud/Sünnet: 22 - Nesâi/Cenâiz: 117 - İbn Mâce/Zühd: 32 - Taberâni/Cenâiz: 49 - Ahmed: 2/322, 428, 99- 3/28

2 Müsned-i Ahmed: 4/11

değil, yeni bir hayata dönmelerinin başlangıcıdır. Rüzgârların sürüklediği bulutlar serin tabakalarda yoğunlaşarak yağmur haline gelmekle yeryüzüne hayat verir. Kuruyup toprağa karışan bitkilerin tohumları, kökleri ve taşıdıkları sporlar yeniden bir benzerlerini meydana getirirler.

Konumuzu oluşturan âyetle, bitkilerin ölümünden sonraki dirilişleri, insanların ikinci hayata kalkmalarına misal veriliyor. Şöyle ki: Bitkilerin yeniden yeşerip hayata dönmesi nasıl birtakım kanunlara, fiziksel olaylara bağlanmışsa, insanların da dirilip kalkması, bizim henüz mahiyetini bilimsel olarak çözemediğimiz birtakım kanunlara bağlanmış ve "kün emri"yle formüle edilmiştir. Materyalistler bu emrin özelliğine ve kâinatta cari olan ilâhi tasarrufa akıl erdiremedikleri; fizik ötesine iltifat etmeyip maddeyi esas ve temel saydıkları için ikinci hayatı inkâr etmektedirler. Oysa bizi hiç yok iken vücuda getiren ve çer çöp haline gelen bitkilerin benzerlerini yeşerten kudret, elbette ki ölümümüzden sonra bizi diriltip ikinci hayata kaldırabilir. Birinci hayat için kusursuz bir plân ve o plâna göre bir düzen hazırlayan Allah (celle celaluhu), ikinci hayat ve düzen için de mükemmel bir plân hazırlamıştır. Birinci plân, ikinci plânın delil ve şahidi sayılır.

Azizlik Ve Şeref Allah İledir

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمِيعاً

"Kim azizlik şan ve şeref istiyorsa (bilsin ki) şan ve şerefin tamamı Allah'ındır."

Akıllı insan, yaratılışı gereği yaşadığı toplum arasında şerefli, itibarlı yerini almak isterken, âhiret âleminde de ilâhi izzetin tecellisine mazhar olabilmenin yollarını arar ve Kur'ân terbiyesiyle bir ömür sürmeyi plânlar.

O halde Allah'ı bırakıp canlı-cansız şeylerin önünde eğilmek, şuna buna dalkavukluk yapmak suretiyle bir makam tutmak azizlik ve şeref değil, şerefsizliğin ve aşağılığın ta kendisidir. O bakımdan unutmamak gerekir ki, dünyada da, âhirette de aziz ve şerefli olabilmek için ilimle birleşen imâna ve sâlih amele ihtiyaç vardır. Zira insana Allah yanında hiçbir paye ve makam imân kadar azizlik ve şeref kazandıramaz.

İnsana şan ve şeref veren imân ve sâlih amelden maksat, Kur'ân'da tanımlaması yapılıp şartları belirlenendir.

Böylece biz, varlık âleminin önemli bir kısmının insandan yana yara-

tıldığını ve o bakımdan insanın Allah yanında çok aziz ve şerefli olduğunu idrâk ettiğimiz nisbette şerefli bir hayat yaşayabilir ve ikinci hayatın azizliğine erişebiliriz.

Diğer önemli bir husus da şudur: Kendini azizlik sınırına getirmesini bileni Cenâb-ı Hak hem dünyada, hem de âhirette aziz eyler. Şüphesiz bu sınırı sağlam imân ve onun en güzel ürünü olan salih ameller belirler. Bu inceliğe değinilerek diğer bir âyette şu bilgi verilmektedir:

"De ki: Ey mülkün sahibi Allahım! Dilediğine mülkü verirsin. Dilediğinden de onu çekip alırsın; dilediğini aziz kılarsın; dilediğini alçaltır zillete düşürürsün. Hayır, yalnız senin elindedir."[1]

İmandan Yükselen Ses

إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ

"Güzel nezih söz ancak O'na yükselir. İyi yararlı amel de o sözü yükseltir."

Cenâb-ı Hak, yukarıda değindiğimiz gibi, insanı aziz ve şerefli kılan iki hususu bize tanıtıyor: Kelime-i Tayyib ve Amel-i Sâlih... Birincisi, güzel, hoş, iyi ve yararlı söz; ikincisi, iyi yararlı iş ve amel demektir. Şüphesiz sözün en güzeli, Allah'ın varlığına, birliğine, her türlü noksanlıktan pak ve münezzeh bulunduğuna ve her türlü güzel övgüye O'nun lâyık olduğuna delâlet eden "Sübhanellah, el-hamdülillah ve lâ ilahe illâllâhu vallahu ekber"dir.

Gerçekten bu birkaç cümlelik söz, Cenâb-ı Hakk'ı noksanlıktan tenzihi, en güzel övgüye lâyık bulunduğunu, katıksız tevhidi, büyüklük ve azizliği O'na has kılmaktadır.

İyi yararlı iş ve amel ise, farz, vacip ve sünnet olan amellerdir. Sonra da Allah rızası gözetilerek yapılan faydalı işlerdir. Güzel hoş söz, iyi yararlı amelle yükselince gerçek değerini bulmuş olur. O bakımdan imânı ağaca benzetirsek, iyi ve yararlı ameli onun meyvesine; imânı bir plân ve projeye benzetirsek, iyi ve yararlı işi onun uygulanmasına benzetebiliriz.

Ayrıca, âyette geçen "amel-i sâlih"i "ihlâs" ile yorumlayanlar da olmuştur. Çünkü ihlâs sözlü ve fiili bütün iyiliklerin kabulüne sebep teşkil

1 Âl-i İmrân Suresi: 26

eden deruni samimiyettir.

Taberânî'nin bir bölümünü rivayet ettiği hadiste:

"Allah, bir sözü ancak amel ile (gerçekleşince) kabul eder; bir söz ve ameli ancak (iyi) niyet ile (iyi niyete dayalı ise) kabul buyurur" buyurulmaktadır.

İlim adamlarından bir kısmı buradaki "kabul eder"i, kemal derecesiyle yorumlamışlardır. Yani iyi söz, iyi amelle kemâl derecesine ulaşabilir. Bunların hepsi de ancak ihlâs ile kâmil anlamda söz ve amel sayılır.

Temelinde imân ve iyi niyet, sonra da ihlâs bulunmayan güzel söz ve güzel ameller, dış görünüşleriyle güzel sayılırsa da hakikatte hile, kurnazlık ve düzenbazlıktır. Cenâb-ı Hak o gibileri uyararak buyuruyor ki:

"Kötülükler kuranlara şiddetli azap vardır. Ve işte onların kurduğu (düzenler, düzenbazlıklar) silinip yok olmaya mahkumdur."

İnsan Topraktan Yaratılmıştır

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ

"Allah sizi topraktan yarattı."

Su ve toprak canlıların yaratıldığı iki ana kaynaktır. Gerek ilk insan Adem'in, yapışkan kara balçıktan şekillendirilip "ol emri"yle vücut bulması, gerekse bizim bildiğimiz biyolojik kanunlarla baba sülbünde oluşan sperma ile ana rahminde oluşan yumurtanın topraktan çıkan gıda maddelerinin yenilmesiyle meydana gelmesi bütünüyle menşe' olarak suya ve toprağa dayanmaktadır.

"Önce topraktan, sonra nutfeden" denilmesi bu iki değişik yaratılmayı anlatmak içindir. "Sonra da sizi çiftler şeklinde meydana getirdi" cümlesiyle insanı erkek ve dişi şeklinde iki cinse ayırdığı ve ona göre ruhları yaratıp sayısını dondurduğu dolaylı şekilde anlatılıyor. Aynı zamanda belirlediği erkek ve dişinin dünyaya gözlerini hangi ortam ve şartlar içinde açacağını ilmiyle tespit edip yazdığına işaret ediliyor.

O bakımdan "Allah sizi çiftler şeklinde meydana getirdi" sözünden bir de şunu anlıyoruz: Plânsız, programsız, hesapsız ve kitapsız hiçbir şey yaratılmamıştır ve yaratılmamaktadır. Nitekim büyük savaşlarda erkek sa-

yısının azalması ve kadın sayısının onlara oranla birkaç kat fazlalık arz etmesi, o ülkelerde sosyologları, devlet adamlarını düşündürmeye başlamıştı. Oysa kâinatta mutlak bir denge ve düzenleme kanunu hâkimdir. Çünkü boş, anlamsız, plânsız bir hilkat hiçbir zaman söz konusu değildir. O bakımdan çeyrek asır geçmeden bu anormal farklılık kendiliğinden, yani ilâhi denge kanunu gereği ortadan kalkmış ve erkekle kadın arasındaki sayısal durum normale dönmüştür.

Kur'ân-ı Kerim bu önemli konuya işaretle bize şöyle ışık tutmakta ve anafikir vermektedir:

"Her bir dişinin karnında taşıdığı ve doğurduğu mutlaka O'nun bilgisiyledir."

Şüphesiz O'nun bilgisi plânlı, programlı, dengeli ve düzenlidir.

Ömrün Uzun Veya Kısa Olması

وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهٖٓ اِلَّا فِى كِتَابٍ

"Ömrü uzayanın ömrünün uzaması, ömrü kısalanın ömrünün kısalması mutlaka Kitap'tadır. Şüphesiz ki bu da Allah'a göre çok kolaydır."

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Cenâb-ı Hak ruhları yarattıktan sonra, kimlerin bir hastalık, kimlerin de bir kaza neticesi öleceğini tespit edip Ana Kitab'a yazmıştır. O'nun ilmi yanılmaz, tespiti hatâ yapmaz. O halde insanın dünyaya gelme vaktini, ömrünün uzunluk ve kısalığını takdir eden Allah'tır. Şüphesiz bu takdir mevcut ortam ve şartların doğuracağı sonuçlara göredir, yani ilim malumata bağlı kalarak neticeleri tespit eder. Artık bunun şaşması, değişmesi söz konusu değildir. Hısımlarla olumlu ilgi kurmanın ve iyilikte bulunup sadaka vermenin ömrü uzatacağıyla ilgili hadislere gelince: Aynı tespitin çerçevesinde bulunmaktadır. Öyle ki: Cenâb-ı Hak, ruhları yarattıktan sonra onlardan kimlerin dünya hayatında sadaka verip iyilikte bulunacağını, kimlerin akrabasıyla sıcak ilgi kurup dayanışmasını sürdüreceğini; kimlerin de bunları yapmayıp ömrünü kısaltacak birtakım yanlış ve tehlikeli yollara gireceğini çok iyi bilip tesbit ettiğinden, eceli ona göre takdir etmiştir.

Böylece insanın kaderinin bazı kısımlarını Allah (celle celaluhu), bazı kısımlarını da insanın kendisi çizmektedir. Dünyaya getirilişimiz bütünüyle ilâhi takdir ve irâdenin tecellisiyledir. Nerede doğup hangi ortam ve şartlar

içinde bir hayat süreceğimiz de bu takdirle yakından ilgilidir. Kendimizi, sağlığımızı maddi ve manevi alanda korumak veya korumamak konusu ise, bizim cüz'i irâdemize bırakılmıştır. Ömrün uzun veya kısa olması, bir yönüyle külli irâdeye, bir yönüyle cüz'i iradeye bağlıdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, öldükten sonra diriltilip ikinci hayata kaldırılmamız konu edildi. Buna açık misâl ve benzetme olarak da yağan yağmurla yerin kabarıp yeniden bitkilerin yeşermesine imkân verir duruma getirilmesi gösterildi. Sonra da gerçek şan ve şerefin ancak Allah'a dosdoğru imân ve ibâdetle ilgili bulunduğu belirtilerek, aziz yaratılan insanın Allah'ı bırakıp başka şeylere açık veya gizli şekilde tapınmasıyla kendini o azizlikten azletmesinin çok hazin olduğuna işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, O yegâne izzet ve kudret sahibi Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden bilimsel belgelere yer verilerek insan aklına ışık tutuluyor.

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَآئِغٌ شَرَابُهُ وَهٰذَا مِلْحٌ اُجَاجٌ ؕ وَمِنْ كُلٍّ تَاْكُلُوْنَ لَحْمًا طَرِيًّا وَّتَسْتَخْرِجُوْنَ حِلْيَةً تَلْبَسُوْنَهَا ۚ وَتَرَى الْفُلْكَ فِيْهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿١٢﴾ يُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ ۙ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۙ كُلٌّ يَّجْرِيْ لِاَجَلٍ مُّسَمًّى ؕ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ؕ وَالَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ مَا يَمْلِكُوْنَ مِنْ قِطْمِيْرٍ ﴿١٣﴾ اِنْ تَدْعُوْهُمْ لَا يَسْمَعُوْا دُعَآءَكُمْ ۚ وَلَوْ سَمِعُوْا مَا اسْتَجَابُوْا لَكُمْ ؕ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُوْنَ بِشِرْكِكُمْ ؕ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيْرٍ ۚ ﴿١٤﴾

12- İki deniz (veya göl) bir değildir. Bu, tatlı, susuzluğu giderici, kolay içimlidir. O, tuzlu, acıdır; ama her birinden taze et yersiniz ve takındığınız (bazı) süs eşyasını çıkarırsınız. Allah'ın taşan nimetini elde etmek

için gemilerin de denizde suyu yara yara yüzüp gittiğini görürsün. Olur ki şükredersiniz.

13- Geceyi gündüze, gündüzü de geceye katar. Güneş ve Ay'ı buyruk altına almış (şaşmayan kanunlara bağlamış)tır. Her biri belirlenmiş bir süre içinde (kendi yörüngesinde) hareketini sürdürür. İşte bunları yapan (kudretiyle düzenleyen) Allah Rabbiniz (yegane terbiyeciniz) dir. Mülk O'nundur, O'ndan başka yalvarıp taptıklarınız ise, bir çekirdeğin zarına bile mâlik değillerdir.

14- Onlara (el açıp) yalvararak duâ etseniz, duanızı işitmezler; işitseler bile size cevap veremezler. Kıyamet gününde ise sizin (onları Allah'a) ortak koşmanızı inkâr ve reddederler. (Her şeyden) haberli olan (Allah) gibi (hiçbir şey) sana haber veremez.

Tatlı ve Aci Su

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَآئِغٌ شَرَابُهُ وَهٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ

"İki deniz (veya göl) bir değildir. Bu tatlı, susuzluğu giderici, kolay içimlidir. O, tuzlu, acıdır."

Denizlerin ve bazı göllerin suyu neden tuzlu, acıdır? Yapılan bilimsel araştırmalardan, denizlerin tuzunun dünya kabuğundaki volkanik kayaların yaklaşık iki milyar yıl süren bir devre boyunca erimesi sonunda meydana geldiği anlaşılmaktadır. İlâhi plân gereği, eriyen maddeler suların içinde kalmış, erimeyenler de deniz diplerine inerek çökel kayaları meydana getirmiştir.

Volkanik kayalarda bulunan ve eriyebilen bütün elemanlar denizlerin suyunda vardır. Bugün de nehirler erimiş maddeleri ve tuzu denizlere taşıyıp dururlar.

Tuz nisbeti, yine yapılan tespitlere göre, en çok Kızıldeniz ve Akdeniz'de; en azı Botni (Baltık) Körfezi'ndedir.

Tatlı su ise, şu kaynaklardan elde edilir:

1- Meteor suları (yağmur, kar, dolu),

2- Toprak altı suları (kaynak ve kuyu),

3- Yer üstü suları (ırmak, akar ve göl)..

Bu suların çoğu tuzlu, acı değilse de içinde karbon asidi ile kalsiyum ve karbonat vardır. İçinde karbon asidi bulunmayan su tatsızdır.

İlgili âyetle, tatlı, içimi kolay sudan, içinde karbon asidi bulunanı kasdediliyor.

Allah'ın Köpürüp Taşan Nimeti

وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۚ

"Ama her birinden taze et yersiniz ve takındığınız (bazı) süs eşyasını çıkarırsınız. Allah'ın taşan nimetini elde etmek için gemilerin de denizde suyu yara yara yüzüp gittiğini görürsün. Olur ki şükredersiniz."

Balık türüne ve özelliğine göre, hem tuzlu, acı suda, hem de tatlı suda yaşama şansına sahiptir. Cenâb-ı Hak, protein ve besin değeri yüksek olan balığı "taze" diye övmekte, böylece hem bayatlamış balığın yemeye pek elverişli olmadığına, hem de denizlerdeki bu servete dikkatleri çekmektedir.

Şüphesiz denizler ve göller, sonra da ırmaklar ve akarlar insanoğlunun hizmetine verilen en büyük nimetlerden biridir. Özellikle denizler köpürüp taşan hazineleriyle insanlar için yaratılıp hazırlanmış ve istifade edilme yolları beşer aklına, idrâkine ve yeteneğine bırakılmıştır.

Kur'ân-ı Kerim'de sık sık denizlerden, taşıdığı nimetlerden, gemilerden, söz edilmekte olduğunu görüyoruz. Aklı ermeyen bazı kimseler derler ki: "Kur'ân'da gemilerden sık sık söz edildiği halde, neden uçaktan ve diğer vasıtalardan söz edilmemiştir?"

Hemen ifade edelim ki, Kur'an-ı Kerim insana, başta su olmak üzere geniş çapta gıda maddesi ve kıymetli taşlar, nesneler, süs eşyasına yarar şeyler kaynağı olan denizlere dikkatlerimizi çekiyor; onlara sahip olmamız için deniz gücünü, deniz işletmeciliğini geliştirmemizi emrediyor. Yakın gelecekte hızla artan nüfus karşısında denizlerin en büyük umut kaynağı olarak önümüzde durduğunu daha iyi anlama imkânımız olacaktır. Bunun için Kur'ân-ı Kerim'de bir yandan yer altı ve yer üstü servet ve nimetlerinden söz edilirken, diğer yandan denizlerden ve onlardaki bitip tükenmeyen nimetlerden söz edilerek bize bu konuda sağlam, kalıcı bir plân ve program uygulamamız ilham edilmektedir.

Bütün bu düzenli, verimli nimetler yüksek ve sınırsız bir kudretin

yüksek ve kusursuz düzenlemesinin eseridir. Eseri görüp de onu meydana getireni düşünmemek büyük bir gaflet ve nankörlük değil midir?

Âyetin sonunda "Olur ki şükredersiniz" cümlesi bize bu gerçeği yansıtmaktadır.

Gecenin Gündüze, Gündüzün De Geceye Katılması

يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ

"Geceyi gündüze, gündüzü de geceye katar. Güneş ve ayı buyruk altına almıştır."

Cenâb-ı Hak, insana hazırlayıp verdiği nimetleri hatırlattıktan ve bu nimetlerden gerektiği gibi yararlanma yollarını gösterdikten sonra, kudretinin yüceliğine, erişilmezliğine, varlığının birliğine, eserinin benzersizliğine delâlet eden üç büyük belge ve delili bilimsel ölçüde art arda sıralamaktadır.

Bu üç belge ve delili şöylece sıralayalım:

1- Gece ile gündüzün düzenli şekilde oluşması,

2- Büyük enerji kaynağı olan ve dünyamızı aydınlatan güneşin hizmete verilmesi,

3- Dünyamız üzerinde birtakım yararlı, dengeli tesirleri olan, geceleri Güneş'in ışığını bize yansıtan Ay'ın baş eğdirilmesi.

Güneş ile Ay'ın belirlenen süre içinde kendilerine has yörüngede hareketlerini aralıksız sürdürmelerine özellikle parmak basılmakta; her hareketin nasıl bir başlangıcı ve aynı zamanda hareket ettiricisi varsa, mutlaka bir sonu ve hareketini durdurucusu da söz konusu olduğuna işaret edilmektedir.

Ayrıca âyette çok önemli bir noktaya değinilerek bize bilgi verilmektedir. Şöyle ki: Güneş ve Ay'dan her biri için belirlenmiş bir sürenin bulunduğu açıklanıyor ki bu daha çok kıyamet olayıyla ilgilidir. Sonra da Güneş ve Ay'ın bir yıllık hareket süresine işaret olabilir.

Cisimlerin Duyması

إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ ۖ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ ۖ

"Onlara (el açıp) yalvararak dua etseniz, duanızı işitmezler; işitseler bile size cevap veremezler."

Bu âyetle ilme ve ilim adamına temel bilgi verilip ışık tutulmakta, çok önemli bir konuya değinilmektedir: Putların tanrı olamayacağı açıklandıktan sonra "onlara yapılan duaları işitmezler, işitseler bile cevap vermeye muktedir değillerdir" deniliyor. Bu, çıkan sesin havada titreşim yaparak cisimlere çarptığına, bir bakıma cisimlerin gayr-i-şuuri şekilde sesleri duyduklarına işarettir.

Kıyamet gününde ise, Allah (celle celaluhu) put ve benzeri sahte ilâhları konuşturacak; onlar, putperestlerden, onların şirk ve inkârından beri ve habersiz olduklarını söyleyerek yüce kudrete teslimiyet gösterdiklerini açıklayacaklardır.

İşte böylece her konu hakkında en doğru ve doyurucu haberi, her şeyden haberdâr olan Allah (celle celaluhu) vermekte ve bizi lüzumlu konular hakkında aydınlatarak inayet ve rahmetini devamlı inananlardan yana çevirmektedir. Nitekim on dördüncü âyetin son kısmında buna işaret edilerek şöyle deniliyor:

"Her şeyden haberli olan (Allah) gibi (hiçbir şey) sana haber veremez."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden üç önemli belge getirilerek kalp ve kafalara ışık tutuldu. Putların, kendilerine yapılan duâ ve ibâdetten habersiz oldukları konu edilerek, onların kıyamet gününde putperest şaşkınlardan beri olduklarını söyleyerek, Hakk'a teslimiyetlerini bir daha açıklayacakları hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın hiç kimsenin duâ ve ibâdetine ihtiyacı bulunmadığı, fakat her şeyin O'na muhtaç olduğu belirtiliyor. Mevcut insanları yeryüzünden giderip başka insanlar veya başka canlılar getirebileceği bildirilerek ilâhi kudretin sınırsızlığı üzerinde duruluyor. Sonra da hiç kimsenin bir başkasının günahını yüklenip taşımayacağına atıf yapılarak herkesin kendi niyet ve ameliyle baş başa kalacağına işarette bulunuluyor. Uyarmanın kimler üzerinde olumlu tesir meydana getireceğine de ayrıca parmak basılıyor.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ ۖ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿١٥﴾ إِن يَشَأْ
يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾ وَلَا تَزِرُ
وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ وَإِن تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ
ذَا قُرْبَىٰ ۗ إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ۚ وَمَن
تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۚ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾

15- Ey insanlar! Sizler hepiniz Allah'a muhtaçsınız. Allah ise gani (hiçbir şeye muhtaç olmayan mutlak varlıklı)dır. Övülmeye çok lâyıktır.

16- Dilerse sizi (sahneden) alıp götürür de yeni bir halk topluluğu getirir.

17- Bu da Allah'a göre güç değildir.

18- Hiçbir günahkâr diğer bir günahkârın günahını taşımaz. Yükü ağır olanın da, taşıması için -yakını bile olsa- yükünden hiçbir şey başkası tarafından taşınmaz. Sen ancak Rabbinden gıyabında saygı ile korkanları ve namazı dosdoğru kılanları uyarırsın. Kim kendini (günah kirlerinden) pâk tutarsa, o ancak kendi lehine paklanmış olur. Varış ancak Allah'adır.

Canlı-Cansız Her Şey Allah'a Muhtaçtır

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ ۖ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

"Ey insanlar! Sizler hepiniz Allah'a muhtaçsınız. Allah ise gani (hiçbir şeye muhtaç olmayan mutlak varlık)dır. Övülmeye çok lâyıktır."

Varlık âleminin niçin yaratıldığı, kurulan sağlam düzenin kimler için hazırlandığı, köpürüp taşan ilâhi nimetlerin insanlardan yana nasıl teshir edildiği açıklandıktan sonra, her şeyin muttasıl ilâhi kudret kaynağından çıktığı konu edilerek kâinatta yer alan her canlının mutlak surette Allah (celle celaluhu)'ya muhtaç bulunduğu haber veriliyor. Bu, şımarıp böbürlenen, kaynakların nasıl bir kudret tarafından hazırlanıp hizmete sevkedildiğini bilmeyen, dünya nimetlerini hayatın tek gayesi olarak gören ve elde ettiği servetten dolayı kendini çok başarılı sanan zenginleri uyarmaya; fakir ve

muhtaçları sabır ve teselliye yönelik bir seslenme ve bilgi vermedir. Zira Allah (celle celaluhu) mutlak anlamda ganidir ve bu bakımdan da en güzel övgülere ancak O lâyıktır.

O halde her çeşit nimeti insanın hizmetine sevkeden Cenâb-ı Hak, her canlının rızık kaynağı ve tek umut kapısıdır. O bir an verdiğini çekip alacak olsa, hayat bütünüyle durur ve biter. Bu nedenle de her şey, özellikle insanlar O'na devamlı surette muhtaçtırlar.

Dilerse, İnsanları Hayat Sahnesinden Alaşağı Edip İndirir

إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ

"Dilerse sizi (sahneden) alıp götürür de yeni bir halk topluluğu getirir."

Cenâb-ı Hak mutlak anlamda gani olduğu, en güzel övgülere lâyık bulunduğu için hiç kimsenin ibâdet ve duasına; imân ve irfanına muhtaç değildir. Zira ihtiyaç sonradan yaratılanlara has bir arızadır. Allah (celle celaluhu) ise öncesiz ve sonrasızdır; varlığı kendindendir.

O halde kim bu gerçeği idrâk ederek şükrederse, kendi lehine iyi bir yol seçmiş olur; kim de nankörlük ederse, kendi aleyhine bir sonuç hazırlamış olur. Eğer Cenâb-ı Hakk'ın insanların şükür ve ibâdetine ihtiyacı olsaydı, şükretmeyen, ibâdette bulunmayan kullarını yeryüzünden giderirdi de yerlerine şükredip ibâdette bulunan insanları getirirdi. Oysa nankör inkarcı toplum ve milletler zulüm ve azgınlığa sapmadıkları takdirde Allah (celle celaluhu) onlara mühlet vermekte ve cezalarını âhirete bırakmaktadır. Zulüm ve ahlâksızlığın son kertesine gelen toplum, kavim ve milletleri ise dünyada da cezalandırmakta ve onları sonra gelenlere öğüt ve ibret kılmaktadır.

Bu uygulamadan anlıyoruz ki, Cenâb-ı Hak, fert, aile, toplum ve milletler hakkında koyduğu kanunları, çizdiği plânı, onlar azıtıp zulme ve tuğyana gitmedikçe değiştirmemekte ve sünnetullah gereği bu hususta kurduğu düzen devam etmektedir. Azıp sapıtan zâlimleri ise, sünnetinin bir diğer tecellisiyle cezalandırır.

Hiçbir Günahkâr, Diğer Günahkârın Günahını Taşımaz

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ

"Hiçbir günahkâr diğer bir günahkârın günahını taşımaz. Yükü ağır olanın da, taşıması için -yakını bile olsa- yükünden hiçbir şey başkası tarafından taşınmaz."

Hem sapıtan, hem de başkalarını saptıran kimselere, hem kendi günahları ve veballeri, hem de saptırdıkları kimselerin edindikleri günah ve veballerin bir misli yüklenir. Ama hiç kimse başkasının günahını taşımaz. Çünkü kıyamet gününde dostluk, hısımlık, yardımlaşma, işleri rüşvetle, aracıyla yürütme diye bir olay söz konusu değildir. O gün bütünüyle hesap, ceza ve mükâfat günüdür. Herkesin kendisine yetecek kadar meşguliyeti olacaktır. Cenâb-ı Hakk'ın şefaat için izin vereceklerinin dışında, hiç kimse, en yakını bile olsa başka biri hakkında af isteğinde bulunma yetki ve cesaretine sahip olamayacaktır. Hem o gün hısımlık bağları kopar, aynı çatı altında bir ömür geçiren aile fertleri bile birbirlerine yardımcı ve şefaatçi olamazlar. Böylece o gün her kişi dünyadan beraberinde taşıyıp götürdüğü niyet ve ameliyle, inanç ve irfaniyla baş başa kalır.

Kimler Uyarıdan Faydalanır?

إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَوٰةَ

"Sen ancak Rabbinden gıyabında saygı ile korkanları ve namazı dosdoğru kılanları uyarırsın."

Cenâb-ı Hakk'ın hayat ve mutluluk vadeden buyruklarıyla kimleri uyarmak olumlu sonuç verir? Elbette ki Cenâb-ı Hakk'ın doğru yolu bulmayı nasip kılmadığı inkarcı zâlimleri uyarmakta fazla bir yarar düşünülemez.

Daha çok şu iki önemli sıfatı kendinde taşıyan mü'minleri uyarmak müsbet sonuç verir:

1- Gayba inanıp Rablerinden saygı ile korkanlar,

2- Bu şuur içinde namazı vakitlerinde yerine getirenler.

Gayba imân; aklın, idrâkin, irfanın ve açık basiretin ürünüdür. Allah'tan saygı ile korkmak, sağlam imânın tezahürüdür. Namaz her zaman için kulluğun belirtisidir. Kendini bu düzeye getirenleri sık sık uyarmak ve müjdelemek şüphesiz ki imân ve irfanlarının artmasına sebep olur; aynı zamanda günahtan daha çok sakınmalarını ilham eder. O bakımdan Ra-

sulullah (aleyhisselam) Efendimiz:

"Din, güzel, yararlı öğüttür" buyurarak bu cümleyi üç defa tekrarlamıştır. İnkarcıları uyarmak ise, yararı olsun olmasın ayrı bir görevdir. Böylece imân temeli üzerinde namaz ibadetiyle yükselen kimse, kendini günah kirlerinden arındırmış olur. Bunun faydası ise, Allah'a değil, kişinin kendisinedir. Çünkü Cenâb-ı Hak mutlak surette ganidir ve her zaman en güzel övgülere lâyıktır.

İnsan, eninde sonunda nereye döndürüleceğini biliyorsa, geliş yolunu anlamış, gidiş yolunu seçmiş ve kendini bu yolculuğa hazırlamış demektir. "Varış ancak Allah'adır" cümlesi bu açıdan kalplere neşter vurmaktadır. Çünkü her şey O'nun kudretinin eseridir ve ancak o kudrete dönmek zorundadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın hiç kimsenin kulluğuna, duâ ve ibâdetine muhtaç olmadığı konu edildi. Hazırlanma dönemi olarak belirlenen dünyada birtakım kirli işlere bulaşmanın akılla ve sağduyuyla bağdaşır tarafı bulunmadığına işaretle, şunun bunun için günaha girmenin de bir anlam ve yararı olmayacağı hatırlatıldı. Böylece kıyamet gününde hiç kimsenin bir başkasının günahını yüklenip taşımayacağı haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, görmeyenle görenin, karanlıkla aydınlığın, serin gölgelikle sıcağın bir olamayacağı misal verilerek, görmeyen, anlamayan, karanlık içinde bocalayan gezer ölülere hakkın sesini duyurmanın zorluğuna işaret ediliyor. Sonra da Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın görevinin sınırları çizilerek mü'minler aydınlatılıyor. Toprağı ve aldığı su aynı olmakla beraber yerden muhtelif renklerde ve desenlerde bitkilerin yeşerip çıkması, dağların renk renk bir görünüm arz etmesi; ayrıca insanların farklı ve değişik cilt renginde yaratılması ilâhi kudrete delil olarak gösteriliyor. Arkasından ilim adamlarına takdir sunularak onların kadr-u kıymeti yükseltiliyor. Kesada uğramayan bir ticareti umanların vasıfları sıralanarak, dünya hayatında nasıl davranılması gerektiği üzerinde duruluyor.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿٢٠﴾ وَلَا
الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ

مَنْ يَشَآءُ ۚ وَمَآ اَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِى الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ اِنْ اَنْتَ اِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾
اِنَّآ اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۚ وَاِنْ مِنْ اُمَّةٍ اِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾
وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ
نَكِيرِ ﴿٢٦﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً ۚ فَاَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ
مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهَا ۚ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهَا
وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَآبِّ وَالْاَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ
كَذٰلِكَ ۗ اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾
اِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا
وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ ﴿٢٩﴾ لِيُوَفِّيَهُمْ اُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ
فَضْلِهِ ۚ اِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

19- Görmeyenle gören bir değildir.

20- Karanlıklar ile aydınlık,

21- Gölge ile sıcaklık da bir değildir.

22- Dirilerle ölüler de bir değildir. Şüphesiz Allah dilediği kimselere işittirir. Sen ise kabirlerde olanlara işittirecek değilsin.

23- Sen ancak, (tuttukları yolun tehlikeli olduğuna ve gelecek olan azaba karşı) bir uyarıcısın.

24- Şüphesiz ki biz seni (rahmet) müjdecisi, (azaba karşı) uyarıcı olarak hak ile gönderdik. Hiçbir millet yoktur ki içlerinden (gelecek felâkete, inkâr ve sapıklıklarındaki inatlarına karşı) uyarıcı bir peygamber gelip geçmiş olmasın.

25- Eğer seni yalanlıyorlarsa, onlardan öncekiler de (kendilerine gönderilen peygamberleri) yalanlamışlardı. Peygamberleri, onlara açık belgelerle, mucizelerle, yazılı sahifelerle, aydınlatıcı kitapla gelmişlerdi.

26- Sonra o inkâr edenleri yakalayıverdim. (Bir görsünler) beni inkâr nasıl olur?

27- Görmedin mi ki, Allah gökten su indirdi de biz onunla renkleri farklı meyveler çıkardık. Dağlardan da kimi beyaz, kimi kırmızı muhtelif renklerde ve siyahımsı görünümde çeşitli yollar meydana getirdik.

28- İnsanlardan, yerde yürüyen hayvanlardan, davarlardan da bunun gibi ayrı ayrı renklerde olanlar vardır. Allah'tan ise, O'nun kullarından ancak ilim sahipleri saygı ile korkarlar. Şüphesiz ki Allah çok güçlüdür, çok üstündür, çok bağışlayandır.

29- Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı dosdoğru kılanlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden gizli-açık harcayanlar, işte onlar kesada uğramıyacak, yok olmayacak bir ticaret umarlar.

30- Çünkü Allah onların bu harcamalarının karşılığını noksansız verir. Şüphesiz ki O çok bağışlayan ve şükredenlere nimetini çok artırandır.

İLGİLİ HADISLER

İbn Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Bir adam, (aleyhisselam) Efendimiz'e gelerek dedi ki:

- Ya Rasulallah! Rabbin renk imal edip yapar mı? Rasulullah (aleyhisselam) ona cevap verdi:

- **Evet, solmayan, tükenmeyen renk yapıp meydana getirir: Kırmızı, sarı, beyaz..."**[1]

Hz. Aişe (radıyallahu anha) anlatıyor:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bir iş işledi ve o hususta mü'minlere de ruhsat verdi. Ancak bazı kişiler o işi yapmaktan kendilerini uzak tuttular. Onların bu davranışını duyan Rasulullah (aleyhisselam) bir hutbe düzenleyip Allah'a hamd ettikten sonra özetle şöyle buyurdu: **"Benim işlediğim (ve size de o hususta ruhsat verdiğim) bir işi yapmaktan ken-**

1 Müsned-i Hafız Bezzar

dini uzak tutanlara da ne oluyor? Andolsun ki ben onlardan daha çok Allah'ı bilirim ve hepsinden daha çok Allah'tan saygı ile korkarım."[1]

Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bir hutbe düzenledi ki (o güne kadar) öyle bir hutbe duymamıştık. Özet olarak buyurdu ki; **"Benim bildiğimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız!"**

Bunun üzerine Ashab-ı Kiram başlarını eğip tıkanık bir sesle ağladı.[2]

"Şüphesiz ki, âlimin âbid üzerindeki üstünlüğü, benim sizden derece bakımından en aşağınız üzerindeki üstünlüğüm gibidir."

Rasulullah (aleyhisselam) âlimin kadrini yücelttikten sonra,

"Allah'tan ise, O'nun kullarından ancak ilim sahipleri saygı ile korkarlar" mealindeki âyeti okudu.[3]

Görenle Görmeyen Bir midir?

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمٰى وَالْبَصِيرُ

"Görmeyenle gören bir değildir."

Cenâb-ı Hak 19. âyette, mü'minle kâfir, âlimle câhil arasındaki farkı belirtmek için nefis bir benzetmede bulunmakta ve "Görmeyenle gören bir değildir" buyurmaktadır.

Aklını imân ve irfanıyla birleştirip gerçeği araştırmak suretiyle Hakk'ı bilip anlayan ve tahkiki imânla inanan âlimin gözü açıktır. İblis'in peşine takılıp nefis ve şehvet otlağında bir ömür tüketen inkarcı ise, gerçekte kördür. Zira küfürle imân arasındaki mesafe, kıyas kabul etmeyecek nisbettedir. O bakımdan Cenâb-ı Hak, küfrü karanlığa, imânı aydınlığa benzetmiştir. Küfür: Kalp, ruh ve vicdan karanlığıdır; imân ise, kalp, ruh ve vicdan aydınlığıdır. Kâfir, gerçek anlamda önünü görmeyendir. Mü'minin önü aydınlık, görüş mesafesi alabildiğine uzundur.

Serinlik veren gölge ile rahatsız eden sıcaklık da bir değildir. Hakk'ı

---

1 Buhari/Edeb: 72, İ'tisam: 5 - Müslim/Fezâil: 128 - Ahmed: 6/45

2 Buhari/Küsuf:2, Tefsir:12/5, Nikâh:107 - Müslim/Salât:112, Küsuf:1, Fezâil:134 - Nesâi/Sehv:102, Küsuf:11,23 - Tirmizi/Zühd:9, Küsuf:1 - İbn Mâce/Zühd:19 - Dârimi/Rikak:26 - Ahmed:2/257,313, 418

3 Dârimi

red ve inkâr, kişinin vicdanını devamlı rahatsız eder, ruhunu tedirgin yapar. Böylece içinde doğan ümitsizlik ateşi onu devamlı surette yakıp rahatsız eder. Hakk'a inanıp yönelmek, iç rahatlığı getirir, vicdanı serinletir, ruha neşe ve ümit verir. O bakımdan mü'minin kalbi yatışkanlık üzere haktan yana serinlik içindedir. Geleceğe imân ve ümitle bakmaktadır.

Dünyada Cenâb-ı Hakk'a imân ve irfanla yönelen kişiler, yaşadıkları sürece ümitsizlikten kendilerini kurtarıp gelecek günlere ve âhirete güvenle bakmaktadırlar. İnkarcı sapıklar ise, iç komaya girmiş bir halde büyük bir ümitsizlik duygusu veren ölümden kaçmaya çalışmaktadırlar.

Dirilerle ölüler de bir değildir. Mü'minler hayatın hikmet ve anlamını; ölümün sebep ve esrarını; yaratılışın mana ve gayesini idrâk içinde ebedi hayata hazırlanma çabasındadırlar. O bakımdan kalpleri hep diri, ruhları uyanık, basiretleri açıktır. Ölüm onlar için yok olup silinmek değil, küçük ve dar bir evden çok geniş ve ferah bir eve göç etmektir. Kâfirler ise, ölümü "tamamen silinip yok olma" kabul ettiklerinden, hayatın hikmet ve gayesinden habersizdirler. Ölümün verdiği ümitsizlik onları ölmeden evvel öldürmüş durumdadır. O bakımdan kâfir, yürüyen ölüdür, bakan kördür, işiten sağırdır.

Onun için Cenâb-ı Hak, onları, yaşayan ölüdür diye tanıtmakta ve mü'minleri her vesileyle müjdelemektedir.

Cenâb-ı Hak, Kudretinin Sesini Dilediğine Duyurur

إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ

"Şüphesiz Allah dilediği kimselere işittirir. Sen ise, kabirlerde olanlara işittirecek değilsin."

Şüphesiz kalbi inkâr ve madde kesafetiyle kılıflanıp ölgün hale gelen kimseye hakkın sesini duyurmak çok zordur. Ancak Cenâb-ı Hak dilediği kimseye hakkın sesini işittirir. Zira O, ezelde sınırsız ilmiyle, kimin, kalbini ilâhi sese açık tutmayacağını tespit edip yazmıştır. O'nun ilmi yanılmaz, tespitinde hatâ olmaz. Bu hikmetle hakkın sesini duyamayanlar, yani kalp kulağını o sese açık tutmayanlar, hakikatte ölüp kabir hayatına kendilerini mahkum etmişlerdir. Zira onlara göre, ölüm mutlak anlamda yok olup bir daha kalkmamasıya oluşmamasıya silinmektir. O bakımdan böyle bir düşünce ve inançta olan maddeci sapıklar ölmeden önce ölüp kendilerini

yokluk karanlığına itmişlerdir.

Şüphesiz kendini böylesine karanlık bir çizgiye, ümitsizlik noktasına getirenlere, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ile O'nun yolunda yürüyen âlimler ve mürşitler hakkın sesini nasıl duyurabilirler. Zira inkâr ve taassup önyargı haline gelip kişi şartlanınca, ona başka bir görüş ve inancı enjekte etmek hayli zor, bazen de imkânsızdır. Ancak Allah'ın hidâyet nasip ettikleri müstesna.

O bakımdan konumuzu oluşturan âyetle bu çıkmaz sokağa dikkatler çekilmekte ve insan ruhunun imân veya küfür doğrultusunda aldığı renge işaret edilmekte ve o rengi değiştirmenin güçlüğü dolaylı şekilde hatırlatılmaktadır.

Aynı zamanda (aleyhisselam) Efendimiz, insanları doğru yola eriştiren bir kudret değildir, yani peygamberlere bu yetki ve kudret verilmemiştir. Peygamber (aleyhisselam)'ın görevi, doğru yolu göstermek, yanlış yolun tehlikesinden haber vererek sapıtanları uyarmaktır. Doğru yola eriştiren ise ancak Allah (celle celaluhu)'dır. İlgili âyette bu inceliğe de parmak basılmakta, Allah ile Peygamber arasındaki sınır belirlenmektedir.

Peygamber (aleyhisselam)'ın İki Ana Görevi

إِنَّآ أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا

"Şüphesiz ki biz seni (rahmet) müjdecisi, (azaba karşı) uyarıcı olarak hak ile gönderdik."

Cenâb-ı Hak hidâyet konusunda kendisiyle peygamberi arasındaki sınırı belirledikten sonra, Peygamber (aleyhisselam)'ın iki ana görevini açıklamaktadır:

1- İmân edip iyi yararlı amellerde bulunan mü'minleri rahmet, gufran, cennet ve rıdvan ile müjdelemek,

2- İnkâr ve azgınlığı seçip İblis'in fısıltılarına kulak verenleri, tuttukları yolun mutlak felâkete gittiğinden ve âhirette ilâhi adaletin tecellisinden haberdar etmek.

Bundan sonrası, Cenâb-ı Hakk'ın hidâyette bulunma lutfuna ve kişilerin hür düşünmelerine, irâdelerini kullanmalarına bırakılmıştır.

Her Ümmete Uyarıcı Peygamber Gönderilmiştir

وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ

"Hiçbir millet yoktur ki, içlerinden, (gelecek felâkete, inkâr ve sapıklıklarındaki inatlarına karşı) uyarıcı bir peygamber gelip geçmiş olmasın."

Peygamberler genellikle dünya hayatının anlamını, ölümün hikmetini, âhiretin safhalarını, Allah'ın kemâl sıfatlarını, kâinattaki câri kanunlarını, Allah'a kulluğun mana ve lüzumunu; düzenli, disiplinli ve ilâhi rızaya uygun bir hayat sürmenin plân ve programını öğretirler. Bunun için de akla, düşünceye, duyguya ve idrâke seslenirler.

Bu öğreti ve eğitimden uzak kalan akıl, yalnız başına sözünü ettiğimiz gerçekleri ve hikmetleri sağlıklı ve noksansız şekilde anlayamaz.

Bunun için Kur'ân'ın birkaç yerinde her kavim ve millete mutlaka uyarıcı peygamber gönderildiği; peygamber gönderilmedikçe de onlara azap edilmeyeceği açıklanmaktadır.[1]

Gönderilen Hemen Her Peygamber Yalanlanmıştır

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ

"Eğer seni yalanlıyorlarsa, onlardan öncekiler de (kendilerine gönderilen peygamberleri) yalanlamışlardı."

Gönderilen peygambere inanmayıp O'nun karşısına çıkarak yalanlayanlar hiçbir dönemde sahneden eksik olmamıştır.

Bunun sebebini iki madde halinde özetlemek mümkündür:

a) Her konu karşıtıyla daha çabuk tanınıp gelişme kaydedebilir. Kâinatın plânında zıtların sürtüşme ve çatışmasına geniş yer verildiğini ve çevremizde bunun misallerinin dizi dizi kendini gösterdiğini biliyoruz. O bakımdan her peygamber hakkı telkine çalışıp savunurken, hakkın karşıtı olan bâtıl bütün şiddetiyle ona karşı çıkmış, onu temsil eden sapıklar da peygamberi yalanlamışlardır.

b) Peygamberlerin getirip tebliğe çalıştıkları ilâhi hakikatler, nefsin birçok eğilimlerine ters gelir; fakat ruh ile uyum sağlar özelliktedir. O ba-

1 İsrâ suresi: 15. âyetin tefsiri

kımdan kötülükleri çokça telkin ve tavsiye eden nefis, hürriyetinin kısılmasına, arzularının yerine getirilmedik bırakılmasına tahammül edemeyeceğinden, bütün hıncıyla peygamberin karşısına çıkılmasını emreder ve onu yalanlamayı telkine çalışır.

Görüldüğü gibi, insan karakteri ve fıtri temayülleri ile peygamberlerin getirdiği esas ve prensipler arasında geniş bir boşluk vardır; hattâ zıtlaşma söz konusudur. İşte peygamberlere karşı tepki, suçlama, yalanlama, saygısızca davranma bu boşluktan ve zıtlaşmadan kaynaklanmaktadır. O kadar ki, yuların ucunu nefis ve İblis'in eline veren inkarcı maddeciler, sapık mideciler üzerinde ilâhi belgelerin, açık mucizelerin bile tesir etmediğini hem kutsal kitaplar haber vermekte, hem de günlük olaylar arasında müşahede etmekteyiz. Nitekim 25. âyetle bu husus belirtilmekte ve mü'minlere, insan karakteri ve nefsani duygulan hakkında bilgi verilmektedir.

Allah'ın Kudretine Delâlet Eden Belgeler

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً

"Görmedin mi ki, Allah gökten su indirdi de."

Kur'ân-ı Kerim'de câri olan ilâhi metotlardan biri de, dinin lüzumu, peygamberin görevi, kulluğun mâna ve hikmeti açıklandıktan sonra, akla ışık tutar mahiyette bilimsel anlamda delil ve belgeleri sıralamaktır.

Konumuzu oluşturan âyetlerde de aynı metot uygulanarak üç belge ardarda getirilmiştir. Şöyle ki:

1- Bitkilerdeki renk farkı,

2- Dağlardaki renk farkı,

3- İnsanda ve hayvanlarda renk farkı.

Bitkilerde renk farkı:

Aynı su ile sulanıp aynı toprakta yeşerip yetişen, aynı güneşten ışık alan bitkilerden her birinin tadı, kokusu ve özellikleri değişik olduğu gibi, renkleri de farklıdır. Biteviyelik yoktur. Cenâb-ı Hak her bitki hakkında bir defa tecellide bulunurken onun genetik yoldan karakter ve özelliklerini de formüle ederek mayasına yerleştirmiştir. Artık o mayanın değişmesi

söz konusu değildir.

Bitkilerde biteviyelik, yani hepsi aynı renk, aynı özellikte bulunsaydı ilmi çalışmalar kısır kalır, yararlanma imkânları o nisbette kısırlaşırdı; aynı zamanda dünyamız bu kadar güzel ve çekici olmazdı.

Bitkilerdeki renk farkları, türlerinin özelliklerinden kaynaklanmakta ve böylece maddelerin renkleri, üzerlerine düşen ışınları yansıtmaları, kırmaları, içlerine çekmeleri ya da geçirmeleri ile belirir. Bir cismin renkli olması, mayasındaki ilâhi formüle bağlı kalarak, üzerine düşen ışınların içinden bazı dalga boylarını emmeleri ile meydana gelir. Meselâ sarı görünen bir cisim, üzerine gelen ışınların -yine mayasına bağlı kalarak- mavi dalga boylarını emdiği için sarı görünür.

Bazı maddelerde emilen ışık yeniden yayılır, o zaman bu cisimde bir "yüzey renk", bir de "iç renk" meydana gelir. Yüzey renkle iç renk birbirini tamamlayıcıdır. Meselâ düz gümüşün yüzeyi, üzerine düşen ışıkları ilk tabakada tamamen emer, yansıtır; bundan dolayı gümüş yüzeyi renksiz parlar. Altının yüzeyi ise, sarı ışığı emip yeniden yaydığı halde öteki ışınları biraz daha içeri çeker, bu yüzden altın sarı görünür.

Şüphesiz bu misalleri çoğaltmak mümkündür. Önemli olan ise, her bitkinin mayasına enjekte edilen renk alma özelliğidir. Yeşil bitkilerin fotosentez yapması da bu ışınlara ve bağlı bulunduğu kanuna bağlıdır. Klorofil denilen yeşil renk maddesi, toprağın, suyun, havanın karbondioksitini emer, güneş ışığından enerji alır. Bazı kimyasal değişiklikler sonunda karbondioksitle su, karbonhidrata dönüşür, oksijen serbest kalır.

Bütün bu sentezler, değişmeler ve ortaya çıkan renkler ilâhi kudretin birer açık belgeleri sayılır.

Dağlarda renk farkı:

Şüphesiz yeryüzünün hem engebeli olması, hem de dağlarla süslenmesi denizlerin belli sınırda kalmasını sağlamaktadır. Yeryüzü bir bilye gibi pürüzsüz olsaydı, denizlerdeki su en az iki kilometrelik bir yükseklikte her tarafı kaplardı.

Dağlar dahil yeryüzü örtüsünü meydana getiren toprak tabaka, çeşitli renkte kütlelerin kırılıp ufalması ve bunlara çürümüş bitki, hayvan gibi cisimlerin karışmasıyla meydana gelmiş ve kırılıp ufalan kütlelerin türüne

ve özelliğine göre renk almıştır.

Ayrıca jeolojik olaylarla hem dağlar oluşmuş, hem de dağlarda hatlar, yollar, değişik dekor ve görüntüler meydana gelmiştir. Bütün bu oluşumlar, belli bir plânı, kusursuz düzeni ve şaşmayan kanunları yansıtır.

Renk ve Irklar

وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَآبِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذٰلِكَ

"İnsanlardan, yerde yürüyen hayvanlardan, davarlardan da bunun gibi ayrı ayrı renklerde olanlar vardır."

28. âyetle, ilâhi kudrete delâlet eden belgelerden biri açıklanıyor: Hayvanların ve insanların ırk ve bölgelere göre renk bakımından farklı olduğu belirtiliyor. Hayvan ve insan derisinde rengi meydana getiren nedir? Bu daha çok fizyolojik bir konudur. Bilimsel araştırma ile, normal deri rengini, hemoglobin, karoten ve melanin pigmenti (maddesi)nin verdiği anlaşılmıştır. Ve asıl rengi veren "melanin"dir. Derinin rengindeki ırksal ve etnik farklılıklar, "melanin" ihtiva eden melonoson ismindeki hücre içi organellerin sayısı, büyüklüğü ve dağılışı ile yakından ilişkilidir.[1]

Hücre içi organellerin sayısını, büyüklüğünü ve dağılışını ırkın özelliğine göre programlayıp ayarlayan Yüce Kudretin önünde eğilip secde etmekten ve O'na teslimiyet göstermekten başka ne söyleyebiliriz?

Allah'tan Ancak Âlimler Saygi İle Korkar

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ

"Allah'tan ise O'nun kullarından ancak ilim sahipleri saygı ile korkarlar. Şüphesiz ki Allah çok güçlüdür, çok üstündür, çok bağışlayandır."

Kur'ân her vesileyle ilme, ilim adamına ışık tutmakta, ipucu vermekte, bilimsel anlamda ana fikir, temel bilgi sergilemektedir. Böylece insan aklına ışık tutup ilâhi kudrete delâlet eden belgeleri sıralamakta ve gerçekçi olan âlimlere, eşyadaki ilâhi damgayı görmeye çalışmalarını tavsiye etmektedir.

Buna bir misal verelim; Edison'un, kendi yakın arkadaşı Andre Rozonoffi'a şöyle dediği nakledilmiştir: "İnsanlar beni büyük bir dâhi görüp

1 Rum suresi: 22. âyetin tefsiri

hayranlık duymaktadırlar. Aslında ben bir hiçim. Benim buluşlarımın hepsi dünyada mevcut olan şeylerdir. O bakımdan, "Bunu ben yaptım, ben vücuda getirdim" diyen insan en büyük yalancıdır. Gerçek mucit ve dâhi, asıl yaratıcı Allah'tır. O, dünyaya bu kanunları, özelliklen, nesneleri koymasaydı, biz mevcut olmayanı nasıl bulup icat edebilirdik? Bu mümkün müdür?"

Görüldüğü gibi, ilim adamı taklit çemberinden kurtulup gerçekçi olduğu zaman elde etliği bilimsel sonuçlarla Allah'a daha çok yaklaştığını anlamakta ve O'na üstün saygı duyup teslimiyet göstermektedir.

Gerçeği Arayan Âlim Üç Şey ile Uyum Sağlar

İlim adamı buluş ve tespitlerinde daha çok gözlem ve deneye dayanır; ama sadece bu açıdan ipuçları elde etmek, birtakım fiziksel, kimyasal kanunları bulmak yeterli değildir. İlim adamı, bu doğrultuda hareket edip deney ve gözlemini sürdürürken, varlık âlemine bu kanunları ve temaları yerleştiren, varlığa birtakım özellikler veren kudreti ve o kudretin ortaya koyduğu sebepleri düşünmesi; eserden, eseri yaratanı keşfederek anlayıp inanması gerekir.

Konumuzu oluşturan âyetle, gerçekçi ilim adamı tanıtılırken, ondan şöyle söz edilmektedir: Keşfettiği element ve kanunlarda Cenab-ı Hakk'ın kudret fırçasını görür; görünce de O'nun kitabına sarılır. Kulluğunun gereği olan namazı vaktinde kılar, sosyal adaletin gereği olan harcamayı yapar. Zira Kur'ân'ı okudukça bilgisi artar ve mevcut bilgileri imân ve irfanla birleşip bütünleşir. Böylece basireti daha da açılır. Namaz onun ruhuna gıda verip iç huzuru sağlayınca, Allah'ın hoşnutluğunu umarak yapacağı harcama, onu toplumun kopmaz parçası haline getirir ve yalnız kendisi için var olmadığını kalp ve kafasına işler. Böylece kesada uğramayan manevi bir kazanca yönelmiş olur.

Şüphesiz kendini böylesine aydınlık bir düzeye getiren ilim adamı ve diğer mü'minler dünyada toplumun güven ve huzur kaynağı; kardeşliğin simgesi olurlarken, âhirette bu iyiliklerine ve faziletlerine karşılık kat kat mükâfatları verilir. Zira mutlak anlamda Cenâb-ı Hak, çok bağışlayandır ve şükredenlerin şükrünü yeterince kabul buyurandır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mü'minle kâfirin; hakka yönelen ile bâtılın peşine takılanın bir olamayacağı konu edilerek birtakım misaller verildi. Peygamber (aleyhisselam)'ın görevinin sınırına dikkat çekildi. Arkasından ilâhi kudretin yüceliğine ve sınırsızlığına delalet eden bilimsel belgelere yer verilerek insan aklına ışık tutuldu. Kesada uğramayan bir ticareti benimseyen mü'minlerin üç özelliğine parmak basılarak aydınlatıcı ve yönlendirici bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kendisinden önceki semavi kitapları tasdik eden Kur'ân'ın hak olduğu belirtiliyor. Sonra da kitaba vâris kılınanların üç gruba ayrıldığı konu ediliyor. Bu konuda hayır ve iyiliklerde öne geçenlerin âhiretteki mükâfatları tasvir edilerek gönüllere huzur verecek bir hava estiriliyor. Bunun aksine bir yol tutan inkarcılara hazırlanan Cehennem ateşi hatırlatılıyor ve Allah'ın her şeyi lâyıkıyla bildiğine değinilerek ona göre bir dünya hayatı düzenlememiz isteniliyor.

وَالَّذِيٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ
بِعِبَادِهٖ لَخَبِيْرٌۢ بَصِيْرٌ ﴿٣١﴾ ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتٰبَ الَّذِيْنَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا ۚ
فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ ۚ وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ۚ وَمِنْهُمْ سَابِقٌۢ بِالْخَيْرٰتِ بِاِذْنِ اللّٰهِ ۭ
ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيْرُ ﴿٣٢﴾ جَنّٰتُ عَدْنٍ يَّدْخُلُوْنَهَا يُحَلَّوْنَ فِيْهَا مِنْ
اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَّلُؤْلُؤًا ۚ وَلِبَاسُهُمْ فِيْهَا حَرِيْرٌ ﴿٣٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْٓ
اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ ۭ اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُوْرٌ شَكُوْرُۨ ﴿٣٤﴾ اَلَّذِيْٓ اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ
مِنْ فَضْلِهٖ ۚ لَا يَمَسُّنَا فِيْهَا نَصَبٌ وَّلَا يَمَسُّنَا فِيْهَا لُغُوْبٌ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِيْنَ
كَفَرُوْا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ ۚ لَا يُقْضٰى عَلَيْهِمْ فَيَمُوْتُوْا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ
مِّنْ عَذَابِهَا ۭ كَذٰلِكَ نَجْزِيْ كُلَّ كَفُوْرٍ ﴿٣٦﴾ وَهُمْ يَصْطَرِخُوْنَ فِيْهَا ۚ رَبَّنَآ
اَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِيْ كُنَّا نَعْمَلُ ۭ اَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَّا يَتَذَكَّرُ

فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ ۖ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٣٧﴾ إِنَّ
اللَّهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٣٨﴾

31- Kitap'tan sana önündekini (Tevrat ve İncil'i) doğrulayarak vahyettiğimiz haktır. Şüphesiz ki Allah kullarından haberlidir (onların her halini ve düşündüklerini) görüp bilendir.

32- Sonra da Kitab'ı kullarımızdan seçip beğendiklerimize miras bıraktık. Artık onlardan bir kısmı kendine haksızlık eden bir kısmı ortalama gider; bir kısmı da -Allah'ın izniyle- hayırlarda öne geçer. İşte bu büyük bir fazilettir.

33- Onlar da Adn Cennetleri'ne girerler, orada altın bileziklerle, incilerle süslenirler. Oradaki elbiseleri ise ipektir.

34- Bizden üzüntü ve sıkıntıyı gideren Allah'a hamd olsun; şüphesiz ki Rabbimiz çok bağışlayan ve şükredene şükrünün karşılığını bolca verendir.

35- Bizi kendi fazl-ü kereminden sonsuza dek kalınacak bir konağa yerleştirdi. "Artık burada bize ne bir yorgunluk dokunur, ne de burada bize usanç ve bıkkınlık gelir" derler.

36- Küfür içinde kalanlara ise, Cehennem ateşi vardır. Ölüm hükmü verilmez ki ölsünler; oranın azabı da kendilerinden hafifletilmez. İşte biz, her aşırı nankör inkarcıyı böyle cezalandırırız.

37- Onlar, Cehennem'de şöyle bağırıp çağırırlar: "Rabbimiz! Bizi (buradan) çıkar, yapageldiğimizden başka iyi-yararlı amelde bulunalım." (Allah): "Sizi, düşünüp de gerçeği anlayabilenin düşünebileceği kadar ömürlü kılmadık mı? Üstelik size o uyarıcı peygamber de geldi, O halde tadın tadacağınızı! Artık zâlimler için hiçbir yardımcı yoktur." (buyurur).

38- Şüphesiz Allah, göklerde ve yerde görünmeyeni, bilinmeyeni bilendir. O elbette kalplerde olanı da çok iyi bilir.

İLGİLİ HADISLER

Ebu Derdâ (radıyallahu anh) **diyor ki: Rasulullah** (aleyhisselam) **Efendimiz,**

"Sonra da kitabı kullarımızdan seçip beğendiklerimize miras bıraktık. Artık onlardan bir kısmı kendine haksızlık eder; bir kısmı ortalama gider; bir kısmı da -Allah'ın izniyle- hayırlarda öne geçer." mealindeki âyeti okuyup şöyle buyurdu:

"Hayırlarda öne geçenler, Cennet'e hesap vermeden girenlerdir. Ortalama gidenler, az bir hesaba tabi tutulanlardır. Kendilerine haksızlık edenler ise, mahşerin (hesap verme döneminde) uzun süre tutulanlardır."[1]

İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki:

- Şüphesiz ki bu ümmet, kıyamet gününde üç gruba ayrılacaktır: Bir grubu hesaba tabi tutulmaksızın Cennet'e girecek; bir grubu az bir hesaba tabi tutulacak; bir grubu da büyüyen günahlarıyla gelir; o kadar ki, Cenâb-ı Hak, "Bunlar kimlerdir?" diye sorar. Oysa onların kimler olduğunu O daha iyi bilir. Melekler de, "Bunlar büyük günahlarla gelenlerdir; ancak bunlar sana hiçbir şeyi ortak koşmayanlardır" diye cevap verirler. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, "Bunları rahmetimin genişliği sayesinde Cennete sokun" buyurur."[2]

İbn Mes'ud (radıyallahu anh) yukarıdaki rivayeti yaptıktan sonra 32 ve 33. âyetleri okudu.

Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemiz diyor ki:

- Sözü edilen her üç sınıf (grup) da cennettedir. Hayırlarda öne geçenler, (aleyhisselam) Efendimiz zamanında (imân üzere) gelip geçenlerdir ki, (aleyhisselam) onlar için ebedi hayat ve sonsuz rızık hususunda şehadette bulunmuştur. Ortalama gidenler, (aleyhisselam) Efendimiz'i izleyip O'na kavuşanlardır. Kendilerine haksızlık edenler ise benim ve sizin gibilerdir."[3]

"Mü'minin süsü, abdest suyunun ulaştığı yere kadar uzanır."[4]

"Lâ ilâhe illallah ehli üzerine ne kabirlerde, ne kabirlerden kalktıklarında üzüntü ve ürküntü vardır. Kabirden kalkış nefhasında, üstle-

1 Müsned-i Ahmed: 5/198

2 Ebu Dâvud - İbn Kesir: 3/556

3 Müsned-i Ahmet: 5/194, 198-6/444

4 Müslim/Taharet: 40 - Nesâi/Taharet: 109 - Ahmed: 2/232, 371

rinden toprakları silkip giderdiklerine, sanki şu anda bakıyor gibiyim. "Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamd olsun. Doğrusu Rabbimiz çok bağışlayan ve şükredenlerin şükrünü çokça kabul buyurandır" derler."[1]

"Sizden hiç kimsenin ameli onu cennete sokmaz."

Bunun üzerine soruldu :

- Sizin de mi Ya Rasulallah?

- Evet, ben de. Meğerki Allah kendi rahmet ve bol lutfuna beni gark etmiş ola, diye cevap verdi.[2]

Kur'ân, Bütünüyle Hakkı Yansıtır

وَالَّذِى اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ

"Kitap'tan sana önündekini (Tevrat ve İncil'i) doğrulayarak vahyettiğimiz haktır."

Burada Kur'ân-ı Kerim'in iki ana özelliğinden söz edilmektedir:

1- Hakkı yansıtması,

2- Tevrat ve İncil'i tasdik etmesi..

Hak, bütün konulan gerçek yüzüyle tam bir uyum ve ahenk içinde açıklayan; gerçeği bulan ilimle uyum sağlayan; okundukça eskimeyen ve her defasında hizmeti yansıtan ve insan hayatını en düzenli ve dengeli biçimde ayakta tutmanın yol ve yöntemini getiren ilâhi kitabın sıfatıdır. Öyle ki, bu kitapta hiçbir çelişki, tutarsızlık, ölçüsüzlük, uyumsuzluk, ilimle bağdaşmazlık söz konusu değildir.

Hak'tan inen Tevrat ve İncil'i tasdik eder, yani bunların da Allah'tan indiğini açıklar. İnsan elinin bilgisizce uzanıp değiştirdiğini ve zamanla bazı hükümlerinin kaybolduğunu belirterek onları tashih eder ve hatırlatır.

Şüphesiz ki inkarcı maddeciler, sapık müşrikler Kur'ân'ı sadece bu iki açıdan olsun incelemiş olsalar, onun bütünüyle ilâhi olduğunu anlamakta

1 Tâberânî: İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan

2 Buhari/Rikak: 18, Münafıkun: 71, 73, 75, 76, 78 - İbn Mâce/Zühd: 20 - Dârimi/Rikak: 24 - Ahmed: 2/235, 256, 264, 319-3/152-6/125

gecikmezler. Ne yazık ki, Kur'ân'ı böylesine tarafsız bir gözle okuyup araştıran inkarcılar pek azdır.

Kur'ân İlâhi Emânet Olarak Kimlere Miras Bırakılmıştır?

ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا ۚ

"Sonra o Kitab'ı kullarımızdan seçip beğendiklerimize miras bıraktık."

Her yönüyle hakkı, gerçeği yansıtan Kur'ân, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a vahyedildikten sonra üç sınıf insana miras bırakılmıştır ki, bu üçü, milyarlarca insanlar arasından mirasa lâyık görülerek seçilmiştir.

Tabii onları seçen bizzat Cenâb-ı Hak'tır. Şöyle ki:

1- Kendine haksızlık eden mü'minler,

2- Ortalama gidip ifrat ve tefritten kaçınan mü'minler,

3- Allah'ın izniyle hayırlarda önde giden mü'minler.

İlim adamları bu üç sınıfı şöyle tarif edip açıklamada bulunmuşlardır:

Birinci sınıf, farz ve vaciplerin bir kısmını yerine getirmede ölçüyü kaçıranlar, aynı zamanda haram kılınan bazı şeylere yaklaşanlardır. Bu bakımdan kendilerine haksızlık etmiş sayılmaktadırlar.

İkinci sınıf, farz ve vacipleri yerine getiren; haramları terkeden, sadece müstehabları bırakan, bazı mekruhları işleyenlerdir. O bakımdan ortalama bir durum arz etmektedirler.

Üçüncü sınıf, farz ve vacipleri işleyen, müstehab olanı yapan; haram ve mekruhları ve bazı mübah şeyleri terkedenlerdir.

Bu üç sınıfın bulunduğu dereceler farklı olmakla beraber, Allah'ın bol ve geniş lutf-u keremine en çok mazhar olanları, üçüncü sınıfa girenlerdir. Diğerleri de kendi derecelerine göre o lütuf ve keremden nasiplendirilirler. Şüphesiz bu lütuf ve keremin tecellisi daha çok Adn Cennet'inde kendini gösterir.

Kur'ân'ın sözü edifen üç sınıfı mirasçı göstermesi, yani ilâhi kitaba sahip çıkıp onu korumakla görevli olarak tanıtması, bize şu inceliği de öğretmektedir: Peygamberler dışında günahlardan tamamen sıyrılıp uzak

kalan yoktur. Ancak yapılan hayır ve iyilikler kötülükleri siler. Böylece kul hakkı dışında kalan günahların bağışlanması her zaman umulur ve iyiliği ağır gelen kulların Cennete sevkedileceği müjdesi vardır.

Cennetin Bazı Özellikleri

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا

"Onlar da Adn Cennetleri'ne girerler, orada altın bileziklerle, incilerle süslenirler. Oradaki elbiseleri ise ipektir."

Bu ve bundan sonraki âyetin ışığında Cennetin bazı özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

a) Cennete girecek olan bu üç sınıf mü'min, oranın tarifi mümkün olmayan zinet eşyasıyla süslenirler. Cenâb-ı Hak, anlamamızı kolaylaştırmak için oradaki süs eşyasını dünyadaki nadide süs eşyasının ismini vererek anmaktadır: Altın, inci, mercan ve ipek..

b) Cennet'in verdiği neşe ve huzur, her an orada Cenâb-ı Hakk'a hamd etmeyi ilham eder.

c) Cennet'te üzüntü, keder, sıkıntı, hastalık, yorulma, bunalma, yaşlanma gibi arızi şeyler yoktur. Orası mutlak anlamda sonsuz huzur, mutluluk, neşe ve güven yurdudur.

d) Allah'ın kulları hakkında çok bağışlayan, şükredenlerin şükrünü çokça kabul eden olduğu Cennet'te çok daha iyi görülür ve anlaşılır.

Cehennemin Bazı Özellikleri

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ

"Küfür içinde kalanlara ise, Cehennem ateşi vardır."

36 ve 37. âyetlerin ışığı altında Cehennem'in bazı özelliklerini şöyle belirtebiliriz:

a) Cehennem her şeyden önce inkarcı nankörlerin, şaşkın maddecilerin yurdudur. Öyle ki: Cenâb-ı Hak dünyada Güneş'inden Ay'ına, bulutundan rüzgârına, denizinden karasına, yıldızlarından gezegenlerine varıncaya kadar her şeyi birer nimet olarak insan oğlunun hizmetine sevketmiştir. Buna karşılık insan ne gibi bir hizmette bulunmuştur ve Rabbi-

ne kullukta neler yapmıştır?

b) Cehennem'de de ölüm yoktur ki ölüp kurtulsunlar; kaçma imkânı yoktur ki firar etsinler. Herkes bulunduğu derecedeki azabı, ilâhi adaletin gereği olarak çekmek zorundadır. Ama o azap inkarcı nankörler için hiç de hafifletilmez ve sürüp gider.

c) Cehennem'e girenler, dünyaya bir daha dönüp iyi yararlı amelde bulunan kişiler olmak isterler. Oysa dünya, mevcut sistemlerle beraber bozulup değişikliğe uğramış ve yaşama yeri olmaktan çıkmıştır. Yerine yepyeni ve kalıcı bir düzen getirilmiştir. O bakımdan dönüş mümkün değildir. Hem, dünyada iken, kendimizi ve Rabbimizı bilip tanıyacak kadar bizlere ömür ve fırsat verilmiş bulunuyor. Onu değerlendirmeden ölenlerin artık tekrar döndürülme isteği anlamsızdır.

Nitekim Cenâb-ı Hak bu gerçeğe değinerek şöyle bilgi vermektedir: "Sizi, düşünüp de gerçeği anlayabilenin düşünebileceği kadar ömürlü kılmadık mı? Üstelik size o peygamber de geldi. O halde tadın tadacağınızı! Artık zâlimler için hiçbir yardımcı yoktur."

Kim ne düşünürse düşünsün, ne gibi niyet taşırsa taşısın ve nereye yönelirse yönelsin, hiçbir an Cenâb-ı Hakk'ın ilminin kapsamının dışında kalamaz ve O'nun kudretini aşamaz. O kalplerde dönüp dolaşanı en iyi bilendir. Gerçek bu olunca, günlük hayatımızı böylesine asil bir düşünceyle düzenlememiz ve gafletten münezzeh olan Allah'ın murakabesi altında bulunduğumuzu idrâk etmemiz kadar yönlendirici ne olabilir?

İşte bu nedenledir ki Rabbimiz bizi intibaha davet ederek şu aydınlatıcı bilgiyi veriyor:

"Şüphesiz Allah, göklerde ve yerde görünmeyeni, bilinmeyeni bilendir. O elbette kalplerde olanı da çok iyi bilir."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, diğer semavi kitapları tasdik eden Kur'ân'ın hak olduğu belirtildi. Arkasından bu hak kitaba üç sınıf insanın vâris kılındığına dikkatler çekildi ve mü'minlerle kâfirlerin âhiret günündeki karşılaşacakları durum kısaca tasvir edilerek uyarıcı ve müjdeleli bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hakkı inkâr edenlerin kendi aleyhlerine bir durum meydana getirdikleri konu ediliyor. Sonra da Allah'ı bırakıp bazı cisimleri ilâhlaştıranlar uyarılarak akıllarına ışık tutuluyor. Sonra da Mekkeli müşriklerin hep peygamber beklemekte olduklarına değinilerek, Hz. Muhammed (aleyhisselam) gönderilince; onların, gururlarına yedirememeyip inkâr ve azgınlığa sapmalarına dikkatler çekiliyor. Kendilerinden önceki inkarcı azgınların kalıntılarını gezip görmeleri tavsiye edilerek tarihin tekerrür edeceğine işarette bulunuluyor.

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَٰٓئِفَ فِي الْأَرْضِ ۚ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُۥ ۖ وَلَا
يَزِيدُ الْكَٰفِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا ۖ وَلَا يَزِيدُ الْكَٰفِرِينَ كُفْرُهُمْ
إِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ شُرَكَآءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ ٱللَّهِ ۖ
أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا۟ مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَٰوَٰتِ ۚ أَمْ ءَاتَيْنَٰهُمْ
كِتَٰبًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَتٍ مِّنْهُ ۚ بَلْ إِن يَعِدُ الظَّٰلِمُونَ بَعْضُهُم بَعْضًا إِلَّا
غُرُورًا ﴿٤٠﴾ إِنَّ ٱللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضَ أَن تَزُولَا ۚ وَلَئِن زَالَتَآ إِنْ
أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّنۢ بَعْدِهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾ وَأَقْسَمُوا۟ بِٱللَّهِ
جَهْدَ أَيْمَٰنِهِمْ لَئِن جَآءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ ۖ فَلَمَّا
جَآءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾ ٱسْتِكْبَارًا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ
السَّيِّئِ ۚ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِۦ ۚ فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ
الْأَوَّلِينَ ۚ فَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ ٱللَّهِ تَبْدِيلًا ۖ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ ٱللَّهِ تَحْوِيلًا ﴿٤٣﴾
أَوَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ
وَكَانُوٓا۟ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُعْجِزَهُۥ مِن شَىْءٍ فِي السَّمَٰوَٰتِ
وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ ٱللَّهُ النَّاسَ بِمَا

كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا مِن دَابَّةٍ وَلَٰكِن يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

39- O Allah ki, yeryüzünde sizi (hem kendine halife kıldı, hem de göçüp gidenlerin yerine) koyup yerleştirdi. Artık kim küfrederse küfrünün zararı kendisinedir ve kâfirlerin küfrü Rableri yanında gazabdan başka kendilerine bir şey artırmaz. Kâfirlerin küfrü kendilerine ancak hüsran artırır.

40- De ki: Bir baksanız a, Allah'ı bırakıp da duâ edip yalvardığınız ortaklarınızı gösterin bana, yeryüzünde neyi yaratmışlardır? Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı vardır, yoksa kendilerine bir kitap vermişiz de ondan (elde ettikleri) açık bir delil üzere mi bulunuyorlardır? Hayır, o zâlimler birbirine aldatmakdan başka vaadde bulunmazlar.

41- Şüphesiz ki Allah, gökleri ve yeri zeval bulmasınlar diye (koyduğu belli kanunlarıyla) tutmaktadır. Eğer zeval bulacak olurlarsa, O'ndan başka hiçbiri onları (yörüngelerinde) tutamaz. O, muhakkak ki Halim'dir (her şeye sabırla yönelir, lutufla muamele eder, ceza vermekte acele etmez); çok bağışlayandır.

42- Olanca yeminleriyle yemin edip, eğer kendilerine uyarıcı bir peygamber gelecek olursa, elbette ümmetlerden en ileri olanından daha çok doğru yolu bulacaklarını (söylemişlerdi). Ne vakit ki, kendilerine uyarıcı Peygamber geldi, (aksine) bu onların ancak nefretini artırdı.

43- Sebebi ise, yeryüzünde sırf böbürlenip büyüklük taslamak ve bir de kötü bir düzen kurmak istekleriydi. Halbuki kötü düzen, ancak onu kuranları sarıp başlarına çöker. Öncekilerin sonunu belirleyen (ilâhi) sünnetten (onun tecellisinden) başka ne beklerler? Ve sen, Allah'ın sünnetinde elbette bir değişiklik ve değişme bulamazsın; evet, sen Allah'ın sünnetinde bir tahvil, başkalaşma bulamazsın.

44- (Bunlar) yeryüzünde gezip dolaşarak kendilerinden öncekilerin sonunun ne olduğuna bakmıyorlar mı? Ki onlar, bunlardan daha kuvvetli idiler. Göklerde ve yerde Allah'ı âciz bırakacak hiçbir şey yoktur. Şüphesiz ki O, bilendir, kudreti her şeye yetendir.

45- Eğer Allah, insanları kazandıkları şey sebebiyle hemen yakalayıp cezalandırmış olsaydı, yeryüzünde tek bir canlı bırakmazdı. Ama onları belirlenmiş bir vakte kadar geciktirir. Artık o vakit gelince (hükmünü yerine getirip cezalandırır). Çünkü Allah, mutlaka kullarını görüp bilendir.

İnsanlar Yeryüzünde Allah'ın Halifeleridir

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ

"O Allah ki, yeryüzünde sizi (hem kendine halife kıldı, hem de göçüp gidenlerin yerine) koyup yerleştirdi."

Rahman suresi 10. âyetin tefsirinde açıklandığı üzere, Allah yerküreyi sadece "enam" için alçaltıp koymuştur. "Enam", yaratılan canlılar hakkında kullanıldığı gibi, insanlar ve cinler topluluğu hakkında da kullanılmakta ve bu hususta yaygınlık arz etmektedir.

Sözünü ettiğimiz Rahman suresindeki âyette mef'ul fiilden önce getirilerek, insanlarla cinler ve dolayısıyla diğer hayvanlar için sadece yerkürenin hazırlanıp tahsis edildiği manâsı ortaya çıkıyor.

Konumuzu oluşturan âyette ise, insanların yeryüzünde hem birbirleriyle halef-selef olacakları, hem de Allah adına amel edip hükmedecekleri açıklanıyor. Böylece yeryüzünde insandan daha şerefli bir canlı yaratılmadığına işaret edilerek, insanın hangi amaca yönelik yaratıldığına dikkatler çekiliyor.

Nitekim Bakara suresi 30. âyetle, Adem'in yeryüzünde halife kılındığı belirtilir. Sad suresi 26. âyette ise, Davud (aleyhisselam)'ın insanlar arasında hak ile hükmetmesi için yeryüzünde halife kılındığı bildirilerek, halifeden ne kasdedildiğine açıklık getirilir. En'âm 165. âyette ise, Fâtır suresindeki anlatımın bir benzeri kullanılır. Ayrıca milletlerin ve kavimlerin birbirlerine halife olduğu, yani birinin diğerinin yerine geçirilerek halef-seleflik sağlandığı Yunus suresi 14 ve 73. âyetlerle açıklanır. A'raf suresi 69, 74. âyetlerde de aynı hususa yer verilir.

Anlaşıldığı üzere, Kur'ân'da "halife" kavramı her iki manada da kullanılmaktadır. Yani insanın Allah adına konuşup hükmetmesi ve insanların, kabile ve milletlerin sahneden çekilmesi suretiyle başka kavim ve milletlerin gelip onların yerine geçmesi şeklinde iki ayrı manayı kendinde taşımaktadır.

Gerçek bu olunca, insan yaratıldığı amaçtan saparak, Allah adına konuşmazsa, hem hakkı, hem de yaratıldığı amacı inkâr etmiş olur. Bunun vebal ve zararı da bütünüyle kişilerin kendilerine aittir. Cenâb-ı Hakk'ın kimsenin halifeliğine ihtiyacı yoktur.

İlâhi Kudretin Açık Belirtisi

إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا ۚ

"De ki: Allah, gökleri ve yeri zeval bulmasınlar diye (koyduğu belli kanunlarıyla) tutmaktadır. Eğer zeval bulacak olurlarsa, O'ndan başka hiçbiri onları (yörüngelerinde) tutamaz."

İnsanların çoğu hem kendilerini yaratanı inkâr ederler, hem de kendilerinden daha aşağı cisimlere, bayağı canlılara tapınma adiliğini gösterirler. 41. âyetle insanın bu gaflet ve nankörlüğü dolaylı biçimde yerildikten sonra akıl ve vicdanları harekete geçirmek için göklerle yer, göklerdeki sistemler ve gezegenler hakkında ana fikir veriliyor. Kurulu bir düzene dikkatler çekilerek bilimsel açıdan incelenmesi isteniliyor. Bu düzende yer alan ve boşlukta duran gezegen ve yıldızların kendi yörüngelerinden sapmadığı bildirilerek yerçekim ve merkezkaç gibi iki kanunla sağlandığına işaret ediliyor ve bu kanunları koyup uygulayanın kim olduğu soruluyor?

İşte insanoğlu bu gerçeği görüp anladığı takdirde nankörlükten kurtulup Yüce Yaratanına yönelme ihtiyacını duyar ve gönül yatışkanlığına erişerek hilkat kanununa uymuş olur.

Bir an varsayalım ki, Güneş yörüngesinden çıktı; hangi kuvvet ve kudret onu tutabilir veya eski yörüngesine oturtabilir? İşte bu noktada insanın acizlik ve gafleti; Allah'ın ise sonsuz ve sınırsız kudreti ortaya çıkıyor.

Arap Yarımadası'nda Bir Peygamber Bekleniyordu

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ

"Olanca yeminleriyle yemin edip eğer kendilerine uyarıcı bir peygamber gelecek olursa, elbette ümmetlerden en ileri olanından daha çok doğru yolu bulacaklarını (söylemişlerdi)."

Başta Mekkeliler olmak üzere Arap Yarımadası'nda bulunan halk bir kurtarıcı bekliyordu. Onlardan aklı erenler, şayet böyle bir lutfa lâyık görülürlerse, diğer milletlerden çok daha anlayışlı olacaklarını, peygambe-

re uyup doğru yolda yürümekte ileri geçeceklerini söyleyip duruyorlardı. Ne var ki Cenâb-ı Hak, beklenilen son peygamberi bu yarımadada Mekke vadisinde yaşayan Kureyş Kabilesi'nden seçip çıkarınca, Arapların, yaşayageldikleri kabile hayatı gereği kıskançlık duyguları ağır bastı; o peygambere uyup bağlanacakları yerde karşısına kinle, nefretle, haset ve düşmanlıkla çıktılar; O'na uymayı sahte gururlarına yediremediler. Böylece öteden beri devam edip gelen kötü düzeni sürdürmekte ısrar ettiler. Oysa bâtıldan ve zulümden yana kurulan her kötü düzen, eninde sonunda kurucularının ve savunucularının başına çöküp mahveder. Zira böyle bir âkıbetle noktalanması, câri olan sünnetullahın gereği, ilâhi adaletin tabii neticesidir.

Allah'ın Câri Sünneti

فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوِيلًا

"Ve sen Allah'ın sünnetinde elbette bir değişiklik ve değişme bulamazsın; evet sen Allah'ın sünnetinde bir tahvil, başkalaşma bulamazsın."

"Sünnetullah", çok kapsamlı bir kavramdır. Sözlük olarak, izafe yoluyla iki kelimeden meydana gelmiştir: Sünnet ve Allah.

Sünnet: Yol, siret, huy, karakter gibi manalara delâlet eder. Terim olarak, iki ayrı manaya gelmektedir: Biri, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın sözü, fiili ve takriri; diğeri ise, Allah'ın hükmü, buyruğu, yasağı, cari âdeti ve sürüp gelen kanunu demektir.

İlgili âyette geçen "sünnetullah", bu ikinci manaya delâlet etmektedir. Allah'ın düzenlediği tabiat olaylarının bağlı bulundukları kanunlar ve sebepler; milletler hakkındaki devam edegelen câri hükmü, sözü edilen Sünnetullah'ın tecellilerinden bir kısmıdır. Bu, değişmez, belirlenen hedefine doğru ilerler; uyanlar mutlu, uymayanlar mutsuz olurlar.

Kavim ve milletlere peygamber gönderildikten sonra onlar yine inkâr ve ahlâksızlıkta, zulüm ve tuğyanda ısrar eder ve haddi aşarlarsa, Sünnetullah kimsenin gözünün yaşına bakmadan hükmünü yürütür. Nitekim yıkılıp yok edilen nankör millet ve kavimlerin tarihleri incelenip sosyal yanları araştırılınca, sünnetullahın hükmünü yürütmesine nasıl bir ortam hazırladıkları kolaylıkla anlaşılır.

Cenâb-ı Hak 43. âyetle bu konuda hem Mekkeli putperest müşriklerin ileri gelenlerini, hem de her çağda yaşayan inkarcı maddecileri uyar-

makta, tarihin tekerrür edeceğine atıfta bulunmaktadır.

Âyette geçen "tebdil" ve "tahvil" kavramları arasında nüans vardır. (len) edatıyla gelen "tahvil", sünnetullah gereği inecek azabı, hak edenden başkasına çevirmenin ve onu durdurmanın mümkün olmadığını; yine (len) edatıyla gelen "tebdil"; dinin ve peygamberin, inkarcılar aleyhine inecek azap hükmünü kaldırmasının söz konusu olamayacağını ifade eder.

Konuyu özetleyecek olursak, diyebiliriz ki : Kavim ve milletler, inkâr, azgınlık, zulüm ve ahlâksızlıkta haddi aşıp belirlenen çizgiye gelmedikçe ilâhi azap inmez. Onlar o çizgiye gelip dayandıkları zaman ise, inecek azabı çevirecek, tebdil ve tahvile uğratacak bir kuvvet olmaz ve Cenâb-ı Hak da onu geri almaz.

Yeryüzünde Öğüt ve İbret Alma Gözüyle Gezip Dolaşmak

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

"(Bunlar) yeryüzünde gezip dolaşarak kendilerinden öncekilerin sonunun ne olduğuna bakmıyorlar mı? Ki onlar, bunlardan daha kuvvetli idiler."

Sünnetullahın câri hükümlerinin zaman zaman kavim ve milletler hakkında gerçekleştiği ülkeleri, onların kalıntılarını gezip görmemiz tavsiye ediliyor. Özellikle inkâr ve haksızlığı kendilerine yol seçip taşkınlık gösterenlerin, dönüp geçmişteki olayların sebeplerini araştırmaları hatırlatılıyor. Kendi ölçülerine göre kurulan birçok medeniyetler (!), ekonomik yönden güçlü kavimler neden yıkılıp yok olmuş ve geriye sadece taş ve mermer yığınları kalmıştır? İşte Kur'ân-ı Kerim onların yıkılış sebepleri üzerinde durulup sonuçlar çıkarılmasını emrederken, tarihi olayları ve sebeplerini çok iyi teşhis etmemizi telkin ediyor. Zira tarih durmadan tekerrür etmekte, benzer olaylar birbirini izlemektedir. Hiçbir millet, Cenâb-ı Hakk'ı, sünnetullah gereği vereceği hükümde, indireceği azap konusunda âciz bırakacak bir kudrete sahip değildir. Zaten acizlik, öncesiz olmayıp sonradan yaratılanlara arız olan bir sıfattır. Cenâb-ı Hak hakkında muhaldir. O bakımdan Allah'ın koyduğu kanunlar hükmünü yürütürken önüne çıkacak engel bulunmaz.

Şüphesiz ki Allah her şeyin iç yüzünü, mahiyetini bilir; kudreti ise sonsuz ve sınırsızdır. Ancak kudreti, hazırladığı plân ve programa göre

tecelli eder. O hiçbir zaman gelişigüzel tasarrufta bulunmaz.

Hemen Cezalandırma Söz Konusu Değildir

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلٰى ظَهْرِهَا مِنْ دَآبَّةٍ

"Eğer Allah insanları kazandıkları şey sebebiyle hemen yakalayıp cezalandırmış olsaydı, yeryüzünde tek bir canlı bırakmazdı."

İnsan, hilkat kanunu gereği, hem zıt temayüllerle donatılmış, hem de zıtların birbirini izlediği bir ortamda ve hayat düzeyinde yaratılmıştır. İyiliğe kabiliyetli olduğu kadar, kötülük işlemeye de kabiliyetlidir. Nefis denilen hayvani duygu ve sıfatlar; ruh denilen meleki duygu ve sıfatlar aralıksız sürtüşme ve tartışma halindedir. Bu durumda akıl imânla birleşirse, meleki sıfatlar; nefisle birleşip onun tesirinde kalırsa, hayvani duygu ve sıfatlar güçlenip üstünlük sağlar. Şüphesiz insanın ömrü bu iç ve dış zıtların sürtüşmesi ve mücadelesiyle zikzak çizip gider.

Bu durumda Genâb-ı Hak, nefsine ve hayvani sıfat ve duygularına ağırlık kazandıran suçlu günahkârları hemen cezalandırmış olsaydı, yani böyle bir sünneti câri halde olsaydı, yeryüzünde insan denilen canlı kalmaz ve peygamber seçip göndermek anlamsız olurdu. Ama Cenâb-ı Hak yine kurduğu düzen ve hazırladığı plân ve program gereği ceza vermekte acele etmez; kişi inkârını zulüm ve ahlâksızlıkla birleştirip belli çizgiye gelmedikçe O, azabını indirmez, daha çok âhirete bırakır.

Kırk beşinci âyetle bu gerçeğe değinilerek mü'minler aydınlatılıyor ve inkarcılar da insaf ve iz'âna davet ediliyor:

"Ama onları belirlenmiş bir vakte kadar geciktirir. Artık o vakit gelince (hükmünü yerine getirip cezalandırır). Çünkü Allah, mutlaka kullarını görüp bilendir."

Böylece surenin sonunda Cenâb-ı Hakk'ın üç sıfatına yer verilmiş bulunuyor: Alim, Kadir, Basir.

Birinci sıfatla, Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi en iyi bildiği, ilminin her şeyi kapsayıp kuşattığı, hiçbir şeyin kendisine gizli kalmadığı ve kalamayacağı öğretiliyor. İkinci sıfatla, O'nun her şeye kudretinin yettiği; hiçbir gücün O'nun ilim ve kudretinin önüne geçemeyeceği ve bu doğrultuda hazırladığı plânı aksatıp değiştirmeyeceği hatırlatılıyor. Üçüncü sıfatla, kulların her

hali, zıtlar âleminde aralıksız bir mücadele durumunda oldukları, içlerinde kendilerini kötülüğe iten, dışlarında bu istikamete doğru yönlendirmeye çalışan iki kuvvetin söz konusu olduğu belirtiliyor; yani nefisle İblis'in insanı durmadan fenalıkları işlemeye heveslendirdiği çok iyi bilinip görüldüğü ve o sebeple işledikleri günahlardan dolayı onların hemen cezalandırılmadığı; dönüş yaparlar diye onlara mühlet verildiği açıklanıyor.

Fâtır suresine, Allah'a hamd ile başlandı ve O'nun kullarının her halinden, günah ve kusurlarından haberdar olduğu belirtilerek sure noktalandı.

Bu surenin de tefsirine bizi muvaffak kılan Cenâb-u Rabbi'l-âlemine hamd; bize ışık tutup rehber olan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e ve O'nun âline, ashabına salât-ü selâmlar olsun.

36. SURE

YASİN SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
83	727	3000

YASİN SURESİ

Başında huruf-i mukattaâ'dan (ya) ve (sin) bulunduğu için bu iki harf birleştirilerek sureye isim olmuştur.

Kur'ân'ın kalbi sayılan bu surenin tamamı Mekke'de inmiştir. Ancak bazılarına göre, 12. âyeti Medine'de inmiştir. Rivayete göre, Ensar'dan Beni Seleme kabilesi kendi evlerini ve mahallelerini terkedip Mescid-i Saadet'e yakın yere yerleşmeyi arzu ettikleri zaman 12. âyet inerek buna gerek olmadığı belirtilmiştir.[1]

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın hak peygamber olduğu; altı asra yakın bir süre ataları uyarılmayan putperest bir kavme uyarıcı gönderildiği açıklanır.

2- Rasulullah (aleyhisselam)Efendimiz'in uyarıp irşat ettiği insanların iki gruba ayrıldığı, bir grubunun Hakk'a çağrıya olumlu cevap vermelerinden ümit kesildiği; diğer grubun olumlu cevap vererek kurtuluşa erenler olduğu belirtiliyor.

3- Mekkeli inkarcılarla, yaşamakta olan maddeci şaşkınların dikkatleri tarihte benzeri inkâr ve azgınlığa çekilerek iyi düşünmeleri tavsiye ediliyor ve İsa (aleyhisselam)'ın elçilerinden üç kimsenin tebliğ ve uyarısı konu edilerek açıklayıcı misâl veriliyor.

4- Öldükten sonra dirilip hesap ve ceza gününde kalkmaya delâlet eden delillere yer veriliyor.

5- Allah'ın birliği, kudretinin yüceliği, ilminin sınırsızlığı çok anlamlı biçimde işlenerek bu konuda mü'minler aydınlatılıyor.

6- İnkarcı sapıkların ilâhi azabı ayan beyan görünce derin pişmanlık duyacakları, vicdanları harekete geçirecek ve düşünce ufkunu genişletecek şekilde haber veriliyor.

1 Tefsir-i Kurtubi: 15/1

7- Cennet ve taşıdığı nimetlerinin çekiciliği anlatılarak mü'minler müjdeleniyor.

8- Davarlardan yararlanmamız konu edilerek, onların insana verdiği her ürünün üzerinde ilâhi kudret damgası ve rezzak sıfatının fırçasının izi bulunduğu dolaylı şekilde anlatılıyor.

9- Kıyamet gününde insanların dirilip kalkacağını ispat eder mahiyetteki deliller sıralanıyor.

٣٦ سُورَةُ يٰس

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يٰسٓ ﴿١﴾ وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣﴾ عَلٰى صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ ﴿٤﴾ تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٥﴾ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّا اُنْذِرَ اٰبَآؤُهُمْ
فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰٓى اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾
اِنَّا جَعَلْنَا فِٓى اَعْنَاقِهِمْ اَغْلٰلًا فَهِىَ اِلَى الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُّقْمَحُونَ ﴿٨﴾
وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا
يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾ وَسَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾
اِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِىَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ ۚ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ
وَاَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾ اِنَّا نَحْنُ نُحْىِ الْمَوْتٰى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَاٰثَارَهُمْ ۗ
وَكُلَّ شَىْءٍ اَحْصَيْنَاهُ فِٓى اِمَامٍ مُّبِينٍ ۚ ﴿١٢﴾

1- Yâ-Sin.

2- Hikmet dolu Kur'ân'a andolsun ki,

3- Sen elbette gönderilen peygamberlerdensin.

4- Doğru yol üzerindesin.

5- (Kur'ân), çok üstün, çok güçlü, çok merhametli (Allah'ın) indirdiğidir.

6- Babaları uyarılmayan bir milleti -ki onlar gaflet içindedirler- uyarman içindir.

7- Andolsun ki, hüküm, çoğu hakkında gerçekleşip sübut bulmuştur, artık inanmazlar.

8- Şüphesiz ki biz onların boyunlarına, çenelerine dayanacak şekilde demir halkalar geçirdik. Bu yüzden başları yukarıya kalkıktır.

9- Önlerine de, arkalarına da birer sed koyduk, gözlerini de bir perdeyle örtüverdik, artık onlar görmezler.

10- (Ey Peygamber!) Onları (tuttukları yolun tehlikesine karşı) uyarsan da, uyarmasan da birdir; imân etmezler.

11- Sen ancak Zikre (Kur'ân'a) uyup Rahmân'dan, gıyabında saygı ile korkanları uyarabilirsin. Öylesini mağfiret ve göz-gönül dolduran güzel bir mükâfatla müjdele.

12- Şüphesiz biz, evet biz, ölüleri diriltiriz; önden gönderdikleri şeyleri ve bıraktıkları eserleri (koydukları izleri) yazarız. Ve her şeyi açık ve açıklayıcı bir Ana Kitap'ta sayıp tespit etmişizdir.

İNİŞ SEBEBİ

Ebu Cehil, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'i namaz kılıp secde ederken gördüğü takdirde şöyle şöyle hakaret ve saldırıda bulunacağına dair yemin etmiş bulunuyordu. Oysa Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ı o vaziyette gördüğü halde nutku tutulmuş, eli kalkmaz olmuştu.

İlk sekiz âyetin bu sebepte indiği rivayet edilir.[1]

Beni Seleme Kabilesi, Medine'ye bağlı bir semtte, mahallede oturuyordu. Daha çok sevap kazanmak için Mescid-i Saadet'e yakın yere gelip yerleşmek istiyorlardı. O sebeple 12. âyetin indiği söylenir.[2]

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz her şeyin bir kalbi vardır. Kur'ân'ın kalbi ise, Yâsin'dir. Cenâb-ı Hak bu sureyi, Kur'ân'ın tamamını on defa okumak kadar (sevaptı ve feyizli) yazmıştır."[3]

---

1 Lübabu't-te'vil: 4/3

2 Esbab-ı Nüzul/Nisaburi: 245

3 Tirmizi/fezâil-i Kur'ân: 46-2889

"Kim bir gecede Yâsin suresini okursa, bağışlanmış olarak sabahlar."[1]

"Kim geceleyin Allah rızasını gözeterek Yâsin suresini okursa, bağışlanır."[2]

"Yâsin, Kur'ân'ın kalbidir. Kim onu Allah'tan karşılığını bekleyerek ve âhiret yurdunu umarak okursa, mutlaka bağışlanır, Yâsin'i ölüleriniz üzerine okuyunuz."[3]

Yâsin

Bu iki harf veya isim üzerinde farklı yorumlar yapılmıştır. Onları kısaca şöyle belirtebiliriz:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a ve İkrime ile Zeyd b. Eslem'e göre: "Ya İnsan" demektir.

b) İmam Mâlik'e göre : Allah'ın isimlerinden bir isimdir.

c) Said b. Cübeyr'e göre: Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın isimlerinden biridir. Çünkü bu ismin hemen arkasından "Şüphesiz ki sen gönderilen peygamberlerdensin" buyurularak Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a hitap edilmiştir.

d) Ebu Bekir el-Verrak'a göre: "Ya Seyyide'l-beşer" demektir ki bu, "Ey insanların büyüğü ve efendisi" anlamına gelir.

e) İbn Arabi'ye göre: Bu, bedi' bir isimdir.[4]

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Risaleti

وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيمِ ۙ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ۙ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

"Hikmet dolu Kur'ân'a andolsun ki, sen elbette gönderilen peygamberlerdensin. Doğru yol üzerindesin.

Kur'ân-ı Kerim, kul ile Allah, din ile ilim, bedenle ruh, dünya ile âhiret, ölüm ile dirim, nefis ile akıl arasında sağlam köprü kuran, bunlar

1 Câmiu's-sağir: 2/178 (Suyuti'nin tespitine göre, hadis zayıftır).

2 İbn Hibban – Câmiu's-sağir: 2/128

3 Müsned-i Ahmed: 5/26

4 Tefsir-i Kurtubi: 15/4, 5

arasında uyum sağlayan ve böylece insan hayatını düzene sokan; sonra da her şeyin hikmet ve amacını açıklayıp en doğru bilgiyi vererek insanları aydınlatan kitap olduğu için "hakim" sıfatıyla birlikte anılmıştır.

Kur'ân'a bu sıfatıyla birlikte and edilerek Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın risaleti, yani peygamberliği te'kiden tasdik ve ilân edilmekte; bu konuda her türlü şüpheden uzak kalmamız emredilmektedir.

Tasdik anlamı doğrultusunda biri "and", diğeri "inne" edatıyla yapılan iki te'kid, inkarcı sapıkları, putperest müşrikleri ve şüpheci dönekleri hem uyarmaya, hem de inandırmaya yönelik bir mana taşımaktadır.

Kur'ân, Aziz ve Rahim Olan Allah'tan İndirilmedir

تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

"(Kur'ân), çok üstün, çok güçlü, çok merhametli (Allah'ın) indirdiğidir."

Burada Kur'ân-ı Hakim'in Allah'tan indirilme olduğu açıklanırken iki sıfata yer verilmiştir: Aziz ve Rahim. Çünkü ancak bu iki kemal sıfatını taşıyan üstün bir kudret öyle bir kitap hazırlayıp indirebilir. O da âlemlerin Rabbi olan Allah (celle celaluhu)'dır. Kur'ân her yönüyle beşer aklını ve gücünü aşmakta, her âyet ve suresiyle insan kafasının ürünü olmadığını göstermektedir.

Birinci sıfat, Allah'ın yegâne üstün, yegâne güçlü olduğuna; bütün güçlerin ve üstünlük sağlayanların O'nun üstünlüğü karşısında küçüldüğüne delâlet etmekte; ikinci sıfat, Allah'ın insanlardan yana çok merhametli bulunduğunu ve bunun açık belgesi olarak böylesine yol gösterici, hayatı düzene sokucu, yaratanı tanıtıcı kitap indirdiğini haber vermekte, o rahmetten her insanın nasibini almasının lüzumu belirtilmektedir.

O bakımdan bâtılın peşine takılıp hakkı inkâr edenler Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı tasdik etmeseler bile, sadece Kur'ân'ın şehadeti yeterli kabul edilir.

Arap Yarımadası'na Peygamber Gönderilmemiş Miydi?

لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ

"Babaları uyarılmayan bir milleti -ki onlar gaflet içindedirler- uyar-

man içindir."

Sebe' suresi 44. âyetin tefsirinde de açıkladığımız üzere, Kur'ân'ın açık anlatımından şunu anlıyoruz: Musa Peygamber'den önce uzun yıllar İsrailoğulları'na nasıl uyarıcı peygamber gönderilmemişse, Mekkeliler'e veya Arap Yarımadası'nda yaşayan Araplara da altı asra yakın bir süre peygamber gönderilmemiştir.

Kur'ân'ın birkaç yerinde ise, her ümmete uyarıcı peygamber gönderildiği haber verilmektedir.[1] O halde konu iyice incelendiğinde bu iki anlatım arasında bir tutarsızlık veya tezat olmadığı rahatlıkla görülebilir. Şöyle ki, Musa (aleyhisselam) ve O'nu izleyen diğer peygamberlerin bulunduğu, yaşadığı muhit Arap Yarımadası'na hem yakındı, hem de ticari kervanlarla devamlı ulaşım ve haberleşme imkânı mevcuttu. İsa (aleyhisselam)'ın bulunduğu bölgenin de coğrafi durumu ondan farksızdır. Böylece uzun süre Araplara özel şekilde uyarıcı peygamber göndermeye gerek görülmemiştir. Musa (aleyhisselam)'dan önce, Mekke'de İbrahim ve İsmail Peygamberler (salât-ü selâm ikisine de olsun) bulunmuşlar ve İsmail Peygamber, Mekke'ye gelip yerleşen Cürhüm Kabilesi'nden evlenmek suretiyle yarımadayla geniş temas kurma imkânı sağlamıştır.

Ne var ki, Araplar Musevilik ile İseviliğe pek iltifat etmemişlerdir. Aslında bu onlardan ziyade Yahudilerin kendi dinlerini yayma temayülü göstermemelerinden kaynaklanmıştır. Zira Yahudilikte dini yayma misyonu yoktur ve buna ihtiyaç da duymazlar. İsevilik ise yarımadaya pek inememiş, dar çerçeve içinde kalmak suretiyle uzun yıllar Filistin ve çevresini aşamamıştır. Nitekim İsa Peygamber'den sonra fetret dönemi başlamış ve altı yüz yıla yakın o bölgeye ve Arap Yarımadası'na peygamber gönderilmemiş; o yüzden cahil Araplar iyice tek ilâh inancından uzaklaşıp çok ilâhlı bir sistemi benimsemişler ve bu konuda kutsal Kabe'yi puthane yapacak kadar ileri gitmişlerdir.

İşte ataları uzun yıllar uyarılmayan Araplar böylesine karanlık cehalet içinde bocalarken Cenâb-ı Hak hem onlara, hem bütün kavim ve milletlere rahmet olarak Hz. Muhammed (aleyhisselam)'i uyarıcı peygamber olarak göndermiştir.

---

1 Nahl suresi: 36 - Fâtır suresi: 22

İslâm'ın Mekke Döneminde Arapların Çoğunun İmân Etmeyeceği Haber Verilmektedir

لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

"Andolsun ki hüküm, çoğu hakkında gerçekleşip sübut bulmuştur, artık inanmazlar."

Kur'ân burada çok dikkat çekici bir hususa parmak basmakta, putperest Arapların çoğunun imân etmeyeceğini haber vermektedir. Şüphesiz bu haber, kader konusuyla çok yakından ilgilidir. Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Mekke'deki 13 yıllık tebliğ ve irşadı bu sonucu vererek ilâhi beyânı doğrulamıştır.

Mekkeliler'in İslâm'a girmesini çok arzu eden Hz. Muhammed (aleyhisselam) bu hususdaki ümidini hiçbir zaman kaybetmemişti. Allah (celle celaluhu) ise, ezeli-ebedi ilmiyle, Mekke devrinde kimlerin imân edeceğini, kimlerin etmeyeceğini önceden tespit etmiş bulunuyordu. Bu, Cenâb-ı Hakk'ın onlar için önceden çizdiği bir kader veya koyduğu bir hüküm değildi. Öyle olsaydı putperest Araplar mazur sayılırlardı. Oysa onlar mevcut ortam, şart ve imkânlar içinde kendi iradeleriyle bu yolu seçmiş ve o sebeple Cenâb-ı Hak ezeli ilmiyle onların bu tercihini tespit ederek ana kitaba yazmıştır. Artık yazılanın değişmesi söz konusu değildir; çünkü O'nun ilmi kesinlikle yanılmaz ve tesbitinde hatâ olmaz. Böylece putperestler kendi kaderlerini kendileri çizmiş oluyorlardı.

Hidâyete gelince: Kişi kendi akıl, zekâ, irâde ve diğer yeteneklerini ortaya koyar da imkân ve irade sınırının son noktasına ulaşırsa, Cenâb-ı Hak o takdirde ona hidâyeti dilerse nasip eder. O sınıra gelmeyenlere hidâyet kapısını açmaz.

İnkarcının Karakteri Hakkında Benzetme

وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ

"Önlerine de, arkalarına da birer sed koyduk, gözlerini de bir perdeyle örtüverdik, artık onlar görmezler."

Küfrün ve tuğyanın mayasında kibir, gurur, inat ve azgınlık vardır. İnkarcının ruhsal yapısı bu sıfatların lekesiyle kararmıştır. Hakk'a teslimi-

yet gösterip baş eğmezler. Önlerinde İblis'in kurduğu tuzak, arkalarında nefislerinin bencillik ve azgınlık şeddi vardır. Gözleri ise, inkâr ve cehalet perdesiyle örtülüdür, artık mümkün değil hakikati göremezler.

İlim dilinde bu benzetmeye "istiare" denir. İlim adamlarından bir kısmına göre ise, bu tarz bir anlatım, benzetmeden ziyade kâfirlerin âhiretteki durumlarını yansıtır.

Cenâb-ı Hak, sözü edilen anlatım tarzı ve benzetme ile, daha çok azılı İslâm düşmanı olan Ebu Cehil ve yandaşlarının ve bir de o tıynette olan inkarcı sapıkların karakter yapısını ortaya koymakta ve kâfirler hakkında psikologlara ipucu vermektedir.

Yâsin Suresinin Tesiri ve Tarihi Olay

Siyerci İbn İshak'ın tesbitine göre :

- Ebu Cehil, zaman zaman Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'i alaya alır ve O'nu sık sık rahatsız etmekten derin zevk duyardı. Bir gün yine ayak takımını toplayıp Rasulullah'ın geçeceği yolun üzerinde oturup O'nun gelmesini beklediler. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz evinden çıkınca yol üzerinde kendisini bekleyenleri görünce, durumu anlamakta gecikmedi ve bir avuç toprak alıp üzerine Yâsin Suresi'nin 1-9 kadar âyetlerini okuyarak oturanlara doğru serpti. Hepsi de bakar kör oldular; Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın geçtiğini bile fark edemediler. Az sonra bir adam onlara: "Burada oturup kimi bekliyorsunuz?" diye sorunca, kendilerini toparlayarak, "Muhammed'i bekliyoruz" diye cevap verdiler. O da, "Muhammed az önce önünüzden geçti. Başınızın üstünde toprak bulunuyor" dedi. Bunun üzerine Ebu Cehil ve avaneleri birbirlerinin başına baktıklarında cidden hepsinde toprak taneciklerinin bulunduğunu hayretle gördüler.

Yine siyercilerden bir kısmına göre: Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Medine'ye hicret ettiği gece de aynı şeyi yapmış ve kendisini öldürmek üzere bekleyenlerin hepsini derin bir uyku almış veya yukarıdaki olay gibi, hepsi de bakar körler olup. O'nun evden çıktığının farkına varamamışlardır.

Hakka Karşı Saldırı İyice Artmaya Başladı ve Hicret Yaklaştı

On iki yıldan fazla süren iç mücadele mü'minleri iyice tedirgin edip bezgin hale getirmişti. Ne var ki, kalplerindeki Allah, Peygamber ve İslâm

sevgisi her defasında tek teselli kaynakları olmuş ve her türlü işkence, hakaret ve açlığa katlanarak kendilerini hak yoluna adamasını bilmişlerdir. Rasulullah (aleyhisselam)'ın tebliğ ve irşadı, Mekkeli putperestlerin ileri gelenlerinden çoğunu putlara tapmaktan çevirememiş, aksine her geçen gün onların tuğyan ve küfrü artmıştı. Hz. (aleyhisselam) hiçbir zaman ümidini kaybetmemiş, Cenâb-ı Hakk'ın mutlaka mü'minlere yardım edeceğine, İslâm'ı aziz kılıp üstün duruma getireceğine kesinlikle inanmıştı. O bakımdan olaylar O'nun sadece azmini artırıyor ve ümidini kuvvetlendiriyordu. Zira ilâhi ilmin ezeli tespitine göre, onların çoğunun inanmayacağı iyice açıklanmış bulunuyor ve İslâmiyet'in başka bir yerde gelişip, kuracağı devletin temelini atacağının kaçınılmaz bir çizgiye geldiğini görüyordu. Özellikle yedinci âyetle gaybi olan bu haber verilirken hicretin yakın olduğu kendiliğinden anlaşılıyor ve kalplerde inşirah doğuruyordu.

Böylece hicret olayıyla Mekkeliler'in başına gelecek ilâhi hükmün kademe kademe yaklaştığına işaret ediliyor ve neticenin mutlaka mü'minlerden yana olumlu olacağı dolaylı şekilde bildiriliyordu.

Nitekim çok geçmeden hicret emri, iki yıl sonra da Bedir Savaşı meydana geldi. Bu savaşta, Mekke'nin ileri gelen azgınlarının çoğu can verdi. Böylece Allah'ın vaadi yerine geldi ve hükmünün tecelli etmesiyle inkarcıların belkemiği kırıldı.

Uyarının Tesir Alanı

Allah'ın dinine çağrıda bulunurken, inkarcıları tuttukları yolun yanlışlığına ve sonunun mutlak tehlikeyle noktalanacağına karşı uyarmak; Hakk'a bilerek, inanarak yönelmede kurtuluş ve saadetin bulunduğunu haber vermek ne ölçüde tesirli olur?

Kur'ân'ın açık anlatımından, tesirin iki önemli hususla kayıtlı bulunduğunu anlıyoruz. Şöyle ki: İnkarcı sapıkların ve putperest müşriklerin önce inen Kur'ân'a idrâkle yönelip uymaları, akıl yoluyla bu kitabın ilâhi olduğunu anlamaları; sonra da kitabı indiren Cenâb-ı Hakk'ın damgasını eşyada ve her âyet üzerinde görüp onu tanımaları ve bu düzeyde O'ndan saygı ile korkmaları gerekir. Zira inkârla şartlanıp hakkı reddetme kafalarında önyargı haline gelen inkarcı maddeciler, ilâhi belge ve âyetleri hiçbir zaman akıl ve insaf kulağıyla dinlemezler; bilimsel açıdan ona yönetmezler. Tabii Allah'ın hidâyet verdikleri müstesna.

Kur'ân'a uymanın, Cenâb-ı Hak'tan saygı ile korkmanın iki ayrı mükâfatı söz konusudur: Dünya hayatında geleceğe ümitle bakmayı, ölümün endişe edilecek bir olay sayılmadığını; aynı zamanda ölümün ikinci hayata giriş kapısı bulunduğunu telkin eder. Böylece huzurlu, güvenli bir ömür sürmeyi kolaylaştırır. Âhirette ise, kul hakkı dışındaki günah ve kusurların bağışlanacağına, pişmanlık ve tevbe ile hayatını noktalayanların ilâhi mağfirete mazhar kılınacağına inandırır. Kur'ân bu mağfiretin "ecr-i kerim" ile sonuçlanacağını, yani göz ve gönül dolduran, yüz güldüren Allah'ın cömertçe hazırladığı Cennetin ve Cemalullahın, mükâfat olacağını haber vermektedir.

Önden Gönderdiklerimiz ve Geriye Bıraktıklarımız

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِ الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ

"Şüphesiz biz, evet biz, ölüleri diriltiriz; önden gönderdikleri şeyleri ve bıraktıkları eserleri (koydukları izleri) yazarız."

İnsanoğlunun dünya hayatı son kertesine gelip noktalanırken, geçen ömrü şu iki hususla sonuçlanır:

a) Önden gönderdiği iyilikler ve kötülükler,

b) Geride bıraktığı iyi ve kötü izler ve eserler.

İmânın feyizli ve yararlı ürünleri sayılan "sâlih ameller", şüphesiz kişinin önünü aydınlatan, arkasından hayır ve rahmet ile anılmasına vesile olan nimetlerdir. On ikinci âyetle bilhassa bu incelik belirtiliyor.

Nitekim insan ölünce bu anlamda ortaya iki soru çıkmaktadır ki, onları idrâk ettiğimiz ölçüde güzel bir hayat geçirmiş oluruz. Sahih rivayete göre, ölüm olayı meydana gelince melekler: "Önünden ne gönderdi?" İnsanlar da: "Geriye neler bıraktı?" diye sorarlar.

Aslında Allah için insanlığın yararına yapılan her tesis, atılan her adım, dökülen her damla ter hem önden gönderilen iyiliklerdir, hem de geriye kalan güzel örneklerdir. O bakımdan insanın iyilik ve kötülük adına attığı her adım anında tesbit edilip yazılmaktadır. Nitekim Beni Seleme kabilesi evlerini Mescid-i Saadet'e yakın yere nakletmeyi kararlaştırmış bulunuyorlardı ki, Rasulullah (aleyhisselam) onlara:

"Buna gerek yok. Bulunduğunuz yerde kalın; zira atacağınız her

adım, bırakacağınız her iz ve eser yazılmaktadır" buyurarak, kendilerini bu konuda aydınlattı.

İmam-ı Mübin'den Ne Kasdedilmektedir?

وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ فِيٓ اِمَامٍ مُّبِينٍ

"Ve her şeyi açık ve açıklayıcı bir ana kitapta sayıp tespit etmişizdir."

"İmam-ı Mübin", âyette sıfat ve mevsuf şeklinde belirtilmiştir. Açık, seçik ve açıklayıcı kitap, uyulan kütük, Levh-i Mahfuz gibi manalara delâlet etmektedir.

Cenâb-ı Hak ruhları yaratıp kâinat planındaki yerlerine oturttuktan sonra, dünyaya inişlerinde kendilerine ait bedenle birleşince, onların dünya hayatı boyunca neler yapacaklarını, nasıl bir yol izleyeceklerini, mevcut şartları ve ortamı kendi lehlerine veya aleyhlerine nasıl değerlendireceklerini tespit edip sözü edilen "Kitab-ı Mübin"e yazmıştır. Artık O'nun yazdıkları aynen gerçekleşir. Çünkü ilmi yanılmaz, tesbitinde hatâ olmaz. Yanılma ve hatâ, sonradan yaratılanlara arız olan sıfatlardır. Allah (celle celaluhu) ise öncesiz ve sonrasızdır. Aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'ın yaptığı bu tesbitte bir haksızlık da söz konusu olamaz. Çünkü O zulmü hem kendine, hem de insanlar arasında haram kılmıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'in risaleti te'kiden açıklandı ve Kur'ân'ın mutlak surette Allah'tan indirilmiş bulunduğuna dikkatler çekildi. Sonra da Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in ilk adımda, ataları uyarılmamış bir milleti uyarmakla görevli bulunduğu belirtilerek nasıl ağır ve meşakkatli bir görevin O'na yükletildiğine işaret edildi. Arkasından kimlerin o büyük peygamberin dâvetine olumlu cevap vereceği konu edilerek aydınlatıcı bilgiler verildi ve kader hakkında düşünce ufkumuzu genişletecek anlamda temel bilgiye değinildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kendilerine üç elçi gönderilen kasaba halkı konu ediliyor; ilâhi buyrukları tebliğ konusunda karşılaşılan tehlike üzerinde durularak misal veriliyor. Sonra da bu uğurda öldürülen bir zattan söz edilerek kendini Allah yoluna adamış kişilerin teslimiyetine dikkatler çekiliyor.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا اَصْحٰبَ الْقَرْيَةِ ۘ اِذْ جَآءَهَا الْمُرْسَلُوْنَ ﴿١٣﴾ اِذْ اَرْسَلْنَآ
اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوْهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوْٓا اِنَّآ اِلَيْكُمْ مُّرْسَلُوْنَ ﴿١٤﴾
قَالُوْا مَآ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ۙ وَمَآ اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍ ۙ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا
تَكْذِبُوْنَ ﴿١٥﴾ قَالُوْا رَبُّنَا يَعْلَمُ اِنَّآ اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُوْنَ ﴿١٦﴾ وَمَا عَلَيْنَآ اِلَّا
الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ﴿١٧﴾ قَالُوْٓا اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ ۚ لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهُوْا لَنَرْجُمَنَّكُمْ
وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِّنَّا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١٨﴾ قَالُوْا طَآئِرُكُمْ مَّعَكُمْ ۭ اَئِنْ ذُكِّرْتُمْ ۭ بَلْ
اَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُوْنَ ﴿١٩﴾ وَجَآءَ مِنْ اَقْصَا الْمَدِيْنَةِ رَجُلٌ يَّسْعٰى قَالَ يٰقَوْمِ
اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِيْنَ ۙ ﴿٢٠﴾ اِتَّبِعُوْا مَنْ لَّا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا وَّهُمْ مُّهْتَدُوْنَ
﴿٢١﴾ وَمَا لِيَ لَآ اَعْبُدُ الَّذِيْ فَطَرَنِيْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٢٢﴾ ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُوْنِهٖٓ
اٰلِهَةً اِنْ يُّرِدْنِ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَّا تُغْنِ عَنِّيْ شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا وَّلَا يُنْقِذُوْنِ ۚ
﴿٢٣﴾ اِنِّيْٓ اِذًا لَّفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٤﴾ اِنِّيْٓ اٰمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُوْنِ ۭ ﴿٢٥﴾
قِيْلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ ۭ قَالَ يٰلَيْتَ قَوْمِيْ يَعْلَمُوْنَ ۙ ﴿٢٦﴾ بِمَا غَفَرَ لِيْ رَبِّيْ
وَجَعَلَنِيْ مِنَ الْمُكْرَمِيْنَ ﴿٢٧﴾ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِهٖ مِنْ بَعْدِهٖ مِنْ جُنْدٍ
مِّنَ السَّمَآءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِيْنَ ﴿٢٨﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَّاحِدَةً فَاِذَا هُمْ
خٰمِدُوْنَ ﴿٢٩﴾ يٰحَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ ۚ مَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا كَانُوْا بِهٖ
يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنَ الْقُرُوْنِ اَنَّهُمْ اِلَيْهِمْ لَا
يَرْجِعُوْنَ ﴿٣١﴾ وَاِنْ كُلٌّ لَّمَّا جَمِيْعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُوْنَ ﴿٣٢﴾

13- Onlara, o kasaba halkından misal getir; hani onlara peygamberler (veya peygamber elçileri) gelmişti.

14- Hani kendilerine iki elçi göndermiştik de onları yalanlamışlardı. Bunun üzerine o ikisini bir üçüncüsüyle destekleyip güçlendirmiştik. "Şüphesiz biz size gönderilen elçileriz!" demişlerdi.

15- Onlar ise, "Hayır, dediler, siz de ancak bizim gibi insansınız. Rahman bir şey indirmemiştir. Siz ancak yalan söylüyorsunuz."

16- Elçiler de, "Rabbimiz bilir ki biz gerçekten size gönderilen elçileriz.

17- Bize gereken, sadece açık tebliğdir" dediler.

18- Kasaba halkı onlara: "Doğrusu sizin yüzünüzden başımıza uğursuzluk çöktü. Eğer (bu iddia ve uyarınızdan) vazgeçmezseniz herhalde sizi taşlarız ve elbette bizden size elem verici bir azap dokunur" dediler.

19- Elçiler dediler ki: "Sizin uğursuzluğunuz beraberinizdedir; size öğüt verilsede mi? Hayır, siz (inkâr ve sapıklıkta, inat ve azgınlıkta) aşırı giden bir milletsiniz."

20- Şehrin en uzak kesiminden bir adam koşarak geldi ve "Ey kavmimi gönderilen bu elçilere uyun;

21- Uyun sizden ücret istemeyenlere. Bunlar doğru yol üzerinde bulunuyorlardı.

22- Hem beni yoktan yaratıp varlık alanına getiren Allah'a ne diye tapmayayım? Hepiniz ancak O'na döndürüleceksiniz.

23- Artık ben, O'ndan başka tanrılar edinir miyim? Eğer Rahman, bana bir zarar vermeyi dilese, onların şefaati bana hiçbir fayda sağlamaz ve beni kurtaramazlar da.

24- O takdirde ben, mutlaka açık bir sapıklık içinde olurum.

25- (Ey elçiler)! Şüpheniz olmasın ki ben sizin Rabbinize imân ettim, beni işitiniz." dedi.

26-27- Ona, "Gir Cennet'e!" denildi. O da, "Ah keşke kavmim, Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikrama lâyık görülen kişilerden kıldığını bir bilselerdi" dedi.

28- Onun ardından, milleti üzerine gökten hiçbir (yok edici) asker indirmedik, indirecek de değildik.

29- Sadece bir haykırış (yetti); hemen sönüverdiler.

30- Yazık, çok yazık o kullara ki, kendilerine ne kadar bir peygamber geldiyse, mutlaka onunla alay ederlerdi.

31- Görmediler mi ki, kendilerinden önce nice nesilleri yok ettik ki onlar(dan hiç biri) bunlara (bir daha) dönüp gelmiyorlardı.

32- Hepsi de istisnasız huzurumuzda bir araya getirileceklerdir.

İLGİLİ HADİS

Sakafi Kabilesi'nden Mes'ud oğlu Urve, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e gelerek, "Ya Rasulallah! Beni kendi kavmime gönder de onları İslâm'a çağırayım" dedi ve aralarında şu konuşma geçti:

- Seni öldürmelerinden endişe duymaktayım.

- Onlar beni uyurken bulsalar uyandırmazlar.

- O halde gidebilirsin.

Bu ruhsat üzerine Urve (radıyallahu anh) kendi kavmine gidip önce Lât ve Uzzâ adındaki putlara uğradı ve "Yarın sizi kötü duruma düşüreceğim" diye mırıldandı. Onun bu düşüncesini öğrenen Sakifliler öfkelendiler. Buna rağmen Urve (radıyallahu anh) onlara şöyle seslendi: "Ey Sakifliler! Lât artık Lât değildir; Uzzâ da Uzzâ değildir. İslâm'a girin, selâmete erin" dedi ve bu sözün üç defa tekrarladı. Sakifliler'den biri ona bir ok atarak öldürdü.

Bu haber Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e ulaşınca, üzüldü ve şöyle buyurdu:

"Doğrusu Urve'nin misâli, Yâsin suresinde geçen kimsenin (Habib en-Neccar) misâline benzer."[1]

Kasaba Halkı ve Öldürülen Mü'min

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ۚ

"Onlara, o kasaba halkından misâl getir; hani onlara peygamberler

1 İbn Ebi Hatim - İbn Kesir: 3/568

(veya peygamber elçileri) gelmişti."

Kıssada mü'minleri aydınlatır anlamda altı safha işleniyor. Şöyle ki:

1- Kasaba halkına önce iki elçinin gönderilmesi,

2- O ikisini destekleyen bir üçüncü elçinin gönderilmesi,

3- Kasabanın bir ucunda oturan şuurlu bir mü'minin yardıma koşması ve elçileri tasdik etmesi,

4- Bu yüzden o mü'minin zulmen öldürülmesi,

5- Tebliğ ve irşadı kabul etmeyip işi tehdide döndüren ve sonra da masum bir insanın kanına giren inkarcı azgınların karakter yapısı,

6- Öldürülen o sadık mü'minin sağ kalanlar hakkındaki temennisinden haber verilmesi.

Anlatılan üç rasul (elçi) konusu bütünüyle Musa (aleyhisselam), İsa (aleyhisselam) ve Muhammed (aleyhisselam) Peygamberler'e mi işarettir; yoksa Romalılar'a gönderilen, uyarı, tebliğ ve irşat göreviyle yükümlü bulunan üç peygamber elçisi mi veya üç ayrı peygamber mi misal anlamında kasdedilmektedir?

Önce şunu belirtelim ki: Gönderilen üç elçi hakkında "murselin" kavramına yer verilmiştir ki bu daha çok peygamberler hakkında kullanılmaktadır ve bazen de onlar adına tebliğ ile görevli elçiler hakkında da kullanıldığı vâkidir. O bakımdan büyük bir peygamberin dini yaymakla görevli üç yakın arkadaşı hatıra gelebilir. Nitekim müfessirlerin çoğu sözü edilen elçilerin, İsa (aleyhisselam)'ın havarileri olduğu ihtimali üzerinde durmuşlardır. Kasabanın ise, Antakya, öldürülen yerlinin de Habib en-Neccar adında bir zat olduğunu yazmaktadırlar. Ancak bunların hiçbiri sahih bir rivayete dayanmamaktadır, yani güvenilir bir dayanakları yoktur. Bu sebeple son asırda yetişen müfessirler bu rivayetin İsrâiliyattan olduğu şüphesini izhar etmişlerdir.

"Üç büyük peygambere işarettir" şeklinde yorumda bulunulmuştur. Bu da kesin değildir, ama gerçeğe pek yakındır. Bu takdirde Musa (aleyhisselam) Mısır'ı Fir'avn'dan ve yandaşlarından kurtarıp temizlemiş ve zamanla ilâhi dinin o ülkede yayılmasına ortam hazırlamıştır. İsa (aleyhisselam) Ro-

malılar arasına ilâhi kıvılcımı atıp ayrılmış ve zamanla o kıvılcım ortam bulup genişleyerek kralları dize getirmiş, ülkeleri aydınlatmıştır. Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz de o iki peygamberin arkasından üçüncü rasul olarak gönderilmiştir. O, önce Arap Yarımadası'na, sonra da kıtalara baş eğdirmiş ve Allah'ın dinini yayıp, Allah'ın son mesajını insanlara tebliğ etmiştir.

Bu yoruma göre, öldürülen yerli mü'min, canını Allah ve Rasulullah yolunda seve seve feda eden ilk Müslümanlara misaldir.

Peygamberlerin Tavrı

İsmi anılmayan, kasabaya gönderilen üç peygamber veya üç peygamber elçisinin herkes gibi insan oldukları ileri sürülerek, kasaba halkı tarafından tasdik edilmemişlerdir. Bu, gönderilen her peygambere inkarcı sapıkların, putperest müşriklerin söylediği klasik bir sözdür. O halde gönderilenlerin uyarıcı peygamber olması ihtimali daha da kuvvet kazanmaktadır.

Hadiste, İbn Ebi Hâtim'in rivayetini sahih kabul edersek, gönderilenlerin üç peygamber elçisi olduğu ağırlık kazanır. Ancak sözü edilen hadisin sıhhati üzerinde şüphe izhar edenler olmuştur.

Gönderilen Peygamberlerden Sonra Sıkıntılı Günlerin Başlaması

قَالُوٓا اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ ۚ

"Kasaba halkı onlara: "Doğrusu sizin yüzünüzden başımıza uğursuzluk çöktü." dediler."

Kur'ân-ı Kerim'in birkaç yerinde bir kasaba veya ümmet ve millete peygamber gönderildikten ve hak ile bâtıl arasında sürtüşme ve tartışma başgösterdikten sonra, Cenâb-ı Hakk'ın o yer halkını daha çetin sınavdan geçirmek ve bir bakıma ayrı bir yoldan da uyarmak için üzerlerine kıtlık, zelzele, kasırga, lav, sel baskını ve benzeri bir afet oluşturup gönderdiğine dikkatler çekilmektedir. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz hem Mekke'de peygamberliğini ilân ettikten birkaç yıl sonra Mekke'de; hem de Medine'ye hicret ettikten sonra Medine'de kuraklık ve sıkıntı başgöstermişti. O kadar ki bu durum gerçek mü'minlerin imân ve bağlılığını artırmış; inatçı kâfirlerden bir kısmının yumuşamasına, bir kısmının da büsbütün küfür ve tuğyanını artırmasına sebep olmuştur.

Gönderilen üç peygamberin veya peygamber elçisi üç kişinin sözü edilen kasabaya gelmesiyle birlikte orada sıkıntı başgöstermiştir. O yüzden kasaba halkının çoğu inkâr ve azgınlığını artırarak, "Sizin yüzünüzden başımıza uğursuzluk çöktü" demişlerdir. Oysa uğursuzluk kendilerinin kalbinde, niyetinde ve vicdanlarında yuvalanmış bulunuyordu ki onu bir türlü anlayamıyorlardı. Peygamberlerin veya elçilerin gelip tebliğ ve irşatta bulunmasıyla yuvalanan uğursuzluk meydana çıkmış oldu.

Kur'ân'ın bir başka yerinde bu konuya açıklık getirilerek şöyle buyrulmaktadır:

"Hangi memlekete bir peygamber gönderdiysek mutlaka oranın halkını, yalvarıp yakarsınlar (gafletten uyansınlar) diye birtakım sıkıntı, darlık ve şiddete (tabi) tutup (hırpalamışızdır)."[1]

Fedakâr Mü'minin Uyarı ve Tavsiyesi

وَجَاءَ مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعٰى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ۙ

"Şehrin en uzak kesiminden bir adam koşarak geldi ve "Ey kavmim, gönderilen bu elçilere uyun; uyun sizden ücret istemeyenlere. Bunlar doğru yol üzerinde bulunuyorlar" dedi."

Peygamberleri veya gönderilen elçileri tasdik eden yerli halktan bir mü'minin uyarı ve tavsiye mahiyetindeki bu sözleri incelendiğinde, yedi kadar önemli gerçeği yansıtmaktadır. Şöyle ki:

1- Hakk'a davette sür'at ve cesaret esastır. Aynı zamanda peygamberlerin kişiliğini ve görevlerini, yardımcı olup halka anlatmak büyük bir hizmettir.

2- Hakka, doğruya, iyiye çağrıda bulunurken ücret istenmez. Bu kutsal görev tamamen hasbidir, fahridir. Nitekim hiçbir peygamber bu hususta ücret talebinde bulunmamış; aksine hakka davet doğrultusunda yapılan tebliğ ve irşadın ücretsiz olduğunu özellikle açıklamıştır.Nitekim Şuârâ suresinde bu konuda yeterli açıklama yapılmış bulunuyor.

Unutmamak gerekir ki, davanın büyüklüğünü ve yüceliğini kişisel çıkarlara alet etmek, o davaya bütünüyle ihanettir. Aynı zamanda davanın kutsallığına ters düşer.

1 A'raf suresi: 94 ve En'âm suresi: 42. âyetin tefsir

3- Peygamberlerin veya onları temsil eden gerçek mürşitlerin doğru yolda bulunduklarına dikkatleri çekmek; hiçbir makam, mevki, servet ve baş olma sevdasında bulunmadıklarını söylemek ve bu açıdan hareketle onların nasıl feragat-ı nefisle yola çıktıklarını anlatmak her mü'minin görevidir.

4- Yoktan yaratıp var kılan ve her şeyi insanın hizmetine veren Allah'a kulluk ve ibâdette bulunmanın akıllıca bir düşünce ve sağlam imândan kaynaklanan bir davranış olduğunu belirtmekte; her şeyin O'nun kudretinin eseri olduğunu ispat etmekte; eninde sonunda o yüce kudrete döndürüleceğimizi, ölümün bunun giriş kapısı bulunduğunu haber vermekte sayısız yararlar vardır.

5- Allah'ı bırakıp yarar ve zarara muktedir olmayan basit cisimlere, canlı-cansız eşyaya tapmanın akıl ve idrâk dışı olan cehaletin ürünü olduğunu anlatarak düşünceleri yönlendirmeye çalışmayı ihmal etmemek oldukça lüzumludur.

6- Allah'ı bırakıp başka şeye tapan insan, şüphesiz kendinden daha aşağı derecede bulunan şeylere tapmak gibi bir küçüklük ve aşağılık sergilemekte ve bütünüyle sapıttığını ortaya koymaktadır.

7- Âlemleri yaratıp terbiye eden, her şeyi düzen ve dengede tutan O Yüce Rabbe kulluğun en üstün şeref ve meziyet olduğunu çekinmeden ilân etmekte mutlak hayır vardır.

İşte irşat ve tebliğin tartışmalı, çekişmeli safhalarında mürşitlerin durumunun yedi madde halinde açıklanması, onların gerçek tavrını, sadık mü'minler olduklarını simgeler. Gerisi Allah'a aittir. Dilediğini korur, dilediğini doğru yola eriştirir, dilediğini sapıklığıyla bocalar halde bırakır, dilediğini de bu yolda şehadet mertebesine eriştirir.

Nitekim Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın ashabı da bu yedi maddeyle ortaya çıkıp kendilerine düşen hizmeti lâyıkıyla yerine getirmişlerdir.

Böylece Kur'ân-ı Kerim, beyân ettiği kıssa ve misallerle bu gibi mü'minleri hem övmekte, hem de onları kıyamete kadar gelecek olanlara örnek ve model göstermektedir.

Hak Uğrunda Şehadet Şerbetini İçmek

قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ

"Ona, "Gir cennete" denildi. O da, "Ah keşke kavmim, Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikrama lâyık görülen kişilerden kıldığını bir bilselerdi" dedi."

Kur'ân-ı Kerim hak uğrunda canını vermek suretiyle şehitlik mertebesine yükselen gerçek bir mü'minin ne kadar aziz ve şuurlu olduğunu bize öğretirken, hak uğrunda öldürülen, kasabanın yerli halkından o mü'mini misal vermekte; öldürüldükten sonra da onun, sağ kalanlar hakkındaki güzel temennisini naklederek Allah'ın gerçek bir mü'mine olan geniş lütuf, inayet ve rahmetini bir defa daha hatırlatmaktadır.

Mekkeli Putperestler Uyarılıyor

Üç elçi ve öldürülen sadık mü'minin kıssası, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın, hak yolunda mücadelesini sürdürürken birkaç sadık mü'minin şehit edilmesiyle başarıya erişeceğine işaret etmekte; aynı zamanda küfür ve azgınlıkları, zulüm ve tuğyanları sebebiyle içlerindeki uğursuzluğun Mekkeliler'i kuşattığına, Hakk'a baş eğmezlerse, bu uğursuzluğun kendilerini perişan edeceğine dolaylı şekilde değinmektedir. Nitekim Bedir Savaşı'yla Allah'ın bu vaadi yerine geldi; uğursuzluğu içlerinde taşıyan azgınların çoğu savaş meydanında leş kargalarına yem oldular.

Gökten Asker Gönderilmesi

وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ

"Onun ardından, milleti üzerine gökten hiçbir (yok edici) asker indirmedik, indirecek de değildik."

Bilindiği gibi, daha çok melekler hakkında "Cündullah" sözü kullanılır ki bu, "Allah'ın askerleri" demektir. Aslında melekler savaşmazlar; ilâhi emir üzerine inince mü'minlere moral; kâfirlere korku ve dehşet verirler. Gerçekte ise, bir ülkenin yok edilmesi için bir melek bile kâfi gelir. Çünkü onlar nurdan yaratılıp ilâhi kudreti temsil etmektedirler. Nitekim Lut kavminin tuğyanı üzerine iki meleğin insan suretine sokulup gönderilmesiyle sebepler bir anda oluşturulmuş ve yanardağın harekete geçirilmesiyle Sodom belirsiz hale getirilerek silinmiştir.

Böylece sadık bir mü'mini haksız yere öldürmek suretiyle inkâr ve azgınlıkta ileri giden o kasaba halkının yok edilmesi için bir haykırış yetti. Bu haykırış yüksek derecede bir deprem olabileceği gibi, çok şiddetli bir kasırga da olabilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hakka davet edilmeleri amacıyla kendilerine üç peygamber veya elçi gönderilen kasaba halkı konu edildi ve bu arada fedakâr ve sadık bir mü'minin ortaya çıkarak onlara, gelen elçilere uymalarını tavsiye ettiği ve o yüzden öldürüldüğü anlatıldı ve böylece yaşamakta olan mü'minlere güzel misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hem şüpheci ve inkarcıların aklını harekete geçirmek, hem ilim adamlarına temel bilgi vermek, hem de mü'minleri aydınlatmak üzere sekiz kadar belge sıralanıyor; böylece Allah'ın kudretini eşyada görmemiz ilham ediliyor.

وَاٰيَةٌ لَّهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ ۚ اَحْيَيْنٰهَا وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَاْكُلُوْنَ ﴿٣٣﴾
وَجَعَلْنَا فِيْهَا جَنّٰتٍ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ وَّفَجَّرْنَا فِيْهَا مِنَ الْعُيُوْنِ ۙ ﴿٣٤﴾
لِيَاْكُلُوْا مِنْ ثَمَرِهٖ ۙ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيْهِمْ ۭ اَفَلَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٣٥﴾ سُبْحٰنَ الَّذِيْ
خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْۢبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُوْنَ
﴿٣٦﴾ وَاٰيَةٌ لَّهُمُ الَّيْلُ ۚ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ مُّظْلِمُوْنَ ۙ ﴿٣٧﴾ وَالشَّمْسُ
تَجْرِيْ لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ۭ ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ﴿٣٨﴾ وَالْقَمَرَ قَدَّرْنٰهُ
مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُوْنِ الْقَدِيْمِ ﴿٣٩﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْۢبَغِيْ لَهَآ اَنْ
تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ۭ وَكُلٌّ فِيْ فَلَكٍ يَّسْبَحُوْنَ ﴿٤٠﴾ وَاٰيَةٌ
لَّهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُوْنِ ۙ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِّنْ مِّثْلِهٖ
مَا يَرْكَبُوْنَ ﴿٤٢﴾ وَاِنْ نَّشَاْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيْخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقَذُوْنَ ۙ ﴿٤٣﴾

إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٤٤﴾

33- Diriltip içinden taneler çıkardığımız ölü toprak onlar için (varlığımızın ve kudretimizin) açık belgelerinden biridir; ondan yiyip geçinirler.

34- Onda hurmalık ve üzüm bahçeleri meydana getirdik ve içinden pınarlar fışkırttık,

35- Ki onun meyvelerinden ve ellerinin işleyip ortaya çıkardığı ürünlerden yesinler. Artık şükretmezler mi?

36- O'nu tesbih ve tenzih edin ki, yerin yetiştirdiğinden, kendi nefislerinden ve bilmedikleri daha nice şeylerden çift çift yaratmıştır.

37- Gece de onlar için (ilâhi kudrete delâlet eden) açık bir belgedir. Gündüzü ondan çekip sıyırırız da hemen karanlıkta kalmış olurlar.

38- Güneş de kendine has karargâhta (yörüngesinde) cereyan etmektedir. Bu o çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilen (Allah)ın takdiridir.

39- Ay için de konaklar belirledik; sonunda kuru hurma çubuğu gibi (incelip eğik) döner.

40- Ne Güneş'in Ay'a yetişmesi uygun (bir kanun)dur, ne de gece, gündüzün önüne geçebilir. Her biri ayrı bir yörüngede yüzerler (hareketlerini sürdürürler).

41- Onlar için ayrı bir açık belge de, soylarını o dolu gemiye yükleyip taşımamız,

42- Ve bunun benzeri binecekleri şeyleri onlar için yaratmamızdır.

43- Dilersek onları (suda) boğarız da artık ne çığlıklarına koşan bulunur, ne de kurtarılma şansları olur.

44- Ancak bizden bir rahmet ve bir süreye kadar geçinip yararlanma(ları için irâdemiz onların kurtulmasını sağlamıştır).

Allah'ın Varlığına ve Birliğine Delâlet Eden Sekiz Belge

وَآيَةٌ لَّهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ ۚ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ

"Diriltip içinden taneleri çıkardığımız ölü toprak onlar için (varlığımızın ve kudretimizin) açık belgelerinden biridir; ondan yiyip geçinirler."

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın hak peygamber olduğu; Arap Yarımadası'na O'ndan önce uzun yıllar uyarıcı peygamber gönderilmediği açıklandıktan ve kendilerine üç elçi gönderilen kasaba halkı misal verildikten sonra, putperest sapıkları daldıkları derin gafletten uyandırmak, inatçı kâfirleri uyarmak, insan aklına ışık tutup vicdanlarına seslenmek için Cenâb-ı Hakk'ın varlığına, birliğine, kudretinin sınırsızlığına delâlet eden sekiz kadar belge sıralanmakta ve her biri üzerinde dikkatle durmamız istenmektedir.

Bu maddeleri şöylece sıralayalım:

1- "Diriltip içinden taneler çıkardığımız ölü toprak..."

Kış mevsimine doğru bitkilerden, ekilip dikilen ürünlerden çoğunun kuruyup çer-çöp haline gelmesi, şüphesiz ki onların kendilerine has ölümleridir. Geriye ya kökleri ya tohumları ya da taşıdıkları sporları kalır. Bunlar bütün bir kış toprak altında bir bakıma kabir dönemi geçirirler. Bahar gelip hava, su, toprak ısınınca ve yağmur yağmaya başlayınca toprak harekete geçer. Bitkinin bütün özelliklerini kendinde taşıyan yarı ölü tohum veya kökü yeşertir ve öylece yepyeni bir hayat başlar.

Bu olaylar periyodik olarak gözlerimizin önünde cereyan ettiği ve bilinen kanunlarla oluştuğu için görüyor ve inanıyoruz. Ama ölen insanların kıyamet gününde dirilme olayı bu ölçülerin dışında kaldığı, gözlem ve deneyimizi aştığı için ona sadece inanıyoruz. Zira ikinci hayata kaldırılmanın hangi kanunlara bağlandığını ve nasıl oluşup meydana geleceğini bilmediğimizden Cenâb-ı Hak, aklımızı harekete geçirmek, ilmi araştırma yapmamıza ışık tutmak için birtakım benzetmelerde bulunarak dikkatimizi bu çok önemli konuya çekmektedir. Öyle ki, kuruyup toprağa karışan bitkilerin bu ölü sayılan dönemlerinden sonra tekrar dirilmelerini sağlayan tohumlar, kökler ve taşıdıkları sporlar için iklim şartları ve tabiat olayları gerekmektedir. Ya ölüp çürüyen insanın tohum veya kökü var mıdır?

Varsa nedir? Gerçi Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bir bakıma kuyruk sokumundaki bilyemsi küçücük kemiğin nüve teşkil ettiğini belirtmişse de, buna ilâveten insanın asıl kökünün ve gerçek tohumunun onun ruhu olduğunu beyân etmiştir. Bedenle ruh arasında ciddi ve kopmaz bağlantılar vardır. Peygamberlerde zaman zaman bedenlerinin ruha dönüşmesi gibi, beden bir bakıma ruha dönüşmektedir; maddeyle enerji

eşitliğine benzer bir özellik arz etmektedir. Beden ister çürüsün, ister yanıp kül olsun, isterse balıklar veya canavarlar tarafından yenilsin, hiçbir zaman ruhunun ondan irtibatı kesilmemektedir. Ancak biz mevcut fizik ve kimya kanunlarıyla bu irtibatı tespit edemeyiz, bu mümkün değildir. Zira bütünüyle fizikötesi bir olaydır.

Bunun için diyebiliriz ki, kuyruk sokumundaki bilyemsi kemik ne olursa olsun, onunla ruh arasında kurulu bir köprü söz konusudur. Günü gelince, yani şartlar ve ortam oluşunca çürüyen veya çürümeyen o kemik harekete geçer ve yavaş yavaş filizlenip insan şekline girer. Öylece çürüyen beden geriye çürümeyen ve maya kabul edilen bir ruh bırakmıştır, onunla olan ilgisi hiçbir zaman kopmamıştır; tıpkı tohuma enjekte edilen bitkinin bütün özellikleriyle bitki arasındaki ilgi ve irtibat gibi.

Ruhun mahiyetini bilmediğimiz için onun bedeni nasıl yeşerttiğini, kün emriyle nasıl harekete geçeceğini bilemiyoruz. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz gibi bu irtibat ve yeşertme bütünüyle fizikötesi bazı kanunlarla fiziksel, kimyasal kanunların birleşmesiyle gerçekleşir.

Konumuzu oluşturan âyetle bu konuda anlayışımıza ışık tutularak kolaylık sağlanmakta ve o bakımdan nefis bir benzetmeyle önümüzdeki muamma bir bakıma aydınlığa çevirilmektedir.

2- Aynı toprak, aynı su, aynı hava ve aynı iklim ve ortam çerçevesinde her tohum veya kök türünün bütün özelliklerini taşıyıp korumakta; toprak, su ve Güneş'ten aldığı gıdayla ayrı tat, ayrı renk ve farklı vitaminler taşımaktadır.

Bu öylesine bir olaydır ki hedefinden şaşmamakta ve bir devr-i daim ameliyesiyle hizmetini sürdürmektedir. O halde ortada mükemmel bir plân ve kusursuz bir program vardır ve bunları uygulayan çok yüce bir kudret söz konusudur.

Öyle ki, bu plânı, câri kanunları ve hâkim olan kudreti görmemek, anlamamak körlük ve nankörlük değil de nedir?

Her tohum veya kök yüklendiği programı aksatmadan, bir yanlışlığa meydan vermeden nasıl yerine getiriyorsa, çürüyen bedenimizin yüklendiği program da şartlar oluşunca öylece bir yanlışlığa meydan vermeden oluşacak ve ruh ile olan irtibatı daha da gelişip yepyeni bir varlık olarak

ikinci hayata adım atacaktır.

Onun için âyetin sonunda "artık şükretmezler mi?" deniliyor.

3- Her şeyin çift yaratılması.

سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ

"O'nu tesbih ve tenzih edin ki, yerin yetiştirdiğinden, kendi nefislerinden ve bilmedikleri daha nice şeylerden çift çift yaratmıştır."

"Ezvâc", "zevc"in çoğuludur. Zevc kavramının kapsamı hayli geniştir. Birbirine yakın, birbirine benzer, birbirine zıt ve birbiriyle ilgili bulunan her iki şey hakkında kullanılır. Örneğin dişi ile erkek, madde ile mana, madde ile enerji, beden ile ruh, kadın ile erkek, dünya ile âhiret, pozitif ile negatif, sıcak ile soğuk, acı ile tatlı bu cümledendir.

Varlık âlemi işte bu gibi çiftleri taşımakta ve hayat bunlarla sürüp gitmekte, hareket ve hızını sağlamaktadır. Özellikle yeryüzünün yeşerttiği bitkilerin çoğunda ve erkek ile dişi dediğimiz iki ayrı cinsten oluşan insanlarda sözü edilen zevciyet kanunu câridir ve bütünüyle O çok yüce kudretin fırçasıyla vücut bulduğunu gösterir. Aynı zamanda her çift ilâhi damgayı bütün inceliğiyle kendinde taşır.

Yaratan o yüce kudret ise, zevciyetten, denk ve benzerlikten çok üstün, çok münezzehtir. Öyle ki, varlık âleminde yer alan her şey o kudrete baş eğmekte ve yaratıldığı kanuna bağlı kalarak amacına doğru yönelmektedir ve her hareketiyle Rabbini tenzih ve tesbih etmektedir.

4- Gündüzün geceden çekilip çıkarılması.

وَآيَةٌ لَهُمُ الَّيْلُ ۚ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ۙ

"Gece de onlar için (ilâhi kudrete delâlet eden) açık bir belgedir. Gündüzü ondan çekip sıyırırız da hemen karanlıkta kalmış olurlar."

Âyet-i Kerime ile, dünyanın düzenli biçimde hem kendi ekseni etrafında, hem de Güneş'in çevresinde hareketine işaret edilmekte; gece ve gündüzün nasıl oluştuğu çok özlü bir anlatımla ana fikir mahiyetinde verilmektedir.

Silindirvari bedeni saran deri nasıl kademeli biçimde soyulup altındaki et ortaya çıkıyorsa, Güneş'in de yuvarlak olan Dünya yüzeyine ka-

demeli biçimde dokunmasıyla yeryüzünü örten karanlık kalkmaktadır. Kur'ân bu kapalı, fakat nefis benzetmeyi "salh" kavramıyla ifade etmektedir. Böylece hem Dünya'nın yuvarlak olduğuna, hem Güneş'in etrafında elips çizerek döndüğüne işaret edilmekte ve konu üzerinde dikkatle durmamız, düşüncemizi derinleştirmemiz için yarı kapalı bir anlatım şekline yer verilmektedir.

5- Güneş'in cereyan (hareket) halinde olması.

وَالشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ

"Güneş de kendine has karargâhta (yörüngesinde) cereyan etmektedir. Bu o çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilen (Allah)ın takdiridir."

Şüphesiz bu da Allah'ın varlığının ve kudretinin açık belgelerinden biridir. Kur'ân birkaç manâya gelen ve ilim adamlarına ışık tutan "müstekar" ve "tecri" ile konuya ağırlık kazandırmaktadır. Çünkü "müstekar" istikrar kökünden gelip zamana, mekâna delâlet eden bir isim olduğu gibi, masdar manasını da kendinde taşımaktadır. Ayrıca "lâm" harfiyle getirilmesi ona değişik anlamlar vermekte ve farklı hükümler çıkarmamıza yardımcı olmaktadır. Öyle ki, cümlenin bu bölümü beş ayrı manaya delâlet etmekte ve sistem üzerinde ciddi düşünmemizi ilham etmektedir. "Tecri" fiili ise, cereyan kökünden gelmektedir; daha çok akıp gitme, seyretme, dönüp dolaşma gibi manalara delâlet ettiği bilinmektedir.

İşte bu incelemenin ışığı altında âyeti kerime birkaç mana ve hüküm ifade etmekte, az kelimeyle çok mana ortaya koyma örneğini vermektedir. Şöyle ki:

a) Güneş, kendine has yörüngesinde hareket eder.

b) Güneş, kendine has belirlenmiş bir süreye kadar hareketini sürdürür.

c) Güneş kendine ait kanuna bağlı kalarak belli bir alanda düzenli hareket etmektedir.

d) Güneş, plânda kendisine ayrılan yerde istikrarlı şekilde iki nokta arasında cereyan etmektedir.

Birinci yorumdan, Güneş'in kendine ait bir merkez yörüngede hareket ettiği anlaşılıyor. İkinci yorumdan, Güneş'in vakti belirlenmiş bir süre-

ye kadar hareketini sürdürüp enerii vereceği neticesi çıkıyor.

Üçüncü yorumdan, Güneş'in başıboş, düzensiz, amaçsız şekilde değil; bütünüyle düzenli, plânlı ve programlı hareket edip düzenli ışık vermekte olduğunu anlıyoruz.

Dördüncü yorumdan, Güneş'in belli bir merkezde kalmayıp iki merkez arasında kendine bağlı gezegenlerle birlikte cereyan ettiği sonucu ortaya çıkıyor.

Bu yüksek anlatım tarzından da anlaşılıyor ki, Kur'ân-ı Kerim bütünüyle ilâhi kaynaktan süzülüp indirilmiştir ve her çağda çağın geliştirdiği ilmin önünde gitmektedir. Kur'ân'ın indiği çağda yeryüzünde yaşayan insanların çoğu koyu cehalet içinde bir ömür tüketirken, bir kısmı putlara, bir kısmı Güneş ve Ay'a, bir kısmı birtakım canlı-cansız varlıklara tapmaktaydı. Güneş ve Ay hakkında ciddi hiçbir tespit yapılmamıştı. O bakımdan kimi Güneş'i tanrı sanıyor, kimi Ay'ın canlı bir varlık olduğuna inanıyordu. Özellikle Arap Yarımadası'nda mektep, medrese diye bir şey yoktu. Araplar çok hırçın, yağmacı ve cahil kavimlerden oluşuyordu. Kur'ân'ın o çağda bugünkü ilmi gelişme ve buluşlara temel bilgi verecek, ilim adamlarına ışık tutacak kudrette bilgiler sergilemesi, gösteriyor ki, o insan sözü değildir, insan kafasının ürünü hiç değildir; her âyetiyle ilâhidir.

Nitekim konumuzu oluşturan âyetin son kısmında buna işaretle Allah (celle celaluhu)'nun Aziz ve Alim sıfatlarına yer verilmiştir. Öyle ki: Cenâb-ı Hakk'ın çok üstün, çok güçlü ve her şeyi bilen üstün bir kudret olduğu vurgulanarak Kur'ân'ın mutlak surette beşer kudretini aşan bir kudreti yansıttığı haber veriliyor.

6- Ay için belirlenen konaklar.

وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ

"Ay için de konaklar belirledik; sonunda kuru hurma çubuğu gibi (incelip eğik) döner."

Ay'ın hareketi, yörünge ve seyri, güneşin hareket ve yörüngesinden kesinlikle farklıdır. Ay için menziller takdir edilmiştir. "Menzil", konak yeri, katedilecek mesafe gibi manalara delalet eder. Böylece Kur'ân-ı Kerim, ayın belli bir merkezde değil, hem dünyanın çevresinde, hem de dünya ile birlikte güneşin etrafında döndüğünü belirtmekte ve her gün belli

nisbette Güneş ile Ay arasına giren Dünya'nın Ay üzerine düşen gölgesi onu bir bakıma her gün yeni bir menzile sevketmektedir.

On dört asır önce ay hakkında ciddi hiçbir araştırma ve bilgi yokken Kur'ân'ın gelişen ilme ışık tutan, ana fikir veren açıklaması, onun bütünüyle ilâhi kitap olduğunun bir başka açık delili değil midir ve Kur'ân bu özelliğiyle çağın çok önünde bulunmuyor mu?

7- Güneş mümkün değil aya yetişmez.

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا اَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ

"Ne Güneş'in Ay'a yetişmesi uygun (bir kanun)dur.."

Güneş ile Ay birbirinden ayrı yörüngede hareketlerini sürdürmektedirler. Birinin diğerinin sınırını geçmesi ve kesişip çarpışması söz konusu değildir. Çünkü Ay Dünya'nın uydusudur ve ona yakındır. Güneş'ten çok uzaktır. Kendine has yörüngesi vardır.

Böylece Cenâb-ı Hak bu âyetle iki önemli hususu belirtirken ilmi araştırma yapmak isteyenlere hem temel bilgi veriyor, hem de bu konuda hareket noktasını gösteriyor. Birinci husus, Ay ile Güneş arasında uzun bir mesafenin bulunmasına; ikinci husus Ay ve Güneş'in ayrı yörüngelerde hareket etmesine yönelik bulunuyor.

Tekrar belirtelim ki, on dört asır önce en açık ve en doğru bilgiyi veren Kur'ân-ı Kerim'in insan eseri olmadığı kesindir. Zira o asırda güneş ve ay hakkında sağlıklı bir bilgi, ciddi, bir araştırma yoktu. Özellikle Arap Yarımadası'nda kabile hayatı yaşayan Arapların çoğu ümmi idi, yani okur-yazar değillerdi.

Böylece konumuzu oluşturan âyetle, hem Allah'ın varlığını, birliğini ve kudretinin sınırsızlığını, hem de Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın hak peygamber olduğunu ispat cihetine gidilmektedir. Aynı zamanda bilimsel araştırma yapanlara temel bilgi verilmektedir. Bunun aksini iddia etmek ise, mümkün değildir.

Yerkürenin Tersine Bir Dönüş Yapması Mümkün Müdür?

وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ

"Ne de gece, gündüzün önüne geçebilir."

Gece ve gündüzün oluşma sebeplerini biliyoruz. Ancak Kur'ân bu kısa anlatımla çok önemli bir konuya değinerek bize anafikir veriyor. Şöyle ki: Yerküre yaratıldığından beri batıdan doğuya doğru dönme hareketini sürdürmekte ve meridyenlere göre önce gündüz, sonra gece olayı birbirini izlemektedir, O halde önce gecenin oluşması ve gündüzün onu izlemesi söz konusu olamaz. Çünkü dünyanın tersine dönmesi, yani doğudan batıya doğru dönme hareketini sürdürmesi düşünülemez. Âyette bu gerçeğe parmak basılarak Kur'ân'ın her âyetiyle Allah sözü olduğuna delil getiriliyor ve ilim adamlarına ışık tutularak Kur'ân'ın çağların, medeniyetlerin önünde yürüdüğüne işarette bulunuluyor.

O bakımdan Yâsin suresinin baş kısmında, ilim ve hikmetle iç içe olan Kur'ân'a yemin edilerek ve onun özelliğine atıf yapılarak konuya giriş yapılmıştır. Aynı zamanda Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın da hak peygamber olduğu tekiden bildirilerek anlatılan hususlara bu açıdan da bakılıp değerlendirme yapılmasına işarette bulunulmuştur.

8- İnsan soyunun gemiye yükletilip kurtarılması...

وَاٰيَةٌ لَّهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ

"Onlar için ayrı bir açık belge de, soylarını o dolu gemiye yükleyip taşımamız."

Kur'ân bütün milletleri yakından ilgilendiren ilmi belgeleri verip gereken uyarıda bulunduktan ve insan aklına yeterince ışık tuttuktan sonra Arap Yarımadası'na ve çevresindeki kasaba, şehir, ülke ve kavimlere seslenerek Nuh Tufanı'nda atalarının kurtarılıp Asya Kıtası'nın bu kesiminde insan ve hayvan neslinin devamını sağlayan Cenâb-ı Hakk'ın varlığına ve kudretinin yüceliğine dikkatleri çekmektedir. Böylece Asya Kıtası'nın önemli bir kesiminde yaşamakta olan milletlerin, Nuh Peygamber'in gemisine alınan mü'minlerin nesli oldukları hatırlatılıyor ve atalarının putperest inkarcılardan uzak, tevhid inancına bağlı kimseler bulunduğuna işaretle, tarihin o dönemini ve atalarının gemi ile kurtarılmasını iyice düşünmeleri ilham ediliyor. Sonra da o günün şartlarını aşan büyük bir geminin imal edilmesinin mutlak anlamda ilâhi talimata göre gerçekleştirildiğini göz önüne alarak Cenâb-ı Hakk'ın saltanat ve azameti karşısında eğilip secde etmelerinin gerektiğine dolaylı şekilde atıf yapılıyor.

Bilindiği gibi, gemici olmayan, tersanesi bulunmayan Nuh (aleyhisselam)'ın böylesine mükemmel bir gemi inşa etmesi ancak ilâhi talimatla ve vahyettiği plânla mümkün olabilir. O halde gemi olayı Allah'ın kudretine delâlet eden bir başka belge değil midir? Zira yapılan geminin, denizde yüzdürülmek için değil, kopacak tufanda dağ misali dalgaların peş peşe akıp geleceği, tepeleri, ağaçları, evleri yıkıp ortalığı birbirine karıştırarak önüne geçilmez ve aşılmaz bir manzara arz edeceği büyük bir tufandan selâmetle kurtulmak için inşa edildiği kesindir. İşte Nuh Peygamber'in gemisini bu açıdan düşünüp değerlendirme yaptığımızda, işin büyüklüğünü ve yapılan geminin ne kadar sağlam ve muhteşem olduğunu anlamakta gecikmeyiz.[1]

Demek ki, plân mükemmel, malzeme kusursuz, sanat hâkim ve netice çok parlaktır. Kur'ân'da buna "Fülk-i Meşhun" denilmesi, bu incelikleri yansıtır.

İnkârla zulmü birleştirip azgınlık eden Nuh (aleyhisselam) kavmi -imân edenler müstesna- tufanda boğulmuş ve öylece yeryüzünün o kesimine Hakk'a baş eğip imân edenler vâris kılınmıştır. Bu bir takdir-i ilâhidir ki yerini bulmuş; aksine bir durum meydana çıkmamıştır. İlâhi rahmet mü'minlere yönelmiş, ezelde tespit edilen olaylar aynen cereyan ederek Allah'ın vaadi yerine gelmiştir. Çünkü O'nun ilmi yanılmaz, tesbitinde hatâ olmaz.

Mekke ve civarındaki putperest müşrikler de inkârı zulümle birleştirip mü'minlere eza ve cefada hayli ileri gittiler; inen ilâhi nura kalplerini tıkayıp sırt çevirdiler. Cenâb-ı Hak dileseydi onları da Nuh (aleyhisselam)'ın kavmi gibi oluşturacağı büyük bir tufanla boğardı ve yeryüzünde izleri ve tozları kalmazdı. Ancak öyle yapmadı ve onlara bir süreye kadar mühlet verdi. Çünkü ezeli ilmiyle onların çoğunun eninde sonunda imân ederek Allah'ın dinine hizmet edeceklerini tespit etmiş bulunuyordu. Aralarında imân etmeyecek olanları ise, Bedir ve diğer savaşlarda iman darbeleri altında can vererek temizlenmiş bulunuyordu. Nitekim Mekke'nin fethiyle bu âyetin sırrı tecelli etti ve ilâhi işaret çok daha iyi anlaşıldı. Düne kadar Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a ve İslâm'a amansız düşman olanlar baş eğip teslimiyet gösterdiler ve Kelime-i şehadeti getirmek suretiyle Müslüman-

1 Zuhruf suresi: 12. âyetin tefsiri

lar kafilesine katıldılar. İşte o bakımdan Cenâb-ı Hak Mekkeliler'i, bütün zulüm ve inkârlarına rağmen yok etmemiştir. Konumuzu oluşturan âyet yıllarca önce bu tarihi olayı haber vererek ilâhi takdiri şöyle hatırlatmış bulunuyordu:

"Dilersek onları (suda) boğarız da artık ne çığlıklarına koşan bulunur, ne de kurtarılma şansları olur. Ancak bizden bir rahmet ve bir süreye kadar geçinip yararlanma(ları için irâdemiz onların kurtarılmasını sağlamıştır)."

Bugün de azıp sapıtan toplum ve milletlerin hemen yok edilmemesinin buna benzer birtakım sebep ve hikmetlerinin bulunabileceğini unutmamamız gerekir. Şöyle ki, bunlar ya yakın gelecekte hakkı seçip İslâm'ın tertemiz havasına girecekler, ya girmiş olanlara yardım edecekler veya kendilerinden imân edecek bir nesil meydana gelecektir.

O bakımdan Cenâb-ı Hak inkarcı azgın milletlere ve toplumlara tarihin bazı dönemlerinde mühlet vermiştir; bugün de onların çoğuna veya bir kısmına mühlet vermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine ve üstün kudretine delâlet eden sekiz kadar belgeye yer verildi. Böylece ilim adamlarına ışık tutularak hareket noktaları belirlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkarcı sapıkların, daha çok Mekkeli müşriklerin ilâhi âyetlerden yüz çevirmeleri konu ediliyor. Rızık konusunda ciddi bir bilgilerinin olmadığı belirtilerek, sosyal adaleti daha çok Allah'a imân edenlerin gerçekleştireceğine işarette bulunuluyor. Sonra da inkarcıların duygu ve düşüncelerini yönlendirmek için kıyametin kopuş safhalarından birkaç safha anlatılarak Cenâb-ı Hakk'ın mutlak anlamda adaletle iş gördüğüne ve göreceğine işaretle herkesin, suçu ve günahı kendi niyet ve tutumunda araması gerektiği dolaylı şekilde hatırlatılıyor.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾
وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ آيَةٍ مِّنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾ وَإِذَا

قِيلَ لَهُمْ اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اَنُطْعِمُ
مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهٗٓ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى
هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ
وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَآ اِلٰٓى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾
وَنُفِخَ فِى الصُّورِ فَاِذَا هُمْ مِنَ الْاَجْدَاثِ اِلٰى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿٥١﴾ قَالُوا يَا
وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ
﴿٥٢﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾
فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا وَلَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

45- Kendilerine, "Önünüzdekinden ve arkanızdakinden (dünya ve âhirette azabı ve rüsvaylığı gerektiren fenalıklardan) korkup sakının ki, merhamet olunasınız" denildiği zaman (aldırış bile etmezler).

46- Kendilerine ne kadar Rablerinin âyetlerinden bir âyet geldiyse, mutlaka ondan yüzçevirdiler.

47- Yine kendilerine, "Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden (Allah için) harcayın" denildiği zaman, o küfredenler, imân edenlere, "Allah'ın dilediği takdirde yedireceği kimseyi biz mi yedirelim? Şüphesiz ki siz açık bir sapıklık içinde bulunuyorsunuz" derler.

48- Ve derler ki: "Eğer doğrulardan iseniz, bu vaad ne zaman?"

49- Onlar çekişip tartışırken ansızın kendilerini yakalayıverecek bir haykırışı beklerler.

50- Artık (bu durumda) ne bir tavsiyede bulunmaya güç getirebilirler, ne de ailelerine dönebilirler.

51- Sur'a üfürülünce bir de bakarsın kabirlerinden çıkıp Rablerine doğru akın akın koşarlar.

52- "Eyvah bize! Kim bizi uyuduğumuz yerden kaldırdı?" derler. (Onlara): "Bu, Rahman (olan Allah)ın vadettiği ve peygamberlerin doğru söylediği (gündür) denilir."

53- Sadece bir haykırış. Bir de bakarsın hepsi huzurumuzda hazır bekliyorlar.

54- Bugün hiç kimseye zulmedilmez ve ancak yapageldiğiniz şeylerin karşılığını görürsünüz.

İNİŞ SEBEBİ

Putperest Araplar ekin ekince, ondan bir kısmını putları, bir kısmını da Allah için adarlardı. Ashab-ı Kirâm'dan çok fakir olanlar, onlara: "Şu Allah için adadığınızı bize verin" diye istekte bulununca, onlara: "Hayır, eski dininize dönerseniz ancak yardım edebiliriz. Siz Allah'ın çokça rızık veren olduğunu iddia ediyorsunuz. O halde O dileseydi size bol rızık verirdi" diyerek ashab ile alay ederlerdi. Bu sebeple yukarıdaki 46, 47. âyetler indi.[1]

Diğer bir rivayete göre: Zengin putperestlere, "Şu Allah için adadığınızdan fakir Müslümanlara verseniz olmaz mı?" denilince; "Allah dileseydi onları yedirirdi. Ama o dilemedi ki biz dileyelim" diye cevap verirlerdi. İlgili âyetler o sebeple inmiştir.[2]

İLGİLİ HADİSLER

"Andolsun ki, iki adam alım-satım için aralarında açtıkları elbiseyi henüz alıp satmadan ve katlayıp kaldırmadan kıyamet kopar ve elbette devesinden süt ağızı sağıp ayrılmışken onu içmeye fırsat bulamadan kıyamet kopar. Andolsun ki, havuzunu sıvayıp davarlarına su içirme fırsatı bulmadan kıyamet kopar ve andolsun ki, lokmasını ağzına doğru kaldırır da onu yemeğe fırsat bulmadan kıyamet kopar."[3]

"İki nefha arası kırkdır. Sonra Allah gökten bir su indirir de baklanın yeşerdiği gibi, insanlar yeşerip oluşurlar. İnsanın her yanı çürür, ancak kuyruk sokumundaki küçücük bilyemsi kemik çürümez; insan

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 15/36

2 Tefsir-i İbn Kesir: 3/574

3 Buhari/Rikak: 40, Fiten: 25 - Müslim/Fiten: 116, 140, Zühd: 74- Ahmed: 2/160-3/421

ondan yaratılmıştır ve kıyamet gününde yine ondan oluşup meydana gelecektir."[1]

İnkârda Israr Edenlerin Uyarılması

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Kendilerine "önünüzdekinden ve arkanızdakinden (dünya ve âhirette azabı ve rüsvaylığı gerektiren fenalıklardan) korkup sakının ki merhamet olunasınız" denildiği zaman (aldırış bile etmezler)."

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın risâleti te'kiden tasdik edilip bunu ispatlayan belgeler açıklandıktan sonra, akıl ile vicdanı, idrâk ile insafı bir araya getirmeleri için sapık putperestler, inkarcı azgınlar uyarılıyor.

Bu uyarıları şöylece sıralayabiliriz:

1- Önünüzde sizi beklemekte olan kıyametten ve oradaki hesap vermekten; arkanızdaki vebal, günah, inkâr ve zulümden; geriye kalan dünyalıktan korkun. Her canlı ister istemez kendisini beklemekte olan âhirete adım adım, nefes nefes yaklaşmakta ve güvenip gurura kapıldığı dünyalıktan uzaklaşmaktadır. Şüphesiz bu, Allah'ın değişmeyen bir kanunudur ki hükmünü kusursuz yürütmekte ve hiçbir engel tanımamaktadır.

2- Gerçek bu olunca, ne yazık ki Allah'ın varlığına, birliğine; Kur'ân'ın Allah sözü olduğuna; Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın son peygamber olarak gönderildiğine açıkça delâlet eden ne kadar âyet, belge ve delil getirildiyse, inkârcı gafillerin, sapık putperestlerin çoğu ondan yüz çevirdiler; akıllarıyla, vicdanlarıyla değil, hisleriyle, nefisleriyle hareket ettiler.

3- İnsanlık sevgisini, muhtaçlara yardımı, putlara inanıp tapınma uğruna reddettiler. Böylece Allah'tan başkasını ilâh edinip tapmak insanların kalplerini öldürdü, ruhlarını hastalandırdı, vicdanlarını kararttı. Bâtıl adına her iyilik, fazilet ve doğruluğa karşı çıktılar.

İlgili âyetle, bâtıl ilâhlara inanmanın ve tapınmanın insanı nasıl saptırıp dejenere ettiği çok duyarlı bir anlatımla işlenmekte ve ilâhi fırçayla bunun portresi çizilmektedir.

---

1 Buhari/Tefsir: 3/39, 1/78, Müslim/Fiten: 141

Vadedilen Kıyamet Ne Zaman?

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"Ve derler ki: "Eğer doğrulardan iseniz bu vaad ne zaman?"

Şüphesiz ki gerek Kur'ân, gerekse Hz. Muhammed (aleyhisselam), yüce yaratanın varlığına, birliğine delâlet eden belge ve delilleri getirdikten, insan aklına ışık tuttuktan sonra, hâlâ bâtılı savunanları kıyamet olayı ve âhiretteki hesap ve azap ile uyarıp tehdit etme metodunu uygulamışlardır. Konuyu akılları ve vicdanlarıyla değil, saplandıkları ön yargıyla reddedenler, sadece bununla yetinmeyip sık sık : "Hani o tehdit edip durduğunuz kıyamet olayı ne zaman?" diyerek alay ederler ve bu açıdan da kendilerini kurtulması zor bir çıkmaza sokarlar.

Bilindiği gibi, mevcut düzeni kuran O Yüce Kudret, her şeye bir başlangıç ve bir de sonuç belirlediği gibi, kıyamet olayı için de bir çizgi, bir sonuç belirlemiştir. Çünkü mevcut düzen insana hem Yüce Yaratan'ı, hem hayatın anlamını, hem yaşamanın nasıl bir nimet olduğunu öğretmektedir. O halde dünya âhiret hayatına hazırlık dönemidir. Ancak oradaki hayat şartları çok daha değişiktir. Dünyadaki bedenimizle orada yaşamak mümkün değildir. O bakımdan insanın ölmesi gerekiyor. Âhiretteki hayat şartlarına göre yeni bir bedenin oluşmasının şart olduğu kendiliğinden anlaşılmış oluyor. Ölüm bunun ilk kapısı; Berzah, bekleme dönemi; âhiret sahneye çıkma zamanıdır.

Ne var ki, hayat durmasın, ilmi araştırmalar hızını kaybetmesin, atâlet ve aşırı inkâr yaygınlaşmasın diye kıyamet olayının ne zaman meydana geleceği gizli tutulmuştur. O kadar ki Melek Cebrail'in "Kıyamet ne zaman kopacaktır?" sorusuna, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ona: **"Ondan sorulan, sorandan daha bilgili değildir"** buyurarak kıyametin ne zaman kopacağını bilmediğini belirtmiştir.

Ancak kıyamet olayından önce birtakım alâmetlerin ortaya çıkacağını haber vermiş ve ümmetinin her zaman için hazırlıklı olmasını istemiştir.

Kıyamet Olayı Müthiş Bir Sayha ile Gerçekleşecek

مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ

"Onlar çekişip tartışırken ansızın kendilerini yakalayıverecek bir haykırış beklerler."

Cenâb-i Hak bu müthiş haykırışı "sayha-i vahide" diye açıklamaktadır.

Sayha: Sesi fazlaca yükseltmek anlamına geldiği gibi, sağlam bir kumaşın yırtılmasından, büyükçe bir ağacın boylu boyunca yarılmasından çıkan sese ve gürültüye de denilir.

Melek İsrafil'in Sur'a birinci defa üflemesiyle mevcut düzen kısa bir zaman parçası içinde bozulup alt-üst olur ve bu sırada çok korkunç bir ses duyulur.

Kıyamet olayının ne kadar âni meydana geleceğini Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in yukarıda mealini verdiğimiz hadislerinden anlıyoruz. Öyle ki ne bir kimse bir tavsiyede ve vasiyette bulunabilir; ne de evinin dışında olan evdeki çocuklarına dönebilir. Her canlı bulunduğu yerde ölür.

O halde İsrafil'in, mahiyet ye keyfiyetini bilmediğimiz Sur'a üflemesi, mevcut sistemi bozar ve sonra yeni bir sistem ve düzen meydana gelir.

İkinci Nefha

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ

"Sur'a üfürülünce bir de bakarsın kabirlerinden çıkıp Rablarına doğru akın akın koşarlar."

Aradan kırk yıl ya da kırk gün veya kırk saat geçtikten sonra İsrafil ikinci defa Sur'a üfürür. Yağan hayat suyuyla vücut bulan insanlara ruhları gelip girer ve topraktan kalkış başlar. Herkes Rabbinin buyruğuna boyun eğerek akın akın mahşer alanına koşar.

Hadislerden de anladığımıza göre, ikinci nefha daha çok ruhlara, kendilerine ait olan bedenlere girmelerini bildiren bir emir anlammadır. Tabii oluşan bedenler bütünüyle âhiret âleminin hayat şartlarına göre düzenlenmiştir.

İnkarcı sapıklar o gün büyük bir şaşkınlık içinde: "Eyvah bize! Kim bizi uyuduğumuz yerden kaldırdı?" derler. Çünkü ikinci hayata kesinlikle inanmıyorlar ve inananlarla alay ediyorlardı. Melekler onların bu şaşkınca

sorusuna şu cevabı verirler: "Bu, Rahman (olan Allah'ın) vadettiği ve peygamberlerin doğru söylediği gündür."

Üçüncü Nefha ve Toplanma

إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ

"Sadece bir haykırış. Bir de bakarsın hepsi huzurumuzda hazır bekliyorlar."

Cenâb-ı Hakk'ın belirlediği alanda hesaba çekilmek üzere üçüncü nefha, (sesleniş) insanları o huzurda hazır duruma getirir. İkinci nefha ile bu sesleniş arasında ne kadar süre geçeceği açıklanmamıştır. Ancak birinci nefha ile ikinci nefha arası, Rasulullah'ın ifadesiyle "kırk..." yani ya kırk yıl, ya kırk gün ya da kırk saat olduğuna bakılırsa, ikinci nefha ile üçüncü nefha arasında fazla bir sürenin olmayacağı kolaylıkla anlaşılır.

Görüldüğü gibi, Cenâb-ı Hakk'ın her işi plânlı, programlı ve düzenlidir. Kıyamet olayı, canlıların ölmesi, kabirlerinden dirilip kaldırılma ve mahşer alanına sevkedilmesi safhası hep bir plân dahilinde yürütülecek ve düzenli bir hesaba çekilme gerçekleşecektir.

Âhiret Gününde de Hiç Kimseye Haksızlık Edilmiyecektir

فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

"Bugün hiç kimseye zulmedilmez ve ancak yapageldiğiniz şeylerin karşılığını görürsünüz."

Cenâb-ı Hak zulmü hem kendine, hem de insanlar arasında haram kılmıştır. Her işi adaletledir, her hükmü hakkaniyetledir. O, insanı maddeyle ruhun birleşmesiyle oluşturup var kılmış ve onu yararlanabileceği bir dünyaya getirip bir süre yaşaması için gereken imkânları hazırlamıştır. Hayatın anlam ve hikmetini, dünyanın âhirete geçiş ve hazırlık dönemi bulunduğunu öğreterek onu hür iradesiyle baş başa bırakmıştır. Aynı zamanda aklına ışık tutan, kendisine hakkı tanıtan, doğru yolu gösteren kitap ve peygamber de göndererek ona yeterince yardımcı olmuştur.

Böylece insan inancı doğrultusunda, akaitçilerin de dediği gibi, "cüz'i irâdesi"yle kendi kaderini çizer. Bu manayla kıyamet gününde herkes işlediği iyilik ve kötülüğün karşılığını görecek ve öylece hiç kimseye haksızlık edilmeyecektir. Elli dördüncü âyetle bu inceliğe işaret edilerek ölmeden

önce, o güne sâlih amellerle gitmenin yolunu seçmemiz istenmekte ve ilâhi rahmetin insanlardan yana olduğuna işarette bulunulmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcı müşriklerin ilâhi âyetlerden yüz çevirdikleri konu edildi. Mekkeli putperestlerin Allah ve ahiret konusunda ciddi bir bilgilerinin olmadığına değinilerek mü'minler aydınlatıldı. Sonra da inkarcıların duygu ve düşüncelerini yönlendirmek için kıyametten birkaç önemli safha üzerinde duruldu ve herkesin kendi kaderini yine kendi iradesiyle çizdiğine işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, iman doğrultusunda sâlih amellerde bulunarak hayatını amacına uygun değerlendiren mü'minlere Cennet'te hazırlanan ferahlatıcı nimetlere dikkatler çekilmekte ve böylece mü'minlerin imân ve irfanını artırmaya, inkarcıları özendirmeye yönelik bir anlatım tarzı kullanılmaktadır. Arkasından suçlu günahkârların âhirette uğrayacakları azaptan birkaç safha haber verilerek yönlendirici bir metot uygulanmaktadır.

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın şâir olmadığı, ancak Allah sözünü aldığı gibi tebliğ ile görevli peygamber olduğu belirtilerek bu konudaki şüpheler reddedilmektedir.

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿٥٥﴾ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي
ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِئُونَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ
﴿٥٧﴾ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ ﴿٥٨﴾ وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ
﴿٥٩﴾ أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ
مُبِينٌ ﴿٦٠﴾ وَأَنِ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ
جِبِلًّا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ
﴿٦٣﴾ اصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾ الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى أَفْوَاهِهِمْ
وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ نَشَاءُ

لَطَمَسْنَا عَلَىٰٓ اَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَاَنّٰى يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ
نَشَٓاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِى الْخَلْقِ اَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾ وَمَا عَلَّمْنَاهُ
الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِى لَهُ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْاٰنٌ مُبِينٌ ﴿٦٩﴾ لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ
حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾

55- Bugün Cennetlikler tatlı bir eğlence içinde sevinip neşelenmektedirler.

56- Onlar da, eşleri de gölgede tahtlar, kanepeler üzerinde kurulmuşlardır.

57- Onlara orada meyveler ve istedikleri her şey vardır.

58- Onlara O çok merhametli Rab'dan sözlü selâm vardır.

59- "Ey suçlu günahkârlar! Bugün bir tarafa ayrılın.

60- Ey Âdemoğulları! Şeytana tapmayın, o gerçekten sizin açık düşmanınızdır.

61- Bana tapın. İşte en doğru yol budur" diye size buyurmadım mı?

62- Andolsun ki şeytan sizden nice nice nesilleri saptırmıştır. Akledecek durumda değil miydiniz?

63- İşte bu, tehdid edilegeldiğiniz Cehennemdir.

64- İnkâr edegeldiğinize karşılık bugün girin oraya!

65- Bugün onların (o inkârcı azgınların, sapık döneklerin) ağızlarını mühürleriz. Neler işleyip elde ettiklerini (ortaya dökmek için) bizimle, (onların ağzı değil) elleri konuşur, ayakları da şahitlikte bulunur.

66- Dilemiş olsak, gözlerini silme kör ederdik de yolu bulabilmek için koşuşup dururlardı; ama nerede görebilirlerdi?

67- Dilemiş olsak, onların, oldukları yerde suretlerini değiştirirdik de artık ne ileri gidebilirler, ne de geri dönebilirlerdi.

68- Kimi uzun ömürlü yaşatırsak, yaratılışını tersine çevirip değiştiririz. Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?

69- Biz O'na (Muhammed'e) şiir öğretmedik; aslında şiir O'na yaraşmaz da. O ancak katıksız bir öğüt ve açık ortada bir Kur'ân'dır.

70- Diriyi uyarmak ve kâfirler üzerine (azapla ilgili) sözün hak olması içindir (bu Kur'ân)!.

İLGİLİ HADİSLER

"Cennet için kollarını sıvayıp paçasını toplayan bir kimse yok mudur? Çünkü gerçekten Cennetin hiç bir suretle yok olma endişesi yoktur. Kabe'nin Rabbi hakkı için, o bütünüyle ışıl ışıl ışıldayan nurdur; titreşip duran reyhandır; sağlam saray, devamlı akıp duran nehirdir; olgunlaşmış meyve, güzel çekici eştir; sayısı belirsiz kat kat elbiselerdir. Selâmet yurdunda sonsuz makamdır. Yüksekçe yerlerde yeşil meyve, hayır ve nimettir."

Bunun üzerine Ashab-ı Kiram:

- Ya Rasulallah! Bizler kollarını sıvayıp paçalarını toplayanlarız, dediler. Rasulullah (aleyhisselam) onlara:

- **"İnşaallah" söyleyin**, diyerek tavsiyede bulundu. Onlar da:

- "İnşaallah", dediler.[1]

"Cennet ehli, bulundukları nimetler içindeyken ansızın üzerlerine bir nur doğar. Başlarını kaldırınca, bir de ne görsünler, Rableri onlara üstlerinden nazar etmekte ve "Ey cennet ehli! Selâm size" buyurmaktadır. İşte, "Onlara O çok merhametli Rabden sözlü selâm vardır" âyeti bunu belirtmektedir. Cennet ehli Rablerine, Rableri de onlara bakar; öyle ki Rablerine baktıkları süre içinde başka hiçbir nimete dönüp bakmazlar. Bu hal, araya perde gerilinceye kadar devam eder ve Rabbin nuru ve bereketi onlar ve yurtları üzerinde kalır."[2]

"Şüphesiz ki sizler, ağızlarınız fidam (ağızlara bağlanan özel şey) ile bağlı bulunduğunuz halde çağrılacaksınız. Sizden ilk sorulacak olan

1 İbn Mâce/Zühd: 39 - İbn Ebi Hatim

2 İbn Mâce/Mukaddeme: 13

(organ), uyluğu ve omuz başları olacaktır."[1]

Yüksek Nimetler, Yüce Amaçlar

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ

"Bugün Cennetlikler tatlı bir eğlence içinde sevinip neşelenmektedirler.

Kur'ân'da uygulanan ilâhi metotlardan biri de, önce dâvayı anlatmak, lüzumunu belirtmek; sonra bâtılın, insandan yana hazırlanan yüce amaçlara engel teşkil ettiğini bildirmek; sonra da davanın doğruluğunu ispat edecek belgeleri sıralayıp insan aklına ışık tutmak suretiyle inananlara, inanmayanların niyet ve amellerine uygun karşılığın va'dedildiğini açıklamaktır.

Böylece Kur'ân, insanı önce düşünmeye, sonra araştırmaya, sonra da delilleri gözden geçirip neticeyi elde etmeye sevketmektedir. Nitekim konumuzu oluşturan âyetlerle, Kelâmullah, mü'minleri cennette, dört önemli nimetin beklemekte olduğunu nefis birer mükâfat ölçü ve anlamında şöyle açıklamaktadır.

Bu nimetleri şöylece sıralayalım:

1- Cennete girenler tatlı, zevkli ve neşeli bir eğlence havası içinde olacaklar. Orada üzüntü, sıkıntı, ümitsizlik ve güvensizlik söz konusu değildir. Çünkü dünyada iken onlar birçok sıkıntılar çekmiş, meşru yoldan geçimlerini sağlamakta hayli zorluklarla karşılaşmışlardı. Buna mükâfat olarak ancak, Cennetin sonsuz nimetleri uygun düşer.

2- Adamın eşi dünyada huzur ve mutluluk vesilesi olduğu gibi, Cennette de öyle olacaktır. Gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, kalplerin düşünemediği nefaset ve güzellikler orada birbirini izleyecektir. Mü'minler dünyadaki yorgunluklarını tamamıyla atıp rahatlatıcı gölgeliklerde, tarifi mümkün olmayan kanepeler üzerinde karşılıklı oturup tatlı sohbette bulunurlar. Orada açgözlülük, kıskançlık, ihtiras ve bencillik söz konusu değildir. Cenâb-ı Hakk'ın her kişiye lâyık görüp verdiği nimetler, göz ve gönül dolduracak kadar bol ve geniştir.

3- Cennet'te arzulanan her şey vardır. O bakımdan kin, intikam, hak-

1 Müsned-i Âhmed: 5/4, 5

lara tecavüz diye bir duygu ve davranış yoktur. Cenâb-ı Hak kötü duygu ve düşüncelerin tamamını mü'minlerden temizlemiş olacaktır.

4- Ebediyet yurdunu rahmetiyle kapsayıp kuşatan Allah'ın selâm ve esenlik nuru devamlı Cennet'i aydınlatacaktır. O halde orada hep selâmet ve esenlik vardır; musibet, felâket sıkıntı ve üzüntü yoktur.

Suçlu Günahkârların Ayrılması

وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ

"Ey suçlu günahkârlar! Bugün bir ayrılın."

Kur'ân-ı Kerim'de daha çok inkâr doğrultusunda suç ve günah işleyene "mücrim" denilmektedir. Kökü "cerm"den gelen bu sıfat birkaç manaya delâlet eder. Ancak kök mana olarak ağaçtaki meyveyi, devenin üzerindeki yünü çekip koparmak demektir. İnkarcı sapıklar ruhlarındaki ilâhi marifeti, din ve Allah duygusunu söküp atmaya çalıştıkları ve böylece kendilerini ilâhi hidâyetten uzak tuttukları için onlara "mücrimun" denilmiştir.

Kıyamet gününde, birler binlere, binler milyonlara karışıp kimin ne olduğunu ortaya çıkartmak için, "Ey suçlu günahkârlar! Bugün bir tarafa ayrılın" diye buyruk inecek ve her suçlu günahkâr inkarcı bu buyruğa ister istemez uyacak.

Suçlulara İlk Yapılan Uyarı Bir Defa da Âhirette Yapılacaktır

اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يَا بَنِى اٰدَمَ اَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ ۚ

"Ey Adem oğulları! Şeytana tapmayın, o gerçekten sizin açık düşmanınızdır."

Suç ve günahlar ortaya çıkıp suçlular cehenneme sevkedilirken, Allah (celle celaluhu) onlara, dünyada yapılan uyarıyı bir daha hatırlatıp kendi iradeleriyle kendilerini böylesine elim sonuca getirdiklerini bildirir. İblis'in, kâinat plânında ne hikmetle yaratıldığını peygamberler yeterince açıklamış; insanın yaratılmasından maksadın Cenâb-ı Hakk'ı bilip O'na ibâdet etmek olduğunu çok açık şekilde belirtmişlerdir. O bakımdan akıl ve irâdesini kullanmayıp onları nefislerinin emrine verenler, bu uyarıya iltifat etmemişler, hakka sırt çevirip hilkatlerinin amacının dışına çıkmışlardır.

İşte kıyamet gününde sadece Cehenneme atılmakla kalınmıyor, bir

de kınanıp azarlanıyorlar. Zira Allah'a kulluk, insan için nihai gaye ve değişmeyen yoldur; aynı zamanda yaratılışının hikmet ve amacıdır.

O Gün Ağızlar Mühürlenir

اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰٓى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ اَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ...

"Onların (o inkarcı azgınların, sapık döneklerin) ağızlarını mühürleriz. Neler işleyip elde ettiklerini (ortaya dökmek için) bizimle, (onların ağızları değil) elleri konuşur, ayakları da şahitlikte bulunur."

İlâhi adaletin kusursuz tecelli ettiğini mahşerdekilere bildirmek; suçlu günahkârların yersiz itirazlarına kapı açmamak, onları kendi aleyhlerine konuşturup meleklerin yazıp tespit ettiklerinin doğruluğunu belgelendirmek de ilâhi adaletin gereğidir. "Ol emri" neye yönelirse derhal istenilen, irâde edilen gerçekleşir. Suçlu günahkârların organlarını konuşturmak da bu emre bağlıdır. Ellerinin konuşup ayaklarının şahitlik etmesi, her olayın iki şahitle ispatına yönelik bir işaret anlamını taşımaktadır.

Sonra da ilâhi kudretin tasarrufuna dikkatler çekiliyor; O'nun tasarrufuna son ve sınır olmamakla beraber, her zaman ilâhi adalet plânına göre tecelli ettiği ve edeceği dolaylı şekilde bildiriliyor. O bakımdan suçlu günahkârların gözlerini silme kör etmiyor, bulundukları yerde dondurup hareketsiz bırakmıyor; sadece yalana alışan ağızlarını mühürleyip ellerini konuşturuyor.

İnsan Ömrünün Ters Dönüş Yapması

وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِى الْخَلْقِ ۖ اَفَلَا يَعْقِلُونَ

"Kimi uzun ömürlü yaşatırsak, yaratılışını tersine çevirip değiştiririz. Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?"

Bazı kişiler çok uzun bir ömürden sonra dünyaya gelişinin ilk safhasına döndürülürler. Buna, iyice bunama dönemi denir. İlâhi kudretin insan ruhu üzerindeki tasarrufu, ruh için birer cihaz olan beden ve taşıdığı organlarda kendini gösterir. Öyle ki, bu cihazın özellikle beyin kısmında meydana gelen bazı arızalar, hafıza merkezini kısmen ya da tamamen tahriş eder; zekâ merkezini yıpratıp az işler duruma getirir. Sağlam cihazda etkisini gösteren ruh da bu defa gösteremez olur; kendisinde aynı özellik ve yetenekler bulunduğu halde randımanlı çalışma imkânı ortadan kalkar.

Bir elektronik cihazla elektrik akımı arasındaki ilişki ve bağ gibi... Ancak her şeye rağmen ruh kendi özelliğinin maya ve nüvesini korur; kendisine ait bedeni tamamen terkettikten sonra, ilk yaratılıp ruhlar âleminde yerini aldığında edindiği bilgilerle, sonradan dünyada edindiği bilgilere kavuşur, yani dünyaya gelince kendisinden alınan ilk bilgi, bedeni terkedince yeniden iade edilir. Çünkü dünyaya, fizikötesi bilgilerle gelmiş olsaydı, tekâmül kanunu durur, hayat canlılığını kaybederdi. O bakımdan ruhun ruhlar âleminde edindiği bilgiler kendisinden alındıktan sonra bedene yerleşir ve bedenle birlikte tekâmül etmeye yönelir. Böylece çok yetenekli olan ve üstün kudreti taşıyan ruh bedenle birlikte kademeli şekilde gelişme sağlar; bedenin sağlık ve zindelik durumuna; taşıdığı irsi kusur ve meziyetlerine göre fonksiyonunu ortaya koyar.

İlgili 68. âyetle, ilim adamlarına, akıl sahiplerine ruhla beden arasındaki irtibat hakkında anafikir verilirken, Cenâb-ı Hakk'ın hazırlayıp koyduğu kusursuz düzene parmak basılıyor ve öylece her şeyde ve olayda ilâhi kudretin şaşmayan damgasını araştırıp görmemiz isteniliyor.

Hz. Muhammed (aleyhisselam) Şair, Kur'ân da Şiir Değildir

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ

"Biz O'na (Muhammed'e) şiir öğretmedik; aslında şiir O'na yaraşmaz da. O ancak katıksız bir öğüt ve açık ortada bir Kur'ân'dır."

Hz. Muhammed (aleyhisselam) mektep ve medrese görmemiş, okuma-yazma öğrenmemiştir. O, ümmi peygamberdir. Arapçanın en fasih ve pürüzsüzünün konuşulduğu bâdiyede O'nun birkaç yıl kalıp çocukluğunu bedeviler arasında geçirmesi, -doğuştan güzel konuşma yeteneğini de buna eklersek- çok net ve pürüzsüz Arapça konuşmasını sağlamıştır. Ancak O bir şâir değildi ve şiir kalıplarıyla hiç meşgul olmamıştır. Kur'ân'da hâkim olan ilâhi üslup ve dizi en ünlü şâirleri ve edipleri büyüleyecek, yani hayran bırakacak yücelikteydi. Kur'ân'ın bu erişilmez edebi kudreti karşısında kıskanıp dayanamayan putperest müşrikler, Hz. Muhammed (aleyhisselam) için, "O becerikli bir şâirdir" diyorlardı. Oysa Kur'ân'ın uzaktan yakından şiirle hiçbir ilgisinin ve benzerliğinin bulunmadığını devrin şâirleri de ister istemez kabul ediyorlardı.

İlgili 69. âyetle bu gerçek açıklanıp hatırlatılıyor ve putperestlerin id-

diası reddedilerek şiir konusunda uzman olanlar insafa davet ediliyor.

Siyercilerin tespitine göre, Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz gerçekçi olan şâirleri beğenmiş ve sırası geldikçe onları övmüştür. Örneğin ünlü şâir Lebid'in birkaç mısra'ı Kur'ân'daki beyânla uyum sağladığı için Hz. (aleyhisselam):

"Şâirlerin en doğrusu Lebid'dir" buyurmuştur.[1] Diğer bir rivayette ise, şöyle buyurulmaktadır:

"Şâirin dediği en doğru söz, Lebid'in şu sözüdür: Haberiniz olsun ki, Allah'tan başka her şey bâtıldır."[2]

Ayrıca şâirlerin İslâmiyet'i ve Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ı hicveder anlamdaki sataşmalarına ve taşlamalarına karşılık, Kur'ân ve Peygamberi savunan İslâm Şâiri Hasan (radıyallahu anh)'ın, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in iltifatına mazhar olduğu bilinmektedir.

Rasulullah (aleyhisselam)'ın şiirle hiç meşgul olmadığı kesindir. O kadar ki, şâirin mısraını, farklı şekilde okumuş ve bu şiirin kalıbını çok iyi bilen Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh) mısra'ın doğru şeklini okuyarak düzeltmiş ve şöyle demekten kendini alamamıştır: "Ya Rasulallah! Senin şâir olmadığına her zaman şehadet ederim."

Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın tesadüfen şiir kalıbına giren birkaç sözü vardır. Huneyn Savaşı'nda parmağı kanayınca iki mısrayı andırır şekilde söylediği rivayet edilir. Şüphesiz O, bunları şiir maksadıyla söylemiş değildir. Kendisi çok fasih ve net konuşmasını bildiğinden bazen şiiri andırır cümlelerin mübarek dudaklarından çıktığı görülmüştür. Meselâ yukarıda parmak kanama olayında söylediği iki mısra' şiir havasını verirse de gerçekte şiir değildir. Nitekim şiir kalıplarını çok iyi bilen ve edebiyatta haklı üne sahip olan Ebu'l-Hasen el-Ahfeş, bu iki cümlenin şiir olmadığını, o ölçülere girmediğini kaydetmiştir. Ünlü gramerci Halil de aynı görüşü paylaşmıştır.[3]

Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de ilk nazarda şiire benzeyen bazı âyetler

1 Tefsir-i Kurtubi: 15/54

2 Buhari/Menakıb-ı Ensar: 26, Edeb: 90 - Müslim/Şiir: 3-6 - İbn Mâce/Edeb: 41 - Ahmed: 2/248, 393, 458, 470

3 el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân/Kurtubi: 15/5253 - Lübabu't-te'vil: 4/11

vardır, ama üzerinde dikkatle durulduğunda şiir kalıbına girmediği kesinlikle anlaşılır. Meselâ: نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ âyeti bu cümledendir.

Kur'ân-ı Kerim'deki kelime dizisi ve konumu olağanüstü bir özellik gösterir. O kadar ki kelime seçimi ve konumu, cümle konumu ve yeri insan gücünü aşmaktadır. Tarih boyunca hiçbir edip ve şâir Kur'ân âyetlerine benzer bir cümle ve mısra' kuramamıştır. Zira hiç kimse Cenâb-ı Hak ile yarışa kalkışamaz, O'ndan daha iyisini vücuda getiremez, icad edemez. İşte Kur'ân-ı Kerim'in kolay ve çabuk ezberlenmesinin hikmetlerinden biri de budur. İnsan eliyle değiştirilen, ilâhi özelliğini kaybeden Tevrat ve İncil'i bütünüyle ezber bilen bir din adamına rastlanmamıştır.

Nitekim Mekke ve çevre kabilelerde büyük bir üne sahip olan Şâir Tufayl, Mekke'ye geldiğinde Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz tarafından okunan birkaç âyeti dinleyince, bir anda şaşırmış ve âdeta büyülenmiş, "mümkün değil bunlar insan sözü olamaz. Şiir de değildir. Bunlar olsa olsa kâinatın Rabbinin yüce sözleridir" diyerek Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın peygamberliğini tasdik edip İslâm'a girmiştir.

Bunun için 69. âyetin son kısmında Kur'ân'ın nasıl bir söz olduğu çok özlü ve anlamlı şekilde şöyle açıklanmaktadır:

"O ancak katıksız bir öğüt ve açık ortada bir Kur'ân'dır."

Bakıllâni ve Taha Hüseyn'in de dedikleri gibi, Kur'ân ancak Kur'ân'dır, onu başka bir söze benzetmek veya kıyas etmek mümkün değildir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, âhiret âleminde mü'minlere hazırlanan nimetler konu edildi; inkâr ve tuğyanda ısrar edip dönüş yapmadan ölen kâfirler için hazırlanan azaptan birkaç safha nakledilerek yönlendirici bir anlatım tarzı uygulandı. Sonra da Kur'ân'ın yüceliği ve benzersizliği üzerinde durularak Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın şâir olmadığı, ancak Allah'tan alıp öylece tebliğde bulunduğu belirtilerek aydınlatıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhi kudret ve tasarrufa delâlet eden davarlar konu ediliyor ve onların münhasıran insanlar için yaratıldığına değinilerek ilâhi lütuf ve ihsana dikkatler çekiliyor. Sonra da insanın nutfeden yaratılmasına parmak basılarak biyolojik açıdan konuyu incelememiz isteniliyor. Bilâhare Cenâb-ı Hakk'ın varlığına delâlet eden birkaç belge açık-

lanarak insan aklına ışık tutuluyor.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ ﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾ فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٦﴾ أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَى وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾ فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

71- Görmediler mi ki, biz (kudret) ellerimizin imalâtı olan davarları yarattık; böylece onlar buna sahip bulunuyorlar.

72- Onları kendilerine boyun eğer kıldık da bir kısmı binekleridir, bir kısmının da etini yemektedirler.

73- Kendileri için onlarda birtakım yararlar ve içecekler de vardır. Artık şükretmezler mi?

74- Yardım olunurlar (kendilerine imdad olunur) diye, tutup Allah'tan başka ilâhlar edindiler.

75- Halbuki o ilâhların, onlara yardımda bulunmaya güçleri yetmez; onlar ise, o ilâhlar için hazır (koruyucu) askerlerdir.

76- Sakın onların sözü seni üzmesin. Şüphesiz ki, biz onların gizlediklerini de, açığa vurduklarını da biliriz.

77- İnsan, kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmedi mi? Buna rağmen bir de bakarsın ki o, (bize karşı) açık bir hasım.

78- Kendi yaratılışını unuttu da "Çürüdüğü halde bu kemikleri kim yaratabilir?" diyerek bize misâl vermeye kalkıştı.

79- De ki: Onu ilk yaratıp meydana getiren diriltecektir. O, yaratışın, yaratılışın her özelliğini bilendir.

80- O ki, size yeşil ağaçtan ateş meydana getirdi. Siz de o ateşten yakıp duruyorsunuz.

81- Gökleri ve yeri yaratan, onların bir benzerini (veya tıpkısını) yaratmaya kudreti yetmez mi? Elbette yeter. O her şeyi yaratandır, bilendir.

82- O, bir şeyi (var kılmayı) dileyince, O'nun emri sadece "ol!" demesidir, o şey hemen oluverir.

83- Her şeyin mülkü (mukadderat ve tasarrufu) elinde olan (Allah) çok yücedir, çok münezzehtir ve ancak O'na döndürüleceksiniz.

Nimette İlâhi Damgayı Görebilmek

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ

"Görmediler mi ki, biz (kudret) ellerimizin imalâtı olan davarları yarattık; böylece onlar buna sâhip bulunuyorlar."

Kur'ân-ı Kerim'in kelime konum ve dizimi; taşıdığı yüksek mâna ve hikmeti; cihanşümul hükümleri bakımından da insan gücünü çok aştığı belirtildikten sonra, onu indiren Cenâb-ı Hakk'ın üstün kudretinin damgasını, benzersiz sanatının izlerini taşıyan nimetlerden bir kısmına yer verilerek insan aklına hem ışık tutuluyor, hem de ilmi araştırma yapmasına dayanak olacak malzeme veriliyor. Şöyle ki:

Vasıtasız, vekâletsiz ve ortaksız; örnek ve modelsiz yaratılan davarlardan her biri insanlardan yana birçok yararları beraberinde taşıyarak var kılınmıştır. Evcil tabiatlı yaratılmaları, yani kısa sürede eğitilip evcilleştiril-

meleri, ilâhi plân gereğidir. Bunun için tek ve çift tırnaklı evcil hayvanlardan kimi binek olarak kullanılmaya; kimi de etinden, yününden, kılından, sütünden, derisinden ve sakatatından yararlanılmaya elverişli özelliktedir.

İlâhi imalâtın verdiği bu çok faydalı nimetlerin yerini başka bir nimet dolduramamaktadır. Öyle ki, sentetik kumaş her zaman yün karşısında, suni deri hayvan derisi yanında çok basit ve sönük kalır. O bakımdan yünün, pamuğun ve ketenin yerini dolduracak ve onların sağladığı faydaları sağlayacak maddeler yoktur.

Şüphesiz davarlardan her birinin insan hayatına, beslenmesine, sağlığına ve ekonomik yapısına sağladığı fayda tartışma kabul etmeyecek kadar kesindir. Cenâb-ı Hakk'ın bu nimetler üzerindeki damgasını görüp de şükretmemek mümkün müdür? Cenâb-ı Hak bu incelikleri hatırlatarak insanları, özellikle imân edenleri şu sözleriyle şükretmeye davet ediyor: "Onları kendilerine boyun eğer kıldık da bir kısmı bineklerdir, bir kısmının da etini yemektedirler.. Kendileri için onlarda birtakım yararlar ve içecekler de vardır. Artık şükretmezler mi?"

O halde bütün nimetler Allah'ın tükenmeyen hazinelerinden köpürüp taşmakta ve hepsi de insana yönelmektedir. Davarın sütü, eti, derisi ve diğer kısımları bütünüyle insanın istifadesine uygun özellikte yaratılmıştır. O halde bunca nimetlerle hayatımızı sürdürürken, o nimetleri veren Yüce Kudret'in plân ve programına göre hareket etmemiz gerekmektedir. Aksine bir yol izlemek, nankörlük ve saygısızlık olmuz mı?

İnsanların Korumasına Muhtaç Olan Sahte İlâhlar

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ اٰلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ

"Yardım olunurlar (kendilerine imdad olunur) diye, tutup Allah'tan başka ilahlar edindiler. Halbuki o ilâhların onlara yardımda bulunmaya güçleri yetmez; onlar ise, o ilâhlar için hazır (koruyucu) askerlerdir."

İlâhi kudreti yansıtan evcil hayvanlardan bir kısmının insanların menfaatine sunduğu nimetlere dikkatler çekildikten ve o yegâne kudret sahibi olan Allah'ın her birini kendi sanat fırçasıyla şekillendirip insanların hizmetine verdiği belirtildikten sonra aklını, idrâk ve irâdesini bu doğrultuda kullanmayan inkarcı maddecilere, sapık müşriklere ışık tutuluyor; iyice düşünüp sonuç çıkarmaları hatırlatılıyor.

Cenâb-ı Hak hiçbir zaman korunmaya, yardıma, desteğe, ortağa ve vekile muhtaç değildir. Mülk bütünüyle O'na aittir, her şey üzerinde mutlak tasarrufa ancak O sahiptir. Putlar, canlı-cansız sahte ilâhlar ise, sonradan yaratılan, var kılınan cisimlerdir; ustaya, yardımcıya, emeğe, korunmaya her an muhtaçtırlar.

Böylece kendini korumaya kudreti olmayan, tapıldığı zaman yarar, tapılmadığı zaman zarar veremeyen cisimleri ilâh edinmek selim aklın, sağduyunun kabul edebileceği bir düşünce, bir inanç değildir. İlgili 74-75. âyetlerle akıl sahiplerine sesleniliyor ve çok aziz, şerefli yaratılan insanoğlunun kendinden aşağı varlıklara tapınmasının, insanlığa büyük hakaret sayılacağı dolaylı şekilde hatırlatılıyor.

Nutfeden İnsan Yaratmak

أَوَلَمْ يَرَ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ

"İnsan, kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmedi mi? Buna rağmen bir de bakarsın ki o, (bize karşı) açık bir hasım."

Allah'ın varlığına ve birliğine, kudretinin sınırsızlığına delâlet eden belgeler o kadar çoktur ki, onları saymakla bitiremeyiz. Daha doğrusu kâinat hem bütün olarak, hem de parça olarak O'nun kudretinin izini taşımakta ve varlığına şehadet etmektedir. İnsanın, canlılık vasfı taşıyan spermadan yaratılması, sadece o belgelerden biridir.

Nitekim Allah'ın varlığını inkâr eden ünlü filozof Sir Kari Popper'e, Nobel Armağanı kazanan ünlü beyin uzmanı Edward'ın verdiği cevap çok dikkat çekicidir: "Ben insan beynindeki milyonlarca sinir hücresinin birbiriyle bağlantılarını görünce imân etmekten başka çare bulamıyorum. Oysa felsefenin bu kompleks yapıdan haberi yoktur. Onun için felsefe gelişigüzel iddialar ortaya atar."

Gelelim ana rahmine (dölyatağına) giren spermaya: Yumurta ile birleşince, beyin dahil insanın bütün özelliklerini, inceliklerini, düşünce ve duygularını kendinde taşır. Tıpkı bitkinin bütün özelliklerini kendinde taşıyan tohum gibi. Spermanın yumurtayla birleşip bölünmeye başlamasıyla oluşan cenini ve ait olduğu ruhu ona yerleştirmek suretiyle insan denilen mükemmel canlıyı var kılan Yüce Kudret, öldürdükten sonra insanı yaratamaz mı?

Hangi uzman veya hangi cihaz on milyar kabloyu hem ayrı ayrı hizmete yöneltir, hem de bunlar arasında bir yanlışlığa meydan vermeksizin devamlı bir irtibat, alışveriş sağlayabilir?

Bütün bu gerçeklere rağmen ilmini iman desteğinde derinleştirmeyen, aklını gerçeği arayıp bulmakta kullanmayan inkarcı maddeciler, Allah'ı inkâr etmekle kalmazlar, bir de O'na açık hasım kesilip iddialarını sürdürürler. 77. âyetle bu hususa değinilerek bilgi veriliyor.

İLMİ YÖNÜ

Âyette "nutfe"den söz edilirken, kelime belirsiz olarak getirilmiştir. Gramer kaidesine göre bu, yer aldığı konu ve cümleye göre iki değişik manadan birine veya her ikisine delâlet eder. Birincisi vahdet ifade eder, yani ana rahmine intikal eden milyonlarca spermadan çoğu zaman sadece birisi yumurtalığa girer ve öylece cenin oluşur. İkincisi kesret ifade eder, yani ceninin ana rahminde oluşabilmesi için menide birçok spermanın bulunması gerekir.

Günümüzde bu konu üzerinde yapılan ilmi araştırmalar aynı sonucu vermek suretiyle Kur'ân'ı doğrulamaktadır.

Ufalanıp Çürüyen Kemikler Tekrar Bir Araya Gelip Oluşur mu?

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ ۖ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ

"Kendi yaratılışını unuttu da "Çürüdüğü halde bu kemikleri kim yaratabilir?" diyerek bize misâl vermeye kalkıştı."

Cenâb-ı Hakk'ın hilkat (yaratma) kanunu kusursuz işlemektedir. Bu konuda hazırladığı program aksamadan gerçekleşir, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in açıklamasıyla insan tekrar kuyruk sokumundaki küçücük bilyemsi kemikten yaratılır. Tohum nasıl hayatın sırrını kendinde taşıyorsa, yanıp kül olsa bile o kemik ve insani ruh da insan hayatının bütün sır ve özelliklerini, irsi kusur ve meziyetlerini kendilerinde taşırlar. Belli ortam ve şartlar vücut bulup yaratılmalarıyla ilgili kanunlar harekete geçince, insan toprak altından, bitkilerin filizlenip fışkırdığı gibi filizlenir. Çürüyüp çer-çöp haline gelen bitkinin tohumu veya kökü veya taşıdığı sporlar onun benzerini bütün özellikleriyle kendilerinde taşıyıp meydana getirdikleri gibi, çürüyüp toprağa karışan et, kan, kemik, sinir ve benzeri şeylerin de bir benzerini bütün özellikleriyle meydana getirecek olan bilyamsı kemik

ve insani ruh arasındaki manevi irtibat da böyledir.

Bitkiyi ilk yaratan Yüce Kudret, onun benzerini bütün özellikleriyle nasıl yaratıyorsa, yani kudreti buna nasıl yetiyorsa, insanı da ilk yaratan O Yüce Kudret, onu öldürdükten sonra bütün özellikleriyle yaratacaktır. Bitkinin benzerini yaratmak O'na göre ne kadar kolaysa, insanın da yaratılması öyle.

Yeşil Ağaçta Ateşin Meydana Getirilmesi

اَلَّذِى جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْاَخْضَرِ نَارًا فَاِذَآ اَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ

"O ki size yeşil ağaçtan ateş meydana getirdi. Siz de o ateşten yakıp durursunuz."

Ağaçta enerjinin depolandığı; özellikle jeolojik devirlerde toprak altına geçen dev yapılı ağaçların zamanla kömürleşip büyük bir enerji kaynağı oluşturduğu bir gerçektir. İlgili âyetle bu hususa da işaret edilmiş olabilir. Aynı zamanda âyette bir incelik daha söz konusudur; o da "ağaç" anılırken "yeşil" sıfatına yer verilmesidir. Bu, yeryüzünü örten bitki tabakasının durmadan yakıcı madde olan oksijen neşrettiğini; yanma olayının ancak oksijenle gerçekleşebileceğini yansıtmaktadır. Böylece yeşil ağacın birkaç yönden insan hizmetine sevkedildiği ve her yönüyle ilâhi kudret damgasını taşıdığı ortaya çıkmakta ve bunlar O Yüce Kudretin, ölüleri tekrar dirilteceğine delil gösterilmektedir.

Bu konuda Ashab-ı Kiram'ın ünlü âlimlerinden İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın şöyle bilgi verdiği rivayet edilmiştir:

- Arapların çakmak mesabesinde olan Merh ve Afar adında iki ayrı tür ağaçları vardır. Afar, çakmak demiri gibi üstte tutulur, Merh de çakmak taşı gibi altta tutulur. Her iki ağaçtan birer dal kesilip suyu akıtılır ve sonra o iki dal birbirine sürtülerek ateş çıkarılır, yani yanmaları sağlanır.

Kur'ân'da Yâsin suresinin 80. âyetiyle verilen bilgi daha çok bu iki ağaca işarettir; aynı zamanda yeşil olan bütün ağaçları da kapsamına almaktadır.[1]

1 Tefsir-i Kurtubi: 15/60 - Lübabu't-te'vil: 4/13

Göklerin ve Yerin Benzerinin Yaratılması

اَوَلَيْسَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ ۟

"Gökleri ve yeri yaratanın, onların bir benzerini (veya tıpkısını) yaratmaya kudreti yetmez mi? Elbette yeter. O, her şeyi yaratandır, bilendir,"

Cenâb-ı Hak bu âyetle önemli bir husus hakkında bilgi vermektedir: Kıyamet olayının meydana gelmesiyle, mevcut düzenin bozularak alt-üst olması söz konusudur. Ancak bozulan kâinat düzeninin, düzensizlik içinde kalması elbette düşünülemez. Arkasından yeni bir düzen meydana getirilir ki bu, göklerin ve yerin bir benzeri demektir.

Bundan da anlaşılıyor ki, bozulup parçalanan, ölüp çürüyen, dökülüp çer-çöp haline gelen şeylerin, ortam ve şartlar oluşunca benzerleri meydana gelmektedir. Kıyamet gününde diriltilip kaldırılan insanın bedeni, dünyadaki bedeninin benzeridir, fakat her yönüyle aynı değildir. Çünkü bu ikinci bedende sindirim sistemi bütünüyle farklı ve değişiktir. Aynı zamanda organların ve dolayısıyla bedenin yıpranması söz konusu değildir. Zaten dünyada iken de 60-70 yıllık ömür süresi içinde vücudumuz birkaç defa yenilenmekte; günde milyonlarca hücre ölmekte ve yerlerine yenileri gelmektedir.

Cenâb-ı Hak, ezelde hazırladığı plân gereği, kâinatı bütünlüğü içinde amacına doğru hareket ettirirken, meydana gelecek şeyler ve olaylar için "ol" emri ile tecellide bulunur. Bu, eşyayı veya olayı meydana getirecek sebeplerin oluşup harekete geçmesini sağlar.

Bazı ilim adamlarına göre, "ol emri" mucizenin tecellisinde olduğu gibi, sebep ve kanunlar zincirine bağlı olmaksızın tecelli eder ve irâde edilen şey bir anda oluverir. Gerçi bu, Allah'ın sonsuz kudreti dahilindedir; dilerse öyle de olur; ama O'nun koyduğu kanunlar, çizdiği plânlar vardır ve onlar kusursuz şekilde işler ve uygulanır. "ol emri" belli bir seyir içinde kanun, plân, program ve sebeplerle bağlantı kurarak hedefine ulaşır. Buna "Sünnetullah" da diyebiliriz.

O halde her şeyin mülk-ü tasarrufunu kudret elinde bulunduran; hiçbir şeyi boşuna ve anlamsız yaratmayan; yarattığı her şeyi belli kanunlara ve sebeplere bağlayıp belirlenmiş hizmetlere sevkeden O çok yüce kudret, her türlü noksanlıktan, ortaktan ve evlât edinmekten pâk ve mü-

nezzehtir. Dönüş, eninde sonunda O'na olacaktır. Zira her şey O'nun kudretinin tezahürüyle vücut bulmuştur ve vakti gelince o kudrete yönelmek zorundadır.

Her şeyin anahtarı O'nun elindedir. Kâinat bütünüyle O'nun mülkü ve eseridir. O, kendi mülkünde tek tasarruf sahibidir. Bizler mevcut nimet ve imkânlara eğreti olarak sahip bulunuyoruz.

Dönüşümüz Cenâb-ı Hakk'a olacağına göre, O'nun azamet ve kibriyasına yakışır güzel amellerle, iyilik ve faziletlerle süslenmiş bir halde dönmemiz gerekmez mi? İşte Kur'ân-ı Kerim bu gerçeği hatırlatmakta ve aydınlatıcı, yönlendirici öğütler vermektedir.

Yâsin suresine, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın peygamberliği, and içilip, te'yid ve te'kid edilerek başlanıldı. Her şeyin mülk-ü tasarrufunu kudret elinde bulunduran Cenâb-ı Hak tesbih ve tenzih edilerek sure noktalandı.

Bizi bu surenin tefsirine muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senalar; bize bu çalışmamızda ışık tutan, aydınlatıcı bilgiler veren Rasulullah (aleyhisselam) Efendimize ve O'na uyan sâlih mü'minlere salât-ü selâmlar olsun.

37. SURE

SAFFAT SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
182	860	3826

SAFFAT SURESİ

Sureye, sâf sâf dizilip duranlara and içilerek başlandığı için "saffât" ismi verilmiştir.

Surenin tamamı Mekke'de inmiştir. Bunun aksini söyleyen olmamıştır.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden belgeler sıralanıyor.

2- Göklerin ve yerin yaratılmasındaki plâna dikkatler çekiliyor.

3- İnkârcı sapıkların âhiret âlemine inanmamasına değinilerek, bu yüzden kendilerine verilecek uhrevi cezadan haber veriliyor.

4- Cennet ve ondaki güzel nimetler anlatılıyor.

5- Peygamberlerin kıssalarına yer verilerek öğüt ve ibret alınacak safhaları nakledildiyor.

6- Melekleri Allah'ın kızları sananlar veya öyle iddia edenler reddediliyor.

7- Meleklerin aldıkları emir gereği, sâf sâf olup tesbihte bulundukları haber verilerek Cenâb-ı Hakk'ı anmanın füyuzatına işarette bulunuluyor.

8- Peygamberlerden her biri lâyık olduğu şekilde övülerek, yönlendirici misaller veriliyor.

9- Cenâb-ı Hakk'ın peygamberlere selâmla iltifatta bulunduğu açıklanarak, onları salât-ü selâm ile anmamıza işarette bulunuluyor.

10- En güzel övgünün, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsus olduğu belirtilerek sure noktalanıyor.

٣٧ سُورَةُ الصَّافَّاتِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالصَّافَّاتِ صَفًّا ﴿١﴾ فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا ﴿٢﴾ فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٣﴾ إِنَّ إِلَٰهَكُمْ
لَوَاحِدٌ ﴿٤﴾ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ﴿٥﴾ إِنَّا
زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ ﴿٦﴾ وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ ﴿٧﴾
لَا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلَإِ الْأَعْلَىٰ وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ﴿٨﴾ دُحُورًا وَلَهُمْ
عَذَابٌ وَاصِبٌ ﴿٩﴾ إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿١٠﴾

1- Andolsun sâf sâf dizilenlere.

2- Sürükleyip götürenlere, vazgeçirip alıkoyanlara.

3- Kitap okuyanlara.

4- Muhakkak sizin ilâhınız birdir.

5- Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin Rabbidir; doğuların da Rabbidir.

6- Şüphesiz ki biz dünya semâsını (veya en yakın semâyı) yıldızlarla süsledik.

7- Ve orayı itaatten çıkmış her azgın şeytandan koruduk.

8- Mele-i A'lâ'ya kulak verip dinleyemezler ve her yandan atılıp itilerek kovulurlar.

9- Onlar için devamlı azap vardır.

10- Ancak bir söz dinleyip kapan olursa, peşine çok parlak bir şihâb (meteor taşı, kıvılcım) takılır.

İLGİLİ HADİSLER

Câbir b. Semure (radıyallahu anh), Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

"Melekler Rablerinin huzurunda sâf sâf durdukları gibi, sizler de sâf sâf olmaz mısınız?"

Bunun üzerine Ashab-ı Kiram sordu:

- Melekler Rablerinin huzurunda nasıl sâf bağlıyorlar? Rasulullah (aleyhisselam) bu soruya şu cevabı verdi:

- Ön safları açık bırakmayıp tamamlıyorlar ve böylece sâf arasında boşluk kalmayacak şekilde yan yana duruyorlar.[1]

"İnsanlardan üç şey ile üstün tutulduk: Saflarımız meleklerin safları gibi kılındı. Yeryüzünün her yanı bize mescid sayıldı. Su bulamadığımız zaman yeryüzünün (temiz) toprağı bize temizleyici kılındı."[2]

Bir Tek İlâh Vardır

إِنَّ إِلَٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ

"Muhakkak sizin ilâhınız birdir."

Kur'ân'da câri olan ilâhi metotlardan biri de, çok önemli bir şey anlatılırken ya da önemli bir olaydan haber verilirken, bazı şeylere and edilerek başlanır.

Nitekim konumuzu oluşturan âyetlerde Allah'ın birliği belirtilirken üç şeye yemin edilmektedir:

1- Sâf sâf olup Cenâb-ı Hakk'ı tesbih eden meleklere ve bu safları düzenleyenlere,

2- Bulutları belli kanun ve sebeplere göre sevkeden meleklere ve insanları kötülüklerden, günahlardan meneden Kur'ân hükümlerine,

3- Allah'ı anıp ve bunu tekrarlayarak devam eden meleklere; aynı zamanda Kur'ân'ı düzenli ve düzgün okuyanlara..

1 Müslim/Salât: 119 - Ebu Dâvud/Salât: 93 - İbn Mâce/İkamet: 50 - Ahmed: 101/5

2 Müslim/Mesâcid: 4

Birinci yemin, iş ve ibâdette düzenli olmayı; özellikle de namazda sâf bağlayıp durmayı ilham etmektedir.

İkinci yemin, bulut ve yağmur gibi tabiat olaylarını sevk ve idare eden görevli meleklerin bulunduğuna; her olayın ve konunun üzerinde birçok görevli meleklerin hizmet vermekte olduklarına dikkatleri çekmektedir.

Üçüncü yemin, düzenli şekilde Cenâb-ı Hakk'ı anmanın, düzenli ve düzgün Kur'ân okumanın büyük yararları bulunduğunu telkin etmektedir.

Göklerin, Yerin ve Doğuların Rabbı

رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ

"Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin Rabbidir; doğuların da Rabbidir."

Kur'ân-ı Kerim'de kâinatın tamamı söz konusu edilen yerlerde, üzerinde yaşadığımız gezegen (yerküre) itibariyle "gökler ve yer" tabiri kullanılır. Burada göklerden maksat dünyadan başka diğer bütün gezegen ve sistemler, onlara bağlı bulunan yıldızlardır. O bakımdan konumuzu oluşturan âyette "Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin Rabbi" denilmiştir. Bazen de sadece "Göklerin ve yerin Rabbi" şeklinde bir anlatıma yer verildiğini görmekteyiz ki bu da aynı şeyi ifâde etmektedir.

"Doğuların Rabbi" terkibine gelince: Dünya batıdan doğuya doğru belli bir hızla hareket halindedir. Kutuplardan geçmek üzere ekvatora dik olarak çizildiği düşünülen çembere "meridyen" diyoruz. Ekvator ise, bir dairenin çevresi 360 derece olduğu için 360 parçaya bölünmüştür. Her meridyen arası dört dakikadır. Böylece dünya kendi ekseni etrafında doğuya doğru dönerken her meridyen bir doğu sayılır. Zira her meridyen kendisinden bir sonraki meridyen itibariyle dört dakika önce Güneş'i görmüş oluyor. Böylece "Cenâb-ı Hak" doğuların Rabbidir, denilerek dikkatimiz yerküreye ve onun iki ayrı hareketine çekilmiştir.

Bu konuda "Rab" sıfatının kullanılmasına gelince: Yerküreyi, kâinat planındaki yerine ve belirlenmiş kanunlara bağlı kılarak ona düzenli ve yararlı hareket sağladığına ve bu düzenlemeyi sapasağlam kılıp birtakım sapmalardan koruduğuna işarettir.

Ayrıca dünyanın 23 derece meyilli olması sebebiyle, Güneş'in her gün doğu cihetinde farklı bir yerden doğduğu için de "Rabbü'l-meşârik" şeklinde bir anlatıma yer verildiği düşünülebilir.

Dünya Semasının Yıldızlarla Süslenmesi

إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ

"Şüphesiz ki biz dünya semasını (veya en yakın semayı) yıldızlarla süsledik."

Kur'ân'ın bu anlatım şekli hasr, yani belli sınır içine alıp yalnız belirlenen şey hakkında kullanmayı ifade etmemektedir. Bu kuraldan hareketle, yalnız dünya semasının yıldızlarla süslenmediğini, diğer semalarda da yıldızların bulunduğunu söyleyebiliriz.

Ancak yıldızlar âlemi bir sema veya en yakın sema kabul edilirse, onların ötesinde altı sema daha vardır ki, onlarda yer alan sistem ve yıldızların durumu çok daha farklıdır, yani daha büyük sistemler ve yıldızlar söz konusudur. Zira Kur'ân'da "Kürsi"den söz edilirken, "Gökleri ve yeri kuşatıp kaplamıştır" buyurulmakta ve Hadis-i Şeriflerde ise, Arş'ın en büyük sistem ve yıldız olduğu belirtilmektedir; o kadar ki Arş'a ve Kürsi'ye nisbetle gökle yer, büyük bir çöle atılmış küçük bir halka gibidir, şeklinde bir anlatıma yer verilmektedir.[1]

Bir başka yorumla, görülebilen yıldızlar ve sistemler, yakın sema veya dünya seması sayılabilir. Onun ötesinde büyüklüğünü tasavvur bile edemeyeceğimiz altı sema daha bulunmaktadır.

Yakın semanın yıldızlarla süslenmesi, bize şu inceliği de öğretmektedir: Süsleme mutlaka belirlenmiş bir plân ve programa, belli hesaplara göre olur. O halde yakın semamızda görülebilen yıldız ve sistemler o kadar düzenli, hesaplı ve plânlı konulup ayarlanmıştır ki, düzensizlik, karışıklık hiçbir zaman söz konusu değildir. Her yıldız ve sistem kendine ayrılan sınırlar ve yörüngeler içinde hareketini belirlenmiş hızla sürdürmekte, biri diğerinin sınırına geçmemekte ve düzeni bozmamaktadır.

Nitekim ilgili âyet ve Fussilet suresi 12. âyetle şöyle açıklanmakta ve araştırıcılara temel bilgiler verilmektedir:

1 Bakara suresi: 255. âyetin tefsiri

"Ve sonra onları iki gün (iki devir)de yedi gök şeklinde yerine getirip oluşturdu ve her göğe işini vahyetti (yaratıldığı gayeyi, bağlı bulunduğu kanunu bildirdi). Dünyayı (veya en yakın semayı) kandillerle süsledik ve onu (düzensizlikten) koruduk. Bu, O çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilenin takdiridir."

İtaatten Çıkmış Her Azgın Şeytandan Korunmak

وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ

"Ve orayı itaatten çıkmış her azgın şeytandan koruduk."

Dünya'dan başka göklere ve mevcut sistemlere, onların ötesindeki yüce âlemlere "Mele-i A'lâ" denir. Bu, daha çok ilâhi buyrukları ve olup bitenleri yazan ve Cenâb-ı Hakk'ın emirlerini alıp birbirlerine ulaştırıp tebliğ eden meleklerin bulunduğu yüce âlemler hakkında kullanılır.

Sözü edilen yüce âlemler ve oralarda tecelli eden ilâhi buyruklar, itaatten çıkmış azgın şeytan ve cinden korunmuştur. Buna rağmen o buyruklardan birine kulak verip kapmak isteyen azgın şeytan ve cinne derhal bir şihab (meteor taşı) atılır da ona engel olunur. Çünkü şeytanlar duyduklarına bire dokuz katıp öylece kâhinlere ulaştırırlar.

Bu olay Hicr suresinde 17, Fussilet suresi 12, Enbiyâ suresi 32 ve Mülk suresi 5. âyetlerle beş ayrı yerde az farklı anlatımlarla açıklanmaktadır.

Şeytanlar Ateşten Yaratılmıştır

Cinler ve şeytanların ateşten yaratıldığı bilinmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de "dumansız yalın bir ateşten", "renkli ve zehirli ateşten" yaratıldığı belirtilerek bu konuda kısa bilgiler verilmektedir. Biz ister bu yalın ateşi "ışın" olarak, ister "renkli zehirli alev" olarak yorumlayalım, netice olarak şunu söyleyebiliriz: Ateşten yaratılan bu iki tür ruhani ışık hızını aşan bir sürate sahiptirler. Bir anda üst tabakalara, yani göğe, Mele-i A'lâ'ya doğru yükselme imkânları vardır. Ancak Cenâb-ı Hak, koyduğu sünnet ve hazırladığı kusursuz plân gereği, onların yüce âleme çıkıp gök haberlerini almalarına birtakım engeller koymuş; delip geçici şihabları onlara yönelterek öldürücü ve kavurucu atışlarla sınırı aşanları geri çevirmeyi değişmeyen sistem olarak koymuştur.

Böylece Kur'ân-ı Kerim akan yıldızları, meteortaşları ve uçan daire

sanılan ışıkları bize tanıtmakta ve araştırıcılara ipucu vererek hareket noktalarını belirlemektedir.

Bütün bu açıklama ve anafikirlerden anlıyoruz ki, yedi gök, Arş ve Kürsi çok mükemmel bir plâna göre düzenlenmiş ve her biri için değişmeyen, bozulmayan sınırlar konulmuştur. Gelişigüzel, karmaşık bir durum söz konusu değildir ve olamaz da.

Düşen bir meteortaşı rastgele bir olay değildir. Akan yıldız bir tesadüfe bağlanamaz. Bunların hepsi kusursuz işleyen sistem içinde birtakım amaçlara yönelik meydana gelen olaylardır.

Tekrar edelim ki, varlık âleminde anlamsız bir olay meydana gelmeyeceği gibi, hikmetsiz, faydasız ve gereksiz bir olay da hiçbir zaman söz konusu değildir. Kâinat değişmeyen mükemmel bir plâna bağlı olup şaşmayan kanunlarla idare edilmektedir. Bir yıldızın kayması, bir şihabın kendini göstermesi, bir meteor taşının düşmesi mutlaka bir amaca yöneliktir. Bunun aksini düşünmek veya iddia etmek, kâinatı bütünüyle kör tesadüflere bırakmak demektir ki, kâinatta yer alan her sistem ve meydana gelen her olay bunu kesinlikle reddetmekte, tesadüfün yeri olmadığını göstermektedir. Zira plânsız, programsız, hesapsız ve kitapsız hiç bir düzenleme olmadığı bilimsel açıdan da tespit edilmiş durumdadır. Tefsirimizin birçok yerinde bununla ilgili bilimsel tespitlere yer verilmiştir.

Böylece hadislerin de ışığı altında konuyu incelediğimizde, şeytan ve cinlerin daha çok Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in risalet göreviyle taltif edildiği tarihten bu yana yüce âleme çıkmaları yasaklanmış ve gök haberleriyle onlar arasına birtakım engeller konulmuştur. Öyle ki, daha önceleri konulan sınıra yaklaşıp birtakım haberleri kapma imkânları oluyordu. Son peygamber ilim ve irfanla bütün insanlara gönderilince, sözü edilen sınırlar daha çok koruma altına alınmış ve görevli melekler, çıkmak isteyen cin ve şeytanları bir bakıma ilâhi roket olan şihablarla geri çevirmeye başlamışlar ve bunu aralıksız olarak sürdürmekteler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, gökleri ve yeri yaratıp düzende tutan ve kâinat plânında yer alan her şeyi bir amaca yönelten Cenab-u Rabbi'l-Âlemin'in mutlak tasarruf sahibi olduğu açıklandı. Göklerin, sistemlerin ve yıldızların kendilerine has sınırları, yörüngeleri ve hareketleri bulunduğuna dik-

katler çekilerek meydana gelen olayların hikmeti üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın yüksek ve sınırsız kudretiyle hiçbir şeyi yaratmasının zor olmadığı konu ediliyor ve bu arada insanın o kudret karşısındaki durumuna değinilerek yapışkan bir çamurdan yaratıldığı açıklanıyor; ilâhi kudretin çamuru insan yapacak tasarrufa sahip bulunduğu belirtiliyor. Sonra da bu kudretin izlerini, eserlerini görmeyen inkarcı nankörlerin âhiret alemindeki durumları tasvir edilerek aydınlatıcı ve yönlendirici bilgiler veriliyor.

فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا ۚ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ
﴿١١﴾ بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾ وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذَا رَأَوْا
آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾ وَقَالُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا
تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿١٧﴾ قُلْ نَعَمْ وَأَنْتُمْ
دَاخِرُونَ ﴿١٨﴾ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا
يَا وَيْلَنَا هَٰذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾ هَٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ
﴿٢١﴾ احْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٢٢﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ
فَاهْدُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطِ الْجَحِيمِ ﴿٢٣﴾ وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ ﴿٢٤﴾ مَا لَكُمْ لَا
تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾

11- Onlara bir sor: Kendilerini yaratmak mı daha zordur yoksa bizim yarattıklarımız (gökler, sistemler ve düzenler) mi? Şüphesiz biz onları yapışkan bir çamurdan yarattık.

12- Ne var ki sen onlara (onların inkâr ve inatlarına) şaşıyorsun; onlar ise (senin)le eğleniyorlar.

13- Kendilerine öğüt verilince öğüt almazlar.

14- Bir açık belge (delil veya mucize) görseler, onunla alay ederler.

15- Ve derler ki: "Bu açık bir sihirden başkası değildir,

16- Biz öldüğümüz, toprak ve kemik (yığını) haline geldiğimiz zaman mı, biz (tekrar) dirilip kabirlerimizden kaldırılacağız?

17- Ya önceki dede ve babalarımız da mı?"

18- De ki: "Evet, hem de aşağılanıp rüsvay olduğunuz halde..."

19- Bir tek haykırış yetecek; hemen (dirilip kalktıklarını) görürler.

20- "Vay bize! Bu hesap ve ceza günüdür" derler.

21- Evet, bu yalanladığınız (haklıyı haksızdan, zâlimi mazlumdan, mü'mini kâfirden ve münafıktan) ayırt etme günüdür.

22-23- Toplayıp sürün mahşer yerine o zulmedenleri, eşlerini, yandaşlarını ve Allah'tan başka taptıklarını; hepsini Cehennemin yoluna koyun.

24- Ve onları (belli bir noktada durdurup alıkoyun), çünkü onlar mutlaka sorguya çekileceklerdir.

25- Ve onlara: "Size ne oldu da birbirinize yardım edemiyorsunuz?"

26- Hayır, onlar bugün (ister istemez) teslimiyet içindedirler.

İLGİLİ HADIS

"Kıyamet gününde kul dört şeyden sorulmadıkça yerinden ayrılamaz:

1- Ömrünü nelerle yıprattığından,

2- İlmiyle nasıl amel ettiğinden,

3- Malını nereden kazanıp nerelere harcadığından,

4- Bedenini ne gibi konularda eskitip tükettiğinden."[1]

Diğer bir rivayette, **"Gençliğini nerede, ne gibi konularda eskittiğinden sorulacak"** buyurulmuştur.

İnsan, Yapışkan Çamurdan Yaratılmıştır

فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا

1 Tirmizi/Kıyâmet: 1

"Onlara bir sor: Kendilerini yaratmak mı daha zordur, yoksa bizim yarattıklarımız (gökler, sistemler ve düzenler) mi? Şüphesiz biz onları yapışkan bir çamurdan yarattık."

Muhakkak ki, şunu veya bunu yaratmak konusunda Allah için zorluk, güçlük hiçbir zaman söz konusu değildir ve olamaz da. İnsanın hilkatinden ve vücut mekanizmasından daha karmaşık, daha yetenekli, daha güçlü ve büyük sürate sahip yaratıklar vardır. Nurdan yaratılan melekler, ışık hızını çok gerilerde bırakan ve rakamlarla ifade edilmesi belki mümkün olmayan bir hıza sahiptirler. Arş, Kürsi gibi büyük âlemler ve taşıdıkları özellikler insanın yaratılışı karşısında, bize nisbetle çok daha zor ve akıl almaz ölçü ve anlamdadır. İnsan ise, yapışkan, kokuşmuş bir balçıktan yaratılmıştır. Kâinatın büyüklüğü ve taşıdığı sistemlerin azameti karşısında cirmi itibariyle insan vücudu çok basit kalır. Ruhu, beyni ve kalbi itibariyle çok büyüktür.

Böylece Cenâb-ı Hak, inkarcı nankörleri uyararak, dikkatlerini kâinatın büyüklüğüne, içindeki sistemlerin çokluğuna ve kurulan düzenin akıl almaz mükemmelliğine çekiyor. Böylesine üstün ve sınırsız kudret ve ilme sahip olan Allah'ın insanı öldürdükten sonra yeniden diriltmeye kudreti yetmez mi? Yapışkan çamurdan yarattığı insanı, çürütüp toprak haline getirdikten sonra neden tekrar yaratamazmış?

Yapışkan Çamurdan Yaratılan İnsan

İlk insanın balçıktan yaratıldığı kesindir. Evrim Teorisi'ne gelince, bunun kahramanı Charles Darwin (1809-1882), 3 Nisan 1860'da Asa Gray'e yazdığı mektubunda, "Canlıların sahip olduğu gözleri düşünmek beni bu teoriden soğuttu" demiştir.

Darwin, "Türlerin Menşei" adlı kitabında ise, şu itiraflarda bulunmuştur: "Mesafelerde odağı ayarlayan farklı ışık miktarlarını kabul eden, kürevi ve renklerle ilgili sapmaları taklit edilmez hünerlere sahip olan gözün tabii seleksiyonla oluşabileceğini düşünmek, açıkça itiraf edeyim ki, son derece saçma bir şeydir."[1]

Ancak bu konu Kur'ân'ın beş yerinde farklı anlatımla açıklanırken, sekiz yerinde ise, çamur mânasına gelen "tiyn" kavramı kullanılmıştır. Ko-

1 The Plaın Truth adlı derginin 1982 Eylül sayısında yayınlanmıştır.

numuzu oluşturan âyette, "tiyn-i lâzib" denilirken, Mü'minun suresinde "sülâletin min tiyn" denilmektedir. Birinci tabir "yapışkan çamur", ikinci tabir "süzülmüş çamur" demektir. Geriye kalan altı yerde sadece "tiyn" sözü kullanılmıştır.[1] Hicr suresinde insanın pişmedik kuru, çürümüş ve kokuşmuş balçıktan; Rahman suresinde ise, testi misali ses veren kuru pişmedik çamurdan yaratıldığı açıklanır. İlgili bütün âyetleri bir araya getirdiğimizde, ilk insanın ne tür bir çamurdan yaratıldığı rahatlıkla anlaşılır.[2]

Sonra da bu farklı anlatımlardan anlıyoruz ki, ilk insan Adem (aleyhisselam)'ın çamuru hazırlanırken birtakım safhalardan geçirilmiş, tedrici bir tekâmüle tabi tutulmuş ve böylece her safha ve kademede insan türünün özelliği korunmuştur.

Putperestlerin Âhirete İnanmaması

بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ

"Ne var ki sen onlara (onların inkâr ve inatlarına) şaşıyorsun; onlar ise (seninle) eğleniyorlar. Kendilerine öğüt verilince öğüt almazlar."

Mekkeli putperestler bâtıl ile öylesine kaynaşmışlardı ki, hakkı görüp anlayacak ne gözleri, ne de gönülleri kalmıştı. Günümüzün materyalistleri de öyle. Araştırmadan reddetmek, okuyup incelemeden inkâr etmek, anlamadan karşı çıkmak bu nankörlerin âdeti, aynı zamanda hakka karşı cehaletlerinin bir başka belgesidir. Dinle, dindarla alay etmekten zevk alırlar; peygamber öğüdüne nefret duyarlar; ilâhi kudrete delâlet eden âyet ve belgeleri kendi anlayışlarına göre yorumlayıp lâf ebeliği yaparlar.

İkinci hayata gözlerini açınca, büyük bir şaşkınlık içinde hiç de inanmadıkları âhiret gününe kaldırıldıklarını görürler, "Vay bize! Bu hesap ve ceza günüdür" deyip derin pişmanlık duyarlar.

İlgili âyetler ve âhiret gününün bu safhaları çok duyarlı ve yönlendirici bir anlatımla işleniyor ve inkarcı sapıkların mutlaka sorguya çekilecekleri haber veriliyor.

Kur'ân bu bölümde ilâhi metodun ayrı bir ölçüsünü yansıtmakta ve akıl sahiplerine yol göstermektedir. Şöyle ki, Kur'ân önce dikkatleri ana

1 En'âm suresi: 2, A'raf suresi: 12, Secde suresi: 7, Sad suresi: 71, 76, İsrâ suresi: 61. âyetin tefsiri

2 Hicr suresi 26, Rahman suresi 14. âyetin tefsiri

temaya çekmek için sâf sâf olan, vazgeçirip alıkoyan, ilâhi zikri durmadan okuyan meleklere yeminle başlıyor. Sonra asıl temayı işliyor. Arkasından onu ispat eder mahiyette delil ve belgeler getiriyor ve buna rağmen aklını, vicdanını kullanmayıp önyargısıyla, şartlanmış haliyle düşünüp davrananlar için ilâhi adalet gereği hazırlanan elim neticeyi haber vererek uyarıda bulunuyor. Kalplere, vicdanlara neşter vururcasına âhirette meydana gelecek ibretli safhalardan bir kısmını hatırlatıyor. Öyle ki, o gün her azgın inkarcının, her zorba zâlimin ister istemez Hakk'a teslimiyet göstereceğine parmak basarak gelecek her şeyin çok yakın olduğuna işarette bulunuyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın kudretinin yüceliğine delâlet eden belgeler konu edilerek insanın menşei hakkında açık bilgi verildi. Sonra da Hakk'a karşı gelen inkâra nankörlere hazırlanan uhrevi cezaya değinilerek yönlendirici ve düşündürücü birkaç safha üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, aldatılanlarla aldatanların bir araya getirileceği ve karşılıklı suçlamaların başlayacağı konu ediliyor. Allah'ın varlığına ve birliğine davet edilen kâfirlerin, büyüklük taslamalar ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı cinnet getirmişlikle suçlamaları takbih edilerek, dönüş yapmadan öldükleri takdirde mutlaka elim azabı tadacakları ve bu azabın daha çok onların amellerinin cinsinden olacağı haber veriliyor. Arkasından ihlâs üzere amel eden mü'minlerin uhrevi mükâfatları konu edilerek ferahlatıcı ve tatmin edici bilgiler sıralanıyor.

وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٢٧﴾ قَالُٓوا اِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَأْتُونَنَا
عَنِ الْيَمِينِ ﴿٢٨﴾ قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا
عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ ۚ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا ۖ
اِنَّا لَذَآئِقُونَ ﴿٣١﴾ فَاَغْوَيْنَاكُمْ اِنَّا كُنَّا غَاوِينَ ﴿٣٢﴾ فَاِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِى
الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٣﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾ اِنَّهُمْ
كَانُٓوا اِذَا قِيلَ لَهُمْ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ اَئِنَّا لَتَارِكُوٓا

اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَآءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾
اِنَّكُمْ لَذَآئِقُوا الْعَذَابِ الْاَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾
اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ ﴿٤١﴾ فَوَاكِهُ
وَهُمْ مُّكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾ فِى جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾ عَلٰى سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٤٤﴾
يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِّنْ مَّعِينٍ ﴿٤٥﴾ بَيْضَآءَ لَذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾ لَا
فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٤٧﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ
عِينٌ ﴿٤٨﴾ كَاَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُونٌ ﴿٤٩﴾

27- Birbirlerine yönelip karşılıklı sormaya başlarlar:

28- "Siz bize sağ taraftan (dini açıdan) geliyordunuz" derler.

29- (Diğerleri,) "Yok, sizler aslında inanmamıştınız.

30- Bizim sizin üzerinizde bir sultamız olmadı, ama siz, azıp sapıtan bir millettiniz" derler.

31- "Bu yüzden Rabbimizin hakkımızdaki sözü yerine geldi. Şüphesiz ki artık onu tadıp duracağız."

32- "Evet, sizi biz azdırdık. Çünkü biz kendimiz azgınlar idik."

33- Doğrusu onların hepsi o gün azapta ortaktırlar.

34- Şüphesiz biz, suçlu günahkârlara böyle muamele ederiz.

35- Çünkü onlara: "Allah'tan başka ilâh yoktur" denildiği zaman büyüklük taslayıp (bunu kabul etmeyi gururlarına yediremediler).

36- Ve derlerdi ki: "Deli bir şâir için hiç tanrılarımızı bırakır mıyız?"

37- Hayır, (O, deli değildir.) O, hak ile gelmiş ve peygamberleri tasdik etmiştir.

38- Ve sizler, elbette elem verici azabı tadacaksınız.

39- Ve ancak siz, yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız.

40- Ancak Allah'ın (imân temeli üzerinde gelişip) iyi niyetli, gösterişten uzak, samimi kulları müstesna..

41- İşte bunlar için bilinen, belirlenen bir rızık vardır;

42-43- Meyveler (sunulur) ve kendileri Nimet Cennet'inde; (veya Naim Cenneti'nde) ağırlanırlar.

44- Kanepeler üstünde karşılıklı otururlar.

45- Pınardan doldurulan kâseler ile etraflarında dolaşılır.

46- Bembeyaz, içenlere lezzet verir.

47- İçinde tiksindirici hiçbir şey yoktur ve onlar bundan sarhoş da olmazlar, kendilerinden de geçmezler.

48- Yanlarında bakışlarını yalnız eşlerine çevirmiş iri gözlü (huriler) bulunur.

49- Sanki onlar(ın her biri) saklı bir yumurta (gibi pürüzsüzdür).

Küfrün Önderleriyle Kendilerine Uyanların Tartışması

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ

"Birbirlerine yönelip karşılıklı sormaya başlarlar."

Âhiret gününde gerçekler ortaya çıkarılıp ilâhi adalet terazisi kurulur. Dünyada küfrün önderliğini yapıp hem sapıtan, hem de saptıranlarla saptırdıkları kimseler bir araya getirilir ve karşılıklı tartışmalı senaryo başlar: Aldatılıp saptılanlar, kendilerini saptıranlara: "Siz haktan yana görünüp geliyordunuz" diyecekler. Saptıran mağrurlar ise, "Hayır siz zaten inanmamıştınız, doğru yol üzerinde bulunan kimseler değildiniz" diye cevap verecekler. Sonra da devamla şöyle diyecekler: "Hem bizim sizin üzerinizde bir sultamız ve kahrımız da yoktu. Sizler zaten azıp sapıtan bir millettiniz. Bununla beraber bugün hepimiz hak ettiğimiz azabı tadacağız. Zira kendimiz yozup azdığımız gibi, sizi de azgınlığa ittik."

Böylece o gün bu iki grup da azaba ortaktırlar, karşılıklı sürtüşme ve tartışmanın bir yarar sağlamayacağını onlar da anlayacaklar ve ister istemez ilâhi adaletin hükmüne boyun eğecekler.

Kur'ân-ı Kerim bu son derece düşündürücü dramatik safhayı haber

verirken, körü körüne şu veya bu liderin veya ileri gelen kimsenin peşine takılmanın dünyada da, âhirette de çok kötü ve üzücü sonuçlar doğuracağına dikkatleri çekmekte ve böylece ölmeden önce bu gibi hatalı yollardan dönmenin rahmet olacağını hatırlatmaktadır. Aynı zamanda önder ve lider durumunda olan kişilerin de, kitleyi sürükleyen kahramanların ve mürşitlerin de büyük bir sorumluluk taşıdığına işaretle; halkı iyiye, doğruya, güzele ve fazilete; tek kelimeyle "sırat-ı müstakim"e davet etmedikleri takdirde taşınması zor ağır vebal altına gireceklerini dolaylı şekilde haber vermektedir.

Allah'tan Başka Hakiki İlâh Yoktur

إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ

"Çünkü onlara: Allah'tan başka ilâh yoktur, denildiği zaman büyüklük taslayıp (bunu kabul etmeyi gururlarına yediremediler)."

Allah'ın varlığı ve birliği "Kelime-i Tevhid"le ifade edilir. Zira bu kelime, kâinat plânının özünü, mayasını teşkil eder ve var kılınan her şeyin, ilâhi kudretin eseri bulunduğunun damgasını oluşturur. Dünya bu kelimenin cazibesiyle döner; Güneş bu kelimenin ışık ve nurunu yansıtır; canlılar bu kelimenin rengiyle boyanır ve bu kelimenin sunduğu tadı, lezzeti, şifa ve rahmeti taşır. Atom çekirdeği ve etrafındaki elektronlar bu kelimeyi terennüm eder. Bütün hak dinler ve peygamberler bu kelimeyi açıklar da kalp ve kafalara onun ışığını tutar. Hak ile bâtıl, doğru ile eğri bu kelimeyle birbirinden ayrılır ve ayırt edilir. Her şey bu kelimenin feyizli havasında amacına yönelip hizmetini sürdürür; yüklendiği programı yerine getirir. Ancak insanların ve cinlerin çoğu kendilerini bu kelimenin cazibesinin dışına atmaya çalışırlar; ona yönelecekleri yerde sırtlarını çevirirler. Kaba kuvvetin, servet ve makamın, nefis ve şehvetin verdiği sahte gururla kendilerini yoktan yaratıp varlık alanına getiren Yüce Kudret'e yönelmezler. Her organları, hattâ her hücreleri üzerine basılan bu kelimenin damgasını görmezler.

O bakımdan "Kelime-i Tevhid"i açıklayan Kur'ân-ı Kerim'e eskilerin masalı, orta çağın köhne kitabı demekten çekinmezler. Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı da ya akli dengesi bozuk ya da histerik sayarlar.

Oysa indirildiği günden beri durmadan cilalanan ve ilâhi kudreti

yansıtan Kur'ân'ı Kerim hep ilmin, medeniyetin ve çağın önünde yürümüş; her geçen gün lafzıyla, manasıyla ilâhi olduğu daha iyi anlaşılmaya başlanmış ve her yönüyle insan kafasının eseri olmadığını isbat etmiştir.

Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'e gelince: O'nun akli dengesi kemal mertebesinde idi; ruh ve beden sağlığı kusur kabul etmeyecek afiyet düzeyinde bulunuyordu. Tebliğ ettiği esas ve prensiplerle Allah'ın son peygamberi olduğunu isbatladı. Mükemmel bir insan olduğunu düşmanlarına bile kabul ettirdi. Aynı zamanda kendisinden önce gelip geçen hak peygamberleri de tasdik edip onların kadr-u kıymetini yüceltti ve onlar hakkında her türlü yanlış görüş ve tespitleri çürütüp en doğru bilgiyi insanlığa armağan etti.

O halde Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a deli diyebilmek için gerçekten deli ve sapık olmak gerekir. O'na histerik diyebilmek için çok cahil ve şaşkın ya da garazkâr olmak icap eder.

İlgili âyetler bu gerçekleri çok duyarlı ve anlamlı sözlerle yansıtarak insan aklına, vicdanına ve düşüncesine ışık tutmakta, kalpleri doğruya yönlendirmektedir. Öyle ki, 15 asır önce, okur-yazar bile olmayan, bir zatın gerçek medeniyetin ölçü ve kurallarını haber veren, ilme öncülük yapan, Çağların önünde yürüyen Kur'ân'ı yazıp ortaya koyduğu iddia edilebilir mi? Bu mümkün müdür? Böyle bir iddia insanı ve ülkeyi nereye götürür? Aynı zamanda insanlığa ne gibi faziletler ve iyilikler kazandırır? Mekkeli inkarcı azgınların bu tür iddiaları onları nereye götürdü ve kendilerine ne gibi değerler, faziletler kazandırdı?

Hak red ve inkâr edilince geriye sadece sapıklık ve bâtıl kalır. Tarih, inkarcı azgınların, bâtılı savunan zorbaların, peygamberlere deli diyen dengesizlerin kalıntılarıyla doludur. Dünyanın ne yanına gidilirse gidilsin, onlardan geriye kalan birtakım belgelere rastlamak, mahzun ve mükedder bakışlarıyla boyunlarını büküp duran harabelerini görmek mümkündür.

Şüphesiz ki, hilkat kanununun gereğine uymayan, yaratıldığı amacın dışına çıkan, her organı üzerinde iz bırakan ilâhi damgayı göremeyen ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı, aynı zamanda Kur'ân-ı Kerim'i akıl, idrâk ve vicdan; ilim ve irfan gözüyle incelemeyen maddeci sapıklara, dönüş yapmadan öldükleri takdirde âhirette verilecek ceza, sadece kötü niyet ve amellerine karşılık olacak; kimseye haksızlık edilmeyecektir. Zira kâinat

her şeyiyle "Kelime-i Tevhid" odağı etrafında varlığını, hareketini ve hizmetini kusursuz sürdürürken, kâinatta yer alan ve en şerefli varlık olan insanın buna ilgisiz ve yabancı kalması veya umursamaması büyük bir gaflet ve dalâlet değil midir? Aynı zamanda bu anlayış ve tutumu; bâtılı, ahlâksızlığı, azgınlık ve haklara tecavüzü ayakta tutmaktan başka neye yarar? İşte bütün bu sapma, inkâr ve inadın cezası sonu gelmeyen bir azap olacak, inkarcı nankörleri yakacaktır. Zira inkârın mânevi ateşi dünyada onların kalbini, irfanını yaktığı gibi, âhirette de her şeylerini yakacaktır.

Samimi Kullar

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ

"Ancak Allah'ın (imân temeli üzerinde gelişip) iyi niyetli, gösterişten uzak, samimi kulları müstesna. İşte bunlar için bilinen, belirlenen bir rızık vardır."

Hak ile bâtıl karşılaştırılıp her birinin ayrı ayrı tariflerine, ölçülerine, anlamlarına ve getirecekleri sonuçlarına yer verildikten; bâtılı temsil edenlere hazırlanan elim azap açıklandıktan sonra, Allah'ın muhlis, yani samimi kullarına hazırlanan yüce nimetlere dikkatler çekilmektedir. Tıpkı mihnet, sıkıntı, açlık ve sefaletten sonra huzur, güven ve nimete kavuşmak gibi ferahlatıcı bir sonuçtan haber verilmektedir. Sıkıntı ve üzüntüden sonra genişlik, refah ve neşenin nasıl bir anlam ve değer taşıdığını düşünürsek, elim azaptan söz edildikten sonra mü'minlere vadedilen yüce ve kalıcı nimetlerden bahsetmek de öylesine bir anlam ve değer taşımakta ve imân cevherinin paha biçilmez bir nimet olduğu vurgulanmaktadır.

İçini küfür, tuğyan, haksızlık, gösteriş ve alayiş kirinden temizleyip aklıyla, vicdanıyla, bilgi ve araştırmasıyla Allah'a yönelerek kulluk görevini ve gereğini ihlâs düzeyinde samimi anlayış, deruni zevk içinde yerine getirenlere "muhlisin" denir. İnsana bu yüce mertebeye erişmenin yolunu Peygamber ve Kitap açar; Cenâb-ı Hak da kulunun samimiyetine göre onu doğruya, hakikate eriştirir. Çünkü doğru yola kavuşturmak O'na aittir.

Beşer Arzusuna Cevap Veren Yedi Nimet

Konumuzu oluşturan 42. âyetten 49. âyete kadar, Cenâb-ı Hak sonsuzluk yurdu olan Cennet'te insan arzusuna mükemmel biçimde cevap veren yedi üstün nimetten haber vermekte ve bütün bunlara kalıcı olarak

dünyada erişmenin mümkün olmadığına işaret etmektedir.

Bu nimetleri sıralayalım:

1- Allah tarafından yaratılıp her mü'min için belirlenmiş sonu gelmeyen rızık,

2- Çeşitli meyveler ve ağırlanmalar,

3- Nimetlerin köpürdüğü cennetler,

4- Tarifi mümkün olmayan kanepeler üzerinde karşılıklı oturmalar,

5- Bembeyaz, içenlere lezzet veren içecekler, sarhoş etmeyen, tiksindirmeyen içkiler,

6- Özenle saklanmış beyaz yumurta misali huriler,

7- Ve istenilen her türlü hizmetler..

Bunlar Cenâb-ı Hakk'ın muhlis kullarına hazırlayıp vadettiği sonsuz nimetlerdir. Hepsi de arzuları karşılayacak, isteklere cevap verecek, gönül yatışkanlığı sağlayacak ve her yönüyle tatmin edecek özellikte yaratılmıştır. Allah'ın vaadi haktır, zamanı gelince mutlaka gerçekleşir.

Cennet Şarabı

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ ۢ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ۚ

"Pınardan doldurulan kâseler ile etraflarında dolaşırlar. Bembeyaz, içenlere lezzet verir."

"Şarap" kelimesi, içilebilecek her sıvıya verilen genel bir isimdir. Çoğulu "eşribe" gelir. Türkçemizde bu kavram daha çok üzümden elde edilen alkollü içkiye ad olmuştur. "Cennet Şarabı" Kur'ân'da üç yerde "şarab" kelimesiyle anılmış; üç yerde ise Cehennem'de mideleri rahatsız eden kaynar suya "şarabün min hamim" denilerek buna yer verilmiş ve bir yerinde arının taşıdığı bal hakkında kullanılmış; bir yerde yağan yağmura bir yerinde de kaplıca suyuna bu ad verilmiştir.[1]

Cennet Şarabı'na gelince: İlgili 46 ve 47. âyetlerde bunun vasıfları dört madde halinde belirlenmektedir. Şöyle ki:

---

1 Sâd suresi: 51, İnsan suresi: 21, Yâsin suresi: 73, Yunus suresi: 4, Nahl suresi: 10, Nebe' Suresi 24, Nahl suresi: 69 ve Sad suresi: 12. âyetlerin tefsiri

1- Rengi beyazdır.

2- Çok nefis ve lezzetlidir.

3- Baş ağrısı yapmaz, şuuru zedelemez, hastalığa yol açmaz (bütünüyle şifâ ve huzur sağlar).

4- Sarhoş etmez, tatlı bir rehavet ve uzun süre neşe verir.

Cenâb-ı Hak bu son iki vasfı "gavl" ve "yünzefun" sözüyle özetlemektedir.

Cennet Kadınının Özelliği

وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ

"Yanlarında bakışlarını yalnız eşlerine çevirmiş iri gözlü (huriler) bulunur. Sanki onlar(ın her biri) saklı bir yumurta (gibi pürüzsüz)."

Cennetteki eşler, ister huri olsun, ister dünyadaki eşler olsun, birtakım özellikler taşırlar.

İlgili âyetlerle onların daha çok üç özelliği konu edilmekte ve meraklılar için kısa bilgi verilmektedir:

a) Tatlı bakışlarını yalnız eşlerine çevirirler, başkasına kesinlikle ilgi duymazlar.

b) Gözleri büyükçedir ve çekicidir (ki bu onların güzelliğinin bir başka ölçüsü sayılır).

c) Deve Kuşu'nun kumlar arasında çok tatlı beyaz renkte ve oldukça pürüzsüz yumurtası gibi bir tazelik, pürüzsüzlük ve güzelliktedirler.

Nebe' suresi 34. âyette ise, bunların iki ayrı özelliği daha konu edilmektedir. Şöyle ki:

a) Göğüsleri yeni kabarmış tazeliktedirler,

b) Hepsi yaşıttırlar.

Başka âyetlerde ise onların her türlü kir ve murdarlıktan uzak, el değmedik şekilde temiz oldukları haber verilmekte ve böylece Cennet'te kadınlar için ayhali ve lohusalık gibi arazların söz konusu olmadığına işaret edilmektedir.

Bütün bu çekici ve son derece güzel nimetler, tevhid temeli üzerinde yükselen samimi amellerin karşılığıdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, halkı yanlış yola sürükleyip götüren liderler ve rehberler konu edildi. Âhiret gününde bunlarla aldattıkları kimselerin karşılıklı birbirlerini suçlayacakları haber verilerek dünyada kimlerin peşine takılmması gerektiğine işarette bulunuldu, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'i cinnet getirmişlikle suçlayan inkarcı sapıkların nasıl katı bir tutum içinde bulundukları tasvir edildi. Sonra da inananlar ve inanmayanlar için âhiret gününde hazırlanan ceza ve mükâfatlar üzerinde durularak aydınlatıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Cennete giren mü'minlerin, dünyada iken inkarcılarla aralarında geçen konuşmaları hatırlayarak küfür fırtınasından kurtulduklarına sevinecekleri haber veriliyor. İnkâr üzere ölen yakınlarının Cehennemde azap gördüğüne bakınca, Allah'a hamd ederek huzura kavuşacaklarına dolaylı şekilde atıf yapılıyor.

İnkarcıların öldükten sonra dirilmeye inanmadıklarına dikkatler çekilerek, büyük fırsatları kaçırdıklarına işaret ediliyor ve Cehennemde hazırlanan çeşitli azaplardan birtakım safhalar anlatılıyor. Arkasından imân temeli üzerinde yükselen sâlih amellerini ihlâs mayasıyla mayalayan mü'minlerin bu azaplardan kurtulacakları haber verilerek ilâhi adaletin şaşmayacağına işarette bulunuluyor.

فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَآءَلُوْنَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ اِنِّىْ كَانَ لِىْ
قَرِيْنٌ ﴿٥١﴾ يَّقُوْلُ اَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِيْنَ ﴿٥٢﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا
ءَاِنَّا لَمَدِيْنُوْنَ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ اَنْتُمْ مُّطَّلِعُوْنَ ﴿٥٤﴾ فَاطَّلَعَ فَرَاٰهُ فِىْ سَوَآءِ
الْجَحِيْمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتَّ لَتُرْدِيْنِ ﴿٥٦﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّىْ لَكُنْتُ
مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ ﴿٥٧﴾ اَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِيْنَ ﴿٥٨﴾ اِلَّا مَوْتَتَنَا الْاُوْلٰى وَمَا
نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَ ﴿٥٩﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ

الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾ أَذَٰلِكَ خَيْرٌ نُّزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً
لِّلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ
رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾ فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾ ثُمَّ
إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾
إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلَىٰ آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ
ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِم مُّنذِرِينَ ﴿٧٢﴾ فَانظُرْ
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنذَرِينَ ﴿٧٣﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾

50- Birbirlerine yönelip sordular;

51- Onlardan bir sözcü şöyle der: "Doğrusu bir yakınım vardı.

52- Bana, "Cidden sen de mi inananlardan, (söylenen şeyleri tasdik edenlerden)sin?

53- Biz mi ölüp toprak ve kemik yığını haline geldiğimizde (yeniden dirilip) hesap ve ceza göreceğiz?" diyordu.

54-55- Bir diğeri, "Onun ne durumda olduğunu bilir misiniz? derken bakar da onu Cehennemin ortasında görür."

56- "Allah'a yemin olsun ki, neredeyse beni de mahvedecektin" der.

57- Eğer Rabbimin (bana şuur ve anlayış veren) nimeti olmasaydı, muhakkak ben de (azaba) hazır duruma getirilenlerden olurdum.

58-59- (Onlar artık o gün) biz birinci ölümümüzden başka bir daha ölmeyeceğiz ve biz azaba da uğratılmayacağız değil mi? (derler.)

60- Şüphesiz ki bu büyük bir kurtuluştur.

61- (Dünya'da) çalışanlar bunun gibi bir kurtuluş için çalışsınlar!

62- Nasıl, böyle bir nimete konmak mı daha hayırlıdır, yoksa Zakkum ağacı mı?

63- Şüphesiz ki biz o ağacı zâlimler için bir fitne (bir dert ve kaygı) kıldık.

64- O bir ağaçtır ki Cehennem'in tâ dibinden çıkar.

65- Tomurcukları (veya meyveleri) şeytanların başlarına benzer.

66- Onlar (Cehennem'dekiler) mutlaka ondan yiyecekler de karınlarını onunla dolduracaklar.

67- Sonra da bunun üzerine onlar için iyice kaynar bir su ile karışık bir içecek var.

68- Sonra elbette dönecekleri yer yine Cehennem'dir.

69- Çünkü onlar babalarını sapıklık içinde buldular.

70- Onların izleri üzerinde koşturup durdular.

71- Ve andolsun ki, onlardan önce gelip geçenlerin çoğu da sapılmıştı.

72- Andolsun ki, biz onlara uyarıcı peygamberler göndermiştik.

73- Artık sen, o uyarılanların sonunun ne olduğuna bir bak!

74- Ancak iyi niyetli, samimi, gösterişten uzak, kendini hakka veren Allah kulları müstesna.

Âhireti İnkâr Etmeyi Aydınlık Sananlar

فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ۝ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ

"Birbirlerine yönelip sordular; onlardan bir sözcü şöyle der: Doğrusu bir yakınım vardı, bana, cidden sen de mi inananlardan (söylenen şeyleri tasdik edenlerden)sin? diyordu."

Kur'ân-ı Kerim, taşıdığı ilâhi metot ve üslubuyla, dünyada iken âhirete, oradaki hesap ve cezaya, mükâfat ve kalıcı nimetlere inanmayıp aydın bilgili geçinen kişinin, inanan arkadaşıyla bu konudaki karşılıklı konuşmalarını konu ediniyor ve âhirette inanan kişinin Cennet'e girdikten sonra yakınıyla aralarında geçen bu konuşmayı hatırlayıp onun cehennemde ne durumda olduğunu görmek istediğini tasvirle, hâlen dünyada bu düşüncede olanları uyarıyor.

İnanan kişinin o inkarcı sapık arkadaşına uymadığı, bu sebeple büyük bir kurtuluşa eriştirildiği anlatılarak Cennetin nasıl büyük başarı ve

kurtuluş yurdu olduğu açıklanıyor. Sonra da bu kurtuluşa eren mü'minin diğer insanlardan yana dilek ve temennisi naklediliyor ve "Dünyada çalışanlar bunun gibi bir kurtuluş için çalışsınlar!" buyurularak rahmet kapısının açık bulunduğu haber veriliyor.

Böylece Kur'ân'da ileride kesinlikle meydana gelecek olan olaylar, meydana gelmiş gibi kabul edilip uyarıcı, öğütleyici ve ibret verici tasvirlerle kalp ve kafalar yönlendiriliyor. Zira gelecek olan her şey yakındır; olacağı kesinlik kazanan bir olay, meydana gelmiş demektir.

Zakkum Ağacı

أَءِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَءِنَّا لَمَدِينُونَ

"Nasıl böyle bir nimete konmak mı daha hayırlıdır, yoksa Zakkum ağacı mı?"

Bu âyetle birlikte "zakkum" sözü Kur'ân'ın üç yerinde anılmaktadır.[1]

Zakkum ağacı, daha çok bâdiyede yetişir. Yasemine benzer çiçekleri vardır; yapraklarının çok acı olduğu söylenir.

Cehennem'de yetişen ve dalları her tarafa uzanıp yayılan fena kokulu ve son derece acı ve tiksindirici bir ağaca bu ismin verilmesi, bizim anlamamızı kolaylaştırmak içindir. Nitekim Cennet'te dalları her tarafa ulaşıp yayılan ve ferahlatıcı gölgesi olan Tubâ Ağacı'ndan söz edilmektedir.[2]

Cehennem'de ağaç yetişir mi? Kayaları çatlatıp fışkıran, denizin derinliklerinde renk renk, biçim biçim yeşeren bitkileri gördüğümüz için kabul ediyoruz ve kayada, tuzlu suda bitki yetişmez demiyoruz. Cehennem'i, ondaki ortam ve şartları bilmediğimiz için böyle bir ağacın orada yetiştiğini inkâr etmemiz mi gerekir? Hayır, çünkü biz, ne Cehennem'deki yakıtın mahiyetini ve tesirini; ne de oraya atılanların neden kavrulup kül haline gelmediğinin sebep ve kanunlarını lâyıkıyla bilemiyoruz. Cenâb-ı Hak, Cehennem'deki ortam ve şartlara uygun ağaç yaratmaya elbette ki kadirdir. Ancak bu konudaki kanunları, ortam ve şartları bilmiyoruz, sadece mü'min olarak inanıyoruz.

Nitekim konumuzu oluşturan âyette,

---

1 Duhan suresi: 43 - Vakıa suresi: 52. âyet

2 Ra'd suresi: 29

"Şüphesiz biz o ağacı zâlimler için bir fitne (sınav ve ölçü) kıldık" buyurulmaktadır.

İlâhi kudretin yüceliğini, sınırsızlığını bilip imân edenler, Allah'ın buyurduğu, açıkladığı her şeye tereddütsüz inanırlar. Nefis ve İblis'in uydusu olan zâlimler, kendilerine haksızlık edenler ise, hakkı bütünüyle red ve inkâr etmek için bu gibi âyetleri saçma sayarlar. Zira onların ölçü ve değerlendirmesi sadece gözle görülebilen, elle tutulabilen maddi nesnelerdir. Öyle ki, Kur'ân'ın Zakkum Ağacı'ndan söz ettiğini duyan İslâm'ın baş düşmanı Ebu Cehil, "Zakkum, hurma ve üzerindeki kaymağıdır" diyerek Kur'ân'ın gerçeği yansıtmadığını iddia etmiştir.

Cehennem Ağacı'nın vasıfları ve özellikleri:

a) Daha çok çölde ve Hicaz bölgesindeki Tihame'de yetişir.

b) Rahatsız edecek kadar acıdır ve fena bir koku neşreder.

c) Tomurcukları veya meyvesi çirkinlikte ve şeklindeki tuhaflıkta şeytanın başına benzetilir. Nitekim Yemen bölgesinde yetişen ve meyvasına "ruus-i şeyâtin" denilen "Esten" adında bir bitkiye benzediği söylenir.

d) Salgıladığı sıvı insan derisine dokununca tahriş edip cilt hastalığı meydana getiririr.

e) Cehennemde buna benzer ağaçtan, orada azap görenler ister istemez yerler ve bir anda karınları şişer de müthiş rahatsızlık vermeye başlar. O bakımdan yenilmemesi yenilmesinden hayırlıdır.

f) Bu ağaç Cehennemin tâ dibinden çıkıp etrafa dal budak salar; yani menşei ateştir ve Cehennemdir.

Cehennemde zâlim zorbalar Zakkum'dan yedikten sonra üzerine iyice kaynar su ile karışık bir içecek verilir ki, bu da son derece rahatsız edici bir sıvıdır.

Atalarının İzi Üzerinde Yürüyenler

إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ۝ فَهُمْ عَلَىٰ آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ

"Çünkü onlar babalarını sapıklık içinde buldular. Onların izleri üzerinde koşturup durdular."

Her kişi kendinden, amel ve niyetinden sorumludur. Hiç kimse ata-

larının dinine, âdetlerine uymak zorunda değildir. Herkesin aklı, bilgisi, idrâk ve irâdesi, doğruyu, iyiyi, faydalı olanı araştırıp bulacak yeterliktedir; elverir ki peygamberlerin tebligatını duymuş olsun. O halde atalarının tutmuş olduğu yolun yanlış ve her bakımdan felâkete uzandığı haber verildiği halde, bunu araştırmaya lüzum görmeyen ve peygamberin verdiği haber üzerinde aklını kullanmayanlar kendilerini hiç bir zaman mazur gösteremezler.

Nitekim 69 ve 70. âyetlerle bu hususa dikkatler çekilmekte ve insan aklına, idrâkine seslenilmektedir. Kendilerinden önce gelip geçen kavim ve milletlerin çoğu bu idraksizlik yüzünden yok edilmiştir. Onların kalıntıları yer yer, bölge bölge tarihin o felâketli günlerini fısıldamakta; harabeye dönmüş halleriyle Hakk'a isyanın maddi ve manevi alanda nasıl bir yıkıntı ve ıstırap getirdiğini anlatmaya çalışmaktadır. Oysa onların hepsine uyarıcı peygamber gönderilmiş, gereken yardımcı bilgi ve malzeme verilmişti. Ne yazık ki o gerçeği görememiş, anlayamamışlardı.

Cenâb-ı Hak, yaşamakta olan inkarcı zâlimleri, -rahmetinin gereği- uyararak şöyle buyurmaktadır:

"Ve andolsun ki, onlardan önce gelip geçenlerin çoğu da sapılmıştı. And olsun ki, biz onlara uyarıcı peygamberler göndermiştik. Artık sen, o uyarılanların sonunun ne olduğuna bir bak!"

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünyada mü'minle yakınlığı olan inkarcı sapık arasında geçen konuşmanın, Cennet'te o mü'min tarafından hatırlanması konu edildi ve yönlendirici bilgiler verildi. Her şeye rağmen hakkı red ve inkâr edenlere hazırlanan kötü sonuç hatırlatıldı ve Cehennem'deki yiyecekleri üzerinde durularak, ölmeden önce dönüş yapmak suretiyle öyle bir âkibetten kurtulmaları istenildi. Körü körüne ataların izinde yürümenin rahmet ve saadet getirmeyeceği, her hâlükârda peygamberin tebliğine kulak vermenin mutlak anlamda faydalı olacağı üzerinde durularak inkarcı zâlimler bir defa daha uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Nuh (aleyhisselam)'ın inkarcılara seslenişi konu edilerek hakka sırt çeviren kavimlerin sonunun ne olduğuna dikkat çekiliyor ve kişinin düşünce ufkunu genişletir anlamda misâl veriliyor.

وَلَقَدْ نَادٰينَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى الْاٰخِرِينَ ﴿٧٨﴾ سَلَامٌ عَلٰى نُوحٍ فِى الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِينَ ﴿٨٢﴾

75- Andolsun ki, Nuh bize seslenip hâlini arz etmişti; O'nun seslenişindeki isteğini kabul edenler ne güzeldir!

76- Biz, O'nu da, aile ve dostlarını da o büyük sıkıntı ve üzüntüden kurtardık.

77- Hem O'nun soyunu (yeryüzünde) baki kalanlar kıldık.

78- Sonra gelenler için de O'nun (şerefli ismini) bıraktık.

79- Âlemler (Dünya milletleri) içinde Nuh'a selâm olsun.

80- Şüphesiz ki biz, iyiliği, yararlı işleri huy edinenleri böyle mükâfatlandırırız.

81- Çünkü O, gerçekten bizim mü'min kullarımızdan idi.

82- Sonra (inkâr içinde kalan) diğerlerini (tufanda) boğduk.

İLGİLİ HADİSLER

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz,

"Hem O'nun soyunu (yeryüzünde) baki kalanlar kıldık" âyetini açıklarken şöyle buyurdu:

"Nuh'un baki kalan soyu, Sam, Hâm ve Yâfes'tir."[1]

"Sâm, Arabın babası; Hâm, Habeş'in babası; Yâfes de Rum'un babasıdır."[2]

1 Tirmizi: Semure b. Cündeb (radıyallahu anh)'den /Hadis gariptir

2 Müsned-i Ahmed: Semure (radıyallahu anh)'den

Nuh (aleyhisselam) **Kıssasının Özeti**

وَلَقَدْ نَادٰىنَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ۚ

"Andolsun ki, Nuh bize seslenip hâlini arz etmişti; O'nun seslenişindeki isteğini kabul edenler ne güzeldir! Biz, O'nu da, aile ve dostlarını da büyük sıkıntı ve üzüntüden kurtardık."

İmân edenlerle inkârda ısrar edip sapıklığı tercih edenler için hazırlanan sonuç açıklandıktan ve âhiret gününde bu iki grupla ilgili birtakım safhalara yer verildikten ve yönlendirici, uyarıcı bilgiler verildikten sonra, başta Mekkeli müşrikler olmak üzere, Hakk'a karşı baş kaldıran bütün inkarcılara Nuh (aleyhisselam) kıssasının özeti hatırlatılıyor ve böylece olayların belli çizgide cereyan etmesiyle tarihin tekerrür edeceği haber verilerek, tarihin derinliklerine dönüp gerçekleri iyi anlamaları tavsiye ediliyor.

Kur'ân-ı Kerim Nuh (aleyhisselam) **kıssasından bir özet verirken, inkarcıları uyarmak, mü'minlere tesellide bulunup ümit vermek için yedi maddelik bir ölçü ve mesaj veriyor. Şöyle ki:**

1- Uzun yıllar kavmini Hakk'a davet edip tebliğ görevini sürdüren Nuh (aleyhisselam), olumlu sonuç alamayınca, sünnetullahın tecelli etmesini istemiş ve bu amaçla Cenâb-i Hakk'a yönelip hâlini arz edince, kendisine olumlu cevap verilmiştir.

2- Cenâb-ı Hak, kendilerini hak yoluna vakfeden Nuh ve ailesini büyük bir sıkıntı ve üzüntüden kurtarmıştır. O'nun gibi, Mekke'de sıkıntılı günler geçiren Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın ve arkadaşlarının da yakında kurtaracağına işaret edilmektedir.

3- Nuh'un soyu yeryüzünde baki kalma bahtiyarlığına eriştirilmiştir. Onun gibi, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in de ümmeti kıyamete kadar baki kalacak ve İslâm meşalesi yanmaya devam edecektir. Âyette bu inceliğe işaret vardır.

4- Dünya milletleri arasında seçkin kul olan Nuh Peygamber'e Cenâb-ı Hak selâm sıfatıyla da tecelli etmiş ve O'nu tufandan kurtarıp selâmete eriştirmiştir. Âhirette de O selâmet içinde hep mutlu olacaktır. Onun gibi, Cenâb-ı Hak, son peygamberi Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı da Mekke'de esen küfür, azgınlık ve ahlâksızlık fırtınasından mutlaka koruyup kurtaracak, selâmet yolu açıp O'nu hem dünyada, hem de âhirette mutlu ve bahtiyar

edecektir. Nitekim öyle oldu.

5- İyiliği, yararlı işleri kendine huy edinen ve böylece Cenâb-ı Hakk'ın ihsanına mazhar kılınan Nuh Peygamber gibi, iyiliği ve yararlı işleri kendine iş ve sanat edinen kulları da Cenâb-ı Hakk'ın mükâfatlandıracağı vadedilmektedir.

6- Nuh (aleyhisselam) gerçek anlamda Allah'ın mü'min kullarından idi. O bakımdan hayatını Allah'ın yolunu gösterip tanıtmaya vakfetmiş bulunuyordu. Son Peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam) ile arkadaşları da hayatlarını aynı gayenin gerçekleşmesi uğruna vakfettiler ve kalıcı miras bırakarak insanlara en güzel misâl oldular.

7- Nuh (aleyhisselam)'ın ismi şan ve şerefle Tevrat, İncil, Zebur ve Kur'ân'da anıldığı gibi, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın da ismi şan ve şerefle anılmaktadır ve kıyamete kadar da anılacaktır. O halde gerek Mekkeli müşriklerin, gerekse her çağda ortaya çıkan maddeci inkarcıların O'nu tanımamaları bir şey ifade etmemektedir; güneş misali O hep çevreyi aydınlatmaya devam edecektir.

Nuh Tufanı

Nuh Tufanı, diğer surelerin tefsirinde de belirttiğimiz gibi, dünya çapında genel bir tufan değildir. Mevzii olduğunda şüphe yoktur. Çünkü Cenâb-ı Hak, "Biz peygamber göndermedikçe azap ediciler de değiliz"[1] buyurmaktadır. Nuh (aleyhisselam), bütün insanlara değil, kendi kavmine, milletine gönderilen bir rasuldür. 950 yıl yaşadığı hem Kur'ân-ı Kerim'in, hem de Tevrat'ın verdiği bilgiden anlaşılmakta, bu nedenle O'nun uzun yıllar küfürle, zulüm ve ahlâksızlıkla mücadele ettiği kesinlik kazanmaktadır.[2]

Nuh (aleyhisselam)'ın baki kalan soyu hakkında, yukarıda naklettiğimiz iki hadis bize ışık tutmaktadır. Geriye kalan üç oğlunun, tufanın meydana geldiği bölgelerde uzun yıllar yaşayıp nesillerinin çoğalmasıyla şehirler, kasabalar ve ülkeler meydana gelmiştir. Bu arada Nuh Peygamber'e imân eden az kimsenin soyunun devam edip etmediği hakkında tam bir açıklama yoksa da; sözü edilen bölgesel çoğalma ve gelişmede onların tesirli

1 İsrâ suresi: 15

2 Kur'ân-ı Kerim/Ankebut suresi: 14 - Tevrât/Tekvin: 9/28

olduğu söylenebilir.

Hayır ile Anılmak

Tevhid dininin asırlarca tebliğe çalışılıp kendileriyle çetin mücadele edilen ve sonunda bütün uyarılara rağmen inkârda ısrar edip her türlü rahmet, fazilet ve kalıcı saadeti kabul etmeyen Nuh (aleyhisselam)'ın kavmi, azgınlık ve zulümlerini artırınca, kendilerini yok edilme çizgisine getirmiş oldular. Böylece ilâhi lanet ve gazaba çarpılıp belirsiz hale geldiler. Nuh (aleyhisselam) ise unutulmaz hatıralar, güzel anılar, ibret ve öğüt alınacak belgeler bıraktı ve böylece hayır, selâmet ve rahmet ile anılmaya lâyık görülerek ilâhi iltifata mazhar oldu. 78. âyetle bu inceliğe dikkatler çekilerek iyi bir isim bırakmanın büyük bir bahtiyarlık olacağına işaret ediliyor.

Allah yolunda çalışıp şerefli hizmetler veren bahtiyarlardır ki, ilâhi selâmın ebedi selâmet va'deden tecellisine kavuşmuşlardır. Öylelerine hem dünyada, hem de âhirette Cenâb-ı Hakk'ın selâmı söz konusudur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de sıkıntılı günler geçiren Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'i teselli edip kurtuluşun yakın olduğunu haber vermek için Nuh (aleyhisselam) kıssasından bir özet verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine Rasulullah (aleyhisselam)'ı teselli etmek, mü'minlere ümit ve güven vermek; inkarcıları uyarmak için İbrahim (aleyhisselam)'ın puteprestlerle olan mücadelesi konu ediliyor ve Hakk'a teslimiyette oğlunu kurban edecek kadar ileri bir çizgide bulunduğu belirtilerek iki oğluyla birlikte kalıcı bir isim bıraktıkları üzerinde duruluyor ve örnek alınacak pasajlar veriliyor.

وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرٰهِيمَ ﴿٨٣﴾ إِذْ جَآءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ
وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ أَئِفْكًا آلِهَةً دُونَ اللّٰهِ تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾ فَمَا ظَنُّكُمْ
بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ
﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ إِلَىٰ آلِهَتِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾

مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾ فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ
يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ
﴿٩٦﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾ فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا
فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴿٩٨﴾ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾
رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَمَّا بَلَغَ
مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا
تَرَىٰ قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ
﴿١٠٢﴾ فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٣﴾ وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿١٠٤﴾ قَدْ
صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ
الْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٠٨﴾
سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿١٠٩﴾ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٠﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا
الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾ وَبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٢﴾ وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ
وَعَلَىٰ إِسْحَاقَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿١١٣﴾

83- Şüphesiz ki Nuh'un açmış olduğu yolda yürüyenlerden biri de İbrahim'di.

84- Hani O, Rabbine arınmış, esenliğe ermiş bir gönül ile geldi.

85- Hani babasına ve kendi milletine, "Nelere tapıyorsunuz?" dedi.

86- "Allah'ı bırakıp birtakım sahte ilâhları mı arzuluyorsunuz?

87- O takdirde âlemlerin Rabbini ne sanıyorsunuz?"

88-89- Sonra yıldızlara manalı bir bakış baktı ve (putlardan nefret

ettiğini imâ ederek) "Doğrusu ben hastayım" dedi.

90- Bunun üzerine milleti, O'na arkalarını dönüp ayrıldılar.

91- Sonra İbrahim gizlice onların tanrılarına yönelip yaklaştı ve "yemek yemez misiniz?

92- Neden konuşmuyorsunuz?" dedi.

93- Sonra üzerlerine yürüdü ve sağ eliyle vurup (kırdı).

94- Az sonra milleti birbirine girerek İbrahim'e doğru geldiler.

95- İbrahim onlara: "Yontup şekillendirdiğiniz şeylere mi tapıyorsunuz?

96- Sizi de, yaptığınız şeyleri de Allah yaratmıştır" dedi.

97- Onlar, "Bunun için bir bina yapın da (içinde odun yakın ve) kendisini o Cehennem gibi ateşe atın" dediler.

98- Böylece O'na bir tuzak kurmayı plânladılar. Biz de onları alaşağı edip daha da alçalttık.

99- Ve İbrahim, "Şüphesiz ben Rabbime gidiyorum, O bana doğru yolu gösterir" dedi.

100- "Ey Rabbim! Bana iyi-yararlı kişilerden olacak (bir evlât!) bağışla" diye duâ etti.

101- Biz de O'nu çok sabırlı, zarif ve yumuşak huylu bir oğlan ile müjdeledik.

102- Çocuk O'nun yanında yürüyüp konuşabilme çağına gelince, İbrahim O'na şöyle dedi: "Oğulcağızım! Doğrusu ben rüyamda seni boğazladığımı görüyorum. Bir bak, bu hususta görüşün ne?" O da: "Babacığım! Sen emredildiğini yap. Beni -inşaallah- sabredenlerden bulacaksın" dedi.

103- Bunun üzerine her ikisi de (hakkın buyruğuna) teslimiyet gösterdiler ve O, oğlunu alnı üzeri yere yatırdı.

104-105- Biz de O'na şöyle seslendik: "Ey İbrahim! Rüyayı cidden gerçekleştirdin. Şüphesiz biz, iyiliği, güzelliği, yararlı işleri huy edinenleri böyle mükâfatlandırırız."

106- Şüphesiz bu, açık bir imtihan idi.

107- Ve onun yerine fidye olarak büyük bir kurbanlık verdik.

108- Sonrakiler arasında O'nu (O'nun şerefli ismini) bıraktık.

109- Selâm İbrahim'e olsun!

110- Biz, iyiliği, güzelliği, yararlı işleri huy edinenleri böyle mükâfatlandırırız.

111- Şüphesiz O, bizim mü'min kullarımızdandır.

112- Ve biz O'na İshâk'ı da iyi-yararlı kişilerden sayılan bir peygamber olarak müjdeledik.

113- Onu da, İshâk'ı da mübarek kıldık (üzerlerine feyiz, bereket ve rahmet indirdik). İkisinin soyundan iyiler de vardır; kendine açıkça zulmeden de vardır.

İLGİLİ HADİS

"İbrahim (aleyhisselam) **(zahiren yalan sayılacak) üç yalanın dışında yalan söylememiştir. Onlardan ikisini Allah'ın zâtı (O'nun varlığı ve birliği) için; birini de namusunu korumak için söylemiştir.**

1- Ben hastayım,

2- Onların (putların) büyüğü bu işi yaptı,

3- Eşi için, "O benim kız kardeşimdir" dedi."[1]

Açıklama:

İbrahim (aleyhisselam) putları kırıp parçalamak için putperestlerin şenlik gününü bekledi. O gün herkes şehir dışına çıkıp eğlenirken o, putları rahatlıkla kırabileceğini düşünmüş ve ona göre plânını hazırlamıştı. Şenlik günü gelince, kavmi O'na, şehir dışına çıkıp şenliğe katılmasını önerince, "ben hastayım, gelemeyeceğim" demişti.

Eline aldığı baltayla putları bir bir kırıp parçalamış, ancak en büyüğüne dokunmayıp baltayı onun boynuna asmıştı. Kavmi şenlikten dönünce putlarının parçalandığını görmüş ve İbrahim (aleyhisselam)'a bu çirkin fiili kimin işlediğini sormuşlardı. O da, boynunda balta asılı duran büyük putu göstererek, "İşte şu büyükleri bu fiili işlemiştir" diye cevap vermişti.

1 Câmiu'l-beyân fi-Tefsiri'l-Kur'ân/İbn Cerir: -45/23 Tefsir-i İbn Kesir: 13/4

Eşi Sarre ile küfür diyarına uğradığında o yerin kralı, İbrahim (aleyhisselam)'dan, yanındaki kadının kim olduğunu sormuş, O da, "kız kardeşimdir" diyerek namusunu korumayı düşünmüştü.

Böylece bu sözlerin gerçek anlamda yalan olmadığını anlıyoruz; şöyle ki:

a) Şenlik yerine gitmeyip "Ben hastayım" diyerek, O gibi gayr-i meşru eğlencelerden ruhunun rahatsızlık duyduğunu, değişik bir anlatımla söylemeyi tercih etmiştir. Zira bir milletin karşısına birden dikilip onların âdet ve geleneklerini hemen kaldırmak mümkün olmadığı gibi, birtakım tehlikeler de söz konusudur.

b) Putları kırma olayını büyük puta yüklemesi, putperestlerin aklını harekete geçirmeye ve düşünce ufuklarını genişletmeye yöneliktir. Zira kendini koruyamayan ve yapılan işi haber veremeyen bir cismi ilâh edinmenin doğru olmayacağını, az-çok aklı eren herkesin anlaması gerekir.

c) Eşi Sarre için "Bu benim kız kardeşimdir" demesi, onun din kardeşi olduğuna işarettir. Zira bütün mü'minler kardeştirler.

Nuh (aleyhisselam)'ın Yolunda Yürüyen İbrahim (aleyhisselam)

وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرٰهِيمَ ۘ إِذْ جَآءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

"Şüphesiz ki Nuh'un açmış olduğu yolda yürüyenlerden biri de İbrahim'di. Hani O, Rabbine arınmış, esenliğe ermiş bir gönül ile geldi."

Nuh (aleyhisselam) "Ulü'l-azm" sayılan rasullerdendi. İbrahim de (aleyhisselam)'da öyle.. Aynı zamanda Nuh (aleyhisselam)'ın tevhid inancını yaymaya çalıştığı bölge, İbrahim (aleyhisselam) için de hizmet alanı seçilmişti.

Peygamberliğe aday olarak doğan İbrahim (aleyhisselam), hiçbir zaman putlara iltifat etmemiş, bâtıla yanaşmamış; oldum olası bunlardan nefret etmiştir. Sıkıldığı, karar vermekte tereddüt ettiği zamanlarda meleklerin ilhamına mazhar olan ve peygamberliğinden önce de Allah'ın varlığına ve birliğine imânı kalbinde taşıyan kadri yüce bir rasuldür. Kur'ân-ı Kerim onun bu durumunu, "Rabbine selim bir kalp ile geldi" sözüyle açıklamaktadır. Nitekim İbn İshak'a, "Selim kalp nedir?" diye sorulduğunda, şu cevabı vermiştir: "Allah'ın hak olduğunu, kıyametin mutlaka meydana geleceğini ve Cenâb-ı Hakk'ın kabirlerdeki ölüleri diriltip kaldıracağını bilip

inanan kalptir."

Sahte İlâhları Reddetmek

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ۖ أَئِفْكًا آلِهَةً دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ

"Hani babasına ve kendi milletine, "nelere tapıyorsunuz? dedi. Allah'ı bırakıp birtakım sahte ilâhları mı arzuluyorsunuz? O takdirde âlemlerin Rabbını ne sanıyorsunuz?" (diye ilâve etti)."

İbrahim (aleyhisselam), selim kalp ile gelince, kendisine peygamberlik verildi ve işe, yakınlarını Hakk'a davetle başladı. Önce babasını ve hısımlarını karşısına alarak, "Nelere tapıyorsunuz? Allah'ı bırakıp birtakım sahte ilâhlar mı arzuluyorsunuz?" diyerek onların aklına seslendi ve sonra da, "Siz, âlemlerin Rabbini ne sanıyorsunuz?" sorusuyla, Allah'ın yegâne yaratıp terbiye eden, kademeli olarak kemale erdiren olduğunu hatırlattı.

Onun bu sözleri tepki meydana getirdi. Başta babası olmak üzere kavmi, yakınları O'na kızdılar ve arka çevirip ayrıldılar. Bu çok çetin sürecek mücadelenin ilk atılan adımıydı ki atılmış bulunuyordu. Artık geriye dönmek söz konusu değildi.

Kur'ân, İbrahim (aleyhisselam) kıssasının bu bölümünü anlatırken, aynı zamanda Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın içinde bulunduğu sıkıcı ortama işaret etmekte ve bir bakıma O'nunla arkadaşlarına moral verip teselli havası estirmektedir. Zira Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz de aldığı emir üzerine, önce yakın hısımları sayılan Hâşimoğulları'nı Hakk'a davet etmiş ve ne yazık ki şiddetli tepkiyle karşılaşmış, hattâ Ebu Leheb'in müstehzi yane sözlerine ve hakaretine hedef olmuştu. Yakınları O'na inanmayınca yabancılar nasıl inanacaktı? Şüphesiz ki bu durum çok yönlü, fakat uzun bir mücadeleyi gerektiriyordu. Gerek İbrahim (aleyhisselam), gerekse Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, azimle başlattıkları mücadeleyi sonuna kadar sürdürmüşlerdir. Bunun için kendilerine "Ulü'l-azm" (azim sahipleri) denilmiştir.

Bayram Yerinde Toplanma Günü

فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ۙ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ

"Sonra yıldızlara manalı bakış baktı ve (putlardan nefret ettiğini ima ederek) "Doğrusu ben hastayım" dedi."

Bayram yerinde toplanma günü gelince, halk şenlik için evinden çıkıp belirlenmiş yere koşuyordu. Kavminin gönül verdiği putlarının yanında sırt üstü uzanıp sabahın erken saatlerinde yıldızlara bakan İbrahim (aleyhisselam)'dan, bayram şenliğine katılması istendi. O da putlara tapınmak, onlar adına adak adayıp kurban etmek ve Allah'ı tanımamak gibi birtakım sapıklıklara tahammülü olmadığını, o yüzden ruhen, vicdanen rahatsızlık hissettiğini kasdederek, "Doğrusu ben hastayım" diyerek mazeret beyân etti. Aynı zamanda yıldızlara bakıp, kavminin inancına göre, oradan bir işaret aldığını ima ederek onları inandırmaya çalışıyordu veya insanın genellikle önemli bir konuyu düşünüp karar vermeye yönelirken ister istemez bakışını bir noktaya çevirir de öylece konuyu toparlama imkânı elde etme durumu söz konusudur. İbrahim (aleyhisselam)'da Cenâb-ı Hakk'ın varlığını, kudretinin sınırsızlığını düşünerek, insanların çoğunun O'nu bırakıp birtakım yontulmuş cisimlere tapmayı tercih etmelerinin sebepleri üzerinde duruyor ve putlara takdimelerin yapılacağı şenlik gününe katılmaktan kurtulmayı plânlıyor, sonra da kimselerin bulunmadığını fırsat bilerek putları kırmayı içinden geçiriyordu. İşte bu esnada gözlerini yıldızlara dikip durmasının nedeni bunlar olabilir.

O'nun "Doğrusu ben hastayım", yani rahatsızım demesi zahiri yalan gibi bir anlam taşıyorsa da, niyet ve amaç itibariyle doğru idi. Çünkü gerçekten O, olup bitenlerden kalben ve ruhen rahatsızlanıyordu.[1]

Putların Önünde Kesilen Kurbanlar

Şenlik günü, halk hem çılgınca eğlenir, hem de putları takdis ederek kurbanlar kesip takdimede bulunurlardı. İbrahim (aleyhisselam) bir hiç uğruna bunca hayvanın kesilmesine son derece üzülüyor ve bâtıl ilâhların gönüllerdeki saltanatını yıkmayı düşünüyordu. Kendisini şenlik yerine davet edenler ayrılıp gidince, ortalık tenhalaştı ve putlar adına kesilen kurbanlara işaret ederek, onlara, "Yemek yemez misiniz?", yani kesilen etler sizi bekliyor, ne duruyorsunuz, yeseniz ya diye seslendi; sonra da "Neden konuşmuyorsunuz?" diyerek alay etti ve arkasından sağ elinde tuttuğu balta ile putlara yönelip onları bir bir parçaladıktan sonra baltayı en büyük putun boynuna astı. Maksadı, kendilerini bile korumaya güçleri olmayan bu şekillendirilmiş taşlardan hiçbir fayda sağlanmayacağını gösterip an-

1 Enbiyâ suresi: 51-69. âyetlerin tefsiri

latmak ve öylece putperestlerin aklını harekete geçirmekti. Nitekim kavmi şenlik yerinden döndüğünde, putlarının parçalandığını görünce, işin ciddiyet kazandığını anlayarak harekete geçtiler. Yaptıkları araştırma ve soruşturma neticesinde İbrahim adında bir gencin putlardan devamlı nefret ettiği anlaşılmış ve bu yüzden İbrahim (aleyhisselam) yakalanıp yetkili kişilerin huzuruna çıkarılmıştı.

İbrahim (aleyhisselam) o çok tehlikeli anlarda bile "Tevhid İnancı"nı savunmuş ve "Yontup şekillendirdiğiniz şeylere mi tapıyorsunuz? Sizi de, taptığınız şeyleri de Allah yaratmıştır" diyerek onların konuyu aklın ve mantığın süzgecinden geçirmelerini istemiş ve atalarının yürüdüğü yanlış yolda yürümelerinin kendilerine rahmet ve saadet vadetmediğini anlatmaya çalışmıştı.

Putlar Adına Ölüm Cezası

قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ

"Onlar, "bunun için bir bina yapın da (içinde odun yakın ve) kendisini o cehennem gibi ateşe atın" dediler."

Kötü geleneklerin kurbanı olup akıl ve idrâkleriyle değil, nefis ve duygularıyla hareket edip düşünen ve öylece karar veren inkarcı azgınlar, putperest şaşkınlar, kendilerini koruyup kurtarmaktan âciz olan putlarına sahip çıkıp yardımda bulunmak, onlar adına öç almak için İbrahim (aleyhisselam)'ı ateşte yakmaya karar verdiler, ne kötü karar! Kendi elleriyle yontup şekillendirdikleri cansız, şuursuz putlar adına, Cenâb-ı Hakk'ın yaratıp birçok yeteneklerle donattığı büyük bir peygamberin imhasında bir sakınca görmediler. Bunun üzerine Âlemlerin Rabbi Allah kudretini izhar etti; inkârcı sapıklara, gözü dönmüş mağrurlara büyük bir mucize gösterdi: Ateş İbrahim (aleyhisselam)'ı yakmadı. Enbiyâ suresinin 69. âyetinde belirtildiği gibi, ilâhi rahmet İbrahim Peygamber'i siyanet edip ateşe, "Ey ateş, serin ve esenlik ol İbrahim'e" diye emretti.

Buna rağmen inkarcı mağrurlar, küfür ve azgınlıkta ısrar ettiler; "Bu bir sihir ve büyüdür" diyerek mucizeyi ya anlayamadılar ya da anladıkları halde gerçeği kabule yanaşmadılar.

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın durumu bundan daha da üzücüydü. Saldırı, işkence, ekonomik abluka, küfür, hezeyan, alay ve iftira birbirini

izliyor; mucizeler sihir veya büyü diye yorumlanıyordu.

İbrahim (aleyhisselam)'ı, inkârda çok ileri giden kâfirlerin zulmünden kurtaran Allah (celle celaluhu), sünnetullah gereği, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı da koruyup kurtaracaktı. Bunun için Mekke'nin ileri gelenlerine, İbrahim (aleyhisselam)'ın kıssasının önemli bir bölümü hatırlatılarak, bâtılın başarıya erişmeyeceğine işaret edildi. Dolayısıyla Hz. Muhammed (aleyhisselam)'in devam edegelen saldırı ve hezeyanlardan kurtulmasının yaklaştığına işaretle kâfirlerin başaşağı geleceği günlerin sayılı olduğuna atıfta bulunuldu.

İbrahim (aleyhisselam)'ın Hicret Etmesi

وَقَالَ اِنِّی ذَاهِبٌ اِلٰی رَبِّی سَیَهْدِینِ

"Ve İbrahim, "şüphesiz ben Rabbime gidiyorum. O bana doğru yolu gösterir" dedi."

Son yarım yüzyıl içinde yapılan kazılarda, Nemrud'un Musul dolaylarında hükmettiği anlaşılmıştır. Aslında "Nemrut" ismi, Babil hükümdarlarına verilen genel bir addır; Mısır krallarına "Fir'avn" denildiği gibi. Bazı tarihçilerin ansiklopedik mahiyette verdikleri bilgiye göre, Nemrut M.Ö. 2000 yıllarında yaşamıştır. Babil ise, Fırat kıyılarında Bağdat'ın 93 km. güneyinde asma bahçeleri ve kaleleriyle ün yapan büyük bir şehrin adıdır.

Urfa-Harran bölgesine gelince, İbrahim Peygamber'in, eşi Sarre ve biraderzadesi Lut (aleyhisselam) ile bir süre Harran'a yerleşip kaldığı, sonra 75 yaşlarında iken Harran'dan ayrıldığı Tevrat'ta yazılmaktadır.[1]

Böylece İbrahim Peygamber yaşadığı ülkede ölümle tehdit edilip oranın ileri gelenleri tarafından kabul edilmeyince, yapılacak tek şey, o ülkeyi terkedip, tevhid inancının yayılmasına elverişli başka bir ülkeye hicret etmekti. Zaten peygamberlerin bir kısmının veya çoğunun hayatında hicret olayının yer aldığını görmekteyiz.

"Ben Rabbime gidiyorum. O bana doğru yolu gösterir" sözü, aldığı hicret emrine işarettir.

1 Tevrat/Tekvin: 12/5-6

İbrahim (aleyhisselam)'ın İkinci Yerleşim Yeri

İbrahim (aleyhisselam) Babil ülkesinden hicret edince ne tarafa gitmiş ve hangi ülkeyi seçip yerleşmiştir? Gerçi bir süre sonra aldığı vahiy üzerine eşini ve oğlunu Mekke vadisine götürüp yerleştirdiği, fakat kendisinin Mekke'de kalmayıp geri döndüğü bilinmektedir. Tevrat'ta O'nun Kadeş ile Şur arasında oturduğu yazılıdır.[1]

Kadeş, Suriye'de eski bir yerleşim yerinin adıdır; Humus'a birkaç kilometre uzaklıkta, Âsi ve Tannur ırmaklarının kavuştuğu yerdedir. Aynı zamanda Lübnan ile Cebel Ensari'ye arasında Akdeniz yolunda hâkim bir noktadadır. Hititlerle Mısırlılar arasında (M.Ö. 1296) meydana gelen meşhur Kadeş Savaşı, Tevrat'ta sözü edilen Kadeş'te cereyan etmiştir.

Kur'ân-ı Kerim, O'nun nereye yerleştiğinden ziyade kıssanın ibret ve öğüt alınacak safhalarını açıklamaktadır. Aynı zamanda İbrahim Peygamber'in, "O bana doğru yolu gösterir" demesi, alacağı vahye göre yerleşim yerini belirleyeceğine işarettir. Böylece İbrahim Peygamber ister Kadeş'e gidip yerleşmiş olsun, ister Suriye dolaylarında başka bir bölgeyi seçsin, bu, mutlaka ilâhi vahye göre gerçekleşmiştir. Böylece uygulanan ilâhi metod gereği Kur'ân, tarih ve coğrafya üzerinde durmaz, onu araştırıcılara bırakır.

İbrahim (aleyhisselam)'ın Allah'tan Salih Bir Oğul İstemesi

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ

"Ey Rabbim! Bana iyi yararlı kişilerden olacak (bir evlât) bağışla" diye duâ etti. Biz de O'nu çok sabırlı, zarif ve yumuşak huylu bir oğul ile müjdeledik."

Ülkesini terkedip yabancı bir başka ülkeye gelip yerleşen İbrahim (aleyhisselam), hem yalnızlığını gidermek, hem de Allah yolundaki hizmetini sürdürmek ve teselli bulmak için Allah'tan sâlih bir oğul istedi. Duası kabul olundu. Böylece Allah O'na İshak veya İsmail'i verdi.

Bu iki ismi kullanmamız, konu hakkındaki farklı tespitlerden ve yorumlardan kaynaklanmaktadır. Nitekim Ömer, Ali, İbn Mes'ud ve İbn Abbas (raıyallahu anhum); aynı zamanda Tabiinden birçok ilim adamına göre, müjdelenen oğlan İshak'tır. İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan bir diğer

1 Tevrat/Tekvin: 20/1

rivayette ise, İsmail'dir. Tevrat'ta ise bunun İshak olduğu belirtilmektedir.[1]

İbrahim (aleyhisselam)'ın Oğlunu Kurban Etmeye Yönelmesi

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْىَ قَالَ يَا بُنَىَّ إِنِّى أَرَىٰ

"Çocuk O'nun yanında yürüyüp konuşabilme çağına gelince, İbrahim ona şöyle dedi: "Oğulcağızım, doğrusu ben rüyamda seni boğazladığımı görüyorum. Bir bak, bu hususta görüşün ne?"

Peygamberlerin rüyaları da ilâhi vahyin bölümlerinden biridir ve sadık rüyalar olarak kabul edilir. Cenâb-ı Hak, İbrahim Peygamber'in tam teslimiyet içinde bulunduğunu belgelemek ve bu suretle onun Hakk'a bağlanmakta her türlü fedakârlığa katlanabilen örnek bir peygamber olduğunu göstermek için, çok sevdiği oğlunu kurban etmesini murad etti. O da bu emre kayıtsız, şartsız uyarak gördüğü rüyayı oğluna aynen anlatmak suretiyle onun sâlih ve itaatkâr olup olmadığını görmek istedi. Ergenlik çağına girip girmediği kesin bilinmeyen oğlu da hiç tereddüt etmeden olumlu cevap verdi: "Sen emredildiğini yap. Beni -inşaallah- sabredenlerden bulacaksın" diyerek teslimiyetini gösterdi.

Böylece Hakk'a tam teslimiyet iki taraflı gerçekleşti.

Bir evlâdın önce Allah'a sonra da ana-babasına meşru sınırlar içinde itaati söz konusudur ki İsmail veya İshak bunun en güzel misalini teşkil etmektedir. Aynı zamanda bu itaatin, insana rahmet dolu feyiz kapılarını açacağına yönelik bir hikmeti söz konusudur.

Fidye Olarak Büyük Bir Koç Kurbanlık İçin Gönderilmiştir

وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَٰهِيمُ ۝ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا ۚ

"Biz de O'na şöyle seslendik: Ey İbrahim! Rüyayı cidden gerçekleştirdin. Şüphesiz ki biz, iyiliği, güzelliği, yararlı işleri huy edinenleri böyle mükâfatlandırırız."

Baba ile oğlunun Hakk'a tam teslimiyetleri belgelendirilip açıklık kazanınca, sınav başarıyla sonuçlandı. Cenâb-ı Hak, İsmail'e veya İshak'a karşılık boğazlanmak üzere kadri yüce bir koç kurbanlık olarak ihsan etti ve mesele çözüm noktasına kavuştu.

1 Tevrat/Tekvin: 22/1-2

Ancak sözü edilen kurbanlık koç hakkında birtakım farklı tespit ve yorumlar ortaya çıkmıştır. Çünkü Kur'ân-ı Kerim'de o koçun nereden alındığı veya gönderildiği belirtilmemiştir.

Sözü edilen yorum ve rivayetleri özetleyip şöyle sıralayabiliriz:

1- İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, Âdem Peygamber'in oğlu Hâbil'in kurban ettiği koçtur ki, Cennet'te bekletilmekte idi.

2- Yine İbn Abbas'tan yapılan bir diğer rivayete ve Tabiinden bazı ilim adamlarına göre, Cennet'te kırk sonbahar otlayan bir koçtur.

3- Hz. Ali (radıyallahu anh)'a göre, büyükçe bir dağ keçisidir ki, ilâhi emir üzerine gelerek İbrahim Peygamber'e boynunu uzatıp teslim olmuştur.

4- Tevrat'ta ise, İbrahim Peygamber, oğlu İshak'ı belirlenen yerde yere yatırıp kurban edeceği sırada Allah'tan bir ses geldi, elini İshak'a uzatmaması emrediliyordu. Yanındaki çalılıkta bir koçun hazır beklediğini gördü ve oğlunun yerine o koçu kurban etti.[1]

İbrahim (aleyhisselam)'ın Soyundan Gelen Peygamberler

İbrahim (aleyhisselam)'dan sonra gönderilen peygamberlerin çoğu O'nun soyundan seçilmiştir ki, kimi İsmail'in, kimi de İshak'in ve İshak'ın oğlu Yakub'un soyundandır. Ancak peygambere torun olmak veya o soydan gelmek, Allah'a imân ve sâlih amelle birleşince bir anlam taşır. O bakımdan İbrahim (aleyhisselam) ve dolayısıyla iki oğlunun soyundan gelenlerin hepsi şerefli, aziz kabul edilmemektedir; zira içlerinde iyi yararlı mü'minler bulunmakla beraber, kendilerine yazık eden sapıklar da olmuştur. Cenâb-ı Hak bu konu hakkında mü'minleri aydınlatarak şu bilgiyi vermektedir:

"O'nu da, İshak'ı da mübarek kıldık (üzerlerine feyiz, bereket ve rahmet indirdik). İkisinin soyundan iyiler de vardır; kendine açıkça zulmeden de vardır."

Kur'ân'daki bu açık anlatımdan, İsmail Peygamber'in soyundan kendine haksızlık eden sapıkların gelmediği anlaşılıyorsa da, bu bir yorumdan öteye geçmez. Allah (celle cellaluhu) daha iyisini bilir.

1 Tevrat/Tekvin: 22/14

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de üzücü olaylarla karşılaşan ve putperestlerin aralıksız saldırılarına uğrayan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz teselli edilmek ve kurtuluşun, daha doğrusu hicretin yakın olduğu kendisine bildirilmek üzere, İbrahim (aleyhisselam)'ın kıssasından önemli birkaç safhaya yer verildi ve böylece aydınlatıcı, yatıştırıcı ve Hakk'a teslimiyeti sağlayıcı misaller açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Musa ve Harun (salât-ü selâm ikisine de olsun)'un büyük sıkıntı ve üzüntüden kurtarıldıkları konu ediliyor. Uzun bir mücadeleden sonra her ikisinin de üstün kılındıkları belirtilerek, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ile arkadaşlarına, yakın gelecekte bu sıkıntıların sevince dönüşeceği ve Müslümanların mutlaka galip gelecekleri dolaylı şekilde müjdeleniyor.

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١١٤﴾ وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ
الْعَظِيمِ ﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٦﴾ وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ
الْمُسْتَبِينَ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١١٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا
فِي الْآخِرِينَ ﴿١١٩﴾ سَلَامٌ عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي
الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾ إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾

114- Andolsun ki, biz, Musa ile Harun'a (peygamberliğin) bereketli nimetini verdik.

115- İkisini de, milletlerini de büyük bir sıkıntı ve üzüntüden kurtardık.

116- Kendilerine yardım ettik ve onlar da bu sayede üstünlük sağladılar.

117- İkisine (hükümleri rahatlıkla anlaşılır) çok açık kitap verdik.

118- İkisini de dosdoğru yola ilettik.

119- Sonrakiler arasında ikisini (ikisinin şerefli ismini) bıraktık.

120- Selâm Musa ile Harun'a olsun.

121- Şüphesiz biz, iyiliği, yararlı işleri, güzelliği huy edinenleri böyle mükâfatlandırırız.

122- İkisi de elbette bizim mü'min kullarımızdandır.

Peygamberliğin Feyizli - Bereketli Nimeti

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ ۚ

"Andolsun ki, biz, Musa ile Harun'a (peygamberliğin) bereketli nimetini verdik."

Burada, peygamberliğin Allah'ın feyizli, bereketli büyük bir nimeti olduğu ve Musa ile kardeşi Harun'a bu nimetle minnet edildiği belirtildikten sonra, Fir'avn ile olan mücadelelerinden önemli safhaların özeti verilmekte ve mü'minler teselli edilmektedir.

Sonuç çok parlak olduğundan, bu konuda câri olan Sünntullaha işaret edilmekte ve Mekke'de sıkışıp kalan mü'minlerin yakında o çemberi kırıp başka bir ülkeye giderek İslâm devletinin temellerini atacakları ve Mekkeli azgın mağrurların da başaşağı gelip iman ve irfan ordusu karşısında boyun bükecekleri dolaylı şekilde müjdeleniyor.

Böylece hakkın eninde sonunda başarıya erişeceği tarihi misallerle anlatılıyor. Mekkeli müşriklerin özellikle ileri gelenlerinin gün geçtikçe saldırı, zulüm ve tuğyanlarını artırmalarının, günlerinin sayılı olduğuna işaret sayılacağı dolaylı şekilde haber veriliyor.

Sabrın doruğuna yükselmesini bilen hakiki mü'minlerin ise, zafere erişmelerine hiç bir engel söz konusu değildir. Bu, öyle bir sünnettir ki, vakti saati gelince mutlaka hükmünü yürütür ve kimsenin ne mali imkânsızlığına, ne de yok edilenin gözünün yaşma bakar.

Küfürle, azgınlıkla ve ilâhlık iddiasında bulunan mağrur şımarıklarla mücadele eden Musa ile Harun Peygamber (salât-ü selâm ikisine de olsun)'in, Allah'ın yüksek değerde yedi büyük tutfuna mazhar kılındıkları açıklanıyor.

İmân temeli üzerinde sâlih amelleri şiar edinenlerin bu gibi lutuflarla mükâfatlandırılacağına dikkatler çekiliyor. Şöyle ki:

1- Zulmün saldırısına uğrayan Musa (aleyhisselam) ile İsrailoğulları bü-

yük bir sıkıntıya, bir bakıma esaret ve ağır haksızlığa uğramaktan kurtarıldılar.

2- İlâhi yardıma mazhar kılınıp bâtıla karşı üstünlük sağladılar.

3- Kendilerine dünya ve âhiretlerini düzene koyup saadete çevirecek kitap verildi.

4- Allah'a giden yola; huzur bulup hür yaşayacakları topraklara kavuşturuldular.

5- Musa (aleyhisselam) ile Harun (aleyhisselam)'ın hak yolunda sabırla, azimle hizmetlerine karşılık kendilerinden sonra gelecek olanlar arasında anılmaya değer şerefli isim bırakmaları sağlandı.

6- Allah'ın Selâm sıfatının tecellisine lâyık görüldüler de selâmete eriştiler.

7- Dosdoğru mü'min kullar olarak ilâhi iltifata lâyık görüldüler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Musa (aleyhisselam) ile kardeşi Harun (aleyhisselam)'ın Fir'avn ile olan çetin mücadelelerinden aydınlatıcı, yönlendirici, düşündürücü ve ümit verici pasajlar nakledildi. Haktan yana olanların er-geç başarıya erişecekleri müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minleri hem teselli etmek, hem de tarihin tekerrür edeceğini haber vermek üzere İlyas Peygamber'in putperestlerle olan mücadelesinden bir özet veriliyor ve ilâhi sünnetin şaşmadığına, şaşmayacağına sağlam bir kıstas olarak İlyas Peygamber'in baki kalan şerefli ismi gösteriliyor.

وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ أَتَدْعُونَ
بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ ﴿١٢٥﴾ اللَّهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ
﴿١٢٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٢٨﴾
وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٢٩﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ إِلْ يَاسِينَ ﴿١٣٠﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ

نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾

123- Şüphesiz İlyâs da gönderilen peygamberlerdendir.

124- Hani o, kendi kavmine, "Siz (Allah'tan) korkup (putlara tapmaktan, kötülük işlemekten) sakınmaz mısınız?

125-126- Siz, sizin de Rabbiniz, önceki babalarınızın da Rabbi olan Allah'ı, O yaratanların en güzelini bırakıp da Ba'l'e mi tapıp yalvarıyorsunuz?" demişti.

127- O'nu yalanladılar. Çünkü o inkarcılar da şüphesiz (Cehennem'e atılmak üzere) hazır duruma getirileceklerdir.

128- Ancak Allah'ın iyi niyetli samimi, gösterişten uzak (inanan) kulları müstesna.

129- Biz sonrakiler arasında İlyâs'ı (O'nun şerefli ismini) bıraktık.

130- Selâm İlyâsin'e (Yasin ailesine, hem İlyâs'a, hem inanan kavmine) olsun!

131- Şüphesiz biz iyiliği, güzelliği, yararlı işlerde bulunmayı huy edinenleri böyle mükâfatlandırırız.

132- Doğrusu O, bizim mü'min kullarımızdandır.

İlyâs (aleyhisselam)

İlyâs (aleyhisselam) **hakkında farklı rivayetler ve görüşler vardır. Onları şöyle özetleyebiliriz:**

a) Katade ve Muhammed b. İshak'a göre, İlyas, İdris Peygamber'in bir diğer ismidir. Nitekim İbn Ebi Hâtim'in İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'den yaptığı rivayette deniliyor ki: "İlyas, İdris Peygamber'in kendisidir."

b) Vehb b. Münebbih'e göre, Hezekiyal (veya Hizkil - Hezekeil) Peygamber'den sonra İsrailoğulları'na gönderilen bir peygamberdir.

c) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, Elyesa'nın amcasıdır.

d) Kurtubi'nin İbn İshak'tan ve başka siyercilerden yaptığı rivayete göre, Cenâb-ı Hak Zülkifl'in ruhunu alınca, İsrailoğulları'nda büyük çalkantılar meydana geldi, o kadar ki Allah'a verdikleri sözü unuttular da

O'nu bırakıp putlara tapınmaya başladılar. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak onlara İlyas'ı peygamber olarak gönderdi. Elyesa' ona uyup inandı.[1]

Yaratanların En Güzelini Bırakıp Ba'l'e Tapanlar

أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ

"Siz, sizin de Rabbiniz, önceki babalarınızın da Rabbi olan Allah'ı, O yaratanların en güzelini bırakıp da Ba'l'e mi tapıp yalvarıyorsunuz? demişti."

Ba'l, ismi üzerinde de hayli durulmuş ve birtakım farklı yorumlar ve rivayetlere yer verilmiştir. Onları kısaca şöyle maddeleştirebiliriz:

a) İbn Abbas, Mücahid, İkrime, Katade ve Süddi'ye göre, ilâh edinilen put anlamına gelir ki bu, daha çok Yemen bölgesinde yaygınlaşmıştır.

b) İbn İshak'a göre, tanrıça kabul edilen bir putun adıdır.

c) Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in babasına göre, Şam dolaylarında Ba'lebek'de tapınmak için yapılan bir putun adıdır.

d) en-Nuhas'a göre, Rab manasına kullanılan bir isimdir. Nitekim Yemen halkı, sahip, terbiyeci yerine daha çok "Ba'l" ismini kullanırlar.

Bunu destekler mahiyette İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın şöyle dediği rivayet edilir: "Yemen'den bir adam Mina'da rastladığı bir deve için, "Bunun ba'li, yani sahibi kimdir?" diye sordu."[2]

e) Yapılan araştırmalara göre ise, Fenikeliler'in şöhret bulan en büyük putlarının adıdır ki bu daha çok Şam, Lübnan ve dolaylarında yaygınlaşmıştır. İsrailoğulları'nın altın çağları geride kalıp gerileme dönemine girince, her konuda inhitat kendini göstermeye başlamış, özellikle dini konuda bu daha çok belirgin bir hal almıştı; o kadar ki, Allah'ı bırakıp Ba'l'e tapınmaya başlamışlar ve böylece tevhid inancını temelinden yıkıp putperestliğe dönmüşlerdi. Özellikle onların bu gerilemesi Yuşa' Peygamber'in vefatından sonra kendini hissettirmiş ve büyük bir çalkantı, çözülme ile kendi kendilerini sefil ve perişan olma çizgisine getirmişlerdi.

İlyas Peygamber böyle bir dönemde onlara uyarıcı nebi olarak gönderilmiş ve uzun bir mücadele verdiği halde, onları doğru yola çevirme

1 Tefsir-i Kurtubi: 15/115, 116

2 Tefsir-i Kurtubi: 15/117

imkânı elde edememiş; sonunda O'nu yalanlamak suretiyle hakkı red ve inkâr etmişlerdi.

Kur'ân-ı Kerim özellikle bu nokta üzerinde durmakta ve İsrailoğullarının zaman zaman, dönem dönem nankörlük ettiklerine dikkatleri çekmektedir.

Yaratanların En Güzeli

Kur'ân-ı Kerim'in iki yerinde "yaratanların en güzeli" sözü kullanılmakta ve bununla, bir olan Allah'ın yaratma konusunda da benzer kabul etmeyecek güzellikte ve mükemmellikte olduğuna işaret edilmektedir.

Bu şekil bir anlatım, önce bir tuhaf gelmektedir. Şöyle ki: Kâinatta birçok yaratanlar varmış da, Allah o yaratanların en güzeli imiş gibi bir sonuç ortaya çıkmakta ve tevhid akidesini zedeler anlamda görülmektedir. Oysa yorum ve mana hiç de sanıldığı gibi değildir. Konuyu iyi anlayabilmek için önce hem "halk" kelimesini, hem de bu kökten türetilen "hâlık" sıfatının delâlet ettiği manaları bilmemiz gerekir.

Râğıb, el-Müfredatı'nda "halk" maddesini işlerken, şöyle bir açıklamada bulunmuş, yani bu kelimenin delâlet ettiği farklı manaları şöyle sıralamıştır:

a) Dosdoğru takdir etmek,

b) Aslı, yani model ve mayası olmayan şeyi ibda' etmek, ("Allah gökleri ve yeri yarattı" âyetinde olduğu gibi).

c) Bir şeyi bir şeyden, yani bir şeyi, aslı ve modeli bulunan bir şeyden icâd etmek, yapıp ortaya çıkarmak,

("Sizi bir tek can (Adem)den yarattı" âyetinde olduğu gibi).

Böylece ibda' manasına delâlet eden "halk", "bedi'" veya "mübdi'" manasına delâlet eden "Halık" ancak Allah hakkında kullanılabilir. İcad manasına gelen "halk" ve mucid manasına gelen "hâlık" ise insanlar hakkında da kullanılabilir.

O halde gerek konumuzu oluşturan 125. âyette, gerekse Mü'minun suresi 14. âyette geçen "Yaratanların en güzeli"nden maksat, mucid ve sâni'lerin (yapıp yakıştıranların) en güzeli Allah'tır demektir. Nitekim İmam Kurtubi kendi tefsirinde 125. âyette geçen "Ahsene'l-hâlikin"i "ahsene's-sâ-

niin" şeklinde yorumlamıştır ki manası şöyledir: "Cenâb-ı Hak, yapıp icad edenlerin en güzelidir."

İnsanlar ise hiç olmayan, aslı ve mayası bulunmayan şeyi yoktan var kılıp vücuda getiremezler; ama aslı ve mayası veya model ve örneği bulunan şeyi yapıp icad edebilirler.[1]

İlyâs (aleyhisselam)'ın Davet Metodu

İlyâs (aleyhisselam)'ın, İsrâiloğulları'nı hakka davetinden bir özet verilmektedir. Onun bu çağrısında uyguladığı metottan yönlendirici hususlar anlaşılmakta ve düşünebilenler için o, aydınlatıcı misâl özelliği taşımaktadır. Önce, uyarıp davet ettiği milletin Allah'tan pek korkmadıkları, kötülüklerden sakınmadıkları; aynı zamanda Allah'ı bırakıp putperestliğe döndükleri konuya giriş anlamında veriliyor.

Sonra da ana tema şöyle işleniyor:

a) Cenâb-ı Hak, yapıp yakıştıranların, icad edip ortaya koyanların en güzelidir. İnsan eliyle yontulup şekillendirilen Ba'l ve benzeri putlar, ilâhi icad ve sanatın karşısında hiçbir anlam ve değer taşımaz. Çünkü kâinatı da, onda yer alan her cismi ve eşyayı da yaratan Allah'tır.

b) Allah gelip geçenlerin de, gelecek olanların da yegâne yaratıcısı, terbiye edip kemâle erdiricisidir.

Anlaşıldığı üzere Allah hakkındaki bu iki açıklama, O'nun bütün kemal sıfatlarını içermekte ve indirdiği kitapların, gönderdiği peygamberlerin "Rab Sıfatı" ile ilgili beyanını kapsamına almaktadır.

İlyâs (aleyhisselam)'ın tebliğ ve irşatta bulunduğu kavim veya milletin çoğu inkârda ısrar etmişse de, O'na inananlar da olmuştur. Tıpkı Mekkeli müşriklerde görülen durum gibi, çoğu Hz. Muhammed (aleyhissselam)'ı red ve inkâr ederken, az bir grup O'na inanıp her şeylerini Allah yoluna vakfetmişlerdi.

Şüphesiz bu durum, hak ile bâtılın devamlı sürtüşme, tartışma halinde olduğunu göstermekte ve kıyamete kadar da devam edeceğine işaret etmektedir. İnsanlık tarihi böyle başlamış ve böyle sona erecektir. İnsan ruhunu harekete geçiren, gerçeği araştırıp bulma şuurunu veren, ilmi araş-

1 Mü'minun suresi: 14. âyetin tefsiri

tırmalara canlılık kazandıran bu mücadeledir. Kurulan medeniyetler de yine bu mücadeleleri bir başka tezahürü ve tabii sonuçlarıdır.

Böylece İlyâs Peygamber de görevini lâyıkıyla yerine getirerek ilâhi iltifata mazhar olmuş ve kendisinden sonra gelenlere şerefli bir isim bırakmıştır. Kutsal kitaplar ondan saygı ile söz etmektedir.

Kıssanın bu bölümü, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın cihanşümul bir inkılâp yapacağını, isminin şan ve şerefle anılacağını, kalıcı bir din bırakacağını ilham etmekte ve dolaylı şekilde Mekke'de ilâhi inayetin tecellisini bekleyen mü'minlere müjde vermektedir.

İlyâs Peygamber gibi, hemen bütün peygamberler dünyada da, âhirette de Allah'ın selâm sıfatının tecellisine mazhar kılınmışlardır. Onlara dosdoğru uyan mü'minlerin de bu sıfattan nasiplerini alacaklarında hiç şüphe yoktur.

İlyâsin Kimdir?

130. âyette bu isimden söz edilmektedir. Bundan İlyâs Peygamber mi kasdediliyor, yoksa başka bir zat mı?

Müfessirlerimizin araştırma ve tespitine göre, birtakım farklı yorumlar söz konusudur. Şöyle ki:

a) el-Hasan'a göre, İlyas Peygamber'in bir diğer ismidir, ancak Yâsin isminin başına tarif edatı olan (elif-lâm) konulmuştur.

b) Şeybe ve Nâfı'in kıraatlerine göre, "İlyâsin", "Âl-i Yâsin" demektir ve aynı zamanda İlyâs Peygamber'e verilen bir diğer isimdir. Bilindiği gibi "âl" ona inanıp uyan mü'minler demektir.

c) Diğer bir ihtimale göre, Araplar, İbranice olan İlyâs'ı bazen "İlyâsin", "Elyasin", bazen de "Elyesa'" şeklinde kullanmışlardır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İlyâs Peygamber'in davet metodu üzerinde durularak kıssanın özeti verildi ve böylece Mekke'de bir çıkış yolu bekleyen mü'minlere selâmete erme günlerinin yaklaşmakta olduğu ilham edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine aynı amaç doğrultusunda Lut Peygamber kıssasının özeti veriliyor ve azıp sapıtan, cinsel sapıklığın en şerlisini ir-

tikâpta bir sakınca görmeyen Sodomlular'ın yerle bir edildiği belirtilerek, Mekkeli müşrikler uyarılıyor.

وَإِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٣٤﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٣٦﴾ وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِم مُّصْبِحِينَ ﴿١٣٧﴾ وَبِاللَّيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾

133- Şüphesiz Lut da gönderilen peygamberlerdendir.

134- Hani biz O'nu da, ailesini de tamamen kurtardık.

135- Ancak geride kalanlardan bir yaşlı kadın müstesna.

136- Sonra da geride kalan (ahlâksız inkarcıları) kökünden yıkıp yerlebir ettik.

137-138- Ve siz (ey yaşayanlar)! Şüphesiz sabah-akşam onların kalıntılarına uğrar geçersiniz. Artık aklınızı kullanmaz mısınız?

Lut Peygamber

وَإِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ

"Şüphesiz ki Lut da gönderilen peygamberlerdendir. Hani biz O'nu da, ailesini de tamamen kurtardık."

Lut Peygamber de Allah'ın selâm sıfatının tecellisine mazhar kılınmakla anılmakta ve inkarcı azgın milletler, Lut olayıyla uyarılmaktadır.

Cinsel sapıklığı hakkı inkârla birleştirip peygambere karşı gelen Sodomlular, kendi kaderlerini kendi elleriyle ve fiilleriyle tayin ettiler. Böylece sapıklık ve küfrün belli çizgisine gelince, ilâhi hüküm takdir doğrultusunda indi, şehrin üstü altına geçirildi, püskürükler kısa bir sürede şehri belirsiz hale soktu. Geriye sadece lanetle anılan kötü haberler; ibret ve öğüt alınacak kalıntılar kaldı. Ticari kervanlar o kalıntıların önünden sabah-akşam geçmekte; ağlayan bir şehrin hazin nağmesini dinlemektedirler.

Ne var ki, başta Mekkeli putperestler olmak üzere, Arap Yarımadası'nda yaşayan müşriklerin çoğu bu nağmeleri duyacak kalbe, öğütleri alacak kafaya, ibretleri görecek göze sahip değillerdi.

Cenâb-ı Hak bu hususa dikkatleri çekerek şöyle buyuruyor:

"Ve siz (ey yaşayanlar)! Şüphesiz sabah-akşam onların kalıntılarına uğrar geçersiniz. Artık aklınızı kullanmaz mısınız?"

Böylece başta Mekkeli inkarcılar olmak üzere şaşkın maddeciler uyarılıyor. Mü'minlere ise, zaferin yakın olduğu sinyali veriliyor. Nitekim çok geçmeden öyle oldu..

Lut (aleyhisselam)'ın eşi de inkarcı sapıklardan yana idi. O bakımdan inen hükmün dışında tutulmadı.

Olayın bu noktasının her defasında anılması, şu gerçeği hatırlatıyor: Kişiyi kurtarıp mutlu edecek olan şey, soyu, malı, makamı ve eşi değildir; kurtulmasına vesile sayılan, onun köklü imân ve irfanıdır.

Sonra da Cenâb-ı Hak, Lut Kıssası'nın özetini verip önemli safhasını belirtirken, yakın gelecekte Rasulullah (aleyhisselam)'ın da Mekke'yi terkedeceğini, imân edenlerin de hicret olayına gönül verip O'nu izleyeceğini; inanmayan hısımlarının Mekke'de küfür havası içinde kalacaklarını kafa ve kalplere dolaylı şekilde işleyerek ilhamda bulunuyor.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yakın gelecekte Rasulullah (aleyhisselam)'ın imân edenlerle birlikte Mekke'den ayrılacağına işaret edilerek Lut kıssası misal verildi ve olayın ibretli safhalarından ikisine değinildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Yunus Peygamber kıssasının özeti verilmekte ve ilâhi izin inmeden şehri terketmesinden dolayı çetin bir sınav geçirdiği hatırlatılmakta ve böylece bir an önce Mekke'yi terkedip başka bir yere hicret etmek isteyen mü'minlere, ilâhi izin çıkmadan bu hususta acele etmemelerine işaretle yönlendirici misal verilmektedir.

وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾ إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١٤٠﴾ فَسَاهَمَ
فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ
مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤٤﴾ فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ
وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٥﴾ وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ ﴿١٤٦﴾ وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ

اَوْ يَزِيدُونَ ﴿١٤٧﴾ فَاٰمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى حِينٍ ﴿١٤٨﴾

139- Şüphesiz ki, Yunus da gönderilen peygamberlerdendir.

140- Hani bir vakit o, dolu bir gemiye kaçmıştı da,

141- (Gemiciler) kur'a çekmişti; kur'a O'na düşmüştü; yenilgiye uğrayanlardan olmuştu; (bu yüzden denize atılmıştı).

142- Yunus kendi kendini kınarken büyük bir balık onu yutuvermişti.

143-144- Eğer O, (Allah'ı) çokça tesbih edenlerden olmasaydı(insonların) dirilip kalkacağı güne kadar balığın karnında kalırdı.

145- O'nu çıplak bir sahile attık, hasta idi.

146- Üzerine (gölge yapsın diye) sık ve geniş yapraklı (kabak ya da sarmaşıkgillerden) bir bitki bitirdik.

147- Ve O'nu yüz bin veya daha fazla bir topluluğa peygamber olarak gönderdik.

148- Onlar da artık O'na imân ettiler. Bu sebeple biz de onları bir sureye kadar yararlandırıp geçindirdik.

İLGİLİ HADİS

"Hiç kimseye, ben Yunus b. Meta'dan hayırlıyım demek yaraşmaz."[1]

Balığın Yuttuğu Peygamber

وَاِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ۘ اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ۙ

"Şüphesiz ki Yunus da gönderilen peygamberlerdendir. Hani bir vakit dolu bir gemiye kaçmıştı da..."

Yunus (aleyhisselam)'ın kıssası Enbiya suresi 87. âyetin tefsirinde yeterince açıklanmış; Yunus suresi 98. âyetin tefsirinde ise, Ninovalılar hakkında birtakım aydınlatıcı bilgiler verilmiş ve böylece Yunus Peygamber, Kur'ân'ın dört ayrı yerinde anılarak gerekli metod ve mesajlar sergilenmiştir.

Burada özet mahiyetinde aynı kıssanın önemli safhalarının tekrar

1 Buhari/Enbiyâ: 24, 35, Tefsir: 4, 6, Tevhid: 50 - Ebu Dâvud/Sünnet: 13 -Tirmizi/Salât: 20

anlatılması, Mekke'den bir an önce başka bir ülkeye hicret etmek isteyen mü'minleri aydınlatmak ve ilâhi emir gelmedikçe ayrılmanın doğru olmayacağını hatırlatmak içindir.

O çağda büyük bir kent olan Ninova, bölgenin ana merkezi özelliğini taşımaktaydı. Halkı ise, iyice şımarıp inkâra sapmış, azgınlık göstererek nesli yozlaştırmış ve o yüzden toplum yapısında dengesizlik meydana gelmişti. Cenâb-ı Hak, Yunus Peygamber'i uyarıcı rasul olarak onlara göndermişti. O da irşad ve tebliğe başladı; çetin mücadele verdiyse de Ninovalılar'ın çoğu her geçen gün düzelecekleri yerde inkâr ve ahlâksızlıklarını artırdılar. Bu duruma çok üzülen Yunus (aleyhisselam) onları son bir defa daha uyardı ve kendisine verilen ilâhi bilgiye dayanarak, yakında üzerlerine azap ineceğini haber verdi. Halk onun bu tehdidini ciddiye almadı. Bunun üzerine Yunus Peygamber, şehri terketme konusunda bir emir almadığı halde, öfkelenerek Ninova'yı terketti; rivayete göre Yafa'ya gelip bir yük gemisine bindi; derken çok geçmeden denizde şiddetli fırtına baş gösterdi. Denizciler bunun bir uğursuzluk olduğunu sandılar ve fırtınanın şiddeti karşısında geminin batma tehlikesinden büyük endişe duymaya başladılar. Sonunda başka çareleri kalmayınca, gemideki yükün hafifletilmesini düşündüler. Sonra da gemideki yolculardan kimin uğursuzluk getirdiğinin tespiti için de aralarında kura çektiler; kura Yunus Peygamber'e isabet etti ve bunu üç defa tekrarladılar; sonuçta bir değişiklik olmadığını gördüler. O da denizdeki fırtınanın kendisiyle yakından ilgili bulunduğunu ve denize atıldığı takdirde fırtınanın dineceğini söyledi. Böylece Yunus (aleyhisselam)'ı denize attılar veya kendisi denize atladı ve çok geçmeden fırtına kesildi, ortalık sütliman oldu. Cenâb-ı Hak, büyük bir balığı, kuvvetli ihtimalle büyük bir balinayı, Yunus (aleyhisselam)'ı yutup korumak üzere gönderdi. O da Yunus Peygamber'i incitmeden yutuverdi.

Şüphesiz ki, zâlim bir kavim ya da milleti terkedip başka tarafa hicret etmek, sıradan mü'minler için meşrudur ve bunda bir sakınca söz konusu değildir. Ama bir peygamber için doğru kabul edilmez. Çünkü peygamberlik makamı ve yüklendiği ilâhi hizmetin kutsallığı ayrı bir anlam arz etmektedir; aynı zamanda peygamberler ilâhi emre göre hareket ederler; özellikle hicret gibi önemli konularda mutlaka vahyin gelmesini beklerler. Yunus Peygamber'in yakında nasılsa Ninovalılar'a azap inecektir düşüncesiyle, vahiy inmeden öfkesine mağlup olarak şehri terketmesi büyük bir

hatâ sayılır. Nitekim o da bu hatâsını çok iyi bildiğinden bütün mevcudiyetiyle Cenâb-ı Hakk'a yönelip tevbe ve istiğfarda bulundu; zikir ve tesbihe devam etti. Çok uzun sürmeden ilâhi rahmet ve gufran ondan yana harekete geçti; balık, korumakla emrolunduğu emaneti, yine aldığı ilham üzerine salimen sahile götürüp koydu.

Yunus Peygamber bir süre balığın karnında kalıp hırpalanmış bir haldeydi. Hasta denilecek kadar bitkindi. Cenâb-ı Hak, sıcak bir mevsimde O'nu hem sivrisinekten, hem de güneşin yakıcı tesirinden korumak için o boş kumsal sahilde bir mucize olarak Yaktin adında bir bitki yeşertti.

Ancak bu bitkinin ne olduğu hakkında birtakım farklı tespit ve yorumlar ortaya çıkmıştır. Onları şöyle özetleyebiliriz:

a) Çok geniş ve sık yapraklı kabakgillerden bir bitkidir. Geniş yaprakları güneşten koruyor, üzerindeki ince dikenleri sivrisineğin yaklaşmasını önlüyordu.

b) Sâkı, gövdesi olmayan geniş yapraklı bir bitkidir.

c) Balkabağıdır.

d) Çabuk filizlenip gelişen geniş yapraklı bir bitkidir ki, o bölgeye mahsustur.

Bunlardan hangisi olursa olsun, mutlaka o sırada kumsal bir arazide öyle bir bitkinin bir anda meydana gelmesi, ancak ilâhi mucizelerden biri kabul edilir.

Yunus Peygamber bir süre Yaktin bitkisinin gölgesi altında dinlenip kendine gelince, ilâhi vahiy inip nüfusu yüz binin üstünde bulunan Ninova'ya tekrar uyarıcı olarak gönderildi.

Şehir halkı ise Yunus Peygamber'in öfkelenerek ayrılmasına hem üzüldüler, hem de verdiği haberin gerçekleşmesinin yakın olduğunu sezerek derin bir pişmanlık duydular ve inmek üzere olan azaptan kurtulmak için eski elbiselerini giyindiler, bir şey yemeyip aç ve susuz olarak şehrin dışına çıktılar, davarları da beraberlerinde götürdüler. Yaşlısı-genci, kadın-erkeği, hep birden Hakk'a yönelip tevbe ettiler, bağışlanma dileğinde bulundular ve onların feryad-u figanı, tazarru' ve niyazı Arş'a yükselirken ilâhi rahmet tecelli etti, azap kaldırıldı. Onlar da böylece bir süre Allah'a

imân temeli üzerinde sâlih amellerde bulundular, geçimlerini meşru yoldan sağlamaya yöneldiler.

Bu kıssa, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın kendiliğinden değil, ilâhi buyruk üzerine ancak Mekke'den ayrılabileceğini ve bir süre sonra tekrar Mekke'ye büyük bir ümit ve kuvvetle döneceğini ve Mekkeliler'den hayatta kalanların ezici çoğunluğunun imân edeceğini yansıtmakta, daha doğrusu kapalı işaretle bu müjdeyi vermektedir.[1]

Efendisinden Kaçan Köle Misali

وَاِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ۟ اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ۙ

"Şüphesiz ki Yunus da gönderilen peygamberlerdendir. Hani bir vakit o, dolu bir gemiye kaçmıştı da..."

Yunus (aleyhisselam)'ın ilâhi emir inmeden şehri terketmesi "ebaka" fiiliyle ifade edilmektedir. Bu, daha çok efendisinden kaçan, halka görünmeden izini kaybetmek isteyen köle hakkında kullanılan bir anlatım şeklidir. Ancak Allah'a kul olmanın derin anlam ve hikmetini çok daha iyi bilen ve vahye göre hizmette bulunan bir peygamberin, hicret emri gelmeden bulunduğu şehri veya kasabayı terketmesi, bir bakıma efendisinden kaçıp gizlenen kölenin durumuna benzerlik göstermektedir.

Tesbihin Faydası

فَلَوْلَٓا اَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ۙ لَلَبِثَ فِى بَطْنِهٖٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

"Eğer O, (Allah'ı) çokça tesbih edenlerden olmasaydı, (insanların) dirilip kalkacağı güne kadar balığın karnında kalırdı."

Şüphesiz Yunus (aleyhisselam) balık tarafından yutulmadan önce de, yutulduktan sonra da namaz kılan, zikir ve tesbihte bulunan sâlihlerdendi. Özellikle hatâsını anlayınca zikir ve tesbihini, tevbe ve istiğfarını artırmak suretiyle Allah'tan başka sığınılacak bir kudret bulunmadığını; kendisinin haksızlardan olduğunu şu tesbihiyle kalbinden diline getirmiştir.[2]

لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِينَ

1 Enbiyâ suresi: 87, Yunus suresi: 98. âyetin tefsiri

2 Enbiyâ suresi: 87

"Senden başka ilâh yoktur. Seni tenzih ederim. Doğrusu ben kendine haksızlık edenlerdenim."

Cenâb-ı Hak, onun namaz, zikir ve tesbihinin bir bakıma fidye-i necat olduğunu belirterek, sıkıntıya düşen kullarına selâmet yolunu gösteriyor.

Böylece balığın karnı bir süre Yunus Peygamber'e mezar olmamış, aksine daha çok yönlendirici ve teslimiyet havasına daha çok sokucu bir sığınak hüviyetine bürünmüş; bir bakıma mescid olmuştur.

Yunus (aleyhisselam)'ın balığın karnında ne kadar kaldığı hakkında kesin bir bilgi verilmemiştir.

O bakımdan müfessirler birtakım zayıf rivayetlere dayanarak farklı bilgiler vermişlerdir. Şöyle ki:

a) Süddi, Kelbi ve Mukatil b. Süleyman'a göre, 40 gün,

b) Dahhak'a göre, 20 gün,

c) Ata'a göre 7 gün,

d) Mukatil b. Hayyan'a göre, 3 gün.[1]

Hangisi doğru olursa olsun, bu kadar süre balığın karnında yaşamak mümkün müdür? Önce şunu belirtelim ki bu, mucizevi bir olaydır; fizik-kimya kanunlarıyla ölçülüp değerlendirilemez. Sonra da "Tefhimü'l-Kur'ân" adlı tefsirin müellifi bize şu tarihi vakayı nakletmektedir: Yaklaşık yüz yıl önce İngiltere'de balina avına çıkan bir grup balıkçı, karşılaştıkları 100 ton ağırlığındaki bir balinayla mücadele ederken onlardan birinin dengesini kaybedip denize düşmesiyle balinanın onu yutması bir olmuş. Sonunda balinayı öldürerek tekneye alabilmişler ve ilk iş olarak karnını yarmışlar ve arkadaşlarının hâlâ yaşamakta olduğunu hayretle görmüşler. Oysa aradan 60 saat gibi uzun bir süre geçmiş bulunuyordu. Buna rağmen adam ölmemişti.

İşte bu olaya bakınca, bir peygamberin uzun süre balinanın karnında yaşayabileceği pek imkânsız görülemez. Kaldı ki işin içinde bir de mucize ve keramet söz konusudur.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 15/123

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'den bir an önce uzaklaşmak isteyen mü'minlere Yunus Peygamber'in başından geçen olay misal verildi ve bu konuda acele edilmemesine işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, aklını nefsinin emrine verip atalarının çok sakıncalı yolunda yürümeyi savunan inkarcı sapıkların, şaşkın müşriklerin, kendileri kız çocuğu edinmekten kaçındıkları halde, melekleri Allah'ın kızları kabul edip Cenâb-ı Hakk'a beşeri sıfatları nisbet etmeleri konu ediliyor. Onların bu hususta da elle tutulur, gözle görülür, akılla idrâk edilir bir delil ve belgeleri olmadığına değinilerek, çoğunun cehaletin kurbanı bulunduklarına işaretle aydınlatıcı bir anlatım kullanılıyor.

فَاسْتَفْتِهِمْ اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١٤٩﴾ اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ اِنَاثًا وَهُمْ
شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾ اَلَآ اِنَّهُمْ مِنْ اِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ اللّٰهُ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ
﴿١٥٢﴾ اَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾ اَفَلَا
تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾ اَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُبِينٌ ﴿١٥٦﴾ فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
﴿١٥٧﴾ وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ اِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ
﴿١٥٨﴾ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾ فَاِنَّكُمْ
وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾ مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿١٦٢﴾ اِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾

149- (Ey Peygamber)! Putperest müşriklere sor: Kızlar Rabbin'in, oğlanlar onların mı?

150- Yoksa biz melekleri dişiler olarak yaratmışız da onlar şâhidler mi bulunuyorlarmış?

151-152- Haberiniz olsun ki, onlar cidden yalan uydurmalarından, "Allah doğurdu" diyorlar ve gerçekten onlar yalancılardır.

153- (Hâşâ Allah,) kızları oğullara tercih etmiş, öyle mi?

154- Size ne oluyor, nasıl hükmediyorsunuz?!

155- İyice düşünmez misiniz?

156- Yoksa sizin açık bir belge ve deliliniz mi var?

157- Doğru kişilerden iseniz haydi kitabınızı getirin (de göreyim).

158- Bunlar, Allah ile cinler arasında bir de hısımlık uydurdular. Halbuki cinler de onların mutlaka azaba hazır duruma getirileceklerini bilmektedirler.

159- Allah, onların iddia ve isnad ettikleri sıfatlardan yücedir, münezzehtir.

160- Ancak Allah'ın iyi niyetli, samimi, gösterişten uzak (mü'min) kulları müstesna.

161-162-163- Çünkü siz ve taptıklarınız, Cehennem'e girecek olanlar dışında, Allah'a karşı kimseyi azdıracak, baştan çıkartacak değilsiniz.

Putperestlerin Allah Hakkındaki İnançları

فَاسْتَفْتِهِمْ اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ

"(Ey Peygamber)! Putperest müşriklere sor: Kızlar Rabbin'in, oğlanlar onların mı?"

Arap Yarımadası'nda yaşayanların çoğu putperest idi. Ancak yanlış da olsa inançları vardı. Çünkü İbrahim (aleyhisselam)'ın "Tevhid Dini", diğer bir deyimle "Hanif Dini", o bölgede asırlarca yaşamış ve nesilden nesile aktarılırken bazı değişikliklere uğramıştı. Aynı zamanda Yahudi ve Hristiyanların da bıraktıkları izler ve tesirler bütünüyle kaybolmamıştı. O bakımdan putperestlerin çoğu Allah'ın varlığına inanır, ancak gökteki bu ilâhın, yerdeki ilâhlar vasıtasıyla iş gördüğünü sanırlardı. Böylece tek tanrı inancı, yerini çok tanrı inancına bırakmış oldu.

Putperestlerden bir kısmı meleklerin varlığını kabul eder, ancak onları Allah'ın kızları sanırlardı. Bunun için kız çocuklarından pek hoşlanmazlar, başka erkeklere zevce olmalarını cahiliyet gururlarına yediremezlerdi. Ortada büyük bir ölçüsüzlük kendini hissettirirdi; şöyle ki, kendilerine yakıştıramadıkları kızları, Allah'a yakıştıracak kadar şirke özenirlerdi.

Onlardan bir kısmı da İblis'i ve bazı cinleri Allah'ın kardeşleri veya

ortakları sayar, öyle inanırlardı.

İşte konumuzu oluşturan âyetlerle, bu gibi dayanaksız, delilsiz ve belgesiz inançların "Tevhid İnancı"na ters düştüğü belirtilerek reddediliyor; yerine katıksız "Bir olan Allah İnancı" konularak mü'minlere en sağlam, en doğru bilgi veriliyor.

Cinlerle Allah Arasında Hısımlık Bulunduğu İddiası

وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا ۚ وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ۙ

"Bunlar, Allah ile cinler arasında bir de hısımlık uydurdular. Halbuki cinler de onların mutlaka azaba hazır duruma getirileceklerini bilmektedirler."

Burada "cinler"den maksat, melekler olabilir. Müfessirlerin bir kısmının yorumu bu doğrultuda görülmektedir. Ancak hakiki manasına delâlet ettiğini de söyleyebiliriz. Bu durumda, İslâm dini, cinlerdeki sürat ve kudretten yararlanma yollarını araştırmanın caiz olmadığını belirtirken, onlarla ilgi kurmayı da uygun görmez. Çünkü cinler kendi türlerinin özellikleri doğrultusunda teklifat-i ilahiyeyle yükümlü tutulmuşlardır. Onlardan mü'min olanlar zaten insanlarla ilgi kurmazlar, çünkü din buna izin vermemiştir. Kâfir olanlarından ise ancak zarar gelebilir. O bakımdan öylelerinin şerrinden Allah'a sığınmakta büyük yarar vardır.

Ayrıca âyetin açık anlatımından, cinlerin de başta akıl olmak üzere birçok yeteneklerle donatıldıkları ve insanlardan kimlerin yanlış yolda yürüyüp Allah'a ortak koştuklarını bildikleri anlaşılmaktadır. Zira cinni denilen ruhaniyi bizim görmemiz mümkün olmamakla beraber, onlar bizi rahatlıkla görmekte ve ne yaptıklarımızı müşahade etmektedirler. Başta ünlü veli Abdülaziz Debbağ (kaddesallahu sirrehu) olmak üzere, bazı tasavvuf erbabı durumun âhirette tersine döneceğini, yani o âlemde insanların cinleri göreceklerini, cinlerin ise, insanları göremeyeceklerini belirtmişlerdir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'a evlât isnat eden müşriklerin iddiaları reddedildi. Sonra da Allah (celle celaluhu) ile cinler arasında hısımlık bağı bulunmadığı belirtilerek, cinlerin de Allah'ın yaratığı ve ilâhi tekliflerle yükümlü bulunduklarına işaret yoluyla değinildi.

Aşağıdaki âyetlerle, cinler veya melekler hakkında kısa açıklama yapıldıktan sonra, meleklerin bazı vasıfları ve özellikleri üzerinde duruluyor. Semavi kitaptan söz eden müşriklerin yalancı ve dönek olduklarına dikkatler çekiliyor. Arkasından İslâm'ın zafer burcuna yükselme zamanının çok yakın olduğuna işaretle, Allah'a ortak koşan inkarcıların günlerinin sayılı olduğu haber veriliyor. Yakın gelecekte Arap Yarımadası'nda küfrün ve putperestliğin saltanatının yıkılacağına değinilerek mü'minlerin biraz daha sabretmeleri dolaylı şekilde tavsiye ediliyor ve Allah'a hamd edilerek konu noktalanıyor.

وَمَا مِنَّآ إِلَّا لَهُۥ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ ٱلصَّآفُّونَ ﴿١٦٥﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ
ٱلْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾ وَإِن كَانُوا۟ لَيَقُولُونَ ﴿١٦٧﴾ لَوْ أَنَّ عِندَنَا ذِكْرًا مِّنَ ٱلْأَوَّلِينَ
﴿١٦٨﴾ لَكُنَّا عِبَادَ ٱللَّهِ ٱلْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾ فَكَفَرُوا۟ بِهِۦ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾
وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ إِنَّهُمْ لَهُمُ ٱلْمَنصُورُونَ
﴿١٧٢﴾ وَإِنَّ جُندَنَا لَهُمُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿١٧٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٤﴾
وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ فَإِذَا نَزَلَ
بِسَاحَتِهِمْ فَسَآءَ صَبَاحُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٨﴾
وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ ٱلْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ
﴿١٨٠﴾ وَسَلَٰمٌ عَلَى ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٨٢﴾

164- (Melekler) "Bizden her birimiz için belli-belirli bir makam vardır.

165- Ve bizler mutlaka saf saf dururuz,

166- Ve şüphesiz bizler durmadan tesbih ederiz" (derler).

167-169- Her ne kadar müşrikler, "Yanımızda öncekilerden kalma bir kitap bulunsaydı, herhalde bizler, Allah'ın hâlis kullarından olurduk" diyorlardıysa da,

170- (Kitap indirilince) onu red ve inkâr ettiler, ileride (bu dönekliğin sonunun nereye varacağını) bileceklerdir.

171-172- Andolsun ki, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında şu sözümüz sübut bulup gerçekleşmiştir: "Elbette onlar (peygamberler) yardım göreceklerdir."

173- "Ve şüphesiz bizim ordumuz mutlaka gâlib gelecektir."

174- Artık sen onlardan bir süreye kadar yüzçevir.

175- Onların sonunun ne olacağını gör, onlar da göreceklerdir.

176- Azabımızın hemen gelmesini mi istiyorlar?

177- Azap onların sahasına indiği zaman, o uyarılan (nankör inkârcı)ların sabahı ne kötü olur!

178- Ve sen bir süre onlardan yüzçevir.

179- (Sonlarının ne olacağını) gör, kendileri de yakında göreceklerdir.

180- Çok üstün, çok güçlü olan Rabbin, onların vasfedegeldiklerinden yücedir, münezzehtir.

181- Selâm, gönderilen peygamberlere olsun!

182- Hamd de âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

İLGİLİ HADİSLER

"Gök inledi ve inlemek onun hakkıdır. (Çünkü) onda bir ayak basılacak yer yoktur ki orada rüku' veya secde eden bir melek bulunmasın."[1]

"Dünya semasında hiçbir yer yoktur ki orada secde eden veya ayakta duran bir melek bulunmasın."[2]

"Üç haslet ile insanlardan üstün tutulduk: Saflarımız meleklerin safları gibi kılındı; yeryüzü bize mescid edildi; yeryüzünün toprağı (teyemmüm etmemiz için) bize temizleyici sayıldı."[3]

"Bana selâm verdiğiniz zaman, diğer peygamberlere de selâm ve-

---

1 İbn Mâce/Zühd: 19- Müsned-i Ahmed: 5/173

2 İbn Kesir: Mesruk tarikiyle Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan

3 Sahih-i Müslim/Mesâcid: 4

rin. Zira ben de ancak peygamberlerden biriyim."[1]

"Kıyamet gününde mükâfatının tastamam ölçekle ölçülmesini arzu eden kimse, oturduğu meclis sona erince, kalkıp gitmek isterken, Sübhane Rabbike Rabbi'l-İzzeti Amma Yasifun Ve Selamün Ale'l-Murselin Ve'l-Hamdü Lillâhi Rabbi'l- Âlemin Desin."[2]

"Kim her namazın arkasından üç defa Sübhane Rabbike Rabbi'l-İzzeti Amma Yesifun... derse, gerçekten o mükâfatını en noksansız ölçekle ölçmüş olur."[3]

Câbir b, Semure (radıyallahu anh) diyor ki:

"Mescid-i Saadet'te bulunduğum bir sırada Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz çıkageldi ve

"Meleklerin Rablerinin katında saf saf durdukları gibi, saf saf olmaz mısınız?" buyurdu.

Bunun üzerine soruldu:

- Ya Rasulallah! Melekler Rablerinin katında nasıl saf saf dururlar?

- **İlk ön safları tamamlarlar, saflar arasında boşluk bırakmazlar,** diye cevap verdi.[4]

Her Meleğin Belli Bir Yeri Vardır

وَمَا مِنَّآ إِلَّا لَهُۥ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ

"(Melekler) "bizden her birimiz için belirli bir makam vardır." derler."

Kâinat bütün sistemleriyle programlanmıştır. Melekler de yüklendikleri görevleri o programlara göre yerine getirirler. Hiçbir melek başıboş, amaçsız ve hikmetsiz yaratılmamıştır. O bakımdan kâinat bir bütün halinde Hakk'a ibâdet etmekte, her parçasıyla O'nu tenzihle, tesbihte bulunmaktadır.

"Allah'ın ordusu" diye anılan meleklere gelince: Onların sayısını Al-

1 İbn Cerir - İbn Ebi Hatim

2 İbn Ebi Hatim: Ammar b. Hâlid'den

3 Taberâni: Abdullah b. Sarh tarikiyle

4 Nesâi/İmâmet:28 - Müslim/Salât:129 - Ebu Dâvud/Salât:93 - İbn Mâce/İmamet:50 - Ahmed:5/101

lah'tan başka kimse bilmez. Sayılan ölçülerimizi aşan bu nurdan ruhanilerden her biri hem bulunduğu makamda Cenâb-ı Hakk'a ibâdet etmekte, hem gösterilen hizmeti kusursuz şekilde yürütmektedir. Görevi ve yeri olmayan hiçbir melek düşünülemez. Sahih hadislerden de anlaşıldığı üzere göklerde meleklerin yer almadığı bir boşluk yoktur. Kâinat meleklerle dopdoludur. İlâhi buyrukları birbirlerine süratle iletirler ve hiçbir hizmet aksamadan anında, zamanında yerine getirilmiş olur. Kâinatın büyüklüğüne bakılınca, bir haberin kısa sürede nasıl bütün gök ehline iletildiği insana biraz garip gelebilir; ancak nurdan yaratılan meleklerin sürati ışık hızıyla kıyas edilemeyecek ve rakamlarla anlatılması zor olacak ölçüdedir.

Aynı zamanda melekler hem görevlerinde, hem de ibâdetlerinde son derece düzenli ve disiplinlidirler. Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda muntazam saflar halinde durup ibâdet ederler. Hepsi de her an zikir ve tesbih halindedir. Onlar için gaflet, unutkanlık ve benzeri arazlar söz konusu değildir.

Kur'ân-ı Kerim'de konumuzu oluşturan âyetlerle, melekler hakkında bize üç önemli bilgi verilirken, kâinat planındaki yerimizi almamızı, düzenli bir hayat sürmemizi, yaratıldığımız gayeye yönelmemizi; iş ve ibâdetimizde çok dikkatli ve intizamlı bulunmamızı; her kişinin belirli bir yerinin ve işinin olmasını ve her hâlükârda Cenâb-ı Hakk'ı tesbih edip anmasını ilham etmekte ve sadeee Hakk'ı bilip ibâdet etmek için yaratıldığımızı dolaylı şekilde hatırlatmaktadır.

Erkek ve Kadınların Safları

Katade (radıyallahu anh) diyor ki: "Önceleri erkeklerle kadınlar bir arada saf bağlayıp namaz kılarlardı. Yukarıdaki âyetler inince, erkekler önde, kadınlar onların arkasında saf olup namaz kılmaya başladılar."[1]

Zafer Hakkındır

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ۚ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ

"Andolsun ki, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında şu sözümüz sübut bulup gerçekleşmiştir: Elbette onlar (peygamberler) yardım göreceklerdir. Ve şüphesiz bizim ordumuz mutlaka galip gelecektir."

Hakk'ı yeryüzünde temsil eden gerçek mü'minler, Hakk'a lâyık bir-

1 Tefsir-i İbn Kesir: 4/23- Tefsir-i Kurtubi: 15/137

lik ve dayanışma içinde bulundukları takdirde, eninde-sonunda başarıya erişeceklerdir. Çünkü hak gelmeden bâtıl gitmez; doğru gelmeden yanlış ortadan kalkmaz. Hakkın gelmesi, onu temsil eden mü'minlerin peygamber metoduyla hareket etmesine ve böylece kitap ile sünnet doğrultusunda hedefi belirlemesine bağlıdır.

Mü'minler kendilerini bu çizgiye getirdikleri zaman, Cenâb-ı Hakk'ın vaadi gerçekleşir ve öylece başarı ve zafer kapıları açılır.

Allah'ın bu hususta ki va'di Kur'ân'ın birkaç yerinde açıklanmaktadır. Şöyle ki:

"Şüphesiz ki biz, peygamberlerimize ve imân edenlere dünya hayatında ve şahitliklerin yer aldığı günde elbette yardım ederiz."[1]

"Allah, ben ve peygamberlerim mutlaka üstün geleceğiz diye yazmıştır. Şüphesiz ki Allah çok güçlüdür, çok üstündür."[2]

Burada üstün gelmenin, başarı sağlamanın anlamı ve alanı nedir?

Üstünlük yalnız savaşta düşmanı hezimete uğratmak mıdır, yoksa medeniyet, ahlâk ve fazilet gibi toplumu yönlendiren, hiç değilse tesir altına alan alanlarda da mı geçerliği söz konusudur?

Tarihin akışına baktığımızda, bu üstünlüğün mutlak anlamda savaş alanında ve zaferi elde etmede olmadığını görmekteyiz. Meselâ Nuh (aleyhisselam)'ın asırları kapsayan mücadelesi siyasi ve fiziki alanlarda başarılı olmamış; ama meydana gelen tufan, ilâhi nusretin parlak zaferlerinden biri olmuştur ki, melekler vasıtasıyla gerçekleştirilmiş ve geriye öğüt, ibret ve ders alınacak çok şey bırakmıştır. Bunun gibi İbrahim (aleyhisselam), Lut (aleyhisselam), Hud (aleyhisselam) ve Salih (aleyhisselam)'ın da durumları buna yakın bir anlam taşımaktadır.

O halde düşmanın ister insan gücü ve Allah'ın yardımıyla kahredilmesi, isterse ilâhi hükmün inmesiyle silinip yok olması, imân, ahlâk ve faziletten yana mutlaka bir üstünlüktür. Musa (aleyhisselam)'ın Fir'avn ve ordusuna karşı koyacak maddi güce sahip olmaması, Mısır'ı terketmesine neden olmuşsa da, aslında onun bu çıkışı zaferin ilk adımı ve başlangıcı

1 Mü'min suresi: 51

2 Mücâdele suresi: 21

olmuş; çok geçmeden Allah düşmanları Kızıldeniz'de hak ettikleri azaba uğratılmışlardı. Demek ki, sonuç itibariyle Allah ve Peygamberi üstünlük sağlayıp düşman kahredilmiştir.

Aynı zamanda "Allah'ın ordusu"ndan maksat, sadece mü'minlerin oluşturduğu insan gücü değil, kâfirlerin moralini bozan, mü'minlerin imân, irfan ve cesaretini artıran ve bir de kahredilecek kavim ve milletleri, tabii sebepleri harekete geçirmek suretiyle haritadan silen meleklerdir de.

Azabı Acele İsteyenler

أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ

"Azabımızın hemen gelmesini mi istiyorlar? Azap onların sahasına indiği zaman, o uyarılan (nankör inkarcı)ların sabahı ne kötü olur!"

Cenâb-ı Hakk'a ve O'nun varlık âleminin her parçası ve bütünü üzerinde hâkim olan mutlak kudretine inanmayanlar, peygamberlerin ve kutsal kitapların; özellikle Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın ve Kur'ân'ın haber verdiği azabın hemen inmesini isterler; çünkü inanmazlar; o gibi haberlerin kuru birer tehdit olduğunu sanırlar. Oysa ilâhi hüküm ve azap şunun, bunun isteğiyle, arzusuyla inmez. Her şey belli plâna göre programlanmış, belli şartlara göre takdir edilmiştir. Vakti, saati gelmeden, küfür ve zulüm son çizgisine gelip dayanmadan ilâhi hüküm inmez. Nitekim Mekkeli putperestler, ilâhi azabın inmesini zaman zaman acele istedikleri halde, ilâhi sünnet değiştirilmemiş ve hedefinden saptırılmamıştır. Bedir Savaşı'na ve Mekke'nin fethine kadar hüküm inmemiştir. Ancak 175-179. âyetlerle inecek azabın yakın olduğuna, müşrikleri alaşağı edip küfrün saltanatına son vereceğine; oturdukları yere, Allah'a dosdoğru imân edenlerin gelip yerleşeceklerine atıflar ve işaretler yapılmaktadır.

"Sonlarının ne olacağını gör, kendileri de yakında göreceklerdir" âyeti zafer sinyali vermekte; inkarcı nankörlere son uyarıyı yapmaktadır.

İnkarcıların Saldırı ve Şarlatanlıklarına Bir Süre Sabretmek

وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ

"Ve sen bir süre onlardan yüz çevir, (Sonlarının ne olacağını) gör, kendileri de yakında göreceklerdir."

İman cephesi, küfür cephesiyle savaşacak güçte değilse, yani mevcut

imkânlar ve şartlar buna el vermiyorsa, sadece tebliğ ve irşada devam edip bir çatışma ve vuruşmaya yol açmamak gerekir. Aksi halde mü'minlerden yana iyi sonuçlar, başarılı hizmetler uzun bir süre kesilme tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Bu da İslâm'ın aleyhine olur. Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Mekke devri, sözü edilen metot çerçevesinde değerlendirilmelidir. Sürtüşme ve tartışmaya, vuruşma ve iç savaşa asla müsaade edilmemiş ve gerektiğinde sabredilerek ilâhi hükmün inmesi beklenmiştir. Medine devri çok daha değişiktir; İslâmiyet'in güç bulup küfrün azgınlığına ve saldırılarına karşı koyacak düzeye gelinmiş ve arkasından hemen cihad emri inmiştir: "Ve sen bir süre onlardan yüz çevir" emri önce Mekke devrine, sonrası ise Medine devrine işarettir.

Zaferi Kutlamanın Yolu ve Anlamı

Cenâb-ı Hak, yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de azgın müşriklerin saldırılarına karşı sabreden mü'minlere kurtuluş ve zaferin yakın olduğunu müjdelerken, o günlere erişilmiş gibi bir hava estirmekte ve meydana geleceği kesin olan bir olayın gerçekleşmiş kabul edileceğine işarette bulunmakta ve bu zaferi tesbih, selâm ve tahmid ile kutlamayı tavsiye etmektedir. Zira insanları başarıya eriştiren, inkarcıları baş aşağı getiren ancak Cenâb-ı Hakk'ın hükmü ve takdiridir. O halde O'nu her türlü noksanlıktan, kudretsizlikten tenzih edip yegâne izzet ve şan sahibi olduğunu dile getirmek; O'ndan bize en doğru haberi getirip imân ve güvenimizi artıran peygamberi salât-ü selâm ile anmak ve asıl övülmeye lâyık olan zatın Cenâb-ı Hak olduğunu düşünerek O'na hamd-u senada bulunmak kulluğumuzun ve imânımızın gereğidir.

O bakımdan Sâffât suresi, zaferin müjdesini verirken sözü edilen üç hususu açıklayarak son buluyor.

Tesbihin Taşıdığı Tenzih ve Ta'zim

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ۚ

"O çok üstün, çok güçlü olan Rabbin, onların vasfedegeldiklerinden yücedir, münezzehtir."

Tesbih: Varlıkta her şeyin kendi üzerinde taşıdığı Hakk'ın kudret damgasıyla ve yöneldiği hizmetle ilâhi buyruğa baş eğerek O'nu her türlü noksanlıktan, beşeri sıfatlardan tenzih etmesi ve kemal sıfatlarıyla O'nu övüp

tazimde bulunmasıdır. Bunun için O yegâne izzet ve azamet sahibi Allah'a tesbihten sonra hamd edilmektedir. Çünkü hamd, Cenâb-ı Hakk'ın kemal sıfatlarıyla tezahür eden tecellilerini idrâk edip övmektir. Bu bakımdan Kur'ân-ı Kerim'in birçok yerinde "tesbih" ile "tahmid" bir arada anılmıştır.

O halde her şeyi ezeli plânına göre, kudretinin tecelli ve tezahürüyle yaratıp, onları bağlı bulundukları kanunlar doğrultusunda türlerinin özelliğine, mayalarındaki cevherine göre yetiştirip terbiye eden, geliştirip kemâle erdiren Allah (celle celaluhu), şüphesiz ki her türlü noksanlıktan, arazdan ve benzetmelerden pâk ve yücedir; münezzehtir ve büyüktür. O dünyada da, âhirette de en güzel övgülere ve kemal sıfatlarına lâyıktır.

Sâffât suresine, Hakk'ın buyruğuna baş eğip görev ve ibâdetlerini, tesbih ve tenzihlerini aralıksız yerine getiren, aynı zamanda Allah'ın huzurunda saf saf durup saygının en güzelini sergileyen meleklere and içilerek başlandı ve âlemlerin Rabbi Allah'a tesbih ve tahmidde bulunularak bitirildi.

Cenâb-ı Hakk'ı her türlü noksanlıktan tenzih ederken, en güzel övgülere ancak O'nun lâyık bulunduğunu söyler ve peygamberlere de salât-ü selâmlarımızı sunarız.

38. SURE

SAD SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
88	732	3069

SAD SURESİ

Başında "huruf-i mukattaa"dan (sâd) bulunduğu için, sureye bu isim verilmiştir.

Surenin tamamı Mekke'de inmiştir. İlim adamlarından buna muhalefet eden olmamıştır. İmam Kurtubi de aynı görüşü paylaşmış ve bunun bütün müfessirlerin ittifak ettikleri bir husus olduğuna dikkatleri çekmiştir.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR:

1- Allah'a ortak koşan inkarcıların haktan yüzçevirmeleri konu ediliyor ve gelip geçen ümmetlerin hayatından ibretli misaller veriliyor.

2- Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr eden nankörlere dikkatler çekiliyor ve aydınlatıcı bilgiler ortaya konuyor.

3- Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın peygamberliğini kabul etmeyen şaşkın müşriklerden, maddeci inkarcılardan söz ediliyor ve insan aklına ışık tutularak yönlendirici bir metot uygulanıyor.

4- Öldükten sonra dirilmeyi ve âhiret hayatını, hesap ve cezayı inkâr edenlerin düşünce ufuklarını genişletir, akıllarını harekete geçirir mahiyette deliller getiriliyor.

5- Davud, Süleyman, Eyyub, İbrahim, İshak, Yakub ve diğer bazı peygamberlerin kıssalarından önemli safhalar, ibretli yanlar anlatılıyor. Böylece Mekke'de İslâm'a karşı meydana gelen olayların bir benzerinin geçmişte birçok defalar tekerrür ettiğine işarette bulunuluyor.

6- Cennet ehlinin nimetleri; Cehennem ehlinin azapları sıralanıyor ve birtakım uyarılar yapılıyor.

7- Adem Peygamber'le İblis olayına değinilerek ebedi düşmanımız tanıtılıyor.

8- Kur'ân'ın insanlarla cinlere indirildiği açıklanarak bu iki ayrı varlığın teklifat-i ilahiyeyle mükellef tutulduklarına işaretlerde bulunuluyor.

﴿٣٨﴾ سُورَةُ ص

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِى الذِّكْرِ ﴿١﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِى عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿٢﴾ كَمْ
اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَّلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ ﴿٣﴾ وَعَجِبُٓوا اَنْ
جَآءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾ اَجَعَلَ
الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَاحِدًا اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾ وَانْطَلَقَ الْمَلَاُ مِنْهُمْ اَنِ
امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْ اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ يُرَادُ ﴿٦﴾ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا
فِى الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ اِنْ هٰذَآ اِلَّا اخْتِلَاقٌ ﴿٧﴾ ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ
هُمْ فِى شَكٍّ مِنْ ذِكْرِى بَلْ لَّمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ ﴿٨﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ
رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ ﴿٩﴾ اَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا
بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِى الْاَسْبَابِ ﴿١٠﴾ جُنْدٌ مَا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْاَحْزَابِ ﴿١١﴾

1- Sâd. Öğüt veren Kur'ân'a anolsun ki,

2- O inkâr edenler, bir gurur ve bölünme içindedirler.

3- Onlardan önce nice nesilleri yok ettik ki çığlık atıp yardım istiyorlardı. Ama artık kurtulma vakti değildi.

4- Kendilerine uyarıcı bir peygamber geldi diye hayret ediyorlar ve o kâfirler: "Bu çok yalancı bir sihirbazdır.

5- İlâhları tek bir ilâh mı yapıyor?! Doğrusu bu şaşılacak şey!" dediler.

6- Onlardan ileri gelen grup da "Haydi yürüyün de tanrılarınıza (ibâdet ve bağlılıkta) sabır gösterin. Çünkü herhalde (sizden) istenilen de budur!

7- Diğer sonraki dinde de (Hristiyanlıkta) hiç böyle bir şey duymadık; bu bir uydurmadan başkası değildir.

8- Aramızdan O'na mı Kur'ân indirildi, öyle mi?" (diyorlardı). Hayır, onlar benim Kur'ân'ımdan tam bir şüphe içindedirler. Hayır, azabımı henüz tadın iş değillerdir.

9- Yoksa O, çok güçlü, çok üstün, O çok karşılıksız bağışlayan, ihsanda bulunan Rabb'inin rahmet hazineleri onların yanında mıdır?

10- Yoksa göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin mülkü (saltanat ve tasarrufu) onlara mı aittir? O takdirde sebeplere yapışıp (göklere) yükselsinler.

11- Onlar burada bir araya gelmiş fakat bozguna uğrayacak kırık-dökük bir ordudur.

İNİŞ SEBEBİ

Hz. Ömer b. Hattâb (radıyallahu anh) İslâm'a girince, Mekkeli putperestlerin ileri gelenleri hayli telaşlandılar ve bu işin sonunun nereye varacağından iyice endişelendiler. O bakımdan birtakım çareler düşünüp ön tedbir almak için toplanıp Rasulullah (aleyhisselam)'ın amcası Ebu Tâlib'e gittiler ve: "Kardeşin oğluna de ki: Bizim tanrılarımızı küçük düşüren sözler söylemesin, biz de O'nun tanrısına dil uzatmayalım. Artık sen de insaf et de aramızda söz sahibi ol" dediler. Bunun üzerine Ebu Tâlib, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı davet edip Kureyş uluları ile O'nu bir araya getirdi ve onların önerisini toplantıda aynen nakletti. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz amcasını dikkatle dinledikten sonra şöyle dedi:

- Amcacığım, onları bundan hayırlı bir hususa çağırsam ne dersin?

- Neye çağıracaksın?

- Arapları dindar kılıp aralarında otorite sağlayacak ve onları diğer milletlere üstün kılacak bir söze çağırıyorum.

Bunun üzerine Ebu Cehil söze karıştı ve:

- O dediğin söz nedir? Biz sana onun on katıyla söz verelim, dedi. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurdu

- Lâ ilahe illallah, deyiniz.

Müşrikler bu öneriden tiksinip kendi önerilerini tekrarlamaya lüzum görmeden meclisi terkettiler.

Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

Sâd Harfi

Surenin başına konulan "Sâd", diğer "Huruf-i mukatta"larda olduğu gibi, Allah ile Peygamberi arasında bir şifredir; aynı zamanda surenin özetidir ve içerdiği hikmetleri yansıtan bir işarettir.

Kâfirlerin Boş Gururu

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِى الذِّكْرِۗ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِى عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ

"Sâd. Öğüt veren Kur'ân'a andolsun ki, o inkâr edenler, bir gurur ve bölünme içindedirler."

Her kavim ve milletin sosyal yapısında rastlandığı gibi, Mekke'de yaşayan kabilelerin de bünyesinde kendi başlarına buyruk olmayı, ciddi ve seviyeli bir otorite altına girmemeyi arzu edenler hayli çoktu. Bu nedenle doğruluğu herkesçe kabul edilen Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a inanıp bağlanmayı şan ve gururlarına yediremiyor ve O'ndan kurtulmak için olmadık yalan ve iftiralara başvuruyorlardı.

Böylesine akıl dışı tepkinin sebebi gayet açıktır. Şöyle ki: İnsanoğlu hayat dizginini aklın, sağduyunun eline değil, nefis ve İblis'in eline verince, sınırsız hürriyete sahip olmak, kendi başına buyruk düzeyinde birtakım arzularını tatmin etmek ister. O nedenle inkarcılar, hürriyetlerine sınır çizmek, nefislerinin aşırılık ve azgınlığını durdurmak ve onları meşru sınırlar içine almak, hayatlarını düzene sokmak isteyen peygamber ve O'nun yolunda yürüyen mürşitlere karşı gelir; gerekirse bu uğurda savaşır; haksızlığa başvurup kan dökerler.

Ayrıca putları ilâh edinip, onları kendi nefsani arzuları doğrultusunda vasıflandıran bir kavim ya da millet, bu düzeyde iken, nefislerinin

1 Fethü'l-Kadir: 4/418 - Lübabu't-te'vil: 4/80- Tefsiri İbn Kesir: 4/26

eğilimlerinin çoğunu haram sayan, ilâhi hükümleri değer ölçüsü kabul etmelerini telkin eden hak dinden devamlı kaçar ve onu yaşamanın, ilerlemenin ayakbağı sayar.

İşte Mekkeli putperestlerin ileri gelen söz sahipleriyle Hz. Muhammed (aleyhisselam) arasındaki, ardı-arkası kesilmeyen mücadelenin asıl sebebi bu idi. Hem tarih boyunca hemen her çağda ve her ülkede sözü edilen mücadelenin sürüp gittiğini kim inkâr edebilir. Zira nerede hak varsa, mutlaka karşısında bâtıl vardır ve bu iki karşıtın sürtüşme ve mücadelesi çok tabiidir.

Peygamberi Yalancılıkla, Sihirbazlıkla Suçlayanlar

وَعَجِبُوٓا اَنْ جَآءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ ۖ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ۚ

"Kendilerine uyma bir peygamber geldi diye hayret ediyorlar ve o kâfirler: "Bu çok yalancı bir sihirbazdır" diyorlar."

Arapların ve özellikle Mekkeliler'in tanınmasına ve ebediyen anılmasına sebep olan son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın, ne yazık ki o millet gerçek değerini, insanlığa ne gibi yüksek değerler, sonu gelmeyen faziletler kazandırdığını ve kazandıracağını o gün anlayamadılar. Bâtılı ayakta tutma, haksızlığı savunma pahasına, O'na "Çok yalancı sihirbaz" veya "Çok yalancı büyücü" diyecek kadar ileri gittiler ve haksızlıkta bulundular. Oysa Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın peygamberliğinden önceki kırk yıl içinde bir defa olsun yalan söylediğini, büyü yaptığını veya yaptırdığını; sihirle uğraştığını kimse iddia edemez. Nitekim Mekkeli'lerin bu çirkin suçlama ve yakıştırmalarına aklı eren bazı Arap kabileleri gülmüş ve hiçbir zaman o gibi sözleri ciddiye almamışlardır.

Saltanat, nüfuz, hükümranlık, mal ve servet peşinde koşmayan, kıt kanaat geçinip insanları Yüce Yaratan Cenâb-ı Hakk'ı tanımaya, inanmaya davet eden Hz. Muhammed (aleyhisselam)'in kişisel bir çıkarı uğruna veya ihtirasına mağlup olarak yola çıktığına inanmak büyük bir haksızlıktır. Zira O'nun 63 yıllık tertemiz, sade ve nezih hayatı bu gibi iddiaları temelinden söküp atar. Müşriklerin bu gibi suçlama ve iddialarının, gurur ve bencilliklerinden kaynaklandığı ise, kesindir.

Hakk'a Karşı Gelenler

أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلٰهًا وَاحِدًا ۖ إِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ

"İlâhları tek bir ilâh mı yapıyor? Doğrusu bu şaşılacak şey, dediler."

Kendilerini idareden âciz; önlerini ve geleceklerini göremeyecek kadar şaşkın; nerede niçin bulunduklarını idrâk edemeyecek kadar kör; hakkın sesini duyamayacak kadar sağır; insan ruhunun yüceliğini anlayamayacak kadar cahil ve ilâhi sünnet gereği yok edilen kavim ve milletlerin kalıntılarından öğüt ve ibret alamayacak kadar bilgisiz, nankör olan bir topluluğun hak dine karşı gelmelerine kızmaktan ziyade acımak gerekir. Kur'ân ilgili âyetlerle bu gibi idraksizlerin anlayışsızlığını tasvir etmekte, o gibi kudretsizlerin sonsuz kudret sahibine başkaldırmalarına dikkatleri çekerek aklın yolunun seçilmesini tavsiyede bulunmaktadır. Aynı zamanda şaşkınlığın bu kadarının tedavisi zor maraz-ı kalbi haline geldiğine işaret ederek, önyargıdan sıyrılmalarında sayısız faydaların söz konusu olduğuna işaretle hakkın sesini duyurmaya çalışmaktadır.

Her şeye rağmen uyanmaz da bâtılı savunmada ısrar edip Hakk'ın ışığını söndürmeye çalışırlarsa, ilâhi hüküm inmeye başlar ve işte o zaman uyanmanın bir yararı olmaz.

Rahmet Hazineleri Kimin Yanındadır?

Cenâb-ı Hak, insanı yaratmayı dilediğinde, önce onun yaşayabileceği hayat düzenini bütün kaynaklarıyla, imkânlarıyla vücuda getirdi. Daha doğrusu insanın her iki hayatta mutlu ve bahtiyar olması için kâinatı, bütün sistem ve kaynaklarıyla onun hizmetine sevketti. Böylece insanı çok aziz yarattı. Ne yazık ki, çoğu bu inayet ve iltifatı anlayamadı da kendini insanlık şeref düzeyinden geri çekip aşağıların aşağısı yaptı. [1]

Cenâb-ı Hak bu gerçeğe değinerek insandan yana hazırlayıp hizmete sevkettiği şeylerin bir kısmını anarak daha iyi düşünmemizi, kâinat denilen bu sınırı bilinmeyen varlık âleminde yerimizin ve görevimizin ne olduğunu araştırmamızı; niçin yaratıldığımızı araştırıp öğrenmemizi ilham etmektedir.

Sonra da Kur'ân sözü edilen hikmetle işlenmiş tabloyu gözler önüne

1 Tin suresinin tefsiri

koyarak Allah'ın iki sıfatına yer veriyor: Aziz ve Vehhâb.

Birinci sıfat, Cenâb-ı Hakk'ın sınır kabul etmez anlamda çok güçlü, çok üstün olduğuna; ikinci sıfat, O Yüce Kudretin kendi geniş hazinelerinden karşılıksız bağışta bulunarak rızık kapılarını, bilerek çalışan insanlara açık tuttuğuna; bu konuda mü'min ve kâfir, inanmış ve inanmamış diye bir ayrım yapmadığına delâlet eder.

İlâhlaştırılan canlı-cansız varlıklarda bu iki sıfat var mıdır? Özellikle yontulup şekillendirilen taşlar bu gibi hazinelere sahip midirler?

Kırık Dökük Bir Ordu

جُنْدٌ مَا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْاَحْزَابِ

"Onlar burada bir araya gelmiş fakat bozguna uğrayacak kırık dökük bir ordudur."

İlgili âyetle, Mekkeli müşriklerin o günkü ve o günden sonraki durumları tasvir edilerek gelecekten haber verilmekte ve böylece mü'minlerin imân ve irfanı artırılmaktadır. Şöyle ki: Bu âyet indiği günlerde, Arap Yarımadası'nda oturan kabileler merkezi bir hükümet kuramamış, belli bir otoritenin altına girememişti. Bölük pörçük halde yağmacılıkla, kısmen de ticaretle geçinip giderlerdi. Böylesine dağınık, birlik ve beraberlik ruhundan uzak bir milletin haline acımak gerekirdi. Onlar bu acıklı durumlarına bakmayıp kendilerini dünyanın en medeni milleti yapacak, sosyal hayatlarına renk ve mana katacak, cehaleti yenip ilmin meşalesini yakacak son peygambere iltifat etmediler; bununla da kalmayarak O'nun vücudunu ortadan kaldırmayı düşündüler. İşte Cenâb-ı Hak bu dağınık ve perişan milletin yakın gelecekte nasıl hezimete uğrayıp baş eğeceklerini haber vermek suretiyle, hakkın mutlaka üstün geleceğini kalp ve kafalara mucizevi anlamda işliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Arap putperestlerinin, özellikle Mekkeli müşriklerin son peygamber Hz. Muhammed'e inanmayıp, gurur ve bencilliklerinden dolayı O'nu yalancılıkla ve büyücülükle suçladıkları konu edildi. Merkezi bir otoriteden mahrum olan Arapların yakın gelecekte hezimete uğrayıp hakkın karşısında baş eğecekleri haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, tarihin akışı içinde birçok kavim ve milletlerin hakka karşı başkaldırıp tuğyan ettikleri konu edilerek birtakım misaller veriliyor. Sonra da Davud Peygamber'e verilen nimetlere, ilâhi inayetlere dikkatler çekilerek Yahudilerin bugünkü dağınık durumlarına işarette bulunuluyor. Arkasından peygamberlerin yeryüzünde Allah'ın halifesi bulunduğuna değinilerek insanlar arasında hak ve adaletle iş görmelerinin lüzumu belirtiliyor ve böylece Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın yakın gelecekte sağlam bir idare sistemi kuracağına ve halk arasında hak ve adaletle hükmedeceğine işaret ediliyor.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ ﴿١٢﴾ وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ
وَأَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ أُولَٰئِكَ الْأَحْزَابُ ﴿١٣﴾ إِنْ كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ
عِقَابِ ﴿١٤﴾ وَمَا يَنْظُرُ هَٰؤُلَاءِ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ ﴿١٥﴾
وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾ اصْبِرْ عَلَىٰ مَا
يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ ۖ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿١٧﴾ إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ
يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ ﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً ۖ كُلٌّ لَهُ أَوَّابٌ ﴿١٩﴾
وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾ وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ
الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ﴿٢١﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَىٰ دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا
لَا تَخَفْ ۖ خَصْمَانِ بَغَىٰ بَعْضُنَا عَلَىٰ بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا
تُشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَىٰ سَوَاءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾ إِنَّ هَٰذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ
نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ أَكْفِلْنِيهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ
لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَىٰ نِعَاجِهِ ۖ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي
بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ

وَظَنَّ دَاوُدُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ﴿٢٤﴾ فَغَفَرْنَا لَهُ
ذَٰلِكَ ۖ وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٢٥﴾ يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً
فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ
سَبِيلِ اللَّهِ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا
يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

12- Onlardan önce Nuh, Âd ve kazıklar sahibi Fir'avn milleti de (peygamberlerini) yalanladı.

13- Semud, Lut kavmi ve Eykeliler de böyle. Bunlar da (peygamberlere karşı gelen) birleşmiş gruplardı.

14- Hepsi de peygamberleri yalanladılar. Bu yüzden azabım (onlar hakkında) gerçekleşti.

15- Bunlar da ancak bir tek haykırış beklerler ki (vakti gelip çatınca) ona bir gecikme yoktur.

16- Onlar ise, "Ey Rabbimiz! Hesap günü gelmeden payımızı hemen ver" derler. (Bununla hesap ve ceza konusunu alaya alırlar.)

17- Onların söylediklerine sabret ve bizim güçlü kudretli kulumuz Davud'u an. Doğrusu O, Allah'a çokça yönelip gönül veren idi.

18- Şüphesiz biz, dağları O'nun emrine verdik; akşam sabah onunla beraber tesbih ederlerdi.

19- Kuşları da toplu halde O'na boyun eğdirdik. Hepsi de O'na yönelip uyum içinde bulunurlardı.

20- O'nun mülk-ü saltanatını sağlamlaştırdık; O'na hikmet ve hakkı bâtıldan ayırt etme yeteneği verdik.

21- Sana, o dâvalı-dâvacı haberi geldi mi? Hani surdan tırmanıp ibâdet odasına yükselip çıkmışlardı.

22- Hani Davud'un yanına girmişlerdi de o, onlardan korkup ürk-

müştü. Onlar: "Korkma, birbirimizin hakkına tecâvüz eden iki davacı; aramızda hak ve adaletle hüküm ver, hak olan sınırı aşma, bize doğru yolu göster" dediler.

23- "Şüphen olmasın ki, bu benim kardeşimdir; doksan dokuz dişi koyunu var, benim ise bir tek dişi koyunum var. "Onu da bana ver, diğerine katayım" dedi ve beni konuşmada yendi."

24- Dâvud, "Andolsun ki, senin dişi koyununu kendi dişi koyunlarına katmak isteğiyle sana haksızlık etmiştir. Cidden mallarını birbirine katan ortakçıların çoğu birbirlerinin hakkına tecâvüz ederler. Ancak imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlar müstesna. Onlar da pek azdır" dedi. Dâvud, kendisini imtihan ettiğimizi anladı ve bu yüzden Rabbinden bağışlanma dileyip secdeye kapandı ve O'na yönelip tevbe etti.

25- Biz de O'nu bağışladık ve şüphesiz ki O'nun yanımızda yakınlığı, dönüş ve sonuç güzelliği vardır.

26- Ey Dâvud! Şüphesiz seni yeryüzünde öncekilerin yerine geçirip hükümdar kıldık. O halde insanlar arasında hak ve adaletle hüküm ver, hevesin peşine takılma, sonra seni, Allah yolundan saptırır. Allah yolundan sapanlara, hesap gününü unutmaları yüzünden elbette şiddetli bir azap vardır.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) **diyor ki: el-Hakka suresindeki**

"Kitabı (amel defteri) sol tarafından verilene gelince: Ah keşke kitabım solumdan verilmeseydi ve keşke hesabımın da ne ölçüde olduğunu bilmeseydim! Keşke bu iş olup bitseydi (ölümle son bulsaydı). Malım bana bir yarar sağlamadı. Güç ve kudretim benden (ayrılıp) yok oldu" **âyetleri inince, Mekkeli sapıklar bunu alaya aldılar ve "Bizim şu amel defterimizi tez elden dünyada bize ver!" diyerek ilâhi âyetleri hem inkâr ettiler, hem de küçümsediler ve: "Ey Rabbimiz! Hesap günü gelmeden payımızı hemen ver" dediler.**

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

1 Lübabu't-te'vil: 32/4

İLGİLİ HADİSLER

"Allah yanında namazın en çok sevileni, Davud'un namazıdır. Yine Allah yanında orucun en çok sevileni, Davud'un orucudur. O, gece yarısına kadar uyur, üçte birinde kalkıp namaz kılar; (geriye kalan) altıda birinde uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi."[1]

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Sâd suresini okuyup secde ettikten sonra şöyle buyurdu:

"Dâvud (aleyhisselam) bunu tevbe secdesi olarak yaptı; biz ise şükür secdesi olarak yapıyoruz."[2]

"Kıyamet gününde Allah yanında insanların en çok sevileni ve O'na meclis bakımından en yakın olanı, âdil hükümdardır. Kıyamet gününde Allah yanında insanların en çok sevilmeyeni ve en şiddetli azap göreni ise, zâlim hükümdardır."[3]

Gelip Geçen Milletlerin Sonlarının Ne Olduğuna Bakıp İbret Almak

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ

"Onlardan önce Nuh, Âd ve kazıklar sahibi Fir'avn milleti de (peygamberlerini) yalanladı."

Mekkeli müşriklerin katı tutumları kısmen açıklandıktan sonra, daldıkları gafletten uyanmalarını sağlamak ve "Allah birdir" dedikleri için her türlü hakaret ve işkenceye mâruz kalan mü'minlere tesellide bulunmak maksadıyla, Hakk'a başkaldıran kavim ve milletlerin hayatından misaller veriliyor. Onların, daha güçlü, daha nüfuzlu ve kudretli oldukları halde, inkâr ve azgınlıkları yüzünden inen ilâhi hükmü durduramadıkları bildiriliyor.

Nuh, Âd ve Semud kavimlerine geniş mülk, bol nimet verildiği halde nankörlük ettiler de o yüzden her şeylerini kaybetme felâketine uğratıldı-

1 Buhari/Enbiyâ: 38, Teheccüd: 7 - Müslim/Siyâm: 188, 189, 201 - Ebu Dâvud/Savm: 66 - Nesâi/Siyâm: 69 - İbn Mâce/Siyâm: 31 – Ahmed: 2/160, 206

2 Buhari/Enbiyâ: 39 - Ahmed: 1/73, 279, 364

3 Tirmizi/Ahkâm: 4

lar. Yeryüzünde ilâhlık iddiasında bulunan Fir'avn ve kavmine, inkâr ve zulümleri çok pahalıya mal oldu; sonunda ilâhi sünnet gereği canları dahil her şeylerini kaybetme azâbıyla cezalandırıldılar.

Mekkeliler'in öğüt ve ibret almaları için sözü edilen kavim ve milletlerin elim âkibetini görüp düşünmeleri yetmiyor mu? Lut ve Şuâyb kavimlerinin kalıntılarına bakmıyorlar mı? Âd ve Semud kavimlerinin harabeleri boy boy kendini göstermiyor mu?

Daha başka ne gibi delil ve belge getirmeli? Kur'ân mucizesi, son peygamber harikası, gelip geçen kâfirlerden kalan yazılı belgeler, dikili taşlar yetmiyorsa ne yapmalı veya nasıl bir irşat metodu düşünmeli? Bunca delil ve belgelerden sonra uyanmayan bir millet veya toplum için yapılacak başka bir şey yok demektir. Hakk'ı red ve inkârları zulüm ve ahlâksızlıkla birleşip önüne geçilmez bir sel halini almışsa, artık ilâhi hükmün inmesini beklemekten başka bir yol kalmamıştır.

Böylece Cenâb-ı Hak, peygamberleri yalanlayıp alaya alanların, dönüş yapıp pişmanlık duymadıkları takdirde mutlaka bir azaba uğratılacaklarını bir kere daha hatırlatarak rahmetinin her zaman gazabının önünde bulunduğuna işaret ediyor.

Sonunda bir haykırış, bir uğultu, bir sarsıntı yeter de artar.

Sabır Tavsiye Ediliyor

اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ ...

"Onların söylediklerine sabret."

Küfür ve tuğyanda gemi azıya alanlarla savaşmak, vuruşmak mümkün olmadığı, yani haktan yana olan mü'minlerin onlara karşı koyacak, saldırılarını durduracak, cesaretlerini kıracak maddi kuvvetleri bulunmadığı zaman, sabredip neticeyi beklemek gerekir. Tabii bu arada Hakk'ın buyruklarını tebliğ edip irşat görevini ihmâl etmemeye dikkat edilir.

Zira insanları Hakk'a, O'nun indirdiği hak dine davet ederken, mevcut şartlara ve imkânlara göre hareket etmek, ona göre bir strateji çizip uygulamak vaciptir. Aksi halde yanlış bir adım, duygusal bir çıkış davanın gelişmesini engelleyebilir ve mü'minleri büsbütün faydasız duruma düşürebilir.

O bakımdan Mekkeliler'in bütün şirretlik ve saldırılarına, alay ve hezeyanlarına karşı fiili bir durum ortaya konulmamış; Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz temkinli, sabırlı hareket ederek davaya zarar verecek ölçüsüzlüklerden kaçınmıştır. İlgili âyetle bu metodun uygulanması tavsiye ediliyor ve sonra da başarılı kılınan Davud Peygamber'in hayatından bazı safhalar anlatılarak, İslâm'ın yakın gelecekte parlak zaferler elde edeceği müjdesi dolaylı şekilde veriliyor.

Dâvud Peygambere Yönelen İlâhi Lütuflar

وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ ۖ إِنَّهُ أَوَّابٌ

"Ve bizim güçlü kudretli kulumuz Davud'u an. Doğrusu O, Allah'a çokça yönelip gönül veren idi."

Az yukarıda da değindiğimiz üzere, müşriklerin ardı-arkası kesilmeyen sataşma, alay ve saldırılarına karşı mü'minlerin bir süre daha sabretmeleri tavsiye edildikten sonra, Dâvud (aleyhisselam)'a yönelen ilâhi lütuf ve ihsanlara dikkatler çekilmekte ve böylece Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın yakın gelecekte daha üstün, daha muhteşem bir devlet kuracağı; İslâm ordularının dağları, ovaları aşıp uçan kuşlarla yarışırcasına kıtalar üzerinde kelime-i tevhid bayrağını taşıyacağı dolaylı şekilde müjdelenmektedir. Aynı zamanda Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Dâvud (aleyhisselam)'dan daha çok Allah'a yönelip bütün mevcudiyetini vererek teslimiyet-i kâmile içinde bulunduğuna işaret edilmekte ve o sebeple başarısının Dâvud (aleyhisselam)'ın başarısından üstün olacağı haber verilmektedir.

Dağların Dâvud (aleyhisselam)'ın buyruğuna verilmesine gelince: Bu iki şekilde yorumlanabilir:

a) Her şey yaratıldığı kanuna bağlı kalıp kâinat planındaki yerine göre ilâhi emre baş eğerek Hakk'ı tesbih etmektedir. Dâvud Peygamber'e bunların tesbihini anlama yeteneği verilmiştir. Böylece dağlar da onunla birlikte Hakk'ı tesbih ve tenzih ediyordu manası anlaşılmaktadır.

b) Dâvud (aleyhisselam)'ın kurduğu sağlam ve güçlü devlet, iyi donatılmış ordusuyla dağları aşıp ülkeler fethediyor; etrafı çınlatan tekbir seslerine dağlar yankı ile cevap veriyordu. Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın ülkeler üzerindeki tekbir seslerinin bundan daha çok yankı yapacağına işaret edilmekte ve İslâm'ın geleceğinin çok parlak olacağı kapalı bir anlatımla

müjdelenmektedir.

Kuşların toplu halde Dâvud Peygamber'e boyun eğmesine gelince: Bu hususta da bir kaç yorum söz konusudur:

a) Dâvud (aleyhisselam) insanların kalbine kuş sevgisi aşılayarak onların korunmasını sağlamış, o kadar ki kuşlar insanlardan ürkmez olmuşlardı.

b) Dâvud Peygamber kendisine verilen yüksek keramet veya mucizeyle, kuşların -ilâhi sünnet gereği- tesbihlerini anlıyor ve özellikle ibâdet için sabah ve akşam gibi iki faziletli vakitte, diğer bir anlatımla, sabahleyin kuşlar etrafa yayılırken, akşam vakti de yuvalarına dönerken Dâvud (aleyhisselam) onların zikir ve tesbihine gönül kulağını verip Hakk'ı tenzih ediyor, O'nu anıp hamd-u senada bulunuyordu.

c) Güçlü ordusuyla dağları, ovaları aşıp uçan kuşlarla yarış edercesine bir saltanat kurduğu da düşünülebilir.[1]

Dâvud (aleyhisselam)'ın Yanına Giren Davacı ile Dâvâlı

وَهَلْ أَتٰىكَ نَبَؤُا الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ

"Sana, o dâvalı-dâvacı haberi geldi mi? Hani surdan tırmanıp ibâdet odasına yükselip çıkmışlardı."

Kur'ân-ı Kerim'de bu olay, devleti idare edenlere uyarıcı, yol gösterici ve yönlendirici bir misal olarak nakledilmektedir. Kendilerine devlet hazinesinden veya başka bir cihetten aslan payı ayırıp idare edilenlere az şey ayırmalarının adalet ve hakkaniyetle bağdaşamayacağı anlatılmaktadır.

Ancak ilgili âyetin kelime konumu ve anlatım tarzı birkaç yorum istemektedir:

a) Önce içeri giren davacı ve dâvâlı kötü niyetle gelen iki cani miydi, yoksa uyarıda bulunan insan suretine girmiş iki melek miydi?

İsrailoğulları'nın zaman zaman kendilerine gönderilen peygamberleri öldürdüklerine bakılırsa, o iki kimsenin surdan tırmanıp ibâdet odasına girmeyi başaran iki suikastçı olabileceği söylenebilir. Dâvud Peygamber'in uyanık bulunması ve belki de etrafında muhafızlarının yer alması, onlara bu fırsatı verdirmediğinden, ister istemez davacı ve dâvâlı niyetiyle geldik-

1 Enbiyâ suresi: 78, 79, Neml suresi: 15, Sebe' suresi: 10 âyetlerin tefsiri

lerini söyleyerek zevahiri kurtarmaya çalışmışlardı.

Dâvud (aleyhisselam) bu olay karşısında büyük bir sınav geçirdiğini; ilâhi inayetin kendisine yönelmesiyle suikastten kurtulduğunu düşünerek Allah'a yönelmiş, bağışlanma dileyerek şükür secdesinde bulunmuştur. Zira ibâdet odasına tırmanıp girenlerin hem niyeti belli, hem de dâva konusu diye ortaya attıkları mesele çözümü basit ve bir peygamberin görüşüne başvurulmayacak kadar anlamsızdır.

b)Diğer bir ihtimal, Dâvud (aleyhisselam)'un devlet idaresinde çok duyarlı ve çok âdil davranması için bir öğüt ve uyarıda bulunmak üzere insan suretine girmiş iki meleğin gönderildiği söz konusu olabilir. Zira hem devlet idaresini, hem hâkimliği, hem de ordu kumandanlığını kendi üzerinde taşıyan bir zatın ne kadar yüklü ve yoğun bir çalışma içinde bulunduğunu anlatmaya gerek yoktur. Ama bunlardan en önemlisi, adaleti sapasağlam, arızasız ayakta tutma becerisidir. Meleklerin ortaya koyduğu mesele veya misal buna yönelik bir anlam taşımaktadır.

c)Davacı, kendisinin fakir, din kardeşinin zengin olduğunu ve böylece dâvâlının ekonomik gücünü bir üstünlük sağlama aracı haline getirdiğini, sosyal adaleti sağlamaya pek yanaşmadığını anlatmaya çalışmış ve bir koyun ile doksan dokuz koyunu misal vermiş olabilir.

Dâvâlı da onun bu iddiasını kabul eder görünmüş ve ikisi de söze başlarken şu üç önemli mesajı vermek suretiyle Dâvud (aleyhisselam)'ın hikmet ve fasl-ı hitabın gereğine dikkatini çekmişlerdir:

1- Aramızda hak ve adaletle hükmet,

2- Hak olan sınırı aşma,

3- Bize doğru yolu göster.

Konuyu bir bütün olarak incelediğimiz ve siyakla sibakı arasında irtibat kurduğumuz zaman, (b) maddesindeki yorumun daha sıhhatli olduğu ortaya çıkıyor. Allah daha iyisini bilir.

Şirketin Yeri ve Önemi

وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا...

"Cidden mallarını birbirlerine katan ortakların çoğu birbirlerinin hakkına tecavüz ederler. Ancak imân edip iyi, yararlı amellerde bulunanlar müstesna. Onlar da pek azdır."

İlgili âyetlerle, adalet ve hakkaniyet ölçüleri üzerinde durulmakta ve birtakım yönlendirici misaller verildikten sonra şirketlerin önemine dikkatler çekilmektedir. Mallarını birbirine katan ortakların çoğunun bilerek veya bilmeyerek hakka tecavüz ettiklerinin hayli yaygın olduğu üzerinde durulmaktadır.

Böylece Cenâb-ı Hak, kurulan şirketlerin adalet ve hakkaniyet düzeyinde tutulması ve sağlıklı yürütülmesi için ortakların şu iki ana sıfatı taşımasının, diğer bir anlatımla, şu iki özelliğe sahip olmasının gereğini belirtiyor.

Bu iki özellik:

1- Allah'a dosdoğru inanmak,

2- İmânın en verimli ve feyizli ürünü sayılan sâlih amellerde bulunmak.

Zira Allah'a dosdoğru imân, bütün hayır ve faziletlerin kaynağıdır. Salih ameller ise, o hayır ve faziletlerin en güzel ürünleridir ki, bütün farzları, vacipleri ve sünnetleri içerir.

İşte bu düzeyde bulunan mü'minlerin ortaklık kurup iş görmesi, ilâhi murada çok daha uygun düşer.

İnsanlar Arasında Adaletle Hükmetmek

يَا دَاوُدُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِى الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ

"Ey Dâvud! Şüphesiz seni yeryüzünde öncekilerin yerine geçirip hükümdar kıldık. O halde insanlar arasında hak ve adaletle hüküm ver, hevesinin peşine takılma, sonra seni Allah yolundan saptırır."

Âyetteki hitap özellik taşıyorsa da emir umumilik arz etmektedir. Öyle ki, hükmetme mevki ve makamında bulunan her mü'mini kapsamakta ve adaletle hükmetmenin farz olduğunu belirtmektedir.

Adaletin tevzi' edildiği bir yerde hâkim kendi arzu ve hevesine uyarak hüküm veremez. Zira böyle bir hüküm hem haksızlığa yol açar, hem de

kişiyi saptırır ve toplum arasında kapanması çok zor güvensizlik doğurur.

Kur'ân, adaletten sapıp kendi hevesine uyarak hüküm verenlerin âhireti ve oradaki hesabı unutan veya umursamayan gafiller olduğunu belirterek adaletsizliğin mutlak anlamda hem dünyada, hem de âhirette elim sonuçlar doğuracağına işarette bulunuyor.

Sonuç olarak ilim adamlarımız ilgili âyetten şu hükmü de çıkarmışlardır: İslâm Devletinde yargı makamına ancak Allah'a, âhirete ve oradaki hesap ve cezaya dosdoğru imân eden hukukçular atanabilir.

Dâvud (aleyhisselam)'a hem nübüvvet, hem de hükümdarlık payeleri verildiğinden. Onun yüksek şahsiyetine hitapla yargı mevkiinde bulunan insanların âdil olmaları hakkında farziyet ifade eden kesin emir verilmekte ve kıyamete kadar bunun devam edeceği hatırlatılmaktadır.

Ayrıca âyet-i kerime ile diğer önemli bir hususa daha işarette bulunuluyor. Şöyle ki: Haksızlığı tercih edip adaletten nasibini alamayan Mekkeli müşriklerin günleri sayılıdır. Yakın gelecekte Mekke'yi Allah'a imân eden âdil bir ordu işgal edecek ve haksızlığa son vererek müşriklere baş eğdirecektir. Cenâb-ı Hak bu inceliğe kapalı bir anlatımla şöyle değinmektedir:

"Allah yolundan sapanlara, hesap gününü unutmaları yüzünden elbette şiddetli bir azap vardır."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mal, makam ve serveti amaç seçip Allah'ı ve âhireti unutanların eninde-sonunda ilâhi tokadı yiyecekleri hatırlatılarak Karun'un âkıbeti misal getirildi. Sonra da âhiret yurdunda hazırlanan yüksek ve ferahlatıcı nimetlere kimlerin lâyık olduğu hakkında aydınlatıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinatta boş ve anlamsız; amaçsız ve hikmetsiz hiçbir şeyin yaratılmadığı belirtiliyor ve bu açıdan insanoğlunun başıboş, murakabasız, gözetimsiz olmadığına işaretle, herkesin işlediklerinden mutlaka hesap vereceği dolaylı şekilde hatırlatılıyor. Böylece yeryüzünde adalet, düzen ve denge kuran sâlih mü'minlerle, bozgunculuk yapan sapıkların ve Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınanlarla, ilâhi sınırları aşmak suretiyle günah ve kötülük işleyenlerin bir tutulmayacağı haber verilerek, kâinatın adaletle ayakta durduğu gibi, toplum, aile ve

milletlerin de ancak sâlih kişilerin ahlâk, fazilet, adalet ve hakkaniyetiyle ayakta durabileceğine işarette bulunuluyor. İndirilen Kur'ân'ın bütünüyle bu gerçekleri yansıttığına dikkatler çekiliyor.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ۚ ذَٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾ أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾ كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِّيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٢٩﴾

27- Biz, göğü, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri boşuna, anlamsız yaratmadık. Bu, sadece inkarcıların zan ve iddiasıdır. Ateşten vay o kâfirlere!

28- Yoksa biz, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları, yeryüzünde fesat çıkaranlar gibi mi veya (Allah'tan) korkup (inkâr ve fitneden) sakınanları yozmuş sapıklar gibi mi tutacağız.

29- Biz, sana feyiz ve bereketli bir kitap indirdik, tâ ki âyetlerini iyice düşünsünler ve akıl sahipleri de öğüt alsınlar.

Anlamsız ve Hikmetsiz Yaratılan Bir Şey Yoktur

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا

"Biz, göğü, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri boşuna, anlamsız yaratmadık."

Boş ve anlamsız şeyler, düzen ve denge dışı olup, fayda sağlamayan şeylerdir. Oysa kâinatta düzen ve denge dışı bir varlık olmadığı, faydasız bir şeyin vücut bulmadığı bilimsel açıdan da kesinlik kazanmıştır.

Buna bir misal verecek olursak, yerküreyi gösterebiliriz. Şöyle ki: Yer kürenin düzenli iki ayrı hareketi, Güneş'e olan uzaklık nisbeti, yörünge düzlemi, ekvator düzlemine paralel olmaması; bu bakımdan her iki düzlem arasında 23°,27'lik bir açının bulunması, atmosfer kalınlığı, dünyanın onda yedisinin denizlerle kaplı olması hep belli amaçlara, insandan yana sayısız faydalara yönelik ince hesapların neticesidir. Bunlardan birinin bo-

zulması, mevcut denge ve düzenin bozulması demektir. Diğer bir anlatımla, insan ve diğer canlıların hayatının alt-üst olmasına neden olur.

İşte Kur'ân-ı Kerim'de ilgili âyetle bu yüce hikmete parmak basılıyor ve varlık âleminde meydana gelen her olay ve her hareketin, vücut bulan her şeyin üzerinde sözü edilen ince hesabın ve yüksek hikmetin izlerini görmemiz ilham ediliyor. Bu açıdan da inkarcı maddecilerin iddiaları çürütülüyor ve her olay ve eşya ile insan aklına ışık tutulup malzeme verilerek araştırma imkânı sağlanıyor.

O halde ne dosdoğru imân edip sâlih amellerde bulunan mü'minler, ilâhi sınırları aşıp denge ve düzeni bozmaya çalışan bozguncular gibidir; ne de Allah'tan saygı ile korkup bozgunculuk ve kötülüklerden sakınanlar; azıp sapıtanlar, hakkı çiğneyen ahlâksızlar gibidir. Birinciler, er-geç başarıya, mutluluğa erişmeye; ikinciler vakti saati gelince hüsrana uğramaya namzettirler. Nitekim Mekkeli fâcirlerin sonu hüsran; mü'minlerin ise başarı ve mutluluk olmuştur.

Kur'ân'a Bakış Açımız

كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا اٰيَاتِهٖ وَلِيَتَذَكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ

"Biz sana feyiz ve bereketli bir kitap indirdik; tâ ki âyetlerini iyice düşünsünler ve akıl sahipleri de öğüt alsınlar."

Gerçekleri, kurulu denge ve düzenin hikmet ve amacını, insan olarak yaratılmamızın hikmetini, dünyaya getirilişimizin anlamını, ondan sonraki hayatın manasını iyice anlayabilmemiz ve ilâhi kudretin ve tasarrufun her şey üzerindeki mutlak hükümranlığının izlerini görebilmemiz için Kur'ân-ı Kerim çok mübarek, feyizli bir kitap olarak indirilmiş ve ona bakış açımız belirlenmiştir.

Önce Kur'ân-ı Kerim, Allah sözü olarak insanların her iki hayatını saadet havasına eriştirmek için indirildiğine göre, onda insan zararına yol açan bir hükmün bulunmayacağı, bir tavsiyenin yer almayacağı kesindir ve o bakımdan bu kitap bütünüyle feyiz ve bereketi yansıtmakta, rahmet ve mutluluk vadetmektedir. Bunun için onun her âyeti üzerinde iyice düşünmemiz, aklımızı ve zekâmızı kullanmamız gerekmektedir. Körler ve sağırlar gibi üzerine eğilip hiçbir şey anlamadan okuyup geçmememiz emredilmekte ve her hükmünün ve tavsiyelerinin amel edilmek için konuldu-

ğu hatırtılmaktadır. Zira Kur'ân ne yalnız lafızdan, ne de yalnız manadan ibarettir; o, bu ikisinin bir araya gelmesiyle yüceliği, erişilmezliği anlaşılan ilâhi bir emânettir. İnsan hayatının her alanıyla ve cephesiyle iç içedir. İlmi araştırmalara hız katar bir muhtevadadır; ilim adamına ışık tutup yol gösteren, temel bilgi veren bir hazinedir. Okumakla eskimez, bıkkınlık vermez; hikmetleri bitip tükenmez; zaman aşımıyla değerini kaybetmez; her geçen gün daha çok ilâhi olduğunu ispatlar kudrettedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, varlık âleminde hiçbir şeyin boş, anlamsız ve hikmetsiz yaratılmadığı açıklanarak, her olayı bu açıdan inceleyip değerlendirmemiz ilham edildi. Mükemmel düzen içinde dengeli bir hayat süren gerçek mü'minlerle, dengesiz düzensiz sapıkların bir tutulmayacağı haber verilerek, mü'minler aydınlatıldı. Sonra da Kur'ân'ı, mutlak feyiz ve bereket kaynağı olması açısından ele alıp okumamız ve âyetlerini bu açıdan incelememiz emredildi.

Gelecek âyetlerle, Süleyman Peygamber'e yönelen ilâhi inayet ve lutuflar konu edilmekte, geniş imkânlara mazhar kılınan bu peygamberin Allah'a bağlılıkta kusur etmemeye çalıştığı belirtilerek, başarıdan başarıya eriştiğine değinilmektedir. Böylece Mekke'de sıkışıp kalan ve hep ilâhi inayetin tecellisini bekleyen mü'minlere müjde verilmekte ve yakın gelecekte Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın büyük bir devlet kuracağına işaret edilmektedir.

وَوَهَبْنَا لِدَاوُۥدَ سُلَيْمٰنَ ۚ نِعْمَ الْعَبْدُ ۖ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ ﴿٣٠﴾ اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ
الصّٰفِنٰتُ الْجِيَادُ ۙ ﴿٣١﴾ فَقَالَ اِنِّٓى اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّىْ ۚ
حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٣٢﴾ رُدُّوْهَا عَلَىَّ ۖ فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوْقِ
وَالْاَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ
﴿٣٤﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِىْ وَهَبْ لِىْ مُلْكًا لَّا يَنْۢبَغِىْ لِاَحَدٍ مِّنْ بَعْدِىْ ۚ اِنَّكَ
اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾ فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِىْ بِاَمْرِهٖ رُخَآءً حَيْثُ اَصَابَ

﴿٣٦﴾ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ ﴿٣٧﴾ وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ
﴿٣٨﴾ هَٰذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾ وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا
لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٤٠﴾

30- Davud'a Süleyman'ı ihsan ettik. Ne güzel kuldur O! Şüphesiz O, devamlı Allah'a yönelip gönlünü O'na verendi.

31- Hani akşama doğru ona, durdukları zaman sakin, koştukları zaman süratli iyi cins koşu atları gösterilmişti.

32- O da, "Şüphesiz ben mal sevgisini, Rabbimi anmama vesile olduğu için severim" demişti. Ta ki toz perdesi ardında gözden kaybolmuşlardı.

33- Sonra "Onlar, bana çevirin" demiş ve onların bacaklarını, boyunlarını okşamaya başlamıştı.

34- Andolsun ki biz Süleyman'ı bir imtihandan geçirdik; tahtının üstüne bir ceset atıverdik, O da Allah'a yönelip O'na gönül bağlılığını devam ettirdi.

35- "Ey Rabbım! dedi, beni bağışla; bana benden sonra hiç kimseye yaraşmayan bir mülk (hükümdarlık) ihsan eyle. Şüphesiz ki sen, karşılıksız çokça verensin."

36- Rüzgârı O'nun emrine verdik. Rüzgâr O'nun emriyle tatlı tatlı istediği yana eserdi.

37-38- Bina yapan, dalgıçlık eden her şeytanı ve bukağılarla bağlı başkalarını O'na baş eğdirdik.

39- (Ey Süleyman!) İşte bu bizim vergimizdir. Sen de bol bol ver veya yanında tut, hesapsızdır.

40- Şüphesiz onun yanımızda yakınlığı ve güzel dönüşü, iyi geleceği vardır.

Taht ve Saltanat Amaç Değil, Araçtır

وَوَهَبْنَا لِدَاوُودَ سُلَيْمَانَ ۚ نِعْمَ الْعَبْدُ ۖ إِنَّهُ أَوَّابٌ

"Davud'a Süleyman'ı ihsan ettik. Ne güzel kuldur O! Şüphesiz O, devamlı Allah'a yönelip gönlünü O'na verendi."

Fir'avn'ın zulmünden kurtarılan İsrailoğulları, Musa (aleyhisselam)'ın yüksek şahsiyeti ve ilâhi risâletiyle benliğine kavuşmuş, hür yaşama bahtiyarlığına erişmişti. Ne var ki, uzun yıllar köle muamelesi görmenin verdiği bir açgözlülük duygu ve hırsı olacak ki, bu millet çoğu zaman dünyayı âhirete, maddeyi mânaya tercih etmiş ve o yüzden çok zikzaklı bir tarih oluşturmuştur. Ciddi otoriteye ve yüksek ruh mimarlarına muhtaç duruma gelen İsrailoğulları'na, Cenâb-ı Hak yine rahmetinin ve inayetinin eseri olarak Dâvud (aleyhisselam)'ı ve hemen arkasından Süleyman (aleyhisselam)'ı, sözünü ettiğimiz iki hususu sağlayıp ülkeyi derleyerek düzene sokacak sıfat, yetenek ve yetkilerle donatmıştı. Öyle ki, bu iki peygamber de, biri manevi ve uhrevi, diğeri maddi ve dünyevi olmak üzere nübüvvetle hükümdarlığı kendilerinde toplamışlardı.

Süleyman (aleyhisselam) bir yandan yelkenli gemilerle deniz filosunu kurarken, diğer yandan savaşlarda önemli hizmetlerde bulunabilecek, yararlı işlerde kullanılacak cins atlar besliyor, güçlü süvari birlikleri meydana getiriyordu. Şüphesiz motorlu taşıtların henüz icad edilmediği çağlarda gerek binek, gerekse savaş için en uygun ve yararlı vasıta, iyi yetiştirilip eğitilen atlar idi. O bakımdan İsrailoğulları'na altın çağını yaşatan Süleyman Peygamber, atlara fazlasıyla önem vermiş ve bizzat konuyla yakından ilgilenmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de konumuzu oluşturan âyetlerle onun bu ilgi ve sevgisi çok bedi' bir üslupla şöyle tasvir edilmektedir:

"Hani akşama doğru ona, durdukları zaman sakin, koştukları vakit süratli iyi cins koşu atlan gösterilmişti. O da, "şüphesiz ben mal sevgisini, Rabbimi anmama vesile olduğu için severim" demişti. Tâ ki toz perdesi ardında gözden kaybolmuşlardı. Sonra "onları bana çevirin" demiş ve onların bacaklarını, boyunlarını okşamaya başlamıştı."

Süleyman (aleyhisselam)'ın Tahtının Üzerine Atılan Ceset

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَأَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ

"Andolsun ki biz Süleyman'ı bir imtihandan geçirdik; tahtının üstüne bir ceset atıverdik, o da Allah'a yönelip O'na gönül bağlılığını devam ettirdi.

Bu âyet üzerinde klâsik tefsirlerimiz senedi olmayan birçok rivayetlere yer vermişlerdir. Aynı zamanda Sahih-i Müslim'de ki, namazda iken Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın yüzüne ateşten bir şihab atmak isteyen şeytan olayıyla ilgili rivayeti, Süleyman (aleyhisselam)'ın tahtının üstüne konulan ceset olayıyla bağdaştırmaya çalıştıkları da dikkatleri çekmektedir.[1] Şöyle ki: Süleyman (aleyhisselam)'a musallat olan bir ifrit şeytanın, sonunda O'nun mührünü ele geçirerek tahtına oturduğu nakledilir. Şüphesiz bu ve benzeri rivayet ve yorumların ilmi hiçbir değeri yoktur. Çoğu Tevrat'ın I. Krallar bölümünden aktarılmadır. Ne yazık ki, muharref Tevrat'ta muhtelif yerlerde, peygamberlerin "ismet sıfatı" inkâr edilir şekilde, onların çok uygunsuz davranış ve fiillerde bulundukları anlatılır. Nitekim sözü edilen krallar bölümünde, Süleyman Peygamber'in (aleyhisselam), yaşlanınca, putperest olan eşlerinin arzularına boyun eğerek putlar yaptırdığı iddiası da bu cümledendir.

Diğer yandan Süleyman (aleyhisselam)'ın yüz veya doksan veya yetmiş eşiyle bir gecede cinsel temasta bulunacağına ve hepsinin de hâmile kalıp birer mücahid doğuracağına dair yemin etmesi ve bu arada "inşaallah" dememesi sebebiyle sadece bir eşinin gebe kaldığı ve onun da felçli yarım bir çocuk doğurduğu ve işte Süleyman (aleyhisselam)'ın tahtının üstüne atılan cesedin bu olduğu rivayetine gelince: Bu da diğerleri gibi bizi sağlıklı bir neticeye götürememektedir. Zira dört hadis kitabında nakledilen üç farklı rivayeti akl-i selimle ve doğruyu bulan ilimle bağdaştırmak çok zordur. O bakımdan sadece hadisin senedinin sahih olması bu konuda yeterli sayılmamaktadır. Aynı zamanda Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in bu olayı ne maksatla söylediğini de tespit etmemiz mümkün görülmüyor. Bu sebeplerden dolayı sözünü ettiğimiz hadisle ilgili âyeti tefsir etmemizin pek uygun olmayacağı kanaatini taşımaktayız. Allah daha iyisini bilir.[2]

O halde Süleyman (aleyhisselam)'ın tahtının üstüne konulan ceset meselesi kinaye yoluyla olup yorum isteyen bir konudur. Şöyle ki:

a) Filistin'den Mısır'a, Suriye'den Irak'a kadar geniş topraklar üzerinde hükmeden Süleyman (aleyhisselam)'ın başta kardeşleri olmak üzere birçok

1 Sahih-i Müslim/Mesâcid: 40 - Nesâi/sehv: 19

2 Buhari/Cihâd: 23, Nikâh: 119, Enbiyâ: 40, Eymân: 3 - Müslim/Eymân: 23, 25 - Nesâi/Eymân: 40, 43 - Tirmizi/Nüzur: 7 - Ahmed: 2/229, 279, 506

iç düşmanları bulunuyordu. Onların bir ihtilâl çetesi hazırlayıp kısa bir süre tahtı ele geçirdikleri, bu sebeple Süleyman (aleyhisselam)'ın ölü gibi hareketsiz bırakılıp yetkilerinin elinden alındığı söz konusu olabilir.

b) İsrailoğulları'na altın devirlerini yaşatan Süleyman (aleyhisselam)'ın oğlu bu geniş ülkeyi idare edecek yeteneğe sahip değildi. Nitekim Süleyman (aleyhisselam)'ın vefatından sonra oğlu, yürüyen ölü misali, tahtı koruyamadı ve kısa zamanda ülkenin parlak dönemi yön değiştirdi. Nitekim Tevrat'ta da bu hususa geniş yer verildiğini görmekteyiz.[1]

c) Süleyman (aleyhisselam)'ın bir ara ağır bir hastalığa yakalanıp ölmüş ceset gibi kıpırdayamaz duruma geldiği, sonra ilâhi lutfa mazhar kılınıp iyileşerek eski güç ve kuvvetini bulduğu söylenir. Nitekim Müfessir el-Merâğî kendi tefsirinde daha çok bu yorum üzerinde durmuştur. Hastalıktan sonra Allah'tan bağışlanma dilemesi ise, hastalıklı günlerinde daha iyi ve verimli amellerde bulunamadığına işarettir.

Bütün bu yorumlarda az-çok hakikat payı bulunmakla beraber, (b) maddesindeki yorum, Kur'ân'ın siyak ve sibakına daha uygun düşmektedir. Allah daha iyisini bilir.

Süleyman Peygamber'in Hiç Kimseye Lâyık Olmayan Bir Mülk İstemesi

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي ۚ

"Ey Rabbim! Dedi, beni bağışla; bana benden sonra hiç kimseye yaraşmayan bir mülk (hükümdarlık) ihsan eyle. Şüphesiz ki sen, karşılıksız çokça verensin."

Bu istek hem kemmiyet, hem de keyfiyet bakımından bir mülk ve saltanata işarettir. Nitekim âyetin açık delâletinden, Süleyman (aleyhisselam)'ın güçlü deniz filoları ve o devirde önünde durulamaz süvari birlikleri oluşturduğu, Umman Körfezi ile Aden Körfezi ve Kızıldeniz arasında hükümranlığını sürdürdüğü anlaşılıyor. Kendisinden sonra hiçbir peygambere böyle güçlü bir saltanat verilmediği ise, kesindir. O, bu mülk ve nimetleri Rabbini anmaya vesile olduğu için sevmiştir. Aynı zamanda cinlere de hükmetmesi ayrı bir keyfiyet arz etmektedir.

---

1 Tevrat/I. Krallar: 9/1-14 ve 11/1-21

O halde "Bana, benden sonra hiç kimseye yaraşmayan bir mülk (hükümdarlık) ihsan eyle" cümlesinden şu iki husus anlaşılmaktadır: Birincisi, kendisinden sonra hiçbir peygambere yaraşmayan bir mülk; ikincisi, kendisinden sonra yerine geçecek olan evlât ve torunlarına lâyık görülmeyecek bir mülk söz konusu olabilir. Zira Süleyman (aleyhisselam)'dan sonra kemmiyet bakımından daha geniş mülk ve saltanat kuranlar olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Ancak keyfiyet bakımından O'nun saltanatına benzer bir saltanat kurulmadığını söyleyebiliriz. Çünkü O, yalnız insanlara değil, aynı zamanda cinlere de hükmediyordu.

Süleyman (aleyhisselam)'ın vefatından sonra yerine geçen oğlunun, kurulu saltanatı hem kemmiyet, hem de keyfiyet bakımından devam ettiremediğini dikkate alırsak, yukarıda belirttiğimiz ikinci yorumun isabetli olduğu görülür.

Rüzgârın Teshir Edilmesi

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ ...

"Rüzgârı onun emrine verdik. Rüzgâr onun emriyle tatlı tatlı istediği yana eserdi."

Süleyman (aleyhisselam)'ın geniş çapta yelkenli deniz filosuna sahip olması ve bu sebeple rüzgârın onun emrine verilmesi, Kur'ân'ın üç yerinde az değişik anlatımla açıklanmaktadır. Konuyu iyi kavrayabilmemiz için önce ilgili âyetleri bir araya getirmemiz, sonra da hepsini hamur edip bir sonuç çıkarmamız gerekmektedir. Şöyle ki:

"Süleyman'a şiddetli esen rüzgârı baş eğdirdik; onun emriyle mübarek kıldığımız yere akıp eserdi ve biz her şeyi bilenleriz."[1]

"Süleyman'a da rüzgârı (boyun eğdirdik). Sabah bir aylık, akşam bir aylık (mesafeden esmekte idi)."[2]

"Rüzgârı onun emrine verdik. Rüzgâr onun emriyle tatlı tatlı istediği yana eserdi."[3]

Âyetlerde daha çok şu üç madde konunun mahiyetini yansıtmakta-

1 Enbiyâ suresi: 81

2 Sebe' suresi: 12

3 Sâd suresi: 36

dır: Rüzgâr, teshir (baş eğdirme, buyruğuna verilme) ve rüzgârın hızı ile ulaştığı yer.

Bu üç maddede, önce geniş çapta yelkenli deniz filosunun mevcudiyetine; rüzgârın, bir keramet olarak Süleyman (aleyhisselam)'ın sefer yapmak istediği cihete doğru estiğine; sonra da kara ve deniz nimetlerini kendinde toplayan bereketli yerlere uzandığına delâlet vardır. Aynı zamanda esen rüzgârın tehlike arzetmiyecek bir hızda olduğu anlaşılıyor.

Mimar ve Dalgıç Şeytanlar

وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ ۙ وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ

"Bina yapan dalgıçlık eden her şeytanı ve bukağılarla bağlı başkalarını ona baş eğdirdik."

Kur'ân bu âyetle, Süleyman (aleyhisselam)'ın insanlara hükmettiği gibi, cin ve şeytanlara da hükmettiğini, onları buyruğu altına aldığını belirtmektedir.

Yine klâsik tefsirlerimizden bir kısmı bu hususta da dayanağı olmayan birçok rivayetlere yer vermişler ve romantik bir havaya sokarak konuyu aslından uzaklaştırmalardır. Tevrat'ta, Süleyman Peygamber'in büyük ölçüde madeni kazanlar, lengerler yaptırdığı; saraylar inşa ettirdiği yazılıdır. Şeytan ve cinlerin bu işlerde kullanıldığından söz edilmemiştir. Kur'ân ise, birçok konularda olduğu gibi, bu konuda da Tevrat'taki yanlış ve noksanları tashih etmekte ve olayın gerçek yüzünü ibretli yanlarıyla, yansıtmaktadır. O halde uzman ustaların ve becerikli dalgıçların cinlerden seçilmesi nasıl yorumlanabilir?

Burada biri açık, diğeri kapalı iki husus söz konusudur. Şöyle ki:

1- Âyetin açık anlatımına bakıp Süleyman (aleyhisselam)'ın cin ve şeytanları bu gibi ağır ve yorucu işlerde kullandığını söyleyebiliriz. Öyle ki, her peygambere birtakım mu'cize ve kerametler verildiği gibi, Süleyman Peygamber'e de mucize ve keramet olarak, ruhaniler üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi verilmiştir.

2- "Şeytan" ismi ya "şatane" fiilinden gelmedir ki, uzaklaşan, uzakta kalan demektir; ya da ondaki (n) harfi fazladır, kökü "şâta-yeşitu"dan gelmedir ki, bu takdirde "öfkesinden yanıp kavrulan" demektir. Özel veya

cins isim olarak da, dumansız yalın ateşten yaratılan ruhani kasdedilir.

Bu manayla cinlerden ve insanlardan her kötü ahlâklı azgına "şeytan" denilebilir.[1] Nitekim Kur'ân'da "şeytan" ismi bu manayla insanlar hakkında da kullanılmıştır.[2]

O halde bu mecazi manayla Süleyman (aleyhisselam)'ın mimar, uzman usta ve dalgıç olarak çalıştırdığı şeytanlar, uzak ülkelerden elde ettiği esirler veya parayla çalıştırılan gönüllüler olabilir. Bunlar hem öfkeli, hem de şeytan fikirli olduklarından haklarında bu ismin kullanılması muhtemel sayılabilir.

Diğer işe yaramıyan azgın esirler ise, bukağılara vurularak ıslâhlarına çalışıldığı anlaşılmaktadır. Allah daha iyisini bilir.

Burada konuyu mucize ve keramet açısından değerlendirdiğimiz takdirde, birinci yorumun; mevcut şartlara göre değerlendirdiğimiz takdirde ikinci yorumun isabetli olduğunu söyleyebiliriz. Ancak Sebe' suresinde belirtildiği gibi, melike Belkis'in tahtının Sebe' ülkesinden bir an içinde alınıp getirilme olayını da dikkate alacak olursak, birinci yorumun daha sıhhatli olduğu ağırlık kazanır. Aynı zamanda bir peygamberin insanları esir edinip köleler gibi çalıştırdığı da söylenemez.

Böylece Cenâb-ı Hak, ilgili âyetlerle, hem Yahudileri insafa davet edip o parlak ve feyizli günleri hatırlatarak daha cömert, mutedil ve âdil olmalarını tavsiye ediyor, hem de Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın temelini attığı İslâm Devleti'nin çok muhteşem devirler yaşayacağını müjdeliyor.[3]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de sıkışıp kalan mü'minleri hem teselli etmek, hem de İslâm'ın geleceğinin çok parlak olacağını müjdelemek maksadıyla Süleyman (aleyhisselam)'ın kıssasından önemli birkaç safhaya değinildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine mü'minleri teselli etmek ve kurtuluşun yakın olduğunu dolaylı şekilde haber vermek üzere Eyyüb (aleyhisselam) kıssa-

1 el-Müfredat/Rağıb el-Isfehani: "şeytan" maddesi

2 En'âm suresi: 112- Bakara suresi: 14. âyetin tefsiri

3 Sebe' suresi: 12-14. âyetlerin tefsiri

sından önemli bir iki safha konu ediliyor ve her sıkıntıdan sonra mutlaka genişliğin olacağına işaretle, mü'minlerin bir süre daha sabretmelerinin lüzumuna işarette bulunuluyor.

وَاذْكُرْ عَبْدَنَآ اَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّى مَسَّنِىَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾ اُرْكُضْ بِرِجْلِكَ هٰذَا مُغْتَسَلٌۢ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اَهْلَهٗ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِّنَّا وَذِكْرٰى لِاُولِى الْاَلْبَابِ ﴿٤٣﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهٖ وَلَا تَحْنَثْ اِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ ﴿٤٤﴾

41- Kulumuz Eyyub'u da an. Hani o, Rabbine şöyle seslenmişti: "Şeytan şüphesiz bana sıkıntı, yorgunluk ve işkence dokundurdu."

42- Ona: "Ayağını (yere) vur; işte yıkanılacak ve içilecek soğuk bir su!" (dedik).

43- Biz ona katımızdan bir rahmet ve akıl sahipleri için bir öğüt olmak üzere ailesini ve onlarla birlikte bir mislini daha verdik.

44- Ona: "Eline bir demet sap al, onunla vur, yemininde günahkâr olma!" (dedik). Doğrusu biz onu oldukça sabırlı bulduk. Ne iyi kuldur o! Şüphesiz o, Allah'a yönelip gönül verirdi.

Eyyub (aleyhisselam)

وَاذْكُرْ عَبْدَنَآ اَيُّوبَ "Kulumuz Eyyub'u da an.."

Bilindiği gibi, peygamberlerin birtakım vacip sıfatları bulunduğu gibi; diğer insanlarda pek az görülen azim, sebat, Allah'a güvenip dayanma, belâya karşı sabretme gibi kalbi ve ruhi yetenekleri de vardır. Hemen her peygamberin hayatına bu açıdan bakmamız gerekir. Aksi halde yanlış yorumlara, sakıncalı hükümlere sapmış oluruz.

Eyyub (aleyhisselam) ile ilgili birkaç hadis rivayet edilmişse de ilim adamları onların sıhhatinde bazı şüpheler izhar ettiklerinden tefsirimize nakletmekte fazla bir yarar görmedik. İbn Cerir et-Taberi ile İbn Ebi Hâtim'in naklettikleri uzun hadis ve Ahmed b. Hanbel'in naklettiği kısa hadisi, müfessir İbn Kesir kendi tefsirine alıp nakletmiş, fakat bir yorumda

bulunmamıştır.

Tevrat'ta ise, Eyyub (aleyhisselam)'a geniş yer verilmişse de peygamberlikle ilgili özellik ve sıfatları zedeler mahiyette tutarsızlık arz eden konu ve olayları sık sık naklederek onu küçük düşürecek bir anlatım tarzına ağırlık kazandırılmıştır. Kur'ân-ı Kerim, kıssanın en ibretli ve öğüt alınacak safhalarını özetleyerek hem mü'minlere sabır konusunda aydınlatıcı misâl vermiş, hem de Tevrat'ta insan sözünün karışmasıyla meydana gelen vaki hatâları tashih etmiştir.[1]

Şeytanın Sıkıntı, Yorgunluk ve İşkence Vermesi

إِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ

"Hani o, Rabbine şöyle seslenmişti: "Şeytan elbette bana sıkıntı, yorgunluk ve işkence dokundurdu."

Şeytanın Eyyub (aleyhisselam)**'a yorgunluk ve sıkıntı vermesi iki şekilde yorumlanabilir:**

a) Hadislerde belirtildiği üzere yerdeki zararlı haşerat, parazit ve mikroplara da "cinn ve şeytan" denilebilmektedir.[2]

O halde Eyyub Peygamber'e, birtakım hastalıklar yapan mikropların, parazitlerin girdiği söylenebilir.

b) Âyette geçen "şeytan"dan maksat hakiki manasında kullanılanıdır. Bu duruma göre, hastalanan Eyyub Peygamber'e şeytanın durmadan şüphe sinyalleri göndermesi, vesvese doğuracak şekilde fısıldaması sebebiyle onu sıktığı ve yorgun düşürdüğü söylenebilir. Zira hastalıklı bir bünye ile nefsin aşırılıklarını durdurmak, şeytanın fısıltı ve dürtüşlerine karşı koyup sabretmek oldukça yorucu ve yıpratıcıdır.

Yoksa şeytanın mü'minler, özellikle peygamber üzerinde gerçek anlamda sultası yoktur ve olamaz da.

---

1 Tevrat/Eyyub: 1/21, 2/13-42/1-17

2 "Cinler üç sınıftır. Bir sınıf, kanatları vardır boşlukta uçarlar; bir sınıfı yılanlar ve köpeklerdir; bir sınıfı da inip göçerler." (Taberâni-Beyhaki: Sahih isnadla)
"Aziz ve Celil olan Allah cinleri üç sınıf üzere yaratmıştır. Bir sınıfı, yılanlar, akrepler ve yerdeki haşeredir. Bir sınıfı, boşlukta rüzgâr gibidir. Bir sınıfı da hesap ve cezaya tabidirler, (üzerlerine hesap ve ıkab gerekmektedir)."
(Hakim - İbn Ebi Dünyâ - Ebu'ş-Şeyh) Câmiu's-sağir: 2/5

Eyyub (aleyhisselam)'un Hastalanması

Klâsik tefsirlerin bir kısmında bu konuda da isrâiliyata kapı açılarak mübalağalı ifadeler kullanıldığını, akıl ve mantık süzgecinden geçirilmeyen hikâyelere yer verildiğini görmekteyiz. Başta Kur'ân-ı Kerim olmak üzere kutsal kitaplardan anlaşılan husus şudur: Eyyüb (aleyhisselam) geniş servete sahip bulunuyordu. Bir süre sonra ilâhi takdirin bir cilvesi olarak başına art arda birtakım dert, musibet ve felâketin gelmesiyle hem servetini, hem de sıhhatini kaybetmiştir. Zira en şiddetli belâ ve imtihan peygamberlere yönelir. Sonra sırayla dinine bağlılıkları nisbetinde diğer mü'minlere yönelir.[1]

Eyyub (aleyhisselam)'ın hastalığının daha çok bir çeşit cilt rahatsızlığı veya cüzzam gibi bir şey olduğu sanılmaktadır. Tevrat'ta da bu hastalığa işaret edilmekte ve birtakım ipuçları verilmekteyse de, Eyyub Peygamber'in sabırsız, şikâyetçi ve bazen âsi gibi gösterilmesi fahiş hatalardan biridir. Kur'ân ondaki bu hatâyı da tashih edip bir peygambere yakışan en doğru bilgiyi vermektedir.

Yerden Çıkan Soğuk Su ile Yıkanıp İyileşmesi

اُرْكُضْ بِرِجْلِكَ هٰذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ

"Ona: Ayağını (yere) vur; işte yıkanılacak ve içilecek soğuk bir su (dedik)."

Uzun süre yakalandığı hastalıkla pençeleşip yoksulluk içinde sıkıntılı günler geçirirken dayanma gücünü ortaya koyan Eyyub Peygamber'e, Cenâb-ı Hak kendi katından şifâ vermeyi murad edince, önce maddi ve zahiri sebepleri harekete geçirdi. Yeraltındaki şifalı sulardan birini onun imdadına sevketti. Ancak suyun yerini ve şifâsını hazırlayan Allah (celle celaluhu), onu hemen yeryüzüne fışkırtmadı; insan gücünün yeteceği kısmı ona bıraktı ve bunun için Eyyub (aleyhisselam)'a, "ayağını yere vur" diye emretti.

Şüphesiz ki bu olay da, Allah (celle celaluhu) ile kulları arasındaki imkân ve irâde sınırını çizmekte ve bize en sağlam ölçüyü vermektedir. Şöyle ki: Cenâb-ı Hak, sünneti gereği, gerçekleştirilmek istenen hemen her konuda insan gücünün uzanabileceğini ona bırakır; uzanamadığını kendi kudre-

1 İbn Mâce/Fiten: 23 - Ahmed: 3/234, 284, 278, 450, 523

tinin tecelli ve tezahürüne bırakmak suretiyle kolaylaştırır veya istifade edilebilir düzeye getirir.

Böylece sabreden Eyyub (aleyhisselam) sınavı başarıyla kazandığı için Allah (celle celaluhu) ona hem şifâ vermiş, hem de eski servetinin bir misli fazlasını lutfetmeyi sağlamıştır. Çünkü Eyyub (aleyhisselam), serveti amaç değil, araç olarak bulunduruyor ve onu Hakk'ın rızası doğrultusunda bilerek kullanıyordu.

Tevrat'ta da Eyyub bölümünde, ona servetinin iki mislinin iade edildiği yazılıdır.

Ancak Cenâb-ı Hak, Eyyub Kıssası'ndan birkaç önemli safhayı bildirirken daha çok ilim adamlarına ışık tutacak, hareket noktasını belirleyecek üç noktaya değinmekte ve şifalı sular hakkında temel bilgi vermektedir.

Şöyle ki:

a) Ayağını yere vur,

b) Yıkanılacak soğuk su,

c) İçilecek soğuk su.

Birinci madde, Eyyub (aleyhisselam)'ın ayağında tecelli eden bir mucize ve ona has bir keramet olarak düşünülebilir. Zira cümlenin açık anlatımından, Eyyub Peygamber'in aldığı vahiy veya ilham üzerine ayağını yere vurmasıyla şifalı bir suyun çıktığını anlıyoruz.

Diğer bir yorum ise şöyle olabilir: Mecazi bir delâletle Eyyub Peygamber (aleyhisselam)'in ayağını düzenli şekilde atıp yere vurmasıyla faydalı şekilde vücut hareketi sağlanmıştır. Zira günlük hayatımızda, sağlığımızı koruma açısından vücut hareketinin ve bir süre yürümenin çok yararlı olduğu artık bilimsel olarak da kesinlik arz etmektedir.

İkinci madde, yıkanmanın önemini yansıtmaktadır. Bilindiği gibi, derinin içinde her yana yayılmış birçok kan damarları, ter bezleri, sinir uçları vardır. Deri bunlar sayesinde beslenir. Vücutta toplanan zehirleri dışarı atar; dışarıdan gelen etkilerin sertliğini, yumuşaklığını, soğukluğunu ve sıcaklığını duyar.

Derinin bu işleri gereği gibi yerine getirebilmesi için temiz olması, yani üzerindeki gözeneklerin açık bulunması gerekir.

Sıcak su ile banyo deri üzerindeki kirleri iyice eritip gözenekleri açar. Soğuk su ile banyo, damarların gerilmesini ve gücünün artmasını sağlar. Aynı zamanda vücut içerisindeki yanmayı kamçılar. Böylece vücudu ısıtır, kalp atışı ve solunum artarsa da kalp daha güçlü çalışır, soluk alma daha genişler.

İltihaplı, hâd hastalıklarda ılık, az ılık banyolar vücut sıcaklığını biraz artırarak kalbi, kan dolaşımını daha iyileştirmeye yarar; böylece daha birçok organların iyi çalışmasını sağlar.

Süreğen (müzmin) hastalıklarda, banyoların sağlık bakımından büyük faydaları görülür. Eyyub Peygamber olayında, bunun olumlu sonuçlarını Kur'ân haber vermekte ve dikkatimizi bu konuya çekmektedir. Öyle ki, kimi hastalıkta sıcak, kiminde soğuk su banyosu oldukça yararlı neticeler verir.

Üçüncü madde, soğuk suyun, özellikle kaplıca suyunun önemini, banyo yönünden olduğu kadar içme yönünden de yansıtmaktadır.

Yerden kaynayıp çıkan ve daha çok 7-12 derece arasındaki su içilmeye en elverişli olanıdır. Nitekim kaynak suları çıkış noktalarında bu dereceler arasında bir soğukluk arzeder. Şüphesiz ki bir hastalıktan, daha çok cilt ve benzeri arazdan dolayı soğuk su ile yıkanırken biraz da o sudan içmekte sayısız faydalar söz konusudur. Onlardan biri de: Soğuk su cildimize dokununca kan içeriye doğru kaçar; biraz soğuk su içmek suretiyle onun dengesini sağlamak mümkün olur.

Ayrıca ateşli hastalıklarda -doktor tavsiye ettiği takdirde- soğuk su ile yıkanmanın faydası artık bilimsel açıdan da tesbit edilmiş durumdadır. En azından ateşi düşürmekte ve halsiz kalan vücuda zindelik kazandırmaktadır.

Eyyub (aleyhisselam)'ın Yemini ve Yüz Değnek Olayı

وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنَثْ ...

"Ona, "eline bir demet sap al, onunla vur, yemininde günahkâr olma!" dedik. Biz onu oldukça sabırlı bulduk. Ne iyi kuldur o! Şüphesiz o, Allah'a

yönelip gönül verirdi."

Bu hususta da farklı birtakım rivayetler nakledenler olmuşsa da, yapılan ciddi araştırmalar neticesinde çoğunun dayanaksız olduğu anlaşılmıştır. Kur'ân-ı Kerim, Eyyub (aleyhisselam)'ın bazı sebeplerden dolayı eşine yüz değnek vuracağına yemin ettiği ve bunu iyileşince yerine getireceği şartına bağladığı hakkında kısa bilgi verir ve sebebin ne olduğunu açıklamaz. Sonunda Eyyub Peygamber yakalandığı hastalıktan kurtulup şifâ bulunca yeminini yerine getirmek isterse de eşinin buna lâyık olmadığını düşünerek bir çıkış yolu arar. O nedenle Cenâb-ı Hak fetva mahiyetinde ona bir kolaylık göstererek âyette ifadesini bulduğu şekilde bir uygulamaya gitmesini emreder.

Ancak bu fetvanın sadece Eyyub Peygamber'e mi has olduğu, yoksa umuma şâmil bir hüküm mü taşıdığı üzerinde durulmuş ve birtakım farklı yorumlar ortaya konulmuştur.

Bu farklı görüşleri şöylece sıralayalım:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a ve Atâ b. Ebi Rebah'a göre, herkes için geçerli olup genel bir hüküm anlamındadır.

b) Mücâhid'e göre, Eyyub (aleyhisselam)'a has bir fetvadır, umuma teşmil edilemez.

c) İmam Mâlik, İmam Ahmed ve İmam Leys b. Sa'd'e göre, kölesine yüz değnek vuracağına dair yemin eden kimsenin, bitki saplarından yüz tanesini demet yapıp bir defa vurmasıyla yemin yerine getirilmiş olmaz.

d) İmam Ebu Hanife ile İmam Şafii'ye göre, demette yer alan her sap vurulan yere dokunduğu takdirde yemin yerine gelmiş olur.

Eyyub (aleyhisselam) ile İlgili Kur'ân ve Tevrat'taki Belgeler

Tevrat'ta adı geçen peygambere 40 sahifeye yakın yer verilerek onun bazı önemli kişilerle karşılıklı konuşmaları ve başına gelen musibetin detayı anlatılır ve yer yer peygamberlik konusu zedelenir şekilde birtakım anlatımlara rastlanır, aynı zamanda tevhid inancına ters düşen cümlelerin yer aldığı görülür.

Kur'ân-ı Kerim'de ise, karşımıza çıkan dert ve sıkıntılara, başımıza gelen felâket ve musibetlere karşı, Allah'ın yüksek kudretini, rahmetinin

genişliğini ve her sıkıntıdan sonra -sabredildiği takdirde- genişliğin geleceğini düşünerek dayanma gücümüzü ortaya koymamız ve Allah'a güvenip dayanmamız telkin ve tavsiye edilir ve misal olarak da Eyyub (aleyhisselam)'ın kıssasının birkaç ibretli yanı anlatılır; duygu ve düşüncelerimiz yönlendirilmek istenir. Aynı zamanda Eyyub (aleyhisselam)'ın peygamberlik derecesine yakışanı yaptığı çok duyarlı bir anlatımla işlenerek Tevrat'taki vâki hatâlar düzeltilir.

Böylece Kur'ân'ın, iki yerinde sadece ismen, iki yerinde de olayın ibretli yanları anılarak Eyyub Peygamber'e dört surede yer verilmiştir.[1]

Kıssadan Hisse

Mekke'de özellikle hicrete yaklaşan yıllarda müşriklerin eza, cefası, saldırı ve tuğyanı bir bakıma tahammül sınırını aşmış bulunuyordu. Ashab-ı Kirâm'ın iyice bunaldığını ve bir kurtuluş yolu aradıklarını anlatmaya gerek görmüyoruz. Cenâb-ı Hak, Eyyub (aleyhisselam) kıssasının önemli ve ibretli safhalarını hatırlatarak, sabrettikleri takdirde kurtuluşa erişeceklerini, üstünlük kurup zafer elde edeceklerini; İblis ve avanesinin bütün fısıltı ve vesvese sinyallerini tesirsiz bırakacaklarını dolaylı şekilde müjdeüyerek ferahlatıcı bir hava getirdi.

Böylece sünnetullah gereği, imân düzeyinde, başa gelen musibetlere sabredenlerin eninde sonunda kurtulup başarıya erişeceklerinin ilahi bir vaat olduğuna dolaylı şekilde atıf yapılmakta ve müşriklerin günlerinin sayılı olduğu kalp ve kafalara işlenmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de sıkışıp kalan mü'minleri teselli etmek ve yakın gelecekte ferahlığa kavuşacaklarını müjdelemek üzere Eyyub (aleyhisselam) kıssası anlatılarak misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, altı peygamberin ismi anılarak hepsinin de benzeri sıkıntı ve üzücü olaylarla karşılaştıklarına işaret ediliyor, buna mükâfat olarak âhirette onlara nimet dolu yurt hazırlandığı haber veriliyor.

وَاذْكُرْ عِبَادَنَآ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ اُولِى الْاَيْدِى وَالْاَبْصَارِ ﴿٤٥﴾ اِنَّا

1 Nisa suresi: 163, En'âm suresi: 84, Enbiyâ suresi: 83, Sâd suresi: 41

اَخْلَصْنٰهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ﴿٤٦﴾ وَاِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ وَاذْكُرْ اِسْمٰعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٨﴾

45- Kudretli, basiretli kullarımız İbrahim, İshâk ve Yâkub'u an.

46- Şüphesiz biz, onları katıksız olarak Âhiret yurdunu düşünen hâlis kişiler kıldık.

47- Hem onlar yanımızda seçkin ve hayırlı kimselerdendirler.

48- İsmail'i, Elyesa'ı ve Zelkifl'i de an. Hepsi de en hayırlı kimselerdendir.

Hakk'ın Rızası Doğrultusunda Başarılı Olmak

وَاذْكُرْ عِبَادَنَآ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ اُولِى الْاَيْدِى وَالْاَبْصَارِ

"Kudretli, basiretli kullarımız İbrahim, İshak ve Yakub'u an.."

Hakk'ın rızasını gözeterek olaylar karşısında sabretmek, gerçekten sağlam irâde, üstün azim, gayret, fedakârlık ve feragat-ı nefis ister. Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın özellikle 13 yıllık Mekke döneminde bunun en açık misalini verdiğini ve dayanma gücünü ortaya koymanın modelini sergilediğini görmekteyiz.

Mekke'de son yıllarda da mü'minlerin ağır şartlar altında İslâmiyet'e sarılıp onu yayma gayretleri, ardı arkası gelmeyen saldırı ve işkencelere sebep olmuştu. İçlerindeki iman sağlam ve köklü olmasaydı, çoğu bunalıp perişan olur ve inandığı dâvayı yarıda bırakıp çekilebilirdi. Rasulullah (aleyhisselam)'ın yüksek şahsiyeti ve olaylar karşısındaki sabr-u sebatı mü'minlerin imânını her geçen gün kuvvetlendirip artırmış ve davaya daha çok bağlanmalarını sağlamıştı. İslâmiyet'in irfan mektebinde aldıkları feyiz ise, her türlü zorluğu yenecek bir azim ve gayreti onlarda doğurmuştu.

İlgili âyetle, Cenâb-ı Hakk'ın dinine sıdk-u selâmetle hizmetten dolayı birçok çetin sınavlardan geçirilen üç peygamber ve sonra da Hakk'a teslimiyetin en güzel örneğini veren diğer üç peygamber misâl veriliyor.

İbrahim (aleyhisselam), azgın putperestlerle mücadele edip ateşe atılacak ana kadar sabır gösteren; ateşe atılırken de imân ve irfanını artıran ve

gönül yatışkanlığı içinde Allah'a güvenip dayanan kadri yüce bir peygamberdir. Böylece O, kendisinden sonra her peygamber ve dâva adamı her mü'min için taklide değer güzel bir misâldir.

İshak (aleyhisselam) da İbrahim (aleyhisselam)'ın rahle-i tedrisinde yetişip Cenâb-ı Hakk'a teslimiyette üstün bir dereceye yükselen ve bazı rivayetlere ve Tevrat'taki beyana göre, babası İbrahim (aleyhisselam) tarafından Hakk'ın rızası uğrunda kurban edilmesi düşünülürken buna gönülden teslim olup ilâhi emre boyun büken bir peygamberdir.[1]

Oğullarının yanlış ve katı tutumlarına, çok sevdiği oğlu Yusuf'u kaybetmesine ve uzun yıllar Hak yolunda mücadeleler vermesine rağmen sabretmesini bilen ve hâlini yalnız âlemlerin Rabine arz eden Yakub (aleyhisselam) da örnek alınmaya değer kadri yüce bir peygamberdir.

Sözünü ettiğimiz özellik ve meziyetlerinden dolayı Allah (celle celaluhu) onların kalbini ve kafasını bütünüyle âhiret hayatını hatırlatmaya çevirmiş; aynı zamanda onları her türlü manevi kirden uzak tutup seçkin ve iyi insanlar kılmıştır.

İlâhi iltifata lâyık olmak isteyen mü'minler için ne güzel rehber ve ne güzel örnektir bunlar!

İsmail, Elyesa' ve Zelkifl peygamberler de (selât-ü selâm hepsine olsun) mü'minlere güzel misal teşkil edecek hayır ve fazilet dolu bir hayat[2] sürdüler; ilâhi rıza doğrultusunda hareketle hayırlı kişiler derecesine yükseldiler.

İbrahim (aleyhisselam)'ın hayırlı evlâdı olan İsmail (aleyhisselam), Kur'ân'ın on bir yerinde anılarak Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in bu tertemiz soydan geldiğine işaret edilmiş ve Kutsal Kabe'nin banisi olması dolayısıyla övgüye lâyık görülmüştür.[3]

Elyesa' (aleyhisselam) ile Zelkifl (aleyhisselam) ise, Enbiyâ ve Sâd surelerinde anılarak haklarında fazla bilgi verilmemiş, sadece mü'minler tarafından

---

1 İbrahim (aleyhisselam)'ın kurban etmek istediği oğlu, İshak mıdır, yoksa İsmail midir? Bu hususta farklı tespit ve yorumlar vardır. Arzu edenlerin Tefsir-i Kurtubi'nin 15/217 cildine ve tefsirimiz, s: 5115. bakmaları tavsiye edilir.

2 Tevrat/H. Krallar: 2/1-25

3 Bakara: 127, 133, 136, 140 - Âl-i İmrân: 84- Nisa: 163- En'âm: 86- İbrahim: 39 - Meryem: 54 - Enbiyâ: 85

tanınmalarında yarar olduğu hikmetine mebni hayırlı sâlih kişilerden oldukları belirtilmiştir.

Ancak Tevrat'ta Elyesa' Peygamber'le ilgili geniş bilgi verilmiş ve İbranice isminin Elisa olduğuna değinilerek zâlim krallarla çetin mücadelede bulunmasıyla ilgili birkaç safha anlatılmıştır.

Böylece Kur'ân-ı Kerim, yüksek nimetlerin büyük külfetlerle elde edilebileceğine işarette bulunup mü'minleri aydınlatmakta ve inançlarından dolayı saldırı, işkence ve haksızlığa uğrayan Müslümanları teselli etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de zor günler geçiren ilk Müslümanları hem teselli etmek, hem de kurtuluşun yakın olduğunu müjdelemek için altı peygamberden kısaca söz edildi ve Allah yolunda hizmetlerinden dolayı âhiret yurduna lâyık görüldükleri belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünya hayatında Allah'tan korkup kötülüklerden sakınan mü'minlere âhiret yurdunda hazırlanan yüce nimetler konu edilmekte ve inkâr, azgınlık ve ahlâksızlıkta bulunup o vaziyette ölen kâfirler için hazırlanan azabın birkaç safhası haber verilerek inkarcılar uyarılmaktadır.

10 CİLDİN SONU

10. CİLT ÖNEMLİ KONULAR FİHRİSTİ
RUM SURESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....9
Romalılarla İranlılar arasındaki harp....11
Savaşın kapsadığı alan....13
Allah, dilediğini üstün kılar....14
Hakikati akıl ve ilim yoluyla araştırmak....16
Yeryüzündeki tarihi harabeleri gezip görmek....17
Hayatı başlatan hilkat kanunu....19
Umutların bütünüyle kırılacağı gün....20
Allah'ı tesbih ve beş vakit namaz....22
Allah diriyi ölüden, ölüyü de diriden çıkarır....23
İnsanın topraktan yaratılması....27
İnsana, kendisinden eşler yaratılması....28
Dillerin ve renklerin değişik olması....29
İnsan derisinin dört farklı rengi....30
Dillerin farklı olması....31
Gece ve gündüz uykusu....32
Şimşeğin çakması ve yağmur yağması....33
Gezegenlerin kendi yörüngesindeki hareketleri....35
Ölüleri çağırma olayı....36
Her şey o kudrete boyun eğmiştir....36
Yaratma kudreti O'na mahsustur....37
İslâm'da özel mülkiyetin yeri....39
Din ve Allah duygusu fıtridir....40
Dindarlık, önce kalbin teslimiyetiyle başlar....41
İnsanın dönekliği....44
Allah rızkı dilediğine genişletir....44
Zekâtın sarf ciheti....45
Zekat ve Sadakada niyet....46
Faiz ve zekât....46

Zekat ve sadakanın sağladığı olumlu sonuç.....47
Yaratıp rızık veren kimdir?.....48
Karada ve denizde fesadın ortaya çıkması.....49
Yeryüzünü ibretli adımlarla gezmek.....51
En doğru ve en sağlam din: İslâmiyet.....53
İyilik ve kötülük nisbidir.....54
İlâhi kudreti yansıtan belgeler.....54
Önceki peygamberleri dinlemeyenler.....55
Yağmurun oluşması.....56
Allah'ın rahmetinin eserleri.....57
Nimetin çokluğunu ve devamlılığını görmeyen gözler.....59
İnsanın biyolojik yönden gelişme dönemleri.....60
Allah dilediğini yaratır.....62
Âhirete nisbetle dünya hayatı bir saatlik süre gibidir.....63
İlim adamlarının hatırlatması.....64
Özür beyan etmenin yararı olmayacak.....64
İnsan aklına ışık tutan misaller.....65
Kesin olarak inanmayanlar seni hafifliğe itmesinler.....65
Rum Suresi biterken.....66

LOKMÂN SURESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular.....69
Kur'ân'ın ana vasıfları.....70
Muhsin sıfatına lâyık olan mü'minlerin dört özelliği.....71
Sözün alaylı ve güldürücü olanına meyletmemek.....74
Dindarlığın iki önemli belirtisi.....76
Göklerin direksiz yaratılması.....76
Yerküre sarsılmasın diye onda sabit dağlar meydana getirilmiştir.....77
Yeryüzüne her türlü hayvan serpiştirilmiştir.....78
Yeryüzünde lüzumlu her çeşit güzel bitkinin yeşertilmesi.....78
Lokmân kimdir?.....82
İlim ve hikmet, şükretmeyi gerektirir.....82
«Hikmet» kavramı.....83

Allah'ı inkâr etmek, O'na ortak koşmak büyük bir zulümdür....84
Lokmân'ın kendi oğluna öğüdü....84
Süt emzirme süresi....90
Lokmân Hakim'in oğluna vasiyetinde mü'minlere mesajlar....91
Göklerde ve yerde olan her şey insanın hizmetine verilmiştir....94
Cenab-ı Hak açık-gizli nimetlerini tamamlamıştır....95
İlimsiz, kitapsız Allah hakkında tartışanlar....96
Ataların dinine uymak doğru mudur?....96
En sağlam kulp....97
İşlerin sonu Allah'a varıp dayanır....98
İnkârda ısrar edenlerden yana üzülmemek....98
Allah'ın kimsenin ibâdetine ihtiyacı yoktur....99
Rabbimizin sözleri bitmez....100
Ölen bütün canlıları yeniden yaratmak bir tek canlıyı yaratmak gibidir..101
Gecenin gündüze katılması....103
Güneş ile ayı buyruk altına alması....104
Allah haktır....105
Geminin denizde yüzüp yol alması....105
Allah duygusu ve düşüncesi insanda doğuştan mevcuttur....106
Akrabalık bağları dünya hayatıyla sınırlıdır....107
İnsan zekasının ve ilminin kapsayıp bilmediği şeyler....110

SECDE SURESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....115
Kur'ân âlemlerin Rabbından indirilmiştir....116
Kendilerine uyarıcı gönderilmeyen putperestler....117
Göklerin ve yerin altı dönemde yaratılması....120
Arş üstüne istivâ....121
İşleri o düzenleyip yönetir....122
Yarattığı her şeyi güzel yaratmıştır....124
O, insanı yaratmaya çamurdan başlamıştır....124
Âdem'in neslini süzülmüş bayağı bir sudan yaratması....125
Hazırlanan şekle insani ruhun üflenmesi....125

Allah, kendi ruhundan Âdem'e üflemiştir....126
Kulak, göz ve gönül....126
Rablarına kavuşmayı inkâr edenler....128
Ölüm meleği....129
Âhiret günündeki pişmanlığın hiçbir yararı olmaz....130
Allah dileseydi herkesi doğru yola iletirdi....130
Ezeli ilim insan hayatının seyrini ve neticesini tesbit etmiştir....131
Allah'ın âyetlerine inananların vasıfları ve özellikleri....136
Güzel amellere karşılık nelerin hazırlandığını bilmek mümkün mü?....137
Mü'minle fâsık bir midir?....138
Yakın ve uzak azap....139
Kur'ân-ı Kerim akla ve sağduyuya hitap eder....142
Musa Peygamber'e (aleyhisselam) uyanlar misâl veriliyor....143
Hz. Muhammed'in (aleyhisselam) Musa Peygamber'e kavuşacağı haberi....144
İsrâil oğullan'nın ahdi bozması....144
Mekkeli putperestlere ve diğer inkârcılara öneri....145
Yeşermekte olan bitkiler....145
fetih gününün hemen gelmesini isteyeler....146
Secde Suresi biterken....148

AHZÂB SURESİ

Surenin kapsadığı konular....151
İnkârcılarla münafıklara uyulmaması....154
Her hususta Allah'a güvenip dayanmak....155
Bir adamın içinde iki kalp yaratılmamıştır....157
«Zihâr» ve taşıdığı hüküm....157
Başkasına ait çocuğu evlât edinmek doğru mudur?....158
Peygamber, en yakın dosttur....161
Peygamber'in (aleyhisselam) zevceleri, mü'minlerin anneleridir....162
Miras, hısımların hakkıdır....162
Yakın dostlara vasiyette bulunmak....163
Peygamberlerden alınan kesin söz....165
Peygamberi doğrulayanlar ve yalanlayanlar....165

Çetin bir sınav....168
Sınavı kaybedenler ve kazananlar....170
Savaştan kaçmıyacaklarına söz veren yalancılar....172
Savaştan kaçmak veya katılmamak yaşamayı güven altına almaz....172
Allah'ın koyduğu düzeni, hazırladığı planı kim değiştirebilir?....173
Münafıkların oyunu....175
Resulullah (aleyhisselam) Efendimiz her yönüyle örnek insandır....176
Kur'ân-ı Kerim'in verdiği ölçü....177
Savaş, mü'mini münafıktan ayıran mihenktir....179
Ahzâb savaşı ve doğurduğu olumlu sonuçlar....179
Ahzâb savaşının ve Beni Kurayza olayının sonuçları....180
Ahzâb ve Uhud savaşı anlatılırken mü'minlere verilen mesajlar....181
Olayın gelişme ve sonuçları....184
Hz. Peygamber (aleyhisselam) ile eşleri arasındaki olay....184
Hz. Peygamber (aleyhisselam) ile eşleri arasındaki olayın fıkhi yönü....185
Ailede kavga yok, barış ve anlaşma söz konusudur....185
Peygamber (aleyhisselam) Efendimizin zevcelerinin özellikleri....188
Kadının ciddiyeti....190
Câhiliye devrinde kadınların sokağa çıkış tarzı....190
Kadınların evde oturmasının anlamı....192
Cenâb-ı Hak âileden mundarlığı gidermek istiyor....193
Allah Latif'tir, Habir'dir....194
Faziletlerin tamamını kendinde toplayan on özellik....197
Zeyd b. Hârise ile Zeyneb bint Cahş'ın evlenmesi....202
Evlilikte kefaetin ölçüsü....204
Evlâtlık, öz evlât kabul edilebilir mi?....204
Hâtemü'n-Nebiyyin....205
Zikrin önemi ve dindeki yeri....210
Müminlerin ölürken ve Allah'a kavuşurken göreceği iltifat....211
Peygamber (aleyhisselam) Efendimizin beş vasfı....212
Beş vasıfla şu iki hizmeti sürdürmüştür....214
Aile hukukuyla ilgili beş mesele....216

Kadını, makul bir sebeple boşamak....216
Boşama, Akidden sonra olur....216
Peygamber (aleyhisselam) Efendimize nikahı helal kılınan kadınlar....220
Eşlerinden tercih edip yanında alıkoyması hakkındaki hüküm....221
Peygamber (aleyhisselam) Efendimizin hak ile olan günlük ilişkileri....224
Eve girmenin adabı....225
Peygamber (aleyhisselam) Efendimizin eşleriyle evlenmek haramdır....225
Peygamber (aleyhisselam) Efendimize salatü selam....228
Allah'a ve Efendimizie eziyet edenler....229
Efendimizin birden fazla evlenmesi....229
Hz. Muhammed'in (aleyhisselam) birden fazla kadınla evlenmesi....230
Hımar ve cilbab....233
Kadının örtünmesi farz mıdır?....234
Örtünmenin yararı....234
İslâm'a göre kadın nedir, ne değildir?....235
Münafıklarla Yahudilere son uyarı....235
Allah'ın uygulana gelen sünneti....236
Kıyâmetin yakın olması....238
İleri gelenlerin halka kotu örnek olması....239
Davânın büyüklüğü belâ fırtınasını şiddetlendirir....243
Mu'minin saadeti iki maddede özetlenmiştir....244
Emanetten maksat nedir?....245
Emânetin göklere ve yere sunulması....247
Emâneti yüklenenin sorumluluğu....247
Ahzâb Suresi biterken....248

SEBE SURESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....251
Allah, her zaman övülmeğe lâyıktır....254
Göklerde ve yerde olup biteni bilmesi....255
Kıyamet mutlaka kopacaktır....256
Zerre ve atom....256
Kıyametin hikmeti....258

Rızk-ı Kerim....258
İlâhi âyetlerin tesirini gidermek isteyenler....259
Gerçeği araştıran ilim adamları....259
Öldükten sonra dirilmeye en güzel misal bitkilerdir....262
Ahirete inanmayanlar derin bir sapıklık içindedirler....263
İnkârcının aklına ve vicdanına sesleniliyor....263
Dâvut Peygambere üstünlük verilmesi....266
Dağların ve kuşların Dâvut'la (aleyhisselam) birlikte teşbih etmesi....267
Rüzgârın, Süleyman Peygamber'e baş eğdirilmesi....268
Eritilmiş bakırın akıtılması....269
Cinlerden yararlanma....269
Maharib ve temâsil....271
Çocuk oyuncaklarının yapılması ve evde bulundurulması....273
Şükredenler azolur....273
Süleyman Peygamberin ölüm olayı....274
Cinlerin gaybi bilmemesi....275
Sebe' ülkesi....278
Arim Barajı....279
Ancak nankörler cezalandırılır....280
Elde edilen fırsatlar insan karakterini belirler....281
Şefaat yetkisi....284
Batıl ilâhların kudretsizliği....285
Her millet kendi yaptığından sorumludur....286
Mücadele halinde olan iki taraf da haklı olamaz....287
Bâtılı temsil edenlerin katı tutumu....289
Okumuşların toplum üzerindeki tesirleri....290
Ülkenin ileri gelen şımarıkları....293
Rızkı genişleten ve daraltan Allah'tır....294
İnsanı Allah'a yaklaştıran amel ve faziletler....295
Dini, gericiliğin baş âmili sayanlar....296
Rızık konusu dindarlığa veya dine bağlanmamıştır....298
Allah için harcamak....299

İnkarcı müşriklerin, sapık maddecilerin bir araya getirilmesi.....302
İnkârcının bilgisizce inadı.....303
Kur'nan hak olduğunu reddeden kutsal bir kitap yoktur.....303
Mekkeli'lere daha önce uyarıcı bir peygamber gönderilmemiştir.....304
İnkârcıların maddi gücü kurtarıcı olmamıştır.....305
İnsafla ayağa kalkıp gerçeği aramak.....306
Hakk'a çağrı görevi sürdürülürken ücret alınmaması.....308
Hakk'ın bâtılın beynine çarpılması.....309
Hakkın gelmesi.....309
Doğru yolu bulup İlâhi buyruğa uyanlar.....310
Korkup telaşa kapılacakları gün.....311

FÂTIR SURESİ

Surenin başlıca kapsadığı konular.....315
Göklerle yerin anılması kâinata delâlet eder.....317
Meleklerin kanatlı yaratılması.....318
İnsanlara açılan rahmeti durduracak bir kuvvet yoktur.....318
Gökten ve yerden rızık veren kimdir?.....319
Allah'ın va'di çizdiği plâna göre gerçekleşir.....322
Allah, dilediğini saptırır.....323
Yağmur ölü yeri kabartıp hayata döndürür.....325
Azizlik ve şeref Allah iledir.....326
İmandan yükselen ses.....327
İnsan topraktan yaratılmıştır.....328
Ömrün uzun veya kısa olması.....329
Tatlı ve acı su.....331
Allah'ın köpürüp taşan nimeti.....332
Gecenin gündüze, gündüzün de geceye katılması.....333
Cisimlerin duyması.....333
Canlı-cansız her şey Allah'a muhtaçtır.....335
Allah dilerse, insanları hayat sahnesinden alaşağı edip indirir.....336
Hiçbir günahkâr, diğer günahkârın günahını taşımaz.....336
Kimler uyarıdan faydalanır.....337

Görenle görmeyen bir midir?.....341
Cenâb-ı Hak, kudretinin sesini dilediğine duyurur.....342
Peygamber'in (aleyhisselam) iki ana görevi.....343
Her ümmete uyarıcı peygamber gönderilmiştir.....344
Gönderilen hemen her peygamber yalanlanmıştır.....344
Allah'ın kudretine delâlet eden belgeler.....345
Renk ve ırklar.....347
Allah'tan ancak âlimler saygı ile korkar.....347
Gerçeği arayan âlim üç şey ile uyum sağlar.....348
Kur'ân, bütünüyle hakkı yansıtır.....352
Kur'ân İlâhi emânet olarak kimlere miras bırakmıştır?.....353
Cennet ve Cehennemin bazı özellikleri.....354
İnsanlar yeryüzünde Allah'ın halifeleridir.....358
İlâhi kudretin açık belirtisi.....359
Arap yarımadasında bir peygamber bekleniyordu.....359
Allah'ın câri sünneti.....360
Yeryüzünde öğüt ve ibret alma gözüyle gezip dolaşmak.....361
Hemen cezalandırmak söz konusu değildir.....362

YASİN SURESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular.....367
Yasin harfleri üzerine yorumlar.....371
Hz. Muhammed'in (aleyhisselam) risaleti.....371
Kur'ân, Aziz ve Rahim olan Allah'tan indirilmedir.....372
Arap yarımadasına peygamber gönderilmemiş miydi?.....372
Arapların çoğunun iman etmeyeceği haber verilmektedir.....374
İnkârcının karakteri hakkında benzetme.....274
Yasin suresinin tefsiri ve tarihi olay.....375
Hakka karşı saldırı iyice artmaya başladı ve hicret yaklaştı.....375
Uyarının tesir alanı.....376
Önden gönderdiklerimiz ve geriye bıraktıklarımız.....377
İmam-ı Mübin'den ne kastedilmektedir.....378
Kasaba halkı ve öldürülen mü'min.....381

Peygamberlerin tavrı....383
Gönderilen peygamberlerden sonra sıkıntılı günlerin başlaması....383
Fedakâr mü'minin uyarı ve tavsiyesi....384
Hak uğrunda şehadet şerbetini içmek....386
Mekkeli putperestler uyarılıyor....386
Gökten asker gönderilmesi....386
Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden sekiz belge....388
Yerkürenin tersine bir dönüş yapması mümkün müdür?....394
İnkârda ısrar edenlerin uyarılması....400
Va'dedilen kıyamet ne zaman?....401
Kıyamet olayı müthiş bir sayha ile gerçekleşecek....401
İkinci nefha....402
Üçüncü nefha ve toplanma....403
Âhiret gününde de hiç kimseye haksızlık edilmeyecektir....403
Yüksek nimetler, yüce amaçlar....407
Suçlu günahkârların ayrılması....408
Suçlulara ilk yapılan uyarı bir defa ahirette yapılacaktır....408
O gün ağızlar mühürlenir....409
İnsan ömrünün ters dönüş yapması....409
Hz. Muhammed (aleyhisselam) şâir, Kur'an da şiir değildir....410
Nimette ilâhi damgayı görebilmek....414
İnsanların korunmasına muhtaç olan sahte ilâhlar....415
Nutfeden insan yaratmak....416
Ufalanıp çürüyen kemikler tekrar bir araya gelip oluşur mu?....417
Yeşil ağaçta ateşin meydana getirilmesi....418
Göklerin ve yerin benzerinin yaratılması....419

SÂFFÂT SURESİ

Surenin kapsadığı konular....423
Bir tek ilâh vardır....425
Göklerin, yerin ve doğuların Rabbı....426
Dünya semasının yıldızlarla süslenmesi....427
İtaatten çıkmış her azgın şeytandan korunmak....428

Şeytanlar ateşten yaratılmıştır....428
İnsan, yapışkan çamurdan yaratılmıştır....431
Yapışkan çamurdan yaratılan insan....432
Putperestlerin âhirete inanmaması....433
Küfrün önderleriyle kendilerine uyanların tartışması....436
Allah'tan başka hakiki ilâh yoktur....437
Samimi kullar....439
Beşer arzusuna cevap veren yedi nimet....439
Cennet şarabı....440
Cennet kadınının özelliği....441
Âhireti inkâr etmeyi aydınlık sananlar....444
Zakkum ağacı....445
Atalarının izi üzerinde yürüyenler....446
Nuh (aleyhisselam) kıssasının özeti....449
Nuh tufanı....450
Hayır ile anılmak....451
Nuh (aleyhisselam)ın yolunda yürüyen İbrahim (aleyhisselam)....455
Sahte ilâhları reddetmek....456
Bayram yerinde toplanma günü....456
Putlar önünde kesilen kurbanlar....457
Putlar adına ölüm cezası....458
İbrahim (aleyhisselam)ın hicret etmesi....459
İbrahim Peygamberin (aleyhisselam) ikinci yerleşim yeri....460
İbrahim (aleyhisselam)ın Allah'tan sâlih bir oğul istemesi....460
İbrahim (aleyhisselam)ın oğlunu kurban etmeye yönelmesi....461
Fidye olarak büyük bir koç kurbanlık için göndermiştir....461
İbrahim (aleyhisselam)ın soyundan gelen peygamberler....462
Peygamberliğin feyizli, bereketli nimeti....464
İlyâs Peygamber (aleyhisselam)....466
Yaratanların en güzelini bırakıp Ba'le tapanlar....467
Yaratanların en güzeli....468
İlyâs Peygamber'in (aleyhisselam) davet metodu....469

İlyâsin kimdir?....470
Lut Peygamber....471
Balığın yuttuğu Peygamber....473
Efendisinden kaçan köle misali....476
Tesbihin faydası....476
Putperestlerin Allah hakkındaki inançlar....479
Cinlerle Allah arasında hısımlık bulunduğu iddiası....480
Her meleğin belli bir yeri vardır....483
Erkek ve kadınların safları....484
Zafer hakkındır....484
Azabı acele isteyenler....486
İnkârcıların saldırı ve şarlatanlıklarına bir süre sabretmek....486
Zaferi kutlamanın yolu ve anlamı....487
Tesbihin taşıdığı tenzih ve ta'zim....487

SÂD SURESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....491
Kâfirlerin boş gururu....494
Peygamberi yalancılıkla, sihirbazlıkla suçlayanlar....495
Hakk'a karşı gelenler....496
Rahmet hazineleri kimin yanındadır?....496
Kırık dökük bir ordu....497
Gelip geçen milletlerin sonlarının ne olduğuna bakıp ibret almak....501
Sabır tavsiye ediliyor....502
Dâvud Peygambere yönelen İlâhi lutuflar....503
Dâvud (aleyhisselam)ın yanına giren davacı ile dâvâlı....504
Şirketin yeri ve önemi....505
İnsanlar arasında adâletle hükmetmek....506
Anlamsız ve hikmetsiz yaratılan bir şey yoktur....508
Kur'ân'a bakış açımız....509
Taht ve saltanat amaç değil, araçtır....511
Süleyman (aleyhisselam) tahtının üzerine atılan ceset....512
Süleyman peygamberin kimseye layık olmayan bir mülk istemesi....514

Rüzgarın teshir edilmesi.....515
Mimar ve dalgıç şeytanlar.....516
Eyyüb (aleyhisselam).....518
Şeytanın sıkıntı, yorgunluk ve işkence vermesi.....519
Eyyub (aleyhisselam)ın hastalanması.....520
Yerden çıkan soğuk su ile yıkanıp iyileşmesi.....520
Eyyub (aleyhisselam)ın yemini ve yüz değnek olayı.....522
Eyyub (aleyhisselam) ile ilgili Kur'ân ve Tevrat'taki belgeler.....523
Hakk'ın rızası doğrultusunda başarılı olmak.....525